PI 56

РЕЧНИК НА БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА

1 том

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

ИНСТИТУТ ЗА ЛИТЕРАТУРА

литер

РЕЧНИК НА БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА

РТ 56

1 том А–Д

БАН
Институт за литература
БИБЛИОТЕКА

София · 1976

ИЗДАТЕЛСТВО НА БЪЛГАРСКАТА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

ГЛАВЕН РЕДАКТОР ГЕОРГИ ЦАНЕВ

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ

БОНЮ АНГЕЛОВ, СИЛВИЯ БАКЪРДЖИЕВА (контролен редактор), ТОНЧО ЖЕЧЕВ, ЕФРЕМ КАРАНФИЛОВ, ДОЧО ЛЕКОВ (зам.-гл. редактор), МИНКО НИКОЛОВ, БОЯН НИЧЕР, МИЛЕНА ЦАНЕВА, ЕЛЕНА ЦВЕТАНОВА (секретар)

РТ 56

1979

Б 5248/76

ПРОВЕРКА
2009 - 2010

82 Б

БАН
Институт за литература
БИБЛИОТЕКА

ПРЕДГОВОР

Интересът към българската литература в нашето социалистическо общество расте все повече и повече и обхваща все по-широки слоеве от народа. Днешният наш читател проявява живо любопитство не само към творчеството на съвременните писатели, но и към многовековното развитие на българската литература, към нейното далечно минало. Освен трудове, които проследяват историческото ѝ развитие и обобщават нейните постижения, той търси и други съчинения, в които ще намери най-лесно, повече и подредени прегледно сведения за живота и творческата дейност на ония, които са създавали българската литература или са помогнали за нейното създаване, и ще има възможност бързо да направи справки за събития, факти, дати, издания и т. н., свързани с нейния развой.

Опитът в изработването на подобни трудове у нас е твърде беден. Като слаби наченки може да се посочат „Малък литературен речник“ (1927) от А. Пиронков, „Малка енциклопедия за изучаване на българските писатели“ (1940) от Ал. Григоров. През 1940 г. М. Марчевски издава „Малка литературна енциклопедия“, която обхваща в два солидни тома световната литература, включително и българската, и редица литературни понятия. През 1946 г. той подготвя второ, поправено и допълнено издание, от което обаче излиза само първият том, посветен на чуждите литератури. Вторият том, който е трябвало да обхване само българската литература, не вижда свят. Най-много е направил в тая област Г. Константинов. През 1941 г. се появява неговият справочник с биографски и библиографски данни, озаглавен „Творци на българската литература“; второ разширено издание под заглавие „Български писатели“ излиза през 1947 г. През 1961 г. издателство „Български писател“ пусна нов справочник с биографии и библиография под същото заглавие — „Български писатели“ (с автори Г. Константинов, Цв. Минков, Ст. Великов). Подобна задача си поставя и книгата на Ив. Богданов „Българската литература в дати и характеристики“ (1966). Необходимо е да отбележим и ценния справочник на д-р М. Стоянов „Българска възрожденска книжнина“ (I, II т., 1957, 1959). В него заедно с аналитичния репертоар на българските книги и периодичните издания, излезли в периода от 1806 до 1878 г., са дадени и биографични и библиографски данни за книжовниците от епохата на Възраждането.

Подготвеният от Института за литература при Българската академия на науките Речник се различава твърде много от досегашните опити — той е първо по рода си дело. Обхваща материали от целия 11-вековен развой на българската литература. Съдържа около 1500 отделни статии. Главно място заемат статиите, посве-

тени на българските писатели — поети, белетристи, драматурзи, литературоведи. Старобългарската литература е представена и с отделни паметници: Асеманиово евангелие, Болонски псалтир, Бдински сборник и др. От новата литература са включени и по-значителни литературни антологии и сборници (на Гео Милев, Д. Дебелянов и др.). За останалите антологии е написан отделен общ очерк. В Речника са поместени статии за литературните списания, както и за някои други периодични издания, които са поддържали редовен литературен отдел. Описани са поотделно и по-важните литературни библиотеки. Има статии и за всички ония лица и организации, които подпомагат развитието на литературата: дружества, издателства и издатели, литературни кръгове и организации („Българско книжовно дружество", издателство „Български писател", Хр. Г. Данов — издателството и организатора му поотделно), илюстратори на художествена литература (общ очерк) и някои преводачи. Освен това Речникът съдържа обзорни статии за развитието на основни жанрове: апокрифи, дамаскини, автобиография, драма, исторически роман и др., отделни общи очерци като „Литературна библиография", „Детска литература", „Българската литература в чужбина" и др. Изобщо стремили сме се да дадем сведения за всичко, което е имало някакво място и значение в литературния живот през различните негови периоди.

От епохата на Възраждането, когато писателят е не само поет или белетрист, но и публицист, просветител, педагог, фолклорист и т. н., сме включили редица факти с общокултурна стойност.

Труден се оказа въпросът за подбора на съвременните писатели. Като принцип се прие да бъдат включени членовете на Съюза на българските писатели. Изключения са направени за автори, които не са негови членове, но имат издадени трудове, предизвикали по-широк интерес. Това важи за отделни писатели и главно за литературоведите, които работят в научни институти и в Университета. Стремили сме се да обхванем по-пълно имена и книги, необходими най-често за справки на преподаватели и учащи се.

Всяка от статиите за авторите се състои от три части. Първата част обхваща живота и литературната дейност на автора. Задачата тук е да се дадат колкото се може повече данни от жизнения и творческия път на автора, без да се изпада в незначителни подробности. Трябва да кажем, че срещнахме големи трудности при събиране на материал за съвременните автори, за които липсват проучвания. Автобиографиите от архива на Съюза на писателите, които използувахме, не можаха да ни дадат винаги необходимите данни. При проследяване на творчеството сме се стремили да избягваме декларативните оценки и квалификации. Целта е, като се излиза от класово-партийния характер на литературата, да се посочи какви страни от действителността отразяват, какви проблеми решават и какви творчески особености притежават произведенията на известен автор — и с това да се даде както най-обща представа за мястото и значението му в българската литература, така и най-необходимата информация. Изхождахме от положението, че създаваме справочник, чиято стойност ще е преди всичко в богатството на фактически данни.

Втората част е озаглавена *Съчинения*. Посочват се всички книги на даден писател — в техните първи издания и следващите в хронологичен ред. След това се отбелязват пак хронологично неговите събрани и избрани съчинения. Ако освен книгите авторът има и значителни съчинения, които не са излезли в отделни книги — това важи за литературоведите,— тия съчинения се изреждат в първата част на статията при биографията му.

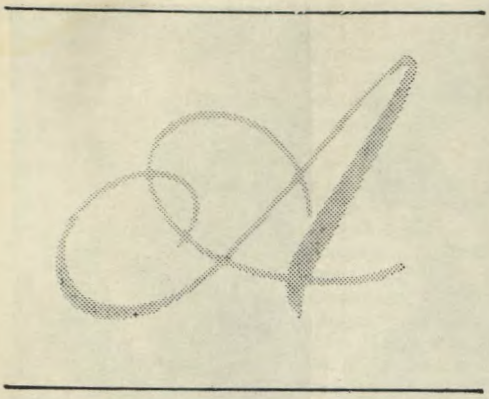
В третата част — под названието *Литература* — се привежда писаното за автора или изобщо за обекта на статията. Най-напред са отбелязани отделните книги (ако има такива), след това студии, статии и рецензии в списания, вестници и сборници, които имат съществено значение за изучаване живота и творчеството на даден писател или разкриват стойността на отделни негови произведения, на някои литературни факти и т. н. Мястото на издаването на произведенията е посочено само тогава, когато не е София.

Речникът е снабден с богат илюстративен материал: портрети на писатели и други дейци, корици на книги, заглавни страници на списания и вестници, факсимилета на ръкописи, репродукции, снимки от постановки на драматични произведения и др.

„Речник на българската литература“ ще се състои от три тома. Той се работи от голям колектив, специалисти във всички области на българската литература от Института за литература, Университета и други научни учреждения. Големият брой на участниците се е отразил в известна степен при оформянето на материала, което редакцията счита за естествено явление. Усилията на редколегията бяха насочени главно към намаляване на индивидуалните различия, които се изразяват не само в избора и използуването на фактите, но и в подхода към творчеството на писателите.

Речникът е предназначен както за специалисти, така и за по-широк кръг читатели с литературни интереси. Редакцията ще бъде благодарна на читатели и научни звена, които посочат грешки и неточности, неизбежни в една толкова обемна и сложна работа като създаването на що-годе пълен речник на българската литература.

Работата по първия том приключи към 1971 г. Статиите в него обхващат данни и факти до края на 1969 г. Където редакцията е успяла, прибавила е и по-нови данни.

„АБАГÀР“. Една от първите бълг. печатни книги, съставена и печатана с кирилица в Рим през 1651 от Ф. *Станиславов*. „А.“ е молитвеник, предназначен за покатоличените павликяни. Името си е получил от поместеното в него апокрифно послание на цар Абагар за кръста господен. Състои се от 5 с., по четири колонки на страница. Текстът е илюстриран с изображения на светци. За да бъде по-разбираем, в някои случаи авторът използува богатството на новобълг. реч. В послеслова към книгата Станиславов разкрива своето бълг. съзнание. Тази част на „А.“ внася нов момент в неговото съдържание. „А.“ продължава една съществуваща традиция в южнослав. литератури, включва се органически в книжовния живот на южните славяни и същевременно влияе върху следващите книжовници, за което свидетелствуват Люблянският и Загребският „А.“ От „А.“ са запазени 6 екз. — 5 от тях са в чужбина, 1 се съхранява в Нар. библ. „Кирил и Методий“.

Лит.: М. П-ій. Абагар (первый печатный памятник новоболгарской литературы). — В: Славянский сборник. Т. II. СПб., 1877; Ал. Теодоров-Балан. Български книгопис. — СбНУ, т. IX, 1893, с. 6; М. Г. Попруженко. Абагар (Из истории возрождения болгарского народа). — Изв. ОРЯС, т. XV, 1905, кн. 4, с. 229—258; К. Кузьминьский. О сборнике молитв, известном под названием Абагар. — Древности. Труды славянской комиссии императорского Московского археологического общества. Т. IV, вып. 1. М., 1907. с. 59—71; Б. Пенев. История на новата българска литература. Т. I. 1930. с. 259—309; Б. Райков. Към въпроса за мястото на „Абагара“ в старата българска литература. — Изв. Ин-та за литература, 1966, кн. XVIII—XIX; К. Иванова. Един ръкописен амулет от типа на „Абагара“ на Филип Станиславов. — Изв. на Научния архив — БАН, 1968, с. 119—125.

ки

АВГÀРСКИ, Георги Иванов (26. III. 1917). Роден в с. Караш, Врачански окр. Основно образование получава в родното си село. Завършва занаятчийско у-ще в София (193[illegible]) и бълг. филология в Соф. ун-т (196[illegible]). За пръв път печата през 1935 във в. „Заря“. Участвува в двете фази на Отечествената война. След 9 септ. 1944 работи като уредник на в. „Септемврийче“, ред. в детско-юношеския отдел на Радио София и във в. „Септемврийче“. Сътрудничи почти във всички списания и вестници за деца и юноши. Чл. на БКП, на СБП. В своите стихове, поеми, приказки и разказчета, често оживени с неподправен хумор, А. осъжда недостатъците на невръстните си читатели, като същевременно сочи доброто, красивото и героичното в живота. Наред с това той се стреми да буди и внушава у децата любов към родната страна, към борците от антифашистката съпротива и към строителите на новия свят. Автор е на разкази, очерци, басни за възрастни, на либрето за оперетата „Малките хитреци“. Превежда поемата на С. В. Михалков „Телефон“ (1952).

Съч.: Около света. Поема. 1947; Чуден гост. Стихове. 1952; Детство без радост. Разкази. 1952; Тамарина гара. Поема. 1956; Гора Закрилница. Стихове. 1956; Двойка и петица. Поеми. 1957; Дядо и внуче. Стихове, поеми, хумор и басни. 1959; Момченце-прасенце. Приказка. 1959; Дечко-дървосечко. Приказка. 1960; Весела книжка. Стихове. 1961; Щастливи и дружни. Пиеси за пионери. 1962; Патилата на малкия Медунчо. Приказка. 1962; Дружба. Поема. 1963; Внуче с дудуче. Поема. 1963 (1966); За кого са бисерите в небето. Приказка. 1963; Хубавица Правда. Приказка. 1963; Весела мозайка. Стихотворения, епиграми, гатанки, басни. 1966; Първокласници. Стихове и гатанки за деца. 1966; Как еличката станала елха. Приказка. 1967; Гнездо на песните. Избрани стихотворения. 1968; Медунчо на луната. Приказка в стихове. 1970.

Лит.: Ив. Давидков. С обич и благодарност. — Септемврийче, бр. 1, 5 ян. 1955; П. Димитров. На малките граждани — голяма литература. — Отеч. фронт, бр. 4561, 26 апр. 1959; Н. Боров. Весела книжка. — Лит. фронт, бр. 28, 13 юли 1961; Ив. Попиванов. Оптимизъм и опростителство. — Лит. фронт,

„Абагар". Първата страница

Георги Авгарски

Жельо Авджиев

бр. 5, 1 февр. 1962; Г. Веселинов. С обич към хората. — Септемврийче, бр. 24, 22 март 1967; Н. Андонова. „Гнездо на песните". — Пламъче, 1968, кн. 9.

ис

АВДЖЙЕВ, Жельо Димов (22. I. 1920). Роден в с. Костен, Бургаски окр. Основно и прогимназиално образование получава в Карнобат, а гимназиално — в Сливен и Карнобат. През 1942 завършва Ин-та за прогимназиални учители в Дупница (дн. Станке Димитров). Участвува в I фаза на Отечествената война. След това учителствува в с. Лазарево (1945—46). Следва бълг. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1947—50). По това време се явяват и първите му литературно-критически статии. Кандидат на филол. науки (1954). Доцент при Катедрата по история на бълг. литература в Соф. ун-т от 1963, проф. от 1969. Лектор по бълг. език и литература в Лион (Франция) от 1965 до 1968. Чл. на БКП. А. е един от добрите познавачи на лит. наследство на Г. *Бакалов* и септемврийската литература. Автор е на статии и студии предимно за творчеството на бълг. писатели след Освобождението.

Съч.: Георги Бакалов. Лит.-крит. дейност. 1959; Народнически илюзии и художествена правда. Към въпроса за народничеството в българската литература. 1963; Кирил Христов. Лит.-крит. очерк. 1965; Влиянието на социалистическите идеи върху българската литература. До края на Първата световна война. 1968; Българската литература след Освобождението. Студии и очерци. 1970.

Лит.: Б. Ценков. Научен труд за Георги Бакалов. — Нар. култура, бр. 49, 5 дек. 1959; Ив. Вандов. Георги Бакалов в едно научно изследване. — Ново време, 1960, кн. 12; Хр. Йорданов. „Народнически илюзии и художествена правда". — Лит. мисъл, 1963, кн. 5.

хд

АВРÀМ ДИМЙТРИЕВИЧ (Аврам йерей (II пол. на XVII в.). Роден в Карлово, където свещеник. От него са запазени 5 книги с религиозно съдържание, писани и украсени, както сам той бележи, „в области Пловдивские, подкрилие Старие планине, село Сушица именуемо, касаба Карлова". Книгите на А. Д. освен с хубавото си писмо — дребен, калиграфски издържан полуустав — се отличават и със своята украса, особено „Сборникът" от 1674. Начални букви, везбени заглавия, заставки от сложни плетеници, миниатюрни образи на човешки глави и др. предмети, образи на светци, включени в заставките, изобщо всички видове на книжната украса са застъпени в неговите книги, изписани с вкус и разбиране, сполучливо оцветени. От книгите на А. Д. са се учили и др. бълг. книжовници, като *Кръстьо Граматик*. Специални проучвания за А. Д. досега няма.

Съч.: Служебник от 1656 г. (НБКМ, № 601), западнобълг. редакция; Миней за месец септември от 1660 г. (Пловдивска нар. библ., № 45), западнобълг. редакция с много приписки; Богородични канони от 1666 г. (НБКМ, № 992), западнобълг. редакция, от сбирката на Н. Геров; Ръкопис — според Й. Иванов псалтир (в Зографския манастир, № 71, и един

лист в Ленинград — Държ. публична библ. „М. Е. Салтиков-Шчедрин“, F. I, № 589) — с приписки от А. Димитриевич от 1669 г.; Сборник (псалтир, месецослов, октоих, календар и пр.) от 1674 г. (Пловдивска нар. библ., № 115), западнобълг. редакция, с много бележки.

Лит.: Б. Цонев. Опис на славянските ръкописи и старопечатни книги на Народната библиотека в Пловдив. 1920. с. 173—181; Б. Цонев. Опис на славянските ръкописи в Софийската народна библиотека. Т. II. 1923. с. 110—112; Н. Райнов. Орнамент и буква в славянските ръкописи на Народната библиотека в Пловдив. 1925. с. 259; Ив. Унджиев. Карлово. 1962. с. 83—84; М. Стоянов и Хр. Кодов. Опис на славянските ръкописи в Софийската народна библиотека. Т. III. 1964. с. 146.

мс

АВРÀМОВ, Стефан Николов (20. VII. 1884—28. IX. 1953). Роден в Чирпан в занаятчийско семейство. Когато е ученик в V кл., баща му се разорява и той е принуден да започне тежка физическа работа, за да продължи образованието си. Животът му е свързан с македонското революционно движение. Участвува активно в Илинденското въстание. През 1921 по поръчение на партията влиза в редовете на Илинденската организация. Арестуван е по събитията през 1925. След 9 септ. 1944 е директор на предприятие „Стрела“. От 20 септ. 1944 до края на май 1948 е председател на Илинденската организация. Чл. на БКП. Сътрудничи в сп. „Илюстрация Илинден“, в. „Заря“, „Мир“, „Македония“, „Литературен глас“, „Работническо дело“, „Отечествен фронт“, „Народна войска“, „Македонско знаме“, „Ведрина“, „Литературен фронт“, сп. „Септември“ и др. Автор е на истор. разкази за революционните борби в Македония.

Съч.: Революционни борби в Азот (Велешко) и Поречието. 1929; Солунското съзаклятие. 1933; Бабунски легенди. 1940; Героични времена. Т. I—III. 1941—1943; Българският дух през вековете. Принос към обществените движения в историята на българите. 1944; Орлите на Бабуна — легенди из живота и борбите на богомилите-бабуни. Революционни и социални разкази. 1945.

Лит.: Ив. Руж. „Орлите на Бабуна“. Легенди и разкази. — Лост, бр. 12, 1946; Некролог от СБП. — Лит. фронт, бр. 40, 1 окт. 1953.

ец

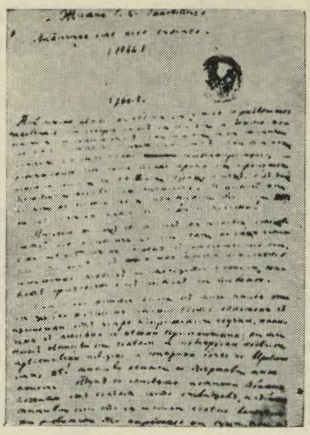
АВТОБИОГРÀФИЯ (от грц. autòs — сам, bios — живот, gr̀apho — пиша). Описание на собствения живот. Композиционно А. е твърде свободен жанр. Варира от биографичната бележка за собствена участ до завършен разказ за всички събития в живота на определено лице, което самò разказва за себе си. В бълг. литература появата на А. като обособен лит. жанр съпътствува бурния социален и духовен подем от края на XVIII и нач. на XIX в., донесъл пробуждането на творческата индивидуалност. Интересът към личността на обикновения човек, вярата в неговите творчески възможности са непознати на старобълг. книжовник. Единственият извор на вдъхновение са християнската нравственост, постулатите на черквата, историко-религиозното призвание на народността. Типични персонажи са библейските герои, новоканонизираните светци и мъченици. Образът е подчинен на идеята, неговото предназначение е да утвърждава християнските истини, да култивира стремления към отвъдното, пренебрежение към земните вълнения и потребности, към въпросите на социалните взаимоотношения. От виз. литература бълг. книжнина получава богато разработена система от стилни и езикови похвати, от ситуации и образи, изградени по чисто умозрителен път.

Възраждането пробужда интереса към реалния живот, към съдбата на обикновения човек, който в очите на обществото вече добива лична стойност независимо от принадлежността към определена идея. Личността се освобождава от обременяващите я задръжки, развива многобройните си възможности, без да се стеснява от някакви условности. Преходът не е внезапен. За известен интерес към личността на писателя свидетелствуват многобройните *приписки* към съчиненията на старобълг. книжовници. Съобщава се възрастта на преписвача или автора, името му, някакво истор. събитие по време на преписването, сведения за годишното време. Още по-богати биографични данни съдържат късните летописи. И все пак в тях личните елементи са твърде бледи и случайни, за да нарушат средновековния характер на творбата.

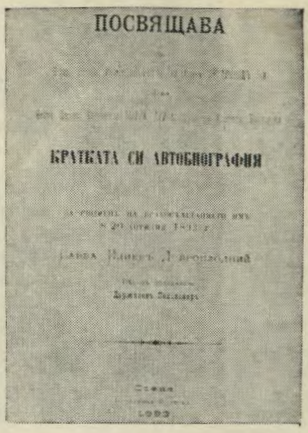
Първият ярък израз на интерес към света е А. на Партений *Павлович*. Преди всичко това е съчинение, посветено на борбите и страданията на конкретно истор. лице. В него

„Житие и страдания грешнаго Софрония". Първата страница от ръкописа

„Житие Г. С. Раковскаго". Първата страница от ръкописа

С. Доброплодни. Кратка автобиография. 1893

се разказват истор. достоверни факти за детството на Павлович, впечатления и спомени от Албания, спомени за аудиенцията на патриарх Арсений IV при Мария Терезия, за аудиенцията на духовника Петър Ненадович при същата владетелка; описват се пътшествия до Букурещ, Виена, Темишвар, Сегедин, Будапеща, Белград, Ниш, Далмация, Италия, Албания; дават се сведения за черковните и политическите борби на автора. Личността изявява своите обществени и религиозни убеждения, съдбата на отделния човек се поставя на истор. фон, което само по себе си налага известни съпоставки с народната участ, със страданията на всички българи и сърби. Авторът не е освободен от традиционните представи за християнска нравственост, от мистичната вяра в чудото, в подвига на светците и в Христовото възмездие. Съществува обаче съвсем определена тенденция към разумно осмисляне на християнската обредност, стремеж към изживяване на религиозните вражди, и то в името на практическата полза; налице са елементи на копиране на действителността, емоционалната диференциация на отношението към различни лица и събития.

Нов момент в еволюцията на художественото и нравственото съзнание е А. на *Софроний Врачански*. Писана между 1806 и 1811 в Румъния, творбата формално напомня житиеписната средновековна традиция; дори авторът ѝ я озаглавява „Житие и страдания грешнаго Софрония". В действителност това е изповед на светски човек. Съзнанието за дълг в представите му се свързва с готовността да се пожертвува „на ползу роду своему", да стори нещо за своите еднородци — в името на настоящето, а не на бъдещето. Софроний също не надхвърля рамките на християнската нравственост, но неговата религиозност, очистена от всички елементи на мистицизъм и екзалтация, е по-скоро конкретна житейска философия. В Христовото учение той търси истини, които биха довели до урегулиране на човешките отношения, но от гледна точка на разума. Дори самото написване на А. издава ренесансовия рационализъм на автора. Софроний търси форми на контакт със света, за да изповяда угризенията си, страданието, че е изоставил епархията, че не е носил епископския си кръст докрай. За да получи по-скоро светско, отколкото религиозно опрощение, той разказва за трагичните превратности на съдбата си, сирашкото си детство, премеждията си на свещеник и духовен пастир. Особено подробно са възпроизведени неговите епископски години. Софроний е човек на делото, на реалната практическа полза. Страданието като нравствена проблема, като състояние на духа, като самоизвисяване и самоусъвършенствуване не го вълнува. Той е в сферата на житейските и обществените проблеми на момента. Занимават го реалните човешки сблъкновения, пътищата на тяхното разумно

разрешение. За двигател на обществените закономерности Софроний счита свободната и просветена човешка воля. Настъпва твърде характерното за ренесансовия рационализъм демитологизиране на чудото, на необикновеното изживяване — като душевно състояние и естетическа категория. Средновековният мъченик за Христова вяра е изместен от един силен, дързък и непримирим към съдбата си герой, добър християнин и същевременно обикновен човек, който цени живота си, бори се за него, поддава се на изкушението, готов е на известни нравствени, религиозни и идейни компромиси. В историята на новата българ. литература „Житие и страдания грешнаго Софрония“ е първият голям етап — преходът от измислицата, от абстрактния образ, от шаблонната форма към разказ за действителните преживелици на един обикновен човек. Отдаден на спомените си, неограничаван от никакъв лит. шаблон, авторът дава простор на размисли и наблюдения; разказва така, както мисли и чувствува — спокойно, искрено, без школовка, без предвзетост, без книжовни форми. Понякога само скицира, в други случаи споменава множество подробности, отклонява се от тона на епическото изложение, за да възпроизведе в жива драматична форма ситуации и събития. Личността чувствува принадлежността си към определен колектив — родов, граждански, национален, — чиито потребности поставя над субективното изживяване. Словото, книжовността се третират като средства за популяризация на известни идеи, които по други пътища много по-бавно и много по-трудно биха проникнали сред широкия читателски кръг. В литературата нахлува говоримият език. Трудно е да се определи влиянието на Софрониевото житие върху по-късните мемоарни и автобиографични творби. Години наред загубено сред многобройните рус. архиви, то бива открито от В. Ив. Григорович и публикувано от Г. С. *Раковски* през 1861 във в. „Дунавски лебед“ (1861, бр. 55—81, 17 окт. до 1 дек.).

Пет години по-късно Г. С. *Раковски* съставя голям план за А., който съдържа 78 точки. А. пишат Ив. *Богоров*, С. *Доброплодни*, Гр. *Пърличев*, П. Р. *Славейков* и др. Въпреки стилните различия по отношение на тенденции, на творчески подтици, на авторово самочувствие техните творби имат нещо сходно с А. на Софроний. И петимата търсят в личната си съдба характерни моменти. Дават си отчет за миналото, смятайки, че то би могло да бъде полезен урок за другите, да разкрие интересни страни от българ. действителност и българ. нрави, от борбите за национална независимост. И докато у Софроний тези подтици са още недостатъчно подчертани, у Раковски те доминират. Неговата основна цел е да свърже своите патила със съдбата на целия народ, като изхожда от личната си биография, да напише хроника на бурното минало, която да прерасне в политически и социален протест: „Никога не бих се усъдил на такова едно нещо, ако описаните ми дела не биха имали една твърде тясна свръзка с отечеството ми, което съм от нежна още младост пламенно любил и комуто целия си живот драговолно съм искал да посветя. . . Тук се списват истинни събития, познати от голяма част очевидцев, и събития такива, които са имали голямо влияние на развитието народнаго духа, които вхождат в народната ни съвременна повестност.“ Покрай фактите от своя живот авторът има намерение да говори за видни черковни и революционни дейци, за пътешествието на Ж. А. Бланки, за отношенията си с рус. консули, с княз Ст. Богориди, Неофит Търновски, Садък паша, княз Ал. Карагеоргиевич и др.; за взаимоотношенията на турци и немци през 1855 във Влашко, за отношенията на фенерското духовенство, за черковните борби, за еленските чорбаджии и др. За съжаление Раковски осъществява само първите две точки: „Месторождението ми. Домородството бащино ми“. Авторът съобщава рожденатa си дата, произхода на фамилното си име, историята на Котел и околностите му. От факта Раковски преминава към истор. му интерпретация. Публицистичният му темперамент го увлича, той прекъсва логическия ход на повествованието, за да обясни фактите, да насочи вниманието на читателя в определена насока. Сред обстойните характеристики на кърджалийските набези, сред истор. подробности биографичните елементи се губят. Години след Освобождението в архива на Раковски са намерени автобиографични материали и автобиографично писмо, свързани с някои важни моменти от неговата биография: разследването на браилските метежници след бунта през 1842 („Показания на Георги Македон“), общи бележки за периода 1841—60 (писмо до Иван С. Иванов, писано в Кубей през

1858). Личните си впечатления от цариградските тъмници и съдилища Раковски е използувал и в автобиографичната си повест „Неповинний българин, разпален от любовта на Отечеството“ (1854). Интересно явление в българ. литература на Възраждането са стихотворните автобиографични бележки на *Бачо Киро*. Писани между 1852 и 1876, записките напомнят по-скоро откъслечни размисли за лична участ, за национална съдба, за ролята на просветата. Без да бъдат завършено лит. произведение, те са интересни като потребност от изповед на интимни помисли и като тенденция за съпоставка на личната участ с участта на целия българ. народ.

Кратка стихотворна изповед в духа на народната песен пише и В. Левски; в нея засяга предимно подбудите на обществената си дейност.

Новото време след Освобождението поражда нови теми и образи. Това е период на разцвет на автобиографичния и мемоарния жанр. Мемоари пишат не само известни книжовници. Спомени за революционните борби, за черковното движение разказват бивши хайдути, общественици, учители, издатели. В поголямата си част авторите се ръководят от един и същ мотив — да противопоставят на настоящето една епоха на чисти възторзи и големи увлечения, да документират героизма и мъченичеството на българ. народ. От друга страна, темата на националноосвободителните борби е станала тяхна съдба. Те не могат да я надживеят, да се приобщят към тенденциите на новото. Новите веения не ги засягат, новите белетристични похвати им са чужди, произведенията им ни връщат към неосъзнатия наивитет и естествеността на Софроний, към тематичния кръг на възрожд. литература.

В напечатания през 1879 информативен животописен очерк „Живота ми, описан от мене“ Ив. Богоров се спира единствено на издателската си дейност — целите на в. „Български орел“, несполуките около издаването му. И не само защото това е един от централните моменти в живота на автора, а защото е характерен случай в историята на възрожд. журналистика. Гр. Пърличев си поставя дори въпроса, има ли право да занимава читателя със собствената си съдба („Автобиография“, 1894). Окуражава го единствено мисълта, че разказва изживявания, характеризиращи българ. действителност от м. в., борбите за национална и политическа свобода. Ето защо композиционен и логически център на произведението е арестуването му, престоят в тъмницата, дейността му на общественик и просветител. Юношеството и младостта на Пърличев сякаш са духовна и интелектуална подготовка за сюблимния момент на саможертва в името на българщината. Авторът потъва в спомените си, миналото кристализира в образ и Пърличев се опитва да възкреси картината на действителността. Несъмнено в случая играят роля не само яркостта на спомените, силата на изживяването, но и желанието на автора да сподели по-подробно „своето ходене по мъките“, така характерно за съдбата на българ. възрожд. общественик.

През 1893 С. Доброплодни издава в съкратен вид А. си Започната като лична изповед, тя прераства в преглед на образователната система в Б-я. Някои страници са посветени и на ученичеството му в Цариград, на срещите му с бележитите представители на века — Раковски, Александър Екзарх. Доброплодни се ограничава в предаване на по-значителните обществени, черковни и политически събития—смъртта на Абдул Азис, избиране на вселенски патриарх. От събитията на своя личен живот той засяга книжовните си опити, обяснява предназначението на съставените от него учебници и медицински помагала, изрежда имената и професиите на учениците си, описва първия театрален спектакъл в Б-я. Изчерпателността на изложението, многото факти утежняват разказа.

Почти през целия си живот спомени пише и П. Р. Славейков. Но той не успява да осъществи идеята за написване своеобразна история на Възраждането. Безбройните си записки, писма, документи Славейков изгубва при многократните си арестувания и при опожаряването на Стара Загора. Остават само публикуваните приживе автобиографични фрагменти — „История Медникарова“, „Как се калих за списател“, „Гайдуначка“, уводът към „Български притчи и пословици“, наречен покъсно „Автобиография“, „Епизодът“, както и публикуваните в последните години архивни автобиографични материали — „Майка ми“, „Куку Миню и гъдуларят“, „Ранно детство“, „Тримата майстори“, „Как и защо зарязах казанджилъка“. Подробен план за А. съдържат някои бележки на Славейков за Руско-тур. осв. война, за бягството му, за

казанджийския дюкян на баща му, за учителството му в Севлиево, за преписването на Паисиевата история и т. н. Покрай чисто биографичните материали — „Дядо ми Рачо", „Баща ми", „Майка ми", „Първата ни къща и раждането ми", „Играта ми с децата", „Даскал Стойко", „На габровский хан школата", „Чумата" — Славейков има намерение да разказва за истор. събития, в които не е бил пряк участник: „Що знам за Заверата Мамарчев и други волонтири от 28-те в Силистра", „За далиите, що съм чул от баща си", „Що знам за Руската война от 1828 г." и др. Напълно завършен е само уводът към „Български притчи и пословици" (1889—97). Понеже иска да уясни корените на своите фолклорни интереси, Славейков подчертава тези моменти от личния си живот, които имат пряка връзка със събирането на пословиците и поговорките — първия досег с народната мъдрост, странствуванията си, учителстването, борбата с грц. владици. „Разказвайки историята си, историята на живота и деятелността ми, аз разказвам историята на събирането на пословиците" — пише Славейков. Подобен замисъл обаче го ограничава като творец. Той избягва обстойните истор. коментарии, изчиства подробностите на описанието, свежда го до вярно и точно предаване на факта. Затова пък, когато говори за майка си, за чиракуването си, за детството си и за своите ученически години, авторът дава пълен простор на впечатленията си, потъва в атмосферата на миналото, в настроението на спомена, възкресява богатството и своеобразието на конкретния момент,на конкретния характер. Славейков подобно на Софроний не прави литература, не търси особени композиционни похвати, а просто разказва това, което е виждал, чувствувал, преживявал. В образите му няма нищо пресилено, никакъв ретуш, никакъв психологичен и социален акцент. Новото е може би по-широкото застъпване на елементи от личната биография. Въпреки че в манталитета, в естетическите търсения, в творческите подтици на Славейков има черти, които доближават неговите изповеди до А. на Доброплодни, Пърличев и Богоров, и четиримата са в плен на патриархалната нравственост, не познават естетическия възторг от природата, чара на мечтата. Индивидуалният им живот е определен от нравствените норми на рода. Личността е осъзнала своите национални, родови, социални проявления, без да се е пробудила като индивидуалност, без да е осмислила неповторимостта на световъзприемането си, без да е почувствувала потребност от изява на най-интимни помисли. Авторът говори от името на колектива, интересите му са насочени към общовалидното, към общонационалните проблеми.

От автобиографичните материали, публикувани през първите десетилетия на XX в., заслужават внимание съчиненията на Райна княгиня, Ил. Р. *Блъсков*, Й. *Груев*, Хр. *Силянов*. В тях има твърде подробни биографични бележки и същевременно известен подбор на фактите. Проявите на обществена изява на автора, автобиографичните елементи прерастват в спомени за Априлската епопея, за Освободителната война, за черковните борби. Понякога цели периоди от живота на автора остават незасегнати. Произведенията напомнят мемоари, изобилствуващи с богати биографични данни, с цели откъси, издържани в стила на лична изповед. Оттук идва и трудността в определянето на жанра. Изхождайки от общия тон на възрожд. автобиографична литература, от стремлението да се припомнят прояви, страдания, преживявания, характеризиращи националната съдба и националния характер, не може да се говори въобще за автобиографизъм в съвременния смисъл на думата. Определящ фактор е формалният белег, превесът на биографични елементи, степента на авторовата самоизява. От тази гледна точка А. на Райна княгиня, „Спомени из ученическия, учителския и писателския ми живот" от Ил. Р. Блъсков и „Моите спомени" от Й. Груев могат да се разглеждат като преходни жанрове — творбата на Груев по-скоро като спомени, а съчиненията на Райна княгиня и Блъсков като фрагментарни А., посветени на най-значителното в живота на писателя.

Друг вид автобиографична творба е книгата на Хр. Стамболски „Автобиография, дневници и спомени на д-р Христо Танев Стамболски от Казанлък" (ч. I—III, 1927—31). Богатството на фактическия материал затруднява автора. Затова той разкрива всеки епизод сам за себе си. Хомогенността на разказа е нарушена, творбата добива характер на истор. обзор, придружен с богати биографични бележки, които сами по себе си вече представляват кратко, последователно, по-ско-

ро фактологично-биографично, отколкото художествено излагане на събитията. Забележително явление в историята на жанра е А. на Д. Благоев („Кратки бележки из моя живот", 1926). Авторът разказва накратко детството си, своето студентство в Русия, излага становището си за работническите и студентските соц. организации в Б-я и в Русия. Съобщава изданията, които е редактирал, и книгите, които е писал.

Нов момент в развитието на мемоарния жанр-бележи творбата на Т.Г. *Влайков* „Преживяното" (3 т., 1934—4 .). Тук идеята кристализира в епизода, в изображението. Реалистичният рисунък, пластичността на картината, богатите битови подробности, изчерпателността при разгръщане на събитието напомнят най-хубавите традиции на бълг. битова белетристика. От гледна точка на жанровата определеност обаче творбата буди колебание. Разказът надхвърля личната изповед. Въведени са герои без пряка връзка с участта на автора, описанията се поставят на по-широка истор. основа — Априлското въстание 1876, Руско-тур. осв. война, посрещането на рус. войски, бунтовния устрем на младежта. Това е мемоарна творба, почиваща в основите си на личната биография на твореца. Тази жанрова неопределеност обаче отговаря на съвременните тенденции в развитието на мемоарния жанр. Индивидуалността се разтваря в текста, биографичните елементи се превръщат във вътрешна биография, личността се осъществява чрез художествената специфика на творбата, чрез развоя на сюжета, чрез разрешението на нравствения и естетическия конфликт. Авторът разчита помалко на многозначността на отделния факт. Тенденцията е да се въздействува по художествен път, да се пробуди емоционалната реакция на читателя, епизодите да се изчистят от всичко случайно и несъществено, да се търси филос. и идеологическата принадлежност на явлението.

Съч.: Партений Павлович. Автобиографија Партенија Павловића. — Српски Сион, 1905, кн. 14, 15, 17, 18, 19; Партений Павлович. Автобиография. — В: Б. Ст. Ангелов. Съвременници на Паисий. II. 1964. с. 197—210; Софроний Врачански. Житие и страдания грешнаго Софрония. — Дунавски лебед, бр. 55—62, 17 окт.— 24 дек. 1861; П. П. Орешков. Автобиографията на Софроний Врачански. 1914 (с филол. коментар на съчинението); Г. С. Раковски. Житие Г. С. Раковскаго, написано от него самаго. — В: Г. С. Раковски. Автобиография и мемоари. Съст. и ред. М. Арнаудов. 1925. с. 8—18; Г. С. Раковски. Показания на Георги Македон. — СбБАН, XIV, 1921, с. 91—98, и в: Г. С. Раковски. Автобиография и мемоари. 1925. с. 27—33; Г. С. Раковски. Писмо до Ив. С. Иванов. — В: Г. С. Раковски. Автобиография и мемоари. 1925. с. 19—24; Бачо Киро Петров. Автобиографични стихове и бележки. — В: Материали и документи. 1937. с. 166—187; В. Левски. Автобиография в стихове. — В: В. Левски в спомените на съвременниците си. 1940. с. 255—256. Ив. Богоров. Живота ми, описан от мене. 1887. Отпеч. от „Наковалня", 1879; С. Допроплодни. Кратка автобиография. 1893; Гр. Пърличев. Автобиография. — СбНУ, 1894, кн. XI; Гр. Пърличев. Автобиография. 1928 (с бел. от П. П. Орешков); П. Р. Славейков. Историята Медникарова. — Царигр. вестник, VIII, бр. 363, 1858; П. Р. Славейков. Гайдуначка. Как съм станал гайдар. — Гайда, бр. 1, 5, 8, 12, 19, 1863; П. Р. Славейков. Епизодът. — ПСп., 1885, кн. XV и XVI, с. 329; П. Р. Славейков. Увод към Български притчи или пословици и характерни думи, събрани от П. Р. Славейков. Ч. I—II. 1889, 1897; П. Р. Славейков. Биографични бележки. — Бълг. преглед, 1895, кн. 9—10; П. Р. Славейков. Чираци и калфи. В Митрополията. Майка ми. — Изкуство, 1946, кн. 10; П. Р. Славейков. Автобиографични материали. — Лит. архив, т. I, 1959, с. 27—77; Ил. Николов. Автобиография. 1911; Анаст. Тошева. Автобиография. 1911; Хр. К. Йерусалимски. Автобиография. 1924; Д. Благоев. Кратки бележки из моя живот. 1926; Хр. Стамболски. Автобиография, дневници и мемоари. Ч. I—III. 1927—1931; Кирил Рилски. Кратки спомени из миналия ми живот (1861—1931). 1931; Синесий. Автобиографични бележки; архим. Ил. Николов. Автобиография. 1940; Т. Г. Влайков. Преживяното. Ч. I—III. 1934—1942.

Лит.: В. Друмев. Животописание. — ПСп., 1871, кн. 1—3; Б. Пенев. Г. С. Раковски. Живот и дейност. 1917; М. Арнаудов. Г. С. Раковски. Живот — дело — идеи. 1922; Б. Пенев. Автобиографията на Софрония Врачански. 1925; Ц. Калчев. Софроний епископ Врачански. Живот и дело. 1926; М. Арнаудов. Петко Рачов Славейков. 1827—1895. 1927; Р. Русев. Автобиографията на Софроний Врачански. — Бълг. мисъл, 1933, кн. 8—9; Й. Иванов. Партений Павлович. — В: Старобългарски разкази. 1935. с. 82—86; Цв. Минков. 1. Софроний Врачански. 1936. 2. Петко Р. Славейков. Живот и творчество. 1941; П. Динеков. Софроний Врачански. — В: Първи възрожденци. 1944. с. 99—123; М. Арнаудов. Софроний Врачански (1739—1813). 1947; П. Динеков. Петко Р. Славейков. 1956; Г. Константинов. Тодор Влайков. Лит.-крит. очерк. 1960; В. Сл. Киселков. Софроний Врачански. Живот и творчество. 1963; Б. Ст. Ангелов. Партений Павлович. — В: Съвременници на

Паисий. Т. II. 1964. с. 5—60; М. Арнаудов. Григор Пърличев. — В: Поети и герои на Българското възраждане. 1965. с. 384—397; Г. Константинов. Петко Рачов Славейков. Разказ за него и неговото време. 1967; Г. Цанев. С патоса на възторга и изобличението. 1967. с. 44—50.

сг

АГИОГРА̀ФСКА ЛИТЕРАТУ̀РА — вж. *Жития*.

АДЖА̀РОВ, Петър Николов (7. XI. 1902—26. IX. 1963). Роден в Ямбол. Основно образование получава в Нова Загора. Работи като словослагател и тютюноработник. Участвува в Септемврийското въстание 1923 в Нова Загора. Арестуван е и изпратен в затвора, откъдето избягва в нач. на 1924. През юли 1925 емигрира в СССР. Там завършва учителски курсове, преподава в бълг. у-ще, работи като ред. в Центроиздат — Харков. Чл. на Всеукр. съюз на пролетарските писатели (1930—34), а от 1934 и на Съюза на съв. писатели. През 1959 се завръща в Б-я. Сътрудничи на „Пламък“, „Литературен фронт“, „Народна култура“, „Наша родина“, „Славяни“, „София“, „Българо-съветска дружба“, „Отечествен фронт“ и др. Чл. на СБП. Умира в София. Автор е на разкази и повести. Сб. „Септемврийски разкази“ е посветен на подготовката, провеждането и разгрома на Септемврийското въстание 1923; повечето разкази се отличават с непосредственост, документалност и вярност на истор. правда.

Съч.: Ниаз. Разкази. 1933; Нейният подарък. Разкази. 1934; Вестникарчета. Разкази. 1936; Песни от народа. Сборник. 1936 (и четирите книги са издадени в СССР); Септемврийски разкази. 1963.

Лит.: Д. Дублев. Критика на несправедливото насилие. — Лит. новини, бр. 68, 4 дек. 1963; Е. Шпилевая. Октомврийската революция в Русия и укрепването на българо-украинските връзки. — Език и литература, 1963, кн. 4; В. Йосифов. „Септемврийски разкази“ и техният автор. — Лит. фронт, бр. 27, 2 юли 1964.

сг

АДЖА̀РСКИ, Димитър Иванов (12. VII. 1904—20. X. 1944). Роден в с. Дойренци, Ловешки окр. Завършва Учителския ин-т в Шумен. Дългогодишен прогимназиален учител. За пръв път печата през 1926. Със стихове, разкази и статии сътрудничи на сп. „Угар“, „Фар“, „Стожер“, в. „Светлоструй“, „Хоризонт“, „Сеяч“, „Дума“, „Мисъл“, „Път“, „Литературен час“, „Сноп“, „Мост“, „Просветно единство“; участвува в лит. сб. „Светлоструй“, „Ведрина“, „Брод“, „Нива“. Редактира в. „Мост“, двуседмичник за изкуство и култура (15 апр. 1930 — 15 май 1931). Заедно с Д. Добрев и П. Стъпов издава антология „*Светлоструй*“, която обединява провинциалните писатели и е посветена на паметта на Н. Ракитин. Занимават го социалните конфликти на съвременността, пречупени през ежедневието на обикновените хора. А. не успява да отиде по-далеч от социалния сантиментализъм.

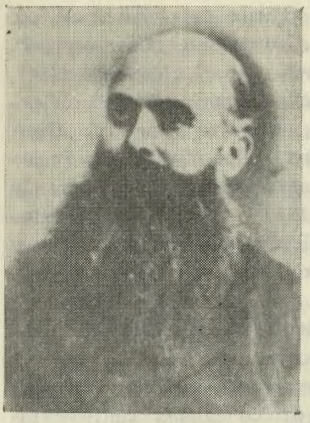
Съч.: Пред изгрев. Стихове. 1929; Два свята. Разкази. Ловеч, 1931; Жълтото око. Разкази. С. Гълъбово, Старозагорско, 1931; По белия друм. Повест. 1934; Приятелите на смъртта. Разкази. С. Щръклево, Русенско, 1935; Зад кулисите. Разкази. 1937; Когато късметът ти работи. Детска пиеса. 1942.

Лит.: А. Тодоров. Димитър Аджарски. „Два свята“. Разкази. — Звезда, 1932, кн. 7; Д. Панов. „Два свята“. Разкази от Д. Аджарски. — Мисъл и воля, бр. 28, 3 апр. 1932; В. Моллов. „Два свята“. Разкази от Д. Аджарски. — Светлоструй, бр. 7, март 1932; Ат. Смирнов. Димитър Аджарски. „Два свята“. Разкази. — Светлоструй, бр. 5—6, ян. и февр. 1932; В. Стоицев. „Приятелите на смъртта“. Сборник разкази от Д. Аджарски. — Светлоструй, бр. 1, септ. 1936; Д. Добрев. „Зад кулисите“. Разкази от Д. Аджарски. — Светлоструй, бр. 1, септ. 1937; В. Степов. „Зад кулисите“. Разкази от Д. Аджарски. — Светлоструй, бр. 6—7, февр. и март 1938.

сг

АДЖЀНОВ (Хаджиенов, хаджи Енов), Иван Попалексов (ок. 1835—II. 1903). Роден в Казанлък, където получава начално образование. След това учи в Букурещ. Занимава се с търговия. Взема дейно участие във всички по-важни прояви на бълг. емиграция във Влашко. В близки отношения е с Г. С. *Раковски*, участвува в създаването на ТЦБК (1866) и на органа на „старите“ — в. „Отечество“ (1869—71). Чл. на БРЦК през 1873—74, гл. помощник на Л. Каравелов при основаването на „*Дружество за разпространение на полезни знания*“ и негов подпредседател. Взема участие и при създаването на сп. „*Знание*“ и е негов издател. По време на Руско-тур. осв. война започва

БАН
Институт за литература
БИБЛИОТЕКА

Иван Адженов

издаването на „Секидневний новинар“ — първия бълг. ежедневник. След Освобождението живее в Русе, където организира свое книгоиздателство. Написва биография на Раковски, издирва, събира и редактира съчиненията му. Превежда и издава повестта на Волтер „Вавилонската княгиня“.

Съч.: Записки от живота на Георги Стойков Раковски. Св. I. Русе, 1894; Кратко обозрение върху литературната и обществената деятелност на Георги Сава Стойков Раковски. Св. II. Русе, 1896; Сведения и записки за живота на Георги Сава Стойков Раковски. Почерпени из устните негови разкази, също из многобройните му съчинения, които приготвиха почвата за политическото освобождение на България. Русе, 1896.

Лит.: А. Т. Адженов, И. П. Кратко обозрение върху литературната и обществената деятелност на Георги Сава Стойков Раковски. Крит. бел. — Бълг. преглед, 1896, кн. 6; Ив. Топузов. Родоначалникът на българския всекидневен вестник и неговото дело. — Изкуство и критика, 1942, кн. 9—10; Ив. Топузов. За политическата дейност на Иван Попалексов хаджи Енов до Освобождението.— Изкуство и критика, 1943, кн. 10; Г. Боршуков и Ив. Топузов. Няколко неизвестни досега броеве на първия български всекидневник. — Изв. Държ. библ. „В. Коларов“ за 1956 г., 1958.

ст

«АКАДЕМИК». Месечник за наука, изкуство и културен живот. Легален орган на Бълг. общ народен студентски съюз (БОНСС). Излиза в С., 26 март 1936—24 май 1939. Ред. Ив. Трифонов (Ив. Бурин); от 5 март 1937 в ред. колегия влиза и Г. Георгиев (В. Андреев), а от септ. 1938 и П. Йорданов (П. Зарев). Вестникът организира идеологическата работа сред бълг.академична младеж под ръководството на партията.

Отразява борбата на студентството и учениците за демократизиране на науката и образованието. В него сътрудничат учени и културни дейци, преподаватели от Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (Ас. Златаров, Ив. Г. Кинкел, Д. Михалчев, М. Димитров и мн. др.) и предимно млади прогресивни писатели (А. Барух, П. Вежинов, Мл. Исаев, Д. Чавдаров-Челкаш, Л. Стрелков, Ив. Бурин, В. Андреев, П. Зарев, Е. Шекерджийски, К. Калчев (Карали), Н. Стайков, Ст. Ц. Даскалов, Ат. Стойков, Ст. Каракостов, Ас. Босев, В. Воденичарски, Ст. Станчев и др.).

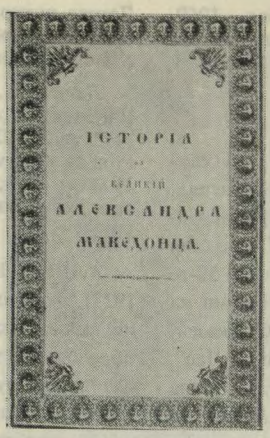
Лит.: П. Зарев. Спомен за БОНСС. — Вечер. новини, 30 март 1960; БОНСС. Документи и материали. Съст. Д. Мичев и П. Койнарски. 1971. с. 183, 209—215.

хй

«АЛЕКСАНДРЙЯ». Много популярна през Средновековието героично-истор. фантастична повест за живота и военните подвизи на Александър Македонски (356—323 пр. н. е.), многократно преработвана и разпространявана векове наред по цяла Европа и на Изток. В Б-я е четена с интерес и през XIX в., за което свидетелстват два късни превода — от 1810 и 1816 — и печатното ѝ издание, направено от Хр. В. Протопопович през 1844 (преиздадено няколко пъти). Възниква към II—III в. на грц. език в гр. Александрия въз основа на разкази и предания за бележития пълководец. Погрешно е приписвана първоначално на Калистен, племенник на Аристотел. През V в. на виз. почва се оформя нова, елинизирана редакция, а по-късно — и друга, разширена, със силни юдейско-християнски елементи. От лат. преработки най-ранната е от 340. Първата слав. редакция се създава в Б-я през X—XI в. от псевдокалистеновата елинизирана редакция, допълнена от бълг. преводач с данни от хрониката на Георги Амартол. Пренесена в Русия, тя служи за основа на втората слав. редакция. Засега са известни ок. 5 рус. преработки. Третата слав. редакция, наричана сръбска, която се отличава с по-голяма живост на изложението, с повече лиризъм и интригуващи подробности, получава най-широко разпространение. Тя е запазена в еднакво стари бълг.

„Александрия". Ръкопис от XV в.

„Александрия". Печатно издание. 1844

и срб. преписи, поради което не може с положителност да се реши на бълг. или на срб. език е била създадена най-напред.

В повестта се преплитат в пъстра смесица фантастични случки и преживявания с отгласи на действително съществували лица и събития. Жизненият път на Ал. Македонски е проследен на фона на необикновени приключения и екзотика, на знамения, съновидения, срещи и сражения със силни владетели. Значително място се отделя на походите му срещу индийския цар Пор и особено срещу персийския цар Дарий, в отношенията си с когото Александър проявява смелост, воинска доблест и благородство. Образът му е замислен като въплъщение на добродетели и достойнства. Надарен с изключителна храброст, необикновена сила, любознателност, блестящи качества на военачалник, обрисуван със съчувствие и симпатия както в държавническите му дела, така и в личния му живот, Ал. Македонски прави силно впечатление на средновековните читатели. Особено ефектно за средновековния естетически вкус се оказва контрастното свързване на победния жизнен път на героя с християнската идея за преходността на човешкия живот и земната слава. Повестта получава широко разпространение в старослав. литератури, на чието развитие оказва голямо въздействие. В Нар. библ. „Кирил и Методий" се пазят няколко преписа на „А". от XV (№ 771), XVI (№ 319, 772), XVII (№ 12/963) и XIX в. (№ 434, 773, 1107, 1108, 1109, 1110, 1111, 1112).

Изд. и лит.: V. Jagić. Ogledi stare hrvatsk proze. IV. Život Aleksandra Velikoga. — Starine, III, 1871; V. Jagić. Život Aleksandra Velikoga po tekstu recenzije bugarske. — Starine, V, 1873; Ст. Новаковић. Приповетка о Александру Великом у старој српској књижевности. Београд, 1878; А. Н. Веселовский. К вопросу об источниках сербской Александрии. — ЖМНП, 1884, ч. 233 и 235; В. М. Истрин. Александрия русских хронографов. Исследование и текст. М., 1893; В. М. Истрин. Один только перевод Псевдокалисфена, а древнеболгарская энциклопедия X века — мнимая. — Византийский временник, т. X, 1903; П. А. Лавров. Где была переведена Александрия первой редакции. — В: Сборник Харьковского истор.-филол. общества. Т. XV. 1908; В. М. Истрин. История сербской Александрии в русской литературе. Вып. I. — Летопись истор.-филол. общества при импер. Новорос. университете, XVI, Одесса, 1910, с. 1—164; Й. Иванов. Старобългарски разкази. 1935. с. 149—174 и 273—289; Л. Милетич. Една българска Александрия от 1810. — Бълг. старини, кн. XIII, 1936; К. Мирчев. Още една новобългарска Александрия от началото на XIX в. — Год. Соф. ун-т, Истор.-филол. ф-т, XLIII, 1946—47; Е. Э. Бертельс. Роман об Александре и его главные версии на Востоке. М.—Л., 1948; П. Динеков. Стара българска литература. Ч. I. 1950. с. 149—154; П. Динеков, К. Куев и Д. Петканова. Из „Александрията". — В: Христоматия по старобългарска литература. 1961 (2 изд. 1967); История на българската литература. Т. I. 1964. с. 166—170; М. Н. Ботвиник, Я. С. Лурье и О. В. Творогов. Александрия. Роман об Александре Македонском по русской рукописи XV века. — М.—Л., 1965; Gh. Dancev. Traduceri ale Alexandriei din limbă română in limbă bulgară modernă. — Romanoslavica, XV, 1967, p. 109—118; Р. Маринковић. Српска Александрида.

Историја основног текста. Београд, 1969. Е. А. Костюхин. Александр Македонский в литературной и фольклорной традиции. М., 1972.

лгр

АЛЕКСÀНДРОВ, Васил (Васил Александров Вутов) (2. V. 1908). Роден в Ботевград. Завършва търговска гимназия в София, следва финанси и администрация в Свободния ун-т в София. Започва да пише през 30-те год. Сътрудничи с лит. статии и рецензии на „Мисъл", „Младежки преглед", „Съвременник", „Жар", „Дъга", „Светлоструй", „Час", „Заря", „Литературен критик" и др. По това време е отг. ред. на сп. „*Нова литература*". Участвува в нелегалния лит. кръжок „Хр. Смирненски" и в Македонския лит. кръжок заедно с Н. Вапцаров, А. Попов, К. Неделковски, В. Марковски и др. Заради антифашистка дейност е интерниран и пратен в концлагер. След 9 септ. 1944 завежда изданията на Политическото управление във войската. До края на 1958 е зам.-гл. ред. във Военното издателство, а след това 4 год. — директор на „Дома на детската книга". Чл. на БКП, на СБП. Работи в областта на лит. критика, публицистика и библиография. Сътрудничи на в. „Литературен фронт", „Народна култура", сп. „Септември", „Читалище" и др. Съст. е на лит. сб. „Септември 1923" (1948), „Войнишка естрада" (1948), „Огнен път" (1951), „Сборник за честуване на културни и исторически дати" (1953), „Армейско творчество" (1953), „Съветски военни разкази" (1957), „За живота" (1957, съвм. с Б. Знеполски) — сб. за писатели, загинали в борбата против фашизма, „Ден последен, ден първи. Спомени на бълг. писатели за народната победа" (1969) и др. Редактира избрани съчинения на Хр. Ясенов, В. Воденичарски, Ст. Панчев. Събира мемоари за Вапцаров и Ясенов. Занимава се с проблемите на детската литература, съставя библиография на бълг. и чужди детски писатели, слага начало на поредица от лит. сб. „Въпроси на детската литература" (т. I—II, 1964—65). Интересува се от развоя на читалищното дело.

Съч.: Форми на читалищната дейност. Враца, 1945; Детска литература. Учебник за учителските институти. Т. I—II. 1953—1954. (2 изд. 1958, 3 осн. прераб. изд. 1964 заедно с П. Димитров-Рудар и Г. Михайлова); Чуждестранни писатели — творци на литература за деца и юноши. Био-библиогр. очерци. 1962; Детска литература. 1962. Библиография. 1964; Детска литература. 1963. Библиография. 1965; Христо Ясенов. Лит.-крит. очерк. 1967.

Лит.: Ив. Димитров. Детска литература. Учебник за учителските ин-ти. — Читалище, 1955, кн. 3; Д. Угрин. Чуждестранна литература за деца и юноши. — Нар. култура, бр. 12, 23 март 1963; П. Стоянов. Всеотдаен читалищен работник. — Читалище, 1965, кн. 11.

ец

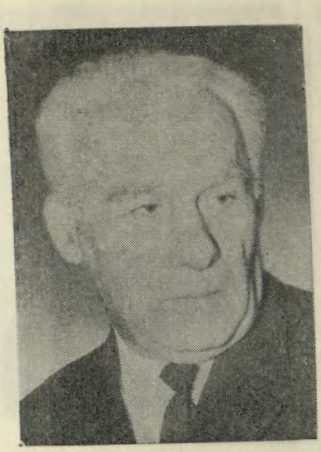
АЛЕКСÀНДРОВА, Лиляна Тодорова (4. V. 1927). Родена в Ловеч. Израства в прогресивно семейство. Първоначално и гимназиално образование завършва в Разград (1945). В гимназията членува в РМС. Записва едновременно слав. филология и музика в София. Прекъсва следването си през 1949 и работи като строителен работник в Димитровград и като стругар в Завода за резервни части в София. След това е ред. в Младежката редакция на Радио София. През 1955 става първоначална учителка в родопската махала Боево (в с. Страшимир). През 1958—59 е в творческа командировка в Разград в Завода за антибиотици. По призива на Комсомола живее и работи година и половина сред планинските овчари в Калоферския Балкан. През 1963 е в Кремиковци, от 1964 е ред. в изд. „Г. Бакалов" — Варна. Сътрудничи на в. „Литературен фронт", сп. „Пламък", „Септември". Чл. на БКП, на СБП. Плод на впечатленията и преживяванията ѝ от Родопския край е първата ѝ кн. „Има едно щастие. . . ", преведена на рус., укр., литов., чеш., словаш., нем. и рум. език.

Съч.: Има едно щастие. . . Роман. 1957 (2 изд. 1960); Писма без отговор. Повест. 1963.

Лит.: П. Данчев. Мисли по един малък повод. — Лит. фронт, бр. 22, 2 юни 1955; Д. Казасов. „Има едно щастие. . ." — Отеч. фронт, бр. 4212, 12 март 1958; К. Зидаров. Щастието на съвременния гражданин . — Септември, 1958, кн. 4; Ст. Продев. Оптимизмът на жизнената правда. — Лит. фронт, бр. 30, 15 май 1958; Б. Нонев. Книга за добрите дела и доброто сърце. — Пламък, 1958, кн. 6; Т. Павлов. Социализмът не само насърчава, но и създава таланти. — Младеж, 1960, кн. 12; Д. Попиванов. Близо до хората („Писма без отговор"). — Лит. фронт, бр. 15, 9 апр. 1964.

хй

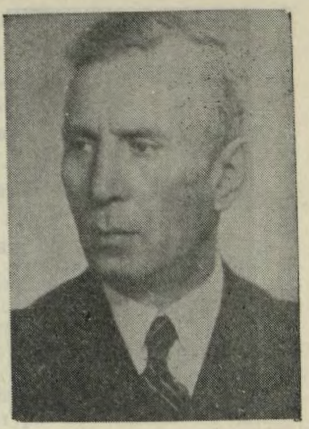
АЛÈКСИЕВ, Райко Николов (3. III. 1893—18. XI. 1944). Роден в Пазарджик в учителско семейство. Следва литература в Соф. ун-т „Кл. Охридски", посещава извънредните курсо-

Васил Александров

Лиляна Александрова

Райко Алексиев

ве на Рисувалното у-ще. По-късно учи живопис в Германия и Италия. За пръв път, още като ученик, печата карикатури през 1907. Сътрудничи с хумористични разкази и фейлетони, карикатури, спомени и пътеписи на много вестници и списания: „Смях", „Людокос", „Балканска трибуна", „Камбана", „Македония", „Аз знам всичко", „Литературен глас", „Развигор", „Дневник", „Зора", „Мир", „Слово", „Рибарски преглед" и др. Редактира в. „Барабан" — 1917—18, „Българан"— 1919, и др. През 1932 основава хумористичния в. „Щурец" (1932—44), който в последните години на фашизма и през II световна война излиза като хумористичен полуофициозен вестник, подкрепящ фашисткия режим и воюващ срещу прогресивните сили в Б-я. Автор е на няколко книги с хумористични разкази и фейлетони, в които описва весели и забавни случки, осмива човешки слабости и пороци, както и някои факти и явления в обществения живот, без да засяга недъзите на социалния строй. Псевд.: Гратис, Гуньо Гъсков, Козирог, Мъртва стража, Скитник Перо, Спартакус, Тома Черни, Ферибачи, Фра Дяволо, Щурец.

Съч.: Жалостиви случки. Хумористични разкази и фейлетони. 1929; Генчо Завалията. Жалостиви случки и премеждия. Ч. I—III. 1933—34; Клюката. Хумористични разкази. 1935; Хорски уста. Хумористични разкази. 1937.

Лит.: Лео Коен. Райко Алексиев. — Тракиец, бр. 476, 12 май 1935; Миленов. Клюката е вечна. — Слово, бр. 4034, 12 дек. 1935; Лео Коен. „Клюката". Хумористични разкази от Райко Алексиев. — Тракиец, бр. 507, 22 дек. 1935; В-в. „Клюката". Хумористични разкази. — Родна реч, 1935, кн. 2; Д. Бабев. „Хорски уста". — Мир, бр. 11 191, 11 дек. 1937.

ви

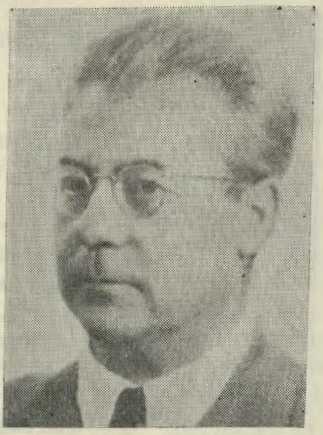
АЛЙПИЕВ, Петър (П. А. Пашанков) (14. III. 1930). Роден в с. Босилковци, Русенски окр. Прогимназиално образование получава в родното си село, а гимназиално — в Бяла и Русе. Ред. е в изд. „Г. Бакалов" — Варна. Чл. на БКП, на СБП. За пръв път печата стихове в ученическите в. „Емос" и „Средношколско единство". Следващите му творби се появяват във в. „Народна младеж", „Труд", сп. „Читалище". Те имат все още подражателен характер. Неговият поетичен път започва от 1954 след публикуването на стихотворението „Дъжд през юли" във в. „Литературен фронт". Сътрудничи на сп. „Септември", „Пламък", в. „Литературен фронт" и др. Поезията на А. е съзерцателна, отличава се с особена чистота и възвишеност на чувствата. Красотата на стиховете му извира от неговото преклонение пред природата. А. разглежда човека в трайните му връзки с природата и в допира му с вечното битие.

Съч.: Лирика. 1961; Лирика. 1966.

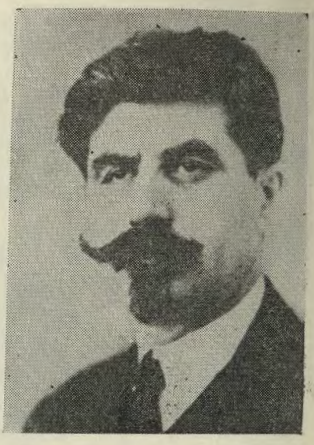
Лит.: Ал. Геров. Добро и лошо. — Лит. фронт, бр. 46, 1961; Кр. Куюмджиев. Без кръв и смърт, без болка и тъга. — Лит. фронт, бр. 5, 1967; М. Василев. Поет на нежния дъх и белотата. — Септември, 1967, кн. 6; Ст. Коларов. Нашата природа в нашата земя. — Турист, 1967, кн. 6; Здр. Петров. Кратък престой в един малък лиричен свят. — Нар. дело, Варна, бр. 43, 1967;

Петър Алипиев

Теодосий Анастасов

Божан Ангелов

Хр. Радев. За кн. „Лирика". — Нар. култура, бр. 11, 1967; Л. Любенов. С любов към родната природа. — Септември, 1969, кн. 8.

ди

АНАСТА̀СОВ, Теодосий Тодоров (12. V. 1895). Роден във Велико Търново. Основно образование получава в родния си град, а гимназиално — във Видин (1914). Взема участие в I световна война, след това учителствува няколко години в с. Грамада, Българска Раковица, Ново село и др. През 1921 се премества в София, където завършва Свободния ун-т (1925). Участвува в редактирането на първия студентски в. „Студентска мисъл" (1924). Заедно с Н. Никитов редактира библ. „Велики българи" (1935 — 45), „Български царе" (1937—45) и „Художествено историческо четиво" (1940). Чл. на СБП. За пръв път печата във в. „Лъч" (1924). Започва с разкази из съвременния живот, после се увлича от далечното минало. Произведенията му с истор. сюжет имат очерков характер. Публикувал е глави от романа си за Ив. Вазов.

Съч.: Малък свят. Разкази. 1929; Петър Делян. Истор. повест. 1929; Дунавски нощи. 1932; Бан Янука. Истор. повест. 1934; Поредица „Велики българи". 1935: Светогорският монах (2 изд. — Отец Паисий. 1937, 3 изд. 1943), Последният патриарх (2 изд. — Патриарх Евтимий. 1939, 3 изд. 1943), Стружките братя (2 изд. — Братя Миладинови. 1939, 3 изд. 1942), Великият скитник (2 изд. — Г. С. Раковски. 1937, 3 изд. 1941, 4 изд. 1943), Ядовитото перо (2 изд. — Любен Каравелов. 1937, 3 изд. 1942), Поетът бунтовник (2 изд. — Христо Ботев. 1936, 3 изд. 1942, 4 изд. 1944), Апостолът на свободата (2 изд. — Васил Левски. 1936, 3 изд. 1941, 4 изд. 1942), Балканският орел (2 изд. — Хаджи Димитър. 1937, 3 изд. 1943), Константин Фотинов, Стефан Караджа (2 изд. 1941, 3 изд. 1945); Поредица „Български царе". 1937: Цар Самуил (2 изд. 1941, 3 изд. 1943), Цар Калоян (2 изд. 1941, 3 изд. 1943), Цар Михаил Шишман (2 изд. 1942), Цар Иван Александър (2 изд. 1942); Поредица „Велики българи". 1938: Христо Г. Данов (2 изд. 1943), Бачо Киро Петров (2 изд. 1942); Дунавски разкази. 1938; Предисторически човек. 1940; В Асировавилония. 1940; Евреи. 1941; Даме Груев. 1942; Крали Марко. Роман. 1945 (2 прераб. изд. 1947); Пламък в огнището. Роман. 1947; Борис Сарафов. 1947; Бачо Киро. Повест. 1955; Патриарх Евтимий. Повест. 1957; Опълченци. Разкази. 1960 (2 изд. 1974); През Балкана. Разкази. 1962.

Лит.: Н. Никитин. Литературен сборник на неизвестните. — Епоха, бр. 965, 26 окт. 1925; Ж. Гълъбов. „Петър Делян". — Независимост, бр. 2461, 8 авг. 1929; В. Каратеодоров. Теодосий Анастасов. „Малък свят". Разкази. — В-к на жената, бр. 391, 14 дек. 1929; В. в. (Ст. п. Василев). „Дунавски нощи". — Родна реч, 1933, кн. 3 и 4; Цв. Минков. „Дунавски нощи". — Мисъл, бр. 19, 1939; Хр. Йорданов. Нова книга за легендарния Бачо Киро. — Вечер. новини, бр. 160, 7 юли 1955; Ст. Продев. Бачо Киро. — Нар. младеж, бр. 107, 5 май 1955; М. Наимович. Белетристиката за деца през 1955. — Лит. фронт, бр. 48, 29 ноем. 1956.

еф

АНГЕЛА̀РИЙ — вж. *Ученици на Кирил и Методий.*

А̀НГЕЛОВ, Божан Великов (1. XI. 1873— 2. VII. 1958). Роден в Русе. Завършва гимназия в родния си град. Следва слав. филология

Боню Ангелов

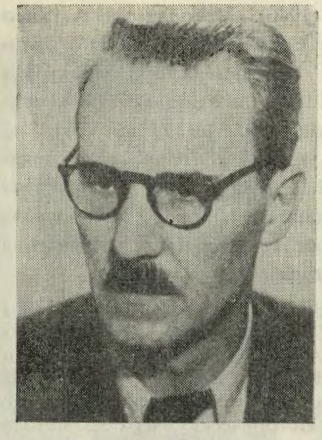
в Соф. ун-т (1891—94). Учителствува в Свищов, Русе, Видин. За пръв път печата в сп. „Училищен преглед“ през 1896, сътрудничи с лит. статии в сп. „Мисъл“, „Училищен преглед“, „Съвременен преглед“ (Русе), „Звезда“ (Търново) и др. През 1902 е назначен за учител във II мъжка гимназия в София. На два пъти е директор на Нар. театър в София (1909—11, 1918—20), директор е на Соф. нар. библиотека (1923—28) и гл. инспектор по бълг. език в М-вото на просвещението. Умира в София. А. е автор на учебни помагала и сб.: „Стилистика за IV клас на гимназията“ (1906), „Кратка теория на прозата и поезията за V клас“ (1907, преизд. няколко пъти), „Съчинението в нашите средни училища с теория, скици, планове и теми“ (1912), „Христоматия за IV клас“ (1915), „Христоматия за V клас“ (1915), „Теория и история на поезията“ (с оглед на бълг. литература), „Начала на историческата поетика“ (1923, приспособяване към бълг. литература учебника на рус. педагог А. Шалигин), „История на българската литература в примери и библиографии“, т. I. „Българска народна поезия. Отбор народни поетически творения“ (1921, съвм. с М. Арнаудов), т. II. „Стара българска литература в примери, преводи и библиография“ (1922, съвм. с М. Генов). Заедно с Хр. Вакарелски съставя сб.: „Сенки из невиделица. Книга за българската народна балада“ (1936), „Трем на българската народна историческа епика. От Момчила и Крали Марка до Караджата и Хаджи Димитра“ (1939), „Книга на народната лирика“ (1946). Методът на А. като лит. историк е еклектичен с известно предпочитание на културно-истор. трактовка на лит. факти. Идеалист по идейно-естетическите си схващания, той не е чужд на някои модни увлечения (напр. на индивидуализма на П. П. Славейков). В по-голяма част от публикациите си обаче А. проявява вкус и склонност към реалистичните явления в бълг. литература.

Съч.: Средновековна литература. 1914 (част от замислена Обща история на литературата под ред. на Б. Ангелов, М. Арнаудов, Ал. Балабанов и Ст. Костов); Исторически очерк на старата българска литература от началото до Паисия. 1923; Исторически очерк на новата българска литература от Паисия до днес. 1924 (2 изд. 1933); Избрани статии. 1960.

Лит.: Ал. Теодоров-Балан. История на българската литература. — Учит. вести, бр. 10, 1922; Ив. Богданов. Божан Ангелов. — Септември, 1958, кн. 11; Б. Делчев. Литературен труженик. — Лит. мисъл, 1964, кн. 4.

хд

АНГЕЛОВ, Боню (Б. А. Стоянов) (6. I. 1915). Роден в с. Ягода, Старозагорски окр. Основно образование получава в родното си село, а средно — в смесената гимназия в Казанлък (1929—34). Завършва като частен ученик в Стара Загора (1934), понеже е изключен от гимназията в Казанлък за участие в ученическа стачка. Следва слав. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1934—38). Учителствува последователно в Плевен, Карлово и Казанлък. След 9 септ. 1944 е директор на Казанлъшката мъжка гимназия (1944—45). От 1946 е н. с. в БАН — отначало в Ин-та за бълг. език, а от 1949 в Ин-та за литература. От 1957 е ст. н. с., от 1967 проф. в Ин-та за литература. Чл. на БКП. Научните интереси на А. се съсредоточават върху Кирило-Методиевата проблематика, Паисиевата епоха, руско-българските отношения, въпросите около „Слово о полку Игореве“, издаването на старослав. съчинения. По тези въпроси е написал следните по-големи студии: „Празникът на славянските просветители Кирил и Методий (произход и развитие)“ („Изв. на Ин-та за бълг. история“, 1954, кн. V), „Към историята на празника на Кирил и Методий през средните векове“ (сб. „Ал. Теодоров-Балан“, 1956), „Кирил и Методий в славянските печатни книги от XV—XVII в.“ (сб. „Хиляда и сто години славянска писменост“, 1963), „Из историята на руското

Димитър Ангелов

книжовно проникване у нас" („Изв. на Ин-та за бълг. литература", 1955, кн. III), „Из историята на руското културно влияние в България (XV—XVIII в.)" („Изв. на Ин-та за бълг. история", 1956, кн. VI), „К вопросу о начале русско-болгарских литературных связей" (Труды ОДРЛ, XIV, М.—Л., 1958), „Слово о полку Игореве" и българската литеатура" (Труды ОДРЛ, XII, М.—Л., 1956). А. е един от авторите на I т. от „История на българската литература" (1962). Съавтор е на учебници за гимназиите и за учителските ин-ти. Участвува в издаването на съчиненията на Климент Охридски (т. I, 1970). В научните си изследвания дава нови материали при разглеждането на въпросите и ги подлага на съответна литературно-историческа обработка.

Съч.: Из старата българска, руска и сръбска литература. Т. I—II. 1958—1967; Паисий Хилендарски. История славяноболгарская. Никифоров препис от 1772 г. 1961; Съвременници на Паисий. Кн. I—II. 1963—1964; Рилска преправка на История славяноболгарская. 1966; Борба за делото на Кирил и Методий. 1969; В зората на българската възрожденска литература. 1969; Кирил и Мефодий — создатели славянской письменности. 1969.

Лит.: К. Куев. Ново издание на Паисиевата история. — Студент. трибуна, бр. 24, 1962; М. Арнаудов. „Съвременници на Паисий". Кн. I. — Лит. мисъл, 1964, кн. 5; Ст. Великов. Книга за съвременници на Паисий. — Вечер. новини, бр. 3834, 1964; К. Мечев. Между средновековието и ренесанса. — Учит. дело, бр. 29, 1964; M. Mulić. Боню Ст. Ангелов. „Из старата българска, руска и сръбска литература". — Slovo, Zagreb, 1969, 18—19; D. Petkanova. — Zeitschrift für Slawistik, 1969, Н. 1; К.Мечев. Летопис на пламенно родолюбие. — Лит. фронт, бр. 23, 4 юни 1970.

КК

АНГЕЛОВ, Димитър Стоянов (27.IX. 1904). Роден в с. Блатешница, Пернишки окр., в учителско семейство. Първоначално образование получава в родното си село, гимназия завършва в Кюстендил, философия и педагогика в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1929). Дългогодишен гимназиален учител и училищен деец. От 1932 се включва в нелегалната дейност на БКП. През 1943 е уволнен по ЗЗД. След 9 септ. 1944 А. работи като сценарист в Бълг. кинематография, ред. в изд. „Народна култура" и в. „Кооперативно село". Чл. на БКП, на СБП. През 1927 излиза първата му книга — повестта „Емилия", — несръчен лит. опит, получил насърчение от А. Страшимиров във в. „Ведрина". Втората му кн. „Когато човекът не беше" и продължението ѝ „Смелият чунг", публикувани заедно под заглавието на II ч., е фантастичен роман за живота в края на ледниковия период и за постепенното зараждане на човешките преживявания и наченките на човешкото общество в борба с природата и нейните стихии. Романите имат главно познавателна стойност, будят младежката любознателност. Най-значителното произведение на А. е романът „На живот и смърт" — широка и умело обрисувана картина на народната съпротива срещу фашизма през II световна война. Достойнство на романа е, че представя истор. събития чрез заплетените и интригуващи съдби на героите, чрез интересно разгърната фабула. В центъра на повествованието е положителният герой, неговият път към истината, ръководната роля на комунистите в антифашистката съпротива. „Земята пред гибел" е фантастичен роман, който разглежда актуални и популярни въпроси от съвременната космонавтика; отличава се със свойствените за А. оптимизъм и вяра в науката. Засл. деятел на културата (1970). Димитровска награда (1960).

Съч.: Емилия. Лирична повест. 1927; Когато човекът не беше. Роман. 1941 (2 изд. 1948); Смелият чунг. Роман. 1953 (2 изд. 1955, 3 изд. 1961, 4 изд. 1969); На живот и смърт. Роман. 1953 (2 изд. 1955, 3 изд. 1957, 4 изд. 1960, 5 изд. 1964); Земята пред гибел. Фантастичен роман. 1956.

Лит.: А. Страшимиров. „Емилия". Лирична повест от Д. Ангелов.—Ведрина, бр. 23,

Славчо Ангелов

1927; Сл. В. Една литературна новост (Д. Ангелов. „Когато човекът не беше"). — Дъга, бр. 419, 1941; Д. Добрев. „Когато човекът не беше". Роман от Д. Ангелов. — Дневник, бр. 12 379, 1941; Д. Е. Спространов. Книга за малки и големи („Смелият чунг" от Д. Ангелов). — Септември, 1953, кн. 12; Л. Кацкова. „Смелият чунг". Роман от Д. Ангелов. — Лит. фронт, бр. 3, 21 ян. 1954; Я. Молхов. „На живот и смърт". — Лит. фронт, бр. 34, 1954; В. Цанков. Един навременен роман („Смелият чунг" от Д. Ангелов).— Септември, 1954, кн. 11; Н. Йовчев. Роман за нашите далечни прадеди („Смелият чунг" от Д. Ангелов). — Септември, 1954, кн. 11; П. Данчев. Някои проблеми на романа. — Лит. фронт, бр. 21, 27 май 1954; Ив. Сестримски. „На живот и смърт". Роман от Д. Ангелов. — Читалище, 1954, кн. 5; Г. Марков. За някои особености на романа „На живот и смърт". — Лит. фронт, бр. 37, 26 септ. 1954; П. Зарев. Роман за борбата на нашия народ против фашизма. — Раб. дело, бр. 155, 4 юни 1954; А. Тодоров. По някои въпроси за патриотично-възпитателната роля на литературата. — Ново време, 1955, кн. 8; Ал. Пешев. „На живот и смърт". — Септември, 1955, кн. 2; Г. Димитров-Гошкин. Романът „На живот и смърт". — Ново време, 1955, кн. 8; Сл. Васев. Високо признание. — Раб. дело бр. 3, 3 ян. 1960; Й. Василев. Винаги при децата. — Лит. фронт, бр. 7, 18 февр. 1960; Г. Караславов. Завоевания и задачи. — Пламък, 1960, кн. 1; Сп. Спасов. Димитър Ангелов. — Родна реч, 1966, кн. 2.

тж

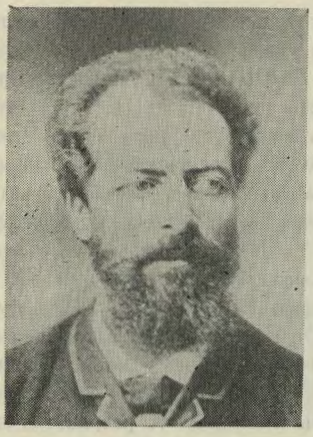
АНГЕЛОВ, Славчо Илиев (19. VI. 1912—7. V. 1963). Роден в Самоков в работническо семейство. Основно образование получава в родния си град. Учи в средното педагогическо у-ще в Самоков. Изключен оттам заради прогресивна дейност, продължава образованието си като частен ученик в Панагюрище. Учителствува в с. Шишманово, Самоковско (дн. на негово място построен яз. „Искър"). Чиновник е в Самоковската популярна банка (1937—47), след това управител на партийната книжарница в Самоков. Работи и като служещ в Самоковския околийски народен съвет. От 1953 до края на живота си е ред. във в. „Самоковска трибуна". Чл. на БКП. Умира в София. За пръв път печата през 1936 във в. „Славейче". Редактира в. „Детски труд", от който излизат два броя. Сътрудничи почти във всички по-значителни периодични издания за деца и юноши. А. разработва съвременна тематика. Пише стихове и за дейци и борби от миналото. Поетичните му творби, както и разказите и приказките му пробуждат и възпитават у децата нравствени добродетели, любов към героичното и патриотични чувства. С хумористичните си стихове той осмива недъзите на неврътните си герои.

Съч.: Сънят на ловеца. Разкази за деца. 1939; Три джуджета. Весели разкази и приказки. 1940; Утро в гората. 1950; Хитрата лисана — бабина отмяна. 1952; В пазвите на Рила. 1953; Трите мишока. Приказка за деца. 1955; Малките спортисти. 1956; Добрият въглищар. Приказка. 1957; Лакомият Гого. Хумористични стихове за деца. 1958; Моето прозорче. Стихове за пионерите. 1960; Палавците Хоп и Троп. Поема за деца. 1960; Спасената сърничка. Разказ. 1961; Малка Лалка. Стихове. 1961; Страж, верният приятел. Разкази за деца. 1962 (2 изд. 1966); Първата лястовица. Разкази. 1963; Свети месец виторог. Стихотворения. 1963; Котаракът е виновен. Разказчета. 1963.

Лит.: Ст. Шиклев. „Хитрата лисана — бабина отмяна". — Читалище, 1953, кн. 21; Хр. Василева. Без сърце и майсторство. — Лит. фронт, бр. 24, 1954; Г. Веселинов. Увлекателна книга за малките читатели. — Септември, 1954, кн. 3; Д. Угрин. Нови книги за деца и юноши. — Отеч. фронт, бр. 3020, 1954; „Лакомият Гого". — Учит. дело, бр. 7, 1958; Сл. Ангелов. „Моето прозорче". — Пламък, 1960, кн. 11; Л. Близнев. 1. Детският писател Славчо Ангелов. — Учит. дело, бр. 91, 11 ноем. 1960. 2. По верен път. — Лит. фронт, бр. 9, 28 февр. 1963; Некролог. — Лит. фронт, бр. 19, 9 май 1963; П. Генов. И със сърце, и с майсторство („Свети месец виторог"). — Лит. новини, бр. 71, 1964.

ис

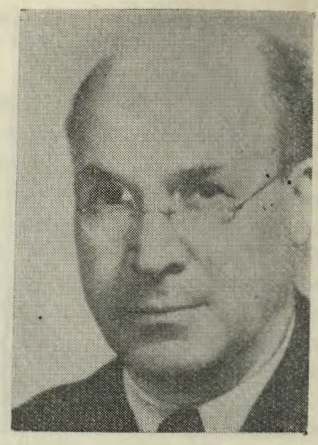
АНГЕЛОВ, Харалан Василев (10. II. 1845—25. VII. 1904). Роден в Шумен в занаятчийско семейство. Първоначално образование по-

Харалан Ангелов

Цветан Ангелов

Мицо Андонов

лучава в родния си град при Д. *Войников* и А. *Гранитски*. Още като ученик се отличава с възприемчивост и с влечение към литературата, затова Войников го прави свой помощник. Но след като той напуска Шумен, А. прекъсва образованието си и става писар в манифактурно д-во в Каспичан, после помощник в търговията на брат си във Варна. Вместо да се занимава с търговия, А. се заема с образованието си — научава добре фр., рус., ит. език, запознава се с представителите на класическата рус. и западноевроп. литература — М. де Сервантес, Данте, П. Корней, Ж. Расин, Молиер, В. Юго, Й. В. Гьоте, Фр. Шилер, П. Беранже, Т. Шевченко, М. Ю. Лермонтов, А. С. Пушкин, В. А. Жуковски, К. Н. Батюшков и др. Учителствува в с. Жеравна, Сливенски окр. (1870—73), където основава читалище „Единство“ и развива широка обществена и просветна дейност. Там пише и първите си стихотворения, обнародвани в сп. „Читалище“. Учителствува също и във Варна и Шумен. А. не обича рус. самодържавие и открито изразява отрицателното си отношение към неговата политика. В освободена Б-я заема административни длъжности в Шумен, Разград, Лом, Стара Загора и др. Бил е народен представител. През 1881 участвува в редакцията на в. „Работник“. Умира в Шумен. А. обнародва стихотворения и статии в сп. „Читалище“, „Градинка“, „Звездица“, в. „България“, „Ден“ и др. По-голямата част от онова, което написва, остава непубликувано. Стихотворенията му са свързани тематично и художествено с поезията на първите стихотворци.

Съч.: Стихотворения. Уредба, бележки и увод от Б. Йоцов. 1934.

Лит.: Н. Бончев. „Читалище“ 1870—1871, кн. 1—11. — ПСп., 1871, кн. 4; С. Спартански. Един учител-поет — Харалан Ангелов. — Бълг. сбирка, 1904, кн. 9 и 10; Ст. Чилингиров. 1. Харалан Ангелов. — Учил. преглед, 1905, кн. 1. 2. Една песен за цар Бориса. — Бълг. сбирка, 1907, кн. 10. 3. Харалан Ангелов — принос към нашата доосвободителна поезия. — СбБАН, 1914, кн. III.

сб

АНГЕЛОВ, Цветан Константинов (28. I. 1922). Роден във Враца в бедно работническо семейство. Майка му умира, когато е на 8 год. Завършва гимназия в родния си град. През ваканциите работи като прислужник в кооп. „Напред“, в горски разсадник, в коларска фабрика като строителен работник и помощник-готвач. След 9 септ. 1944 следва слав. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски“. Работи като ред. в Радио София, във в. „Септемврийче“, в изд. „Народна младеж“, от 1950 е гл. ред. на сп. „Дружинка“. Чл. на БКП, на СБП. А. започва да пише още като ученик. Печата в „Българска реч“, „Въздържателче“, „Весело другарче“, а по-късно във всички детски издания — „Септемврийче“, „Чавдарче“, „Пламъче“, „Дружинка“, „Славейче“ и др. Издава няколко десетки книги със стихове, пиеси и романи за деца и юноши. Пише главно за пионери. Той познава своите читатели, знае и ролята на хумора за възпитанието на младия човек, затова неговите книги са изпълнени с весели, жизнеутвърждаващи стихотворения. В лириката си А.

разкрива живота на бълг. деца в пионерската организация, в у-щето, у дома. Своето разбиране за значението на детската литература изразява в редица статии, издадени в отделна книга.

Съч.: Пролетен празник. Пиеска. 1946; Лагер наш незабравим. Очерк. 1947 (2 прераб. изд. 1948); Димитровска смяна. Стихове за деца. 1948; Весели чавдарчета. Стихове за деца. 1949; С барабанче и знаме. Избр. стихове за деца. 1949; Честна дума. Повест. 1950 (2 прераб. изд. 1955, 3 прераб. изд. 1958, 4 прераб. изд. 1964); Пионерско знаме. Стихове за деца и юноши. 1951; Отрядът на дружните. 1952; Слънце в очите ни. Стихотворения. 1953; Весело звено. 1953 (2 доп. изд. 1955); Пионерско лято. Стихове за деца и юноши. 1954; Вълшебната кутия. Пиески за деца и юноши. 1955; Дългоушко-клепоушко. Стихове. 1955; Село в равнината. Роман. 1956 (2 изд. 1967); Весела година. Стихотворения за малките ученици. 1957; Смешки с грешки. Хумористични стихове. 1957; Бръмбарчето Зум. Приказка в стихове. 1958; Без другари. Пиеса. 1958; Наши познайници. Стихове за деца. 1959; Златни детски дни. Избр. стихове за деца и юноши. 1960; Пионерска петилетка. Весели стихове за пионери. 1960; Желязното сандъче. Пиеси. 1961; Лагерна тревога. Поема. 1962; Мечтатели с алени връзки. Стихове. 1962; Отчет на сърцето. Лирика и сатира. 1962; Приключение с голямата чанта на раздавача. Поема. 1962; Кой направи добрините. Поема. 1963; Слънцето, което не залязва. Разкази за деца и юноши. 1963; Пътечки на радостта. Стихове за деца и юноши. 1963; Приказка за деветия ден. Поема. 1964; Златотърсачи. Повест. 1964 (2 изд. 1968); В минути на размисъл. Есета, статии, очерци, портрети, реплики и драски. 1964; Злополучни техници. Весели стихове. 1965; Светлана. Стихове за деца и юноши. 1965; Стъпките на пролетта. 1966; Ключът с деветте брилянта. Повест. 1966; 7 звездички. Стихове за малки ученици. 1967; Екипаж от капитани. Стихове за пионери. 1968; От един дол дренки. Хумористични стихове. 1968; Летни пътечки. Стихове за деца. 1968; Синьо и златно. Стихове за пионери. 1969; Цветушка. Стихове за малки ученици. 1969; Смешна галерия. Стихове. 1970; Снежинки. Стихотворения за деца. 1970.

Лит.: Ал. Муратов. „Честна дума". — Лит. фронт, бр. 38, 24 юни 1951; Ем. Коралов. „Пионерско знаме". — Лит. фронт, бр. 21, 22 юни 1952; Г. Попдимитров. Гласът на бодрата димитровска смяна. — Нар. младеж, бр. 1200, 25 юни 1952; Д. Акьова. Към крепостта наука. — Нар. младеж, бр. 69, 20 март 1953; Г. Димитрова. „Отрядът на дружните". — Пионер. ръководител, 1953, кн. 7; Хр. Милчева. „Весело звено". — Пламъче, 1954, кн. 4—5; Л. Милева. Поезията за деца. — Лит. фронт, бр. 20, 20 юни 1954; Ц. Цветанов. Хумор и сатира за децата. — Септември, 1954, кн. 5; Ив. Давидков. С обич и благодарност. — Септември, бр. 1, 3 ян. 1955; Ив. Сестримски. Повест за нашите пионери. — Учит. дело, бр. 25, 1955; П. Чолов. Със задушевност и топлота. — Учит. дело, бр. 12, 8 февр. 1957; К. Божилов. Роман за новото село. — Млад кооператор, 1957, кн. 9; В. Йосифов. Хубави весели стихове. — Пламъче, 1958, кн. 5; Й. Василев. Винаги при децата. — Лит. фронт, бр. 7, 24 февр. 1960; Ив. Сестримски. Стихове за златните детски дни. — Лит. фронт, бр. 18, 4 юни 1961; Л. Станчев. Цветан Ангелов. — В: Детска литература. 1963. с. 157—161; Г. Михайлова. Цветан Ангелов. — В: Детска литература. 1964. с. 221—229; Ат. Благоев. „Приказка за деветия ден". — Нар. култура, бр. 52, 26 дек. 1964; Хр. Недялков. Книга за радостта. — Нар. култура, бр. 40, 3 окт. 1964; Т. Янчев. Нови явления в детската литература („Седем звездици"). — Учит. дело, бр. 85, 24 окт. 1967.

ва

АНДÒНОВ, Мицо (Димитър) Гоцев (21. XI. 1901). Роден в Кукуш. Сестрин син на Гоце Делчев. Завършва гимназия в София и философия в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1920—25). През 1919 се включва в революционното работническо движение като анархист-единнофронтовец. През 1924—25 участвува в революционните борби. В нач. на 1926 става чл. на Независимите професионални съюзи и сътрудник на органа им в. „Единство". През юни с. г. е арестуван, подведен по чл. 6 от ЗЗД и осъден на 5 год. строг тъмничен затвор. Освободен е от затвора през окт. 1931. Завежда театралните отдели и сътрудничи със статии по проблемите на бълг. театър и театралното изкуство във в. „Фронт на трудово-борческите писатели", „Щит", „Литературен преглед", „Кормило", „Час" (до бр. 26), „Пробуждане", сп. „Пробив", „Трезва борба", „Български артист" и др. Гл. ред. на сп. „Начало" (1926—28). Като театрален критик участвува в театралните инициативи и театралните студии на Ал. Жендов, Д. Хаджилиев, Б. Дановски. От 1934 е организационен работник в Съюза на артистите в Б-я и ред. на съюзните изд. сп. „Български артист", в. „Артист", „Възпоменателен лист" и др. От септ. 1948 до февр. 1953 е ръководител на репертоарното бюро при КНИК. Завежда театралния отдел при Профсъюза на просветата и културата (1953—61), зам.-председател и директор на Творческия дом на актьора (1961—66). Няколко години е чл. на Художествения съвет на Нар. театър „Ив. Вазов". Чл. на

Веселин Андреев

БКП. А. редовно сътрудничи в съвременния периодичен печат по актуални въпроси на театъра.

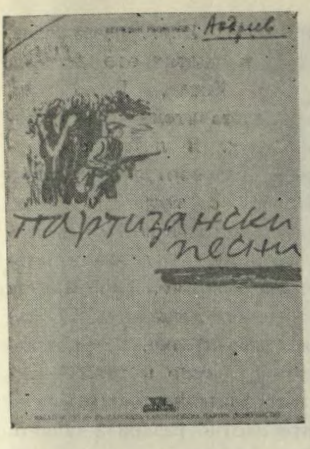
Лит.: Св. Бъчварова. В очакване на радващи изненади. . . — Раб. дело, бр. 271, 27 септ. 1960; Г. Гочев. За театралната ни критика. — В: Театър и критика. 1963. с. 152—154; В. Колевски. Патосът на Октомври. 1967. с. 254, 395, 399, 446, 529.

елк

АНДРЕЕВ, Алеко Пламенов — вж. *Пламенов*, Алеко Андреев.

АНДРЕЕВ, Веселин (псевд. на Георги Георгиев Андреев) (16. II. 1918). Роден в Пирдоп в семейството на писар. Най-големият му брат Андрей, активно участвувал в Септемврийското въстание 1923, е съден и на два пъти емигрира в СССР. По-късно следите му се изгубват. Но примерът му заразява и бъдещия поет — той отрано заживява с идеите на прогресивната литература, която пробужда лит. му интереси. Гражданското му формиране се извършва в редиците на РМС. До V кл. А. учи в родния си град, след това — в III мъжка гимназия в София. През 1938 се записва в Юридическия ф-т на Соф. ун-т „Кл. Охридски" като едновременно учи, работи и се занимава с организационна дейност. Още през 1934 влиза в маркс-ленинските кръжоци, от 1935 до 1937 е секретар на нелегалната комунистическа организация в III мъжка гимназия. Членува в РМС, БОНСС, а от 1940 става чл. на БКП. За пръв път А. печата в сп. „Българска реч" (1934) и получава годишната награда на списанието. Като ученик сътрудничи и работи във в. „Академик", на който покъсно става редактор. Сътрудничи и в ученическите сп. „Звън", „Ученически подем" и „Младежки преглед", а също и в „Съвременник", „Жар", „Хоровод", „Заря", „Дъга" и др. През 1940—41 редактира в. „Средногорска мисъл". Участвува активно в борбите на народното студентство. На 2 септ. 1941 полицията го търси, за да го арестува, но той успява да се укрие и преминава в нелегалност. Отначало работи като ремсов организатор в София, Пирдопско и Новоселско (дн. Елинпелинско). после в комисията за агитация и пропаганда при ЦК на РМС, като чл. на Централното ръководство на БОНСС, като секретар на Централния столичен район на РМС. От септ. 1943 е партизанин в отряд „Чавдар", партиен организатор в Пирдопско; полит. комисар на I, после на Геренски батальон (от апр. 1944) и на бригада „Чавдар" (от юли 1944). Като партизанин А. създава значителна част от своите „Партизански песни". След 9 септ. 1944 е гл. ред. на в. „Народна войска" (1944—49) и на в. „Литературен фронт" (1949—55). Секретар на СБП (1950—54), народен представител (от 1966). Сътрудничи в периодичния печат със стихове, епиграми, разкази, очерци, пътеписи и статии.

След първите си ученически опити А. постепенно се насочва към социалната тема. Стихотворения като „Пред разстрел", „На първи май", „В последния час", „Новите села", „Желание", „Ковач" и др. са вдъхновени от граждански чувства, мечти и съкровени вълнения. Най-силно са изразени преживяванията на поета в „Партизански песни" (1947). В тази единствена стихосбирка на А. са подбрани най-значителните му творби, посветени на партизанския живот. Стиховете са пропити с мъжествена скръб за падналите другари, с мечти за любимата и майката, които може би напразно чакат да се завърне боецът-партизанин, с обич към поробената родина и към Балкана покровител. Човеколюбието и революционният оптимизъм на поета внасят много действена красота в поетичния му свят. В него откриваме нежност и сурова поезия, динамика и свежест на чувствата. Песните на А. са посветени на героичната памет на партизаните, които не са се завърнали. Стихотворенията „Обич", „Балада за комуниста",

В. Андреев. „Партизански песни“. 1947.

„Хайдушки нощи“, „Зимни приказки“, „Балада за шестнадесетте“, „Размисъл“, поемата „Сашка“ отразяват силните чувства на самоотвержените пролетарски бойци. Душевните конфликти, емоциите, размислите се разкриват на фона на природата, оживена от подвига на борците. Поетът осмисля върховните моменти от борбата и разкрива нейния хуманистичен патос и революционна етика. А. внася нови теми в съвременната ни лирика. Той показва най-характерните черти от напрегнатия живот на бълг. партизани, тяхната героика, страдание и гордост; отразява най-острите конфликти на антифашистката борба в Б-я, като ги преоткрива в богатата душевност на съвременния комунист. Партизанската тематика има превес и в прозаичните творби на поета, в мемоарните очерци и разкази, събрани в кн. „В Лопянската гора“, „Партизански разкази“, „Умираха безсмъртни“. В белетристичните произведения на А. преобладава лиричната интонация — и като разказвач той си остава поет. А. не се отдалечава от действителните ситуации и първообрази и най-често остава близо до чистите извори на жизнените конфликти и драми. Вълнуващите и силни преживявания на партизаните ни завладяват и ние изстрадваме гордата мъка и трагизма на една борба, превърнала се в легенда. Героите се представят с неподправени чувства и мисли, личи стремежът на автора да улови неспокойната им сложност и противоречивост. А. е автор и на разкази за деца, в които оживяват съдбите на юноши, воювали като партизани, ятаци, куриери или разузнавачи. В края на 1947 и нач. на 1948 А. посещава за пръв път Съветския съюз. След това пътува из много страни в Европа, Азия и Африка. Плод на тия пътешествия са две книги, изпълнени с ярки наблюдения. Пътеписът му за Египет е наситен с интересни паралели. Стихотворения на А. са преведени на 20 езика: алб., англ., араб., еспер., ест., исп., ит., кит., нем., пол., рум., рус., словаш., тур., укр., унг., фр., чеш., чув., яп. Псевд.: Веселин Георгиев, Георги В. Георгиев, Андрей Брест, Васка Пепел, Денкин, Веселинко, Андрей Г., Андрей Бистрев, Георги Андреев, В. Лозев и др. Засл. деятел на културата (1965), нар. деятел на изкуството и културата (1974). Димитровска награда (1950).

Съч.: Партизански песни. 1947 (1949, 1950, 1951, 1954, 1957, 1959); В Лопянската гора. Мемоарни очерци. 1947 (1953, 1954, 1955, 1966, 1968, 1969); Има на света Москва. Впечатления от Съветския съюз. 1951; Партизански подарък. 1959; Партизански разкази. 1963 (1965, 1968); Мигновения в Египет. Пътепис. 1963; Младостта остава с нас. Есета. Очерци. 1963; Преди всичко човека. Военна публицистика. Статии, есета, очерци. 1963; Малкият приятел на партизаните. Разказ за деца. 1964; Вихра. 1964; Най-малкият ми брат. Разказ. 1965; Лалугера Мечкодав. Разказ за деца. 1967; Двамата и сърната. Избр. разкази и очерци. 1968; Избрано в 2 тома. С предг. от Ст. Каролев. 1968.

Лит.: Хр. Йорданов. Веселин Андреев. Лит.-крит. очерк. 1966; Ем. Петров. „Партизански песни“. — Лит. фронт, бр. 31, 19 апр. 1947; Ст. Каролев. Единство между мироглед и психика. — Изкуство, 1947, кн. 2; П. Зарев. „Партизански песни“. — Ново време, 1947, кн. 5; Г. Константинов. „Има на света Москва“. — Септември, 1951, кн. 11; П. Динеков. „Има на света Москва“. — Лит. фронт, бр. 1, 3 ян. 1952; К. Калчев. Книга за великата съветска страна. — Раб. дело, бр. 4, 4 ян. 1952; Т. Абазов. „В Лопянската гора“. — Нар. младеж, бр. 252, 22 окт. 1953; Н. Николов. „Мигновения в Египет“. — Септември, 1963, кн. 1; Хр. Йорданов. Пътепис за живия и мъртвия Египет. — Нар. младеж, бр. 236, 7 окт. 1963; Ст. Каролев. Веселин Андреев. — Пламък, 1964, кн. 7; С. Северняк. С трепетите на младостта. — Нар. младеж, бр. 131, 4 юни 1964; Хр. Йорданов. Вдъхновени страници от партизанската епопея. — Отеч. фронт, бр. 6068, 5 март 1964; Ив. Цветков.За героизма и красотата. — Родна реч, 1964, кн. 5; Н. Боздуганов. Светове на бъдещето. — Пламък, 1964, кн. 5; Х. Бенадов. Поет и в белетристиката. — Кооп.

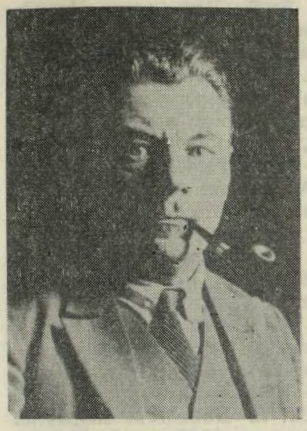

Симеон Андреев

село, бр. 105, 5 май 1964; Ив. Вандов. „Партизански разкази". — Раб. дело, бр. 222, 9 авг. 1964; Хр. Йорданов. Лириката на Веселин Андреев. — Лит. мисъл, 1965, кн. 4; П. Данчев. Човечен и мъжествен. — Лит. фронт, бр. 9, 22 февр. 1968; Хр. Йорданов. Певец на партизанската епопея. — Септември, 1968, кн. 4; Е. Константинова. Младостта остава с него. — Нар. култура, бр. 8, 24 февр. 1968; Ем. Манов. По повод една годишнина. — Пламък, 1968, кн. 3; В. Петров. Писмо до Веселин. — Нар. култура, бр. 8, 24 февр. 1968; П. Данчев. Творчество, вдъхновено от революцията. — Нар. култура, бр. 37, 13 септ. 1969. *хй*

АНДРЕЕВ, Симеон (Симеон Андреев Чомпов) (17. IX. 1887 — 31. III. 1942). Роден в Габрово. Учи в Априловската гимназия и в Търново. От 1911 е репортьор на в. „Воля". През Балканската война — доброволец в Македоно-одринското опълчение. След войната работи като библиотекар в Нар. библ. „Априлов — Палаузов" в Габрово. Участвува в I световна война. Сътрудничи във „Военни известия", „Отечество" и „Вестник на Втора армия". През 1920 става библиотекар в Нар. театър, а през 1921—23 — пазител в Соф. нар. библиотека. Работи и в редакцията на в. „Свободна реч" и „Сговор". За пръв път печата като ученик стихотворение в сп. „Ново общество" (1907). С. г. излиза негов разказ в сп. „Наш живот" на А. Страшимиров. Сътрудничи и в сп. „Кокиче", „Детска радост", „Българска реч", „Златорог", в. „Светулка", „Слово", „Свободна реч", „Македония" и др. Автор е на статии, рецензии, разкази, стихове, приказки за деца. Ценни са някои от статиите му за Българ. възраждане. В тях подчертава патриотичното дело на Л. Каравелов, Хр. Ботев, В. Левски, Г. Бенковски — представители на революционния българ. дух. В лит. си творчество е реалист, разработва предимно битови теми. Започва с творби за деца. За най-малките читатели пише до края на живота си. Отношението му към детската литература е извънредно сериозно. Творбите му за деца (стихотворения, разкази, приказки) са жизнерадостни и поучителни. В тях герои са децата на трудовото село и града — винаги подвижни, любознателни, остроумни — и природата, която охотно разкрива тайните си. Писателят избягва преките поучения, стреми се увлекателно да разкрие на децата силата на труда, на колективността, на науката. Разказите на А., предназначени за възрастни, са чисто битови. Лицата и епизодите в тях често са взети направо от живота. Те възкресяват живописни картини от българ. провинциален град. А. проявява добро чувство за хумор. Стреми се към хубав народен език. Най-голямото му лит. произведение е незавършеният роман „Еснафи". През 1940 излиза първият от замислените 3 т. — „Изгрев". Лит. критика посреща творбата като сериозно дело. Това е социално-битов роман с истор. сюжет. Пресъздава епохата на Българ. възраждане — по-точно изгрева, разцвета и залеза на българ. еснафство. „Изгрев" обхваща борбите между чорбаджии и еснафи през I пол. на XIX в., след Хатишерифа. Личи познаване на епохата — социалните борби, бита на българите, особеностите на тогавашната народна реч. Но действието в романа е извънредно забавено от многословни разсъждения. На места авторът стига до етнографизъм в описанията и до илюстративност. А. е активен преводач. Превел е 25 т. от Майн Рид, 7 т. за юноши от С. Томпсън, „Братя Карамазови" от Ф. М. Достоевски (заедно с Д. Подвързачов), „Дон Кихот" от М. де Сервантес, разкази от Л. Н. Толстой, „Записките на един луд" от Н. В. Гогол, „Капитанска дъщеря" от А. С. Пушкин и др.

Съч.: Златоглавка.1920 (2 изд. 1930); Звездобройци. Разкази. 1925; Пешо мой-твой. Разкази. 1925; Въртушка. Разкази за деца. 1927 (2 изд. 1931); Овчар и самодива. Народни приказки. 1929; Хвърчила. Разкази. 1931 Чудният Мустакан. Приказка за деца. 1932 Пастирът от Поток. Планинска повест. 1935

Иван Ст. Андрейчин

Чучурите на чешмата. Разкази за деца. 1936; Залези край Янтра. 1937; Вещо лице. Весели разкази. 1938; Гости ни дойдоха. Разкази за деца. 1938; Деветото чудо. 1938; Похлупенци. Весели разкази. 1938; Из българската общественост и култура. Статии. 1939; Еснафи. Роман в три части. Ч. I. 1940 (2 изд. 1941).

Лит.: Ас. Марков. „Залези край Янтра". — Родна реч, 1937, кн. 2; Цв. Иванов. „Еснафи". — Лит. глас, бр. 487, 30 окт. 1940; Г. Цанев. „Еснафи". — Изкуство и критика, 1942, кн. 1; Ал. Войникова. „Еснафи". — Златорог, 1942, кн. 6; Г. Цанев. Починали писатели. — Изкуство и критика, 942, кн. 2—3.

кя

АНДРЕ́Й, дяк (нач. на XV в). Последовател на Евтимиевата школа (вж. *Евтимий Търновски*) и съвременник на Константин Костенечки. А. е един от книжовниците, които утвърждават приемствеността и връзката между бълг. и срб. литература. Твори в Сърбия по времето на деспот Стефан Лазаревич. Преписва през 1425 Панегирик, който съдържа 33 слова. Три от тях са от патриарх Евтимий, едно от Климент Охридски и едно от Теофилакт Охридски. Словото на Кл. Охридски е издадено от К. Куев („Климент Охридски. Сборник от статии по случай 1050-годишнина от смъртта му", 1966). Панегирикът се пази в Църковния музей в София.

Лит.: Нови данни за историята на археологията на Бачковския манастир. — Год. Соф. ун-т, Богосл. ф-т, 1931, кн. 8; В. Сл. Киселков. Проуки и очерти по старобългарска литература. 1956. с. 262—265.

ек

АНДРЕ́ЙЧИН, Иван Стоянов (1. V. 1872—15. II. 1934). Роден в Габрово. Основно и средно образование получава в родния си град. След завършване на гимназията става класен учител във Враца. Следва литература във Франция. След 1898 е назначен за нередовен гимназиален учител по фр. език и бълг. литература в София. По-късно става прогимназиален и редовен гимназиален учител — до пенсионирането си през 1927. До войните прекарва почти всяка година по няколко месеца във Франция, където посещава лекции по литература. През 1913 е избран за председател на току-що създадения СБП. Живее в Швейцария от 1915 до 1919. Последните години от живота си преживява много тежко поради семеен конфликт. Умира в София.

Първите лит. прояви на А. са преводи на прогресивни рус. поети, които публикува още като ученик през 1888 в сп. „Библ. „Св. Климент" и „Искра". Първите му оригинални творби са със социална тематика — първомайски песни, стихотворения, разкази и импресии в соц. дух, събрани в кн.: „Навеяни мисли", „Първа стъпка", „Любов и мъка". Стихосбирката му „Навеяни мисли" е инкриминирана от Прокуратурата, а заради стихотворението „Песен на мундира" авторът е извикан на дуел от представители на офицерския корпус при Соф. гарнизон. А. скоро изоставя социалната тематика, изпада под влияние на модернистичната фр. литература и започва да твори предимно интимна лирика. В началото на века неговото име е свързано с появата на модернистичните течения. Той става теоретик на бълг. модернизъм и един от първите му представители в поезията. През 1907 създава и теоретически орган на модернизма — сп. „*Из нов път*", с което прави опит да се наложи като водеща фигура в тогавашния лит. живот. Има много голяма по обем продукция: стихове, преводи на стихотворения и проза от рус. и фр. автори, оригинални и побългарени разкази и драматични творби, театрални критики, студии върху лит. и езиковедски проблеми, статии за любовта и жената и многобройни рецензии. Сътрудничи редовно и активно на сп. „Дело", „Ден", „Българска сбирка", „Мисъл, „Ново време", „Нов живот", „Художник", „Илюстрация Светлина", „Съвременна мисъл", „Ново общество", „Съвременник", „Художествена култура", „Литературна беседа", „Начало" и др.

Между 1904 и 1912 сътрудничи и на в. „Свободно слово“ с есета, статии, къси разкази, приказки, художествени преводи. Основава сп. „Из нов път“ (1907—10), редактира сп.„Барабан“ — 1909, „Бисери“ — 1911—14, в. „Свободна мисъл за литература, театър, изкуство и критика“ (1921). След войната взема участие в първото международно обединение на прогресивните писатели „Клартѐ“, основано от А. Барбюс. Голямо значение за културното ни развитие имат съставените от А. антологии, особено популярните няколко тома „Вечеринки и утра“ (т. I—IV, 1903—11; т. I—II, 1930—31), които съдържат сцени, декламации, монолози и пиеси. Съставя и първия по рода си в Б-я сб. „Театър за малките“ (1931), който съдържа пиеси, монолози, диалози, хумор и сатира; „Из чуждата книжнина“ (1898), лит. сборник от преводни разкази, драми, поеми, стихотворения; „Цветя от всички полета“ (1910), малки шедьоври из всемирната литература; „Любовта пряко времената“ (1926), поеми от всички времена и народи; „Любов и страдание“ (1926), любовни поеми от всички литератури. Превежда „Капитанска дъщеря“ от А. С. Пушкин, „Тарас Булба“ от Н. В. Гогол, „Палеас и Мелизанда“ и „Княгиня Малена“ от М. Метерлинк, „Веселият човек“ от О. Марден, „Скитникът под звездите“ от Дж. Лондон, „Приказки“ от Х. Андерсен, „Давид Коперфилд“ от Ч. Дикенс, няколко романа от Майн Рид и др. Псевд.: А. Ананчай, Архидекадент, Ванка Надински, Ерик Светлооки, Михаил Жеков, Оцеола, Светослав А. А., Светослав Стоянов.

Съч.: Мамо, защо се бият хората. 1895; Първата крачка. Разказ. Пазарджик, 1896; Навеяни мисли. Стихотворни мотиви. 1896 (с псевд. Оцеола); Любов и мъка. Случайни стихове. 1898; Първа стъпка. Разкази. 1898; Драматически етюди. Кюстендил, 1902; Песни. Нови стихове. Варна, 1902; Книгата и животът. Лит.-обществени бележки. 1903; В мълчанието на нощта. Мозайки. 1905; Христо Ботев. Лит. мозайка. 1906; Книга за любовта и за жената. 1910; Книга за театъра. Истор.-теоретически и критически бележки. 1910; Книга за любимата. Поеми в проза и стихове. 1914 (2 изд. 1919, 3 изд. 1919); Градина на милувките. Мавританска касида. 1919 (2 изд. 1919); Из най-хубавите любовни писма. 1919; Целувка. 1919.

Лит.: Д-р К. Кръстев. Ив. Ст. Андрейчин. — Мисъл, 1898, кн. 7; Д. Димитров. Ив. Ст. Андрейчин и д-р Кръстев. — Ново време, 1898, кн. 9; Б. Липовски. Ив. Ст. Андрейчин — „Любов и мъка“. — Ново време, 1900, кн. 9; Божан Ангелов. „Песни“. — Мисъл, 1902, кн. 2; В. Йорданов. „Цветя от всички полета“. — Просвета, 1910, кн. 2; Ал. К. „Книга за любовта и за жената“. — Демокр. преглед, 1911, кн. 4; К. К. „Книга за любимата“. — Звено, 1914, кн. 4—5; Г. Бакалов. Ив. Ст. Андрейчин. — РЛФ, бр. 157, 1934; Ант. Атанасов. Ив. Ст. Андрейчин. Очерк. — В-к на жената, бр. 557, 1934; Д. Б. Митов. Ив. Ст. Андрейчин почина. — Лит. глас, бр. 220, 1934; Ст. Гендов. Ив. Ст. Андрейчин. Живот и творчество (1871—1934).— Ново време, бр. 782, 29 ян. 1934; Д. Бабев. Ив. Ст. Андрейчин. — В: Наши писатели. 1940; Н. Ланков и Ив. Богданов. Ив. Ст. Андрейчин (1872—1934). — Лит. фронт, бр. 6, 12 февр. 1959; Ст. п. Василев. Забравени реалисти. — Родна реч, 1960, кн. 9; Ив. Ст. Андрейчин. — В: Забравени реалисти. 1960; Ив. Богданов. Спомняте ли си това име? — В: Спътници на първенците. 1960; Г. Караславов. Ив. Ст. Андрейчин. — В: Близки и познати. 1968. с. 142—153.

елк

АНДРЀЙЧИН, Любомир Димитров (22. III. 1910—3. IX. 1975). Роден в Габрово. Средно образование получава в Севлиево и Враца. Завършва слав. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1934). Специализира езикознание в Ягелонския ун-т в Краков, където през 1936 получава докторска степен. От 1945 е хоноруван доцент, от 1947 редовен доцент при Катедрата по бълг. език в Соф. ун-т, от 1950 редовен проф. при същата катедра. Директор на Ин-та за бълг. език (от 1957) и зав. секция по съвременен бълг. език в ин-та. Чл.-кор. на БАН от 1951. Чл. на БКП. Основните му трудове са в областта на граматиката и стилистиката на съвременния бълг. език. Автор е на обстойни изследвания за езика и стила на Л. Каравелов („Год. на Соф. ун-т. Истор.-филол. ф-т“, XVI, 1950, с. 140) и на Хр. Ботев (сб. „Хр. Ботев“, 1950, с. 542—582). А. има заслуги за разработване системата на времената на бълг. глагол, за проучване езика на редица бълг. писатели. Участвува активно в борбата за чист и правилен бълг. език.

Съч.: Kategorie znaczeniowe koniugacji bułgarskiej. Kraków, 1938; Основна българска граматика. 1944; (на рус. език Грамматика болгарского языка. М., 1949); На езиков пост. 1961.

Лит.: Изв. Ин-та за бълг. език. Кн. XIX. В чест на Л. Андрейчин по случай 60-год. му. 1970.

бн

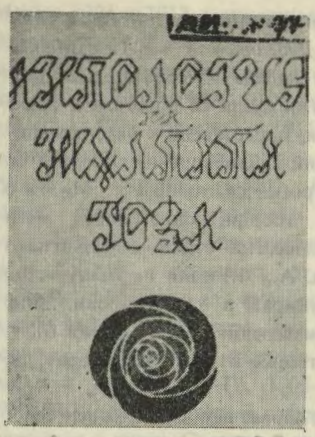

Любомир Андрейчин

АНТОЛОГИИ И СБОРНИЦИ (антология — от грц. anthos — цвете — и lego — събирам). Първоначално название на сборник с избрани произведения от грц. поезия, а покъсно название на лит. сборник, съдържащ материали от определен лит. жанр. А. включва избрани произведения, най-често стихотворения, от различни автори и се различава от обикновения лит. сборник със систематиката и целенасочеността в подбора. Голям брой А. в бълг. литература имат характер на сборници, не са изградени върху определена концепция, а обединяват различни лит. жанрове само по тематични признаци. Оттук произлиза невъзможността да се разграничат строго А. от сборниците. Първите А. в бълг. литература се появяват през I десетилетие на XX в. Най-голям брой А. излизат през 20-те и 30-те год. и след 9 септ. 1944. Значителна част от тях са преводни, немалка част от които са предназначени за забави, утра и вечеринки, за нуждите на самодейните колективи, за училищни празненства и извънкласни занимания. Още през 90-те год. на XIX в. се появяват няколко незначителни детски А. с преводни приказки и стихотворения: Детински драми и комедии. Прев. Д. Х. Бръзицов. Солун, 1895; Из чуждата книжнина. С прев. разкази, драми, стихотворения, изречения. Съст. Ив. Ст. Андрейчин. 1898; Първо сборниче от приказки и разкази за деца. Събрал и прев. Р. В. Радев, илюстр. Ал. Божинов. Пловдив, 1899; Детски театър. Драми, комедии и сцени. Прев. Д. Тончев. Лом, 1899, и др. От нач. на XX в. до наши дни антологичните издания нараствят. По-голямо значение имат А. на Д. *Подвързачов* и Д. *Дебелянов* и на Гео *Милев*. В първата А. е дадена изчерпателна хронология на всички появили се дотогава и живи в момента поети, представени с няколко сполучливо подбрани стихотворения. Втората се отличава със строгия си подбор. Г. Милев е групирал онези творци, които според него представляват известни етапи в развитието на бълг. поезия. А., излезли на бълг. език в Б-я, се групират в три основни дяла: I. А. с произведения предимно на бълг. автори. II. А. с творби из чуждите литератури. III. Детски А.

В първия дял влизат най-значителните бълг. А., както и много други, които нямат за цел да представят най-хубавото от бълг. лирика, проза и драма, а са предназначени за специални случаи или са обединени от определена тема: *Лъчите на поезията*. Стихотворен сб. Събрал и наредил Г. Бакалов. Ч. I. Варна, 1901 (2 изд. 1911, 3 изд. 1921). Включени са стихове с подчертано прогресивен характер, с изобличително или социално съдържание от Ив. Вазов, К. Христов, П. К. Яворов, Ив. Ст. Андрейчин, Ц. Церковски, П. Р. Славейков, Ст. Михайловски, М. Георгиев, П. П. Славейков, Ал. Константинов, Д. Полянов и др.; Вечеринки и утра. Сборник от сцени, монолози, хумористични, стихотворения и т. н. за произнасяне по вечеринки, утра и забавления. Съст. Ив. Ст. Андрейчин. Изд. Як. Якимов. 1903 (2 изд. 1911). Съдържа уводни думи от съставителя, сцени, монолози, стихотворения в проза, хумор и сатира, портрети и характеристики, декламации и др. от Ив. Ст. Андрейчин, Елин Пелин, Ст. Михайловски, П. П. Славейков, Ал. Константинов, Ив. Вазов, П. К. Яворов, Д. Подвързачов и др. Включени са и творби от чужди автори; Вечеринки и утра. Сб. от монолози, хумор и сатира, анекдоти и пр. Ред. Ив. Ст. Андрейчин (кн. II, 1906, кн. III, Варна, 1910, кн. IV, Варна, 1910); Пред изгрев. Стихотворна сбирка за работнически срещи, вечеринки и утра. Съст. Л. Дюкмеджиев, 1910; Вечеринки — утра — забави. Сб. от монолози, сцени, декламации, хумор и др., 1924; Вечеринки и утра. Ред. Ив. Ст. Андрейчин. Т. I. Сборник от пиеси, монолози, декламации и др., 1930. Т. II. Сборник пиески, детски сценки, монолози, диалози и др. 1931; Полезно четиво и помагало за държане на вечеринки. Пловдив, 1904; *Лите-*

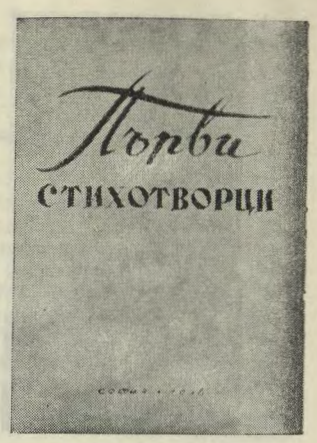
БАН
Институт за литература
БИБЛИОТЕКА

„Антология на жълтата роза". Съст. Гео Милев

„Антология на червената роза". Съст. Гео Милев

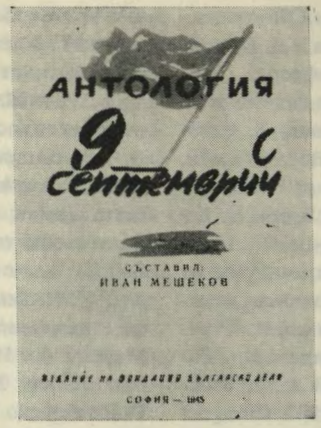
„Първи стихотворци"

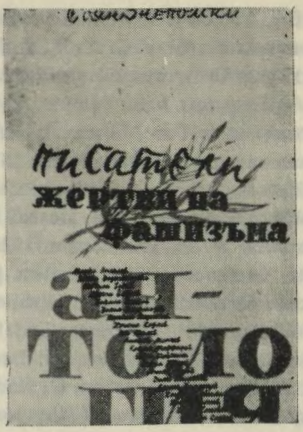
ратурен сборник на Българановците. Стъкмен от А. Протич, Елин Пелин, Ал. Божинов. 1906; Сцена. Сб. Кн. I. Репертоар за разказване и представляване, а също — забавно четиво за секиго. Събрал, превел и нагласил за нашата сцена Гено Киров. 1906 (2 изд. кн. I и II, 1909 и 1925). Съдържа кратки разказчета от В. Незнамов, Г. Бедоносец, К. Хавличек, Я. Полонски, И. С. Тургенев, едноактни комедии, преведени от В. Игнатиева и др.; Театър и вечеринки. Едноактни пиеси, диалози, монолози, разкази и хуморески. Ред. Д. Бабев и Д. Подвързачов. 1910; *Българска антология* — нашата поезия от Вазова насам. С портретите на авторите. Съст. Д. Подвързачов и Д. Дебелянов. 1910; *Поет и критици.* А. от фрагменти из разни статии и рецензии върху поезията на К. Христов. Наредил Г. С. С. 1914. Включени са положителни отзиви за поета от Ив. Вазов, д-р К. Кръстев, А. Страшимиров, П. П. Славейков, Божан Ангелов, Ст. Минчев, Ст. Михайловски и др.; Одрин—Чаталджа. Лит. сб. под ред. на Ив. Вазов, К. Христов и Ал. Балабанов. Изд. соф. дамски благотворителен комитет за подпомагане сираците на загиналите във войната. 1914; *Хумористична антология.* Съст. Б. х. Бонев. 1917. С предг. от съставителя, портрети и биобиблиогр. очерци за авторите. Съдържа избрани откъси от произведения на Ив. Вазов, Ал. Константинов, Г. х. Бонев, М. Георгиев, А. Страшимиров, К. Христов, Елин Пелин, Ал. Божинов, Тр. Кунев, Д. Калфов и др.; Най-отбрани песни из съвременната българска поезия в памет и прослава на Освободителните войни през 1915—1917. 1917. Съдържа стихотворения от Л. Бобевски, Ив. Вазов, Л. Стоянов, Ст. Чилингиров, Ст. Пенчев, Хр. Борина, К. Христов, Д. Дебелянов, Н. Лилиев, Хр. Ясенов и др.; Отбор песни от размирните години. 1912—1917. Наредили Златанов, М. Хараламби и М. Бичев. 1917. С портрети на поетите Ив. Вазов, Ст. Михайловски, К. Христов, Й. Бакалов, Ив. Йончев, Ц. Церковски, Ст. Чилингиров, Д. Бабев, Хр. Борина, Т. Траянов, Ив. Арнаудов, Д. Габе, Б. Първанов и др.; *Жътва.* Лит. А. Ред. В. Добринов. 1919; Поетична година. А. от бълг. поети, наредени според рожденните дати. Съст. Ив. Карановски. 1920. Включени са стихотворения от К. Христов, Д. Дебелянов, П. К. Яворов, П. В. Генов, Тр. Кунев, Ив. Карановски, П. П. Славейков, Т. Траянов, М. Белчева, Хр. Борина, Д. Подвързачов, Сирак Скитник, Ст. Михайловски, Гр. Лютаков, Ив. Вазов, Н. Ракитин, М. Кремен, Д. Габе и др.; *Българан.* Хумористични стихове и проза. Подбрал и наредил Ив. х. Генадиев. 1921. С карикатурни портрети от Ал. Божинов, Р. Алексиев и Ал. Добринов. Съдържа творби от Ал. Божинов, Елин Пелин, Тр. Кунев, Д. Подвързачов, Ал. Кипров, Г. Райчев, Н. Илиев, Д. Дебелянов, К. Константинов, Р. Алексиев, Д. Калфов, Хр. Измирлиев, Кр. Кюлявков и др. Накрая са дадени псевдонимите на авторите; Забави дневни и вечерни в два тома. Т. I. Декламации и четива. Т. II. Пиеси, комедии, сцени, фарсове. Събрал Ст. Дринов. 1922;

Български поети. 1876—1922. Под ред. на Хр. Цанков. 1922. С предг. от Хр. Цанков, портрети и автографи на авторите. Включени са стихотворения на всички утвърдени бълг. поети от Ив. Вазов до Й. Стубел. Накрая са дадени животописни бележки за поетите; *Българска белетристика.* Наредил В. Йорданов. Изд. М-вото на нар. просвещение, 1922. С предг. от В. Йорданов, портрети и биогр. бележки. Съдържа творби от всички утвърдени бълг. белетристи от Ив. Вазов до Н. Райнов; *Млада България.* А. на съвременната бълг. поезия. 1905—1922. Под ред. и с предг. на Ив. Радославов; Хиперион. 1922. Съдържа стихотворения от Т. Траянов, Тр. Кунев, Л. Стоянов, Н. Лилиев, Ем. Попдимитров, Д. Дебелянов, Ив. Грозев, Хр. Ясенов, Н. Райнов, Ив. х. Христов, К. Тодоров, Ив. Мирчев, Й. Стратиев, Й. Бакалов-Стубел; Работнически революционни песни. Горна Джумая, 1923. Събрани са най-популярните работнически маршове и песни; Стенографска антология. На младите идейни стенографи. 1923. Съдържа произведения от П. К. Яворов, П. П. Славейков, Д. Дебелянов, Н. Райнов, Е. По, Ш. Бодлер, Ив. Тамамджиев, статия „Развой на стенографията" и „Куриози из стенографията". Всички текстове с изключение на заглавията са дадени стенографски. Поместени са и портрети на включените автори; Плеада. Кн. I. Под ред. на Ас. Кърджиев и Л. Коен. Ямбол, 1924. Съдържа стихове от Ас. Кърджиев, Л. Коен, Т. Чакърмов, Т. Драганов, Ал. Платунов, М. Вечеров, К. Виолетов, Н. Ношков, Н. Месечков и Г. Драганов; *Антология на българската поезия.* Съст. Гео Милев. 1925 (2 изд. 1940); Първи стихотворци. Съст. В. Пундев, биогр. бележки и стихотворения от Д. Попски, Н. Рилски, К. Огнянович, Н. Бозвели, С. Николов и др.; Български поети — съст. Т. Траянов, Н. Лилиев и В. Тинтеров. Варна, 1926; Любов и страдание. Най-хубавите любовни поеми от всички времена и народи. Съст. Ив. Ст. Андрейчин. С предг. от съставителя. 1926. Съдържа любовни поеми от Мосх, Анакреон, Теокрит, Проперций, Тибул, Бион, Сафо, Овидий, Лукиан, Калимак, Арбориус, Хораций и др. Застъпени са поети от Гърция и Рим; Любовта преко времената. Най-хубавите любовни поеми от всички времена и народи. Съст. Ив. Ст. Андрейчин. 1926. Съдържа поеми от поетите на Азия и Африка: Якен, Фегани, Соз, Гахуан-Бейг, Омара, Саади, Абу Ферас, Абу Уарди, Ахмед Бей Шавки и др.; Забави, утра и вечеринки. Т. I. Изд. на „Театрална библиотека", 1928; Художествена сцена. С предг. от Н. О. Масалитинов. Съст. Й. Черкезов. 1929; *Весели маски.* Хумористична А. Съст. Ив. Генадиев. 1930. С увод, портрети и био-библиогр. бележки. Подбрани са хумористични творби от утвърдени автори: П. Р. Славейков, Хр. Ботев, Ал. Константинов, Елин Пелин, Ал. Божинов, Тр. Кунев, Хр. Смирненски и др.; *Пролетарска антология.* Т. I. Лирици. Съст. Т. Бучински. Варна, 1931. Съдържа предг. от съставителя и стихотворения от Хр. Ботев, Хр. Смирненски, Гео Милев, Хр. Ясенов, Д. Полянов, Вл. Русалиев, Г. Жечев, Ламар, Кр. Йорданов, Н. Хрелков, Сл. Красински и др.; *От 20-та насам.* Антология. 1920—1930. Съст. Ив. Знахар и Н. Никитов. 1931. С предг. от съставителите, портрети на авторите, биобиблиогр. бележки и лит. характеристики за включените автори: Т. Атанасов, Ел. Багряна, О. Василев, Ил. Волен. Ат. Далчев, Н. Дончев, Г. Караиванов, А. Каралийчев, П. Карапетров, Ламар, Св. Минков, Ив. Мирчев, Вл. Полянов, Ас. Разцветников, Хр. Смирненски, Вл. Русалиев и др.; Тракийски утра и вечеринки. Съст. К. Н. Петканов. 1931. Съдържа поетични творби, посветени на Тракия; *Кормило.* Тримесечен лит. сб. Ред. Л. Стоянов. 1933. Съдържа произведения на прогресивни писатели и поети: Г. Караславов, О. Василев, Л. Стоянов, Хр. Радевски и др.; Без маска. А. от антирелигиозни разкази. Прев. Г. Маринова. 1934; *Ведрина.* Колективен лит. сб. 1934. Съдържа творби от Кр. Вълков, Л. Дойчев, Д. Аджарски, Д. Добрев, Ал. Земни, Хр. Стойков, В. Александров, В. Христу и др.; *Брод.* Стихотворен сб. 1935. Съдържа стихове от Л. Стоянов, Ламар, Н. Хрелков, П. Матеев, М. Грубешлиева, Хр. Радевски, Н. Ланков, Мл. Исаев, А. Тодоров и др.; България в песни. 1850—1935. А. от бълг. поети. Съст. Г. Константинов. 1935. С предг. от съставителя и кратки био-библиогр. данни за авторите. Съдържа стихове от Д. Чинтулов, Хр. Ботев, Ив. Вазов, К. Христов, Т. Траянов, Н. Лилиев, Д. Подвързачов, Ст. Панчев, Хр. Ясенов, Ел. Багряна и др.; Българска слава. А. на патриотична поезия. Съст. Д. Г. Посланников. 1935. С увод от съставителя. Подбрани са патриотични стихове от изтъкнати бълг. поети, като Д. Чинтулов, П. Р. Славейков,

Хр. Ботев, Ив. Вазов, П. П. Славейков, К. Христов и др.; Той не умира. Сливен на безсмъртните си синове. Сливен, 1935; Хумористични и комедии за вечеринки, утра и забави. Съст. Косен. 1935; В пещерата на съкровищата. Шепа бисери. Съст. М. Т. Тотева. 1935. С увод от съставителя и обща характеристика на всеки от включените поети: Ив. Вазов, Хр. Ясенов, Ш. Бодлер, Ст. Дринов, Гео Милев, Дж. Байрон, Г. Караиванов, А. С. Пушкин, А. дьо Ламартин, Д. Габе, Д. Дебелянов, Х. Хайне, Тр. Кунев и др. Подборът е съвсем произволен; *Светлоструй*. Под ред. на Д. Аджарски, Д. Добрев, П. Стъпов. Посветена на трагично загиналия поет Н. Ракитин. Щръклево, Русенско, 1936. Предг. от Ст. Чилингиров, портрети и биогр. данни. Включени са само писатели, които работят в провинцията: Д. Аджарски, Б. Бакалов, Н. Бенев, Й. Богдар, Хр. Борина, Ив. Буюклийски, Оф. Белева, Н. Венетов, Й. Ветвинов, Ст. Ц. Даскалов, Г. Хрусанов и др.; *Родно огнище*. Лит. сб. за учители. Съст. Й. Стубел и Д. Димов. 1936; Сборник за градинарски утра, вечеринки и забави. Съст. Ц. Анчев. 1936; Венци. Стихотворения от бълг. поети. Подредили Г. Райчев и Й. Стубел. 1937. Подбрани са стихотворения, написани от Балканската война насам, от Ив. Вазов, Ст. Михайловски, Н. Лилиев, Т. Траянов, Ст. Панчев, С. Дринов, Ст. Олчев, Н. Савов, Г. Савов и др.; Избрани стихотворения. А. бълг. поезия. Съст. Ц. Цветанов. 1937. С предг. от съставителя, портрети и кратки биогр. данни. Включени са П. Р. Славейков, Хр. Ботев, Ив. Вазов, Ст. Михайловски, П. П. Славейков, К. Христов, П. К. Яворов; Земя и труд. Сб. за кооперативни забави, вечеринки и утра. Съст. Й. Стубел и Н. Балабанов. 1938; *Земя*. Лит. сб. разкази, стихове, статии и рецензии. Ред, Л. Стоянов. 1938; Смях и злъч. Хумористичен сб. Ред. Лебед, Змеин, Гевгелин. Плевен, 1938; Предосвобожденски стихотворци. Ред. Ал. Бурмов и Ст. Стойков. Уводни думи от Г. Константинов. 1938. Съдържа стихове от Кр. Пишурката, Й. Груев, Ел. Мутева, К. Миладинов, Р. Жинзифов, Д. Козлев и др. Накрая са дадени био-библиогр. бележки за включените поети; *Жажда*. Лит. сб. Ред. Д. Чавдаров, П. Зарев, В. Георгиев, Т. Донев. 1939; Усмивки с ирония. Хумористичен сб. Ред. Д. Канаров и Червенко. Разград, 1939; Учителят в художествената ни литература. Сб. избрани разкази от наши писатели. Ред. Хр. Спасовски. 1939; Хумористични за утра, забави и вечеринки. Съст. Л. Христов. 1939; Хумористичен сб. „Сцена". Ред. Н. Гайдев. 1939; Антология на българската любовна лирика. Съст. А. Любимов. 1939. Състои се от 18 раздела, обединени по мотиви. Включени са народни песни и любовни стихове от изтъкнати бълг. поети, като Ив. Вазов, К. Христов, П. П. Славейков, Яворов и др.; Кооперативни утра и вечеринки. Сб. Съст. К. Стефанов. 1940; Антология на червената роза. Прев. и съст. Гео Милев. Под ред. на М. Г. Милева. 1940. Ч. I. Лирика на възторжената любов и копнеж. Ч. II. Рубайят (Мъдростта на виното и любовта от Омар Хайям). Ч. I съдържа стихотворения от А. Ахматова, Ел. Багряна, Дж. Байрон, Ал. Блок, Бленика, Ш. Бодлер, Ив. Вазов, А. С. Пушкин, Д. Подвързачов и др. Всички включени стихотворения са любовни. *Антология на новата българска литература*. Съст. Кр. Белев. Кн. I. Български поети. 1940. Съдържа предг. от Кр. Белев, животописни и лит. бележки за поетите, стихове на поети от Хр. Ботев до В. Георгиев; Новата българска литература — поети и писатели. Кн. II. Съст. Кр. Белев. 1940. Съдържа творби на бълг. белетристи от Л. Каравелов до Змей Горянин; Зидарска антология. Стихотворения и разкази из живота на зидарите. Съст. В. Григоров. 1940. Включени са творби из живота на зидаря от народното творчество, бълг. и чуждестранната литература; Хумористичен сборник за утра и вечеринки. Съст. К. Стефанов. 1941; *Българска лирика*. Съст. П. Динеков. Безплатно приложение на „Вестник на жената". 1941. Съдържа предг. от П. Динеков, био-библиогр. данни за поетите, посвещение от Т. Траянов и стихотворения от П. Р. Славейков, Хр. Ботев, Ив. Вазов, Ст. Михайловски, П. П. Славейков, К. Христов, П. К. Яворов, Д. Бояджиев, М. Белчева, Д. Габе, Т. Траянов, Н. Лилиев, Д. Дебелянов, Хр. Ясенов, Хр. Смирненски, Ел. Багряна, Г. Милев, Ас. Разцветников, Н. Фурнаджиев, Ламар, Бленика, Хр. Радевски и др.; Майка. Т. I. Образи на майката в бълг. лирика. Съст. Ст. Шиклев. 1941. Съдържа кратък предг., народни песни, био-библиогр. бележки за поетите и стихове, посветени на майката, от Д. Чинтулов, П. Р. Славейков, Л. Каравелов, Хр. Ботев, Ив. Вазов, Ст. Михайловски, К. Христов, П. К. Яворов и др.; Македония в песни. А. от бълг. поети. С предг.

„Покрусена България“ *„Антология 9 септември“* *„Писатели — жертви на фашизма“*

от проф. Ал. Балабанов. Подредили Л. Станчев и Р. Мутафчиев. 1941. Съдържа стихове от К. Миладинов, Р. Жинзифов, П. Р. Славейков, Хр. Ботев, Ив. Вазов, К. Величков, Ив. Ст. Андрейчин, Д. Дебелянов, Ал. Балабанов и др.; *Писатели от Троян*. Съст. Г. Стоев. 1942. С предг., портрети и био-библиогр. бележки. Включени са творби от троянските писатели В. Ст. Иванов, Ек. Ненчева, Ламар, П. Топалов и др.; Български селски поети. Лирична А. 1942. Съдържа уводни думи от съставителя и стихотворения от Ц. Церковски, Тр. Кунев, С. Румянцев, В. Павурджиев, Б. Овесянин, П. Гаджев и др. Поместени са портрети и кратки био-библиогр. бележки за поетите; Писатели-дряновци. Дряново, 1943. Избрани са творби от Я. Дряновец, Ст. Руневски, Р. Стоянов, Д. Марчевски, Й. Ветвинов и Ат. Смирнов. Накрая са поместени статии и отзиви за авторите; *Покрусена България*. Съст. Д. Хаджилиев. 1932 (2 доп. изд. 1945). Съдържа уводни думи от съставителя. Поместени са антифашистки произведения, написани след Септемврийското въстание 1923 — стихове и проза от Гео Милев, С. Румянцев, Т. Павлов, А. Страшимиров, Л. Стоянов, Д. Полянов, Кр. Кюлявков, Н. Хрелков, Ламар, Н. Фурнаджиев, Ас. Разцветников, О. Василев, Хр. Радевски и др.; *Български революционни поети*. Съст. Б. Делчев. 1945 (2 прераб. изд. 1947). Съдържа 96 стихотворения от 27 поети, очерци върху живота и поетическото дело на включените поети, указател на източниците, от които са взети поместените в А. стихотворения. Избрани са творби от Д. Чинтулов до Б. Райнов; Антология 9 септември. Съст. Ив. Мешеков. 1945. С предг. от съставителя. Съдържа стихотворения от Д. Полянов, М. Ангелов, Ел. Багряна, Т. Белчев, Бленика, Б. Божилов, Ив. Бурин, Н. Вапцаров, Д. Габе, Бл. Димитрова и др.; Опак свят. А. на бълг. сатира. Съст. Г. Кръзнов. 1946. С предг. от съставителя, портрети и био-библиогр. очерци за тях. Включени са сатирични творби от П. Р. Славейков, Л. Каравелов, Хр. Ботев, Ив. Вазов, Ст. Михайловски, Ал. Константинов, П. П. Славейков, Г. П. Стаматов, Чудомир, Хр. Смирненски, Г. Караславов и др. Накрая са поместени бележки с данни за авторите; Писатели — жертви на фашизма. Съст. Б. Знеполски. 1946. С предг. от съставителя, портрети, био-библиогр. данни за авторите: М. Ангелов, В. Воденичарски, Н. Гинев, Н. Вапцаров, В. Карагьозов, Хр. Кърпачев, Хр. Козлев, Гео Милев, Ат. Манчев, В. Пундев, Д. Петранов, С. Румянцев, Ив. Стоянов, Цв. Спасов, Хр. Ясенов и др.; Революционна поезия от наши и чужди поети. 1946. Съдържа стихове от П. Р. Славейков, Хр. Ботев, Ив. Вазов, Г. Кирков, Хр. Смирненски, Гео Милев, Н. Хрелков, Вл. Русалиев, Ас. Калоянов, Г. Веселинов, Роже дьо Лил, Макс Кегел, Х. Хайне и др.; Дни на героите. А. на Отечествената война. Съст. Ив. Мартинов и П. Вежинов. 1946. Съдържа предг. от съставителите, стихове и разкази от Цв. Ангелов, Ел. Багряна, Б. Банов, Б. Божилов, Ив. Бурин, П. Вежинов, П. Велков, Кр. Вълков, В. Георгиев, Ал. Гиргинов,

Ем. Манов и др.; Селска стряха. Сб. утра, вечеринки, забави. Съст. Д. Добрев и Д. Гундов. 1946; Антология Отечествен фронт. Съст. А. Гуляшки и Б. Райнов. 1946. Включени са творби от Гео Милев, Л. Стоянов, А. Страшимиров, Кр. Кюлявков, В. Воденичарски, Хр. Радевски, В. Петров, Ламар, Н. Стефанова, Б. Райнов, Мл. Исаев, П. Зарев, П. Вежинов и др.; Септември 1923—1944. Съст. К. Зидаров. 1947. Съдържа уводни думи от съставителите и стихотворения от бълг. писатели-антифашисти, като Гео Милев, А. Страшимиров, Кр. Велков, Н. Вапцаров, Хр. Радевски, Г. Караславов, В. Петров и др.; Земеделски поети. Съст. Н. Пенчев. 1947. Съдържа предг. от съставителя и стихотворения от Ц. Церковски, Тр. Кунев, С. Румянцев, Г. Радоев, П. Гаджев, Й. Петров, П. Генов и др.; Поезия на труда. Избр. стихове от световната литература. Съст. Б. Райнов. Включени са творби от Р. Бърнс, Т. Худ, П. Беранже, Дж. Байрон, Х. Хайне, А. С. Пушкин, Н. А. Некрасов, И. Волкер, П. Р. Славейков, Ив. Вазов, П. К. Яворов, Н. Вапцаров, Хр. Радевски и др.; 20 едноактни пиески „Младо поколение". Съст. В. Ханчев. 1948; Септемврийско поколение. Спомени, статии, разкази и стихове за Септемврийското въстание. Съст. Н. Зидаров. 1948; Септември 1923. Съст. В. Александров. 1948. Включени са творби за Септемврийското въстание 1923 от Гео Милев, А. Страшимиров, Й. Йовков, Ас. Разцветников, Н. Хрелков, Г. Караславов, О. Василев и др.; Стършел. А. Ред. М. Величков. 1948. Предг. от Б. Райнов. Включени са творби на млади хумористи, сътрудници на в. „Стършел", като В. Петров, Челкаш, П. Незнакомов, П. Вежинов и др.; Строители. А из живота на трудовата повинност. Съст. Н. Дяков и М. Наимович. 1948. Включени са произведения от П. Вежинов, М. Наимович, Б. Райнов, Н. Ланков, П. Матеев, Ламар и др.; Отечествена война. Сб. стихове и разкази. Съст. Ив. Мартинов и Р. Ралин. 1949. Събрани творби на бълг. поети и писатели(Мл.Исаев,Ламар, П. Вежинов и др.) за Отечествената война ; И певци песни за него пеят. Съст. Г. Карапанчев и Л. Йорданов. 1949. Съдържа предг. от М. Димитров и стихове за Хр. Ботев от почти всички бълг. поети от Ив. Вазов до Пл. Цонев; *Антология на българската поезия*. Съст. К. Зидаров. 1949. Съдържа стихотворения от всички поети от Чинтулов до 1949 г.; Борба за мир. Лит. сб. Съст. В. Андреев, Г. Караславов и Н. Фурнаджиев. 1950; Безсмъртният вожд. Сб. с творби за Г. Димитров. Ред. Мл. Исаев. 1950; Без синури. Разкази из живота на колхозите и ТКЗС.Ред. В. Александров. 1950; Армия освободителка. 1950. Съдържа творби, посветени на Съветската армия; Поробена младост. Сб. от художествени творби за живота и борбата на бълг. младеж при капитализма. Съст. П. Пондев. 1951; Димитровград. Сб. стихове и очерци, посветени на Димитровград. Ред. Ив. Мартинов и Н. Зидаров. 1950; Книга за дружбата. Съст. Л. Стоянов и Р. Ралин. 1951; Работническо творчество. Лит. сб. Ред. Г. Бицин и Кр. Григоров. 1951; Под прицел. Войнишки хумор и сатира. Съст. В. Александров. Ред. Пл. Цонев. 1952; Искаме мир. Сб. стихове, разкази, сценки за борбата за мир. Съст. Н. Трендафилова. 1952; Златна земя. Сб. стихотворения, разкази, очерци и пиеси из живота на ТКЗС. Ред. Н. Стайков, А. Сегренски и Ил. Волен. 1952; Димитров ни води. Сб. стихотворения, посветени на Г. Димитров. Ред. Хр. Радевски, Н. Фурнаджиев и Р. Ралин. 1952; Граничари. Сб. стихотворения, разкази и очерци. Съст. В. Александров и Б. Несторов. 1952; Воюват за мир. Естраден сб. с материали за мира. Съст. С. Султанов. 1952; Батальоните бдят. Стихове и разкази за народната армия. Съст. Б. Крумов, Ив. Милчев, Пл. Цонев и Д. Бозаков. 1952; Турция под ярем. Преводни стихове и разкази.1952; Септември 1923. Лит. сб. Ред. Кр. Кюлявков, Г. Цанев, Ив. Сестримски. 1953. Съдържа произведения, посветени на Септемврийското въстание 1923, от Д. Полянов, Гео Милев, Кр. Кюлявков, А. Страшимиров, Ас. Разцветников, Н. Фурнаджиев и др.; Освобождението. Разкази и стихотворения по случай 75 год. от освобождението на България от тур. робство. Ред. Пл. Цонев. 1953; Ловно-рибарски сборник за утра, забави и вечеринки. Ред. Ем. Станев. 1953; Зад доларовата завеса. Сб. хумор и сатира. Съст. А. Тодоров и П. Незнакомов. 1953; Десет години белетристика. 1944—1954. Подбор и ред. Ив. Руж, К. Калчев, Св. Минков. Отг. ред. Ем. Манов. 1954. Съдържа творби от Елин Пелин, Д. Калфов, Л. Стоянов, Г. Белев, Ст. Загорчинов, К. Константинов, Кр. Кюлявков, Д. Талев, М. Марчевски, Св. Минков, Г. Караславов, П. Вежинов, К. Калчев,

Х. Русев и др.; Десет години поезия. 1944—1954. Подбор и ред. Мл. Исаев, В. Петров и Ем. Петров. 1954. Съдържа стихове от Д. Полянов, М. Неволин, Ран Босилек, Д. Габе, Л. Стоянов, Ел. Багряна, Н. Хрелков, Ас. Разцветников, Ламар, Бленика, Н. Ланков, Хр. Радевски, Р. Ралин, П. Матев, Г. Джагаров и др.; С перо и меч. Съст. Ал. Гетман. 1955. Съдържа художествени творби на военна тематика от Ламар, Ив. Радоев, Д. Добрев, П. Стъпов, Ст. Сивриев, О. Бояджиев, П. Вежинов, А. Тодоров, Ст. Ц. Даскалов и др.; Литературна Стара Загора. Стихове, разкази, очерци. Съставен по случай 10 год. от основаването на лит. колектив „Г. Бакалов". Ст. Загора, 1955; Младежка естрада. Репертоарен сб. за художествена самодейност. 1956; Червен смях. Ред. Р. Петров, М. Попов, Р. Каменски. Разкази, фейлетони, стихове, карикатури, създадени от 1919 до 1923. 1956; Стършел. Сб. Съст. П. Незнакомов и Сп. Йончев. 1957. Съдържа творби на млади хумористи; Жупел. Сб. разкази, фейлетони, стихове, карикатури. Съст. Р. Петров, М. Пенев, Р. Каменски. 1957; За живота. Сб. Съст. В. Александров и Б. Знеполски. 1957. Съдържа произведения на писатели, загинали в борбата против фашизма; Българска драматургия. Сб. Под ред. на К. Зидаров, Сл. Васев, П. Данчев. Ч. I и II. 1957 и 1966; Освобождението 1877—1878. Осемдесет години. Съст. А. Каралийчев, Здр. Сребров, Ив. Кръстев. 1958. Съдържа произведения, посветени на освобождението на България от османско иго; Лъжа вековна. Сб. от антирелигиозни разкази и стихове. Ред. Т. Тихов. 1958; Огнеборци. Лит. противопожарен сб. Съст. Ив. Сестримски. 1958. Съдържа творби от Ал. Гиргинов, Н. Месечков, К. Киров, Т. Лазаров, Г. Аврамов, П. Стъпов и др.; Лов и риболов. Сб. за ловно-рибарски вечери и забави. Съст. Л. Дойчев, Ив. Стефанов, Б. Георгиев и В. Александров. 1959; Български разкази. 1944—1959. Ред. колегия: В. Йосифов, Кр. Григоров, С. Султанов, Сл. Васев. 1959. Съдържа разкази от Ал. Сегренски, А. Каралийчев, А. Барух, Ат. Наковски, Б. Райнов, Б. Болгар, В. Геновска, В. Барух, Г. Краев, Г. Караславов, Г. Белев, Д. Калфов, Челкаш, Сп. Кралевски и др.; 15 години българска поезия. Съст. Ел. Багряна, Ламар, Ем. Петров, Н. Фурнаджиев. 1959; Ленин. Сб. стихове, разкази и очерци от бълг. писатели, посветени на Ленин. Ред. Кр. Григоров, Мл. Исаев и Ст. Каролев. 1960; Нови гласове. Сб. стихотворения от студенти при Соф. ун-т. Ред. М. Цанева, Г. Германов и С. Владимиров. 1960; Прилив. Избр. стихове от млади поети. Подбор и ред. Вл. Башев. 1961. Съдържа стихове от Вл. Башев, Д. Дамев, Д. Дамянов, Д. Жотев, Л. Левчев, М. Ганчев и др.; Избрани български сценарии. Съст. Хр. Сантов. 1961; Винаги с тебе. Стихотворения и разкази в чест на VIII конгрес на БКП. Ред. Б. Балабанов, Д. Гундов. 1962; Поезия 1962; Сб. със стихове, написани през 1962. Ред. П. Данчев, Б. Божилов. 1962; Българските писатели за родния език. Съст. В. Попова, Хр. Първев, К. Попов. 1963. Съдържа изказвания на най-видните бълг. писатели за бълг. език; Българските писатели за литературата и литературния труд. Сб. с изказвания, статии, размишления. Съст. Б. Делчев, С. Султанов, Т. Тихов. Ч. I. — II. 1964; Антология на бълг. поезия 2 т. 1969; Антология на революционния български разказ. 1969; Антология на хляба. Разкази за новото бълг. село. 1969; и др.

Във втория дял влизат голям брой А. с преводни художествени материали из чуждите литератури, между които по-значителни са следните: Избрани разкази от съвременни френски писатели. Прев. Ив. Д. Стойнов. Сливен, 1899; *Към свобода*. Стихотворен сб. с революционни творби от световната литература. Съст. Г. Бакалов. Варна, 1902; Военни разкази из френския живот. Прев. от фр. Хр. П. Гюлмезов. 1902; Бисери из чуждите литератури. Кн. 1, 2. Съст. Ст. Атанасов. 1905—1907; Отломки. Стихове на чуждите поети. Прев. Ясенов (Б. Бакалов). Стара Загора, 1908; *Славянска антология*. Съст. Ст. Чилингиров. 1910. Съдържа творби от всички най-изтъкнати слав. поети и биографични данни за тях. *Из големите поети*. Стихотворни преводи от Ив. Вазов. 1911 (2 попр. изд. 1935). Съдържа творби и откъси от произведения на Омир, Хораций, Молиер, Фр. Шилер, Й. В. Гьоте, Дж. Байрон, А. С. Пушкин, С. Я. Надсон, А. Мицкевич и др.; Немски поети. Отбор песни и характеристики за поетите. Прев. и съст. П. П. Славейков. 1911 (2 изд. 1917). С предг. от съставителя и отделни характеристики за включените поети: Й. В. Гьоте, Айхендорф, Уланд, Х. Хайне, Н. Ленау, Щорм, Майер, Фр. Ницше и др.; Весели разкази. Хумори-

стични бисери от рус. автори. Ред. Д. Подвързачов. 1911; Италиански разкази и комедии. Прев. Ст. Н. Коледаров. 1919; Арабска поезия. Прев. Ив. Арнаудов. 1920; Прокълнати поети. Съст. Г. Михайлов. 1921 (2 изд. 1936). Съдържа стихове от Ж. дьо Нервал, Е. По, Ш. Бодлер, М. Роллина, А. Рембо, П. Верлен и др.; Полски поети. Избрани песни с характеристики на поетите и с предг. от Б. Пенев. Прев. Дора Габе. 1921; Първи сборник преводни разкази от съвременни руски писатели. С лит. бележки за авторите. Казанлък, 1921; Френски поети. С бележки и портрети на поетите. Под ред. на Д. Бабев. 1921. С предг. от Д. Бабев; Антология на жълтата роза. Лирика на злочестата любов. 1923 (2 изд. 1939); *Кръщение с огън и дух*. Революционна А. Прев. Гео Милев. 1923 (2 изд. 1945). С кратки характеристики за авторите и био-библиогр. данни; Любовната лирика в днешна Русия. Прев. Хр. Радевски. 1934; Цветът на прасковата. Китайска лирика. Прев. Н. Джеров. 1936; Испания се смее. А. на съвременния испански хумор. Съдържа творби на съвременни исп. хумористи. Прев. и ред. от П. Драгоев. 1936; Антология на съвременната руска поезия. Съст. и прев. Хр. Радевски. 1938. С предг. от Радевски. Включени са стихотворения от М. Горки, В. Я. Брюсов, А. А. Блок, Вл. Вл. Маяковски, С. А. Есенин, Н. А. Тихонов, П. Г. Антоколски, М. В. Исаковски, А. А. Сурков и др.; Антология на морето. Съст. Коля Лазурни. Из творчеството на големите поети: Дж. Байрон, П. Б. Шели, А. С. Пушкин, М. Ю. Лермонтов, Х. Хайне, Й. В. Гьоте, П. Верлен и др. 1938; Малка антология на сръбските поети. Съст. и прев. Ст. Георгиев. 1938. С. предг. от Г. Константинов. Включени са стихове от Бр. Радичевич, Дж. Якшич, Й. Змай, В. Раич и др.; Италиански разкази. 1938; Портретът на актрисата. Фр. разкази. Прев. Кр. Йорданов. 1938; Пеперуди. Японска лирика. Съст. Хр. Цанков-Дерижан. 1938; Душата на Испания. А. на съвременната исп. поезия. Съст. и прев. М. Ралчев. 1939. С предг. и био-библиогр. бележки; Далечна флейта свири. Китайска лирика. Прев. Н. Джеров. 1943; Миражи на сърцето. Азиатска лирика. Прев. Н. Джеров. 1943; Новият човек. Военни разкази из съв. литература. Прев. П. К. Петков. Пловдив, 1945; Еврейски писатели. Малка А. на новата еврейска литература. Ред. Ем. Марголис. 1945; Чешка проза. Съст. Ем. Георгиев. 1946. С предг. върху чеш. проза, портрети и био-библиогр. очерци за включените автори; Огледалата на Вълтава. А. чешки поети. Прев. К. Христов. Под ред. на Цв. Вранска. 1946. С предг. от Цв. Вранска и био-библиогр. бележки за поетите. Съдържа стихове от Я. Врхлицки, П. Безруч, Й. Хора, И. Волкер и др.; Сръбски поети. А., съст. от Ем. Георгиев и Ив. Леков. 1946. С увод от съст. и посвещение от Ел. Багряна; Славянски поети. Стихотворен сб. Съст. Л. Стоянов, М. Грубешлиева, Д. Пантелеев. 1946. С предг. от Л. Стоянов и стихотворения от рус., укр., белорус., пол., чеш., срб., хърв., словен. поети; Книга на протеста. А. на социалния протест в художествената литература през вековете. Съст. Б. Райнов и К. Калчев. Т. I. 1946. С предг. от съставителите. Включени са творби от Фирдуси, Абу Саид, Саади, Омир, Хезиод, Есхил, Еврипид, Аристофан, Данте, Бокачо, Гьоте, Шилер и др.; Бореща се Полша. Съст. и прев. В. Геновска. 1948. Съдържа творби на революционни пол. автори; Испански поети. Романси за гражданската война. Прев. от исп. Ал. Муратов. 1948; Съветски разкази. Сб. с разкази на видни съв. белетристи. Съст. К. Калчев. 1949; Хумор на народните демокрации. Сб. Съст. Ст. Генчев и Х. Бенадов. 1951; Антология на унгарската поезия. Под ред. на Н. Стефанова и др. 1952. С предг. от Ласло Кардош; Съветски разкази. Съст. Ив. Руж. 1954; Китайски разкази. Прев. от рус. Ред. Т. Попов. 1954; Чешки поети. Под ред. на Д. Пантелеев, Н. Марангозов, В. Раковски. 1956. С предг. върху чеш. поезия от М. Петржичек и с био-библиогр. данни за включените поети; Румънски поети. Ред. Л. Станчев, Ал. Муратов, Й. Стратиев. 1956. С предг. от Д. Ботез и био-библиогр. бел. за авторите; Поезия на съветските народи. Т. I. Руска съветска поезия. Под ред. на Мл. Исаев, П. Матев, Д. Методиев, Хр. Радевски, Л. Стоянов, Н. Фурнаджиев, Т. Харманджиев. 1957. С предг. и био-библиогр. очерци за авторите. Обхваща творби на рус. съв. поети от Октомврийската революция до наши дни; Бурни години. А. на съвременния пол. разказ. Съст. и ред. Д. Икономов. 1957; Нови съветски разкази. Съст. Др. Асенов и Ив. Руж. 1958; Поезия на съветските народи. Украинска класическа поезия. Ред. Ив. Бурин. 1959;

Украинска съветска поезия. Ред. Мл. Исаев, П. Матев, Н. Фурнаджиев, Т. Харманджиев. 1960; Арабски делници. Сб. разкази и новели. Ред. М. Наков. 1960; Антология на новата гръцка поезия. Прев. от грц. Ред. Б. Божилов, Ст. Гечев, С. Ахилеа. Т. I. — II. 1960. С предг. от Ст. Гечев; и др.

В третия дял влизат многобройни сборничета с произведения на детската поезия, белетристика, драматургия, хумор: Зимни вечери. Разкази и приказки за деца. Прев. и приспособи Ц. Калчев. Пловдив, 1903; Честити дни. Сб. с разкази и приказки за деца. Прев. и приспособи Ц. Калчев. Варна, 1907; Весела разговорка. Сборниче от разкази и приказки за деца. Прев. и приспособи Ц. Калчев. Горна Оряховица, 1908; Сборник за детски забавления. Стъкмил Д. Бойчев. Пловдив, 1909; На ранина. А. за деца. Съст. Ст. Чилингиров и Ив. Арнаудов. 1911. Съдържа предг. от съставителите и детски стихотворения от почти всички видни детски поети. Накрая са поместени библиогр. данни за поетите; Детски утра и забави. Наредили Кр. Чолаков и В. Даскалов. Шумен, 1925; Пълен сборник за детски утра и вечеринки. Съст. Ц. Калчев. Пловдив, 1927; Театър за малките. Сб. от пиеси, монолози, диалози, хумор и сатира, откъслеци за бис и декламации. Ред. Ив. Ст. Андрейчин. 1931; Детско утро. Сб. за детски забави. Съст. Тр. Симеонов. 1932; Пауново перо. Сборниче за деца. Приказки, поеми, стихотворения. 1932; Кошер. Сб. за малките спестовници. Ред. А. Каралийчев. 1932; Златни клонки. Сб. с приказки за деца. Съст. Н. Фурнаджиев. 1933. Сговорна дружина планина минава. Кооперативно сборниче за деца. Съст. Св. Минков и Й. Стубел. 1934; Детска седянка. Сб. за детски забави. Наредили Т. К. Новиков, Здр. Сребров и П. Петров. 1934; Огнище. Отбрани стихове, разкази, приказки и сценки за деца. 1934; Бистра водица — мирна главица. Въздържателно сборниче. 1936; Детска сцена. Сб. за ученически утра и вечеринки. Наредил В. Нешев. Ч. I. — II. 1937; Звън. Ученически лит. сб. Ред. Хр. К. Радев и Л. Евстратиев. 1937; Даровито дете. Сб. разкази за деца и юноши. Кн. I. Прев. Й. Бояджиева. 1939. Съдържа детски творби на югославски писатели; Вирове. Малък цветослов. Прев. Д. Хр. Петричев. 1939. Съдържа стихове от рус., нем. и фр. детски поети; Един храбър народ. Избр. разкази за деца и юноши. Съст. К. П. Домусчиев. 1939; Сборник от оригинални и преводни стихотворения, приказки и разкази за деца от Гео Милев. Ред. М. Г. Милева и Ф. Чипев. 1941; Горо ле, горо зелена. Приказки, поеми и стихове за деца. Ред. Г. Жечев. 1942; Светли пътеки. Сб. стихове за деца от дядо Славейков до чичо Смирненски. Съст. Ц. Цветанов и Тр. Симеонов. 1947; Златна книга за нашите деца. Илюстрации Ал. Божинов. 1947. Съдържа стихотворения от изтъкнати детски писатели; Детски дни. Сб. от художествени материали за детските градини. Съст. Л. Милева и др. 1957; Дядо Мраз. Новогодишни стихотворения, естрадни материали и пиеси. Съст. Хр. Василева и Б. Митов. 1961. Произведенията са за начална и средна училищна възраст; Китка. Стихотворения, приказки, разкази. Съст. Ем. Станев и Хр. Василева. 1962; и др.

По-важните сборници и антологии, излезли през периода 1962—70, са следните: Български народни приказки. Ред. Ел. Огнянова. 1962 (2 изд. 1965, 3 изд. 1966, 4 изд. 1967, 5 изд. 1968); Български народни приказки. Ред. В. Вълчев. 1962; Българска литературна критика в 3 т. Ред. Г. Димов и С. Султанов. С предг. от Г. Димов. 1967; Научни доклади за Димитър Благоев. Варна, 1967; Кузница. Избрани стихотворения от руски поети. Ред. и предг. Хр. Радевски. 1967; Сборник за народни умотворения и народопис. С предг. от М. Арнаудов. 1968; Български революционен разказ. Ред. Е. Константинова и Ив. Динков. 1968; България и българинът. Съст. Вл. Вишневски, Г. Крънзов и Зл. Попзлатев. 1968. Съдържа статии и есета върху историческото минало и духовната култура на бълг. народ; Светът възпява Ленин. Стихотворения от съв. и чуждестранни поети. Ред. Н. Бояджиев, П. Симов. С предг. от Н. Бояджиев. 1968; Светът разказва за Ленин. Разкази, очерци, спомени. Ред. Ст. Цветкова. 1969; Българската критика за Н. Вапцаров. Ред. и предг. от Н. Янков. 1969; Светът, от който идваме. Ред. С. Славчев, Е. Дочева и Н. Севданова. 1970; Антология на хляба. Ред. Б. Ничев и Св. Игов. Съдържа разкази за новото бълг. село. С предг. от К. Калчев. 1969; Българската критика за Алеко Константинов. Ред. и подб. Т. Тихов. С предг. от Г. Димов. 1970; Български писатели за себе си и за своето твор-

чество (от Възраждането до наши дни). Ред. Б. Делчев и С. Султанов. Т. I и II. 1970; Българската журналистика по ленински път. Статии, посветени на 100-год. от рождението на Ленин. Ред. колегия Л. Димитров, Н. Гъркова и М. Иванов. 1970; България отблизо. Държавници, общественици, учени, писатели, журналисти за нас. Съдържа речи, статии и изказвания. Ред. И. Кюльовски, Л. Конакчиев и др.. 1970; Българска поезия на труда. Ред. В. Александров и И. Сестримски. 1971; Българската критика за Гео Милев. Ред. и предг. от Ив. Сестримски. 1971.

Всяка година изд. „Българ. писател" издава по един поетически сборник, който включва най-хубавото от поетическата продукция през годината.

елк

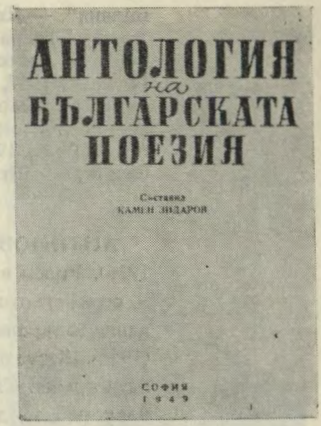
«АНТОЛÒГИЯ НА БЪЛГАРСКАТА ПОÈЗИЯ». Съст. Гео *Милев* (С., 1925, 203 с.; 2 изд. 1940, 208 с. — Гео Милев, „Избрани произведения", т. III). Включени са 18 българ. поети с портретите им. Портретите са рисувани от художника Макс Мецгер. Съдържа „Кратка история на българската поезия" — предг. от Гео Милев, в който се проследява развитието на поезията и се издига глас в защита на Ив. *Вазов*. В предговора се прави опит за периодизация на българ. поезия от Д. Чинтулов до Хр. Смирненски, като за отделни етапи в развитието ѝ се сочат Вазов, П. П. Славейков, П. К. Яворов, Н. Лилиев и Хр. Смирненски. В „А. б. п." са включени: П. Р. Славейков — „Жестокостта ми се сломи", „Епилог"; Хр. Ботев — „До моето първо либе", „Борба" и др.; Ив. Вазов — „Поет и вдъхновение", „Звуци", „Уломки", „Залязла звезда", „Не се гаси туй, що не гасне!", „Вечерния час" и др.; Ст. Михайловски — „Лама Сабахтани", из „Книгата на робите", „Крайвековно тление"; К. Христов — „Скитник", „Есенен мотив", „Полунощ", „Живата песен"; П. П. Славейков — „Симфония на безнадеждността", 5 стихотворения из „Сън за щастие", „Псалом на поета"; П. К. Яворов — „Лист отбрулен", „Хайдушка песен", „Арменци", „Дохожда час", „Край огнището", „Нощ", „Песен на песента ми", „Теменуги", „Въздишка", „Среща", „Евреи", „Може би", „Видения", „Една дума", „Угасна слънце", „Възход", „Благовещение", „Две хубави очи", „Недейте я разбужда", „Истината", „Тома", „Среднощен вихър", „Нирвана", „Зов", „В часа на синята мъгла"; Д. Бояджиев — „Елегия", „Нощем", „Писмо"; Тр. Кунев — „Хризантеми" (3 стихотворения), „Зарници" (4 стихотворения) и др.; Т. Траянов — „Полонеза", „Бетховен", „Самота", „Горски чар", „Дявола", „Тайната на Струма", „Погребение" и др.; Ем. Попдимитров — „Пролет", „Есен", „Ирен", „Чернозем" и др.; Д. Дебелянов — „Черна песен", „Гора", „Миг", „Елегия", „Под сурдинка"; Л. Стоянов — „Песен", „Върби", „Отново", „Вечер", „Пенелопа", „Към родината", „Проклинам", „Бранни полета" и др.; Н. Лилиев — „Към природата", „Утро", „Въпрос", „Есен", „Умора", „Сонет" и др.; Хр. Ясенов — „Приказно царство", „Погром", „Възход", „През гранитните огради"; Н. Райнов — „Мария Магдалина", поема; Ив. х. Христов — „Гибел", „Анна"; Хр. Смирненски — „Уличната жена", „Братчетата на Гаврош", „Въглекопач", „Зимни вечери".

елк

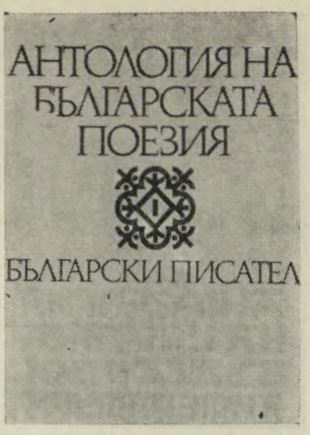
«АНТОЛÒГИЯ НА БЪЛГАРСКАТА ПОÈЗИЯ»). Съст. К. *Зидаров* (С., 1949, 601 с.). Съдържа предг. от К. Зидаров — „Пътят на българската прогресивна и революционна поезия", — портрети и био-библиогр. бележки за 56 българ. поети. Материалът е подбран с оглед на реалистичното и революционно развитие на българ. поезия, съобразно с развоя на всеки отделен поет. Най-широко е застъпена гражданската, политическата и революционната лирика. Включени са стихотворения с общочовешки и общослав. мотиви. Лириката след 9 септ. 1944 е представена с творби, посветени на соц. строителство и на борбата за мир. Значително място е отделено и на любовната, пейзажната, филос. и интимната лирика. От творчеството на поети като Ив. Вазов, П. К. Яворов, Д. Дебелянов, Хр. Ясенов, Л. Стоянов, Ем. Попдимитров и др. са подбрани стихотворения със социален характер. Поетите са подредени хронологично: Д. Чинтулов, П. Р. Славейков, Л. Каравелов, Хр. Ботев, Ив. Вазов, К. Величков, Ст. Михайловски, П. П. Славейков, Ц. Церковски, К. Христов, П. К. Яворов, Д. Полянов, Д. Бояджиев, Д. Подвързачов, Т. Траянов, Н. Лилиев, Л. Стоянов, Н. Ракитин, Д. Дебелянов, Ем. Попдимитров, Д. Габе, Хр. Ясенов, Ив. Мирчев, Хр. Смирненски, Гео Милев, Ел. Багряна, Кр. Кюлявков, С.

„Антология на българската поезия“. Съст. Гео Милев

„Антология на българската поезия“. Съст. К. Зидаров

„Антология на българската поезия“. 1969

Румянцев, Ас. Разцветников, Й. Стратиев, Н. Хрелков, Д. Пантелеев, Н. Фурнаджиев, Ат. Далчев, Н. Марангозов, Кр. Пенев, К. Зидаров, М. Петканова, М. Грубешлиева, Бленика, Хр. Радевски, В. Георгиев, Л. Станчев, П. Матев, Н. Ланков, А. Тодоров, Мл. Исаев, Д. Гундов, Н. Вапцаров, Б. Райнов, В. Петров, Ив. Бурин, Н. Стайков и Ив. Спасов.

елк

«АНТОЛÒГИЯ НА БЪЛГАРСКАТА ПОÉЗИЯ». В 2 т. (С., 1969). Ред. колегия: Ел. Багряна, Ив. Давидков, Г. Джагаров, П. Динеков, Мл. Исаев, В. Колевски, Ан. Стоянов. Обхваща цялостното развитие на бълг. поезия от IX в. до съвременността, подредена строго хронологически, с портрети на всички включени поети и с кратки био-библиогр. данни към тях. Тъй като в два тома не може да се включи неизчерпаемото богатство на бълг. поезия, на съставителите се е наложило да направят щателен подбор в идейно-естетическо отношение, съобразен с изискванията на съвременния читател. Без да включва цялото богатство на бълг. поезия, „А. б. п.“ си поставя задача да отрази нейното хилядолетно развитие.

елк

«АНТОЛÒГИЯ НА НÒВАТА БЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТŬРА». Съст. Кр. *Белев*. Кн. I „Български поети“ (С., 1940), кн. II „Български писатели“ (1940). Кн. I съдържа предг. от Кр. Белев — „Новата българска литература“, — стихотворения от Хр. Ботев, П. Р. Славейков, Ив. Вазов, Ст. Михайловски, К. Величков, П. П. Славейков, Д. Полянов, Ц. Церковски, К. Христов, П. К. Яворов, Т. Траянов, Ем. Попдимитров, Н. Лилиев, Д. Дебелянов, Тр. Кунев, Гр. Чешмеджиев, Гео Милев, Хр. Ясенов, Хр. Смирненски, Н. Хрелков, Ламар, Кр. Пенев, Ел. Багряна и др. и накрая — животописни бележки за авторите. Кн. II съдържа разкази от Ив. Вазов, Л. Каравелов, М. Георгиев, К. Величков, Ал. Константинов, Г. Кирков, Т. Г. Влайков, П. Ю. Тодоров, А. Страшимиров, Г. П. Стаматов, Ст. Чилингиров, Е. Марс, А. Карима, Вл. Мусаков, Ил. Черен, Й. Йовков, Н. Райнов, Д. Немиров, Л. Дюкмеджиев, Л. Стоянов, Св. Минков, Г. Белев, О. Василев, Г. Караславов, К. Калчев, П. Вежинов, Х. Бенадов, Змей Горянин и др. Накрая са дадени животописни бележки за авторите и бележка на съставителя.

елк

АНТÒНОВ-ТÒНИЧ, Антон (псевд. на Антон Константинов Антонов) (21. VI. 1924). Роден в София. Завършва гимназия в София, следва право в Соф. ун-т „Кл. Охридски“. Започва да сътрудничи с фейлетони и хумористични стихотворения във в. „Стършел“ през 1946. След това постъпва на работа в същия вестник — първоначално е лит. сътрудник, а по-късно — редактор. Чл. на БКП, на СБП. През 1960 романът му „Красна поляна“ получава I награда на Олимпийския комитет. Автор е на два сценария за игрални филми — „Послед-

„Антология на новата българска литература". Съст. Кр. Белев

ният рунд" и „Откраднатият влак" — и на няколко радиопиеси. В произведенията си, построени обикновено в хумористичен план, А.-Т. разработва най-често спортна тематика. Напоследък у него се забелязва подчертано влечение и в областта на криминално-приключенския жанр. Някои от книгите му са преведени на рус., укр. чеш., нем., срб., хърв., и словаш. език.

Съч.: Три на нула. Хумористични разкази и фейлетони. 1952 (2 изд. 1953); Красна поляна. Роман. 1956 (2 изд. 1966); Стъпи му на шията. Спортни фейлетони. 1957; Златната богиня Ника. Художествени репортажи. 1958; Олимпиада в зоопарка. Детска приказка. 1958; От „Юнак" до Барцелона. 1959; Само „Левски". Хумористични разкази и фейлетони. 1959; Олимпиадата в Рим. Художествени репортажи. 1960; „По втория начин". Хумористични разкази и фейлетони. 1961; Последният рунд. Повест. 1961; Бабата с неизвиненото отсъствие. Фейлетони за деца. 1963; Бележникът Сампа. Случки от контраразузнаването (по разкази на Ст. Владимиров). 1964; Сватба с лека ръка. Хумористични разкази и фейлетони. 1964; Цар Футбол. Хумористична новела. 1964; Гайда за милиони. Хумористични разкази и фейлетони. 1966; Автобаза Желъдна. 1968; Как станах шампион. Хумористични разкази. 1968; Усмивка на стадиона. 1968; Трите златни палми. Роман. 1970.

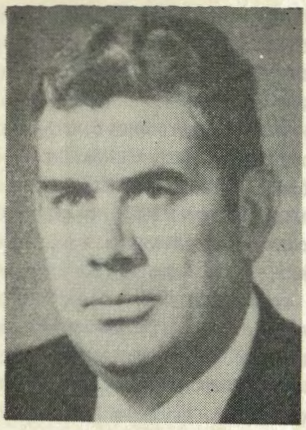
Лит.: В. Попов. „Три на нула". — Вечер. новини, бр. 146, 1953; „Бележникът Сампа". — Пламък, 1964, кн. 4; П.. Каминский. Первый болгарский спортивный роман. — Сов. спорт, бр. 2735, 1956; Б. Банов. „Красна по-ляна". — Физкултура и спорт, 1957, кн. 5; Г. Димитров-Гошкин. Романът „Красна поляна". — Лит. фронт. бр. 23, 1957; К. Динков. „Красна поляна". — Читалище, 1957, кн. 1; Л. Дилов. Най-после спортен роман. — Пламък, 1957, кн. 2; П. Зарев. Един правдив откъс от живота. — Нар. спорт, бр. 10, 1957; Антон Антонов-Тонич. Бележка. — Поглед, бр. 50, 9 дек. 1968; Л. Кирова. Хората от автобазата. — Лит. фронт. бр. 18, 1 юни 1969.

ис

АНТÒНОВ, Николай Йорданов (23. V. 1926). Роден в с. Емен, Великотърновски окр., в семейството на служещ. Средно образование завършва в Шумен и медицина в София (1950). Шест години служи в редовете на народната армия. След уволнението си става лекар на кораб за далечно плаване. Посещава ок. 80 страни в света, участвува в първото околосветско плаване на бълг. кораб „Раковски" (1963—64). Работи във в. „Труд", Бълг. кинематография, СБП. Гл. ред. е в изд. „Народна култура". Чл. на БКП, на СБП. Творчеството на А. е разнообразно в жанрово отношение — стихове, разкази, повести, пътеписи, преводи, теория, критика. Поемата „Победители" и романът „Батальонът" са посветени на антифашистката борба. Разказите и повестите му са свързани с мирновременния живот на моряците и летците, а пътеписите му са плод на неговите пътувания по света. Пише и за деца. А. е активен преводач на съв. поезия. Превел е: „Призив" (1956) от Вл. Вл. Маяковски, „Приятели и врагове" (1954) от К. М. Симонов, „Поезия на победата" (1957) — антология на съв. бойна поезия, „Василий Тьоркин" от А. Т. Твардовски (1969).

Съч.: Бивши хора. Сатира. 1951; Победители. Поема. 1954; Съвремие. Стихове. 1954; Батальонът. Роман. 1957; Пътешествие приятно до луната и обратно. 1959; Изток—Запад. Пътеписи. 1962; Несподелена любов. Повест. 1962; Радост за децата. Поемка. 1963; Славна случка на море. Поемка. 1964; В открито море. Разкази и новели. 1965; Лазурен бряг. Разкази. 1965; Кръг около земята. Пътеписи. 1970.

Лит.: Б. Делчев. Мечти, действителност и поезия. — В: Мъките на реалиста. 1954. с. 305—306; Ефр. Каранфилов. Народната армия в нашата художествена литература. — Дунав. правда, бр. 225, 1954; Б. Ничев. Против художествената примитивност. — Септември, 1955, кн. 10; Евд. Матеева. Некрасов в български превод. — Год. Соф. ун-т, Филол. ф-т, т. LV, 1962; Д. Попиванов. „Несподелена любов". — Лит. фронт, бр. 29, 1963; К. Попов. Книга за българина по море. — Нар. култура, бр. 30, 29 юли 1967;

Антон Антонов-Тонич

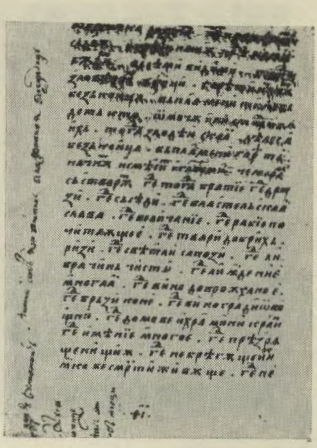

Николай Антонов

К. Савов. „В открито море“. — Лит. фронт, бр. 13, 21 март 1968; Л. Попова. Творчески цели и художествени резултати. — Пламък, 1969, кн. 5.

лс

АПОКРЙФИ (от грц. *ἀπόκρυφος* — скрит, таен, недостъпен за всички хора). Съчинения, които църквата като официален ръководител на културния живот през Средновековието отрича и преследва. Отначало А. се наричали книгите, достъпни само за малък кръг подготвени и посветени лица — жреци, понеже единствено те можели правилно да ги тълкуват. По-късно А. означава книга забранена, отречена, вредна, подлежаща на унищожаване. А. представляват важен дял от богатата легендарна литература, чиито корени се отнасят към древността. Християнската църква широко използувала легендата, но когато уточнявала състава на каноничните книги, трябвало да вземе отношение към всички легенди, невключени в канона. Отначало отношението било по-демократично и веротърпимо — не всички легенди били обявени за забранени. Имало една категория съчинения, които били търпени и допускани за четене. Но и това не продължило дълго. Когато господствуващата феодална класа засилва своя идеологически натиск върху недоволните, всички легенди влизат в кръга на отречените и забранени съчинения. По съдържание А. са легендарно-религиозни творби, тематично тясно свързани преди всичко с библейските легенди и книги. За разлика от тези легенди и книги при разработката на сюжетите в тях често се проявява еретическо отношение, влагат се еретически елементи, които ортодоксалното църковно учение отхвърля. Трактовката на апокрифните легенди не се покрива с трактовката на каноническите книги, макар че и едните, и другите спадат към категорията на религиозната легенда. Главни източници на апокрифната книжнина са: 1) староеврейски устни и писмени легенди, останали извън кръга на каноничните книги; 2) раннохристиянски устни и писмени легенди, невключени в състава на каноничните книги; 3) разни дуалистични учения на източните народи — манихейство, масалианство, павликянство. Върху А. в бълг. литература въздействуват богомилското движение със своята богата космогония и книжнина и бълг. народно поетическо творчество, народен бит, народни поверия. А. се разпространяват извънредно много в живота на всички християнски народи в Близкия Изток и цяла Европа, заемат важно място в техния духовен живот. Апокрифната литература надвишава обема на свещеното писание — то се губи в големия брой апокрифни творби, в голямото разнообразие на тематиката, в подробностите при предаване на сюжетите и пр. Характерът на А. — съдържание, композиция, стилно-езикови особености — е главна причина те да бъдат обикнато и разпространено четиво, проникнало не само сред широките народни маси, но и сред духовенството и феодалите. Апокрифната литература прониква и в Б-я, широко се разпространява, става още през X в. любимо четиво на народните низини и се намира в

Панагюрски сборник. Страница с летописна бележка

тясна генетическа връзка с въвеждането на християнството за официална религия в бълг. държава. Не е изключено А. да са били известни в Б-я и преди това благодарение на тесния и постоянен допир на българи с виз. еретици (масалиани, павликяни), заселени около българо-византийските граници. По-голямата част от апокрифните съчинения в старата бълг. литература са преведени от виз. апокрифна книжнина. Да се установи времето на появяването им в Б-я е трудно, тъй като повечето от тях са познати по преписи от късно време (от XII—XIII в. насам). Надеждни указания за това до известна степен дава списъкът на забранените книги (вж. *индекси*), появил се в Б-я при цар Симеон. Има основание да се предполага, че не всички посочени А. са били преведени тогава. Въз основа на съществуващи данни може да се смята, че много от днес познатите А. се явяват в Б-я през X в., а през XI—XII в. получават масово разпространение. Техни творци и разпространители са преди всичко хора от народа, които познават добре живота му, неговите духовни интереси — свещеници, дякони, граматици. Като изнася подробности, за които само е загатнато в Стария или Новия завет, апокрифната книжнина задоволява интереса на любознателния средновековен читател. Той искал да знае подробности по такива важни въпроси като произхода и края на света, устройството на вселената, началото на човечеството; интересувал се какво представя „отвъдният" свят; желаел да научи нещо повече за живота на първите хора, за библейски и новозаветни лица и др. А. увличат читателската маса със своите поетически разкази и забавни сюжети и са истинска литература за народа. Техните неизвестни творци се стремят към естествен, жив и увлекателен разказ, често предаден с драматично напрежение и внушителна образност. Според това, откъде са почерпани сюжетите им, за какви лица или събития разказват, А. се делят на две основни групи — старозаветни и новозаветни. По-важни старозаветни А. са: „Слово за Адам и Ева", „Книга за Енох", „Смъртта на Аврам", „Видение Исаево", „Откровение Варухово" и др. От новозаветните А. особено популярни са били „Детство Исусово" („Томино евангелие"), „Ходене на Богородица по мъките", „Видение на апостол Павел", „Сказание за Кръстното дърво", „Прение на Исус с дявола", „Откровение на Методий Патарски", „Сказание за Афродитиана", „Никодимово евангелие" и др. Към А. спадат още т. нар. есхатологически съчинения („Видение Павлово", „Житие на Василий Нови" и др.), съчинения с естественонаучен характер („Разумник"), гадателни книги („Гръмник", „Лунник", „Коледник", „Трепетник" и др.). Заедно с преводните възникват и А., дело на бълг. творци. Днес са известни малко имена на такива творци — поп *Богомил* и поп *Еремия*. А. дават широка картина на средновековното общество — отразяват характерни явления от живота на феодалната действителност, разкриват идеи, настроения и стремежи на трудещия се човек. В някои от тях се разказва, че на небето има също такъв ред, както на земята, с установени феодални отношения („Тайната книга", „Видение Исаево", „Български апокрифен летопис"). В други се говори за тежкото социално положение на бедните („Слово за Адам и Ева", „Ходене на Богородица по мъките", „Книга за Енох" и др.). В ада попадат ония, които „угнетяват бедните и им вземат имота и сами богатеят от чуждия имот; които, бидейки в състояние да нахранят гладните, уморяват ги от глад и имайки възможност да облекат голите, съблечат и ризата от гърба им" („Книга за Енох"). Редом с крадци, убийци, блудници, клюкари и пр. в ада са поставени и понасят тежки наказания и представителите на черквата. Апокрифната литература има международен характер — нейните творби проник-

ват в живота на всички европ. християнски народи и във всяка страна получават известна преработка съобразно с местните битови и истор. условия. От нейната съкровищница заимствуват сюжети световноизвестни писатели. На първо място трябва да се изтъкне връзката между „Божествена комедия"(особено „Ад") от Данте Алигери и популярните през средните векове А. „Ходене на Богородица по мъките" и „Видение на апостол Павел". Съв. писател Ал. Н. Толстой заема заглавието на своята бележита трилогия „Ходене по мъките" от широкоизвестен А. Мотивът за записа, даден от човека на дявола, е отразен не само в средновековната книжнина, но и в някои художествени произведения от по-ново време, напр. във „Фауст" на Й. В. Гьоте. Въздействие на апокрифната легенда се съзира и в творчеството на Дж. Байрон, А. дьо Ламартин, Фр. Шатобриан, В. Юго, А. Франс, Н. В. Гогол, Ив. С. Тургенев, Ф. М. Достоевски и др. От бълг. писатели такова влияние са изпитали Ст. Михайловски, П. П. Славейков, П. Ю. Тодоров, Н. Райнов, А. Каралийчев и др. Голямо и ползотворно е въздействието на апокрифната литература върху народното творчество, върху неговата тематика и стил. Много народни песни, приказки, легенди се изграждат върху апокрифни мотиви. Особено важна роля в случая е играла приказно-легендарната, фантастична форма на А. Голямо е въздействието върху народа на есхатологичните А. — поетични творби, рисуващи картини от „задгробния" живот, устройството на ада и мъченията на грешниците. Тук специално място заема легендата „Ходене на Богородица по мъките", проникнала в песните и приказките на българи, руси, сърби, украинци. Голямото разпространение на апокрифната и богомилската книжнина става причина и в Б-я да се появи списък на забранените книги, насочен към безмилостно заглушаване на „еретическата" мисъл, към унищожаване на „еретическите" съчинения, към препоръчване на каноничните творби като единствено четиво на средновековния читател.

Изд.: А. Н. Пыпин. Ложные и отреченные книги русской старины. — В: Памятники старинной русской литературы. Вып. II. СПб., 1852; Н. С. Тихонравов. Памятники отреченной русской литературы. Т. I—II. СПб., 1863; И. Я. Порфирьев. Апокрифические сказания о вехтозаветных лицах и событиях по рукописям Соловецкой библиотеки. — СбОРЯС, XVII, СПб., 1866; Daničić. Dva apokrifna jevangjelja. — Starine, IV, 1872; V. Jagič. Opisi i izvodi iz nekoliko južnoslovenskih rukopisa. — Starine, V, 1873, VI, 1877, IX, 1877, X, 1878; И. Я. Порфирьев. Апокрифические сказания о новозаветных лицах и событиях по рукописям Соловецкой библиотеки. — СбОРЯС, LII, СПб., 1891; М. Н. Сперанский. Славянские апокрифические евангелия. М., 1895; Ів. А. Франко. Апокріфи і легенди з українських рукописів. У Львові. Т. I, 1896, т. II, 1899, т. III, 1902, т. IV, 1906; П. А. Лавров. Апокрифические тексты. — СбОРЯС, LXVII, 1899; Й. Иванов. Богомилски книги и легенди. 1925; Старобългарски разкази. 1935 (2 изд. 1970).

Лит.: Н. Ф. Сумцов. Очерк истории южнорусских апокрифических сказаний и песень. Киев, 1888; М. Драгоманов. Забележки върху славянските религиозно-етически легенди. — СбНУ, VII, 1892, VIII, 1892, X, 1894, XII, 1894; Н. С. Тихонравов. Сочинения. Т. I. СПб., 1898. с. 127—255; А. Н. Пыпин. История русской литературы. Т. I. СПб., 1898; А. С. Архангельский. К истории южнославянской и древнерусской апокрифической литературы. — Изв. ОРЯС, IV, 1899, кн. 1; П. В. Владимиров. Научное изучение апокрифов — отреченных книг в русской литературе во второй половине XIX столетия. — Университетские известия. Киев, 1900; П. А. Лавров. Охридский список первоевангелия Иакова. — Изв. ОРЯС, VI, 1901, кн. 1; К. Ф. Радченко. 1. Этюды по богомильству. К вопросу об отношении апокрифов к богомильству. — В: Изборник Киевский. Т. 25. Киев, 1904. 2. Этюды по богомильству. Народные космогонич. легенды в их отношении к богомильству. — Изв. ОРЯС, XV, 1910, кн. 4; Н. А. Янчук. К вопросу об отражении апокрифов в народном творчестве. — Изв. ОРЯС, XII, 1907, кн. 1; А. И. Яцимирский. 1. Мелкие тексты и заметки по старинной славянской и русской литературам. Вып. первый. I—L. СПб., 1908. 2. К истории апокрифов и легенд в южнославянской письменности. — Изв. ОРЯС, XIV, 1909, кн. 2, XV, 1910, кн. 1, 3. 3. К истории ложных молитв в южнославянской письменности. — Изв. ОРЯС, XVIII, 1914, кн. 3, 4; Библиографический обзор апокрифов в южнославянской и русской письменности (списки памятников). Вып. I. Апокрифы вехтозаветные. СПб., 1921; М. Н. Сперанский. История древней русской литературы. М., 1920; Цв. Романска. Апокрифите за Богородица и българската народна поезия. — СбБАН, XXXIV, 1940; Е. Николов. Апокрифна литература. 1948; П. Динеков. Стара българска литература. Ч. I. 1950; Д. Ангелов. Апокрифната книжнина като отражение на феодалната действителност и светогледа на експлоатираната класа в средновековна България. — Истор. преглед, 1950, кн. 4—5; История на бъл-

Кирил Апостолов

Борис Априлов

Васил Априлов

гарската литература. Т. I. 1962. с. 178—192; Д. Петканова. Към въпроса за връзките на фолклора с богомилството. — Изв. Ин-та за бълг. литература, 1958, кн. VI; Въпроси на старобългарската литература. 1966. с. 121—159; Н. К. Гудзий. История древней русской литературы. 7 изд. М., 1966. с. 28—39; Ем. Георгиев. Литература на изострени борби в средновековна България. 1966. с. 75—161; Л. Грашева. В света на средновековната фантастика. — Септември, 1968, кн. 10.

ба

АПО̀СТОЛОВ, Кирил (Кирил Апостолов Стоянов) (30. X. 1931). Роден в с. Българчево, Благоевградски окр., в селско семейство. Завършва гимназия в Благоевград. Следва икономически науки във Висшия финансово-стопански ин-т в Свищов и агрономство в Соф. селскостопански ин-т. Работи като агроном в с. Хотово и Ласкарево, Благоевградски окр., и като гл. агроном и зам.-председател на обединено ТКЗС — Гара Пирин, Благоевградски окр. От 1962 до 1967 е директор на селскостопански учебни заведения в Белица и с. Лесново, Софийски окр. От 1968 е гл. ред. на сп. „Пламъче“, по-късно секретар на комисията за чуждестранни връзки към СПБ. Чл. на БКП, на СБП. За пръв път печата фейлетон през 1952 във в. „Вечерни новини“, а разказ — в сп. „Пламъче“ (1953). Оттогава сътрудничи редовно на детско-юношеските периодични издания. Публикувал е разкази и в сп. „Септември“, в. „Вечерни новини“ и др. Отделни негови разкази са превеждани на пол., словаш., рус. език.

Съч.: Момчета. Разкази. 1959; Гълъби и хора. Разкази. 1962; Тримата връстници. Повест. 1967; На брега. Пиеси. 1968; По пътя. Разкази. 1969; Ратайчето. Разказ за деца. 1970.

Лит.: Л. Кацкова. „Момчета“.— Пламъче, 1959, кн. 3; Кр. Вагалински. „Момчета“. — Пирин. дело, бр. 3, 25 апр. 1959; Й. Василев. Педагогиката, майсторството . . . — Лит. новини, бр. 25, 11 апр. 1962; Т. Янчев. Нови явления в детската литература. — Учит. дело, 24 окт. 1967; Г. Константинов. Лит. портрет на К. А. — Деца. Изкуство. Книги, 1968, кн. 1; Здр. Сребров. За авторитет и обществено признание на детската литература. — Лит. фронт, бр. 12, 1968; Л. Блажиев. „Тези чудни момчета“. — Деца. Изкуство. Книги, 1969, кн. 6; Ил. Милев. По пътя след децата.— Пирин. дело, бр.1, 3 ян. 1970; Л. Мишев. С вяра в доброто. — Родни простори (лит. прил. на Септемврийче), бр. 10, 11 март 1970.

елк

АПРЙЛОВ, Борис (псевд. на Атанас Василев Джавков) (21. III. 1921). Роден в Малко Търново. Основно и гимназиално образование получава в Бургас. За пръв път печата във в. „Бургаски фар“ през 1938. В него публикува разкази из живота на рибарите. От 194 до 1959 е ред. във в. „Стършел“, от 1959 до 1963 — гл. драматург в Дирекция на бълг. цирковe. Чл. на СБП. Творчеството на А. отразява важни явления и проблеми на съвременната действителност. Хумористичните и сатиричните му произведения са насочени срещу характерни слабости в делничния живот. В сатиричната си пиеса „Островът“ А. осмива прояви на еснафщината в съвременния бит, изобличава грубо консумативното, егоистичното

съществуване. В творбите си за деца проявява предпочитание към увлекателната фабула и приключенското начало. Любими негови герои са жителите на черноморското крайбрежие. А. е автор на разкази и фейлетони, повести, хумористични пиеси и спектакли, приключенски произведения за деца, радиопиеси, телевизионни пиеси и сценарии за филми. Активен сътрудник е на в. „Стършел". Публикува почти във всички столични вестници и в лит. печат. Псевд.: Ахасфер, А. Карабин, Лев Рубашкин (във в. „Стършел").

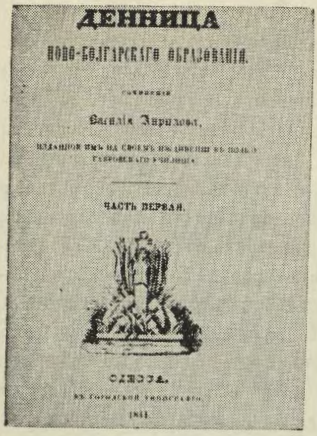
Съч.: Тревоги. Хумористични разкази и фейлетони. 1953; Върхът на нахалството. Хумористични разкази. 1957; Приключенията на Лиско. Хумористична повест. 1957; Нокаут. Хумористични разкази. 1959; Морето е на всички. Разкази. 1963; Пиратска романтика. Хумористични разкази. 1964; Докосване. Разкази. 1965; Топка в морето. Приказки. 1965; Кончето Тончо. Приказки. 1967; Кифлата на началника. Хумористични разкази. 1968; Папагалчето и пеперудката. Приказка. 1968; Приключенията на Лиско по море. Роман за деца и възрастни. 1968; Есенни дюни. Разкази. 1969; Едно малко бяло облаче. Приказка. 1970.

Лит.: А. Тодоров. Радостно начало. — Раб. дело, бр. 100, 1953; П. Зарев. За хумора и сатирата. — Лит. фронт. бр. 19, 1954; Ив. Сестримски. 1. Повече хумор и политическа страст. — Лит. фронт, бр. 33, 1954. 2. „Тревоги". — Читалище, 1954, кн. 11; Цв. Караджова. Задачата стои открита. — Лит. фронт, бр. 10, 1958; В. Стефанов. Какво го засяга Андерсен, че кралят тръгва на война. — Пламък, 1958, кн. 3; Я. Молхов. Свят, наблюдаван от жизнелюбец. — Септември, 1964, кн. 6; Ст. Коларов. Докосване, което остава. — Септември, 1966, кн. 8; Н. Янков. Един от любимите герои. — Лит. фронт, бр. 17, 1969.

мш

АПРИЛОВ, Васил Евстатиев (21. VII. 1789—2. X. 1847). Роден в Габрово в заможно търговско семейство. На 11 год. отива в Москва при братята си, избягали там от тур. своеволия. Учи в Москва, по-късно завършва нем. гимназия в Брашов, следва медицина във Виена. Към 1811 се установява в Одеса и поема западналата търговия на братята си. Отначало се движи в грц. среда, става член на грц. училищно настоятелство, подпомага грц. у-ща, както и доброволците-гърци, които заминават от Одеса за Гърция по време на грц. въстание. Елинофилските си увлечения преодолява към 1830—31. През 1830 отива в Цариград и там се запознава с живота на бълг. колония. Благотворно влияние върху възгледите на А. оказва рус. филологическа и истор. наука. Значителна роля за пълното му национално осъзнаване и за израстването му като енергичен бълг. патриот и будител изиграва книгата на Ю. *Венелин* „Древние и нынешние болгаре в политическом, народописном, историческом и религиозном их отношении к россиянам", която той прочита през 1831. През 1835 участвува в основаването на Габровското училище — първото светско взаимно у-ще в Б-я, с което се поставя началото на новобълг. учебно дело. До края на живота си заедно със своя съгражданин и съратник Н. *Палаузов* подпомага бълг. у-ща, като изхожда от рус. образователна система. През 1847 А. се лекува в Бруса. На връщане се отбива в Габрово и оставя значителна сума за построяването на ново у-ще. На път за Одеса умира в Галац.

Един от най-образованите българи през I пол. на XIX в., А. израства като признат идеолог на просветното движение в Б-я, което през 30—40-те г. на м. в. взема общонационален характер. Убеден враг на панелинизма и проводник на рус. влияние в Б-я, той е истински народен просветител. Отлично запознат почти с цялата литература в областта на славяноведението, А. е изтъкнат учен-филолог. С участието си в споровете за книжовния бълг. език той допринася много за установяване на единни езикови норми. Отстоява гледището, че литературата трябва да се гради върху основата на живия говор. А. е автор на 4 книжовни труда и на богата кореспонденция. През 1841 публикува „Българските книжници, или на кое словенско племе собствено принадлежи кириловската азбука?"— полемическа брошура-отговор на статия на Д. П. Тирол. Първоначално тя излиза като статия в „Одесский вестник" и в отделна книжка на рус. език. А. защищава схващането, че Кирил и Методий са българи. Брошурата му е написана с полемична страст и темперамент, с патриотичен патос. През 1841 той отпечатва най-значителното си произведение „Денница новоболгарскаго образования", а през 1842 — „Дополнение к книге: Денница. . .". Книгата започва с предисловие, в което е изяснено предназначението ѝ — да разкаже за първите стъпки на новобълг. образование и възраждане и да запознае рус. народ с българите. Първата част има истор. характер — дава представа за културната история на българите до

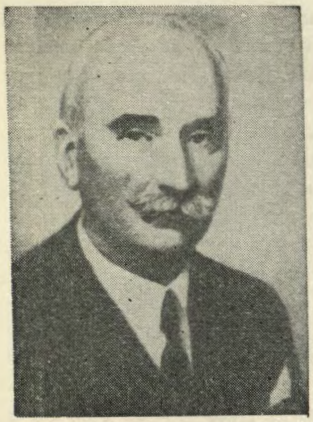

ДЕННИЦА
НОВО-БОЛГАРСКАГО ОБРАЗОВАНІЯ.
Василія Априлова.
ЧАСТЬ ПЕРВАЯ.
ОДЕССА.

В. Априлов. „Денница новоболгарскаго образования“

паданието им под тур. робство, втората — поставя въпросите на тяхното културно и просветно възраждане. А. идеализира миналото, заклеймява домогванията на гърците, осъжда елинската школа в бълг. просветно дело. Той подчертава, че училищата и литературата са главните фактори за националното пробуждане; те трябва да са демократични, да отговарят на практическите нужди. Затова е необходимо да се изучава родната говорима и писмена реч. А. е противник на класическото образование, ратува за светско, модерно образование. Отрича правото на черквата да се меси в учебното дело. Училището според него трябва да дава знания, необходими за живота, да представлява основа за по-високо образование, да подготвя добри граждани. В последната си книга „Мисли за сегашното българско учение“ (1847) А. обръща специално внимание на въпроса за бълг. лит. език и правопис. Той счита, че в основата на бълг. лит. език трябва да залегне говоримата народна реч, а негова далечна първооснова да бъде старобълг. език, такъв, какъвто е отразен в Остромировото евангелие, издадено от рус. учен А. Х. Востоков. А. и Ив. *Богоров* първи посочват разликата между старобълг. и черковнослав. език. А. правилно се насочва към източното бълг. наречие, което би трябвало да послужи за основа на лит. език. Той е ратник и за единен бълг. правопис. В „Болгарские грамоты“ (1845) публикува интересни стари паметници. Връзките на А. с Венелин засилват интереса му към фолклора и етнографията. Той изпраща на свои сънародници препис на Венелиновото писмо до него (от 27 септ. 1837), в което се дават указания за събирането и проучването на фолклора, народния бит и т. н. А. също събира народни песни, които възнамерява да издаде в самостоятелен сборник.

Съч.: Българските книжници, или на кое словенско племе собствено принадлежи кириловската азбука? Сочини Василий Априлов. Одеса, 1841; Денница новоболгарскаго образования. Сочинение Василия Априлова, изданное им на своем иждивении в пользу Габровскаго училища. Часть первая. Одесса, 1841; Дополнение к книге: Денница новоболгарскаго образования. Соч. В. Е. Априлова. СПб., 1842; Болгарские граммоты, собранныя, переведенныя на русский язык и обясненыя Василием Априловым. Изданны в пользу Габровскаго училища. Одесса, 1845; Мисли за сегашното българско учение. От Василия Априлова. Одеса, 1847; Заветът на Василия Евстатьева, сина Априлова. Одеса, 1849; Събрани съчинения. Под ред. на М. Арнаудов. С очерк за живота и дейността на Априлова. 1940; Съчинения. Под ред и с предг. от П. Тотев. 1968.

Лит.: Ю. Венелин. О зародыше новой болгарской литературы. 1838; П. Р. Славейков. Габровското училище и неговите първи попечители. Цариград, 1866; Св. Миларов. Василий Евстатиевич Априлов, мощният подвижник на новото образование в България. Опис на живота му и на деятелността му. 1888; М. Арнаудов. В Априлов. Живот, дейност, съвременници (1789—1847). 1935; Юбилеен литературен Априлов сборник. 1935; „В. Е. Априлов по случай 100 г. от смъртта му“. Лист. 1947; Савельева-Ростиславич. Болгарин Василий Евстафьевич Априлов.— Санктпетербургские ведомости, бр. 221—224, 3—7 окт. 1848; Две писма от Юри Венелин до Василия Априлов. — СбНУ, 1889, кн. I; Ив. Д. Шишманов. Първата среща на Априлова с Венелина. — В: Лит.-научен сборник. Кюстендил, 1898; М. Г. Попруженко. Материали за историята по възраждането на българския народ. — В: Юбилеен сборник по случай 25-годишнината от първия випуск на Габровската гимназия. 1900; Ив. Д. Шишманов. 1. Две неизвестни гръцки писма на Априлова и Палаузова до Неофита Рилски (от 1837 и 1838). — Учил. преглед, 1903, кн. 5. 2. Студии из областта на Българското възраждане. — СбБАН, 1916, кн. VI. 3. Априловският сборник от български народни песни в архивата на Раковски. — СбБАН, 1919, кн. XVIII. 4. Нови студии из областта на Българското възраждане. I. В. Е. Априлов. — СбБАН, 1926, кн. 21; М. Арнаудов. В. Априлов. — Библ. „Бълг. писатели“. Т. I. 1929 :Б. Пенев. История на новата българска литература. Т. III. 1933; М. Арнаудов. Последните години на Априлов. — Лит. глас. бр. 259, 23 ян. 1935; П. Динеков. Априлов в историята на българ-

Стоян Аргиров

ската литература. — Лит. глас, бр. 287, 30 окт. 1935; Хр. Вакарелски. Априлов и българският фолклор. — Лит. глас, бр. 259, 23 ян. 1935; Ив. Д. Шишманов. Венелиновите книжа в Москва. — В: От Паисий до Раковски. 1943; Г. Константинов. Нова българска литература. Епоха на Възраждането. От Паисий Хилендарски до Ив. Вазов. 1947; Д. Косев. Васил Ев. Априлов и Русия. — Истор. преглед, 1947, кн. 4—5; Хр. Христов. В. Е. Априлов. — Отеч. фронт, бр. 956, 15 окт. 1947; Новооткрити ценни документи за В. Априлов. — Отеч. фронт, бр. 1559, 21 септ. 1949; Ив. Снегаров. Материали за историята на българската просвета през Възраждането. — Изв. Архивния ин-т, 1957, кн. 1; М. Арнаудов. Документи по Българското възраждане.— Изв. Ин-та за бълг. литература, 1957, кн. 5; Ст. Маслев. В. Е Априлов в Брашов. — Истор. преглед, 1962, кн. 1; Цв. Унджиева. Документи по Българското възраждане в съветските архиви. — Изв. Ин-та за литература, 1962, кн. XII; Ив. Д. Шишманов. Увод в историята на Българското възраждане. — В: Избрани съчинения. Т. I. 1965; История на българската литература. Т. II. 1966. с. 145; Г. Карастоянов. В. Априлов. — В: Бележити българи. Т. III. 1969. с. 145.

цу

АРГИ́РОВ, Стоян Стоянов (10. II. 1870—Ю. VIII. 1939). Роден в Пазарджик. Завършва гимназия в Пловдив (1888) и слав. филология в Прага (1892). Следва за кратко време във Виена. Учителствува във II мъжка гимназия в София, след това работи като пом.-директор на Нар. библ. в София. Директор на Нар. библ. в Пловдив, гл. секретар на Бълг. екзархия в Цариград, директор на Университетската библ. в София (1903—36), допринесъл много за образцовото ѝ уреждане. Съдействува и за организиране на библ. на БАН. Няколко години е председател на Върховния читалищен съюз и сам ръководи читалищните библиотечни курсове. А. има големи заслуги за изграждането и развитието на библиотечното дело в Б-я. Научната си подготовка получава в големите библиотечни центрове в Европа. Той е първият преподавател по библиотекознание в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1923—1936), лектор е и по бълг. и чеш. език в Свободния ун-т. Развива голяма научна дейност като дописен чл. на Бълг. археологически ин-т (1921) и председател на речниковата комисия при Истор.-филол. ф-т на Соф. ун-т. Действителен чл. на БКД (дн. БАН) от 1900. Умира в София.

А. работи в областта на бълг. филология, книгописа и библиотекознанието. Сътрудничи на редица списания със статии, изследвания и научни съобщения: „Един български ръкопис от XVII в. в Пражкия музей“ („Пер. списание“, 1894, кн. 44), „По-стари и нови трудове по етнографията, географията и културната история на румъните“ („Пер. списание“, 1894, кн. 47), „Принос към българския книгопис до 1877 год.“ („Пер. списание“, 1895, кн. 48), „Календар-Рабош“ („Пер. списание“, 1896, кн. 54), „Люблянский български ръкопис от XVII в. (СбНУ, 1900, кн. 16—17), „Към българските тайни езици (брациговски, мещровски-дюлгерски и чалгаджийски таен език)“ („Сборник на Бълг. книжовно д-во“, 1901, кн. 1), „Из находките ми в светогорските манастири Хилендар и Зограф“ („Пер. списание“, 1907, кн. 68). Участвува в съставянето на св. 1 от „Български тълковен речник, с оглед към народните говори“, издаван от А. Т.-Балан, Б. Цонев и Ст. Младенов. Ред. е в сп. „Българска реч“ (1921) и „Родна култура“ (1924). Под негова редакция излиза книгата на Д. *Ганчев* „Спомени от 1864—1887“ (1939). Превежда на бълг. език някои от съчиненията на К. Иречек, които се отнасят за България: „Пътувания из България“ (1899), „Християнският елемент в топографическата номенклатура на българските земи“ („Пер. списание“, 1898, кн. 55—56), „Български дневник, 30 окт. 1879 — 26 окт. 1884“ (прев. от чеш. ръкопис, ч. I и II, 1930, 1932), „История на българите“ (поправки и добавки от самия автор — по ръкописните негови бележки систематизира, преведе и стъкми С. А.) (1939). Превежда от чеш. и книгата на Л. Нидерле „Македонският въ-

Иван Аржентински

прос“ (1902) под псевд. С. Сребров. В книжовната си дейност проявява широка осведоменост и критичност. Псевд.: С. Сребров.

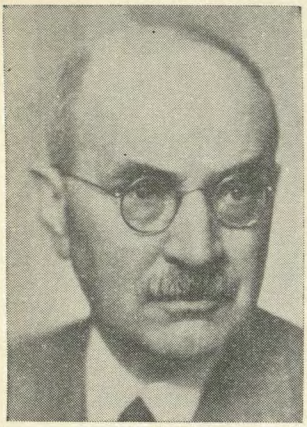
Съч.: Ръководство за уреждане на народни, общински, ученически и частни библиотеки. Пловдив, 1898; 25 думи за Български тълковен речник. 1920.

Лит.: П. Пешев. Стоян Аргиров. — Родина, 1939, кн. 2; А. Цветков. Стоян Аргиров. — Читалище, 1939, кн. 7—8; Алманах на Соф. ун-т „Св. Климент Охридски. 1888—1939“. 1940; Ив. Пеев. Поменик за Стоян Аргиров. — Летопис на БАН, кн. 23 за год. 1939—1940. 1943; Т. Попилиев. Университетската библиотека вчера и днес. — Библиотекар, 1956, кн. 3.

еф

АРЖЕНТИ́НСКИ, Иван (псевд. на Иван Иванов Василев) (12. VIII. 1910). Роден в с. Гагово, Търговищки окр. Основно образование получава в родното си село. Гимназия завършва в Попово. Като ученик членува в нелегални кръжоци и издава лит. сп. „Пламъци“, в което за пръв път публикува свои стихове, разкази, фейлетони. През 1930 заминава за Южна Америка, където става работник и се включва активно в прогресивното работническо и комунистическо движение. Членува в Аржентинската комунистическа партия, участвува в много улични демонстрации, акции и стачки. Плод на преживяното и изстраданото в чужбина е автобиографичната му кн. „Далечна Патагония“. В края на 1934 се завръща в Б-я. По време на военната си служба А. става отговорник за партийната работа в ШЗО, а по-късно — секретар на нелегалния РМС в родното си село. Като студент по слав. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ се включва в прогресивния лит. живот. Чл. е на БОНСС и секретар на групата на писателите-бонсисти, членува в нелегалния лит. кръжок „Хр. Смирненски“. Публикува фейлетони с псевд. Иван Босяков във в. „Младежки преглед“, участвува в ред. колегия на в. „Хоровод“, работи заедно с Н. Вапцаров, В. Воденичарски и Ем. Шекерджийски във в. „Литературен критик“. По това време пише първите си сатири, които излизат в сб. „И ти си. . .“ и „Философията на един охлюв“, инкриминирани от полицията. През 193 се свързва с ген. Вл. Заимов и активно участвува в нелегалната борба на партията. Мобилизиран в армията, заедно с други партийни функционери А. организира партийна група, която е подчинена на ЦК на партията и лично на Цв. Радойнов и Н. Парапунов. На 9 септ. 1944 взема живо участие в установяването на народната власт. Участвува в Отечествената война като пом.-командир на полк. Носител е на ордени и медали. След войната работи като командир на полк, гл. ред. на Държ. военно издателство, зам.-гл. ред. и гл. ред. на сп. „Български воин“. Дълги години е председател на Кабинета на военния писател. Чл. на БКП, на СБП.

Белетристичните и драматичните творби на А. се отличават с полит. целенасоченост, партийност и действен оптимизъм. Най-убедителен е, когато се позовава на жизнения си опит, на борческото си минало. Силата на писателя е в автобиографичното изживяване на героичната тематика, в страстната защита на идеите на революцията и партията, в изграждането на светли и мъжествени образи. Отразява различни страни от военния бит, пресъздава живота на фронта и в мирновременната казарма, изобразява душевността на военнослужещия („Ходатай“, „Острието на ножа“, „Лейтенант Огнянов“). Новите му произведения разкриват засилен интерес към духовните измерения на съвременния човек. („Откраднатият ден“, „Среща с гнева на хората“, „Невероятни приключения“). В пътеписа „Зелената перла“, отразил впечатленията му от Куба, А. наново се връща към темата за революцията. Засл. деятел на културата (1967), нар. деятел на изкуството и културата (1974).

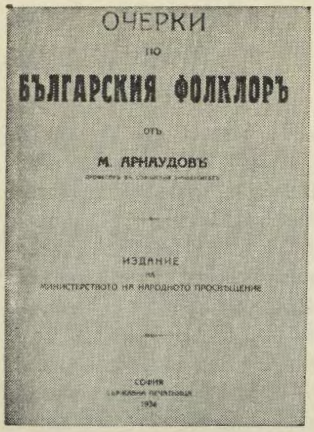
Михаил Арнаудов

Съч.: И ти си . . . Сатири. 1939; Философията на един охлюв. 1940; Далечна Патагония. 1947 (2 прераб. изд. 1958, 3 изд. 1970); Бунт. Пиеса в 7 карт. 1955; Любов, която изгаря. 1957; Мечи сън. Драма. 1958; Орловски. Роман. 1958; Сърцето на командира. 1959; Ловци на бисери. 1960; Зелената перла. 1961 (2 изд. 1962); Острието на ножа. Пиеса. 1965; Сребърната пътека. 1966 (2 прераб. изд. 1968); Лейтенант Огнянов. Пиеса. 1967; Невероятни приключения. Роман. 1967; Откраднатият ден. Повест. 1970; Сребърната пътека. Далечна Патагония. Повести. 1970.

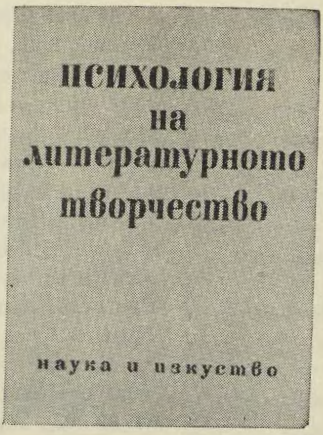
Лит.: В. Марковски. „И ти си. . .". — Дневник, бр. 12 201, 1940; Л. Стрелков. „И ти си. . .". —Заря, бр. 5737, 1940; К. Кацаров. Едно ново име. — Лит. критик, бр. 11, 1941; Н. Тухов. Робовладелческа демокрация. — Лит. фронт, 17 апр. 1948; Ал. Бобчевски. На сцената на трудов фронт. — Отеч. фронт, 23 окт. 1952; Ст. Каракостов. Три нови пиеси. — Вечер. новини, 7 юли 1952; В. Акьов. За правдиво високо художествено разкриване на съвременната тема. — Раб. дело, бр. 33, 1953; Г. Гочев. За пълноценна реалистична българска драма. — Ново време, 1954, кн. 7; Н. Орлов. Пиеса за генерал Заимов. — Нар. армия, 24 ноем. 1957; П. Малчев. „Любов, която изгаря". — Лит. фронт, бр. 48, 1958; М. Бояджиева. Достойнства и недостатъци. — Патриот, бр. 59, 1959; Р. Шамелков. 1. Две пиеси. — Лит. фронт, бр. 14, 1959. 2. Повест за един командир. —Лит. фронт, бр. 41, 1959; П. Чолов. „Зелената перла". — Раб. дело, 21 ян. 1962; М. Наимович. Куба далечна и близка. — Лит. новини, 28 февр. 1962; П. Генов. „Зелената перла". — Нар. армия, 30 апр. 1962; Ст. Елевтеров. „Зелената перла". — Пламък, 1962, кн. 6; Ефр. Каранфилов. „Зелената перла" — Бълг. воин, 1962, кн. 7; Хр. Дудевски. Точен адрес. — Лит. фронт, бр. 11, 1969; М. Шакле. Среща с гнева на хората. — Нар. култура, бр. 52, 1970. *мш*

АРНАУДОВ, Михаил Петров (5. X. 1878). Роден в Русе. Първоначално и средно образование получава в родния си град. Следва слав. филология (1895—98) във Висшето у-ще (дн. Соф. ун-т „Кл. Охридски"). Още като студент проявява научни интереси. След завършване на висшето си образование заминава на специализация в Германия — в Лайпциг и Берлин (1898—1900). Специализира индогерманско езикознание, философия и литература при А. Лескин, Е. Виндиш, Ф. Бругман, В. Вунт, К. Гелднер и др. Известно време е гимназиален учител във Видин и София, след това отново отива на специализация в Прага (1903—04). Там защищава докторат по философия, слав. филология и индология при Т. Масарик, Й. Зубати, И. Поливка. През 1907 е поддиректор на Нар. библ. в София. Посещава Париж и Лондон (1908—09) във връзка с научните си проучвания. През 1908 е избран за редовен доцент, през 1914 — за извънреден проф., а през 1919 — за редовен проф. при Катедрата по сравнителна лит. история. Декан е на Истор.-филол. ф-т (1921—22), директор на Нар. театър в София (1926), ректор на Соф. ун-т (1935—36), председател на СБП. Дописен чл. на БАН от 1918, редовен чл. от 1929. А. е чл. на Украинската АН, на Унг. лит. академия „Петьофи", почетен доктор на ун-тите в Хайделберг (1936) и Мюнстер (1943).

Научните интереси и творческото дело на А. са многостранни — той е фолклорист, етнограф, лит. историк и теоретик. С еднакъв интерес изследва и народните приказки и тяхното потекло, и бълг. обреди и легенди. С изследователска страст записва народни песни, гатанки и поверия, за да направи след това въз основа на тях своите изводи и обобщения. Студиите на А. върху бълг. обреди и легенди, върху историята на бълг. фолклористика с нейните най-съществени проблеми и представители, както и проучванията му за творческите връзки на бълг. писатели с народното творчество го утвърждават като един от крупните представители на бълг. народоука. Големи са приносите на А. в историята на бълг. литература. Той изследва основно възрожд. литература и култура, като същевременно събира, издава и обобщава огромен фактически материал и върху основни проблеми на лит. развитие, и върху отделни възрожд. дейци. Монографиите му за Паисий, Н. Бозвели, В. Априлов, Ив. Селимински, Г. С. Раковски,

М. Арнаудов. „Очерки по българския фолклор“

М. Арнаудов. „Психология на литературното творчество“

Л. Каравелов, заедно с други негови публикации, представят твърде релефно богатото съдържание на епохата на Българ. възраждане. Съдържателни са изследванията на А. и в областта на новобълг. литература. Съвременник на именити писатели и на интересни явления, той е автор на живи портрети на едни от най-изтъкнатите бълг. писатели — Ив. Вазов, П. К. Яворов, К. Христов, Й. Йовков, Д. Дебелянов и др. В „Психология на литературното творчество“ А. разработва основни проблеми на лит. теория. Неговите наблюдения и анализи, почиващи върху солидна аргументация, говорят не само за завидната му ерудиция, но и за проникновеността му в сложния свят на художественото творчество. А. има многобройни публикации и за западноевроп. и слав. писатели. Пише с увлечение за Й. В. Гьоте, Ж. Ж. Русо, А. С. Пушкин, Ф. М. Достоевски, Х. Сенкевич, А. дьо Ламартин и др. световноизвестни творци, като се старае да покаже винаги непреходното у тях. А. сътрудничи в сп. „Училищен преглед“, „Сборник за народни умотворения“, „Списание на БАН“, сп.„Пролом“, „Родна реч“. „Просвета“, „Слънце“, „Съвременник“, „Македонски преглед“, „Славянски глас“. „Листопад“, „Завети“, „Сердика“ и в др. периодичн издания. Един от сътрудниците на сп. „Литературна мисъл“, в.„Народна култура“ и на др. съвременни лит. и общокултурни вестници и списания. Дълги години (1925—43) е ред. на сп. „Българска мисъл“, орган на Върховния читалищен съвет, издава библ. „Български писатели“ (т. I—VI, 1928—29). Под редакцията на А. излизат съчинения на Н. Рилски, В. Априлов, Бозвели, Ил. Макариополски, Раковски, Хр. Ботев, Вазов, народни умотворения. Той е един от редакторите на многотомното изд. „Българско народно творчество“, на сборници за Раковски, В. Друмев, Ш. Петьофи и др. Богатото научно дело на А. е неоспорим влог в бълг. фолклористика, етнография, литературознание. Нар. деятел на науката (1969).

Съч.: Български народни празници. Обичаи, вярвания, песни и забави през цялата година. 1918 (2 прераб. изд. 1943); Крали Марко в народната поезия. 1918; Студии върху българските обреди и легенди. Ч. III IV. 1920; Увод в литературната наука.Задачи.История. Съвременно състояние. 1920 (2 прераб. и доп. изд. Основи на литературната наука. 1942); Г. С. Раковски. Живот. Произведения. Идеи. 1922 (2 изд. Г. С. Раковски. Живот — дело — идеи. 1942; 3 изд. 1969); Студии върху българските обреди и легенди. Ч. I—II. 1924; Личности и проблеми. Литературни очерки. 1925; Неофит Хилендарски Бозвели. 1785—1848. Живот — дело — епоха. 1930; Психология на литературното творчество. 1931 (2 попр. и доп. изд. 1965); Гьоте като поет, човек и мислител. Страници от съчиненията му и биография. 1932 (2 прераб. и доп. изд. 1966); Очерки по българския фолклор. 1934 (2 изд., т. I, II, 1938, 1969); Априлов. Живот, дейност, съвременници (1789—1847). 1936 (2 изд. 1971); Селимински. Живот — дело — идеи. 1799 — 1867. 1938; Творчество и критика. Литературни портрети и характеристики. 1938; Иван Вазов. Живот и дело. 1939 (2 прераб. и доп. изд. 1944); История на Софийския университет „Климент Охридски“ през първото му полу-

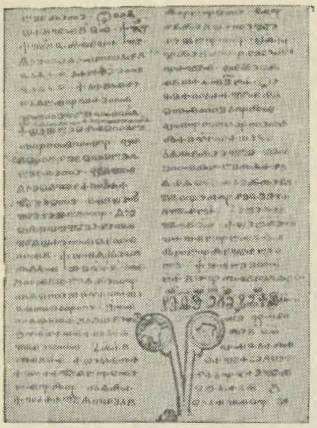
Валентин Арсениев

столетие. 1888—1938. 1939; Екзарх Йосиф и българската културна борба след създаването на Екзархията (1870—1915). Т. I. 1940; Творци на Българското възраждане. 1940 (2 доп. изд. 1942); Борци и мечтатели. Литературни портрети. 1941; Българското възраждане. Наченки на движението за народност, култура и независимост. 1941 (2 прераб. и доп. изд. 1942; 3 изд. 1944); Непознатият Бозвели. Първообразът на „Мати Болгария" и други необнародвани трудове и писма. 1942; Паисий Хилендарски (1722—1798). 1942; Братя Миладинови. Живот и дейност (1810, 1830—1862). 1943 (2 прераб. и доп. изд. 1969); Софроний Врачански. 1793—1813. 1943; Български образи. Лит. студии и портрети. I. Наченки на възраждането. 1944; Строители на българското духовно възраждане. Паисий Хилендарски, Софроний Врачански, Неофит Рилски, Неофит Хилендарски Бозвели. 1954; Из живота и поезията на Иван Вазов. Лит.-истор. и текстологически изследвания. 1958; Яворов. Личност, творчество, съдба. 1961 (2 изд. 1970); Паисий Хилендарски. Личност, дело, епоха. 1962; Баладни мотиви в народната поезия. I. Песента за делба на двама братя. 1964; Любен Каравелов. Живот, дело, епоха. 1834—1879. 1964; Живот и дейност на екзарх Йосиф. 1965; Поети и герои на Българското възраждане. . . 1965; Българското книжовно дружество в Браила. 1966; Кирил Христов. Човекът и писателят. 1967; Веркович и Веда Словена (Принос към историята на българския фолклор и на Българското възраждане в Македония). 1968; Дела и завети на бележити българи. 1969; Творци на Българското възраждане. Т. I, II. 1969.

Лит.: И. Д.Ш. Из нашите и чуждите списания. — Бълг. преглед, 1896, кн. 1; Н. Бобчев (препоръчва на БАН да избере М. Арнаудов за дописен член). — Летопис на БАН, кн. IV за год.1915—1917. 1919; Ст. Младенов. „Психология на литературното творчество". — Родна реч, 1922, кн. 3—4; А.П.С. Кукери и русалии. — Изв. Етногр. музей, 1922, кн. 2; Д. Кьорчев. Нова книга за Раковски. — Пролом, 1923, кн. 5 и 6; Н. Дончев. „Личности и проблеми". Литературни очерки. — Пряпорец, бр. 268, 1925; Н. Бобчев (препоръчва М. Арнаудов за действителен член на БАН). — Летопис на БАН, кн. XII за год. 1928—1929. 1931; Г. Константинов. Единствена книга („Психология на литературното творчество"). — Съвременник, бр. 13, 1931; Хр. Вакарелски. Български сватбени обреди. Етноложки и фолклорни студии. Ч. I. — Изв. Етногр. музей. X—XI, 1932; Ст. п. Василев. „Очерки по българския фолклор".— Родна реч. 1934, кн. 5; Д. Б. Митов. Ново изследване за Яворов. — Лит. глас, бр. 247, 1934; Ст. п. Василев. Книга за Априлов. — Родна реч, 1935, кн. 3—4; П. Цончев. Нова книга за Априлов. — Мир, бр. 10, 1935; В. Иванов. Проф. М. Арнаудов като човек и учен. — Лит. глас, бр. 338, 1937; С. Бояджиев. Един ценен труд за нашето възраждане. Д-р Ив. Селимински. — Слово, бр. 4695, 26 февр. 1938; Хр. Вакарелски. М. Арнаудов. „Творци на Българското възраждане". — Слав. вести, бр. 55, 1940; Ст. Божков. „Борци и мечтатели."— В-к на жената, бр. 860, 1941; Кр. Генов. Проф. М. Арнаудов. „Българското възраждане." — Просв. единство. бр. 5, 1942; Ал. Бурмов. В служба на българската наука и култура (Проф. М. Арнаудов. „Непознатият Бозвели"). — Дъга, бр. 525, 1943; Г. Цанев. Проф. М. Арнаудов. „Г. С. Раковски". — Изкуство и критика, 1943, кн. 2; П. Христофоров. Една голяма фигура от нашия културен живот: проф. д-р Мих. Арнаудов. — Зора, бр. 7295, 1943; Ст. Божков. Една светла 65-годишнина. — В-к на жената, бр. 945, 1943; П. Динеков. „Непознатият Бозвели". Нов труд на проф. М. Арнаудов. — Зора, бр. 7120, 1943; Цв. Минков. „Софроний Врачански. 1739—1813" от М. Арнаудов. — Читалище, 1943, кн. 3—4; Кр. Генов. Психология творчества.— Вопр. литературы, 1965, кн. 12; В. Путильов. Фольклористика славянских стран. — Вопр. литературы, 1965, кн. 4; Л. Русев. „Психология на литературното творчество". — Лит. мисъл, 1966, кн. 3; П. Тихолов. Срещи и разговори с Михаил Арнаудов. — Лит. мисъл, 1968, кн. 4; Г. Димов. Науката — призвание и съдба на един живот. — Лит. мисъл, 1968, кн. 5; Алманах на Академията на науките. Т. I, 1968 (Библиография). с. 15—19; К. Топалов. Академик Михаил Арнаудов. — Славяни, 1970, кн. 5.

дл

АРСЕ́НИЕВ, Валентин Пантелеев (28. XI. 1908). Роден в Харков в семейството на военен. Следва слав. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски". През 1928—34 е общ работник по постройки, мини, във фабрика „Изида" и др. По това време започва и лит. си занимания, а от 1934 сътрудничи на

Асеманиево евангелие

прогресивния печат („Ведрина“, „Кормило“, „Научна мисъл“, „Камбана“ и др.) с оригинални и преводни стихотворения. Заради своите идеи и изказвания в защита на Съветския съюз е интерниран (1934—35) в с. Устово (дн. квартал на Смолян), а през 1938 — екстерниран в Гърция, откъдето с. г. е изгонен обратно в Б-я. Взема участие в антифашистката борба като партизанин и агитпропчик в Горнооряховския партизански отряд. След 9 септ. 1944 участвува в Отечествената война като доброволец — военен дописник. Гл. ред. на „Свободна България“, работи в Кинематографията, сътрудничи на сп. „Септември“, в. „Труд“, „Отечествен фронт“, „Работническо дело“ и др. Чл. на СБП. Автор на очерци, разкази и статии, в които отразява партизанския живот и соц. строителство. През последните год. превежда бълг. класици и съвременни писатели на рус. език. Превел е ок. 50 книги в стихове и проза, между които „Повести и разкази“ от Ив. Вазов, „Старопланински легенди“ от Й. Йовков, „Разкази, повести и приказки“ от Елин Пелин, „Избрани разкази“ от А. Страшимиров, „Обикновени хора“ от Г. Караславов, „Избрани произведения“ и „Български народни приказки“ от А. Каралийчев и др.

Съч.: През огъня. Партизански разкази. 1950; Козница. Очерки. 1955.

Лит.: В. Йосифов. „През огъня“. — Лит. фронт, бр. 44, 1950; А. Тодоров. Валентин Арсениев. „През огъня“. — Септември, 1950, кн. 10.

ва

«АРТЙСТ». Издание на Съюза на артистите, музикантите и театралните служители в Б-я. Излиза в С., 1921—23. Год. I и II само по един брой — на 1 май. От год. III списанието се издава месечно, от 1 май до 1 авг. 1923 излизат 4 бр. с подзагл. „Защитник на интересите и правата на работниците в изкуството“. Ред. Г. *Бакалов*. „А.“ публикува материали предимно из живота на Съюза на артистите, музикантите и театралните служители в Б-я. Бори се за извоюване на добри условия за работа, утвърждава опита на пролетарския театър в Русия. В бр. 2, 1923, Г. Димитров в статията си „Из кой път“ пише за бъдещите насоки в работата на творците в областта на изкуството. Тук той определя и програмата на списанието: „да помогне на масата труженици в изкуството да познаят себе си като пролетарии, да ускори процеса на провеждане в съответствие с тяхното мислене, с променилото се вече тяхно битие“. В бр. 1 от 1 май 1922 Хр. Смирненски публикува за пръв път стихотворението „Робът“. Сътрудничат още К. Кюлявков, Д. Ив. Гачев, Г. Цанев, Т. Лечев, Хр. Кабакчиев и др. Бакалов публикува критически статии по лит. и културни въпроси, превежда публицистични материали от съв. печат, посветени на различни явления от културния живот в СССР. Н. Хрелков превежда стихотворения от Ан. Бели и Е. Толер. Списанието съдържа биографични очерци за видни композитори, сведения из живота на съюза, хроника.

ев

АСЕМÀНИЕВО ЕВÀНГЕЛИЕ. Старобълг. глаголически паметник от II пол. на X в., писан на пергамент с обла глаголица. Има 158 л., голям формат. Намерен през 1736 в Ерусалим от Стефан Еводиус Асемани и подарен на Ватиканската библиотека, където се съхранява и до днес. По съдържание е изборно евангелие с месецослов. Пред началото на всеки месец в месецослова има бележки, писани допълнително с кирилица, в които са посочени „злите дни“ през съответния месец. В А. е. се намират най-старите вести за празнуване паметта на Кирил, Методий и Климент. Непосредствени указания за местопроизхода на паметника няма. Някои езикови особености дават основание да се предполага, че е писан из югозападните краища на бълг. говорна област.

Драгомир Асенов

Изд.: Fr. Rački. Assemanov ili Vatikanski evangelistar. U Zagrebu, 1865; Iv. Črnčič. Assemanovo izborno evangjelje. U Rimu, 1878; J. Kurz и J. Vajs. Evangeliář Assemanuv. Kodex Vatikánský 3. Slovanský. Díl I. Předmluva snimky. V Praze, 1929. Díl II. Úvod, text v přepise cyrilském, poznámky, textové seznamy čtení. Vydal J. Kurz. Praha, 1955.

Лит.: И. И. Срезневский. Сведения и заметки о малоизвестных и неизвестных памятниках. Вып. II. СПб., 1867. с. 49—69, 77—81; J. Kurz. P potřebe nového vydáni rukopisu Assemanova. — Listy filologické, 53, 1926, p. 106 sq. и 234 sq.; J. Vajs. Evangeliář Assemanuv. — Sbornik praci I sjezdu slov. filologu v Praze, 1929. V Praze, 1932. с. 730—734; М. Н. Сперанский. „Злые дни" в приписках Асеманова евангелия. — Македон. преглед, 1932, с. 41—53; Б. Цонев. История на българския език. Т. I. 2 изд. 1940. с. 147—149.

хк

АСЕНОВ, Драгомир (псевд. на Жак Нисим Меламед) (15. V. 1926). Роден във Фердинанд (дн. Михайловград). Баща му е писар в мировото съдилище. След неговата смърт през 1936 семейството се установява в София. А. е приет на издръжка в частно соф. сиропиталище, където остава ок. 6 год. През 1942 като ученик в началните класове на VI мъжка гимназия се сдружава с прогресивни ученици, влиза в редовете на РМС и става негов активен член. През 1943 е изключен от гимназията и изселен в Русе. Там той продължава ремсовата си работа — ръководи нелегална ремсова група. На 9 септ. 1944 активно участвува в установяването на народната власт. А. завършва средното си образование и постъпва на работа в русенския в. „Дунавски отечествен фронт", в който публикува много статии, рецензии, очерци, репортажи, памфлети и др. Той е един от основателите на в. „Дунавски културен фронт", в който отпечатва десетки разкази, есета и статии по културни въпроси. Завършва право в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1953). Ред. във в. „Работническо дело" от 1953 до 1956, където печата разкази и статии. Сътрудничи и на др. списания и вестници — „Народна младеж". „Вечерни новини", „Литературен фронт", „Септември" и др. Издава сб. разкази „Съвест" и повестта „Нашият взвод". От 1957 е ред. в сп. „Родна реч", а от 1965 до 1968 — гл. ред. на списанието. От 1968 е зам.-гл. ред. на в. „Литературен фронт", от 1971 — секретар на СБП. Чл. на БКП, на СБП.

Разказите на А. се отличават със своята градска атмосфера, с остри драматични конфликти и обществена проблематика. Той обръща по-малко внимание на пластиката на характерите, отколкото на остротата на психологическите ситуации. Особено е чувствителен към проблемите на етиката. Най-зрялото му белетристично произведение е трилогията „Под сянката на Херострат" — творба с автобиографично изстрадана тема. Трилогията обхваща десетилетието преди окончателното събаряне на фашистката диктатура: показани са трите хоризонта на тогавашното човечество — фашизмът, буржоазният либерализъм, социализмът. Тая съдбоносна епоха за Европа е видяна през погледа на едно дете, което постепенно израства до съзнателен борец. През пролетта на 1964 Нар. театър „Ив. Вазов" поставя първата драма на А. „Рожден ден". По-късно се появяват и др. драматически произведения — „Рози за д-р Шомов", „Разходка в събота вечер", „Изпити", „Горещи нощи в Аркадия", „Професия за ангели", „Златното покритие". Драматургията на А. е проблемна и съвременна. В творчеството си засяга най-актуалните въпроси от гражданско-политически и нравственоетичен характер, изгражда сложния образ на съвременника. Димитровска награда (1974).

Съч.: Нашият взвод. Повест. 1956 (2 осн. прераб. изд. 1962); Съвест. Разкази. 1956; Пътищата се разминават. Роман. 1959; Кафявите хоризонти. Роман. 1961 (2 прераб. изд. 1970); Големият каменен дом. Роман. 1963; Рожден ден. Драма в 3 д. 1965; Плодът на ветровете. Роман. 1966; Рози за д-р Шомов. Драма. 1967; Разходка в събота вечер. Пиеса

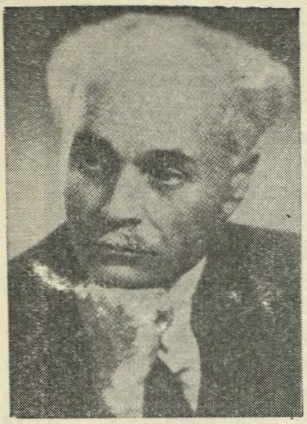
Др. Асенов. „Рожден ден“. Нар. театър „Ив. Вазов“ — София. 1965

в 3 д. 1969; Сурово възпитание. Разкази. 1969; Горещи нощи в Аркадия. Пиеса в 4 карт. 1970; Изпити. Пиеса в 4 карт. 1970.

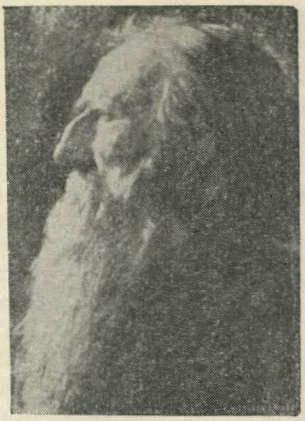
Лит.: Д. Арабаджиев. По верен творчески път. — Нар. армия, бр. 2249, 3 дек. 1955; Я. Молхов. Вълнуваща повест за войнишкия живот. — Нар. младеж, бр. 186, 1956; Хр. Дудевски. Разказите на Др. Асенов. — Труд, бр. 127, 27 юни 1956; Г. Димитров-Гошкин. Постижение и обещание. — Вечер. новини, бр. 139, 1956; Т. Жечев. Роман за дните, в които живеем. — Раб. дело, бр. 167, 16 юни 1957; П. Зарев. Трудностите на малкия разказ. — Лит. фронт, бр. 8, 1957; Здр. Петров. Натюрел и перспективи. — Септември, 1957, кн. 8; Л. Станев и Н. Тухов. Разказите на Др. Асенов. — Септември, 1957, кн. 3; Ч. Добрев. Когато истината се жертвува заради тезата. — Лит. фронт, бр. 26, 1959; В. Колевски. Пътищата на истината се разминават. — Лит. фронт, бр. 32, 1959; Я. Молхов. „Пътищата се разминават“. — Лит. фронт, бр. 31, 1959; Л. Стрелков. Образът на комуниста. — В: Златният запас. 1959. с. 232—241; М. Наимович. „Зад кафявите хоризонти“. — Лит. фронт, бр. 2, 11 ян. 1962; Ат. Свиленов. Книга предупреждение. — Отеч. фронт, бр. 5401, 13 ян. 1962; Ив. Бояджиева. Събития, преживявания, размисъл („Големият каменен дом“). — Пламък, 1963, кн 10; Ч. Добрев. Гибелта на големия каменен дом. — Септември, 1963, кн. 12; Т. Жечев. Композицията на нашия съвременен роман. — В: Съвременни образи и идеи. 1964. с. 99—101; Д. Канушев. Раждането на драматурга („Рожден ден“). — Пламък, 1964, кн. 4; М. Шакле. При Драгомир Асенов. Интервю. — Лит. фронт, бр. 4, 1965; И. Друмева. „Рози за д-р Шомов“.— Лит. фронт, бр. 1, 29 дек. 1966; Ат. Свиленов. Към миналото — от позициите на съвременността („Плодът на ветровете“). — Пламък, 1966, кн. 10; Ат. Славов. Пулсът под жълтата звезда („Плодът на ветровете“). — Лит. фронт, бр. 32, 4 авг. 1966; Вл. Спасов. С превес към рационалното („Рози за д-р Шомов“). — Театър, 1966, кн. 11; Ч. Добрев. Творческо самоутвърждаване на човека. — Пламък, 1967, кн. 3; М. Василев. Романистът Драгомир Асенов. — Пламък 1967, кн. 4; Л. Панева. За целостта на човешкия характер („Разходка в събота вечер“). — Лит. фронт, бр. 49, 28 ноем. 1968; Н. Боздуганов. Драгомир Асенов. — Септември, 1969, кн. 3; Ат. Свиленов. „Горещи нощи в Аркадия“. — Нар. култура, бр. 45, 7 ноем. 1970.

зп

АТАНАСОВ, Никола (Никола Атанасов Радулов) (X. 1877—6. XII. 1947). Роден в с. Айдемир (дн. квартал на Силистра). Първоначално и гимназиално образование получава във Видин. Завършва слав. филология в Соф. ун-т (1903). За пръв път публикува в сп. „Български преглед“ (1900). През 1906 театър „Сълза и смях“ представя едноактната му пиеса „Домашен приятел“, а през 1913 Нар. театър — „Огнището угасва“. Като военен кореспондент през I световна война А. написва книгата „Тутраканска епопея“. Драматург е на Нар. театър в София (1919). Управлява бълг. консулство в Лион (1922). От 1928 до 1931 е директор на Графическото у-ще при Държ. печатница в София. Участвува в Управителния съвет на Съюза на бълг. писатели и покъсно става негов председател (1935). Участвува в редактирането на сп. „Училищен преглед“ (1912—38), „Славянски глас“, в. „Неделна епоха“. Ръководи критичния отдел на сп. „Българска сбирка“, където помества годишни лит.

Никола Атанасов

Павел Атанасов

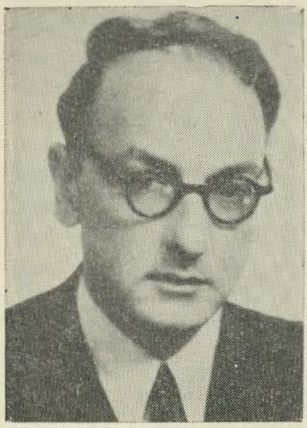
прегледи. Рецензира произведения на съвременни писатели и лит. историци. Защищава традициите на Ив. Вазов срещу модернистичните течения в бълг. литература. Сътрудничи на „Наблюдател", „Листопад", „Военни известия", „Отечество", „Съвременна мисъл", „Епоха", „Народ", „Българска мисъл", „Литературен глас", „Мир", „Заря" и др. А. осветлява творчеството на бълг. писатели във връзка със социално-историческите условия. В подробна монография изследва живота и лит. дело на Ц. *Церковски*. Редактира неговите съчинения (т. I—III, 1947). Псевд.: Н. Айдемиров.

Съч.: Социалният фактор в културно-литературния ни живот преди Освобождението. Културно-социологичен етюд. 1910; Силуети на българските писатели. 1916; Тутраканска епопея. 1916; Цанко Церковски. 1891—1921. Живот и литературна дейност. 1921; По върховете. Лит. очерти. 1927; Ена. Пиеса в 3 д. из столичния живот. 1933; Тези, които горят. Повести и разкази. 1938; Ехо от бурята. Роман. 1940; Малките сърца. 1942; Битката между две махали. 1943; Поетът на майските копнежи (Кирил Христов). 1944; Човек от народа. Григор Иванов Чешмеджиев. Животопис и лит. очерк. 1945.

Лит.: С. С. Бобчев. Ник. Атанасов. „Социалният фактор в културно-литературния ни живот преди Освобождението". — Бълг. сбирка 1911, кн. 1; Л. Н. Вълчанов. „Огнището угасва". — Листопад, 1913, кн. 14; Г. Бакалов. „Огнището угасва". — Борба, 1914, кн. 8; Л. Малеев. „Огнището угасва". — Съвр. илюстрация, 1914, бр. 23—24; Гео Милев. Сб. „Сняг". — Везни, 1922, кн. 4—5; Г. Бакалов. Как критикуват. — Нов път, 1924, кн. 18—19; Цв. Минков. Никола Атанасов. „По върховете". — Радикал, бр. 47, 1 март 1927; Д. Добрев. „Тези, които горят". Повести и разкази от Никола Атанасов-Айдемиров. — Светлоструй, бр. 6—7, 1938; Ст. п. Василев. Ник. Атанасов. „Ехо от бурята". — Родна реч, 1940, кн. 1; Д. Добрев. „Ехо от бурята". — Светлоструй, бр. 9, 1 ян. 1941; Л. Стоянов. Недоразумение или недобросъвестност. — Лит. фронт, бр. 38, 25 юни 1946.

ец

АТАНАСОВ, Павел Стоянов (30. XI. 1867—11. VI. 1960). Роден в с. Паскалево, Толбухински окр. Син на говедар, той сам от малък аргатува из балчишките чифлици. След като завършва VII кл., 14 год. учителствува из добруджанските села, по-късно става свещеник. Обича пеенето, рисуването и резбарството, в които има значителни постижения. Буден и предприемчив, със силно обществено чувство, А. осъществява редица свои инициативи, с които цели подобряването на културното и материалното положение на бълг. народ, останал под рум. власт — основава читалище, кооперативна млекарница, кооп. земеделско стопанство. За дейността си е преследван от буржоазно-чокойската власт; интерниран е за 2 год. в Молдавия. А. е певец и събирач на народни песни, много от които преработва и допълва, без да изменя характера им. Някои от тях са печатани в „Сборник за народни умотворения". На Музикалния ин-т при БАН предава 742 песни, 540 от които сам изпълнява, а на Етнографския музей — своите „Спомени" за живота и обичаите в Добруджа. От събирането и обработването на народни песни А. преминава и към лично творчество в

Славчо Атанасов

Тома Атанасов

духа на народната песен — сам съчинява песни — „Текнали са девет чешми“, „Момкова жалба“, „На Игликина поляна“, „Проклятие на войната“ и др. Засл. деятел на народното изкуство (1955).

Съч.: Текнали са девет чешми. 1955.

Лит.: Р. Кукудова-Кацарова. Един народен певец от Добруджа. — Лит. фронт, бр. 41, 1954; Д. Осинин. Певецът-фолклорист Павел Атанасов. — Отеч. фронт, бр. 3237, 1955; Н. Кауфман. За народните песни с нова тематика. — Лит. фронт, бр. 29, 5 дек. 1956; Б. Колев. „Текнали са девет чешми“. — Добрудж. трибуна, Толбухин, бр. 49, 3 септ. 1956. *ва*

АТАНÀСОВ, Славчо Милошев (31. X. 1906). Роден в с. Насалевци, Пернишки окр., в чиновническо семейство. Завършва I мъжка гимназия в София, следва право в Соф. ун-т „Кл. Охридски“. През 1936 става редактор-стопанин на библ. „*Златни зърна*“, която издава изключително преводна литература — романи и романизирани биографии. А. привлича като сътрудници най-изтъкнатите преводачи от нем., англ., фр. и рус. литература: А. Разцветников, Хр. Радевски, Н. Розева, К. Константинов, Д. Стоевски, Ж. Драгнева и др. Сам превежда „Изкуството да се живее“ от А. Мороа, „Черната тога“ от Р. Хитчънс. Целта на библиотеката е да приобщи бълг. читател към художествените образци на съвременната европ. литература. Издава се почти цялото творчество на Ст. Цвайг, „Гневът на мравките“ от Дж. Стайнбек, „Агент на председателя“ от Ъ. Синклер, романи от Пърл Бък, Зигрид Ундсет и др. Съв. литература е представена с няколко книги: Ю. Тинянов — „Пушкин“ (роман-биография, прев. О. Василев и Т. Хармандживев); Вл. Лидин — „Син“ (прев. Хр. Радевски); Б. Пилняк — „Гола година“ (прев. Д. Осинин). Като чл. на Управителния съвет на Съюза на периодичния печат А. е ред. (1941—42) на неговия печатен орган (бюлетин). Публикува преводи на есета във в. „Изгрев“ и „Църковен вестник“. *кб*

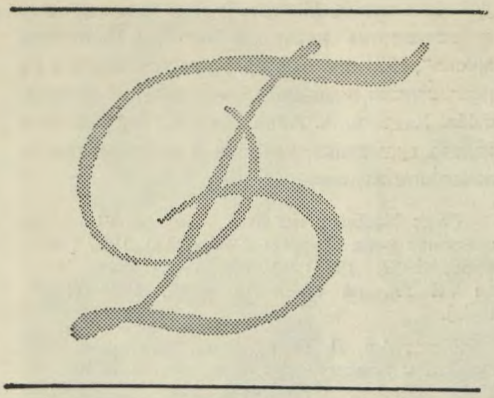
АТАНÀСОВ, Тома (Тома Атанасов Теохаров) (1884 — 18 дек. 1970). Роден в София. Завършва Истор.-филол. ф-т на Соф. ун-т. Дълги години е гимназиален учител и инспектор по бълг. и рус. език при МНП. Автор е на критически статии за бълг. и рус. литература: „История на българската литературна критика преди Освобождението“ (Изв. Семинара по слав. филология, 1908—10, кн. III), „Софроний Врачански“ („Български писатели“, ред. М. Арнаудов, т. I, 1929), „П. Р. Славейков като литературен критик“ („Сборник в чест на проф. Л. Милетич“, 1912), „П. Р. Славейков“ („Родна реч“, 1927, кн. 2), „Л. Каравелов като фолклорист“ („Сборник в чест на проф. Ив. Д. Шишманов“, 1920), „Л. Каравелов за българския книжовен език“ („Родна реч“, 1929, кн. 4), „Л. Каравелов за книжнината и за нуждата от литературна критика“ („Листопад“, 1929, кн. 1—2), „Народният бит и народните типове у Ив. Вазов“ („Ив. Вазов. Живот и творчество“, ред. Ст. Романски, 1920), „П. Ю. Тодоров“ („Български писатели“, ред. М. Арнаудов, т. VI, 1930), „Л. Андреев и неговите произ-

ведения“ („Ден“, 1905, бр. 577—578), „Белински у нас“ („Българска сбирка“, 1910, кн. 6 и 7) и др. Издава учебници и христоматии по бълг. език и литература. Очертава се като историограф на бълг. театър с редица статии по театрални въпроси: „Очерк върху историята на нашия театър“ („Пер. списание“, 1909, кн. 70), „Първи актриси на българска сцена“ („Родна мисъл“, 1921, кн. 2), „Турската власт и театъра преди Освобождението“ („Театър и опера“, 1922, кн. 12; „Листопад“, 1923, кн. 5), „Как се посреща театърът у нас преди Освобождението“ („Училишен преглед“, 1922, кн. 9 и 10), „Театърът в Сливен“ („Сборник Добри П. Чинтулов“, 1922), „Училището и театъра“ („Младежки червен кръст“, 1923, кн. 5—6), „Театърът у нашия народ. Интересът към драматичните представления някога и днес“ („Българска мисъл“, 1931, кн. 6) и др. Като критик стои на реалистични позиции. Самостоятелно и съвм. с Ив. Хаджов, А. Атанасов и С. Барутчийски издава граматики, читанки и христоматии за началните класове.

Съч.: Учебник по бълг. език за VI кл. на средните у-ща (Теория и образци). 1927 (1929, 1936, 1942, 1943); Учебник по бълг. език за VII кл. на средните у-ща. 1928 (1929, 1943).

Лит.: Ал. Д. Пиронков. Българска граматика и христоматия. Учебник за IV кл. — Учил. преглед, 1927, кн. 1; В. Пундев. Книги.— Македония, бр. 478, 15 май 1928.

кб

БАБА̀КОВ, Светомир Витков (17. IV. 1920—27. XI. 1967). Роден в Пловдив. Гимназиално образование получава в родния си град. Следва право в Соф. ун-т „Кл. Охридски". След 9 септ. 1944 работи като майстор и ръководител на производствено отделение в металообработваща фабрика. От нач. на 1949 е лит. сътрудник, после секретар и завеждащ отдел в редакцията на в. „Отечествен глас" — Пловдив. През 1959 заболява тежко и напуска работа. За пръв път печата през 1948. Автор е на белетристични творби и драми. Има живо отношение към съвременната тема, в центъра на творческото му виждане е соц. строителство.

Съч.: След дъжда. 1960; Бензостанция № 10. 1961; Тримата и въжето. 1962; Хората се раждат за щастие. 1962; Улицата с гълъбите. 1963 (2 изд. 1968); Ароматът на златото. 1964; Червеният автобус. Повест. 1966.

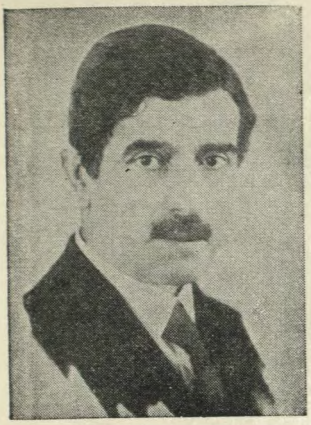
Лит.: К. Георгиева. Красотата и в обикновения ден на хората. — Родна реч, 1960, кн. 7; Т. Пекунова. Пет момчета и една жена. — Лит. новини, бр. 16, 1961; М. Наимович. Герои и съвременност. — Пламък, 1962, кн. 1; П. Чолов. С любов към хората. — Пламък, 1962, кн. 5; Д. Ничев. От „След дъжда" до „Тримата и въжето". — Пламък, 1962, кн. 8; М. Наимович. За тия, които творят далеч от София. — Септември, 1962, кн. 7; Д. Попиванов. „Тримата и въжето". — Лит. фронт, бр. 51, 1962; Р. Шемелеков. За щастието на хората. — Лит. фронт, бр. 51, 1962; Л. Матева. Улицата на радостта. — Септември, 1963, кн. 6; М. Наимович. Перспективите на малкия човек. — Пламък, 1963, кн. 9; Е. Прохаскова. Утро над Тракия. — Пламък, 1963, кн. 10; А. Иванова. Тихата улица. — Театър, 1964, кн. 5; Д. Добрев. Без аромата на живота. — Лит. фронт, бр. 2, 1965; А. Кафезчиев. Ароматът на една повест. — Нар. култура, бр. 11, 1965.

ефк

БА̀БЕВ, Димитър Георгиев (25. X. 1880—4. XII. 1945). Роден в Търново. Основно образование получава в родния си град, а гимназиално в Пловдив. Следва право в Брюкселския и Соф. ун-т. Дебютира в сп. „Българска сбирка" през 1902 със стихотворения. От 1913 до 1917 е ред. на сп. „Листопад". Работи в Нар. театър като драматург. Дългогодишен уредник на изд. на МНП. Пише стихове и драми. Занимава се и с лит. критика. Съставя антология „Френски поети" (1920) и издава „Избрани стихотворения" от А. С. Пушкин (1937). Неоригинално, повлияно от Х. Хайне, П. П. Славейков, П. К. Яворов и др., стихотворното творчество на Б. разработва темите за краткотрайността на живота, самотата, несподелената любов, смъртта и др. Като лит. критик и публицист Б. не отстоява началата на определено естетическо направление, но проявява симпатии към реалистичната, патриотична и народностно-гражданска тематика. Драмата на Б. „Секулова невеста" притежава повече художествени, отколкото сценични качества. Псевд.: Надежда Милчева, Homo duplex.

Съч.: Нашите писатели. 1916 (2 изд. 1918); Приказки за живота и смъртта. Стихове. 1919; Вечна приказка. Поема. 1923; Някога и никога. 1923; Книга на откровенията. Стихове. 1926; Крали Марко. 1926; Критики на един поет. 1928; Изкуство и мъдрост. 1930; Овчарска торбица. 1932; Секулова невяста. Пиеса. 1932; Жените победиха. Комедия. 1935.

Лит.: В. Добринов. Една ценна книга „Нашите писатели" от Д. Бабев. — Пряпорец, бр. 150, 1916; Н. Тумпаров. „Приказки за живота и смъртта".— Листопад, 1920, кн. 10; Цв. Минков. Някога и сега. — Демокр. преглед, 1923, кн. 10; А. Страшимиров. Черни страници („Книга на откровенията"). — Новини, бр. 29, 1926; Ст. п. Василев. Литературна критика. — Родна реч, 1927, кн. 3; Вл. Василев. За „Секулова невяста".— Слово, бр. 3144, 12 дек. 1932; Д. Талев. Нова българска пиеса в Народния театър. — Македония, бр. 1837, 1932; Пиесата „Секулова невяста" от Димитър Бабев. Сб. статии. 1933; Д. Гундов. „Жените победиха". — Час, бр. 17, 1937; Д. Спиров. Бабев и неговото творчество. — Изгрев, бр. 366, 9 дек. 1945.

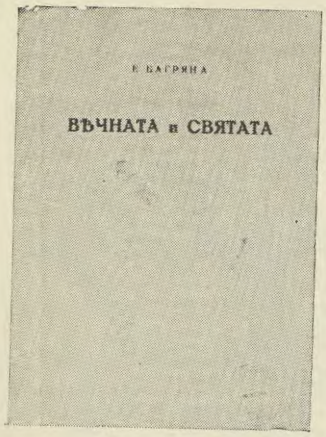
Димитър Бабев

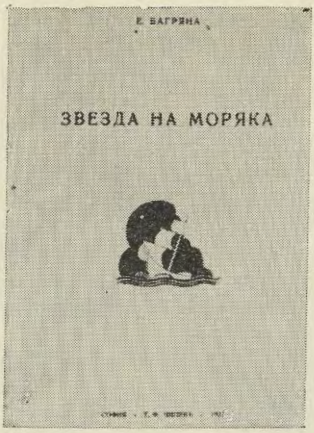
Елисавета Багряна

БАГРЯНА, Елисавета (псевд. на Елисавета Любомирова Белчева) (16. IV. 1893). Родена в София в чиновническо семейство. Основно и гимназиално образование получава в София (1910). Една година живее със семейството си в Търново, където пише първите си стихове (1907—08). Около половин година (1908) учи и в родния град на баща си Сливен. След завършване на гимназия учителствува в с. Автане (дн. Недялско), Ямболски окр. (1910—11), където получава непосредствени впечатления от живота на бълг. село и селската жена. Като студентка по слав. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1911—15) жадно чете бълг. и чужда поезия и дружи с младите тогава писатели Г. Райчев, К. Константинов, Д. Дебелянов, Д. Подвързачов, Хр. Ясенов, Й. Йовков. По това време печата за пръв път и две свои стихотворения — „Вечерна песен" и „Защо?" — в сп. „Съвременна мисъл" (1915). След завършване на ун-та 4 год. е гимназиална учителка във Враца и Кюстендил (1915—19). Нови нейни стихове се появяват едва през 1921 по страниците на „Вестник на жената". Оттогава започва и редовното ѝ участие в лит. живот. Сътрудничи още във в. „ЛИК", сп. „Съвременник", „Златорог" и др. Окончателно се утвърждава след издаването на първата си кн. „Вечната и святата" (1927). Проявява се и като детска писателка и преводачка. След 9 септ. 1944 сътрудничи активно на в. „Литературен фронт", сп. „Изкуство", „Септември", „Пламък" и др. От 1952 е чл. на ред. колегия на сп. „Септември". Чл. на СБП.

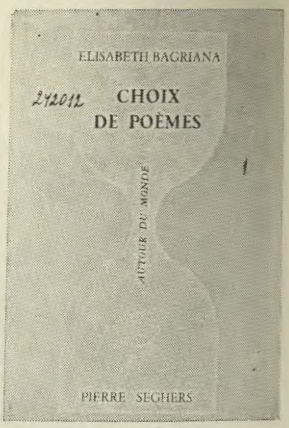
Б. навлиза в лит. живот след I световна война, когато откъснатата от живота символистична поезия се измества от един нов поетичен свят — реален и земен, наситен с дъха на веществения мир и радостта на земното слънце, раздвижен от тътена на социалните сблъсъци и устрема на борещия се човек. Първи вестители и законодатели на тоя нов поетичен свят са революционните и социални поети, родени от неспокойната следвоенна действителност. Но в неговите широки простори се влива и многобагреният поток на една реалистична и демократична поезия, проникната от жизнеутвърждаващ и хуманистичен патос, която в лицето на Б. намира един от своите най-ярки представители. Лириката на Б. покорява с първичната стихия на земни пориви и чувства, с полетите и размаха на младост и волност. В нейните стихове се усеща пълнокръвният пулс на здравия земен човек — изпълнен с жизнена сила и радост, стихийно материалистичен в своето светоотношение и светоусещане. Поетесата не търси смисъла на нещата някъде извън тях, в скритите тайни на несъществуващи светове — тя възприема света с непосредствения трепет на своите пет сетива, готови да приемат като висше благо даровете на живота. Дори и когато стигне до дъното на човешкото страдание, тя не изгубва тази жизнена сила, която и в мрака на най-черната скръб ражда новата надежда и новия порив. Отразила в психиката си някои основни прогресивни тенденции на своето време, нейната самобитна, ярко индивидуална лирическа героиня има своите корени и в дълбоките недра на на-

Ел. Багряна. „Вечната и святата“. 1927

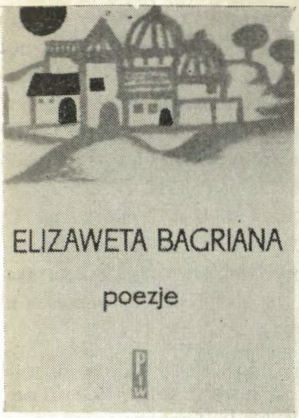

Ел. Багряна. „Звезда на моряка“. 1932

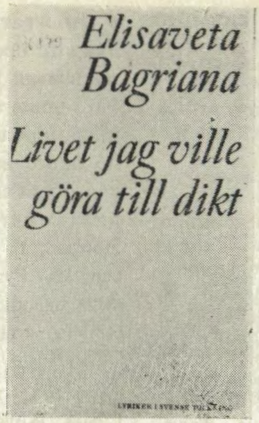

Ел. Багряна на френски език. 1957

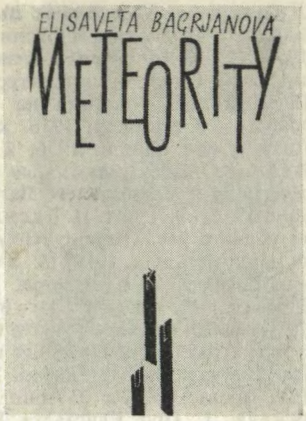
родната душевност. Светлият ѝ оптимистичен поглед и непоколебима устойчивост срещу несгодите на живота са черти, пресъздадени от лит. ни класика като отличителни белези на бълг. национален характер. Оттук и естествеността, с която прозвучават в лириката ѝ стиховете в народнопесенен стил. Душевността на лирическата ѝ героиня непосредно прелива от облика на съвременната жена към чертите на жената от народа (цикъла „Старонародни образи“). Образът на родината е неотменима част от душевния свят на поетесата („Моята песен“). Най-хубавите ѝ творби са пропити с национален дъх. Поезията на Б. звучи със силата на векове подтискания порив на жената към свободна изява, към пълноценно разгръщане на творческите сили, към широките простори на големия живот. Нейната лирическа героиня е волна и смела. Полетът ѝ руши преградите на условностите и наслоенията на предразсъдъците, мами я към неизвестни брегове. Пътешествията, широкият свят с чудесата на своите непознати земи като магнит привличат жадните ѝ очи. Пулсът ѝ тупти с динамичния ритъм на съвременността, тя познава опиянението от височината и скоростта, тръпките на опасността са ѝ приятни („Стихии“, „Видение“, „Зовът на морето“, „Птицата с моторното сърце“ и др.). Същевременно Б. носи чертите на една подчертана женственост — в нея говори сърцето на „последната и първата жена“. През това сърце са пречупени всичките ѝ пориви и жажди, цялата ѝ жизнена философия. Оста, около която се върти нейният свят, е оста на женското сърце — своето осъществяване тя намира в любовта и чрез любовта. Чрез поезията на Б. за пръв път в бълг. литература жената разкрива така смело и откровено своята природа („Потомка“, „Interieur“, „Пенелопа на XX в.“ и др.). Любовта тук се слива с копнежа по свободен и пълнокръвен живот, немислима е в тесните рамки на еснафския уют, свързана е неразривно с представата за разгръщане на човешката личност, за полет на мисълта и чувството („Вик“, „Ден първи“, „Среща“, „Requiem“ и др.). Лириката на Б. се отличава с покоряваща интензивност на емоцията, с някакво върховно психично напрежение, което издига интимните преживявания до върховете на голямото обобщение. В нея владее мъдрото чувство на единение с другите — именно чрез този богат емоционален живот, възприет като естествен „дял на всички земни хора“. Пред жизнерадостния устрем на поетесата една след друга никнат прегради — еснафските ограничения на буржоазното общество, жестоките случайности на живота, тежката атмосфера на фашизма, ужасите на войната. Тя минава през всичко това и излиза закалена от разочарованията и крушенията, умъдрена от събрания житейски опит. Идейно-творческият ѝ развой познава и една душевна криза, която в същност означава разширяване и задълбочаване на погледа. Чрез своето страдание Б. стига до драмата на своето време, в личната ѝ болка зазвучава болката на съвременния човек, притиснат под

Ел. Багряна на полски език. 1961

Ел. Багряна на шведски език. 1970

Ел. Багряна на чешки език. 1963

огромната тежест на един свят на войни, катастрофи и глад („Мъгла“, „Сеизмограф на сърцето“, „Херкулес на XX в.“, „Днес“). Стихийният бунт на младата и непокорна кръв все повече се превръща в осъзнат протест, добил явно антифашистка окраска в стихове като „Клоунът говори“. А в последните години на фашизма и войната несломимата жизненост на поетесата намира израз в едно неопределено, но светло предчувствие за идещия нов свят („Рождество — 1942“, „Мост“). Най-хубавите ѝ творби след 9 септ. 1944 продължават и доразвиват основни черти от нейната лирика върху основата на социалистическо-реалистичния художествен метод. В тях проблемите на времето стигат до нас пречупени пак през личните преживявания на авторката. Тези преживявания обаче са обагрени от нейния вече нов поглед, от нова мъдрост. Поемата „Далечно плаване“ по новому осветлява някогашната ѝ незадоволеност, търсенията и копнежите ѝ, неопределения ѝ стихиен бунт. Някакво мъдро спокойствие диша сега в стиха ѝ — спокойствието на човека, който е намерил своя верен, сигурен път („Боянски цикъл“, „Бразилски цикъл“). Размахът на вдъхновението и високата поетична култура придават на поезията на Б. голяма въздействена сила. С жизнеутвърдителната си бодра атмосфера, с дълбоко земното радостно светоусещане и с романтичния си устрем към новото и непознатото тя повишава духовната енергия на човека, стимулира жизнените му сили, вдъхва оптимизъм и вяра. Книги със стихотворения от Б. са издадени във Франция, Чехословакия, Югославия, СССР, Румъния, Италия, Швеция, Полша и др. Стиховете ѝ са преведени на повече от 25 езика. Герой на соц. труд (1967). Нар. деятел на културата (1963). Димитровска награда (1950). Други псевд.: Елизабета Б., Ел. Бленова. Ничия Долче, Микаела.

Съч.: Вечната и святата. 1927; Търкулната година. 1931; Звезда на моряка. 1932; Сърце човешко. 1936; Госпожата. Пиеса в 3 д. и 1 карт. (съавт. Матвей Вълев). 1938; Звездички. 1938; Чудната елха. 1942; Майско утро. 1951; Детски дни щастливи. 1951; Чуден сън. Пиеса за деца (заедно с Мария Попова). 1952; Пет звезди. 1953; Самолет за Москва. 1953; Влак. 1955; Избрани стихотворения. 1955; Обичам те, Родино. Избрани произведения. 1956; Избрани произведения. 1957; Орлякът излита. 1960; От бряг до бряг.1963; Избрани стихотворения. 1964; Стихотворения. Под ред. на Бл. Димитрова. 1968.

Лит.: К. Константинов. Елизабета Б. — В-к на жената, бр. 75, 1922; Л. Стоянов. Елисавета Белчева. — Хиперион, 1923, кн. 3; Г. Константинов. Двама от младите. — Бълг. мисъл, 1928, кн. 1; Ив. Мешеков. Греховната и святата песен на Багряна. 1930; Вл. Василев. Звездата на Багряна. — Съвременник, бр. 14, 1931; Г. Константинов. 1. След Лилиев. — Златорог, 1933, кн. 8. 2. „Сърце човешко“. — Златорог, 1936, кн. 5; П. Динеков. Доклад за 60-годишнината на Багряна. — Лит. фронт, бр. 47, 19 ноем. 1953; Ж. Авджиев. Творческото развитие на Елисавета Багряна. — Септември, 1953, кн. 12; Ал. Геров. Предишната и новата Багряна. — Лит. фронт, бр. 16, 22 апр. 1954; Б. Делчев. Мъките на реалиста. 1954. с. 273—278; Бл.

Димитрова. Творческият път на Елисавета Багряна. Предг. към Избрани стихотворения. 1955; В. И. Злыднев. Поэзия молодости и мира. — Иностр. литература, 1956, кн. 2; П. Динеков. Поезията на Елисавета Багряна. — Септември, 1956, кн. 10 (вж. и в Литературни образи. 1956, 2 изд. 1957); К. Иванова. Наблюдения върху строежа на изречението в поезията на Багряна. — Бълг. език, 1958, кн. 1; Ст. п. Василев. Строители на родната реч. Очерци върху езика и стила на наши писатели. 1959; П. Динеков. Елисавета Багряна. — Септември, 1963, кн. 4; М. Цанева. Поетичният свят на Багряна. — В: Проблеми на съвременната българска литература. 1964 (вж. и Профили и етюди. 1968); Бл. Димитрова. При извора на поезията. — Лит. фронт, бр. 26, 23 юни 1966; В. Бояджиева. 1. При Елисавета Багряна. Творческа анкета. — Лит. мисъл, 1967, кн. 3. 2. Вечната и свята Багряна. — Лит. мисъл, 1967, кн. 6; Г. Константинов. Елисавета Багряна. — В: Моето поколение в литературата. 1967. с. 191—201; П. Данчев. Поезия на гражданския патос („От бряг до бряг"). — Септември, 1969, кн. 9; П. Зарев. Елисавета Багряна. — В: Преобразена литература. 1969. с. 7—74; Здр. Петров. Багряна. — Нар. култура, бр. 5, 30 ян. 1971.

мц

БА̀ДЕВ, Йордан Антонов (25. II. 1888—1944). Роден в Битоля. Завършва гимназия в родния си град, една година следва слав. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски", продължава образованието си в Лозана (Швейцария, 1907—08). Учителствува в Битоля и София, работи като секретар на Нар. театър в София. От 1931 е ред. по културните въпроси на в. „Зора". Редактира в. „Народност", „Мироглед" и др., публикува литературно-критически статии във в. „Зора", сп. „Златорог" и др. В някои статии върху бълг. литература след Освобождението той се изявява като портретист. Винаги тегне към нездрави и предвзети идеи, към буржоазно политиканство. Мисълта му е повърхностна и отвлечена. С окончателното преминаване на Б. в лагера на фашистката реакция перото му става лекомислено, неаргументирано, невъздържано и избива в гьобелсовска апологетика на великобълг. шовинизъм и монархофашизъм. В борбата си срещу прогресивните бълг. писатели той не подбира средства. С името му е свързан най-черният период на фашистки терор върху прогресивната бълг. литература. Отдавна добило гражданственост, понятието „бадевщина" обозначава полицейско преследване на творци и на произведения с демократична ориентация. Един от най-активните проводници на прохитлеристката политика на Б. Филов, Б. превръща буржоазната преса в рупор на царския двор. С долнопробни полит. инсинуации, пасквили и клевети по адрес на писателите-комунисти и демократи той си спечелва омразата на честномислещата интелигенция в Б-я. В лицето на Т. Павлов, Г. Бакалов, Л. Стоянов, Хр. Радевски, Ив. Руж и др. бълг. марксическа критика дава безпощаден отпор на Б., бадевщината и силите, които стоят зад тях.

Съч.: Ранно детство. 1926; Скици на живите. 1934; Животът и изкуството. 1938; Даме Груев. Живот и дело. Б. г.

Лит.: Г. Бакалов. За човечното и нечовечното в поезията (Крит. бел.). — Нов път, 1924, кн. 18—19; Хр. Радевски. Свободната критика на Йордан Бадев и нашите прескрипции. — РЛФ, бр. 70 и 71, 1931; Ив. Руж. Клевети, Бадев, клевети! — РЛФ, бр. 96, 1932; Г. Бакалов. Безочливото невежество на един фашист от литературата. — Звезда, 1933, кн. 8; Л. Стоянов. Истината наопаки. — Час, бр. 2, 1937; Т. Павлов. Нация и култура. 1939. с. 34; П. Зарев. Към критиката на буржоазната литература у нас. — В: Българска литература. 1950. с. 32; Ем. Стефанов. За социалистическия реализъм в българската литература. — Език и литература, 1954, кн. 5; Л. Стоянов. Легенди и факти. Отговор на г. Йордан Бадев. — В: Людмил Стоянов за литературата, изкуството и културата. 1959. с. 267—268.

лц

БА̀ДЕВЩИНА — вж. *Бадев, Йордан*

БА̀ЕВА, Соня Петкова (30. IX. 1917). Родена в София. Завършва слав. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски". Н. с. в Ин-та за литература от 1960, ст. н. с. от 1972. Авторка на публикации по бълг. възрожд. литература и по въпроси на сравнителното изучаване на балканските литератури. В основните си трудове изяснява моменти от биографията и творчеството на бълг. възрожд. поет П. Р. *Славейков*. Участвува в редакцията на 10-томното академично издание на съчиненията му. Поважни публикации: „За характера и развитието на реализма в българската литература през епохата на Възраждането" („Литературна мисъл", 1961, кн. 4), „Някои моменти от развитието на южнославянските литератури и творчеството на Петко Славейков" („Литературна мисъл", 1964, кн. 3), „Паисиевата „История славяноболгарская" и Петко Сла-

Соня Баева

Борис Бакалов

Георги Бакалов

вейков" („Изв. Ин-та за литература", 1966, кн. XVIII—XIX).

Съч.: Петко Славейков. Живот и творчество. 1827—1870. 1968.

Лит.: Ил. Конев. Оригинален труд за живота и ранното творчество на Петко Славейков. — Лит. мисъл, 1968, кн. 6.

ик

БАКА̀ЛОВ, Борис Иванов (21. V. 1883—6. VIII. 1961). Роден в Стара Загора. Завършва гимназия в родния си град и право в Соф. ун-т. Печата за пръв път (1903) в „Работнически вестник". През 1908 с псевд. Б. Ясенов издава в Стара Загора антология „Отломки. Стихове из чуждите поети". Работи като магистрат и адвокат. Към поезията го връща смъртта на дъщеря му. Стиховете му са посветени на дъщеря му Агнеса. Умира в София.

Съч.: Помен. Стихове. Ст. Загора, 1930; Некролог. Стихове. Стара Загора, 1931; Тъга. Стихотворения. 1938.

Лит.: Г. Крънзов. Поеми на скръбта. — В-к на жената, бр. 472, 26 дек. 1931; Ал. Филипов. „Некролог". Песни от Б. Бакалов. — Съвременник, бр. 2, 1 дек. 1931; Ст. п. Василев. Борис Бакалов. „Некролог". — Родна реч, 1932, кн. 3; Д. Б. Митов. „Некролог". — В: Писатели и книги. Т. 3. 1936; Хр. Гюлеметов. „Тъга". — Лит. глас, бр. 406, 26 окт. 1938; Г. Константинов. Поезия на скръбта. — Днес, бр. 908, 6 февр. 1939.

сг

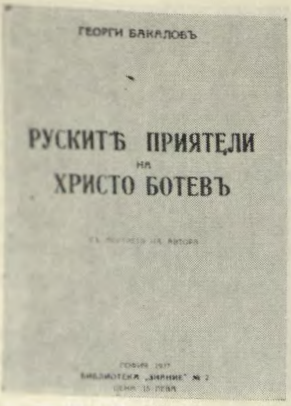
БАКА̀ЛОВ, Георги Иванов (27. XI. 1873—14. VII. 1939). Роден в Стара Загора. Гимназиално образование получава в Сливен. С много оскъдни средства заминава в Женева, където за 2 год. завършва с титлата „лисансие по естествените науки" (1891—93). По това време Женева е седалище на рус. революционна соц. емиграция. Попаднал в тази среда, Б. заедно с група бълг. младежи-социалисти се школува и си изработва солиден марксически светоглед. В Женева поддържа лични връзки с Г. В. Плеханов. Завръща се в Б-я като убеден социалист и високо просветен марксист. Учителствува във Враца (1893—94) и Сливен (1894—95). В Сливен сътрудничи на в. „Сиромашки защитник" (1894), на който скоро става ред. и го преименува на „Работнически другар" (1894—95). Делегат на конгресите на II интернационал през 1897 (Лондон) и 1904 (Амстердам). От 1903 до 1905 чл. на ЦК на БРСДП (т. с.). Организира пренасянето на в. „Искра" през Б-я за Русия. През 1905 е изключен от партията с групата на анархолибералите. В БКП отново се връща през 1920. През 1895 е уволнен като учител заради идеите си и оттогава започва неговият суров път на трудов интелигент, който не иска да отстъпи пред съблазните на буржоазното общество. Б. пише статии, превежда брошури, книги, редактира списания и вестници, става апостол на соц. знания. Под негова редакция излизат сп. „Работнишко дело" (1903—05), което се издава като орган на социалдемократическата партия, „Съвременник" (1908—10), в което сътрудничат Д. Дебелянов, Н. Лилиев и Д. Подвързачов, „Борба" (1913—14 и 1919—20), в чиято първа год. (1914)

Г. Бакалов. „От Пушкин до Смирненски"

Гео Милев печата преводи на стихотворения с граждански и социални мотиви от Ф. Фрайлиграт, Х. Хайне, Р. Демел и др. Особено активна дейност Б. развива в периода на фашизма. Тогава блясва цялият му талант на полемист и незаменим организатор на антифашистките лит. сили. През 1923—25 редактира сп. „Нов път", което започва да излиза в обстановката на бял терор в Б-я. След Априлските събития 1925 той е принуден да емигрира. Първо отива в СССР, оттам заминава за Франция, а през 1929 се връща в Москва. В Съветския съюз е избран за чл.-кор. на АН СССР (1932). През с. г. се завръща в Б-я. Издава няколко антифашистки лит. сп. — „Звезда" (1932—34), „Нова литература" (1935), преименувано после в „Мисъл" (1936), около което израстват млада фалanга от прогресивни поети и белетристи. В последните год. на живота си води жестока борба с фашистката цензура. Умира в София.

Цялата критическа дейност на Б. минава под знака на бойовска поляризация на чувствата — любов и омраза. За него това са двете музи на истинската критика. Той не обича комфорта на академизма, филистерския страх от спиране на пръстите си, не цали кожата си в най-тежките условия на фашистката диктатура. Б. смело реагира на лит. явления на своето време. Това дръзновено негово качество на критик го прави една от най-темпераментните фигури на литературно-критическия фронт, обвързан гражданин, страстен партиен ум. И в това отношение той си остава докрай верен на писаревските завети за критика, който дава за литературата „сока на нервите си и огъня на сърцето си". Б. не е способен безпристрастно да възприема лит. явления. Неговата книга за Хр. *Смирненски* е проникната от критически възторг, патос, идейна екзалтация, напомняща огнедишащата поезия на автора на „Черните ескадрони" и „Зимни вечери". Паметни са статиите му за К. *Христов*. В тях музата му получава другото си превъплъщение — гнева. Б. посвещава на лит. история, особено на проблемите на Възраждането, голяма част от творческите си сили. Но неговите занимания нямат отвлечено-академичен характер. Чрез изследването на бълг. героично истор. минало той изпълнява висока партийна задача — да изобличи идеолозите на буржоазната историография, които искат да си присвоят великото наследство на миналото. И в своите занимания с лит. история Б. си остава бойният критик на партията, острото перо на работническата класа в продължение на няколко десетилетия. При него изследователят, историкът на литературата и критикът се намират в единство. Б. е живата критическа фигура на лит. живот в продължение на десетилетия, той живее с няколко лит. поколения, непрекъснато изстрадва своите лит. позиции. Той е незаменим приятел на писателите, техен покровител, идеен другар. Ако се съберат всичките му критически книги, ще се види, че познава много добре живота и идеите на бълг. общество и същевременно тяхното отражение в литературата. В неговите критически трудове могат да се проследят идейният развой на гражданската линия в бълг. литература, приливите и отливите в нея на граждански патос или на обществена резигнация. Със своята полувековна критическа дейност Б. направи много за марксическата критика, но неговият критически метод се отличава с редица недъзи. Той не винаги разглежда литературата като органично единство на идеи и художествена форма. В неговите критически съчинения има много от слабостите на социологизма в литературознанието и критиката. Това особено се отнася до трудовете му, посветени на проблемите на художественото наследство. В тях Б. често застава на сектантски позиции, не се съобразява с линейното учение за усвояване на класи-

Г. Бакалов. „Руските приятели на Хр. Ботев“. 1937

ческото наследство, допуща крупни оценъчни грешки, както е случаят с неправилната оценка на Ив. Вазов. Под влияние на Плехановата естетика той отделя малко внимание на спецификата на художествения метод в изкуството, не разглежда изкуството и литературата във връзка с ленинската теория на отражението. През 1934 в брошурата си „Против меншевизма в литературоведението“ Б. прави публична самокритика на своите грешки в светлината на ленинските идеи за литературата. Но въпреки някои значителни слабости, той си остава ценна фигура на критическия фронт. У него има нещо от жилката на рус. революционни демократи, от духовния пламък на „семинаристите“. И той като тях не обича идейните колебания и либералниченето, напущането на прогресивните задачи на века. Б. е критик-воин, гладиатор на пролетарската критика. Развива огромна преводаческа и книгоиздателска дейност. Публикува съчиненията на К. Маркс, Фр. Енгелс, Г. В. Плеханов, някои от които са негови преводи. Превежда и произведения на рус. класическа и съв. литература и на прогресивната световна художествена литература.

Съч.: Българската литература и социализмът. 1911; Иван Вазов. Критически етюд. 1911; Христо Ботев социалист. 1919; Иван Вазов и социализмът. 1920; Христо Ботев и пролетариатът. 1920; Литературни очерки и бележки. 1921; Беседи по изкуството. 1924; Нашите революционери: Раковски, Левски, Ботев. 1924; Ораторското изкуство за работници. 1924; Сергей Нечаев и Христо Ботев. 1924; Български писатели и книги. Кн. I и II. 1925; Великани на мисълта и делото. 1925; Чужди писатели и книги. 1925; Г. В. Плеханов в Болгарии. М., 1928; Димитрий Благоев. „Дедушка“ болгарского пролетариата. М.—Л., 1931; Д. И. Полянов пролетарски поет ли е? 1933. Интервю за Съветския съюз. 1933; Алеко Константинов и Бай Ганьо. 1934; Васил Левски. 1934; Г. С. Раковски. 1934; Николай Чернишевски. 1934; Против меншевизма в литературоведението. Критика и самокритика. 1934; Христо Ботев. 1934; Бачо Киро. 1936; Очерки по българското национално-революционно движение. 1936; В защита на Христо Ботев. 1937; Заветите на Българското възраждане. 1937; От Пушкин до Смирненски. Лит. очерки. 1937; Руските приятели на Христо Ботев. 1937; Христо Ботев критик. 1937; Априлското въстание и Бенковски. 1938; Бунт против Левски. 1938; Днешната българска литература. Критически очерки. 1938; Пълен руско-български речник. 1938; Речник на чуждите думи. 1939; Избрани произведения. 1953; Избрани произведения в 4 т. 1963—1964.

Лит.: Г. Бакалов. Възпоменателен лист. Под ред. на Ст. Попова-Бакалова, Ст. Чилингиров и Цанков-Дерижан. 1939; Т. Паълов. Георги Бакалов. Лит. критик. 1940; Г. Бакалов. Възпоменателен лист. Под ред. на Ст. Г. Бакалова, М. Димитров, А. Тодоров и др. 1947; Ж. Авджиев. Георги Бакалов. Лит.-крит. дейност. 1959; Й. Данчева. Георги Бакалов. Био-библиогр. 1963; Д. Благоев, Георги Кирков, Георги Бакалов, Димитър Полянов в спомените на съвременниците си. 1968; Т. Павлов. Достойнства, заслуги и планове. — Заря, бр. 5369, 28 юли 1939; А. Тодоров. Един голям светилник угасна. — Заря, бр. 5373, 22 юли 1939; Ж. Натан. Георги Бакалов като историк на Възраждането. — Раб. дело, бр. 159, 13 юли 1947; П. Зарев. Литературен критик, публицист и воин. 80 год. от рождението на Г. Бакалов. — Лит. фронт, бр. 52, 24 дек. 1953; Л. Ерихонов. Георги Бакалов в Съветския съюз. — Септември, 1959, кн. 7; Здр. Петров. Георги Бакалов като литературен критик. — Септември, 1963, кн. 11; Г. Цанев. Тоя човек сякаш не знаеше умора.— Пламък, 1965, кн. 3.

зп
ец

БАКА̀ЛОВ, Цанко — вж. *Церковски*, Цанко.

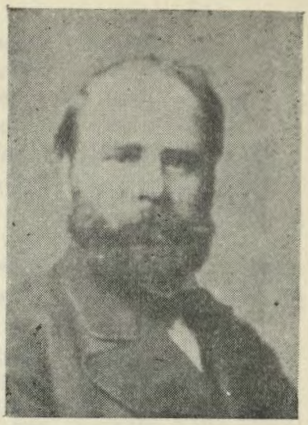
БАЛАБА̀НОВ, Александър Михайлов (18. I. 1879 — 30. XI. 1955). Роден в Щип. Учи в бълг. гимназия в Солун, завършва класическа гимназия в София (1898), като стипендиант следва класическа филология в Лайпциг. Завършва през 1904 в Ерланген и защищава докторска дисертация на тема „Изследвания върху правното положение на гръцката жена“. След завръщането си в Б-я е учител в I мъжка гимназия (1904—12) в Со-

Александър Балабанов

Боян Балабанов

Марко Балабанов

фия, за кратко време е драматург на Нар. театър в София. От 1908 е частен, а от 1912 редовен доцент в Соф. ун-т „Кл. Охридски", от 1917 извънреден и след това редовен проф. и ръководител на Катедрата по класическа филология. Още като ученик през 1898 започва да печата преводи от „Илиада" в сп. „Български преглед". По-късно сътрудничи със стихове, статии и есета в лит. печат. Б. е основател и ред. на литературно-художественото сп. „*Художник*" (1905—09). През 1908 заедно с Й. Хербст редактира в. „Време", ред. е на „Архив на МНП". Основател и ред. на първия в Б-я лит. в. „Развигор" (1921) и на сп. „Прометей". Б. е твърде активен деец в лит. живот. След 9 септ. 1944 той участвува дейно в културното строителство. Умира в София.

Б. е известен със своите проучвания из историята на класическите литератури. Неговата „История на класическата литература" претърпява 3 изд. Автор е на много преводи от нем. и старогрц. език. Превежда „Фауст" на Й. В. Гьоте (1906). Особено значение имат и получават широка популярност преводите му от старогрц.: „Басни" от Езоп, „Характери" от Теофраст, „Федон" от Платон, както и голям брой трагедии от Есхил, Софокъл и Еврипид, комедии от Аристофан и др., които през 1914 са отличени със специална награда на БАН. В продължение на близо половин век Б. публикува статии по различни лит., театрални и обществени въпроси. В тях изпъква като демократ по убеждения и ревностен защитник на реализма. Воюва срещу естетизма и формализма, обявява се против догматизма на д-р К. *Кръстев*. Б. разкрива високата художествена стойност на „Записки по българските въстания" от З. Стоянов, чийто автор дотогава изобщо не е признат за писател. Известен е и със своите лекции и сказки по лит. и общокултурни въпроси. Засл. деятел на културата (1953), Димитровска награда (1951).

Съч.: Еволюция на мотивите в гръцката поезия в класическия период. 1911; История на класическата литература. 1914; Любов и поезия. 1939.

Лит.: Александър Балабанов. Юбилеен сборник. 1934; Т. Боров. Ал. Балабанов. — Вечер. новини, бр. 285, 1 дек. 1955; Вл. Георгиев. Проф. Ал. Балабанов. — Отеч. фронт, бр. 3501, 1 дек. 1955; Г. Михайлов. Ал. Балабанов. — Год. Соф. ун-т, Филол. ф-т, 1955, кн. II; Ст. Памуков. Ал. Балабанов в края на живота си. — Лит. фронт, бр. 48, 1956; С. Радев. Приятелството ми с Александър Балабанов. — В: Погледи върху литературата и изкуството и лични спомени. 1965. с. 356—380; Т. Боров. Александър Балабанов. — Лит. фронт, бр. 7, 13 февр. 1969.

лг

БАЛАБАНОВ, Боян Милачков (5. XI. 1912). Роден в с. Трекляно, Кюстендилски окр., в бедно селско семейство. Първоначално образование получава в родното си село, гимназиално — в Самоков. Завършва право в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1943) и дипломация в Свободния ун-т. Дълги години е учител и банков чиновник. Като учител е уволняван заради участие в антифашисткото движение. Ятак е на нелегални антифа-

шисти. Дългогодишен читалищен деец. Сътрудничи с разкази и стихове в сп. „Читалище“, „Другарче“, в. „Пладне“, „Свободна реч“, „Здравец“. Писателската му дейност от това време има ясно изразен прогресивен характер. След 9 септ. 1944 е чл. на редколегията на в. „Литературен фронт“ (1959—66), съветник по културните въпроси при М-вото на външните работи и посолството на НРБ в Париж (1969—73). Чл. на БКП, на СБП.

Б. е активен сътрудник на лит. печат — пише стихове, епиграми и пиеси с подчертана комунистическа идейност и полит. актуалност. Оформя се главно като драматург. В пиесите му има партиен патос и съвременна конфликтност. „Пред буря“ е неговата най-значителна драма, получила широка популярност сред зрителите. Действието се развива в навечерието на 9 септ. 1944 в семейството на прогресивен учител. Обрисувано е положението в гимназията, настроението на учителите, нарастването на влиянието на комунистите, бързото съзряване на честната интелигенция, която застава на страната на партията. „Птиците летят по две“ е пиеса със сюжет от Кремиковци; главните действуващи лица са младежи. Авторът воюва за чистотата на младежките отношения и разкрива трудностите, моралните кризи и тяхното преодоляване в процеса на труда. Пиесата „Щастието не идва само“ получава I награда на IV национален преглед на бълг. драма и театър заедно с „Птиците летят по две“. В своите пиеси Б. улавя остри съвременни конфликти, упорито търси тяхното разрешаване. Засл. деятел на културата (1965). Псевд.: Балбо Итало.

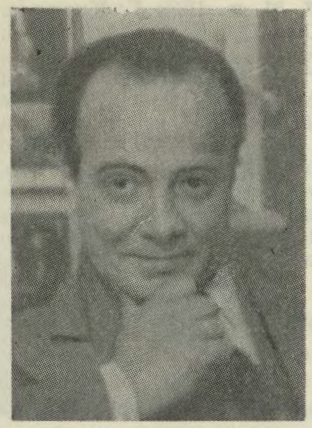
Съч.: Бащина земя. Стихове за деца. 1942; Чудната приказка. 1946; Младежта побеждава. Пиеса в 6 карт. из живота на ТКЗС. 1951; Инженер Райдовски. Пиеса в 7 карт. 1952; Директорът. Едноактна комедия. 1955; Жилищна комисия. Комедия в 2 карт. 1955; Пред буря. Драма в 6 карт. 1961; Пътища. Пиеса в 5 карт. 1965; Птиците летят по две. Пиеса в 2 д. 1969.

Лит.: Ст. Каракостов. Младежта да види своя живот на сцената. — Нар. младеж, бр. 165, 14 юли 1960; Св. Бъчварова. В очакване на радващи изненади... — Раб. дело, бр. 271, 1960; М. Андонов. „Пред буря“. — Лит. фронт, бр. 51, 1960; Ат. Натев. Фабулна и безфабулна драматургия. — Лит. мисъл, 1961, кн. 1: Ст. Каракостов. Постигнато и недовършено („Пред буря“). — Отеч. фронт, бр. 5108, 31 ян. 1961; Г. Крънзов. „Пътища“. — Лит. фронт, бр. 18, 1964; В. Стефанов. Конфликтът в съвременната драма. За „Пред буря“. — Лит. мисъл, 1964, кн. 4; Ч. Добрев. Творческото самоутвърждаване на човека. — Пламък, 1967, кн. 3; К. Станчев. Пиеса за живота („Птиците летят по две“). — Пламък, 1967, кн. 2; Н. Правдев. Театър за винаги съвременната младеж. — Театър, 1967, кн. 2; В. Стефанов. Между два хребета („Птиците летят по две“). — Септември, 1969, кн. 2.

вб

БАЛАБА̀НОВ, Марко Димитриев (1837—VI. 1921). Роден в Клисура. Учи в грц. богословско у-ще на о. Халки (Турция), следва право в Атина и Париж. Адвокат и журналист в Цариград. През 1870 редактира сп. „*Читалище*“, а през 1874—76 в. „Век“ и неговото продължение „XIX-ий век“. Участвува активно в разрешаване на черковния въпрос. След Априлското въстание 1876 заедно с Др. *Цанков* обикаля много столици в Европа — Лондон, Париж, Рим, Берлин, Петербург и др., — за да търси закрила за бълг. народ от страна на европ. държави. След Освобождението е вицегубернатор на Свищов и Русе, участник в Учредителното народно събрание в Търново, член на Върховния съд и на комисията за преглеждане и докладване на проекта за конституция, м-р на външните работи, дипломатически представител на Б-я в Цариград. След като адвокатствува известно време, Б. отново става м-р на външните работи (в кабинета на Др. Цанков). Проф. по виз. и конституционно право в Соф. ун-т. Чл. на БКД (дн. БАН) от 1884. Председател на философско-обществения клон на БКД и на БАН (1898—1902, 1904—05, 1907—20). Умира в София.

През Възраждането Б. се утвърждава като журналист и публицист. В статиите, които публикува във „Времия“, „Македония“, „Право“ и др. периодични издания, той се изказва за бълг. черковен въпрос. Получил образование във Франция, Б. се проявява и като популяризатор на фр. литература в Б-я — превежда „Дяволското блато“ от Ж. Санд, побългарява „Скъперникът“ от Молиер. След Освобождението заедно с Т. *Бурмов* редактира за известно време вестника на консерваторите „Витоша“. Преминал на страната на умерените либерали, той е един от ред. на техните органи — в. „Светлина“ и „Братство“. Сътрудничи на „Периодическо списание“. Заради кон-

Никола М. Балабанов

сервативните си схващания Б. е постоянен прицел на бълг. революционна емиграция. Преводи: „Изложение на учението на Всеобщата православна църква с показание на различията, които са срещат в другите християнски църкви“ от В. Гете (Цариград, 1873; същата книга той превежда и на грц. език и я издава в Париж през 1867); „Дяволското блато“ от Ж. Санд (Цариград, 1874); „Скъперникът“ от Молиер (Цариград, 1875).

Съч.: Les Turcs en Bulgarie. Paris, Dentu, 1869; La Bulgarie par ses deux délégués. 1876 (брошурата е издадена заедно с Др. Цанков, но е написана от М. Балабанов. Отпечатана е и на англ. език през 1876; прев. и на бълг. език под загл. Мемориал, поднесен в името на българския народ до шестех сили на Европа в 1876 г. от Д. Цанков и М. Балабанов. Търново, 1885);Домашни забавления или песни детински и разни други. Съст. Марко Д. Балабанов. 1884; Пет Лукиянови разговори между мъртвите с елинобългарско словарче. 1891; Елинска христоматия с обяснения на български и с елинобългарско словарче. 1892; Страница от политическото ни възраждане. 1904; Гавраил Кръстевич. 1914.

Лит.: С. С. Бобчев. Марко Д.Балабанов.— Летопис на БАН, кн. VI за год. 1921—1922. 1924; Г. Боршуков. История на българската журналистика. 1965. с. 301—303.

дл

БАЛАБА̀НОВ, Никола Михайлов (25. XII. 1898 — 14. II. 1969). Роден в Щип. Участвува като актьор в новооснования „Свободен театър“ (1918), театър „Ренесанс“, Русенския общински театър, Пловдивския общински театър, пътуващата трупа на Ст. Пенчев. През 1928 постъпва в Нар. театър в София. Организира детските лит. предавания по Радио София, редактира детското сп. „Блок“ (септ. 1941—апр. 1943). С разкази, сценки и пиески сътрудничи в детските списания. В „Литературен глас“, „Театър“, „Народна култура“, „Работническо дело“, „Отечествен фронт“, „Вечерни новини“ публикува театрални рецензии, бележки и характеристики за изтъкнати актьори. Печата епиграми и фейлетони в „България“, „Щурец“, „Стършел“. Подготвя за печат „Земя и труд“, сб. за кооп. забави, вечеринки и утра (1938, съвм. с Й. Стубел).

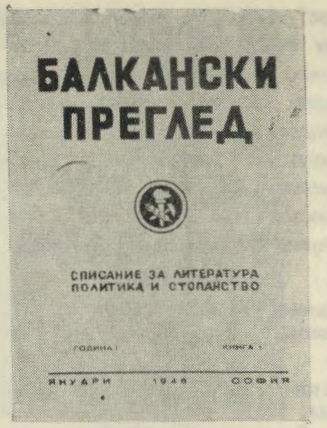
Съч.: Букви и бонбони. Разкази с рисунки от Ил. Бешков. 1939; Добър вечер, мили деца! Приказки, басни и смешки, разказани пред микрофона на Радио София. 1939; На гости у животните. Разкази за деца (илюстр. Ил. Бешков). 1941 (2 изд. 1961); Театър в къщи. 1946.

Лит.: Калина Малина. Две хубави книги за деца от Никола Балабанов. — Лит. глас, бр. 460, 24 ян. 1940; Сл. Васев. Сандъчето на чичо Н. Балабанов. — Заря, бр. 6364, 1942.

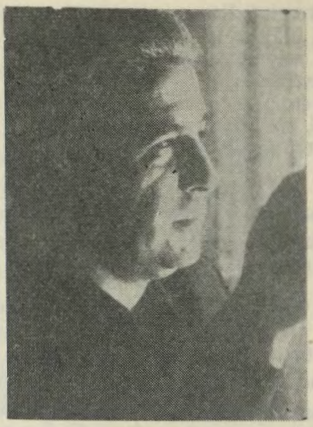
сг

БАЛАБА̀НОВ, Никола Тодоров (11. XI. 1893 — 21. VIII. 1966). Роден в София. Завършва слав. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски“. Специализира в Прага и Париж. Дългогодишен учител, после чиновник в МНП (1928—34). От 1934 до 1944 издава сп. „Завети“, а от 1935 и библ. „Завети“. Автор на научнопопулярни и популярни статии за дейци на Бълг. възраждане: Р. Попович, д-р П. Берон, Л. Каравелов, Н. Бозвели, Д. Чинтулов, братя Д. и К. Миладинови. Пише по въпросите на просветата, театъра, читалищното дело. В сп. „Завети“ помества статии и рецензии за изложби на бълг. и чуждестранни художници, за театрални спектакли. Автор е на предговори към произведения на бълг. писатели, издадени в библ. „Завети“ (за К. Петканов, В. Полянов, Я. Язова, А. Страшимиров и др.). Б. е един от първите изследователи на въздействието на укр. литература върху поетите и белетристите на Бълг. възраждане. Сътрудничи на сп. „Училищен преглед“, „Украинско-български преглед“, в. „Училищно дело“, „Литературен глас“, „Заря“, „Днес“, „Дума“ и др. В някои статии в „Дума“ и др. вестници стои на буржоазно-консервативни позиции. Псевд.: Бенете, Далил Бензехар.

Съч.: Неофит Бозвели. 1925; Театър и драма. 1933.

„Балкански преглед“

Банчо Банов

„Барабан“

Лит.: М. Генов. Литературни бележки. — Демокр. преглед, 1922, кн. 5—6; Е. Сарафова. Тарас Шевченко в България. — Библиотекар, 1961, кн. 2.

лм

«БАЛКÀНСКИ ПРÈГЛЕД». Месечно списание за литература, политика и стопанство. Издава Дирекция на печатните издания на Народния съюз „Звено“. Излиза в С., ян. 1946 — дек. 1949, 10 кн. год. Ред. комитет: К. Петканов, В. Юруков, проф. П. Стайнов, проф. Ст. Чолаков, П. Попзлатев, Г. Кулишев, Ив. Харизанов, Сп. Мулешков. В него се печатат лит. материали — разкази, стихове, пътеписи, спомени, лит. статии и есета; статии за изкуството, по културно-обществени, истор., полит. и стопански въпроси. Списанието разглежда и въпроси, които засягат др. балкански страни, и служи на идеята за южнослав. братство и балканско разбирателство. В него сътрудничат К. Петканов, А. Каралийчев, Ст. Загорчинов, Ел. Багряна, М. Петканова, Б. Болгар, Д. Талев. Ил. Волен. „Б. п.“ публикува творби и на писатели от балканските страни — И. Андрич, Д. Максимович, А. Градник, Б. Нушич, Ч. Петреску, К. Паламас, Б. Чопич, Решат Нури, Сабахатин Али. Помества също така художествени материали — разкази, есета и пр. — от големи световни автори: Ъ. Хемингуей, М. де Унамуно, Ж.-П. Сартър, Л. Арагон, Т. Ман, А. Мороа, И. Еренбург, К. Симонов, Ян Дърда, К. Чапек, Фр. Кубка, Дж. Стайнбек. Съдържа отделите: художествени материали, статии върху изкуството, статии върху културно-обществени и истор. въпроси, полит. статии, стопански статии, преглед. Материалите в него се групират на литература, театър, изкуство; политика; около нас; из света; стопанство, бележки. Списанието е еклектично по избор на материали и автори.

мб

БÀНОВ, Банчо Рафаилов (16. VI. 1925). Роден в Сливен. Завършва гимназия и медицина (1951) в София. Публикува за пръв път стихотворения във в. „Народна войска“ през 1945. Работи като журналист и редактор (в. „Вечерни новини“, „Литературен фронт“, изд. „Бълг. писател“). Печата публицистични материали почти във всички бълг. вестници и списания. Чл. на СБП. Автор е на басни, стихотворения, разкази, съавтор на киносценарии („Бъди щастлива Ани“, „Князът“ и др.), радиопиеси, очерци и др. Най-значително място в творчеството му заемат басните, насочени срещу недостатъците на съвременния човек. Често басните и сатиричните творби на Б. са безмилостно изобличителни, пронизани са от гордо, непреклонно чувство, но всякога успяват да внушат увереност в тържеството на правдата. Иносказанията му са ясни, целенасочени, подчинени на определена морализаторска идея. Някои негови произведения са преведени на рус., чеш., белорус., тур. и чув. език. Превежда от рус. и грц. език.

Съч.: Басни. 1955; Басни. 1957; Басни 1961. Басни. 1964; Смешно огледало. Басни за деца. 1969.

Лит.: Б. Делчев. 1. Басните на Банчо Банов. — Вечер. новини, бр. 182, 1955. 2. Иносказателност и правда. — Лит. мисъл, 1958, кн. 1; Г. Григоров. Две сатирични книги. — Септември, 1962, кн. 8; В. Йосифов. Изстрадани поуки. — Лит. фронт, бр. 46, 1964; Д. Дамянов. „Басни". — Пламък, 1965, кн. 3.

вб

БАРАБА̀Н. Седмично хумористично списание. Излиза в С., 1908—21. Ред. до бр. 13 Н. Пулиев, от бр. 14 до 31 (1909) гл. ред. Ив. Ст. Андрейчин, от бр. 32 до 41 (1909) гл. ред. Б. Руменов, от бр. 42 (1909) до 47 (1910) гл. ред. П. Стоянов, от бр. 48 (1910) до 176 (1915) гл. ред. Б. Руменов, от бр. 277 до 312 (1916) ред. Д. Подвързачов, от бр. 314 (1916) до 356 (1917) ред. Б. Руменов, от бр. 357 до 358 ред. Р. Алексиев и Б. Руменов, от бр. 359 до 396 (1919) ред. Р. Алексиев, от бр. 397 до края — Б. Руменов. През март 1917 с бр. 41 „Б." спира. През 1921 излизат само 3 бр. От бр. 23 (1908) до 79 (1910) се нарича „Стар Барабан". В списанието преобладава лек, често повърхностен хумор, без обществена насоченост. От 1910 до I световна война в „Б." се появяват сатири срещу Фердинанд и правителството. След намесата на Б-я във войната този опозиционен дух напълно изчезва, списанието придобива официален характер. „Б." е богато илюстрирано с карикатури от Чудомир (Д. Чорбаджийски), Ал. Божинов, П. Милев, Р. Алексиев. В него сътрудничат: Б. Руменов (Борю Зевзека), Ал. Симеонов (Верин), Ст. Шакле (Прокудин), Д. Петров (Чернослав), Р. Алексиев (Fra Diavolo), Д. Подвързачов (Некий Нагел), Й. Сливополски (Пилигрим, Сър Джан), Ив. Генадиев (Ханс), от 1916 до 1918 и Хр. Смирненски (Ведбал).

ед

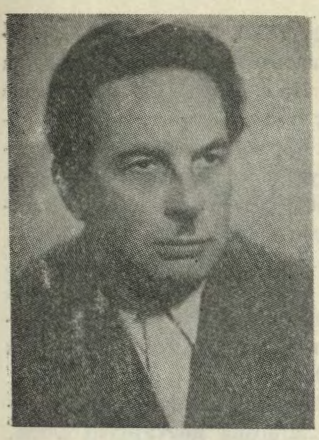
БА̀РОВ, Богдан Ацев (7. XI. 1885 — 9. IX. 1941). Роден в Скопие, където получава третокласно прогимназиално образование. От 1899 до 1905 работи в Скопие, Куманово и Тетово във фабрика за гайтани, като столар, галантериен служещ и др. Същевременно е активен сътрудник на ВМОРО. Осъден е на доживотен затвор за полит. покушение и е изпратен в Скопския затвор „Куршумли хан". Амнистиран, постъпва в четите на ВМОРО. През ноем. 1905 се прехвърля в Б-я. Взема участие в Септемврийското въстание 1923. Умира от туберкулоза в София. Сюжетът на романа му „Блуждение" (1920) е из живота на работниците от книжно-мукавената фабрика в Княжево, които правят първите си стъпки към организирана борба. Като бивш работник и синдикален деец Б. излиза от своите непосредствени впечатления. Творбата има значение като пръв опит за художествено пресъздаване на живота и борбите на фабричния пролетариат в Б-я в нач. на XX в.

Съч.: Блуждение. Роман из живота на фабричните работници. Стара Загора, 1920 (2 изд. 1949).

Лит.: Т. Павлов. Едно литературно събитие. — Комедия, 1921, бр. 28; Д. С. Зографов. Б. Баров. „Блуждение". — Родна мисъл, 1921, кн. 4—7; К. Йорданов (Н. Фурнаджиев). Богдан Баров. „Блуждение". — Нов път, 1924, кн. 10; Б. Делчев. Един забравен ветеран. Послеслов към Блуждение. 1949 (вж. и в Мъките на реалиста. 1954); Цв. Минков. Първият наш пролетарски роман. — Лит. фронт, бр. 39, 1 юни 1950.

ец

БАРУ̀Х, Арманд Сабат (15. VII. 1908). Роден в София в семейството на служещ. Няколко години е чиновник, работник. През 1926 влиза в Комсомола. Участвува в редица легални и нелегални акции на партията и Комсомола. Става чл. на БКП. Чл. на създадената през 1929 Еврейска комисия при ЦК на БКП, в която работи от 1931 и редактира единствения брой на в. „Еврейски работнически фронт", спрян от полицията. През 1935 става чл. на редакционната колегия на младежкия в. „Жар", ред. от Ем. Шекерджийски. След това участвува в редактирането на хумористичния в. „Хоровод" и „Култура". През 1936 Б. публикува първите си лит. опити. Членува в нелегалния лит. кръжок „Хр. Смирненски". През 1937 издава първата си книга с разкази „Карамфили и обуща" с предг. от Л. Стоянов. През 1941 е мобилизиран в работните групи на гара Бов; с. г. е изпратен в конц. лагер „Кръсто поле", с. Еникьой (Гърция), където е задържан до средата на ноем. 1943. После е интерниран в Пазарджик. След 9 септ. 1944 Б. работи като завеждащ културния отдел на Соф. областен комитет на БКП, като чл. и председател на сценарната комисия в Бълг. кинематография. Редактира в. „Еврейски вести", зам.-гл. ред. и завеждащ отдел „Белетристика" на в. „Литературен фронт". Чл. на БКП, на СБП. Б. е

Арманд Барух

Виктор Барух

белетрист, който се вълнува от проблемите на съвременната действителност. Още в първата си книга изобразява живота на еврейската беднота в София и антифашистката борба. Автор е на разкази, романи, драми, лит. очерци, сценарии. Превежда „Война и мир“ от Л. Н. Толстой. Засл. деятел на културата (1965).

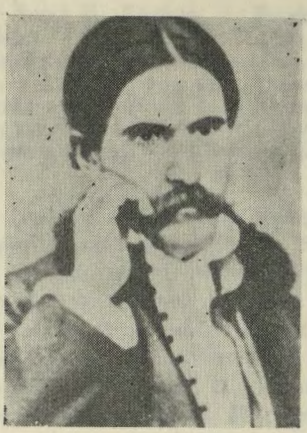
Съч.: Карамфили и обуща. Разкази. 1937; В дирите на щастието. Разкази. 1938; Врагове. Пиеса. 1938 (заедно с К. Калчев); Хора между две войни. Пиеса. 1939; М. Ю. Лермонтов. Истор.-лит. очерк. 1941; Сърце. Разкази. 1945; Военни разкази. 1945; Съдбоносна есен. Роман. 1949 (2 изд. 1961); Искри в нощта. Пиеса. 1952; Едноактни пиеси. 1952; Ралеви. Роман. 1955 (2 изд. 1961); Човекът в литературата, на сцената и екрана. Статии. 1958; Разкази. 1961 (2 изд. 1966); Колко по-тъмна е нощта. Повест. 1963; Малка трилогия. Разкази. 1966 (2 изд. 1970); Третият живот на доктор Енева. Разкази. 1967.

Лит.: Т. Павлов. Разказ за малката звезда от Млечния път. — Заря, бр. 4790, 21 авг. 1937; Б. Делчев. „Карамфили и обуща“. — В: Литературни въпроси. 1941; Ем. Петров. „Сърце“. — Лит. фронт, бр. 16, 1945; Ем. Петров. Встрани от главното. — Лит. фронт, бр. 41, 1950; П. Пондев. За художествената правда и майсторството. — Септември, 1950, кн. 2; Ч. Добрев. „Ралеви“. — Труд, бр. 156, 1956; Д. Б. Митов. Един нов роман за съпротивата. — Лит. фронт, бр. 43, 1956; Я. Молхов. Летопис на мъките и устремите. — Септември, 1957, кн. 2; Ив. Попиванов. Втората книга на трилогията. — Септември, 1957, кн. 2; Ив. Сестримски. Разкази за миналото и настоящето. — Читалище, 1962, бр. 3; Н. Боздуганов. Намерения и... резултати („Малка трилогия“). — Лит. фронт, бр. 25, 16 юни 1966; И. Димитров. „Малка трилогия“ от А. Барух. — Читалище, 1966, кн. 7; Ив. Павлов. Арманд Барух. — Читалище, 1968, кн. 4; А. Тодоров. Писател от пролетарско-партийната фаланга. — Лит. фронт, бр. 30, 18 юли 1968; В. Иванов. Арманд Барух на 60 години. — Септември, 1968, кн. 7.

ис

БАРЎХ, Виктор Сабат (2. VI. 1921). Роден в София, където завършва гимназия. Следва право и история в Соф. ун-т „Кл. Охридски“. Участвува дейно в работата на нелегалния РМС. Работи като ред. в Партиздат, в. „Народна младеж“, изд. „Народна младеж“, изд. „Български писател“, сп. „Пламък“. Завежда редакция „Художествена литература“ в изд. „Народна младеж“. Чл. на БКП, на СБП. За пръв път печата през пролетта на 1940 с псевд. В. Бешков във в. „Горски кооператор“. В лит. печат се появява след 9 септ. 1944. Творбите на Б. се отличават с изострено внимание към духовния свят на човека. Съществена проблема в прозата му са пораженията, нанесени от расизма върху психологията на хората. Проявява предпочитание към нравствено-психологическия подход, към темите на съвременността и миналото. Отделни негови произведения са преведени на чужди езици.

Съч.: Разкази. 1949; На преден пост. Повест. 1951 (2 изд. 1953, 3 доп. изд. 1956); През стобора. Разкази. 1956; Отречени от закона. Роман. 1960 (2 изд. 1963); Ескадронът в тревога. 1962; Морякът получи двойка. Разказ за деца. 1965; Японска кукла. Повест. 1965; Сватбени свещи. Роман. 1968.

Бачо Киро (Киро Петров)

Лит.: Я. Молхов. 1. В. Барух. — Нар. младеж, бр. 474, 1950. 2. Разкази от В. Барух.— Евр. вести, бр. 257, 1950; Г. Константинов. „На преден пост". — Септември, 1951, кн. 8; Р. Ликова. „На преден пост". — Младеж, 1951, кн. 9; П. Дамянова. Книга за верния път на младите патриоти. — Нар. младеж, бр. 1296, 1952; Л. Кацкова. „На преден пост". — Читалище, 1952, кн. 19—20; Ст. Стоев. Книги за народната армия. — Нар. младеж, бр. 56, 1953; М. Радев. „През стобора". — Нар. младеж, бр. 294, 1956; Д. Акьова. Творчески контрасти. — Септември, 1957, кн. 3; Н. Боров. Границата между успеха и неуспеха. — Лит. фронт, бр. 51, 1957; Г. Германов. Образът на поколение-строител. — Нар. младеж, бр. 215, 1959; М. Наимович. „Отречени от закона". — Лит. фронт, бр. 51, 1960; Ив. Вандов. Стъпка напред. — Раб. дело, бр. 260, 1961; Н. Джоков. „Отречени от закона". — Студент. трибуна, бр. 39, 1961; Я. Молхов. Първи роман. — Пламък, 1961, кн. 4; „Сватбени свещи". — Читалище, 1968, кн. 4.

сбел

БА̀ЧО КИ́РО (Киро Петров) (7. VII. 1835—28. V. 1876). Роден в с. Бяла черква, Търновски окр. Рано остава сирак, слугува и сам се учи да чете и да пише. Допълня оскъдните си знания в Батошевския манастир (1847—48, 1850). През 1848 е назначен за учител в с. Коювци, Еленско. Повече от 25 год. учителствува в търновските села, предимно в с. Бяла черква, където е същевременно организатор на читалищната дейност, черковен проповедник, пионер на театралното дело, борец срещу фанариотското духовенство и функционер на революционната организация. Неуморна любознателност го кара без средства пеш да обходи страната, да стигне до Света гора (1857), Цариград (1872), Бялград (1873). Покъсно Б. К. в стихове разказва за видяното на съселяните си. През Априлското въстание 1876 е един от организаторите на чета, ръководена от поп Харитон, на която става подвойвода. Участвува в героичната битка в Дряновския манастир, където четата води деветдневни ожесточени боеве с тур. войска. След разбиването ѝ Б. К. се укрива известно време, но е предаден, заловен и осъден на смърт. Пред съда декламира стихове на тур.: „правдата си да диря излязох, // въжето на врата си сам метнах!" Обесен е в Търново.

Б. К. пише стихове и стихотворни пътеписи, драми, религиозни поучителни слова, истор. и етнографски бележки и др. Оставя много ценни сведения за революционното движение на север от Балкана. Интересни са неговите ръкописни сборници с разнообразно съдържание — свидетелство за лит. вкусове и за бунтовните настроения на времето. Стихотворните опити на Б. К и драмата му „Сиромах Танчо", написана по повестта на Л. Каравелов „На чужд гроб без сълзи плачат", не разкриват дар на художник. Липсва му усет за поетична реч и за ритъм. Но писанията му привличат с простосърдечния израз на любовта към родината и с жаждата за знания, със своята жива, неподправена наблюдателност и своеобразен народен хумор. Те предоставят любопитен материал при изучаване на лит. развитие през 60-те год. на XIX в., съхранили са за поколенията образа на интересна личност от бълг. национално възраждане.

Съч.: Описание на село Горни Турчета и две-три народни приказки. Наредени на стихове от Киро Петров. Русчук, 1870; Пътуването на Бача Кира. Нагласено на стихове от същия. Русе, 1873; Второ пътуване на Бача Кира. Русе, 1874; Сиромах Танчо. Драма в пет действия. Съставил Киро Петров. Търново, 1879; Пруско-френската война. Нагласена на стихове в 1871 г. от Киро Петров из с. Горни Турчета. Русе, 1880; Българка. Стиховорение из народния ни живот. Съставила И. К. Т. (Ирина Кирова Тотева). И записки на Бача Кира. София—Пловдив, 1890; Пътуването ми по Влашко. — Във: Възрожденски пътеписи. 1969. с. 354.

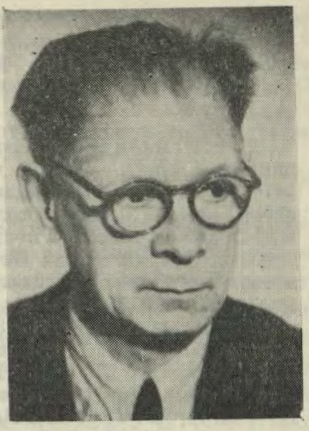
Лит.: Бачо Киро Петров. Материали и документи. Издание по случай сто години от рождението му. 1835—1935. 1937. Бачо Киро. Сб. по случай 130 год. от рождението му. 1835—1965. В. Търново, 1967; Н. Начов. Бачо Киро Петров. 1910; З. Стоянов. Четите в България

Владимир Башев

Вл. Башев. „Тревожни антени“

Асен Н. Бдинец

на Филип Тотя, Хаджи Димитра и Стефан Караджата (1867—1868). Пловдив, 1907; Ив. Д. Шишманов. Из литературните ми спомени. — Бълг. мисъл, 1928, кн. 6; Г. Бакалов. Бачо Киро. — В: Избрани исторически произведения. 1960; П. Динеков. Бачокирковците в историята на литературата. — В: Литературни въпроси. 1963; П. Пенев. Театралната и драматическата дейност на Бачо Киро Петров. — Театър, 1965, кн. 7; А. Цветков. Бачо Киро Петров. — В: Бележити българи. Т. II. 1968.

ст

БА̀ШЕВ, Владимир Дамянов (28. VII. 1935—19. XI. 1967). Роден в София. Гимназия завършва в София и бълг. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1958). За пръв път печата като ученик през 1950 във в. „Самоковска трибуна“. Работи като ред. във в. „Народна младеж“ и в. „Работническо дело“, зам.-гл. ред. на в. „Литературен фронт“. Чл. на Управителния съвет на СБП, чл. на ГК на ДКМС в София, чл. на ЦК на ДКМС и кандидат-член на Бюрото на ЦК на ДКМС. Чл. на БКП, на СБП. Загива при злополука.

Поезията на Б. е наситена с младежки пориви, интелектуална проницателност и комунистически патос. Творческата му биография се определя от динамичното всекидневие на поет-гражданин, публицист и журналист, темпераментен общественик и горещ поклонник на идейно-естетическите ценности на нашето време. „Тревожните антени“ на отзивчивия му поетически свят долавят драматичната конфликтност на века; поетическото му съзнание е погълнато от неотложните проблеми на съвременността, той изживява съкровено интелектуалните и идейно-нравствените търсения на съвременния човек. Силата на Б. е в разкриването на филос. измерения на днешното време, в актуалното осмисляне на непреходните гражданско-етични стойности, на истинската цена на човешкото съществуване. Неговият лирически герой е органически чужд на застоя, на еснафското самоуспокояване и егоистичната апатия. Полит. целеустременост, интензивност на поетическите размисли, интелектуално безпокойство и вътрешно горене определят неговия профил. В най-добрите си поетически изяви Б. смело експериментира в областта на стихотворната форма, съчетава националните традиции с новаторските постижения на съвременната световна поезия. Автор е на либрето на операта „Антигона 43“ от Л. Пипков (1963), на текста на ораторията „Ода на нашето време“ от Л. Пипков (1959), на либрето на операта „Мост“ от Ал. Райчев (1965), на много текстове на масови и лирични песни. Превежда „Избрани стихотворения“ (1965) от Е. Евтушенко, „Стихове и поеми“ (1966) от А. Вознесенски. Публикува свои преводи и на произведения от М. Луконин, Е. Винокуров, Ст. Шчипачов, М. Светлов, С. Орлов, Вл. Соколов, В. Фьодоров, Л. Мартинов, В. Михалик, О. Микулашек, А. Захарополус, Я. Рицос, С. Рацинос, Рита Буми Папа, А. Ефталийотис, К. Паламас, М. Сантурис, К. Кованис, М. Мартинатис и др. Издава „Избрани стихове на млади поети“ (1964). Димитровска награда (1969, посм.).

Съч.: Тревожни антени. Стихове. 1957; Преодоляване на гравитацията. Стихове. 1960;

Желязно време. Стихове. 1962; Нецелунати момичета. Стихове и поеми. 1963; Магазин за часовници. Стихове. 1964; Възраст. Стихове. 1966; Ателие. Стихове. 1967;Избрани стихотворения. 1968.

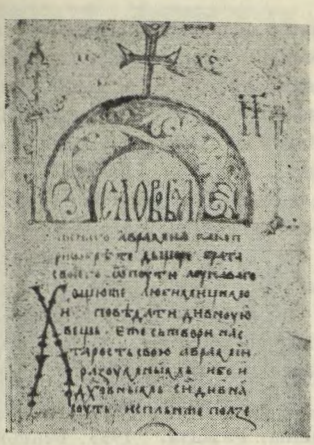
Лит.: Н. Давидов. По страниците на сборниците „Смяна". — Нар. младеж, бр. 141, 1954; Б. Делчев. Неколцина от последния набор. — В: С любов и ненавист. 1958; Ефр. Каранфилов. Мисли за поезията през 1957.— Пламък, 1958, кн. 8; Ем. Петров. За живото и мъртвото в една стихосбирка. — Лит. фронт, бр. 26, 26 юни 1958; Цв. Стоянов. Надежди и тревоги. — Пламък, 1958, кн. 6; В. Колевски. Поезия на най-младите. — В: За социалистическия реализъм. 1959; Ст. Илиев. Защо някои поети се обезличават. — Пламък, 1959, кн. 12; Л. Георгиев. Наши млади поети на руски език. — Отеч. фронт, бр. 4800, 1960; К. Калчев. С пулса на младостта. — Нар. младеж, бр. 121, 1960; Ст. Илиев. Мисли за целостта на лирическата творба. — Пламък, 1960, кн. 7; Й. Василев. По пътя на майсторството. — Студент. трибуна, бр. 37, 1960 Здр. Петров. Поети на едно поколение. — Лит. мисъл, 1961, кн. 1; Б. Божилов. Поезия — оръжие. — Лит. фронт, бр. 42, 1961; Ив. Попиванов. Старото и новото в една стихосбирка. — Лит. фронт, бр. 28, 1961; Ем. Петров. Във вярна орбита. — В: Силата на поезията. 1961; Ч. Стефанов. Светлини и сенки в една стихосбирка. — Нар. младеж, бр. 25, 1961; К. Тодоров. Новият оперен сезон. Бележки за операта „Антигона 43". — София, 1962, кн. 11; Р. Ликова. Съвременност в най-новата ни поезия. — Пламък, 1962, кн. 5; Ал. Миланов. Поетът и изкуственият двойник. — Септември, 1963, кн. 1; М. Наимович. По-близо до талвега на живота. — Пламък, 1964, кн. 2; Д. Танев. С часовника на времето. — Пламък, 1964, кн. 10; Г. Марков. Вълненията на поета и тяхното художествено въплъщение. — Септември, 1964, кн. 11; Д. Боляров. Петима поети. — Младеж, 1965, кн. 5; Л. Стоянов. Поезия и правда. — Лит. мисъл, 1965, кн. 4; Ст. Петрова. Възрастта на поета. — Нар. култура, бр. 40, 1966; Н. Никифоров. Опит за портрет на Вл. Башев. — Пулс, бр. 23, 1966; Ат. Свиленов. Вл. Башев. — Пулс, бр. 19, 1966; М. Василев. Началото на зрялата поетическа възраст. — Лит. фронт, бр. 9, 1967; Л. Левчев. Винаги с нас. — Лит. фронт, бр. 48, 1967; Слово на Г. Джагаров. — Пак там; Слово на Б. Райнов. — Пак там; Н. Нинов. Една звезда на небосклона на поезията. — Пак там; Г. Струмски. Нежност и висота. — Пулс, бр. 8, 1967; Некролог за Вл. Башев. — Пламък, 1967, кн. 16; Н. Инджов. 1. Вл. Башев. Спомен. — Септември, 1968, кн. 1. 2. Поетът Вл. Башев — присъствуващ комсомолски делегат. — Лит. фронт, бр. 3, 1968; П. Тотев. Всеки миг на днешния ден. — Читалище, 1968, бр. 25; Л. Георгиев. Поезията на Вл. Башев. — Лит. фронт, бр. 47, 1968; Л. Григорова. Вл. Башев. — Лит. мисъл, 1968, кн. 4; Л. Георгиев. Продължителност на света. — Лит. фронт, бр. 30, 23 юли 1970; Н. Инджов. Към портрета на Владимир Башев. — Лит. фронт, бр. 47, 19 ноем. 1970.

ми

БДЙНЕЦ, Асен Ненов (псевд. на Асен Ненов Генов) (12. VI. 1892 — 18. V. 1964). Роден във Видин в бедно семейство. Получава първоначално образование и става печатарски работник. Дълги год. лит. му занимания вървят редом с труда на словослагател. Участвува активно в работническото движение. Чл. на БКП. За пръв път печата разказ през 1910. През 1921 излизат младежките му стихове „Разкъсани мрежи". Произведенията на Б. издават скромни творчески възможности, но и подчертана социална заинтересованост. Той дели интересите си между града и селото, между миналото и съвременността. Пише драми, комедии, разкази и романи. В драмите си с градска тематика се стреми да разбули фалша на буржоазния морал и да представи бедственото положение на трудовите хора. Драматичното му творчество, посветено на бълг. село от 30-те и 40-те год., разкрива назрелите социални противоречия. В тях най-често надделява пропагандната страна. Истор. пиеси на Б. („Димитрови кули" и „Паисий") са патриотично-социални. Романът му „Д-р Улман" заради антифашисткия си характер е конфискуван по нареждане на Прокуратурата.

Съч.: Разкъсани мрежи. Стихове. 1921; Един стон от развалините. Драма. 1924; Денят се пробужда. Драма. 1939; Една звезда от Парнас. Драма. 1939 (2 и 3 изд. под загл. Когато дяволът се шегува. 1940, 1945); Д-р Улман. Роман. 1939 (драматизиран 1945); Горчив смях. Драма. 1940; Димитрови кули. Драма. 1940 (2 изд. 1945); Един ден жена. Комедия. 1940; Селска чест. Драма. 1940; Земя и хляб. Драма. 1941; Паисий. Драма. 1941 (2 изд. 1947); Тия, които чакат слънцето. Разкази. 1941; Алиповият чифлик. Драма. 1942; Конкурс на плажа. 1942 (2 изд. Хубавиците на плажа. Комедия. 1947); Късно пробуждане. Драма. 1943; Рада. Драма. 1943; Земята гори. Драма. 1944; Майка. Драма (драматизация на романа на М. Горки). 1945; Човекът със стъкленото око. Драма. 1945; Битката е яростна. Драма. 1946; Всичко си има мярка. Комедия. 1947; Седем едноактни пиеси. 1948.

Лит.: К. Йорданов (Н. Фурнаджиев). „Един стон от развалините". — Нов път, 1924, кн. 10; С. Настев. „Д-р Улман". — Кадима, бр. 33, 17 март 1940; Л. Петров. „Димитрови кули". — Дневник, бр. 12 230, 1940;

Бдински сборник

Б. Пити. „Д-р Улман“. — Заря, бр. 5570, 1940; С. Настев. „Когато дяволът се шегува“. — Дневник, бр. 12 419, 1941; К. Никифоров. „Когато дяволът се шегува“. — Заря, бр. 5916, 1941; Д. Бабев. Един работник— драматически писател. — Утро, бр. 9986, 1942; М. Осъмски. „Късно пробуждане“. — Нар. просвета, бр. 78, 1943; С. Настев. „Алиповият чифлик“. — Заря, бр. 6696, 1943.

кя

БДЙНСКИ СБÒРНИК. Обемист средно-бълг. паметник от XIV в. Съдържа жития и похвали на жени — светици и мъченици — и разказ за светите места в Ерусалим. Повечето произведения имат апокрифен или полуапокрифен характер; преведени са от грц. език, някои от преводите са по-стари. В края на сборника има интересна приписка, от която става ясно, че е писан през 1360, „в дните на благоверния, превисокия, самодържавния наш цар на българите и гърците Иван Страцимир“ по заповед на неговата жена царица Ана „за укрепа на царството на господаря-цар и царицата и техните деца, за телесното им здраве и душевното им спасение“. Ръкописът се намира в библиотеката в Гант (Белгия). Все още не е изцяло проучен, има фототипно издание.

Изд.: И. Мартынов. Бдинский сборник. — Памятники древней письменности и искусства, XIV. СПб., 1882; Б. Ангелов и М. Генов. Стара българска литература. 1920. с. 463; Ив. Дуйчев. Из старата българска книжнина. Т. II. 1945. с. 154; П. Динеков, К. Куев и Д. Петканова. Христоматия по старобългарска литература. 2 изд. 1967. с. 321—322.

Лит.: П. А. Сырку. К истории исправления книг в Болгарии в XIV в. Т. I, вып. 1. 1899. с. 443—451; А. И. Яцимирский. Мелкие тексты и заметки. — Изв. ОРЯС, XXI, 1916, кн. I, с. 223—228; Б. Ст. Ангелов. Из старата българска, руска и сръбска литература. Т. II. 1966. с. 233—237.

ки

БЀЛЕВ, Гьончо Георгиев (12. VI. 1889—23. I. 1963). Роден в Ихтиман в бедно занаятчийско семейство. Още като юноша помага на баща си в кожухарския занаят. След ранната му смърт Б. чиракува в кафене, работи в общината, става библиотекар в читалището, служител в съда в родния си град и се грижи за прехраната на семейството. 16—17-годишен следи рус. сп. „Нива“ и чете приложенията — съчиненията на рус. класици Л. Н. Толстой, Ив. С. Тургенев, Ф. М. Достоевски, Ив. А. Гончаров, В. Г. Короленко. Чрез рус. преводна литература се запознава със значителните автори на фр., англ. и норвеж. литература. Увлича се по модернистите Ф. Ницше, М. Метерлинк, Ст. Пшибишевски, К. Тетмайер, Е. По, Ш. Бодлер, П. Верлен, Ж. Рембо. Под тяхно влияние написва и първото „елегично“ произведение, а под прякото влияние на Тетмайер — „Горски иммортели“, стихове в проза, печатани в приложението на в. „Вечерна поща“ (1912). Пристигнал в столицата, работи като писар в Бълг. зем. банка (1909—11). През Балканската война 1912—13 е доброволец в Бълг. червен кръст, а през 1914—15 — безработен Участвува в I световна война като санитар в 22-и пехотен полк. От 1918 до 1923 е библиотекар при М-вото на вътрешните работи. След превратa на 9 юни работи като коректор, преводач от рус., стенограф, редактор, уредник на печатарски музей, библиотекар в Държ. печатница. През 20-те и 30-те год. се сближава с писателите-комунисти и антифашисти. През годините на фашистката власт редовно сътрудничи във „Вечерна поща“, „Съвременна мисъл“, „Пряпорец“, „Мисъл“, „Народни права“ „Листопад“, „Вестник на жената“, „Илинден“, „Литературен глас“, „Новини“, „Хиперион“, „Мисъл и воля“, „Време“, „Свят“, „Щит“, „Литературен преглед“, „Кормило“, „Брод“, „Победа“, „Нова камбана“, „Заря“, „Глобус“. „Пробив“, „АБВ“, „Час“, „София“, „Хоровод“. През 1938 е делегат на Конгреса на писателите за защита на световната култура в Париж. Там се запознава с Т. Драйзър, Л. Арагон,

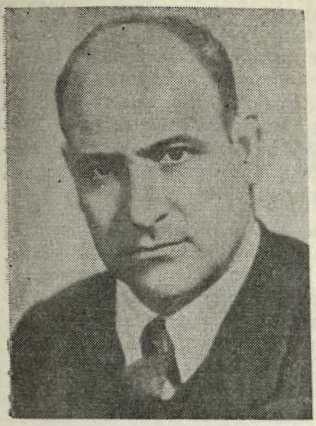
Гьончо Белев

М. Андерсен-Нексьо и др. Своите впечатления от конгреса описва в пътеписа „За маслиненото клонче в Париж“ (1939). Участвува в антивоенното движение и е един от основателите на българо-съветските д-ва в Б-я (1934). След 9 септ. 1944 активно се включва в полит. и културния живот: сътрудничи на почти всички лит. вестници и списания, присъствува на слав. конгрес в Ню Йорк (1946), на конгреса на културбунда в Лайпциг (1950), депутат е на трудещите се, председател на Комитета за мир при СБП, чл. на Управителния съвет на Съюза на българо-съветските д-ва, чл. на Президиума на СБП. Чл. на БКП. Умира в София.

Творческият път на писателя е противоречив. Той започва с модернистични стихове под влиянието на П. Верлен, К. Д. Балмонт, В. Я. Брюсов, Ст. Пшибишевски и др. Увлеченията му личат в „Тайно страдание“. Дружбата му с Д. Дебелянов, Хр. Ясенов и Л. Стоянов дава своето отражение и върху творческото му формиране. След известни лутания Б. се насочва към реализма и в сб. разкази „Филм и каменни въглища“ прави първите си крачки на творческо укрепване. Следващите му книги „Бентът трещи. Провинциална хроника“, „Случки из живота на Минко Минин“ и др. бележат развитието на белетрист, който отразява провинциалния живот, бързото нахлуване на капитализма и разпадането на еснафството. Пропадането на дребните еснафи, тяхната психология и етика са основната тема в белетристиката му. Той посочва и израстването на „новите хора“ — социалистите, възвестили „червената заря“ на бъдещето. Б. посещава Франция,Италия,Швейцария, Югославия, Австрия, Германия, Унгария, Чехословакия, Румъния, Турция, САЩ и др. страни. Някои от своите обиколки той описва в пътеписи. Автор е и на стихове в проза, приказки, спомени, статии, пътни бележки, фейлетони, репортажи. Превежда творби на А. П. Чехов, В. Брюсов, И. Еренбург, М. М. Пришвин, Е. Уолес, Дж. Лондон, Ш. Алейхем и др. Произведенията на Б. са преведени на рус., пол., чеш., инд. и др. езици. Димитровска награда (1950).

Съч.: Тайно страдание. Разкази. 1923; Филм и каменни въглища. Разкази. 1933; Бентът трещи. Провинциална хроника. 1936; Животът си тече. Роман в две части: След игото. 1937. Пукнатини. 1938; За маслиненото клонче в Париж. Пътни впечатления. 1939; Другият мир. Разкази. 1940; Случки из живота на Минко Минин. Роман в четири части: I. Иглата се счупи. 1940. II. Нови хора. 1945. III. Червена заря. 1957. IV. Действие първо. 1958 (2 изд. под загл. Към прелом); Какво видях в Америка. 1948; Пътуване из демократична Германия. 1951; Избрани творби. 1954; Картини из Румъния. 1958: Патилата на едно момче. 1958; Панорама на една епоха. 1960.

Лит.: Т. Ьоров. „Тайно страдание“. — Развигор, бр. 126, 1924; В. Иванов. Един нос на служба. — Време, бр. 473, 1933; Здр. Сребров. „Филм и каменни въглища“. — Щит, бр. 15, 1934; Л. Стоянов. „Бентът трещи“. — Кормило, бр. 19, 5 февр. 1936; М. Марчевски. „Бентът трещи“. — Заря, бр. 4346, 1936; П. Горянски. „Бентът трещи“. — Лит. час, бр. 26, 1936; Н. Ланков. „Животът си тече“. — Час, бр. 20, 20 ян. 1937; А. Куманов. „Животът си тече“. — Звън, бр. 5, 1937; Г. Бакалов. „Животът си тече“. — Заря, бр. 4655, 1937; Л. Стоянов. Интересът към българската литература в Съветска Русия. — Лист А. С. Пушкин, бр. единствен, 1937; Кр. Григоров. Нашето социално-икономическо развитие в романите на Г. Белев. — София, бр. 580, 1938; Ст. Божков. „Пукнатини“. — В-к на жената, бр. 732, 1938; Н. Ланков. „Пукнатини“. — Заря, бр. 4980, 1938; Ан. Куманов. „Пукнатини“. — Нова камбана, бр. 550, 1938; Л. Стоянов. „За маслиненото клонче в Париж“. — Заря, бр. 5252, 1939; К. Зидаров. „За маслиненото клонче в Париж“. — Новини, бр. 7, 1939; Ж. Натан. Творчеството на Г. Белев. — Светлоструй, бр. 4, 1939; П. Зарев. За маслиненото клонче. — Академик, бр. 9, 1939; Б. Нонев. Два романа из живота на еснафите. — Изкуство и критика, 1940, кн. 10; К. Зидаров. Залезът на българското еснафство. — Заря, бр. 5622, 1940; Ст. Каракостов. Българска литературна жътва. — Заря, бр. 5802, 1940; „Литературная газета“ за творчеството на Г. Белев. —

Кръстьо Белев

Заря, бр. 5690, 1940; Т. Павлов. Смехът на Гьончо Белев. — Заря, бр. 5648, 1940; Б. Делчев. „Случки из живота на Минко Минин". — Светлоструй, бр. 16, 1940; П. Зарев. „Нови хора". — В: Литературата като познание. 1945; Б. Делчев. „Нови хора". — Лит. фронт, бр. 10, 1945; П. Зарев. „Какво видях в Америка". — Септември, 1949, кн. 5; Т. Павлов. Изкуство, смях и критика. — В: Български поети и писатели. 1950; Г. Константинов. Една книга за демократична Германия. — Лит. фронт, бр. 32, 1952; Сл. Васев. Със свое място в литературата. — Лит. фронт, бр. 24, 1954; В. Йосифов. Събития в живота на Минко Минин. — Лит. фронт, бр. 35, 1954; Б. Делчев. Художествена литература и познание. — В: Мъките на реалиста. 1954; Д. Б. Митов. „Червена заря". — Раб. дело, бр. 45, 1954; П. Данчев. Някои проблеми на романа. — Лит. фронт, бр. 21, 1954; Вл. Василев. Обликът на една епоха в романите на Гьончо Белев. — Септември, 1954, кн. 1; Н. Янков. За малки и големи. — Лит. фронт, бр. 30, 1958; Г. Константинов. Личният опит на писателя. — Септември, 1958, кн. 6; П. Зарев. По пътя на непрекъснати завоевания. — Раб. дело, бр. 236, 1959; Хр. Йорданов. Среща с писателя Гьончо Белев. Творческа анкета. — Лит. мисъл, 1959, кн. 3; Г. Константинов. „Действие първо". — Пламък, 1959, кн. 6; Ефр. Каранфилов. Гьончо Белев. — Родна реч, 1960, кн. 6; Г. Караславов. Завоевания и задачи. — Пламък, 1960, кн. 1; Ефр. Каранфилов. Гьончо Белев. — Септември, 1963, кн. 2.

хй

БЀЛЕВ, Кръстьо Димитров (5. III. 1908). Роден в с. Горно Броди, Серско. След Балканската война родителите му се преселват в Беломорска Тракия, а след Ньойския договор — в Б-я и се установяват в Пловдив. Б. учи в Ксанти, Хасково и Пловдив. Сменя много професии — тютюноработник, обущарски чирак, работник в тухларна. Взема дейно участие в борбата на БКП. 18-годишен е осъден на смърт заради нелегална комунистическа дейност, но като малолетен присъдата му е заменена с 15 год.строг тъмничен затвор. Времето в затвора използува за изучаване на марксизма и за усилена творческа дейност под ръководството на Т. *Павлов*, който също излежава присъда. В затвора Б. пише и първите си разкази и репортажи, някои от които се изнасят нелегално и се печатат в комунистическите и прогресивните издания. През 1932 е амнистиран. Освободен, Б. се отдава на обществена и активна писателска дейност. През с. г. е делегат на Антивоенния конгрес в Амстердам, след което в качеството си на секретар на Централното бюро на антивоенното движение в Б-я развива усилена дейност. Подхвърлен на полицейски преследвания, емигрира във Франция. По това време издава няколко книги с разкази и репортажи, които отразяват живота във фашисткия затвор. Заради „Песента на налъмите" (1933) и „Смяна на знаменатa" (1933) е осъден задочно на 12 год. затвор. През 1934 се завръща нелегално от Франция, но веднага след това емигрира в Румъния. Там е заловен, екстерниран в Б-я и затворен в Соф. централен затвор, за да излежи присъдата за двете си книги. През 1936 поради заболяване и под натиска на бълг. и чуждата общественост (А. Барбюс, Е. Ерио и др.) е освободен, а на другата год. (1937) заедно с Л. Стоянов и М. Грубешлиева отива в Испания като делегат на Международния конгрес на писателите за защита на мира и културата. От конгреса Б. заминава за Съветския съюз, където престоява 8 месеца. През 1941 е интерниран в лагерите „Гонда вода" и „Кръсто поле", а през 1942 е хвърлен отново в затвора, където го заварва освобождението на Б-я от фашизма. Чл. на СБП.

Б. е автор на разкази, репортажи, романи, статии по лит. и обществени въпроси. В първите си книги — разкази и репортажи — въз основа на своите лични преживявания разкрива живота на бълг. пролетариат и на политзатворниците от фашистките затвори. Издава редица репортажи за живота в Германия, в Испания през Гражданската вой-

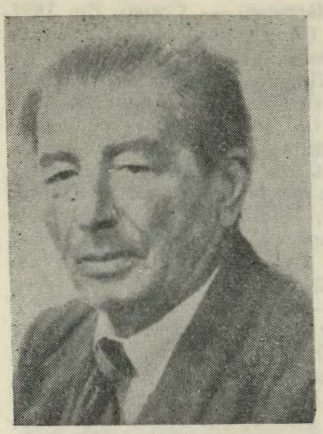
на и др. През 1944 публикува пътеписите си „По Съветската страна“, в които пресъздава величието и мощта на съв. народ и съв. държава. В романите „Пробивът“ и „Мирът“ описва състоянието на бълг. народ през I световна война, израстването на революционното му съзнание и ролята на БКП. След 9 септ. 1944 издава разкази, очерци, романи. В някои разказва за убийствените условия, при които са живели полит. затворници във фашистките затвори, в други — за участието на трудещите се в изграждането на социализма, за новите условия, при които живее и твори освободеният от фашизма народ. Новите му произведения не притежават достойнствата на първите му творби. Съст. на „Антология на новата българска литература“ (т. I), „Български поети“ (т. II, 1940), „Български писатели“ (1940). Псевд.: Бродяга, Д-р Бистров, Узник. Засл. деятел на културата (1965), Димитровска награда (1950).

Съч.: Двубоят. Разкази. 1931 (2 изд. 1932, 3 изд. 1949); Песента на налъмите. Репортажи из модерния затвор. 1933 (2 изд. 1945); Смяна на знамената. Разкази. 1933; Берлин. Репортажи от световния град. 1933; В страната на черните ризи. Репортажи. 1936; Бурята. Поема. 1936; Пробивът. 1937 (2 изд. 1940, 3 изд. 1945, 4 изд. 1952, 5 изд. 1967); Градове. Конструктиви. 1937; Машини и хора. Репортажи. 1937; На стълбата. Разкази. 1937 (2 изд. 1945); Испания зове. Репортажи (издадена в Париж). 1937 (2 изд. 1948); Хора от Париж. 1937; Планино, Пирин планино. Повест. 1939 (2 изд. 1945); Мирът. Роман. 1939 (2 изд. 1941, 3 изд. 1945, 4 изд. 1952); Запад. Пътепис. 1939 (2 изд. 1944); Изток. Пътепис. 1940; Слънчеви брегове. 1940; В крак с времето. Лит. статии. 1940; Щастлива земя. 1940; Земята, която ни храни. Репортажи. 1940; Нощ на бесилките. Повест. 1944 (2 изд. Пловдив, 1946); Поема за загиналия брат. 1944 (2 изд. 1945); По съветската земя. Пътеписи. 1944 (2 изд. 1946); По света за хляб и правда. Репортажи. 1945; Под знамето на победата. Разкази. 1945; Орелът на градоносния облак. Повест. 1945; Прокудените. Повест за бежанците от Македония. 1945; Устрем на младостта.Стихопроза. 1945; Нова Македония. Пътепис. 1945; Родна земя. Повест. 1945; Каторгата на фашизма. Репортаж. 1945; Песен на свободата. Репортажи. 1945; В моята родина Македония, родината под робство. 1945; Димитър Пиринski. Роман. 1946; Под небето на Париж. Роман. 1946; Доктор Дарилей.Драма.1946;Ние строим бъдещето. Репортажи. 1948; Знамето на храбрите. Разкази и очерки. 1948; Бежанче. Повест. 1949; Тъкачката Сава Михайлова. Очерк. 1950; Рационализаторът Йордан Михайлов. Очерк 1950; Девойките от завода. Роман. 1952 (2 прераб. и доп. изд. 1954); Георги Панайотов. Очерк. 1953; Героите на Войнеговци. Очерк. 1953; Победа над вълните. Роман. 1954; Пробудени планини. Роман. 1955; Цъфти, Родино. Пътеписи. 1955; Между съветските хора. Хроника на едно пътуване. 1957; Растем със заводите. Разкази. 1960; Избрани разкази и очерки. 1961; Морето мълчи. Повест. 1967.

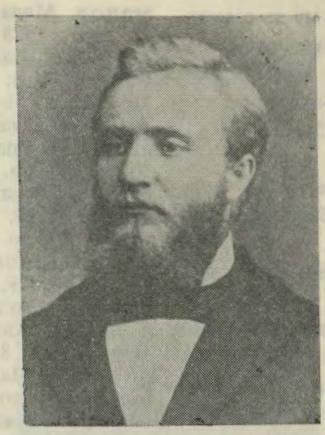
Лит.: Кръстьо Белев. Живот и творчество Статии. 1948; Н. Агънски. „Берлин“. — Лит. час, бр. 201, 1933; Г. Бакалов. Литературата върху събитията. — Звезда, 1933, кн. 3, 4, 5 и 6; В. Каменов. „Смяна на знамената“. — Кормило, 1933, кн. 2; Хр. Радевски. Успехи и опасности. — Звезда, 1933, кн. 18; Ив. Руж. „Смяна на знамената“. — РЛФ, бр. 129, 1933; А. Барух. „Бурята“. Поема. — Жар, бр. 27, 1936; Г. Бакалов. За романа „Пробивът“. — Глобус, бр. 18, 17 март 1937; Т. Павлов. За романа „Пробивът“. — Глобус, бр. 18, 17 март 1937; Н. Ланков. Репортажите на Кр. Белев. — Час, бр. 19, 1937; Г. Бакалов. С широк замах (За „Пробивът“). — Заря, бр. 4618, 1937; Т. Павлов. Една хубава повест („Планино, Пирин планино“). — Заря, бр. 5275, 1939; М. Марчевски. Приказна страна („Изток“). — Заря, бр. 5768, 1940; Т. Павлов. Литературното творчество на Кр. Белев. — Заря, бр. 5582, 1940; Л. Паспалеева. „По съветската земя“. — Раб. дело, бр. 224, 1945; Ст. Каракостов. Военният роман „Пробивът“. — Народ, бр. 233, 1945; Цв. Минков. Прогресивна литература. Кр. Белев. — В: Очерки по бълг. литература. 1946. с. 491; В. Александров. Септемврийското въстание и българската литература. — В: Септември 1923 (антология). 1948. с. 5; Д. Павлов. Ние строим бъдещето. — Труд, бр. 194, 1948; Ст. Каракостов. Образът на Г. Димитров в българската художествена литература. — Септември, 1951, кн 6; А. Тодоров. Г. Димитров и нашата художествена литература. — Вечер. новини, бр. 154, 1953; Г. Константинов. Нова книга за българо-съветското братство. — Бълг.-съв. дружба, 1954, кн. 7; Здр. Сребров. Роман за строителството в Родопите. — Септември, 1957, кн. 5; Р. Ликова. Тенденции в развитието на антифашисткия роман до Девети септември. — Лит. мисъл, 1959, кн. 1; Кръстьо Белев на 60 години. — Лит. фронт, бр. 13, 21 март 1968.

ва

БЕЛКÒВСКИ, Асен Илиев (22. I. 1879 — 14. VIII. 1957). Роден в Асеновград. Основно и гимназиално образование получава в София. Учи в Рисувалното у-ще (1896—99), завършва Художествената академия в Казан и специализира в Петербург (1903—05). След това заминава за Мюнхен, после за Париж. В Б-я се завръща през 1907. Дълго време учителствува и работи като художник-реставратор. Умира в

Асен Белковски

Христо Белчев

Мара Белчева

София. Печата в „Мисъл“, „Българска мисъл“, „Развигор“, „Литературен глас“. Пише любовна и съзерцателна лирика. Автор е на две поеми: „Поема на самотата“ и „Поема на рушвета“, често изпълнявана на работнически вечеринки. Превежда от японски повече от сто песни, отделни творби на А. Ч. Суинбърн, Р. Бърнс, П. Б. Шели, голямата приказка-поема „Гърбоконче-вихрогонче“ от П. Ершов. Псевд.: Върколак, Караконджо, Макар Безродни, Мистър Имп, Мушмурок. Засл. художник (1951).

Лит.: К. Кръстев. Асен Белковски. Монография. 1955; Д. Симидов. „Гърбоконче — Вихрогонче“. — Лит. глас, бр. 17, 1928.

хд

БЀЛЧЕВ, Христо Минчов (1857 — 15. III. 1891). Роден във В. Търново, в семейството на казанджия. Учи гимназия в Загреб, където започва да се занимава и с лит. дейност. След Освобождението се завръща в Б-я и става чиновник в Севлиево, а по-късно в Търново и София. През 1881 отива да следва в Париж, където завършва полит. и иконом. науки. След завръщането си в София е чиновник в М-вото на финансите, като заема все по-високи служби в държ. апарат, докато през 1890 става м-р на финансите в кабинета на Ст. Стамболов. Оженва се за М. *Белчева*. Убит в София, когато се разхождал със Стамболов, който очевидно е бил истинският прицел на убиеца. Лит. си дейност започва със стихове, писани на хърв. език и печатани в хърв. сп. „Vienac“ (1877). Превежда от хърв. заедно със С. Вацов „Спомени от цариградските тъмници“ от Св. *Миларов*. В поетичното си творчество се влияе от Л. Каравелов и П. Р. Славейков, както и от А. Шеноа. Пише стихове с любовно-сантиментален, патриотичен и социален характер. В някои от тях показва вкус и езиков усет. Сътрудничи в „Остен“, „Целокупна България“, „Независимост“, „Периодическо списание, „Денница“ и др. Псевд.: Яворин.

Съч.: Избрани съчинения. 1905.

Лит.: П. П. Славейков. Христо Белчев. — В: Христо Белчев. Избрани съчинения. 1905; (също и в: П. Славейков. Избрани съчинения. Т. V. 1959).

кб

БЀЛЧЕВА, Мара Иванова (8. IX. 1868 — 16. III. 1937). Родена в Севлиево в семейството на родолюбиви българи. Баща ѝ е ръководител на местния революционен комитет през Априлското въстание 1876. Дядо ѝ, другар на П. Р. Славейков, е известен на времето си издател на псалтикии. Б. завършва петокласната Търновска гимназия и по желание на баща си продължава образованието си във Виена — във висш девически ин-т. Там има възможност да задоволи влечението си към музиката, да получи широки познания по литература, изучава езици. След завръщането си в Б-я кратко време учителствува в Русе и София. През 1886 се омъжва за Хр. *Белчев*. След смъртта на съпруга си следва филология в Женева. През 1903 една среща с *П. П. Славейков*, когото познава от детските си год., поставя началото на искрена дружба — подкрепа за големия поет

БИБЛИОТЕКА

в най-трудните години от живота му до самата му смърт. Б. споделя неговото изгнание. След смъртта на Славейков известно време живее в Женева, после се завръща в Б-я и се посвещава на лит. дейност. Умира в София.

Б. е една от най-културните българки на своето време. Тя живо се интересува от културния живот в страната и в чужбина. Познава добре нем., фр., ит., пол. и др. литератури. Превежда на бълг. език „Тъй рече Заратустра" от Фр. Ницше и „Потъналата камбана" от Г. Хауптман. Започва да печата от 1907. Първата ѝ стихосбирка — „На прага стъпки" — представя поетеса, близка по душевен свят на Славейков, но със свое лице. Тематично нейната лирика се движи в света на интимното. Това е поезия на духовното сближение, на дълбокото дълготрайно приятелство. Любовните ѝ песни носят спокойната атмосфера на изпитаното в дружбата чувство, чуждо на пориви и затишия — равно, силно, независимо от смъртта на любимия. Стихосбирката ѝ е книга за обичта, безвъзвратно изгубена и непрежалена. Пейзажът е спокоен, от него лъха скръб. Но в стиховете ѝ се чувствува оптимизмът на мъдрия, примирен с нещастието човек. Във втората книга на Б. — „Сонети" — изпъква религиозно-мистичният елемент. Поетесата не намира бодрите нотки на първата си книга. Най-добрите от стихотворенията свидетелстват за умението ѝ да предаде вярно интимни душевни преживявания. Но всичките ѝ помисли са насочени „отвъд", където е вечното добро, истината. Авторката подчертава своето странене от света, от житейските проблеми. В „Сонети" една измъчена и примирена с мъката жена разговаря с бога — единственото нейно упование. Б. популяризира делото на Славейков. Изнася много беседи за него. През 1922 подрежда голяма антология от негови произведения, където помества и свои спомени за поета (покъсно излезли в отделна книжка).

Съч.: На прага стъпки. 1918; Пенчо Славейков. Бегли спомени. 1923; Сонети. 1925; Избрани песни. 1931.

Лит.: Д. Бабев. За новата поетеса. — Съвр. мисъл, 1910, кн. 6; В. Пундев. „На прага стъпки". — Слово, бр. 102, 14 авг. 1922; Вл. Василев. „На прага стъпки". — Златорог, 1922, кн. 7—8; Вл. Минев. „На прага стъпки". — Листопад, 1923, кн. 1; Малчо Николов. Сонетите на Мара Белчева. — Златорог, 1926, кн. 2—3; Д. Шишманов. Мара Белчева. — Слово, бр. 1885, 21 септ. 1928; Писма от Пенчо Славейков до Мара Белчева. 1929; В. Пундев. Мара Белчева. — В: Днешната българска лирика. 1929; Б. Магът (Б. Гацов). „Избрани песни". — В-к на жената, бр. 437, 24 ян. 1931; П. Динеков. „Избрани песни" от Мара Белчева. — Лит. глас, бр. 100, 31 ян. 1931; Г. Константинов. Песните на Мара Белчева. — Златорог, 1931, кн. 1; Н. Атанасов. Повече поезия. — В-к на жената, бр. 529, 22 апр. 1933; Ас. Златаров. Силва Мара. — В-к на жената, бр. 529, 22 апр. 1933; Ел. Багряна. Нейният образ. — Бълг. реч, 1937, кн. 7; Ст. Янева. Песните на Мара Белчева. — В-к на жената, бр. 840, 1940; К. М. Георгиев. Поетесата Мара Белчева. — Зем. знаме, бр. 168, 30 март 1947; М. Цанева. Неразделната. — Лит. фронт, бр. 18, 25 апр. 1968; М. Вълчанов. Мара Белчева. — Нар. култура, бр. 38, 21 септ. 1968.

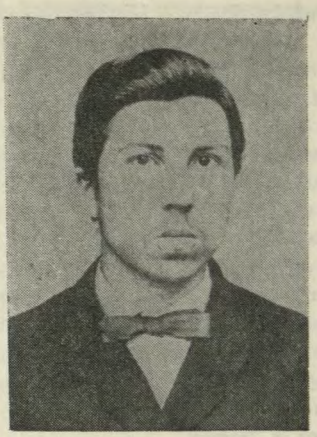
кя

БЕНАДОВ, Хаим Нисим (27. VII. 1907). Роден в София в семейството на служещ. Гимназия завършва в София. По време на фашисткия режим е политзатворник. До 1930 живее встрани от революционното движение. Попаднал в средата на бохеми-хумористи, той дълго работи сред тях, пише хумористични разкази под псевд. Нибен. През год. на голямата стопанска криза в Б-я влиза в работническото движение. Участвува в списването на седмичника „*Брод*", в сборника на Л. Стоянов „Земя", става сред. на лит. седмичник „Хоровод". Участвува в създадените от Работническата партия тайни лит. кръжоци. Чл. на БКП, на СБП. В произведенията си Б. се опитва да разкрие класовото разслоение и показва тежкото положение на трудещите се евреи от покрайнините на големия град. След 9 септ. 1944 продължава творчеството си на автор с будно обществено чувство — притежава силно развит усет за хумор, осмива отрицателните прояви в обществения живот. Псевд.: Нибен, Стенка, Хабен.

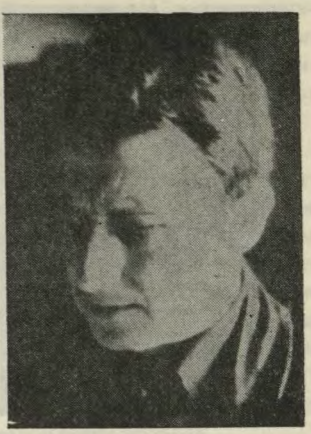
Съч. Нощна София. 1931; Нощи в кабаре. Хумористични разкази. 1934; Безгрижни минути. Хумористични разкази. 1938; Хора от низините. Разкази. 1939; Животът се пробужда. Драма в 3 д. 1948; Едноактни комедии. Сценки. 1953; Чехословакия в борба за свобода. 1953; Каляване на нервите. Хумористични разкази и фейлетони. 1956; Заплетени истории. 1957; Победители. Разкази и очерци. 1957; Случка в Марсилия. Хумористични разкази. 1959; Как спечелих на ТОТО. Хумористични разкази и фейлетони. 1961; Има ги всякакви. Разкази и фейлетони. 1962; Голяма изненада. 1964; Татко е партизанин. Разкази. 1964; Сре-

Хаим Бенадов

Георги Бенев

Михаил Берберов

щу празника. Разкази. 1965; Ще бъда принципен. Разкази и фейлетони. 1966; Избрани творби. Хумор, сатира, разкази. 1967; Панталейчо. Разказ за деца. 1967.

Лит.: Я. Аврамов. „Хора от низините". — Светлоструй. бр. 6, 1939; П. Зарев. „Хора от низините". — Заря, бр. 5529, 1940; К. Калчев. Младата българска литература. — Завой, бр. 37, 1941; Я. Молхов. Хаим Бенадов. — Евр. вести, бр. 19, 1945; В. Барух. В служба на народната култура. — Евр. вести, бр. 304, 1952; Л. Дилов. „Каляване на нервите". Хумористични разкази и фейлетони. — Септември, 1956, кн. 8; Н. Давидов. Хаим Бенадов на 60 години. — Нар. култура, бр. 30, 29 юли 1967; В. Иванов. Хаим Бенадов на 60 години.— Лит. фронт, бр. 32, 3 авг. 1967; А. Тодоров. 1. Предг. към Избрани творби. 1967. 2. Хаим Бенадов на 60 години. — Читалище, 1967, кн. 8.

мб

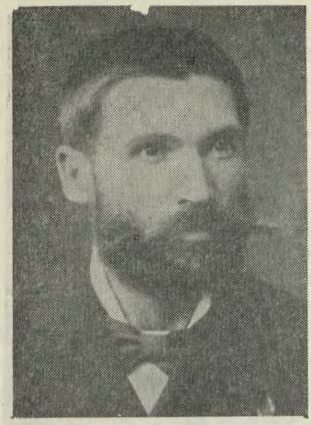
БЕ́НЕВ, Георги (1843 — 25. IX. 1909). Роден в Стара Загора, където учи до IV кл. Следва Духовната семинария в Бялград и истор.-филол. ф-ти в Прага (1870—71) и Виена (1872—73). От 1873 до 1875 е учител в Стара Загора, където развива активна обществена дейност като председател на читалището. Взема участие в подготовката на Старозагорското въстание 1875. След провала на въстанието е уволнен и арестуван. През Руско-тур. осв. война е преводач при генерал Раух. След Освобождението е окръжен началник в Татар Пазарджик (дн. Пазарджик), директор на финансите в Изт. Румелия, съветник във Върховния съд, окръжен училищен инспектор, контрольор в Бълг. нар. банка, ревизор в Бълг. зем. кооп. банка. Активен борец за Съединението на Изт. Румелия с Княжество Б-я.

Б. сътрудничи на много периодични възрожд. издания: „Право", „Свобода", „Читалище", „Летоструй", „Източно време", „Славянско братство". След Освобождението се проявява не само като талантлив публицист, но и като журналист — 6 месеца е съредактор на в. „Марица", основател, а известно време и гл. ред. на в. „Южна България", където публикува анонимно доста свои статии. Б. е един от първите популяризатори на чеш. литература в Б-я. Заедно с Ат. *Илиев* подготвя, но не успява да издаде кн. „Братски труд", в която са включени преводи от чеш. език. Някои от тях („Китчица" из „Краледворски ръкопис", „Легло на сирачето" от К. Ербен и др.) са отпечатани в сп. „Читалище" (1871, кн. 5). Превежда „Българското княжество" от К. Иречек (Пловдив, 1878), както и съчинения на др. автори. Някои от преводите му са отпечатани анонимно във в. „Южна България".

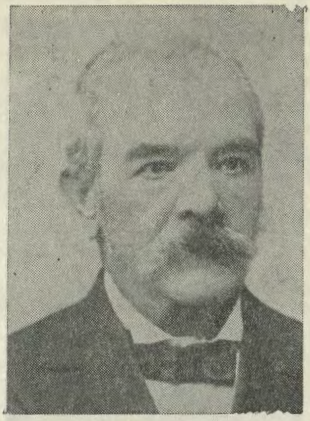
Лит.: И. Пеев. Георги Бенев. — Летопис на Бълг. книжовно д-во, кн. X за год. 1909. 1910; Г. Боршуков. История на българската журналистика. 1965. с. 519—522.

дл

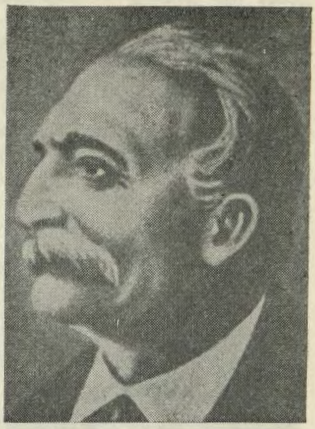
БЕРБЕ́РОВ, Михаил Ангелов (26. II. 1934). Роден в Стара Загора. Гимназия завършва в родния си град, а бълг. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски". Две години работи в Машиностроителния завод в Шумен. Ред. е в Радио София, в сп. „Обзор", в. „Народна

Петър Берковски

Васил Берон

Петър Берон

култура“. Чл. на БКП, на СБП. Поезията му е отклик на съвременността, мисловна, модерна по средства. Превежда стихотворения от Вл. Маяковски.

Съч.: Внук на кавалджия. Стихотворения. 1958; Часове на възмъжаване. Очерк за комсомолската бригада за ударен комунистически труд „Живко Герански“. 1962; И се сляха с изгрева. 1964; Госпожа Бомба. Поема за деца. 1965; Момичето с отрязаните плитки. Поема за юноши. 1965; Луната в една от своите четвърти. Стихове. 1968; Хляб, замесен с любов. Стихотворения. 1968; Звездно ято. Стихотворения за деца. 1969;Момчета,момчета. . . Стихове за деца. 1969; Мустакатото море. Поема за деца. 1969.

Лит.: Кр. Куюмджиев. Кавалджийски времена. — Лит. фронт, бр. 5, 5 февр. 1959; Е. Манолов. „Часове на възмъжаване“. — Пламък, 1963, кн. 3; Ч. Стефанов. Епитафии за безсмъртния подвиг. — Пулс, бр. 241, 12 окт. 1963; М. Василев. За тези, които се сляха с изгрева. — Септември, 1964, кн. 21; Г. Мицков. „И се сляха с изгрева“. — Нар. култура, бр. 40, 3 окт. 1946; Ем. Прохаскова. „И се сляха с изгрева“. — Пламък, 1964, кн. 11; Ат. Благоев. „Момичето с отрязаните плитки“ — Нар. култура. бр. 22, 29 май 1965; Ив. Вандов. Лирика и съвременност. — Нар. култура, бр. 31, 31 юли 1965; Дим. Танев. Творческо възмъжаване. — Учит. дело, бр. 72, 24 септ. 1965; Т. Янчев. Езикът на младата поезия. — Пламък, 1966, кн. 1; Б. Делчев. Литература, изкуство, критика. 1966. с. 139—172; Ив. Сарандев. Зари от изгрева. — Имена и години. 1967. с. 96—102; Г. Мицков. В света на преживяванията. — Нар. култура, бр. 51, 21 дек. 1968. Ст. Каролев. По пътищата на „неизвестното“. — Лит. фронт, бр. 7, 13 февр. 1969.

елк

БЕРКÒВСКИ, Петър Иванов (1852 — 15 III. 1892). Роден в Лом. Следва Духовната семинария в Бялград (1865—69). Увлечен от идеите на революционно настроената емиграция, участвува във Втората бълг. легия. Сближава се с *П. Хитов* и В. Левски. През 1869 преписва и редактира мемоарите на Хитов, обнародвани в тоя им вид от П. Кършовски („Из миналото. Документи по политическото ни Възраждане“. кн. 2, Елена, 1929). От 1869 до 1872 учи реална гимназия в Табор (Чехия). По липса на средства не успява да завърши образованието си, връща се в Б-я и учителствува в Хасково (1872—73). Развива широка просветна и революционна дейност. Участвува в учредяването на местния революционен комитет, на който става председател. Сътрудничи на А. *Узунов* в покушението над чорбаджи Ставри. След неуспеха на акцията е осъден на доживотен затвор и отведен в Диарбекир, откъдето избягва на 17 юли 1876. За живота на заточениците и за личната си участ разказва в дописки във в. „Век“ (бр. 13 и 22, 6 апр. и 8 юни 1874), „Напредък“ (бр. 19 и 37, 7 дек. 1874 и 12 апр. 1875), „XIX-ий век“ (бр. 13, 27 март 1876). Живее като полит. емигрант в Румъния, учителствува в Браила (1876—77). Взема участие в Освободителната война, сражава се за Шипченския проход и Стара Загора. След Освобождението е офицер, кмет на Хасково, окръжен управител на Ловеч, Оряхово и Лом. Избран е за нар. представител, но сам контестира избора си. Анонимно сътрудничи на в. „Марица“ и „Народен глас“, редактира първи

те 13 броя на в. „Съединение“ — не зависим обществено-политически вестник, а покъсно орган на съединистката партия. В края на живота си пише „Из възпоминанията ми“ — спомени за Н. Първанов, Илю войвода, Цеко войвода, Л. Каравелов, Е. Българов и впечатления от поробена Б-я. Първият том на мемоарите му обхваща периода до 1872 и е издаден посмъртно от съпругата му с бележки от неизвестен негов сратник и приятел. Превежда „Учебник по геометрия“ от Ф. Санда (според обявление във в. „Знаме“, бр. 6, 19 ян. 1875) и „Начална практическа геометрия“ от Ег. Sanoly (според обявление във в. „Напредък“, бр. 29, 15 ян. 1875).

Съч.: Из възпоминанията ми. Лом, 1894; Писма. — В: Архив на Възраждането. Т. I. Документи по политическото ни Възраждане. Ред. Д. Т. Страшимиров, 1908. с. 452—462.

Лит.: Ст. Заимов. Миналото. Белетристически и исторически сборки из областта на българските движения от 1870—1877. Кн. I. Варна, 1884. с. 24—147; Кн. IV. Пловдив, 1888. с. 77—78 и 121—174; Откъси от книга пета на „Миналото“. — Искра, бр. 8—12, юли — дек. 1891, с. 419, 431, 565—587, 677—689, бр. 1—10, май 1892 — февр. 1893, с. 3—15, 115—120, 303—316, 461—472, 527—530, 591—598; П. С. Кършовски. История на П. Хитовата книга. — В: Из миналото на Елена. Кн. 3. 1929. с. 82—100; Ст. Караkостов. 1. Васил Левски в спомените на съвременниците си. 1943. с. 153—167. 2. Хасковският главен учител Петър Иванов Берковски. — В: Диарбекирски заточеници. 1946. с. 328—355.

сг

БЕРÒН, Васил Хаджистоянов (1824 — 6. X. 1909). Роден в Котел, племенник на д-р П. *Берон*. Учи в родния си град, в Крайова, в Куручешменското у-ще в Цариград и в Ришельовската гимназия в Одеса. Следва медицина в Мюнхен и Вюрцбург (1847—52), специализира във Виена (1853). По време на Кримската война работи безвъзмездно в Букурещката рус. военна болница. През 1856 се завръща в Б-я. Седем год. е лекар и един от ръководителите на обществения и културния живот в Търново. Участвува в борбата срещу фанариотското духовенство, управител е на у-шата в града и председател на черковно-училищната община. През 1864 го поканват за директор на Болградската бълг. гимназия; до 1872 остава в Болград, а след това се завръща отново в Търново. След Освобождението пред седателствува Търновския окръжен управителен съвет. През 1879 е избран за народен представител. В Търново основава археологическо д-во (1884). Чл. на БКД (дн. БАН) от 1884. Умира в София.

Лит. дейност на Б. е свързана предимно с нуждите на образованието. Написал е първите учебници по логика и по естествена история, първите граматики за изучаване на фр. и нем. език, фр. буквар и др. учебни помагала, посрещнати с горещо одобрение от съвременниците му. Обнародва няколко статии във връзка с просветата, възпитанието и черковния въпрос. Сътрудничи в „Български книжици“, „Българска пчела“, „Духовни книжки“, „Българин“ и др. периодични издания.

Съч.: Първа българско-френска граматика с едно изложение за българското правописание. Съчинена от Василя Х. Стоянова-Берон, доктора медицини. Букурещ. 1859; Логика, първи път на български изложена от Василя Х. Стоянова-Берон, доктора медицини и хирургии. Виена, 1861; Българо-френски буквар като приготовителна книжка на българско-френската граматика. Съставил В. Б. Болград. 1865; Слово, произнесено в Централното в Болград училище 11-го мая 1866. . . Болград, 1866; Слово, произнесено в Централното в Болград училище при раздаването на наградите на края на 1866/67 . . . Болград, 1867; Първа българско-немска граматика. Съчинена от Василя х. Стоянова-Берон, доктора медицини и хирургии. Болград, 1868; Естествена история първи път на български систематически изложена. . . Болград, 1870; Археологически и исторически изследвания. Търново, 1887.

Лит.: Ил. Мусаков. Д-р Васил Берон. Живот и дейност. Б. г.; С. П. Отзив за Логиката на В. Берон. — България, бр. 10, 18 юни 1862; Отзив за учебника по естествена история. — Псп., 1870, кн. 2; 50-годишен юбилей на д-р В. Берона. — Учил. преглед, 1902, кн. 7; Д-р Васил Берон. — В: Юбилейна книга на Великотърновската народна мъжка гимназия „Св. Кирил“. Търново, 1933. с. 39—40.

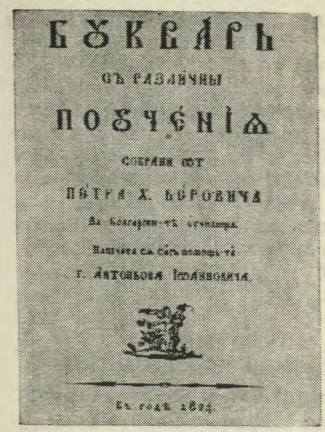
сп

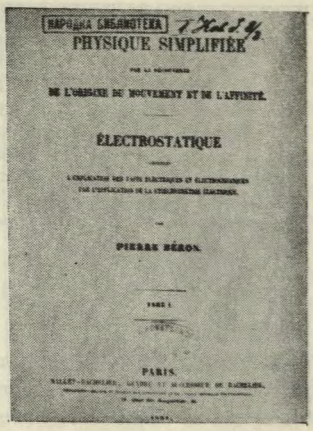
БЕРÒН (хаджи Берович), Петър (X. 1800 — 21. III. 1871). Роден в Котел в семейство на заможен абаджия с будно народностно съзнание. Учи в родния си град — в бълг. и грц. у-ще. Известно време чиракува, тъй като през Рускотур. война (1806—12) баща му е разорен. С припечелените пари през 1817 отива в Букурещ и постъпва в прочутото у-ще на грц. енциклопедист и педагог К. Вардалах. За да се издържа, преподава частни уроци в бълг. и грц. семейства. По време на грц. въстание през

БЕР 1821 е принуден да напусне Букурещ. Заселва се в Брашов, където става учител у заможния и просветен българин Антон Иванов. Това се оказва от решаващо значение за по-нататъшната му съдба. Иванов го насърчава към книжовна дейност и му дава средства за издаването на „Рибния буквар". По-късно го изпраща заедно със сина си да следва в Германия. Б. се записва най-напред във Филос. ф-т в Хайделберг, но след год. и половина се прехвърля в Медицинския ф-т в Мюнхен. През 1831 защищава блестящо докторска дисертация и се завръща в Румъния. Назначен е за окръжен лекар в Крайова, където живее и работи до 1839. През тези години организира търговско д-во, което скоро започва да носи значителни печалби. Почувствувал се материално независим, Б.изоставя лекарската практика и се отдава на научни занимания. Освен в Париж живее известно време в Берлин, Лондон, Виена, Прага, Атина във връзка с трудовете, които пише. Ок.30 год. Б.развива изключителна по обхват научна дейност. Владеел 9 езика. Интересите му се простират във всички главни клонове на знанието: философия, физика, астрономия, математика, химия, естествени науки. Написва повече от 20 големи научни труда, изгражда своя оригинална система за обяснение на света, изложена в най-голямото му съчинение, излязло в 8 т. под общото заглавие „Panépistème" (1861—70). Основният му труд, който съдържа ядрото на неговите филос. възгледи и научна методология, е „Славянска философия", отпечатан през 1855 на нем. език в Прага. Заглавието говори за основната мисъл, която обединява цялата разностранна научна дейност на Б. — слав. идея, чрез която той се приобщава към големите слав. учени-просветители от XVIII и XIX в. През 1859 Б. прекарва известно време в Румъния, в имението си близо до Крайова, където подготвя заедно с известния бълг. художник Н. Павлович „Метеорологически атлас". През това време Павлович прави скиците, по които по-късно рисува известния портрет на Б. През годините, прекарани в чужбина и изпълнени с неимоверен труд, бълг. учен не забравя родината си. Особено големи грижи полага за развитие на просветата — изпраща парични помощи за откриване на у-ща, подготвя и насърчава учители, дава ценни напътствия; преиздава 5 пъти „Рибния буквар" и го разпраща даром из страната. Завещава значителна част от голямото си състояние в полза на бълг. у-ща. Завещанието на Б. става причина за трагичната му смърт — удушен е в имението си близо до Крайова, където е пристигнал, за да урежда паричните си дела. Прогресивната бълг. интелигенция го изпраща със съзнанието, че губи един от най-големите българи на епохата.

В историята на бълг. култура Б. влиза като създател на първия новобълг. учебник и като реформатор на бълг. учебно дело. Неговият „Буквар с различни поучения" (1824), получил по-късно по изобразения на корицата делфин наименованието „Рибен буквар", провъзгласява демократичните принципи на модерната педагогическа мисъл: светско образование и връзка на у-щето с живота, народностно у-ще и обучение на говорим народен език, нови отношения между учител и ученик, девическо образование и т. н. Тези идеи са развити в предговора и са намерили израз в характера и подредбата на самия материал. „Рибният буквар" представлява малка енциклопедия, написана достъпно, ясно и прегледно. Той е първото светско четиво за младежта. Езикът му, изграден въз основа на живия народен говор — източнобълг. наречие, — поставя началото на новобълг. книжовен език. С идеите, които разпространява, с новото си съдържание, форма и език букварят на Б. има значение на революционен подвиг за времето си. Той отговаря на назрялата нужда да се създаде ново образование, да се замени старото килийно у-ще и ненаучното религиозно обучение, откъснато от практическите нужди на живота. Цялостната богата обществена и научна дейност на Б. е израз на възрожденския устрем на духовно пробудения българин към просвета и знание. Многостранно надарена личност, рядък енциклопедически ум, той свързва епохата на Бълг. възраждане с развитието на европ. научна мисъл.

Съч.: Буквар с различни поучения, собрани от Петра х. Беровича за болгарските училища. Напечата ся сас помощта на г. Антоньова Иоановича. В годе 1824 (2 изд. Букурещ, 1841; 3 изд. 1847; 4 изд. 1850; 5 изд. 1856; 6 изд. 1862); Краснописание. Букурещ, 1843; Slawische Philosophie enthaltend die Grundzüge aller Natur- und Moralwissenschaften nebst einem Anhang über die Willensfreiheit und die Unsterblichkeit der Seele. Prag, 1855; Le déluge... Paris, 1857; Atlas météorologique. Paris, 1860; Panépistème ou sciences phi-

БУКВАРЬ
СЪ РАЗЛИЧНЫ
ПОУЧЕНІА
СОБРАНИ ОТЪ
ПЕТРА Х. БЕРОВИЧА
Въ годъ 1824

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
PHYSIQUE SIMPLIFIÉE
DE L'ORIGINE DU MOUVEMENT ET DE L'AFFINITÉ.
ÉLECTROSTATIQUE
PIERRE BÉRON.
PARIS.

П. Берон. „Буквар с различни поучения“ („Рибен буквар“)

Physique simplifiée (т. I от „Panépistème“)

sique et naturelles et sciences métaphysiques et morales. Phisique simplifiée par la découverte de l'origine du mouvement. T. I—VII. Paris, 1861—67; Physico-chimie. . . Paris, 1870 и др. (Пълна библиогр. вж. в сб. Петър Берон. 1962.)

Лит.: Сборник д-р Петър Берон по случай стогодишнината на Рибния буквар, 1824—1994. 1925; М. Бъчваров. Мирогледът на д-р Петър Берон. Варна, 1961; Петър Берон. Изследвания и материали. Съст. М. М. Гечев. 1962; В. Берон. Д-р П. Берон. Предг. към Археологически и истор. изследвания. Търново, 1887; В. Д. Стоянов. Покойният д-р Петър Берон и неговият завещан имот в България. — ПСп., 1889, кн. XXVIII—XXX; Ал. Теодоров-Балан. Д-р Петър Берон. — Бълг. преглед, 1894, кн. 7; Г. Дочев. Главни моменти в развитието на бълг. буквар. — Учит. мисъл, 1923, кн. 6; Н. Ванков. Петър Берон. — Библ. „Български писатели“. Т. I. 1923; Б. Пенев. Петър Берон. — В: История на новата българска литература. Т. III. 1933; В. Пундев. Рибният буквар. — СпБАН, 1942, кн. XIII; К. Велики. Културните връзки между българи и румъни в началото на Българското възраждане. 1945; М. Стоянов. Нашата учебна книжнина през епохата на Възраждането. — Изв. Ин-та по педагогия, 1954, кн. IV; И. Орманджиев и И. Пенаков. Д-р Петър Берон и Одринската бълг. мъжка гимназия „Д-р Петър Берон“. — В: Сб. документи. 1958; М. Въгленов. Филоложките занимания и възгледи на д-р П. Берон. — Бълг. език, 1959, кн. 2; М. Бъчваров. Философските възгледи на д-р Петър Берон. — Филос. мисъл, 1961, кн. 1; Кр. Генов. „Рибният буквар“ на Берон и „Еклогарът“ на Дарварис. — Нар. просвета, 1962, кн. 7; История на българската литература. Т. II. 1966. с. 129—145.

сп

БЀШКОВ, Илия (Илия Бешков Дунов) (11. VII. 1901 — 23. I. 1958). Роден в с. Долни Дъбник (дн. град), Плевенски окр. Завършва гимназия в Плевен. От 1918 следва право в Соф. ун-т „Кл. Охридски“. Смъртта на баща му, виден деец на БЗНС, го принуждава да прекъсне следването и да се завърне в родното си село, където учителствува (1920—21). От 1921 е студент в Художествената академия в София в класа по живопис на проф. Н. Маринов. Дипломира се през 1926, след което учителствува една год. в I соф. образцова гимназия. Посещава Гърция и Италия (1924), Прага и Париж (1930), Югославия (1933 и 1937). След конкурс на М-вото на народното просвещение е изпратен на дългосрочна командировка в Париж (1939). След 9 септ. 1944 Б. е активен сътрудник в периодичния и лит. печат. От 1940 е проф. във Висшия ин-т за изобразителни изкуства „Н. Павлович“, където завежда катедра „Графика и илюстрация“ до края на живота си. Той подготвя няколко поколения бълг. художници-илюстратори. Умира в София.

Б. е върхът, достигнат от бълг. рисунка и карикатура. Надарен с верен усет към обществено-политическите събития, рано почувствувал своето призвание, той му се отдава всецяло още в студентските си год. Б. пръв от бълг. художници предусеща и разобличава със своето карикатурно творчество надигащия се в Б-я фашизъм. Превратът на 9 юни 1923, Септемврийското въстание 1923 и особено събитията през април 1925 окончателно опреде-

Илия Бешков

Ил. Бешков. „350-годишните“

лят неговите класово-политически позиции. Б. е най-активният карикатурист в бълг. антифашистки печат. Той не прекъсва антимонархическата си и антихитлеристка дейност и в год. на терор през II световна война. Своя талант на голям карикатурист Б. разделя с любовта си към бълг. художествено слово, към бълг. книга, област, където оставя истински шедьоври на илюстративното изкуство. Връзката на Б. с бълг. и световната литература се корени в неговото дълбоко разбиране на нравите, бита и душевността на бълг. народ. Сам голям журналист и публицист, в последните год. на живота си той създава истински образци на филос.-есеистична проза. Изключително интересни, оригинални и точни са неговите характеристики за бълг. и чужди писатели — Ал. Константинов, Н. В. Гогол, М. де Сервантес, У. Шекспир. Б. оставя и отделни фрагменти самостоятелна художествена проза („Миланчо“, „Барата“, „Април 1925“, „Отворен прозорец“, „Спомен от Гърция“), психологически портрети, есета на филос. и обществени теми, мисли за спецификата на изобразителното изкуство и изобщо на изкуството. Те разкриват феномена на рядко дарование, на мислител и писател от голяма величина. Част от тях са публикувани в кн. „Словото на Бешков“ (1965, посм.).

Б. илюстрира и оформя над 60 книги, между които „Цар Шишко“ (1925) от Елин Пелин, „Веселите роднини“ (1926) от Й. Стубел, „Жълтици“ (1929) от А. Каралийчев, „Малки песни“ (1929) от Д. Габе, „Приказен свят“ (1929) от А. Каралийчев, „Г-н свинчок“ (1932) от Й. Стубел, „Горската къщичка“ (1934) от Д. Габе, „Сватбата на мишока Мики“ (1935) от Н. Фол, „Крачун и Караман“ (1935) от Сл. Красински, „Аз, ти, той“ (1936) от Елин Пелин, „Париж“ (1936) от Т. Генов, „Сестрите на Макс и Мориц“ (1937) от Ран Босилек, „Едно гърне старо злато“ и „Ането“ (1938) от А. Каралийчев, „Весели гости“ (1938) от Ат. Душков, „Дяволите в зимника“ (1938) от С. Попов, „Букви и бонбони“ и „Добър вечер, мили деца“ (1939) от Н. Балабанов, „Тошко Африкански“ (1940) от А. Каралийчев, „Наказаните вълци“ (1940) от Й. Стубел, „Лъжите на Ивана“ и „Ангелина“ (1940) от К. Петканов, „Д-р Петльо“ и „Слънчеви пътеки“ (1940) от Ат. Душков, „Ехо-о“ (1941) от К. Константинов, „Щъркели“ (1942) от Ат. Душков, „Деветият брат“ (1943) от Ас. Разцетников, „Хора по земята“ (1943) от Г. Томалевски, „Таласъм“ (1943) от Ст. Горчивкин, „Незабравки“ (1945) от Т. Генов, „Биволарчета“ (1946) от Ст. Ц. Даскалов, „Златното яйце“ (1946) от Й. Стубел, „Светът търси мира“ (1946) от М. Генов-ски, „Астрономия за народа“ (1950) от Г. Томалевски, „От слон до мравка“ (1955) и „Нашите сърчица“ (1957) от Д. Габе, „Хитър Петър“ (1957) от С. Попов и др. Нар. художинк (1951), Димитровска награда (1950).

Съч.: Рисунки. Албум. Пред. Н. Мавродинов. 1938; Рисунки и карикатури. Албум. Въведение от Ат. Божков. 1958 (на бълг., рус., фр., англ. и нем. ез.); Словото на Бешков. 1965.

Лит.: Bogomil Rainov. Portrait d'Ilia Bechkov. Avec des gravures originales, avant-

propos de Georges Besson. Paris, 1960; Каталогна юбилейна изложба, посветена на 60 год. от рождението на художника. Предг. от Б. Райнов. 1962; С. Сивриев. Илия Бешков. 1969; Илия Бешков. Юбилеен лист, посветен на 70 год. от рождението на художника. 1971; Илия Бешков. Каталог на юбилейна изложба, посветена на 70 год. от рождението на художника. Предг. от Д. Остоич. 1971; Народный художник Болгарии Илия Бешков.Каталог към ретроспективната изложба на художника в Ермитажа (Ленинград), и Музея за изобразителни изкуства „А. С. Пушкин". М., 1972. *аб*

БИБЛИОГРАФИЯ литературна (от грц. biblion — книга и grapho — пиша). 1. Съвкупност от библиографски трудове (указатели, прегледи и справочници) за художествена литература и литературознание. 2. Дял от общата Б., който изучава историята, теорията и методиката на библиографската дейност в областта на литературата. 3. Помощна научна дисциплина за литературознанието. Основни задачи: а) да помогне на литературоведа при неговата научноизследователска работа; Б. е предварителен етап на всяко изследване, към нея се прибягва и при всички следващи етапи на научна работа; б) да помогне на различни читателски кръгове при запознаването им с произведенията на художествената литература. Лит. Б. пропагандира широко художествената литература, като съдейства на подбора, четенето и оценката на произведенията.

Лит. Б. биват общи — обхващат няколко или една национална литература, за целия период на развитието ѝ или за определен период — и лични (или персонални) — на произведенията и литературата върху даден писател, лит. критик или историк. Био-библиографиите са особен вид лит. Б., при които наред с библиографските данни са включени и биографични материали. Тематичната Б. обхваща литература по определена тема. Краеведската Б. посочва литература от или за определена географска област или селище. Според обхвата си лит. Б. биват пълни и подборни, а според предназначението си — отчетно-регистрационни, информационни, критични и препоръчителни. Според степента на разкриване съдържанието на печатните произведения Б. дават само външно библиографско описание или библиографско описание с анотация, реферат или рецензия. Лит. Б. се отпечатват като самостоятелни издания (еднократно или периодично) или като прикнижни или пристатийни (скрити).

Бълг. лит. Б. се заражда в нач. на XX в. В „Изв. на Семинара по слав. филология за 1901—1904" са поместени указателят на Ст. Романски „Библиография на славянската филология в българския печат. 1901—1905 г." и на А. Гечев „Библиография на историята на новата българска литература в българския печат до 1900 г.", която представлява първият опит да се обхване историята на бълг. литература от 1762 до 1900. Продължение за периода 1900—1910 дава Хр. Герчев в „Сборник на БАН" (кн. XIV, клон истор.-филол., 1921). В „Изв. на Семинара по слав. филология" се отпечатват още 6 библиографски сводки, съставени от М.Маждракова, Ст. Романски, Д. Генов, Хр. Вакарелски, К. Мирчев и Ив. Леков, К. Анкова и Е. Димитрова за излязлата художествена литература, лит. история и критика, слав. филология и етнография до 1942. Списък на библиографските проучвания от края на XIX в. докъм 1930 дава Божан Ангелов — „Помагала и извори за историята на българската литература" („Родна реч", 1931—32). Несполучлив е опитът на Т. Попилиев да представи трудовете по литературознание, лит. критика и художествена литература, излезли от 1944 до 1954, в „Българска художествена литература и критика. Библиография" (т. I, 1957) поради непълноти и непрегледност в подреждането на материала. Регистрационно-отчетен характер имат двете издания „Библиография на славянското литературознание и фолклор в България" (1958, 1963) за периода 1955—60, съставени от С. Андреева и Л. Станишева.

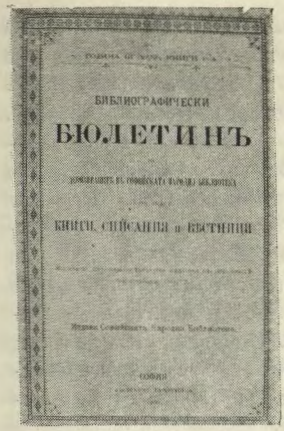
Текущи критико-библиографски прегледи на бълг. трудове по слав. литературознание, етнография и др. са давани от Ст. Младенов (за 1907—36) и К. Мирчев (за 1937—38) в пол. сп. „Rocznik slawistyczny" (1908—39). За чуждестранни специалисти са предназначени и критичните прегледи на трудове по бълг. лит. история и критика за 1914—39 от Ст. п. Василев и Ем. Георгиев в „Zeitschrift für slavische Philologie"; от Ем. Георгиев за 1940—47 в сп. „Slavia" (1949—50) и от П. Динеков „Развитие на литературните проучвания в България след Втората световна война в сб. „Beogradski međunarodni slavistički sastanak" (Beograd, 1957). Тези прегледи сочат само най-значителните произведения.

За историята на старата бълг. литература има друга поредица библиографски указатели, които обхващат не само бълг. материали. Основен труд е „Опыт систематической Кирилло-Мефодиевской библиографии“ (1934) от Г. А. Ильинский с продължения „Кирило-методиевска библиография за 1934—1940 г.“ (1942) от М. Г. Попруженко и Ст. Романски и „Българска кирилометодиевска библиография за периода 1944—1962“ от Ив. Дуйчев, А. Кирмагова и А. Паунова в сб. „Хиляда и сто години славянска писменост“ (1963) и като самостоятелно издание (с. г.). Прегледът от Ив. Дуйчев „Изучение в Болгарии древнеславянской и древнеболгарской литературы за 1945—1955“ е поместен в „Труды Отдела древнерусской литературы“ (Ин-т рус. литературы АН СССР, т. XIII, 1957). В няколко литературно-исторически студии Б. Ст. Ангелов също прави преглед на източниците на старата бълг. литература. Във връзка с честването на 1050-та год. от смъртта на Кл. Охридски излизат две Б.: от К. Иванова — „Климент Охридски. 1878—1944“ (1966), и от Т. Грашева — „Литература върху Климент Охридски. 1945 — юни 1966“ в сб. „Климент Охридски. 916—1966“ (1966).

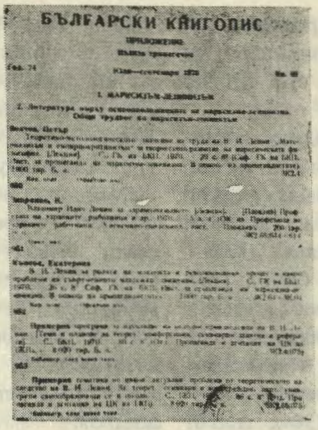
При изучаване историята на бълг. литература имат значение и „Описи на славянски и други ръкописи в големите български библиотеки и манастири“ от Б. Цонев и Е. Спространов. Двутомния „Опис на ръкописите в Софийската народна библиотека“ продължават М. Стоянов и Хр. Кодов (т. III, 1964).

Най-прегледни, добре систематизирани и с компетентно извършен подбор са Б. към всеки том от „История на българската литература“ (т. I, 1962, т. II, 1966, т. III, 1970). Персоналната Б. се представя от многобройни, но неравностойни библиграфски трудове, отпечатани като самостоятелни издания и като библиографски списъци или прегледи в списания и периодични сборници, в юбилейни издания и към събрани съчинения на писатели. Първите образци дава Т. Боров в „Книжовни трудове на д-р Ив. Шишманов“ (1920) и „Литературната дейност на Ал. Балабанов“ (1934), историко-библиографска скица в юбилейните сборници за двамата учени. През периода 1922—63 Т. Боров публикува в различни лит. издания библиографски прегледи за Хр. Ботев, Ив. Вазов, Хр. Смирненски, Елин Пелин, Ал. Константинов и др. бълг. писатели. Под негово ръководство се изработват от сътрудници на Бълг. библиографски ин-т „Елин Пелин“ серия персонални Б. за Хр. Ботев (1949 и 1952), Л. Каравелов (1948). Хр. Смирненски (1948 и 1953), Ив. Вазов (1950), Елин Пелин (1954), които представят произведенията на писателите и литературата за тях подборно. Изчерпателни Б. излизат за творчеството на Г. Бакалов (1963) от Й. Данчева и на П. П. Славейков (1956) от Е. Фурнаджиева. Значителен брой препоръчителни Б. за бълг. писатели се издават от окръжните библиотеки. В повечето случаи те се ограничават до съобщаване книгите на писателя и избрана литература за него. В юбилейните сборници за Л. Стоянов (1961) и Г. Цанев („Изв. на Ин-та за литература“, кн. 18—19, 1966) са поместени Б. от Е. Цветанова. Подробна Б. за творчеството на А. Страшимиров е приложена към 7-томното изд. на съчиненията му (1962, съст. Ел. Константинова и Е. Цветанова). В. Мавродиев издава „Опис на статиите и книгите на Д. Б. Митов“ („Год. на ВИТИЗ“, т. VII, 1963). Нова Б. на трудовете на Ив. Д. Шишманов от К. Бъклова-Иванова е поместена в т. II на неговите „Избрани съчинения“ (1963). Богати на билиографски данни са книгите за живота и творчеството на П. К. Яворов (1959) от Г. Найденова-Стоилова и на Хр. Смирненски (1961) от Н. Измирлиева. Със стремеж към цялостно представяне на бълг. творци от Кирил и Методий до наши дни са справочниците „Български писатели. Биографии. Библиография“ (1961), съст. Г. Константинов, Цв. Минков и Ст. Великов, и „Българската литература в дати и характеристики“ (1966) от Ив. Богданов.

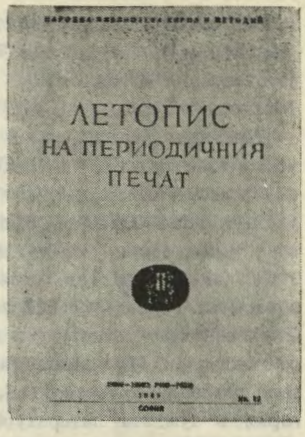
Тематичните библиографски указатели на художествената литература са малко. Често те се обособяват като раздели в Б., посветени на различни събития и годишнини — напр. 90 год. от Априлското въстание 1876, 50 год. от Великата октомврийска соц. революция, 90 год. от Освобождението на Б-я и др.; много повече са статиите и прегледите с художествен анализ на произведенията, посветени на дадено събитие или тема, поместени от лит. историци и критици в периодичния печат. Характерни за този вид издания са препоръчителните Б.: „Партизанското движение и Отечествената война в нашата художествена литература“ (1953), съст. О. Р а.

„Библиографически бюлетин". 1899

„Български книгопис". 1970

„Летопис на периодичния печат". 1968

лева и М. Кадънкова-Радославова, „Хумор и сатира в творчеството на българските писатели" (1957) от П. Дюгмеджиева, Л. Христова и А. Вълчева, „Художествена литература в помощ на изучаващите историята на КПСС" (2 прераб. изд. 1956) от Н. В. Буссе и К. Зотова, „Героичното минало на българския народ до освобождението от турско робство, отразено в художествената литература" (1960) от П. Дюгмеджиева, „Антифашистката борба на българския народ, отразена в художествената и мемоарната литература" (1964) от Ст. Иванов и П. Дюгмеджиева, „20 години Българска народна армия в художествената литература. 1944 — 1964" от В. Кобурова-Ангелова (1965).

Ново явление е изработването на краеведска Б. за местни лит. дейци. Такива са Б. „Поети от Габровски окръг" (Габрово, 1966), съст. Д. Генева и Б. Ботева, „30 имена от три поколения поети" (Стара Загора, 1965), съст. Н. Ганчева и др., които обхващат непълно литературата поради ограничените източници.

Б. на детската литература се обособява като самостоятелен вид през последните години и се работи предимно в Дома за изкуство и литература за деца и юноши. Най-значителни са приносите на В. Александров — „Детска литература за 1962", а също и за 1963 в две год. сводки, които обхващат в систематичен ред аналитично всички книги за деца и юноши, издадени в Б-я, статии по въпросите на детската литература и рецензии; те имат богат апарат от помощни показалци. От В. Александров са изработени и библиографските справки за Г. Караславов, Хр. Радевски, Ст. Дринов, Н. Вапцаров и Ас. Босев, издадени в малки книжки. „Български писатели — творци на литература за деца и юноши. Библиографски очерци" (1958) от Г. Константинов включва материали за 128 писатели в хронологичен ред. „Типов каталог за детски библиотеки" (1958), изработен от Л. Даскалова-Рибарска, Н. Тодорова и В. Стоилова, препоръчва излязла в Б-я детска литература от 1944 до 1957.

Източниците за фолклорни проучвания — публикации за народно творчество и проучвания на фолклора — са обхванати освен в посочените общи Б. по слав. филология в „Изв. на Семинара по слав. филология" и като самостоятелни издания, също и във всички други Б. по етнография, отпечатани предимно в „Изв. на Нар. етнографски музей" (1921—43). В 2 статии в сп. „Училищен преглед" (1927 и 1928) М. Арнаудов проследява наченките и развитието на бълг. народоука от 1829 до 1885. А. п. Стоилов съставя „Показалец на печатаните през XIX в. български народни песни" (2 т., 1916—18). Преглед на бълг. народни песни, обнародвани до 1915, направен под ред. на Ст. Романски, е поместен в „Изв. на Семинара по слав.филология" (кн.5 и 6). Значителен дял от труда на П. Динеков „Български фолклор" (ч. I, 1959) заема разделът „Поглед върху историята на българската фолклористика". Добър справочник е

„Показалец на обнародваните народописни и фолклорни материали“ в „Сборник за народни умотворения“ от т.1 до 50 вкл., съст. от Д. Москова (СбНУ, т. 50, 1963).

Преводите от личното и народното творчество, излезли в Б-я и в чужбина на др. езици, са обхванати изчерпателно в библиографските указатели на В. Трайков „Българска художествена литература на чужди езици. 1823—1962“ (1964) и за год. 1944—57 (1958). Посочени са повече от 6000 загл. на 65 езика. Справочникът е снабден с помощен апарат от показалци. Продължението на тези указатели трябва да се търси в год. бюлетини „България в чуждата литература“ (1964), които дават преводите на художествена литература и лит. история и критика в публикация на други езици от бълг. и чужди автори.

Текущо бълг. лит. наука и фолклористика могат да се следят по анотациите в „Реферативный бюллетень болгарской научной литературы. Языкознание, литературоведение, этнография“, който излиза на рус. и фр. език ежегодно от 1958.

Б. на рус. и съв. художествена литература в Б-я обхваща няколко общи указатели и Б., критични и литературно-исторически студии за преводите на отделни писатели с богат библиографски апарат. Т. Боров прави критико-библиографски преглед на досегашните проучвания върху „Руската литература на XVIII в. в България през епохата на Възраждането“ („Год. на Соф. у-т, Филос.-истор. ф-т“, т. 59, 1965, кн. 3). Съв. художествена литература в Б-я за 1944—54 е обхванатa в библиографския справочник под същото заглавие, изработен от З. Орешкова и С. Танчева (1955). Продължението му за периода 1955—65 излиза през 1967. Две размножени библиографски справки представят сравнително пълно белорус. (1920—65) и арм. (1900—65) художествена литература в Б-я (1956, съст. Е. Фурнаджиева). В областта на персоналната Б. първи са библиографските студии на Ст. Чилингиров „Антон П. Чехов на български“ (1912) и „Тарас Шевченко на български“ (1920) в юбилейните сборници за Л. Милетич и Ив. Д. Шишманов. В периодични сборници и списания Т. Боров проследява проникването на произведенията на Н. В. Гогол, Ф. М. Достоевски и В. В. Маяковски в Б-я. Негова е и студията „Чехов и България“, издадена с библиографски материали „Чехов на български“ от Цв. Арсова (1955). Две издания има Б. „Маяковски на български“, изработена от Й. Аврамова и З. Орешкова (1947, 1950). През 1953 излиза препоръчителната Б. „Н. Г. Чернишевски. 1828—1889“ (1953) от Н. Трайков. Лит. проучвания на В. Велчев „Тургенев в Болгарии“, на Е. Ночева-Метева „Некрасов в български превод“ и на Л. Минкова „Украинската литература в България“ в „Год. на Соф. ун-т“ съдържат изобилни библиографски материали. За съв. детски писатели А. Гайдар, Б. Житков, М. Пришвин, К. Чуковски, С. Маршак и С. Михалков са издадени библиографски справки (1962—63) от В. Александров.

Б. на западноевроп. литература в Б-я води началото си от 1902. В сп. „Училищен преглед“ А. Марков проследява преводите до Освобождението, излезли като книги и в периодични издания. За преводната белетристика в периодичния печат от XIX в. е отпечатана сводката на Д. Консулов в сп. „Българска сбирка“ (1902, кн. 9). Персоналните Б. са предимно за класиците. Б. Пенев дава изчерпателни библиографски данни в историко-литературната студия „Гете у нас“ („Училищен преглед“, 1908, кн. 9). Пълен преглед на същата тема прави Ст. Станчев в „Гьоте в България“ („Год. на Соф. ун-т, Филол. ф-т“, т. 59, 1965, кн. 2). За Фр. Шилер има Б. от Н. Андреева-Попова („Год. на ВИТИЗ“, т. III, 1958), която обхваща произведенията му и литературата за него в Б-я до 9 септ. 1944. В библиографски преглед на преводи и литература П. Русев проследява разпространението на произведенията на М. Сервантес в Б-я от 1859 до 1955 („Год. на ВИТИЗ“, т. I, 1956). В същия годишник (т. VIII, 1964) е поместена студията на В. Мавродиев „Шекспир на български език и на българска сцена“. Една Б., изработена в Нар. библ. „Кирил и Методий“, обхваща произведенията и литературата за „Писатели, получили международни награди за мир“ до 1955. С био-библиографски очерци са представени „Чуждестранни писатели — творци за деца и юноши“ (1962) от В. Александров.

Въпреки разностранните прояви на лит. Б. в Б-я все още малко е направено за нейната цялостна организация. Тя не се работи координирано. Развитието ѝ обаче върви успоредно с развитието на общата и националната текуща и ретроспективна Б. Библиограф-

ското дело в Б-я до 1944 се поддържа от група ентусиазирани културни дейци. Едва през годините на народната власт с организираната помощ на държавата то се поставя на научни основи. Нар. библ. „Кирил и Методий", Бълг. библиографски ин-т (от 1945 до 1963) и Централната библ. при БАН са центровете за издаване на различни видове Б. Теоретични и методични библиографски проблеми са разработени в изданията им: „Известия на Народната библиотека и Библиотеката на Соф. ун-т" (т. I, 1952), „Годишник на Бълг. библиографски ин-т" (т. I—IX, 1948—63) и „Известия на Централната библиотека при БАН" (1959, кн. I). В областта на препоръчителната Б. и краезнанието работят и окръжните библиотеки.

От 1948 в Ин-та за литература при БАН се изгражда център за специална библиографска информация по въпросите на лит. наука и художествената литература. В него се разработва единствената в страната картотека на материали от периодичния печат след 1878— художествени произведения, статии, бележки и др. материали от и за бълг. и чуждестранни писатели и лит. работници. Сътрудниците на ин-та подготвят издания с богат библиографски апарат, съставят персонални и тематични Б. и дават консултации и справки.

Основни извори, без които не би могло да се изработи какъвто и да е вид Б., са общите — текущи и ретроспективни — национални Б. на книги, периодични издания и статии. Те обхващат цялостно бълг. книжнина от нейното зараждане до наши дни. На първо място е „Българска възрожденска книжнина" (т. I—II, 1957—59) от М. Стоянов, която обхваща всички бълг. книги, периодични издания и материали от тях за периода 1806—78. За книгите все още най-крупен е трудът на Ал. Теодоров-Балан „Български книгопис за сто години. 1806—1905" (1909) с допълнения от Н. Начов. Бълг. периодичен печат с пълни библиографски данни и характеристики за изданията е отразен в указателя „Български периодичен печат. 1844—1944" (т. I—III, 1962—1969), съст. от Д. Иванчев. В Нар. библ. „Кирил и Методий" се подготвят за печат и другите големи национални библиографски репертоари — на бълг. книги (1878—1944 и 1944—64) и продължението за периодичния печат (1944—64). Репертоарите ще се отпечатат в многотомни издания в две поредици — азбучна и систематична — и ще бъдат основен източник за всички специални Б.

Текущо бълг. книги се регистрират в месечния библиографски бюлетин „Български книгопис", който излиза от 1897. Материалите от периодичния печат се отразяват подборно в бюлетина „Летопис на периодичния печат" (1952). Рецензиите в него са в специален отдел. И двата бюлетина са подредени систематично, имат месечни и год. показалци. Без редовното им следене е немислима всяка библиографска и научна работа.

Лит.: Т. Боров. Книги. Библиотеки. Библиография. Т. I. 2 изд. 1947; Т. Боров. Българска библиография. — В: Сборник в чест на акад. Никола В. Михов. 1959; Ц. Цветанов. Българска библиография. Истор. преглед и днешно състояние. 2 прераб. изд. 1957; Сто години българска библиография. 1852—1952. 1952; Христо Тренков. Специална библиография. Теория, организация, методика. 1958; T. Borov, Chr. Trenkov. Bulgarie — langue, littérature et histoire. — L. — N. Malclès. Les sources du travail bibliographique. T. II. Genève, 1952; Библиография на българското библиотечно дело и на българската библиография за 1944—1962. — Год. ББИ, т. I—IX, 1948—1963; от 1964 библиогр. бюлетин под същото заглавие, излиза год.

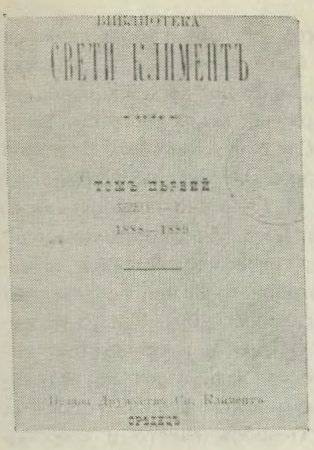
елф

«БИБЛИОТЕКА ЗА ВСИЧКИ». Издава Ив. Г. Иванов и с-ие от 1927 до 1941. Излизат 172 книги. Бълг. литература е представена с поредица възрожд. писатели: Паисий Хилендарски („История славянобългарска"), Софроний Врачански („Житие и страдания грешнаго Софрония"), В. Априлов („Избрани съчинения и писма"), Д-р П. Берон („Рибен буквар"), Н. Бозвели („Майка България"), Й. Груев („Сирота Цветанка"), Г. С. Раковски („Горски пътник"), В. Друмев („Нещастна фамилия"), Д. Войников („Райна княгиня"), П. Р. Славейков („Стихотворения"), Д. Чинтулов („Стихотворения"), Хр. Ботев („Стихотворения"); широко е застъпено творчеството на Л. Каравелов — стихотворения и повести („Българи от старо време", „Мамино детенце", „Войвода", „Хаджи Ничо"). Следосвобожденската литература представят З. Стоянов („Васил Левски", „Хр. Ботев", „Четите в България"), К. Величков („В тъмница"), Ал. Константинов („Бай Ганьо") и Т. Г. Влайков („Дядовата Славчова унука", „Леля Гена", „Ратай", „Стрина Венковица и снаха ѝ"). Значително

място заема и народното творчество: „Избрани народни басни“, „Български народен епос“, „Народни легенди“, „Народни анекдоти“, „Народни балади“. Включени са голям брой произведения от най-крупните творци на рус. художествено слово: А. С. Пушкин („Евгений Онегин“, „Полтава“, „Капитанска дъщеря“, „Борис Годунов“, „Дама пика“ и др.), М. Ю. Лермонтов („Герой на нашето време“, „Демон“ и др.), Н. В. Гогол („Ревизор“, „Мъртви души“, „Тарас Булба“, „Женитба“ и др.), Ив. С. Тургенев („В навечерието“, „Бащи и деца“, „Дворянско гнездо“), Ф. М. Достоевски („Кротката“), М. Горки („Разказ за безответната любов“). От западноевроп. литератури най-голямо място е отделено на У. Шекспир („Макбет“, „Отело“, „Ромео и Жулиета“, „Хамлет“, „Крал Лир“ и др.), Молиер („Тартюф“, „Скъперникът“, „Мнимият болен“), Фр. Шилер („Разбойници“, „Вилхелм Тел“, „Коварство и любов“ и др.), Дж. Байрон („Шильонски затворник“, „Манфред“, „Чайлд Харолд“ и др.). Издават се и отделни произведения на Й. В. Гьоте („Фауст“, „Страданията на младия Вертер“), Г. Лесинг („Емилия Галоти“), О. дьо Балзак („Евгения Гранде“), В. Юго („Хернани“), Фр. Шатобриан („Атала“, „Рене“), О. Уайлд („Къща от нарове“). Библиотеката предлага и най-големите творби на старогръц. литература: Омир („Илиада“, „Одисея“), Есхил („Прометей“, „Орест“), Софокъл („Едип цар“), Еврипид („Медея“), Аристофан („Облаци“). Творбите на чуждите автори са преведени от Л. Стоянов, С. Андреев, Хр. Радевски, Г. Караславов, Д. Подвързачов, Ал. Балабанов, Д. Стоевски, В. Каратеодоров, Ив. Ст. Андрейчин и др. Голяма част от книжките излизат с предговори или послеслов, които запознават читателите с творбата и с нейния автор. Най-често автор на предговора е Цв. Минков (към произведения на Пушкин, Тургенев, Шекспир, Молиер, Балзак и др.). Л. Стоянов пише предговор към „Макбет“, а К. Гълъбов — към „Песен за камбаната“ от Шилер. Ал. Балабанов прави разбори на творбите на старогръц. литература. Издават се и очерци за отделни писатели: Цв. Минков — за Хр. Ботев, Ив. Вазов, П. К. Яворов, Д. Дебелянов. П. Р. Славейков, Ст. Михайловски, К. Христов и др.; З. Цонев — за Кирил и Методий и др. Излизат и литературно-критични очерци по въпроси на бълг. литература: Л. Стоянов — „Половин век българска литература“, В. Пундев — „Днешната българска литература“, Цв. Минков — „Българско възраждане“. В три номера на библиотеката се издават и книгите на П. С. Кохан — „Западноевропейска литература“, „Руски писатели“ и „Гръцка литература“.

кб

«БИБЛИОТÈКА ЗА САМООБРАЗОВÀНИЕ». Месечно научно-популярно списание. Изд. Ст. Атанасов. Излиза в С., 1906—31, по 10 кн. год., общо ок. 70 кн., оформени като списание, с притурки. Има разнообразен характер — предлага трудове из различни области предимно с популяризаторски характер. Дава преводни съчинения по философия, социология, история, география, естествени науки, както и художествени произведения главно от западноевроп. автори. Издават се много трудове на философи и социолози: Ш. Монтескьо („Величие и падение на римляните“), Т. Карлайл („Етика на чувствата“), Р. Емерсон („Самопознание“), Р. Декарт („За методата“), Ж. Ж. Русо („Общественият договор“) М. Метерлинк („Съкровище на смирените“), Плутарх („Знаменити люде“), А. Шопенхауер („Що е човек, любов, смърт?“) и др. Голям дял заемат книгите за пътешествия из далечни страни от С. Ходин („По белия свят“, „От полюс до полюс“), Е. Лебазейл („Чудесата на полярните страни“), А. Вамбери („Пътуване в Централна Азия“) и др. На естественонаучни проблеми са посветени книгите на Е. Майер („Произход на световете“, „Свършекът на света“), Е. Клод („История на първобитния човек“), Ш. Ришар („Начало и край на вселената“), Г. Густавсон („Тайната на битието“), и др. Библиотеката издава в 10 кн. „История на пластичните изкуства“ от Н. Райнов, както и някои преводни трудове по изкуствознание от К. Боримски („Театърът, неговите задачи, история и представители“), Е. Лебазейл („Древни и нови колоси“) и др. Лит. наука е представена с лит. портрети и очерци за Х. Ибсен от Г. Брандес, Г. Хауптман от Б. Маршел, К. Хамсун от Ф. Попенберг, А. Стриндберг от О. Хаузер, Х. Зудерман от Г. Брандес, О. Уайлд от О. Хаузер и др., както и с книгите на Ем. Фаге — „По пътя на всемирната литература“ и „Хубавите стари книги“. От художествената литература се издават главно произведения на зап. литератури, повечето фр. и англ., от О. Голдсмит („Векфилдският

БИБЛИОТЕКА
СВЕТИ КЛИМЕНТЪ
ТОМЪ ПЪРВИ

„Библиотека свети Климент“

викарий“), Ч. Дикенз („Избрани страници“), Дж. Лондон („Борба за живот“, „Злато“), Дж. Суифт („Гъливер“), Б. дьо Сент Пиер („Индийската колиба“, „Павел и Виргиния“), Г. Флобер („Иродиада“), П. Мериме („Кармен“), П. Моран („Бисерни брегове“), А. Льосаж („Жил Блаз“). Излизат и отделни произведения от Х. Хайне („Флорентински нощи“), Дж. Папини („Всекидневният трагизъм“), М. де Сервантес („Дон Кихот“), Х. Сенкевич („Да идем след него“), К. Хамсун („Какво видях в Америка“). От иранската литература е издадена поемата „Шах-наме“ от Фердоуси. Преводачи на произведенията са Ив. Г. Данчов, Н. Райнов, Г. Пеев, Х. Кузев.

кб

«БИБЛИОТЀКА СВЕТЙ КЛЙМЕНТ». Обществено-литературно списание, орган на просветното д-во „Св. Климент“, С. Ред. Петко Каравелов. В продължение на ок. 4 год. (1888—91) излизат три томчета с къси разкази и стихове на българ. и чужди автори. Негови сътрудници са Ив. Вазов, Петко и Пенчо Славейкови, К. Величков, Ал. Константинов и др. Преведени са откъси от творби на Платон, Ф. Петрарка, Дж. Байрон, Х. Лонгфелоу, Ги дьо Мопасан, Г. Флобер, Ем. Зола, Й. В. Гьоте, Х. Хайне, А. С. Пушкин, М. Ю. Лермонтов, А. В. Колцов, Н. А. Некрасов, Е. М. Салтиков-Шчедрин, Л. Н. Толстой, А. П. Чехов, В. М. Гаршин. Както е отбелязано в уводната бележка „Към читателите“, списанието следва примера на срб. и хърв. „Матица“, на фр. „Bibliothèque utile“ и „Bibliothèque nationale“, на нем. „Universal Bibliothek“.

хд

«БЙСЕРИ». Седмично литературно-обществено списание. Излиза в С., 29 окт. 1911 — 5 юли 1914, 40 бр.; от дек. 1911 до окт. 1913 не излиза. Гл. ред. Ив. Ст. *Андрейчин*. Списанието е предназначено „да дава наслада и знания“ на читателите. Голяма част от художествените материали клонят към символизма. В него сътрудничат Ив. Ст. Андрейчин, Ив. Арнаудов, Хр. Борина, Н. Лилиев, К. Гюлеметов, К. К. Гюлеметов, Сирак Скитник, Ив. Мирчев и др. „Б“ съдържа статии по лит. и обществени въпроси, здравни съвети, книжовна и художествена критика. Й. Сливополски с псевд. Пилигрим в няколко броя помества рецензии за пиеси, поставени от Нар. театър в София — „Когато гръм удари“ от П. К. Яворов“, „Ивайло“ от Ив. Вазов, „Огнището угасва“ от Н. Атанасов, „Мъжемразка“ от Ст. Л. Костов. Поместените преводни художествени произведения пропагандират модерната фр. литература. На списанието сътрудничат и редица млади, неутвърдени писатели.

ев

«БЙСЕРИ ОТ ЗНАМЕНЍТИ РОМА̀НИ НА ВСЕМЍРНАТА ЛИТЕРАТУ̀РА». Библиотека. Излиза в С., 5 год. (1927—31) под ред. на Д. Б. *Митов*. Издадени са 38 творби на бележити европ. писатели-романисти от XIX и нач. на XX в. Застъпени са предимно представители на фр. литература, но също така и на рус., англ., нем., швед., ит., исп. и др., като О. дьо Балзак — „Една тъмна афера“ (1927) и „Шагренова кожа“ (1929), Ем. Зола — „Вертеп“ (1927), Р. Ролан — „Анета и Силвия“ (1928) и „Лято“ (1929), Ан. Франс — „Малкият Пиер“ (1927), В. Юго — „Последният ден на един осъден“ (1931), М. Горки — „Делото на Артамоновци“ (1927), Ф. М. Достоевски — „Юноша“ (ч. I, 1927, ч. II, 1928), А. Н. Толстой — „Аелита“ (1927), Ч. Дикенз — „Повест за два града“ (1928), Дж. Голзуърди — „Бялата маймуна“ (1929), Дж. Лондон — „Морският вълк“ (1927), Дж. Конрад — „Тайфун“ (1928), Х. Ман — „Майка Мария“ (1928), Я. Васерман — „Александър във Вавилон“ (1929), Й. Хьолдерлин — „Хиперион“ (1929), А. Стриндберг — „Селяните от острова“ (1931), С. Ла-

Издание на библ. „Бисери от знаменити романи на всемирната литература“

герльоф —„Легендата на едно имение“ (1927), Л. Пирандело — „Върти се. . .“ (1928), Х. Валера — „Доня Лус“ (1929) и др. Библиотеката запознава с господствуващите направления в литературата от преди I световна война и след нея (критически реализъм, натурализъм, импресионизъм и пр.). Като преводачи участвуват: Д. Б. Митов, К. Константинов, Ал. Филипов. Д. Симидов, Н. Фол, Р. Стоянов, Д. Полянов, Б. Шивачев, Б. Дановски, Р. Русев, В. Бояджиева, Т. Траянов, М. Пундев, Н. Толчев и др. Автори на предговорите към повечето от книгите са известни бълг. писатели и познавачи на някои европ. литератури: Д. Б. Митов, К. Константинов, М. Арнаудов, Л. Стоянов, Ас. Златаров, Б. Шивачев, Б. Дановски, Ж. Драгнева и др.

еф

БЙСЕРОВ, Димитър Янакиев (Окулията) (1840—86). Роден в Дупница (дн. Станке Димитров). Учи в родния си град и в *Рилския манастир*. Учителствува в Дупница (1850—60, 1868, 1870—79) и за кратко време в Горна Джумая (дн. Благоевград), с. Берово, Пехчево и др. Името му е свързано с културния живот на родния му град през 60—70-те год. на XIX в., който Б. приобщава към общия културен подем и всенародните борби в страната. Не е чужд на черковната борба и на революционното движение, но дейността му е предимно просветителска. Основател е на читалището в Дупница, настоятел на цариградските сп. „Български книжици“ и „Читалище“. Сътрудничи във в. „Македония“, „Право“, „България“ и в др. периодични издания в Цариград, както и в срб. в. „Застава“. Заедно със Ст. *Веркович* събира бълг. нар. песни из Македония. Обнародва в „Периодическо списание“ (1885) песни и поговорки от Дупнишкия край. В сп. „Български книжици“, „Читалище“ и др. печата преведени и побългарени нравоучителни разкази („Глухонемият слепец“, „Повест добраго брамина“, „Испанска инквизиция“ и др.) и посредствени стихотворения, в които дава израз на патриотизма си и призовава към дружна работа за просвета. След Освобождението е секретар на Окръжния съвет в Кюстендил.

Лит.: Л. Хр. Меджиев. Дупница и бележити дупничани. 1940.

ст

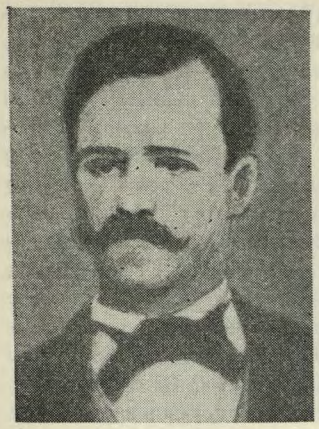
БЙТКОВ, Васил Димитров (8. X. 1906 — 26. VIII. 1944). Роден в с. Арда, Смолянски окр. Тютюноработник е в Първомай и Пловдив. Предан революционер-комунист, той участвува активно в борбите на пролетариата. През 30-те год. работи като секретар на областните комитети на БКП в Русе и София. През 1936 по решение на партията заминава за Съветския съюз, където учи и работи. Загива заедно със Ст. Димитров при самолетна катастрофа на път за Б-я. Автор е на стихове и разкази, които печата в прогресивния печат (сп. „Полярна звезда“, „Нови дни“, в. „Светлина“, „Наковалня“). Повестта му „В отпуск“ отразява тежкото положение на народа през I световна война и зараждането на протеста и съпротивата сред войнишките маси.

Съч.: В отпуск. Повест.— Септември, 1954, кн. 10.

Лит.: Г. Караславов. Васил Димитров Битков. — Септември, 1954, кн. 10; Ст. Великов. Комунист и писател. — Раб. дело, бр. 236, 1964.

ви

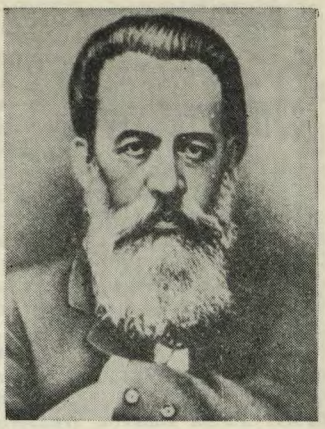
БЙЦИН, Георги Йорданов (13. II. 1922— 8. X. 1965). Роден в Разлог. Гимназия завършва в Пазарджик. Следва право в Соф. ун-т „Кл. Охридски“. За пръв път печата през 1937 в сп. „Искра“ — Пазарджик. Сътрудничи във в. „Стършел“, „Работническо дело“ и др. Работи като ред. във в. „Работническо дело“. Чл. на БКП, на СБП. Умира в София. Ратува за полит. заострена поезия, насочва се към значителни

Димитър Бисеров

Георги Бицин

Димитър Благоев

теми и актуални събития. Преобладаващата част от стиховете му отразяват житейски факти. На много от ранните му сатири това придава характер на злободневни агитки. В някои от най-хубавите си творби се домогва до поетично внушение на идеята. Съст. е на лит. сб. „Естраден сборник. Хумор и сатира“ (1951, съвм. с П. Незнакомов и П. Хр. Гешев) и „Весело лято“(сб. от хумористични разкази, 1962, съвм. с Т. Данаилов) и др. Редактира популярни лит. сб.: „По железния път. Литературен сборник от работнически творби“ (1949), „Работническо творчество, Литературен сборник“ (1951). Псевд.: Джакомо.

Съч.: Ще познаеш ли моята Родина. Стихове. 1949; Стражи на мира. Стихове, 1953; В профил и анфас. Стихотворни фейлетони и злободневки. 1957; Вл. Поптомов. Биогр. очерк. 1957 (съвм. с М. Юруков); Тъкала Донка престилки. — В: Български едноактни пиеси. 1960; Остенова лирика. 1961; Много шум за . . . нещо. Хумористични стихове и разкази. 1963. Непретенциозни хроники. Сб. очерци с предг. от Г. Боков. 1969.

Лит.: А. Д. „Ще познаеш ли моята Родина“. — Изгрев, бр. 1657, 16 февр. 1950; Я. Молхов. Поезията на Г. Бицин. — Септември, 1950, кн. 8; Ив. Попиванов. За вълнуваща политическа поезия. — Септември, 1954, кн. 8; Д. Угрин. Стражи на мира. — Вечер. новини, бр. 5, 7 ян. 1954; Ив. Сестримски. Политическа лирика и художествено майсторство. — Лит. фронт, бр. 7, 17 февр. 1955; В. Колевски. Поетите — пропагандисти на комунизма. — Лит. фронт, бр. 12, 22 март 1962; Почина Георги Бицин. — Нар. младеж, бр. 237, 9 окт. 1965; Ив. Вандов. Български летопис („Непретенциозни хроники“). — Раб. дело, бр. 109, 19 апр. 1969.

крк

БЛАГОЕВ, Димитър (Димитър Благоев Николов) — Дядото (14. VI. 1856 — 7. V. 1924). Роден в с. Загоричане, Костурско. Израства и се формира като личност под въздействието на националноосвободителните идеи. С тях го закърмя учителят му в местното у-ще Георги Константинов — Динката. През 1871 отива в Цариград при баща си и братята си, които поради беднотията на село се занимавали с млекарство в тур. столица. Две години той чиракува при обущари, докато „един прекрасен ден“ захвърля „всичко в краката на майстора“ и отива „право при дядо Славейков“ — тогава „нещо като директор“ на бълг. у-ще. Заедно с др. ученици от пансиона при у-щето (между които Т. Китанчев и С. Гулапчев) участвува в основаването на ученическо д-во за пропагандиране на националната идея всред българите в Цариград — предимно млекари и градинари. По-късно учи при П. Р. Славейков в Одрин, където неуморният възрожденец основава бълг. гимназия, а през 1875 — пак с негово съдействие — заминава за Габрово и постъпва в IV кл. на прочутото тогава у-ще, създадено от В. *Априлов*. Участвува заедно с др. ученици в „укрепването“ на гимназията, а след разгрома на Априлското въстание 1876 се запътва за Стара Загора — пак при любимия си „дядо Славейков“. Получил отново неговата морална и материална подкрепа, Б. взема участие в борбата на Славейков против старозагорските чорбаджии. Щом дочува, че рус. войски са „слезли в Казанлък“, Б. тръгва да ги посрещне, без да мисли за опасността от разбитите и бягащи тур.

Д. Благоевъ

ОБЩЕСТВЕННО

ЛИТЕРАТУРНИ ВЪПРОСИ

Томъ първи.

Д. Благоев „Обществено-литературни въпроси“

части. С войската на генерал Н. И. Столетов той се връща в Стара Загора, а когато тя е принудена да се изтегли, остава с прикриващите отстъплението й бълг. дружини. Още като ученик в Габровската гимназия Б. се вълнува от „въпросите за целта на живота и на знанието“. Тези въпроси го занимават и в Русия, където след Освобождението продължава образованието си. Те го насочват към революционна идеология и дейност, към марксизма. През ян. 1879 заминава за Одеса, за да продължи образованието си, а от септ. 1880 се премества в Петербург, където се записва студент по естествени науки. След две години се прехвърля в Юридическия ф-т. Дружи със студенти-народници, включва се в живота на студентските землячески организации и комунални групи, изучава историята на рус. революционно движение, опознава различните съвременни революционни течения, но нито целите, нито средствата им задоволяват неговия дълбок и самостоятелен ум. Търсенията му се увенчават с успех, след като изучава произведенията на Ф. Ласал и особено I т. от „Капиталът“ на К. Маркс. В края на 1883 Б. основава първата социалдемократическа организация в Русия, известна под името „Благоевска група“, изработва и програмата й. Дейно участвува като пропагандист на марксическите идеи под нелегалното име Пьотр Егоров. Орган на групата е „Рабочий“ (1885) — първият рус. социалдемократически вестник. Заподозрян, че участвува в революционното движение, в издаването на „Рабочий“, Б. е арестуван и след 5-месечен престой в затвора — екстериран от Русия. Рус. революционно соц. движение изгубва един от своите пионери, а бълг. спечелва своя основоположник. Щом пристига в Б-я през 1885, Б. започва да пропагандира соц. идеи. За тази цел издава с жена си В. Живкова (В. *Благоева*) месечното сп. „Съвременний показател“, в социализма на което има ласалиански и народнически примеси. Но в края на 80-те год. Б. е вече оформен марксист. Посетите от него и съмишлениците му семена покълнват и в наскоро прогледналата от робството, изостанала Б-я „поникват“ соц. дружинки. По инициатива на Б. на 2 авг. 1891 40 представители на тези дружинки се събират на нелегална конференция. Тази конференция, състояла се на Бузлуджа, се превръща в учредителен конгрес на Българската социалдемократическа партия. Под вещото ръководство на Б. партията укрепва и се развива, освобождава се още през 1903 от опортюнистите в своите редици. След Октомврийската революция той повежда партията към болшевизация, слага началото на този процес. Умира в София.

Б. е автор на първата бълг. марксическа книга „Що е социализъм и има ли той почва у нас?“ (1891), ред. е на първия бълг. марксически вестник „Работник“ (1892), на теоретическия орган на партията сп. „Ново време“ (1897) — в продължение на 23 год. Оставя голямо теоретическо наследство от трудове по полит., иконом., филос., истор. и др. въпроси. Той е и първият бълг. лит. теоретик и критик-марксист, родоначалник на бълг. марксическа естетическа мисъл. В своите лит. статии и изказвания от края на XIX и нач. на XX в. се изявява като последователен и страстен борец за реалистична и прогресивна художествена литература, дълбоко убеден в нейното с нищо незаменимо обществено въздействие. За него тя е „едно от най-добрите средства за самопознаването на обществото“, влиянието, което тя „може да упражнява върху живота, е грамадно“. Естетиката, която отстоява Б., е монистична и враждебна на всички упадъчни лит. течения, школи, теории. Първият бълг. марксист настоятелно иска от писателите да изобразяват правдиво живота, неговото движение, тенденциите на развитието му. Възгледите му за художественото обобщение, за типизацията обективно са насочени и срещу формализма, и срещу натурализма в литературата.

Вела Благоева

Разкрива фалшивостта на теорията за „чисто" изкуство, доказва, че абсолютно безидейно, нетенденциозно изкуство няма. Въпросът е дали тенденцията е „вярна на действителността, съгласна с истината" или не е. С примери от световната литература Б. изтъква плодотворната роля на прогресивния мироглед — той носи светлина за духовния поглед на писателя, помага му да вникне в смисъла на явленията. Специално отбелязва големите предимства на соц. идеология, на марксическия мироглед. Б. разглежда изкуството като своеобразно отражение на действителността, като отражение-творчество „в живи образи и картини". Сочи голямата роля на специфичната форма, на индивидуализацията за широкото разпространение и влияние на изкуството: „От художествената форма зависи онова мощно влияние, което упражняват художествените произведения върху обществото. Колкото формата на едно произведение е по-художествена, толкова е по-голямо неговото обществено въздействие". Б. има огромни заслуги за марксическото осветляване на творчеството на Хр. Ботев, Ал. Константинов, Т. Г. Влайков и др. писатели-реалисти, на бълг. литература.

Съч.: Нашите апостоли. 1886; Христо Ботев (Реч, приготвена по случай отпразнуването на пловдивските ученици паметта на Ботева на 18 май т. г.). 1887; Що е социализъм и има ли той почва у нас? Търново, 1891; Обществено-литературни въпроси. 1901; Принос към историята на социализма в България. 1906; Към марксизма! 1911; Избрани произведения в два тома. 1950; Събрани съчинения. Т. I—XX. 1964; Кратки бележки из моя живот. 5 изд. 1971.

Лит.: Ст. Каролев. Димитър Благоев. Литературен теоретик и критик. 1951; О. Бояджиев. Естетическите възгледи на Димитър Благоев. — Език и литература, 1948, кн. 3; Т. Павлов. Към въпроса за литературните възгледи на Димитър Благоев. — Филос. мисъл, 1949, кн. 2; Д. Ф. Марков. Об эстетических взглядах Благоева. — Ученые записки Ин-та славяноведения АН СССР, т. II, 1950; Л. Кумбилиева. Димитър Благоев и художествената литература като специфично отражение на живота. — Септември, 1954, кн. 5; Г. Цанев. Димитър Благоев като литературен теоретик и критик. — В: Страници от историята на българската литература. 1958; Г. Димов. Димитър Благоев — борец срещу идеалистическо-формалистическата естетика и критика. — Лит. мисъл, 1964, кн. 3; Ст. Каролев. Естетическите позиции на сп. „Ново време" (1897—1923). — Лит. мисъл, 1967, кн. 4; Г. Цанев. Д. Благоев и литературата. — Ново време, 1967, кн. 2; Димитър Благоев, Георги Кирков, Георги Бакалов, Димитър Полянов в спомените на съвременниците си. 1968. *ск*

БЛАГОЕВА, Вела (Виктория Атанасова Живкова) (29. IX. 1858 — 21. VII. 1921). Родена в Търново в старо революционно семейство. Първоначално образование получава в Търново, Габрово и Русе. Още 14-год. става учителка — във Варна, Цариград и Берковица. Участвува в Руско-тур. осв. война като милосърдна сестра в рус. армия. След Освобождението следва в Петербург — педагогически курсове (1878—81) и истор.-филол. отдел на бестужевските курсове (1882—84). Става чл. на нелегалната група „Народна воля" и взема дейно участие в борбите на петербургските студенти срещу самодържавието. В тази революционна среда се запознава с Д. *Благоев* (1883). Като негова жена Б. е верен негов другар и помощник през целия си живот. За оформяне на лит. ѝ интереси имат значение двете ѝ срещи с И. С. Тургенев (1879, 1880) в Петербург. След завръщането си в Б-я (1884) тя развива многостранна обществена, журналистическа и лит.-публицистична дейност. Б. е първата жена марксистка-революционерка в Б-я, основателка на женското соц. движение. Като учителка непрекъснато е преследвана, уволнявана и премествана заради соц. си убеждения. През 1885 става отговорен ред. на сп. „Съвременний показател", издаван от Благоев, който е и гл. ред. Освен това редактира сп. „Дело" (1894—96), „Женски труд" (1904—05), „Женски бюлетин" (1902). Сътрудничи активно в сп. „Ново време" с рецензии,

Бленика

Бленика. „Бяла птица“

Илия Р. Блъсков

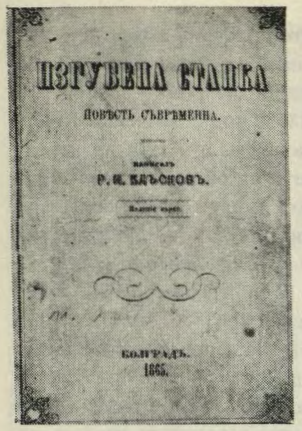
очерци и разкази. Там помества статията „Реализмът в Ботевите произведения“ (1898, кн. 1). Участвува още в сп. „Ден“, „Право дело“, „Българска сбирка“, „Учител“, „Демократически преглед“, „Училищен преглед“ и др. Творби за деца публикува в сп. „Светулка“. През последните год. от живота си сътрудничи на „Червен смях“ под псевд. Майка. Умира в София.

Б. е авторка на учебник по методика на бълг. език, както и на много статии по педагогически въпроси. Публикува очерци и разкази, няколко повести и романа „Процес“ (1898), който представлява изобличителен документ срещу терористичния режим на Ст. Стамболов. Той е документ за обществения и полит. живот по това време, както и за първите стъпки на социализма в Б-я. Може да се предполага, че в основата на сюжета лежи процесът, възбуден срещу Благоев във Видин за „обида на височеството“, който трае повече от 4 год. Сюжетът на истор. повест „Царица Теодора“ е взет от епохата на Иван Александър. Другите ѝ две повести са посветени предимно на положението на жената в семейството и обществото. В лицето на своята героиня от „Без любов“ (сп. „Ден“, 1892) Б. защищава правото на жената да обича и да работи свободно наравно с мъжа. В „Подир бурята“ тя поставя женските образи на по-широк обществен фон, като ги свързва с революционните борби през Априлското въстание 1876, Руско-тур. осв. война и първите години след Освобождението. Проявява се и като преводачка на художествена литература. Превежда „Бащи и деца“ от И. С. Тургенев, „Руски жени“ от Н. А. Некрасов, „Кой е крив“ от А. И. Херцен и др. Лит. дело на Б. е част от голямото ѝ революционно дело за възтържествуване на комунистическите идеали. В това е и неговото историко-литературно значение.

Съч.: Методика на българския език за народните елементарни и трикласни училища. Пловдив, 1892; Царица Теодора. Скица из българския живот от XIV в. 1894; Процес. Роман. Пловдив, 1898; Две повести из народния живот на българите. 1904.

Лит.: Е. Богданова. Вела Благоева. Биогр. очерк. 1969; К. К. (К. Кръстев). „Процес“. Роман от В. Благоева. — Мисъл, 1899, кн. 5; М. Т. (М. Тихов). „Процес“. Роман от В. Благоева. — Право дело, 1899, кн. 6; Jenny (Д. Божилова). Две повести от В. Благоева. — Ново време, 1904, кн. 10; Д. Благоев. Няколко бележки към статията „Един живот“. — Ново време, 1921, кн. 1; Ив. Генчев. Един живот. — Ново време, 1921, кн. 24; Т. К. Белчов. За малко известния роман „Процес“, написан от Вела Благоева, и за неговия главен герой. — Отеч. глас, бр. 3616—3624, 29 май — 7 юни 1956; Р. Брадинска. Във: Възникване и оформяване на женското социалдемократическо движение в България. 1885—1915. 1969. *ец*

БЛЕНЙКА (псевд. на Пенка Денева Цанева) (8. II. 1899). Родена в Тутракан в семейството на опълченец от Руско-тур. осв. война. Учи до 1913 в Тутракан. Завършва гимназия в Търново (1918) и слав. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1925). Още като студентка публикува стихотворения във в. „Равенство“ (1919, 1920). По-късно сътрудничи във „Вестник на жената“, „ЛИК“, „Литературен час“,

Ил. Р. Блъсков. „Изгубена Станка“

„Съвременник“, „Изкуство и критика“, „Литературен фронт“, „Жената днес“, „Септември“. Учителствува в София от 1937 до 1946. Чл. на СБП.

Основен лиричен герой в поезията на Б. е жената. В центъра на поетичния й свят са любовта и майчинските чувства. Това определя и цялостното, подчертано жизнеутвърждаващо и хуманистично отношение на авторката към света. Тя е майка, съпруга, която се радва на пъстрата върволица на дните, но не се затваря в „крепостта на своя дом“, а тъкмо тук зазвучават обществените вълнения с интимен резонанс. В навечерието и по време на II световна война в лириката на Б. навлизат антифашистки — славянски и антивоенни — мотиви, а след 9 септ. 1944 — темите на соц. строителство и борбата за мир. Характерно за поетесата е, че дори героичният образ на борeца-комунист у нея е пресъздаден своеобразно пречупен през погледа на майката (лирическата поема „Пътят към звездите“). От топлия спомен за родните добруджански полета до радостта от обновяващия се соц. трудов пейзаж — поезията на Б. създава интересен образ на родината, преминал през сърцето на жената и изпълнен с дълбока и интимна любов. Стихът й се отличава със своя сърдечен и искрен тон. Превежда творби от чеш., словаш., срб., хърв., пол., рус. и укр. поети.

Съч.: Брегове. 1932; Бяла птица. 1937; Сребърни ръце. 1943; На пост. 1952; Лирика. 1960; Пътят към звездите. Лирическа поема. 1964.

Лит.: Ал. Филипов. „Брегове“. — В-к на жената, бр. 522, 1933; А. Георгиева. „Брегове“.— Лит. час, бр. 11, 1935; Ст. Божков. „Бяла птица“. — В-к на жената, бр. 678, 1937; Кр.Михалчева.Българската женска лирика.— Филос. преглед, 1937, кн. 4; П. Пенев. Поетки от Добруджа. — Изкуство и критика, 1940, кн. 7; Б. Цветкова. Славянски мотиви в творчеството на Дора Габе, Багряна, Грубешлиева, Петканова и Бленика. — Славяни, 1947, кн. 1—2; Г. Константинов. Бленика. — В: Моето поколение в литературата. 1967; М. Василев. Със своя диря. — Лит. фронт, 13 февр. 1969; Р. Змеев. Дъщеря на Добруджа. — Силистр. трибуна, бр. 135, 18 ноем. 1969; Л. Капитанов. Юбилей на Бленика в родния Тутракан. — Силистр. трибуна, бр. 137, 22 ноем. 1969.

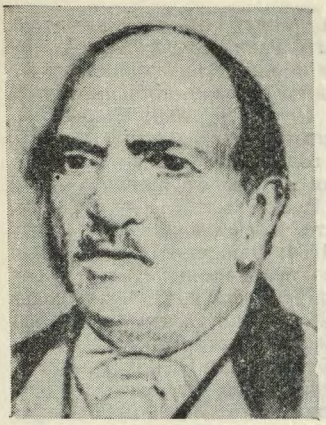
ефк

БЛЪСКОВ, Илия Рашков (Райков) (9. II. 1839 — 13. VIII. 1913). Роден в Клисура. Син на възрожд. учител и книжовник Р. *Блъсков*. Първоначално учи при баща си (1847—53), а за известно време и в с. Девня (дн. квартал на гр. Девня) и Русе. През Кримската война е шивашки чирак в Силистра. При оттеглянето на рус. войски от Б-я Б. стига с тях до Браила, където става продавач и слуга в манифактурен магазин. През 1856 се завръща в Б-я — в с. Калипетрово (дн. квартал на Силистра) и продължава да чиракува. Аптекарски ученик е, а след това абаджийски чирак в Силистра. През 1857—60 учителствува в с. Айдемир (дн. квартал на Силистра). Почувствувал оскъдността на своите знания, той отива в Шумен (1860), където учи при Д. *Войников* и А. *Гранитски*, а по-късно е назначен и за учител. В Шумен продължава да работи и след Освобождението като учител, инспектор, преподавател в Учителския ин-т и в Девическата гимназия. Умира в Шумен.

Книжовната дейност на Б. започва след Кримската война. Първоначално превежда религиозни съчинения, сътрудничи на сп. „Духовни книжки“ с нравствено-дидактични статии. Първата негова оригинална творба — „Изгубена Станка“ — се появява през 1865. Написана под въздействието на „Нещастна фамилия“, „Предвестник Горскаго пътника“, „Горски пътник“, тя отразява актуални моменти от балг. действителност, изобразява някои обществени и лични прояви на българина, свежестта и непосредствеността на балг. природа. В нея е направен опит да се пресъздаде образът на хайдутина, отправя се косвена критика срещу полит. гнет, утвърждават се

нравствените добродетели на народа. Това до голяма степен определя и интереса, с който се посреща повестта от читателя. Но религиозно-просветителският мироглед на Б., слабата му лит. култура, силното въздействие, което изпитва от нравствено-дидактичната и сантиментално-романтичната литература, не му позволяват да доразвие самобитните моменти от първата си повест. И във втората белетристична творба на Б. „Злочеста Кръстинка“ има правдиви картини от живота на бълг. село през Възраждането, интересни образи от селската патриархалност. Те са подчинени обаче на консервативно-романтичните схващания на автора, говорят за тъгата по отиващата си идилия. „Злочеста Кръстинка“ дава сравнително вярна представа за бъдещото творческо развитие на Б., за възможностите му като белетрист, за неговия мироглед. Всички произведения, които написва след това, като се изключи в известна степен „Пиян баща, убиец на децата си“, преповтарят идейно-художествените особености на втората му повест. Останал верен на концепциите си за морално-разрушителната сила на цивилизацията, Б. не разбира настъпилите промени в обществения живот, бита, морала, културата. Бързото развитие на капитализма само засилва консервативно-романтичния му подход в изображението на живота. Затова разказите и повестите, които написва — „Донка хубавица“, „Стоянчо“ и др., — са отчаяна, но безполезна съпротива срещу една действителност, която той не може да почувствува и разбере. Белетристиката на Б. има значение с актуалната си тематика, с естествено пресъздадените образи от селския живот, със своите природни и баталистични картини, със сполучливото използване на народната реч в изграждането на художествения образ. Б. се проявява и като преводач. Превежда черковно-религиозни съчинения, произведения от срб. (Ил. Огнянович, М. Глишич, М. Миличевич) и рус. език (Н. В. Гогол, В. М. Гаршин), побългарява „Две сестри, Добра и Грозданка“, „Азаил и неблагодарний селенин“, „Рада Клюкарката или хлевоуста жена. . .“. Неговите преводи и побългарявания са в единство с литературно-критическите му позиции и оригиналното му художествено творчество. Те изразяват нравствено-религиозните му възгледи, възприемането на някои идейни и художествени концепции от чуждестранната литература, които утвърждава в своите разкази и повести. Редакторската дейност на Б. започва през Възраждането със сп. „Градинка“ (1874—75), което е подновено през 1879 под наименованието „Градина“. За да задоволи нуждата на народа след Освобождението от общодостъпна книжнина, Б. издава поредиците „Ред книжки за прочитание на секиго“ (28 кн.), „Ред книжки за народа“ (12 кн.), „Ред духовни книжки“, „Войнишка китка“ (2 кн.). Той е един от ред. на „Учителски вестник“ (1885), на сп. „Памятник“ (1895—96). Развива общообразователна и културна дейност и като съставител и издател на календари. От 1871 до 1899 издава ок. 39 календара, в които се изказва по важни обществени въпроси. Ценни за историята на бълг. култура са мемоарите на Б. — „Спомени из ученическия, учителския и писателския ми живот“, „Материал по историята на нашето възраждане“, „Спомени из народния живот“. Богати с наблюдения и факти, те разкриват различни страни от полит. и културния живот в Б-я. Докато в своите разкази и повести в някои случаи авторът е едностранчив и неубедителен, тук разказва обективно и непринудено, рисува живи образи, вниква в народната психология и бит. Б. проявява интерес и към фолклора и етнографията — събира и публикува народни песни и др. народни умотворения. Сътрудничи на „Български книжици“, „Духовни книжки за поучение на всяк християнин“, „Македония“, „Училище“ и на др. периодични издания.

Съч.: Десят заповеди божи или кратко християнско поучение. Потребно на всяк християнин да знае накъсо что ся съдръжява в десятте божи заповеди. Преведено от Илия Райковича и печятано с иждивлението отца его Р. И. Блъскова. Букурещ, 1856; Живот на святаго Ивана Предтеча и на святаго Игнатия Богоносца. Превел от първообразното Илия Р. Блъсков, учител в Шюменското долнемахленско училище. Болград, 1863; Изгубена Станка. Повест съвременна. Написал Р. И. Блъсков [Ил. Р. Блъсков]. Издание 1. Болград, 1865 (2 изд. Русчук, 1867); Две сестри, Добра и Грозданка. Приказка I. Побългарил Илия Р. Блъсков. . . Русчук, 1869 (2 изд. 1870); Азаил и неблагодарний селенин [превел И. Р. Блъсков] с прибавление на една песен Грозданка. . . Приказка II. Русчук, 1869 (2 изд. 1870); Злочеста Кръстинка. Повест народнобългарска от Ил. Блъсков. Издание първо. . . Русчук, 1870; Календарче за година 1871. Русчук, 1870; Календарче за 1872 високосна година. . . Русе, 1871; Календарче за година 1873 от Ил. Блъсков. . . Русчук, 1872;

Рашко Блъсков

Приказка III. Рада Клюкарката или хлевоуста жена с Една песен народна в края. (Мото). Наредил и издал И. Р. Блъсков. Русчук, 1873; Хитър Петър. Книга I от Илия Р. Блъсков. Русчук, 1873; Календарче за 1874 с предвещание за младите търговчета и занаятчийчета от Ил. Блъсков. Пловдив, книжарница на Хр. Г. Данов и с-ие [Виена], 1874; Календарче за година 1875 с предсказвания, налучени чрез изкривения телескоп от Ил. Блъсков. Виена, 1875; Календарче за 1876 година високосна. Астрономисано без телескоп от Ил. Блъсков. . . Виена, 1876; Календарче за година 1877 от Илия Р. Блъсков. . . Русе, 1877; Жален спомен за лютите рани на България през година 1876. Кн. I. Наредил Ил. Р. Блъсков. . . Букурещ, 1878; Книжки за прочитание на всекиго. Кн. I. Русчук, 1879; Пиян баща, убиец на децата си. I—III.Русчук, 1879—1880; Минзухар за прочитание на секиго. Кн. I. Варна, 1880; Теменуга. Варна, 1881; Зюмбюл цвете. С прил. стари наши песни. Варна, 1882; Лале. Варна, 1883; Моминска сълза. . . Пловдив, 1883; Перуника. . . Варна, 1883; Поп Марко — едновремешен свещеник. 1883; Сиромашки клетви. Варна, 1884; Лиляка. Варна, 1884; Войнишка китка. . . Кн. I. Русе, 1884; В памет покойному, усердному, трудолюбивому, ученолюбивому, искреному българско родолюбцу Добри П. Войников. Варна, 1885; Здравец. Варна, 1885; Из дневникът на един стар учител. . . Русе, 1885; Латинка (Сборник). Варна, 1885; Стоенчо. Разказ из нашия нов освободен живот. Варна, 1885; Донка хубавица. Разказ из живота на днешните людимлади. Русе, 1886; Дядо Добри. Един от старите наши истински народни мъже. Русе, 1886; Калинка. Русе, 1886; Криво лале. Русе, 1886; Минзухар. 2 изд. Шумен, 1886; Цони. Смешен разказ. Варна, 1886; Ружа. Варна, 1886; Богдан. Разказ от живота на днешните людимлади. Варна, 1887; Елха. Шумен, 1887; Станаик или коледник. Сбирка. . . Шумен, 1887; Трендафил. Шумен, 1887; Върбина цвете. Шумен, 1888; Куцото учителче или нашето огледалце през год. 1883/5. . . Видин, 1888; Двама братя. Повест, основана на верни и точни събития. . . Шумен, 1888—1889; Димитровска ружа. Видин, 1889; Нещастна Калинка. . . Варна, 1892; Историята на селото Риж (Чала Кавак). 2 изд. Шумен, 1895; Разказ из добродетелния живот на нашите неотдавнашни старци селяни. 3 изд. Шумен, 1895; Трима народни учители. . . Шумен, 1895; Отец Захарий. . . Шумен, 1895; Велчо. Един нещастен баща (Из живота на днешните синове и техните родители). Шумен, 1896; Гълъбчето. Нравоучителен разказ. Шумен, 1896; Една свинска глава за 100 лева или нашите сиромаси по градищата. . . Шумен, 1896; Из живота на някои от покойните наши селски учители. . . Шумен, 1896; Спомени из ученическия, учителския и писателския ми живот, 1907; Загинал бе и намери се. Варна, 1908; Спомени из народния живот. . . 1912.

Лит.: Ив. Богданов. Илия Р. Блъсков (1839—1913). Народен просветител и писател. 1940; Ил. Конев. Ил. Блъсков. Живот и дело. 1969; Ал. Теодоров. Българска литература. Кратко ръководство за средни и специални училища. Пловдив 1896; С. С. Бобчев. Илия Р. Блъсков (Кратък очерк на неговия живот и дейност). — Бълг. сбирка, 1906, кн. 10; Б. Н. Балкански. Илия Р. Блъсков като писател и учител. — Светлина, 1907, кн. 5, 6—7; Ст. Чилингиров. Илия Р. Блъсков. — Учил. преглед, 1913, кн. 1; Б. Пенев. История на новата българска литература. Т. IV, ч. II. 1936; Г. Константинов. Нова българска литература. Епоха на Възраждането. От Паисий Хилендарски до Иван Вазов. 1947; Д. Иванова-Мирчева. Езикът на повестта „Изгубена Станка“ от Илия Р. Блъсков. — Бълг. език, 1955, кн. 3; Г. Константинов. Илия Р. Блъсков. — В: Писатели-реалисти. Кн. II. 1960; П. Динеков. Илия Р. Блъсков. — Във: Възрожденски писатели. 1962; Ил. Конев. Книжовното дело на Ил. Блъсков. — Изв. на Ин-та за литература, 1962, кн. XIII; Н. Д. Николов. Кой е Жельо, героят на „Изгубена Станка“. — Лит. мисъл, 1965, кн. 1; Ил. Конев. Из архивното наследство на Илия Блъсков — Изв. на Ин-та за литература, 1965, кн. XV; История на българската литература. Т. II. 1966. с. 409—426; П. Динеков. Илия Блъсков. — В: Бележити българи. Т. III. 1969; Д. Леков. Проблеми на българската белетристика през Възраждането. 1970.

дл

БЛЪСКОВ, Рашко (Райко) Илиев (Лилов) Папукчийски (1819—84). Роден в Клисура. Учението си започва в една от стаите на метоха в родното си място. Поради тежкото материално състояние на баща си е принуден да напусне у-щето, за да му помага в чехларството. На 17-год. възраст тръгва с един си-

найски таксидиот да събира помощи. През 1837 става учител и певец в с. Дълбоки,Старозагорски окр. Учителствува в с. Черковна, Варненски окр., в Провадия, в с. Калипетрово (дн. квартал на Силистра), където взема активно участие в построяването на училищни сгради, в обществения и културния живот. За известно време е в Букурещ във връзка с печатането на някои свои книжки, след което продължава учителстването си в Силистра, в с. Калипетрово. Преследван от Ибраим паша и от силистренския владика, Б. е принуден да се пресели в Русе, където живее под полицейски надзор. След това отново е учител в с. Черковна, с. Дивдядово (дн. квартал на Шумен). Предполага се, че през 1862 започва да издава в Болград сп. „Духовен прочит". В същия град през 1864 основава и сп. „Духовни книжки за поучение на всяк християнин", което продължава да редактира в Браила, а след това отново в Болград, където е учител. Известно време учителствува и в Плоещ. През 1870 е в Букурещ. Там започва да редактира сп. „Училище". През 1876 се преселва в Гюргево. След като Хр. Ботев потегля с четата си за Б-я, издава в. „Нова България" (от бр. 2). Б. е издател на вестника до бр. 53; подписва се с псевд. А. Р. Белобрадов. През Руско-тур. осв. война е ред. на сп. „Славянско братство", а след Освобождението — на педагогическото сп. „Наставник за учители и родители" (1880—81).

Б. се проявява в областта на просветата, литературата, журналистиката — той е редактор, преводач и побългарител, съставител и издател на учебни помагала и календари. Събира и обнародва народни умотворения. Оставя интересна „Автобиография", отпечатана след смъртта му. Сътрудничи в „Цариградски вестник", „Дунавски лебед", „Българска дневница", „България", „Българска пчела", „Дунавска зора", „Народност", „Общ труд", „Отечество". Заедно със синовете си Илия и Димитър създава в културния живот според ироничното определение на Ботев „съзвездието Блъсков", критикувано от представителите на революционната емиграция за религиозно-просветителския мироглед на членовете му.

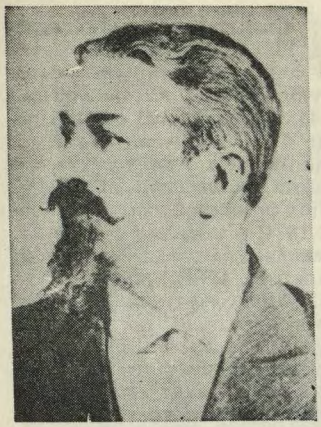
Съч.: Нов български буквар в полза на първоначалните училища и за всяк, что желае да ся научи да сричя, да прочита и да записва лесно. Събран и нареден според най-новий способ на учението от взаимоучителя каменопетренскаго Райна И. Блъскова. Букурещ, 1856; Три повести за децата християнски, нравствени и поучителни, побългарени от Р. И. Блъскова. Цариград, 1860; Пълний календар с предвещания на знаменитий астроном Казамиа, за година 1863 и с други любопитни забавления и нещо от дяволския Казамиа. Наредил Р. И. Блъсков. Букурещ, б. г.; Жития на светиите. Преведени от Р. И. Блъскова. Браила, 1864; Въведение във всеобща история с кратко прибавление от старобългарската история. Наредил Р. И. Блъсков по Шлецера. Болград, 1864; Календар с предвещанията на знаменития астролог Казамиа за година 1867. Побългарил Р. И. Блъсков. Болград, 1867; Жития святих за месяц януаря. Преведени и натъкмени от Р. И. Блъскова, а напечатани от Книжевното Д[обротворно] дружество в Шумен. Книга първа. Букурещ, 1867; Малко календарче за година 1868 от Р. И. Блъскова. Болград [1868]; Буквар за първоначалните ученици. Нареден от Р. И. Блъсков. Букурещ, 1870 (2 изд. 1874); Автобиография. Русе, 1880; Автобиография на Райча Илиев Блъсков. Животописанието ми, което захванах да пиша у Болград, Бесарабско, на 1868 г. — СбНУ, 1901, кн. XVIII.

Лит. Г. Боршуков. История на българската журналистика. 1965.

дл

БО́БЕВ, Петър (Петър Бобев Петров) (9. VIII. 1914). Роден в Горна Оряховица. Получава прогимназиално и средно образование в София. Завършва Агрономическия ф-т в София (1937). Агроном е в ДЗС „Г. Димитров" в Плевен, в Горна Оряховица и в Пловдив. Работи в Бълг. нар. банка в София. Чл. на СБП. За пръв път печата разкази в сп. „Дружинка". Първата му книга е „Деца на слънцето" (1955), редактирана от А. Каралийчев, който оказва влияние върху оформянето на Б. като писател. Творчеството му е предимно из областта на научната фантастика, която използува, за да разкрие природата в цялото ѝ многообразие. Героите му са носители на морални ценности и спомагат за правилното развитие на детския светоглед. Книгите му се отличават с жива фабула, имат подчертано познавателен характер.

Съч.: Деца на слънцето. Приказки за растенията. 1955; Все по-високо. 1957; Гущерът от ледовете. Научно-фантастична повест. 1958; Заешка пакост. Разкази. 1959; Гърбавата ела. Приказки. 1960; Белият лоцман. Повест. 1961; Кактуси. Разкази за юноши. 1961; Самотникът от ледената пустиня. Повест. 1963; Свирепия. Роман. 1963; Жрицата на змията. Роман за юноши. 1965; Заливът на акулите. Роман. 1965; Теао Немия. Повест. 1965; Галатея. По-

Стефан С. Бобчев

вест за юноши. 1967; Драконът от Лаулаба. Роман. 1968; Вълчата царица. Приключенска повест. 1969; Любопитният Ему. 1969; Симба. 1969; Куцият дявол. Приключенски роман. 1970.

Лит.: П. Чолов. Книга за природата и нейното преобразяване („Деца на слънцето"). — Учит. дело. бр. 78, 1955; „Гърбавата ела".— Пламък, 1960, кн. 6; В. Стаматов. „Белият лоцман". — Лит. фронт, бр. 34, 24 авг. 1961; Е. Манолов. „Свирепия". — Пламък, 1963, кн. 5; „Заливът на акулите". — Пламък, 1963, кн. 9; „Самотникът от ледената пустиня". — Пламък, 1963, кн. 11; Ат. Славов. Създаването на съвременния Робинзон.— Нар. култура, бр. 26, 26 юни 1965; Й. Василев. В сериозния свят на детската литература. — Нар. младеж бр. 94, 21 апр. 1966.

ди

БО̀БЕВСКИ, Любомир Хаджиниколов (9. XI. 1878—1960). Роден в Тетевен. Следва в Истор.-филол. ф-т на Соф. ун-т. Нашумява през I световна война със своите шовинистични стихотворения („Съюзници, разбойници" и др.). Възхвалява виновниците за погрома, царското семейство, агресията на Хитлер. Автор е на патриотичната песен „О, Добруджанский край". Съчиненията му нямат художествени качества. Псевд.: Бурний, Вихрогонов, Катя Мишайкова, Многострадалний Йов, Г. Потоков, Теменужков, Л. Усоев.

Съч.: Силуети в мрака. Разкази. Кн. I и II. 1908 и 1910; Кървави разкази за Освободителната война на Балканите. 1913; Гергана. Опера. Музика маестро Г. Атанасов. 1917; Под сянката на меча. Стихотворения. 1917; Песни за Добруджа. 1918; Китка за Лиляна. 1923; Свещени сенки. Стихотворения. 1923; Молитвени песни, 1924; Стефан Стамболов. Поема. 1925; Брациговска епопея. Стихотворения. 1926; Родино моя. Сценки. 1926; Епопеи. Стихотворения. 1927; Разпни го. Сценки. 1928; Завети. Стихотворения. 1931; Полицейска стихотворна сбирка. 1931; Лъвовете на Балкана. Роман. 1933; Родни скрижали. Стихотворения. 1934; Синът на героя-инвалид. Роман. 1934; Към победа. Стихосбирка. 1941; Златен век. Стихотворения. 1943.

Лит.: Ал. Балабанов. Епохата на Люб. Бобевски. — Пряпорец, бр. 223, 1916; Ив. Клинчаров. Песни за омраза и войни. — Нар. армия, бр. 12, 1922; Ив. Клинчаров. Казармена поезия. — Нар. армия, бр. 16. 1922; Г. Бакалов. „Лъвовете на Балкана". — Заря, бр. 3520, 1933.

ед

БО̀БЧЕВ, Стефан Савов (20. I. 1853 — 8. IX. 1940). Роден в Елена. Учи в родния си град, а от 1868 в Императорската медицинска школа в Цариград. Влиза в средата на видни бълг. общественици, църковни дейци и книжовници — П. Р. Славейков, Ил. Макариополски, Т. Бурмов, Др. Цанков, Т. Икономов, Ст. Стамболски, Ст. Чомаков и др. Чл. на редица културни общества — „Македонска дружина", печатарско д-во „Промишление", „Благотворително братство". В качеството си на председател на „Македонска дружина" посещава Солун, Битоля, Велес, Кюстендил, София и др. Впечатленията си от бита, обществения устройство и учебното дело на споменатите градове Б. описва в няколко дописки до в. „Право" (бр. 19—31, 20 юли — 12 окт. 1873), озаглавени „Из пътните ми впечатления". Сътрудничи във в. „Македония" и „Напредък"; редактира сп. „Читалище" и „Ден"; превежда повести, разкази и учебни помагала. По съчинението на мадам Фюре съставя „Съкратена османска история". През 1876, преследван от тур. полиция, емигрира в Одеса. По-късно по искане на Одеското бълг. настоятелство заминава за Сърбия като официален негов представител в лагера на ген. М. Черняев. Поради сръбско-българските недоразумения напуска Бялград и отива в Румъния. Там редактира в. „Стара планина" (1876—77), на който сътрудничат Ив. Вазов, К. Величков, Гр. Начевич и др. През Руско-тур. осв. война е чиновник за особени поръчки при княз В. А. Черкаски; съставя „Материалы для изучения Болгарии", пише труд за Руско-турската война. От 1877 до 1880 следва право в Московския ун-т. Там се сближава с реакционните славянофилски среди. До края на живота си остава застъпник на идеята за културно, иконом. и по-

лит. сътрудничество между слав. държави. В Русия се оформят интересите му към фолклора, изявени най-пълно в 4-томния „Сборник на българските юридически обичаи". През 1880 се установява в Пловдив. Председател е на Върховния административен съд (1883), директор на правосъдието в Източна Румелия (1884—85), народен представител (1894—1908, 1911—23). Сътрудничи във в. „Марица"; участвува в редактирането на сп. „Наука" и в. „Новини". Превратът и контрапревратът ок. свалянето на Ал. Батенберг го заставят да емигрира в Цариград и Одеса, където в продължение на няколко години Б. е зает предимно с публицистична и научна работа. След повторното си завръщане в Б-я основава сп. „*Българска сбирка*" и „Юридически преглед" (1893—1933). Взема участие в създаването на Юридическото д-во, на Д-вото наълг. публицисти и писатели. Частен хоноруван доцент по история наълг. и слав. право (1902—11, 1912—27) и по история на каноническото право в Юридическия ф-т на Соф. ун-т. Основател, директор и преподавател по съвременна полит. и социална история в Балканския близкоизточен ин-т (по-късно Свободен ун-т). Виден представител на консервативната народна партия, през 1911—12 е м-р на народното просвещение. Пълномощен м-р в Петербург (1912—13). Славянофил и русофил, Б. искрено вярва, че бъдещето на Б-я е в културното и полит. единство с царска Русия. Като председател (1903—10) на Славянското д-во в Б-я е организатор на реакционния слав. събор в 1910, против който се обявяваълг. прогресивна интелигенция. Дописен чл. на БКД (дн. БАН) от 1881, редовен чл. на БКД от 1884. Дописен чл. на Югославската АН и изкуствата в Загреб (от 1909), на Чеш. АН и изкуствата в Прага (от 1910), на Полското научно д-во в Лвов (от 1925), почетен доктор на ун-та „Ян Коменски" в Братислава (от 1933). Умира в София.

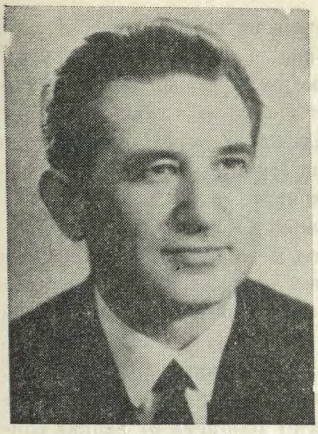
Оставя огромно и разностранно книжовно наследство: изследвания в областта наълг. и слав. право, истор. съчинения, обществено-политически статии, публикувани във в. „Марица", „Мир", в сп. „Славянски глас", „Българска сбирка", „Юридически преглед" и др.; пише по културни и лит. въпроси. Псевд.: Батю Звездан, Стойков, В. Бежан.

Съч.: Наводнение на Дунав. Приказка нравоучителна. Побългарил Стефан С. Бобчев. Цариград, 1871; Съкратена османска история. . . Цариград, 1871; История на Геновева с притурка на една нравоучителна повест Величко и Иванчо. [Превод на С. Бобчев.] Цариград, 1872; Пътуванье около света. Преведе от френски С. С. Бобчев. Цариград, 1873; Ключът на науката или всекидневни явления в природата, пояснени от д-р Е. С. Брюера. Превод [от френски] Стефана С. Бобчева. Цариград., 1874; Съчинение на Минье. Животът на Франклина. Превел от френски С. С. Бобчев. Цариград, 1874; Руско-турската война. Букурещ,1877; Руско-турската война. 1877—1878. Очерки и разкази. посветени на младата българска войска. Русе, 1879; Търговско право. Изводи от уроците по търговско право, държани в търговско-практическия курс при Пловдивската търговско-индустриална камара през 1898. Пловдив. 1898; Старобългарски правни паметници. Ч. I.1903; История на старобългарското право. Лекции и изследвания. 1910; Източна Румелия. Истор. поглед, устройство, законодателство, правосъдие. Приноси към новата история наълг. право. 1924; Римско и византийско право в старовремска България. 1927; Общо каноническо право. Българско черковно право. 1928; Брачно право. Имотно право. Външно право на черквата. 1930.

Лит.: Юбилеен сборник за 25-годишната книжовно-обществена деятелност на С. С. Бобчев. Пловдив, 1896; С. С. Бобчев. Живот, обществено-книжовна деятелност и показалец за по-главните му научно-книжовни трудове. 1909; Петдесетгодишният юбилей на С. С. Бобчев. Ред. Хр. Цанков. 1921; П. Стайнов. Проф. С. С. Бобчев (20. I. 1853—8. IX. 1940). — В: Поменик на Българската академия на науките и изкуствата. Б. г.

сг

БО̀ГДАНОВ, Иван Генчев (3. V. 1910). Роден във Велико Търново. Завършва гимназия през 1929, а право през 1936 в Соф. ун-т „Кл. Охридски". Работи дълги год. като стопановед и юрисконсулт в държ. учреждения и като адвокат на частна практика в София. Сътрудничи на сп. „Училищен преглед", „Българска мисъл", „Златорог", „Съдба", в. „Мир", „Вечер", „Днес" и др. След 9 септ. 1944 сътрудничи на сп. „Септември", „Пламък", „Език и литература", „Славяни", „София", в. „Народна култура", „Литературен фронт", „Вечерни новини", „Изгрев", „Лост" и др. Архивист, библиограф, той навлиза и в лит. история, и в лит. критика често със субективистични преценки. Стойност имат лит.-библиографските му справочници. Под негова редакция излизат избрани произведения на Ст. Михайловски, Ил. Р. Блъсков, Божан Ангелов и др.

Иван Богданов

Съч.: Илия Блъсков. Народен просветител и писател. Лит.-крит. очерк. 1940; Между примирието и мира. Публицистика. 1946; Стоян Михайловски, поет, трибун и мислител. Студия. 1947; Спътници на първенците. 1960; Речник на българските псевдоними. 1961; Чудомир. Лит.-крит. очерк. 1961; Клади край Босфора. Истор. очерк. 1962; Жанровото многообразие на литературата. Студия. 1962; Българската комедия. Студия. 1962; От наблюдение към творчество. Студия. 1963; Безсмъртни предтечи. Истор. очерк. 1963; Сияние пред залез. Истор. очерк. 1963; Елин Пелин, художникът на българското село. Очерк. 1964; Живият въглен на словото. Истор. очерк.1965; Узунджово. Истор. очерк. 1965;Между приятели. Очерк на тур. език. 1965; И те са хора. Траги; комични истории с български писатели. 1965-Българската литература в дати и характеристики. 817—1965. 1966; Климент Охридски. Истор. очерк. 1966 (2 изд. 1967); Литературни студии. Проблеми и профили. 1966; Светлините на Атон. 1966; Хайдути. Истор. очерк. 1967; Критика и антикритика. 1967;Василий Врач. Романизуван живот. 1968; Велико Търново. Градът-чудо. 1968; Въстаници. Истор. очерк. 1969; Патриарх Евтимий. Книга за него и неговото време. 1970; Кратка история на българската литература. Ч. I—II 1969—1970.

Лит.: Л. Салвини. Басни от Михайловски под редакцията на Иван Богданов. — L'Europa orientale. Roma, 1939, fasc. VII—X; Д. Бабев. Творбите на Илия Блъсков.— Мир, бр. 12 051, 1940; Д. Минев. Произведенията на Илия Блъсков под редакцията на Иван Богданов. — Просв. единство, бр. 37—38, 1939—40; Ив. Петканов. „Илия Блъсков". — Bulgaria, rivista di Cultura, 1940, 3; Н. Дончев. Неиздадени творби от Михайловски под редакцията на Иван Богданов. — La parole Bulgare, No. 717, 1941; М. Арнаудов. Издания на Михайловски под редакцията на Иван Богданов. — Бълг. мисъл, 1942, кн. 9; Г. Цанев. Под маската на Отечествения фронт. — Лит. фронт, бр. 491, 1946; Г. Григоров. Книга за забравените. — Младеж, 1960, кн. 10; Хр. Капитанов. „Спътници на първенците". — Отеч. фронт, бр. 4923, 1960; В. Стефков. „Спътници на първенците". — Вечер- новини, бр. 2908, 1961; Ст. Великов. Бележки за един речник. — Лит. фронт, бр. 23, 8 юни 1961; Е. Константинова. 1. Несъстоятелен труд за българската комедия. — Лит. мисъл, 1963, кн. 1. 2. Фактите говорят сами. — Лит. фронт, бр. 15, 6 апр. 1967; Ив. Спасов. Биография на подвига.— Славяни, 1968, кн. 2; Л. Стоянов. Един роман за богомилите. — Пламък, 1969, кн. 15 ; Г. Банишки. Нов труд по история на българската литература.— Език и литература, 1970, кн. 6.

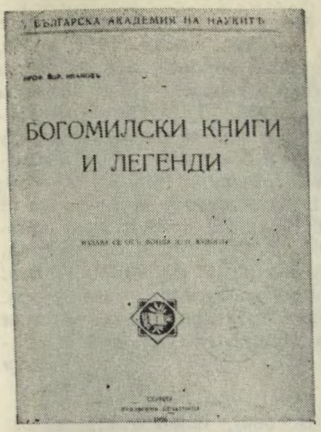
елк

БОГОМИЛ, поп (X в.). Духовник, живял по времето на цар Петър I (927—969). За живота и дейността му се знае извънредно малко — споменава се в „Беседа против богомилите" от презвитер *Козма*, в *Бориловия синодик* и в някои *индекси* на забранените книги. Основател е на социално-религиозно учение, известно под името богомилство. В Бориловия синодик като Богомилови последователи се посочват Тодор, Добри, Стефан, Василий, Петър и др. В по-късни рус. съобщения Б. се споменава още ту като учител, ту като баща на поп Еремия, ту като автор на еретически книги. Никъде не се казва кои са тези книги.

Лит.: Й. Иванов. Богомилски книги и легенди. 1925. с. 33—34, 50—51 (2 изд. 1970); Ив. Клинчаров. Поп Богомил и неговото време. 1927 (2 изд. 1947); П. Мутафчиев. Поп Богомил и св. Иван Рилски. — Филос. преглед, 1934, кн. 2; A. Vaillant et H. Puech. La traité contre les Bogomiles de Cosmas le Prêtre. Paris, 1945; E. Werner. Bogomil — eine literarische Fiktion? Forschungen und Fortschritte. — Nachrichtenblatt der deutschen Wissenschaft und Technik. Berlin, 1959, H. I, p. 24—29; Б. Ст. Ангелов. Списъкът на забранените книги в старобългарската литература. — Изв. Ин-та за бълг. литература, 1952, кн. 1; В. Сл. Киселков. Съществувал ли е поп Богомил? — Истор. преглед, 1958, кн. 2; Б. Ст. Ангелов. Съществувал ли е поп Богомил? — Лит. мисъл, 1958, кн. 6; Б. Примов. Поп Богомил и богомилското движение. — Истор. преглед, 1958, кн. 6; Д. Ангелов. Богомилството в България (2 изд. 1961, с. 84—86, 3 изд. 1969, с. 142—146); История на българската литература. Т. I. 1962. с. 195—199; Ем. Георгиев. Литература на изострени борби в средновековна България. 1966; Д. Ангелов. Поп Богомил. — В: Бележити българи. Т. I. 1967. с. 427—438.

кк

БОГОМИЛСКА КНИЖНИНА. Появява се заедно с богомилството в Б-я, по характер и предназначение представлява негово идеологическо оръжие срещу догмите на официалната църква и феодалните порядки. Нарежда се сред най-ранните антиканонични творби на европ. средновековие. Заедно с *апокрифите*, с които се намира в постоянно взаимодействие, се включва в народната, демократична линия в старобълг. литература. Преследвана и унищожавана безпощадно поради вложените в нея опозиционни идеи, Б. к. не стига до нас в своя истински обем. Създавана е в характерната за епохата религиозна форма и има за източници библейски и апокрифни легенди, както и фолклорни предания. Тя е „еретическа", защото борави свободно с осветените от църквата християнски митове и представи, влагайки често в тях нови теологически, космогонически и социални идеи и нови тълкувания съобразно с учението на богомилите. Разпространявана е анонимно. Отделни творби прекрачват границите на Б-я. Нейни създатели са преди всичко ръководителите на богомилското движение. Многообройни писмени известия сочат като автор на „еретически книги" поп *Богомил*, ересиарха на богомилството. Вероятно е той действително да е изложил в писмена форма своите идеи. За често споменавания в *индексите* автор на апокрифи поп *Еремия*, чието главно произведение е „Повест за кръстното дърво", е установено, че не е богомил. Спорни са авторските имена Сидор Фрязин и Яков Ценцал. Жанрово и образно Б. к. е близка, от една страна, до апокрифната литература и фолклора, поради което в нейния обсег се включват често апокрифи с дуалистични моменти. От друга страна, тя използува широко поетиката и образната система на каноничните книги. В „Тайната книга", най-значителното произведение на богомилската литература („Liber secretus"), познато още и под загл. „Йоаново евангелие" („Liber sancti Ioannis"), което най-пълно разкрива основните космогонически и есхатологически възгледи на умерените богомили, ясно личи ревизията на редица старозаветни и новозаветни митове. В „Тайната книга" е създадена оригинална космогоническа и богословска система, в чието изграждане се открива влиянието на каноничния евангелски текст, на „Книга Енохова", „Откровение Варухово", „Видение Исаево", „Палеята", апокрифния и каноничния апокалипсис, „Повест за кръстното дърво" и др. произведения, както и отгласът на реалната феодална действителност. Старобълг. текст не е стигнал до нас. Известна е по два лат. преписа — Виенски от XII в., възхождащ вероятно към изчезнал босненски слав. препис на творбата, и Каркасонски от XIV в., запазен в архивата на инквизицията в Каркасон (Франция). Бълг. произход на „Тайната книга" се доказва както от нейния богомилски характер и възможните ѝ източници, така и от една бележка в Каркасонския препис със следното съдържание: „Това е „Тайната книга" на еретиците от Конкорецо, донесена от България от нейния епископ Назарий, пълна със заблуждения" („Hoc est secretum hoereticorum de Concorezio, portatum de Bulgaria Nazario, suo episcopo, plenum errioribus"). Същото известие се съдържа в книгата на ит. богослов Райнер Сакони „Изложение за катарите и леонистите" („Summa de Catharis et Leonistis", 1250). „Тайната книга" е пренесена към 1190 от Б-я в Конкорецо (близо до Милано). Назарий я получава от епископа на богомилската община в Б-я и от неговия помощник. Названието на произведението се определя от неговото съдържание – съкровените мисли на богомилите. Книгата била достъпна само за верните последователи на учението. Възникнала е по всяка вероятност през X—XI в. Написана е в диалогична форма — редуват се въпросите на апостол Йоан с отговорите на Исус Христос. Използуван е обикнат похват на средновековното повествование — „откровението", което създавало впечатление за достоверност и авторитетност. В „Тайната книга" се разискват въпросите за сътворението, битието и края на света, за сътворението на човека, неговото грехопадение, за слизането на Исус във видимия свят и борбата му със сатаната. В основата ѝ са залегнали характерни богомилски концепции: умерено дуалистичната за устройството на вселената с двете начала добро и зло, йерархическата за седемте небеса, за съществуването на едно върховно божество — боготец, на който е противопоставен неговият съперник и враг сатаната. Изразено е отрицателно отношение към кръщението с вода, към библейските патриарси и пророци, отхвърлят се светостта на кръста, женитбата, причастието. Специално внимание е обърнато на образа на сатаната — въплъщение на злото начало.

Йордан Иванов. „Богомилски книги и легенди“. 1925

Той е създателят на видимия свят, „строителят на вселената“. И човекът е негово творение, само душата му е „божествена“, „небесна“, защото в първото глинено човешко тяло бил заключен ангел. Така според богомилските схващания човекът е създаден също по дуалистичен принцип. Човешкият род, заченат в грях, е обречен на непосилно съществуване. „Книгите и законите“, по които се управляват хората, т. е. целият обществен ред, са също дело на сатаната. Но той няма да властвува вечно над земята и хората. Царството му ще просъществува „седем века“ — до второто пришествие, когато Христос ще бъде изпратен от своя отец сред хората, за да разкрие козните на дявола и да го победи. Тогава ще настъпи краят на света. Произведението рисува този момент в мрачни апокалиптични краски. На страшния съд праведниците ще получат неувяхващи венци и пълно райско блаженство. За тях няма да има вече „ни глад, ни жажда, нито ще ги жари слънчев пек или друга горещина и бог ще изтрие всички сълзи от очите им“. Според „Тайната книга“ порочно устроеният материален свят трябва да загине. Сферата на космогонията и теологията е свързана с определени обществени идеи. Непримиримостта към социалния ред и оптимистичният край на произведението, макар и изразени в традиционната условно-религиозна форма, характеризират красноречиво бунтарската същност на богомилството, неговия антицърковен и антифеодален протест. Основната дуалистична идея на произведението за борбата между доброто и злото и за крайната победа над злото, материално-сатанинското начало, е защитена талантливо с достъпните за средновековното писателско умение средства.

„Катарският требник“ спада към ритуалните богомилски книги. Запазен е по препис на провансалски език от II пол. на XIII в., който е обслужвал западнодуалистичната катарска църква. Оригиналът е възникнал сред богомилите на Балканския п-в. Съдържа много ценни сведения за характера и организацията на еретическите общини и описание на най-важните обреди, които се извършвали в тях (служба, приемане или посвещение във вярата, посвещение на съвършен богомил, т. е. духовно кръщение, молене при разни случаи, духовно кръщение на болен вярващ). В началото на требника стои молитвата „Отче наш“ и началото на евангелието от Йоан — предпочитания от богомилите евангелист. Проповедите, произнасяни при съответните случаи, разкриват етичните и социалните възгледи на богомилите. Като възприема редица евангелски максими, требникът подчертава вредата от плътските помисли и земните грижи, насажда презрение към имуществото и препоръчва най-строг аскетизъм, изрежда различните грехове, уточнява задълженията и поведението на членовете на дуалистичната община, която е истинска „божия църква“, очертава моралния облик на съвършения привърженик на учението. Освен в основните богомилски книги данни за учението на богомилите могат да се намерят и в значителен брой апокрифи, просъществували няколко столетия. Част от тях възникват още преди появата на богомилството. Проникнали от Византия, те са използувани от богомилите за пропагандиране на тяхната догматика и етика поради намиращите се в тях близки до дуалистичната идеология елементи. Редица апокрифи се появяват вече на бълг. почва в резултат от разпространението на богомилството и изразяват негови основни възгледи. Под тяхно влияние се създават дуалистични приказки и легенди, едни от най-поетичните творби на народното художествено съзнание, известни като „български басни“, „богомилски басни“ или „бабунски речи“. Предполага се, че още по времето на поп Богомил и неговите най-близки ученици са се разпространявали такива апокрифни творби (за това говорят изрично сведенията на т. нар. индекси). Между най-характерните

апокрифи с богомилски елементи са „Видение Исаево“, „Разумникът“, „Прение на Исус Христос с дявола“, „Тиверiадского море“, „Книга Енохова“, „Откровение Варухово“, „Адам и Ева“, отчасти „Детство Исусово“ и др. Взаимното проникване между богомилски и фолклорни творби свидетелствува за широкия, народен характер на богомилството в Б-я, за значението на неговата литература — дело на жива, смела фантазия — в оформянето на народното светоусещане и на народното поетическо чувство.

Изд. и прев.: Каркасонският препис на „Тайната книга“ е издаден от: F. Benoist. Histoire des Albigeois et des Vaudois ou Barbets. I. Paris, 1691; J. C. Thilo. Codex apocryphus. Novi testamenti. I. Lipsiae, 1832; John Allen Giles. The uncanonical Gospels and other writtings referring to the first age of Christianity. I. London, 1852. Виенският препис е издаден от: J. v. Döllinger. Beiträge zur Sektengeschichte des Mittelalters. II. München, 1890. Издания по двата преписа: Й. Иванов. Богомилски книги и легенди. 1925; R. Reitzenstein. Die Vorgeschichte der Christlichen Taufe. Mit Beiträgen von L. Troje. Leipzig—Berlin, 1929; М. И. Соколов. Славянская книга Еноха Праведного. М., 1910; Преводи на „Тайната книга“: Й. Иванов. Старобългарски разкази. 1935. с. 9—17; М. Генов. Антология на старобългарската литература. 1947. с. 91—95; Цв. Кристанов и Ив. Дуйчев. Естествознанието в средновековна България. 1954. с. 204—209; П. Динеков, К. Куев и Д. Петканова. Христоматия по старобългарска литература. 1961. с. 144—155; П. Динеков. Старобългарски страници. 1966. с. 255—261. Катарският требник е издаден от: E. Kunitz. Ein katharisches Ritual. — In: Beiträge zu den theologischen Wissenschaften. IV. Wien, 1852; L. Clédat. Le nouveau testament traduit au XIIIe siècle en langue provençale, suivi d'un Rituel cathare. 1887; Й. Иванов. Богомилски книги и легенди. 1925; Д. Ангелов, Б. Примов и Г. Батаклиев. Богомилството в България, Византия и Западна Европа в извори. 1967.

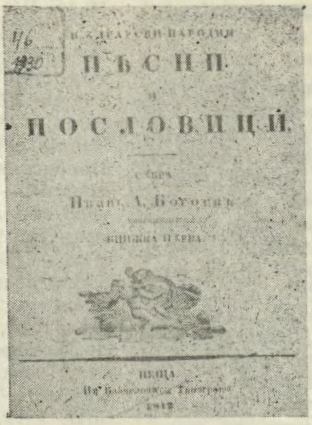
Лит.: К. Ф. Радченко. Этюды по богомильству. К вопросу об отношении апокрифов к богомильству. — В: Изборник Киевский, посвященный Т. Д. Флоринскому. Киев, 1904; К. Ф. Радченко. Этюды по богомильству. Народные космогонические легенды славян в их отношении к богомильству. — Изв. ОРЯС, XV, 1910, кн. 4, с. 73—131; St. Runciman. Bogomil and Jeremiah. — Изв. Бълг. истор. д-во, XVI—XVIII, 1940; П. Динеков. Стара българска литература. Ч. I. 1950. с. 184—201; В. Сл. Киселков. Сидор Фрязин и Яков Ценцал. — Изв. Ин-та за бълг. история, 1951, кн. III—IV; В. Сл. Киселков. Съществувал ли е поп Богомил? — Истор. преглед, 1958, кн. 2; Б. Ст. Ангелов. Съществувал ли е поп Богомил? — Лит. мисъл, 1958, кн. 6, Д. Петканова. Към въпроса за връзките на фолклора с богомилството. — Изв. Ин-та за бълг. литература, 1958, VI; Б. Примов. Райнер Сакони като извор за връзките между катари, павликяни и богомили. — В: Изследвания в чест на М. Дринов. 1960. с. 535—570; Д. Ангелов. Богомилството в България (2 изд. 1961, 3 изд. 1969); История на бълг. литература. Т. I. 1962. с. 208—220; Д. Петканова. Апокрифна литература и фолклор. — Във: Въпроси на старобългарската литература. 1966; Ем. Георгиев. Литература на изостреи борби в средновековна България. 1966. с. 163—202.

лгр

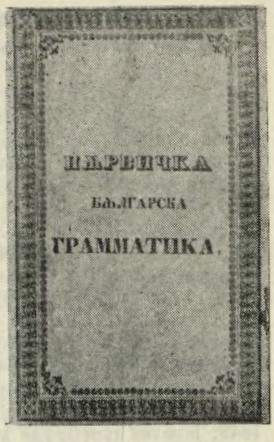
БОГО̀РОВ (Богоев), Иван Андреев (ок. 1820—20. X. 1892). Роден в Карлово. Учи в родния си град при прочутия „елиногречески“ учител *Р. Попович*. Продължава образованието си в Куручешменското у-ще в Цариград и в Ришельовската гимназия в Одеса (1840—43). Следва химия в Лайпциг (1845—47), завършва медицина в Париж (1855—58). Учителствува в Стара Загора (1844) и Шумен (1852—53). Неспокойна, любознателна и дейна натура, той кръстосва няколко пъти земите от Цариград до Дунава. По-продължително време живее в Цариград, Пловдив, Букурещ. Още в Одеса (1840) се появява първото му „издание за свестяване на българите“ — литография по „Стематографията“ на Хр. *Жефарович* с ликовете на Иван Асен и Иван Шишман. Тук превежда от рус. и „Математическа география“ (1842), отпечатва „Български народни песни и пословици“ — първата фолклорна сбирка, издадена от българин. По време на учителстването си в Стара Загора пише граматика, която обнародва в Букурещ под загл. „Първичка българска граматика“. През 1846 издава в Лайпциг първия бълг. в. „*Български орел*“, а две години по-късно в Цариград основава печатница и „*Цариградски вестник*“. Печатницата става средище на патриотично настроените цариградски българи. След 1858 Б. става лекар в Цариград и за кратко време ред. на сп. „Български книжици“. По-късно живее и работи в Пловдив, където основава първото бълг. икономическо списание „Журнал за наука, занаят и търговия“ и написва брошура за устройство на памучна фабрика. Завладян от идеята за индустриализиране на занаятите, Б. обикаля много градове, за да проучи условията за индустри-

Иван Богоров

Ив. Богоров. „Български народни песни и пословици“

Ив. Богоров. „Първичка българска граматика“

ално развитие. Плод на тези обиколки са пътните му бележки, печатани най-напред във в. „Турция“, а по-късно излезли и в отделна книга — „Няколко дена разходка по българските места“ (1868). През 1867 отива в Москва като представител на българите на Слав. конгрес. На връщане за известно време остава в Букурещ, където редактира в. „Народност“; след това заминава за Виена. Там издава „Френско-български речник“ (1869), а по-късно и „Българско-френски речник“ (1871), започва, но не довършва издаването на бълг. тълковен речник. След несполучлив опит да стане търговец отново се озовава в Цариград. Прехвърлил се в Пловдив, Б. започва да издава „Книговище за прочитане“. През Руско-тур. освободителна война е преводач при рус. войски. След Освобождението се установява в Пловдив. Главните си книжовни занимания Б. насочва към устройството на лит. език. Издава поредицата „Чистобългарска наковалня за сладкодумство“, чиято задача е да „изкова“ бълг. съответствия на всички чужди наименования, които навлизат широко в лит. език. Издава народни песни, бълг. речник и др. Почетен чл. на БКД (дн. БАН) от 1884. Умира в София. 1892

Богата и разнообразна, книжовната дейност на Б. оставя следи в историята на бълг. образование, журналистиката и художествената литература. Той е създател на първия бълг. вестник, с който отговаря на назрялата нужда от обществена трибуна, и вярно преценява, че средище на полит. борби на българите през 40-те г. на XIX в. трябва да бъде тур. столица. Създаденият от него „Цариградски вестник“ излиза в продължение на 13 год. и е едно от най-значителните периодични издания преди Освобождението. Б. участвува в списването и на други възрожд. вестници и списания. Неговата оживена журналистическа дейност е принос в създаването и развитието на бълг. периодичен печат. Б. има заслуга и за новото светско у-ще с учебниците си, написани на говорим бълг. език. Особено голям е приносът му за налагане живата реч в литературата и за отстояване на идеята за чистотата на родния език. В своята ревностна борба против чуждото езиково въздействие Б. стига до крайности, които превръщат полезното и трудно дело, с което се е нагърбил, в проява на чудачество. Прозвището „богоровщина“ става синоним на крайния езиков пуризъм. Но наред с увлеченията Б. оставя в бълг. език голям брой сполучливи новобълг. съответствия на чужди думи: „загуба“ вм. „зарар“ (тур.), „стопан“ вм. „сайбия“ (тур.), „честит“ вм. „щастлив“ (рус.) и др. Б. е създател на бълг. художествен пътепис. Неговите непретенциозни „разходки по българските места“ съдържат извънредно интересни данни за икономическия и духовния живот на съвременниците му. Те са написани леко, живо и увлекателно, обагрени са от неподправен народен хумор. Пътеписът на Б. и няколкото му побългарени произведения, между които „Чюдесиите на Робенсина

Крусо", допринасят за създаването на новобълг. художествена проза.

Съч.: Математическа география. Преведена от рускийт на новобългарскийт език. Част първа. Одеса, 1842; Нещо за няколкото думи за преводът на математическата география. Написа по новобългарски И. Богоев. Одеса, 1842; Български народни песни и пословици. Събра Ив. А. Богоев. Книжка първа. Пеща, 1842; Всеобща география за децата. Преведе от руский язик Ив. А. Богоев (Ч. 1—3). Белград, 1843; Първичка българска граматика. Написа Иванчо Андреов. Букурещ, 1844; Чюдесиите на Робенсина Крусо. Побългарени от И. Андреов. Цариград, 1849; Еничерете. Истинско преправена приказница. Извади на български Ив. Андреов. Част първа. Цариград, 1849; Кратка география математическа, физическа и политическа от И. Андреева. Букурещ, 1851; Различни познания за ученици. Набрал д-р И. А. Богоров, технологически наставник. Листак първий. Пловдив, 1865; Няколко дена разходка по българските места. Пътувал през 1865—1866 л. И. А. Богоров. Букурещ, 1868 (вж. и във Възрожденски пътеписи. 1969. с. 116); Упътване за български язик. Написал д-р И. А. Богоров. Виена, 1869; Френско-български и българско-френски речник. Виена, 1869; Второ упътване за български язик. Д-р И. А. Богоров. Виена, 1870; Българско-френски речник. Виена, 1871; Български речник с тълкуване и примери от доктор И. А. Богорова. № 1. Пръв листак А — вдлъбнат. Виена, 1871; Третье упътване за български език. Написал д-р И. А. Богоров. Виена, 1872; Словница за изучаване народния наш язик, 1879; Български народни песни из И. Богоровия книжатник. 1879; Чистобългарска наковалня за сладкодумство. № 1—7. Пловдив, 1878—79; Български речник. Кн. I, II. Русе, 1881; Словница за изучаване бащиния наш език. Русе, 1882; Отговор към Бивалица за гласните знакове в българския език, списана от Ф. Миклошича. Виена, 1885; Що е човек и народ. 1886; Живота ми, описан от мене. 1887; Всеобщий славянский език, сравнен с французкий. Средец, 1887; Мисъл за църковно-гражданско правописание. 1892; Избрани съчинения. Под ред. на Л. Стоичкова. 1940; Избрани страници. Под ред. на Ст. Стойков. 1943; Избрани произведения. Под ред. на Р. Русев. 1963; Избрани произведения. Под ред. и с предг. на Г. Боршуков. Пловдив, 1970.

Лит.: П. Патев. Д-р Ив. А. Богоров. Бълг. учител, нар. будител и родоначалник на бълг. вестникарство. 1935; Лист 100 години български вестник. 1946, бр. единствен; Ю. Иванов. Български периодический печат. 1893; Божан Ангелов. История на българската литература. Ч. II. 1923; Б. Пенев. Пътните бележки на Богорова. — Изв. Етногр. музей, 1926, кн. VI; Ив. Д. Шишманов. Руското влияние и Богоровата редакция. — Бълг. преглед, 1929, кн. 2; Ст. Младенов. Иван Богоров. — Библ. „Бълг. писатели". Т. I. 1929; Б. Пенев. История на новата българска литература. Т. III. 1933; В. Йорданов. 1. Богоров в Лайпциг. — Мир, бр. 11 038, 8 юни 1937. 2. Богоров и новобългарският език. — Мир, бр. 11 211, 1937; Д. Минев. Наблюдения и възгледи на д-р Ив. Богоров за стопанския живот в България преди Освобождението. — Ст. д-во на завършилите В. Търг. у-ще във Варна, 1938, кн. 4; Ст. Стойков. Иван Богоров и чуждите думи в българския език. — Език и литература, 1946, кн. 2; В. Сл. Киселков. Виктор Григорович, Ив. Богоров и неизвестното им познанство. — Изв. И-та за бълг. история, 1954, кн. V; Ив. П. Топузов. Ив. Богоров — стопански просветител. — За кооп. земеделие, бр. 108, 5 май 1956; Ив. Стойчев. За два вестника на Богоров. — Год. ББИ, 1959, кн. VI; Г. Боршуков. Няколко бележки за дейността на Иван Богоров в Лайпциг и за вестник „Български орел". — Год. Соф. ун-т, Филол. ф-т, т. LIV, за год. 1959—1960, 1961, 3; Хилмар Валтер. Към характеристиката на Ив. Богоров. — Лит. мисъл, 1961, кн. 3; Г. Боршуков. История на българската журналистика. 1844—1877. 1878—1885. 1965. с. 42—54, 56—65, 163—166, 431—432; Ст. Таринска. Иван Богоров. — В: Бележити българи. Т. III. 1969.

ст

БОЖИЛОВ, Божидар Борисов (5. IV. 1923). Роден във Варна. Гимназия завършва в родния си град. Още като ученик издава първите си книги със стихове и става ред. на страница „Завой" — Варна, прогресивно издание, което през 1940—42 обединява леви лит. дейци. Той е един от ред. на в. „Литературни новини" (Варна) и отговорен ред. на тримесечните сб. „Антена" (излиза само кн. I, конфискувана от полицията). През 1940 Б. става чл. на РМС. Следва в София медицина и право и работи като редактор-уредник на в. „Литературен живот" и „Литературен глас". След 9 септ. 1944 е ръководител на отдела за литература при Радио София, гл. ред. на сп. „Радио преглед", отговорен секретар на в. „Литературен фронт", ред. на отдел „Поезия" в изд. „Български писател" и в. „Литературен фронт", гл. ред. на сп. „Пламък", гл. ред. на в. „Литературен фронт", директор на изд. „Народна култура", секретар на СБП. Чл. на БКП, на СБП.

Б. е плодовит творец. Проявява влечение към лироепичните форми. Стиховете му са наситени с емоционална атмосфера, отличават се с фин рисунък. В първите му творби има повече декоративни елементи, по-късно се стреми към реалистична простота. Въ-

Божидар Божилов

преки многообразието на тематиката поезията на Б. се отличава преди всичко с нежност и лиризъм. Най-вече му се удават любовните стихове; в тях има обобщения, сентенции, понякога и афористична мъдрост, интересни житейски наблюдения. Той пише чисто полит. стихове, емоционално обагрени. Има мъжествени стихове за антифашистката борба и строителството, но и те се отличават със своите нежни оттенъци. Б. е ярко изразен лирик. През последните години той минава към други лит. форми — пиеси и повести. Поставени са пиесите му „Пробният брак на Ани“ (1964), „Посещение в миналото“ (1964), „Бреговете на любовта“ (1966), „Доктор Донкин“ (1966). Пише и книги за деца. Псевд.: Ахил и Ст. Завоев. Нар. деятел на изкуството и културата (1975), Димитровска награда (1951).

Съч.: Трета класа. Стихове и поеми. 1939; Извън времето. Поема. 1942; Разказ за любовта. Лирична поема. 1942; Стихотворения. 1948; Агитатор. Стихове. 1950; Димитров. Поема. 1950; Любов и омраза. Стихове. 1951; Венец пред саркофага на Сталин. 1953; Под знамето. Стихове. 1954; За правда и свобода. Стихотворения. 1955; Стадион. Стихове и поеми. 1955; Ямбически новели. 1955; С ракета „LZ“ на луната. Научно-фантастичен роман. 1956; Суворовец и нахимовец. Стихотворения за деца. 1956; Лирика. 1957; Добри и весели другари. Стихотворения за деца. 1958; Южни стихове. 1959; Войнишка кръв. Стихове. 1959; Исторически поеми. 1960; Варненски въздух. Стихове. 1961; Четвъртото измерение. Стихотворения. 1961; И дъх на бензин. Повест. 1962; Стихове. 1962; Каталог на чувствата. Стихотворения. 1963; Мъжествен ритъм. Стихове. 1964; Пролетна поезия. Стихотворения. 1965; Празник. Лирика. 1966; Специален кореспондент. Репортажен роман. 1966; Лиричен роман. Избр. стихотворения. 1967; Образи и чувства. Стихотворения. 1968; Поезия. Книга стихове. 1968; Без лице. Драма в 2 ч. и пролог. 1969; Горди оди. Лирика. 1969; Звънете ми на телефон. . . Пиеса в 2 ч., 6 карт. 1970; Море. Морска лирика. Варна, 1970.

Лит.: П. Данчев. По верен път („Агитатор“). — Лит. фронт, бр. 23, 1950; Б. Делчев. Завоевания на творческата зрелост. — Лит. мисъл, 1958, кн. 4; Ем. Петров. Поезията в настъпление. — Лит. мисъл, 1961, кн. 4; З. Генов. Историческите видения на Б. Божилов. — Септември, 1961, кн. 5; Л. Георгиев. Лирика и проза. — Септември, 1962, кн. 9; Ат. Славов. Драмата на дегустатора. — Септември, 1962, кн. 9; С. Правчанов. И още нещо. . .(„И дъх на бензин“). — Пламък, 1962, кн. 12; П. Данчев. Критически талант и критически принципи. — Септември, 1963, кн. 5; П. Зарев. Лиричен свят и призиви на революцията. — Пламък, 1965, кн. 3; М. Наимович. Едно поколение. — Пламък, 1965, кн. 6; Л. Стоянов. Поезия и правда. — Лит. мисъл, 1965, кн. 4; Л. Георгиев. Борба за стил. — Пламък, 1965, кн. 7; В. Раковски. Нов щрих към образа на поета („Пролетна поезия“). — Септември, 1965, кн. 9; Ч. Добрев. „Брегове на любовта“. — Лит. фронт, бр. 24, 8 юни, 1967; Н. Боздуганов. Поетичният компас („Брегове на любовта“). — Театър, 1967, кн. 6; Ст. Коларов. Вариациите на един кръговрат. — Септември, 1968, кн. 9; В. Раковски. Брегът на поезията. — Лит. фронт, бр. 35, 22 авг. 1968; Кр. Герчева. „Звънете ми на телефон. . .“ — Лит. фронт, бр. 30, 24 юли 1969; П. Велчев. Верен на творческия си натюрел („Горди оди“). — Септември, 1970, кн. 8.

зп

БОЖЙНОВ, Александър Николов (24. II. 1878 — 30. IX. 1968). Роден в Свищов. Завършва живопис в Държ. рисувално у-ще в София (1902). Специализира в Мюнхен. Дописен чл. на БАН от 1929, редовен чл. — от 1941. Б. е създател на бълг. художествена карикатура. Автор е на много стихотворения, разкази и фейлетони, пътеписи и спомени, литературно-критически статии и рецензии. Първите си лит. творби печата в хумористичния в. „Смях и сълзи“ през 1898. Сътрудничи на много вестници и списания: „Вечерна поща“, „Сила“, „Демократически преглед“, „Съвременна мисъл“, „Камбана“, „Начало“, „Зора“ и др. Редак-

Александър Божинов

Ал. Божинов. „Христо Ботев в сладкарница „Цар Освободител“. 1934

тира сп. „Българан“, в. „Смях“ и „Жлъч и смях“. Част от своите хумористични творби събира в кн. „Злободневки“. Издава и сбирка лирични стихотворения. Б. илюстрира много книги на бълг. писатели. За децата издава кн. „Златна книга за нашите деца“ и „Азбука за малките“. Пише и спомени. Б. работи и в областта на историята на изкуствата. Псевд.: Унче Автономлиев, Аста Нилзен, Бедняк Альоша, Бомбардек, Бисмарк II, Гений № 3, Методи Генков, Камен Дерзкий, Лумпециус, Митрофан Голий, Нестроева сволоч, Не съм аз, Orlando, Savanarola, Septimi Sever, Sinus.

Съч.: Лека нощ! 1906; Литературен сборник на Българановците. Стъкмен от Андрей Протич, Елин Пелин и Ал. Божинов. 1906; Злободневки. Стихотворна проза. 1921; Златна книга за нашите деца. 1921; Азбука за малките. 1926; Минали дни. Спомени. 1958.

Лит.: Сборник Александър Божинов, издаден по случай двадесет и петгодишната дейност на Ал. Божинов. 1924; Н. Атанасов. Поезията на един карикатурист. — Бълг. сбирка, 1907, кн. 2; Гр. Ч. „Лека нощ!“ — Ново общество, 1907, кн. 3; Т. Христов. Александър Божинов. — Народ, бр. 122, 4 юни, 1924; Сирак Скитник. Азбуката на Ал. Божинов. — Слово, бр. 1114. 20 февр. 1926; Н. Петков. Песните на Ал. Божинов. — Днес, бр. 547, 1937; Български образи. — Мир, бр. 11 190, 10 юни 1937.

ви

БО̀ЖКОВ, Стойко (Стойко Божков Стойков) (27. XII. 1913). Роден в с. Свежен, Пловдивски окр. Средно образование завършва в Пловдив и Асеновград, висше — слав. филология — през 1940 в Соф. ун-т „Кл. Охридски“. Като студент членува в БОНСС и е председател на Д-вото на студентите-слависти. Сътрудничи на в. „Академик“, „Култура“, сп. „Българска мисъл“, „Трезвеност и култура“ и др. Включен е в редакционния състав на „Вестник на жената“ (1942). Назначен е за асистент в тогавашната служба за бълг. речник при БАН (1943). След 9 септ. 1944 е ред. в „Служба по печата“ при Военното м-во. През 1948 е командирован от Ин-та за бълг. език в Ин-та за литература и става негов гл. уредник. Ст. н. с. от 1950, проф. от 1969. От 1954 до 1957 е сътрудник в отдел „Наука, образование, изкуство“ при ЦК на БКП. От 1959 е научен секретар на БАН. Директор на Ин-та за литература при БАН (1964—74). Участвува в редакционните колегии на „Известия на Института за литература“, „История на българската литература“, „Кратка българска енциклопедия“. Чл. на БКП.

Преди 9 септ. 1944 пише рецензии за произведения на прогресивни писатели, като Г. Караславов, Л. Стоянов, Хр. Радевски, Мл. Исаев, М. Грубешлиева, Бленика и др. Основната насоченост на научната му дейност след 9 септ. 1944 е историята на бълг. литература. Той разглежда редица проблеми и автори. Интересите му са насочени по-спе-

Стойко Божков

Боян Болгар

циално към писателите от Възраждането. Автор е на очерци за Д. Чинтулов, П. Р. Славейков, Г. С. Раковски, Л. Каравелов, Хр. Ботев и др. Под негова редакция излизат отделни произведения на Каравелов, Ботев, П. Р. Славейков и др. Пише студии, статии и изследвания по проблеми от историята на българ. литература и за отделни писатели след Освобождението. Най-голямо внимание отделя на творчеството на Г. П. Стаматов. Б. е един от неговите добри познавачи и изследователи. Проучванията на Б. обхващат и творчеството на Хр. Смирненски, а също и влиянието на Октомврийската революция върху българ. литература и изобщо влиянието на съв. литература върху българ. писатели. Той е един от съст. и ред. (заедно със Ст. Стоименов и Хр. Дудевски) на тритомника „Съветската литература в България. 1918—1944“ (1961, 1964, 1969), който съдържа материали, спомени и документи. По-важни публикации: „Тържество на вековна дружба и литературно сътрудничество“ („Известия на Ин-та за българ. литература“, 1955, кн. 3), „Към въпроса за художественото майсторство на Хр. Смирненски“ („Известия на Ин-та за българ. литература“, 1956, кн. 4), „За някои моменти от живота и творчеството на Г. П. Стаматов“ („Литературна мисъл“, 1957, кн. 6), „Поет — борец за човешко щастие“ („Литературна мисъл“, 1964, кн. 6) и др.

Съч.: Българска литература за I курс на учителските институти. 1953 (съавт. с Цв. Минков и Б. Ст. Ангелов); Речник на езика на Христо Ботев. Т. I. А—К. 1960 (съавт. З. Генадиева); Българска академия на науките. Кратък очерк. 1869—1969. 1969.

Лит.: П. Пенев. Пълно събрание на съчиненията на Л. Каравелов под редакцията на Ал. Бурмов и Ст. Божков. — Просвета, 1942, кн. 4; Ив. Леков. Речник на Хр. Ботев, съставили Ст. Божков и З. Генадиева. — Език и литература, 1949, кн. 2; Ив. Гоцев. Героичният път на съветската книга в България. — Нар. култура, бр. 10, 10 март 1962; Криста Дилл. Пионерско дело. — Лит. новини, бр. 62, 9 септ. 1963; К. Топчиева. Октомври и българската литература. — Нар. култура, бр. 50, 14 дек. 1968.

ефк

БО́ЗВЕЛИ, Неофит — вж. *Неофит Хилендарски — Бозвели*.

БО́ЛГАР, Боян Христов (15. VI. 1907). Роден в София. Гимназия завършва в родния си град. Следва държ. науки в Париж (1926—29). Основава и ръководи книгоизд. „Перун“ (1943). След 9 септ. 1944 се отдава изцяло на писателска дейност. Заедно с Л. Стоянов, М. Марчевски и др. основава и редактира лит. седмичник „*Лост*“. Развива активна лекторска дейност. От 1947 до 1959 е секретар на българ. ПЕН център. Чл. на СБП. Печата за пръв път през 1930 във в. „Литературен глас“. Сътрудничи на в. „Отечествен фронт“, „Вечерни новини“, „Труд“, „Народна младеж“, „Литературен фронт“, „Народна култура“, сп. „Септември“, „Наша родина“, „Жената днес“, „Турист“ и др. През различни периоди поддържа свои рубрики във в. „Мир“, „Изгрев“, „Вечерни новини“. Първата му кн. „Парижки мозайки или Ние хората“ из-

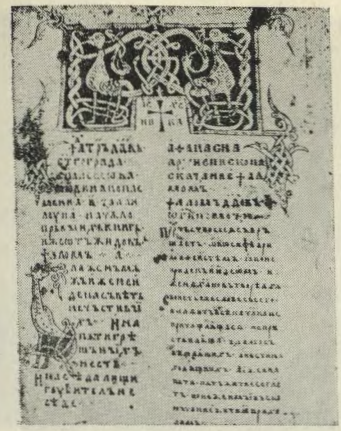
лиза през 1933 .Втората му кн. „Жива и мъртва Атина или Ние хората“ (1937) е отречена от черквата. Някои негови романи са публикувани първоначално във вестниците. Б. е автор и на театрални пиеси, радиопиеси, представени от много самодейни колективи, на филмови и телевизионни сценарии. Той е преводач от фр. език. Превел е разкази от Ги дьо Мопасан — „Лоената топка“ (1948) — и „Пътят на честта. Есета и документи“ от Ф. Бонт (1950). Негови книги и отделни творби са преведени на рус., англ., фр., пол., чеш., яп., грц., рум., срб.-хърв., бенг. и др. езици. Засл. деятел на културата (1967).

Съч.: Парижки мозайки или Ние хората. Първа книга. Хроника-есе. 1933; Жива и мъртва Атина или Ние хората. Втора книга. Хроника-есе. 1937; Близо до земята. Пътепис. 1939; Отвъд любовта. Есета. 1943; Обичани предели. Пътепис. 1943; Градът умира и се ражда. Хроника-есе. 1945; Трофеи. Хроника-есе. 1945; Подялба на щастието. Роман. 1946; Вратарят на Содом. Роман. 1946; Пътищата се пресичат. Роман. 1947; Живот по избор. Хроника-есе. 1947; Океан. Пиеса. 1948; Релси. Пиеса. 1948; Втората стая. Роман. 1948; Чиста монета. Роман. 1952; Хиляда тона. Разкази. 1953; С открито сърце. Разкази. 1954; Слънчев прозорец. Пътепис. 1956; Седемнайсетгодишните. Роман. 1956; Син срещу баща. Роман. 1956; Близнаците. Роман. 1958; Само една крачка. Роман. 1959; Нинген — пътуване до Япония. Пътепис. 1960; Очите на Веселка („Седемнайсетгодишните“). Пиеса. 1960; Преди да падне плодът. Есета. 1962; Моят млад приятел. Есета. 1963; Четирима влюбени. Три повести. 1963; Красота не по мярка. Есета. 1964; Мостове. Есета. 1965; Сирената. Повест. 1967; Махнете калъфа. Есета. С предг. от О. Василев. 1968; Стъпала. 1968; Пътуване с Диоген. Есета. 1970; Скрито отечество. Разкази и новели. 1970.

Лит.: С. Андреев. „Парижки мозайки или Ние хората“. — Завети, 1934, кн. 4; Н. Атанасов. Нови настроения. — Съзнание, бр. 38, 26 февр. 1934; Г. Константинов. „Парижки мозайки или Ние хората“. — Златорог, 1934, кн. 2; Аргис Коракас. Книга за Гърция. — Неоеленика Граммата, Атина, 4 юни 1938; Н. Дончев. „Близо до земята“. — La parole bulgare, 18 avril, 1939; Кр. Гинчева-Михалчева. Боян Болгар. „Близо до земята“. — Филос. преглед, 1939, кн. 2 и 3; Ем. Петров. Паралелограмът на един есеист. — Лит. фронт, бр. 30, 1946; Ст. п. Василев. „Вратарят на Содом“. — Стожер, бр. 22, 1947; П. Зарев. „Вратарят на Содом“. — Лит. фронт, бр. 26, 1947; Малчо Николов. Романите на един есеист. — Балк. преглед, 1947, кн. 2; Др. Асенов. Между значителното и повърхностното. — Септември, 1953, кн. 11; Ж. Калчев. „Чиста монета“. — Септември, 1953, кн. 7; Б. Нонев. По верен път. — Лит. фронт, бр. 27, 1953; Л. Лихачова. Навстречу новой жизни. — Иностр. литература, 1955, кн. 2; Н. Тихолов. С добри намерения. — Лит. фронт, бр. 50, 1956; М. Михелевич. Боян Болгар. „Слънчев прозорец“. — Иностр. литература, 1957, кн. 12; Ив. Попиванов. „Седемнайсетгодишните“. — Лит. фронт, бр. 13, 1957; П. Христов. Излишен роман. — Раб. дело, бр. 278, 1958; М. Наимович. Само една крачка. — Пламък, 1960, кн. 5; Боян Болгар на 60 години. — Отеч. фронт, бр. 7079, 11 юни 1967; К. Бъклова. Патриотизмът в един интимен разговор. — Нар. култура, бр. 39, 28 септ. 1968; Ст. Коларов. Между схемата и анахронизма („Скрито отечество“). — Лит. фронт, бр. 33, 13 авг. 1970; С. Хаджикосев. „Скрито отечество“.— Септември, 1970, кн. 2.

ис

БОЛÒНСКИ ПСАЛТЙР. Пергаментов ръкопис, съдържащ 362/364 л. с размери 27×20 см. Съхранява се в Университетската библ. на Болоня (Италия). По-рано той се е намирал в библиотеката на манастира „Св. Салватор“ в същия град. Ръкописът е писан в две колони, редовете са обозначени с тъпо острие. Съдържа текста на Давидовите псалми и тълкуванията към тях на неизвестен патристически или ранновизантийски автор — отъждествяван с Атанасий Александрийски (IV в.) или Хезихий Ерусалимски (VI в.). Текстът на псалмите е написан с по-едро и по-красиво полууставно писмо, а текстът на тълкуванията с по-дребно писмо, добавен обикновено в дясната страна на страницата. На лицевата страница е изписана красива украса, очертана с киновар. Текстът е изпъстрен на места с художествено изписани заглавки, отделни слова или главни букви. Тази многоцветна украса съдържа елементи на т. нар. тератологичен стил, някои растителни и геометрически орнаменти. От една приписка, прибавена върху бялото поле на л. 126 а, узнаваме, че ръкописът в основната си част е бил преписан от Йосиф и Тихота в охридското село Равне (дн. Рамне) при „българския цар Асен“, т. е. по времето на цар Иван Асен II (1218—41), вероятно през II пол. от неговото управление, между 1230 (Клокотнишката битка) и смъртта му. Лист 105 е бил преписан от Белослав; в преписването е взел участие и четвърти книжовник, чието име остава неизвестно. На л. 126 а има и втора приписка,

Болонски псалтир. Начална страница

която известява, че йеромонах Даниил купил вероятно през II пол. на XIII в. ръкописа от притежателя му Теодор Граматик от с. Равне. Ръкописът, образец на среднобълг. език, е изключително интересен по съдържание (тълковен псалтир), по палеографските си особености и по своята украса. Неговите преписвачи издават чисто бълг. народностно самосъзнание, както това се вижда особено ясно от приписката на л. 126.

Изд. И. И. Срезневский. Древние славянские памятники юсового письма с описанием их и с замечаниями об особенностях их правописания и языка. Обозрение. СПб., 1868. с. 49—52, 125—135, 149—167, 202—206, 223, 241—243, 353—380; A. Chodzko. Grammaire paléoslave suivie de textes paléoslaves, tirés, pour la plupart, des manuscrits de la Bibliothèque Impériale de Paris et du Psautier de Bologne. Paris, 1869. p. XIII sqq., 244—272, 275.

В. Н. Щепкин. Болонская псалтырь. С приложением семи фототипий и восьми цинкографии. — В: Исследования по русскому языку. II, вып. 4. СПб., 1906; V. Jagić. Словѣньскаѧ псалтырь. Psalterium Bononiense. Interpretationem veterum slavicam cum aliis codicibus collatam, adnotationibus ornatam, appendicibus auctam adiutus Academiae scientiarum Vindobonensis liberalitate edidit. Accedunt XIX specimina codicum. Vindobonae — Berolini — Petropoli, 1907; Ив. Дуйчев. Болонски псалтир. Български книжовен паметник от XIII в. Фототипно изд. с увод и бележки. 1968.

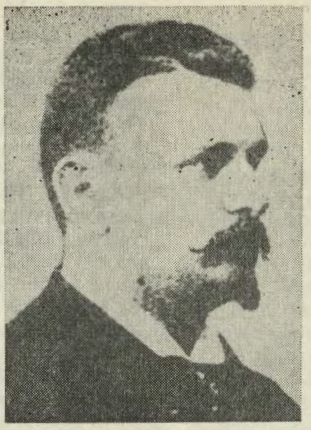
Лит.: S. P. N. Athanasii archiepiscopi Alexandrini. Opera omnia quae extant. I. 2. Opera et studio monachorum ordinis S. Benedicti e Congregatione S. Mauri, tomi primi pars secunda. Parisiis, 1698, p. 1005, 1006—1007; B. de Montfaucon. Diarium Italicum sive monumentorum veterum, bibliothecarum, musaeorum etc. notitiae singulares in itinerario italico collectae. Parisiis, 1702. p. 407; (N. Antonelli). S. P. N. Athanasii archiepiscopi Alexandriae Interpretatio psalmorum sive de titulis psalmorum. Romae, 1746, p. XVII—XXI; J. Dubrovski. Institutiones linguae slavicae dialecti veteris quae quum apud Russos, Serbos aliosque ritus graeci tum apud Dalmatas glagolitas ritus latini Slavos in libris sacris obtinet. Vindobonae, 1822. p. 686; B. Kopitar. Hesychii Glossographi discipulus russus cum appendice philologici, maxime et slavistici argumenti nunc primum edidit. Vindobonae, 1840. p. 34—39; М. Дринов. Исторически преглед на българската църква от самото ѝ начало и до днес. Виена, 1869. с. 65—66 (също Съчинения. II. 1911. с. 63); В. И.Срезневский. Древний славянский перевод псалтыри. Исследование его текста и языка по рукописям XI—XIV вв. СПб., 1877. с. 9, 10, 44, бел. 1, 44—47; В. В. Качановский. Болонская псалтырь (1186—1198) и евангелие Рильского монастыря (в Болгарском княжестве) конца XII в. или начала XIII в. СПб., 1882. с. 3—11; V. Jagić. Ein unedierter griechischen Psalmenkomentar. — Denkschriften d. philos. hist. Klasse d. Akademie d. Wiss. Wien, LII, 1906, 1, p. 1—95; Б. С. Цонев. Отзыв о сочинении В. Н. Щепкина „Болонская псалтырь". Оттиск из Сборника отчетов о премиях и наградах за 1907 г. Премия имени А. А. Котляревского. СПб., 1908. с. 35—67; V. Jagić. Supplementum Bononiensis. Incerti auctoris explanatio psalmorum graeca. Ad fidem codicum edidit. Vindobonae, 1917; Б. Цонев. История на българския език. А. Обща част. I. 1919. с. 205—206 (2 изд. 1940. с. 171—172); Б. Ангелов и М. Генов. Стара българска литература (IX—XVIII в.) в примери, преводи и библиография. 1922. с. 410—411 и 446; Й. Иванов. Български старини из Македония. 1931. с. 51—52; Ив. Дуйчев. Приноси към историята на Иван Асен II. — СпБАН, LXVI, 1943, 3, с. 171 и сл.; Ив. Дуйчев. Из старата българска книжнина. II. 1944. с. XV и сл., 36, 314.

ид

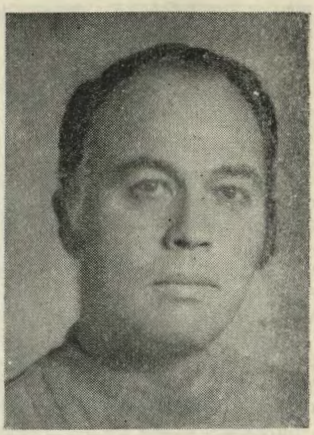
БО̀НЕВ, Бончо хаджи (Бончо Георгиев хаджи Бонев) (20. IX. 1889—29. X. 1954). Роден в София. Основно образование получава в родния си град, а гимназиално — във Враца. Следва слав. филология в Соф. ун-т „Кл.Охридски". Лит. си дейност започва с пътеписи, печатани в сп. „Родина" (1909). Развива се като битописател на средните градски слоеве. След 9 септ. 1944 пише спомени за Д. Благоев, Г. Кирков и Хр. Ясенов. Умира в София.

Бончо х. Бонев

Георги х. Бонев

Петър Бонев

Съч.: Скъсаната струна. Повест. 1914; Хумористична антология. 1917; Бели облаци. 1918; Без пътища. 1926; Любовта на Ева. 1933; Тъй завърши една любов. 1935; Бедният Павел. Роман. 1938; Пътници. Разкази. 1942; Ведри небеса. Разкази. 1943.

Лит.: В. Добринов. Най-младата бълрска литература. — Съвр. илюстрация, 15, кн. 12; Ст. п. Василев. Поет на тига скръб. — Нар. права, бр. 121, 1919; . Стоянов. „Бели облаци". — Книжовен преглед, бр. 1, 1919; Ал. Муратов. Литературна година. — Зов, бр. 28—31, 1933;Г. Крънзов. „Любовта на Ева". — В-к на жената, бр. 564, 1934; „Пътници". — Родна реч, 1942, кн. 2; Д. Немиров. „Пътници". — Слово, бр. 6247, 1943; Ж. Нурижан. Бончо хаджи Бонев. — В: Творци и литература. 1943. с. 20.

хд

БО̀НЕВ, Георги хаджи (Георги хаджи Бонев Петров) (6. III. 1867 — 21. VII. 1909). Роден в София. Учи до IV кл. в София, продължава образованието си с домашни учители. В Лайпциг следва нем. филология. Служител е в М-вото на нар. просвета, свещеник във Враца (1902), ред. на сп. „Цвят". През 1894 започва да сътрудничи на сп. „Мисъл" и „Българска сбирка". Умира във Враца. Б. третира теми из живота на селяните и псевдоинтелигенцията. В разказите му личат навеи от сатиричната проза на Ал. Константинов, М. Георгиев и Ив. Вазов. През 1902 драматичната трупа „Сълза и смях" играе комедията му „Тъй било писано". Псевд.: Г.Малиновски.

Съч.: Братът на бай Ганя Балкански. 1897; Разкази из българския живот (с предг. от Ив. Вазов). 1898; Една рожба н времето. 1898; По своя вина. Повест. 1899.

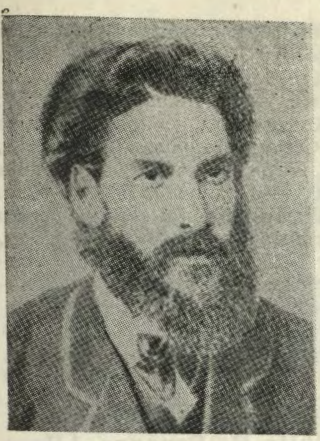
Лит.: Б. Цонев. „Братът на бай Ганя Балкански". — Бълг. преглед, 1897, кн. 2; А. Страшимиров. Един покойник. — Балк. трибуна, бр. 2, 1909; В. Добринов. Един разговор с Ив. Вазов. — Свободна дума, бр. 2, 1918; П. П. Славейков. Събрани съчинения. Т. 4. 1958. с. 25; Л. Стаматов. Списание „Мисъл" и белетристиката през 90-те години. — Лит. мисъл, 1970, кн. 2.

хд

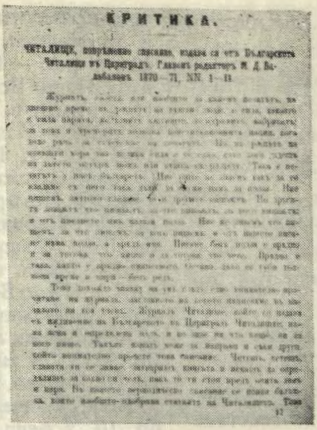
БО̀НЕВ, Петър Василев (10. VII. 1928). Роден в Дряново. Гимназия завършва в София. Следва бълг. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски". Работи като ред. в Радио София, във в. „Народна младеж", Държ. издателство — Варна, в. „Пулс". Чл. на СБП. Първият му разказ излиза през 1949 във в. „Трудово дело". Печата във всекидневниците и в периодичните лит. издания. През 1959 получава наградата на сп. „Пламък" за най-хубав разказ през годината. В книгите му с публицистична острота се разглеждат съвременни въпроси. Б. има влечение към подчертано конфликтните ситуации, стреми се да пресъздаде образа на съвременния младеж.

Съч.: Най-тихо е след буря. Повест. 1957; Всички пътища се срещат. Разкази. 1960; Омразата умира непрекъснато. Разкази. 1962; Бедни роднини. Повест. 1963; Съкровището на цар Седала. Повест. 1964; Лека нощ безсъние. Повест. 1968; Леденият екватор. Разкази. 1969.

Лит.: Я. Молхов. За празниците и делниците в литературата. — Септември, 1957,

Нешо Бончев

КРИТИКА.

ЧИТАЛИЩЕ, списвано... издава се отъ Българскитѣ Читалища въ Цариградъ. Главенъ редакторъ Н. Д. Во... Цариградъ. 1870—71, XII. 1—11.

Н. Бончев. Статия за сп. „Читалище“ в Период. сп. 1871

кн. 7 (вж. и Въпроси на бълг. литература. 1958. с. 79—85); В. Кобурова-Ангелова. Първата книга радва. — За кооп. земеделие, бр. 78, 2 апр. 1958; М. Наимович. Първа книга. — Лит. фронт, бр. 34, 29 авг. 1958; Д. Гулев. Когато няма буря. — Нар. младеж, 12 февр. 1958; М. Шишкова. За някои слабости на психологическата характеристика в „Най-тихо е след буря“. — Пламък, 1958, кн. 3; Г. Германов. Образът на поколение-строител. — Нар. младеж, бр. 215, 12 септ. 1959; Ив. Сестримски. Разкази за нашите миньори. — Труд, бр. 166, 1960; З. Генов. Разкази за миньорите. — Септември, 1960, кн. 12; П. Христов. Разкази за миньорите. — Вечер. новини, бр. 2819, 19 септ. 1960; Г. Крумов. Разкази за съвременния човек. — Отеч. фронт, бр. 5216, 8 юни 1961; Хр. К. Радев. Под възможностите на автора. — Лит. фронт, бр. 4, 25 ян. 1962; Евг. Михайлов. Трябвало е още малко убедителност („Бедни роднини“). — Септември, 1963, кн. 3.

лг

БО̀НЧЕВ, Нешо Бончев (2. II. 1839 — 17. II. 1878). Роден в Панагюрище в бедно занаятчийско семейство. От 1852 до 1855 учи в родния си град при Й. *Ненов*. Известно време е пом.-учител. От у-щето в Панагюрище започва голямата дружба между Б. и М. *Дринов*. Още като ученик, подтикнат от съгражданина си В. Чолаков, Б. събира народни песни, които по-късно публикува в „Български книжици“ и „Братски труд“; някои от тях дава на К. Миладинов за подготвяния от него сборник. През 1858 Б. заминава за Русия, където завършва Духовна семинария в Киев (1861) и Истор.-филол. ф-т на Московския ун-т (1861—66). След като се дипломира, става учител по класически езици в I московска гимназия, а после в Лазаревския ин-т (1868—75). През 1869 и 1873 предприема обиколка из България, събира народни песни, различни документи и истор. паметници. След основаването на Бълг. книжовно д-во е привлечен от Дринов за постоянен сътрудник на „*Периодическо списание*“, където отпечатва статиите „За училищата. . .“ (кн. 3 и 4, 1871), „Класичните европейски писатели на български език и ползата от изучаването на съчиненията им“ (кн. 7—8, 1873) и др. Към критиката си за Пърличевия превод, отпечатана в кн. 1, 1871 на „Периодическо списание“, прилага свой превод на част от I песен на „Илиада“. Сътрудничи на в. „Македония“, „Свобода“, сп. „Читалище“, а през Априлското въстание помества дописки и информации за положението в Б-я в различни рус. вестници. Дописен чл. на БКД (дн. БАН) от 1871. Умира от туберкулоза в Москва 2 дни преди подписването на Санстефанския мирен договор.

Лит. наследство на Б. е малко — няколко статии, рецензии, преводи, които свидетелстват за неговата изключително висока култура. Той воюва безкомпромисно срещу посредствеността и невежеството в изкуството, проявява голяма взискателност, има висок естетически критерий. Произведенията на рус. литература възпитават и изграждат неговия вкус. Б. развива мисълта, че за да вървим напред, трябва да опознаем и използуваме опита на напредналите кул-

тури, да се приобщим към европ. литератури и преди всичко към богатата рус. съкровищница. Своя превод на „Тарас Булба“ придружава със статия за живота и делото на Н.В. Гогол, която свидетелствува за умението му да вниква в художествената творба, да я анализира. Ученик на В. Г. Белински, Б. усвоява творчески разбиранията му за същността и обществената роля на художественото творчество. В своите конкретни оценки той допуска някои грешки — подценява напр. творчеството на Ил. Р. Блъсков, произведения като „Робинзон Крузо“ и др. Общо взето, неговият строг критерий и голяма взискателност оказват положително въздействие върху развитието на бълг. литература. В своите обществено-политически позиции Б. е просветител-еволюционист. В литературно-естетическите си схващания въпреки някои отклонения и различия се приближава до революционната демократическа естетика. Поставя остро въпроса и за преобразования в учебното дело в Б-я. Заслугите му в това отношение са големи. В цялата си литературно-критическа дейност, вдъхновен от искрен и дълбок патриотизъм, Б. проявява голяма гражданска доблест, смелост и темперамент. Първи превежда на бълг. език „Разбойници“ (Драма в 5 д. от Шилера, Браила, 1870) и „Тарас Булба“ (Повест на Н. Гоголя, Браила, 1872).

Съч.: Съчинения на Нешо Бончев. Под ред. на Н. Горинов. 1942; Нешо Бончев. Литературна критика и публицистика. Под ред. и с предг. на П. Динеков. 1962.

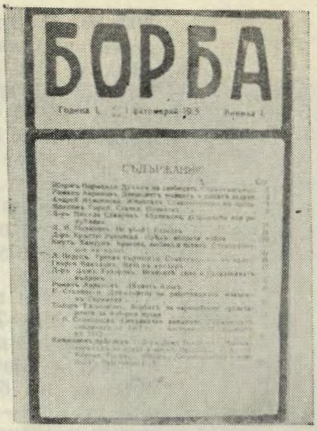
Лит.: В. Иванов. Нешо Бончев — първият български критик. Пловдив, 1939; Нешо Бончев. Под ред. на Н. Горинов и Н. Т. Дончев, 1939; Д. Ц-в. „Отговор“. — Свобода, бр. 19, 21 окт. 1871; Н. Сукнаров. Училища. — Право, бр. 2, 20 март 1872; И. Н. Гюзелев. Значението на двете думи на г. Н. Бончева поради програмите на Габровските училища. — Читалище, 1873, кн. 11; Книжовни вести и бележки (за превода на „Тарас Булба“). — Право, бр. 35, 9 ноем. 1873; Р. Блъсков. Книжовен отдел. Периодическо списание „Българското книжовно дружество у Браила“. — Училище, 1873, кн. 17—18; Стойков (С. С. Бобчев). Периодическото списание на Българското книжовно дружество. — Напредък, бр. 19, 7 дек. 1874. Вж. и бр. 23, 4 ян. 1875; Хр. Ботев. Книжевни известия. — Знаме. бр. 1, 8 дек. 1874. Вж. и бр. 2, 5 дек. 1874, бр. 6, 19 ян. 1875; В. Д. Стоянов. Нешо Бончев — спомен за тоя примерен български писател, мислител и родолюбец, когото България изгуби преди 20 години. — ПСп., 1898, кн. 55—56; М. Дринов. Нешо Бончев. — Светлина, 1898, кн. IV; Н. Горинов. Книжовната дейност на Нешо Бончев. — Изв. Семинара по слав. филология, 1905, кн. 1; П. Каравелов. Нешо Бончев (Биогр. бележки). — Пряпорец, бр. 9, 24 ян. 1909; Г. Байрактаров. Спомени за Нешо Бончев. Първият литературен критик. — Мир, бр. 8304, 7 март 1928; Б. Йоцов. Нешо Бончев. — Учил. преглед, 1928, кн. 6; П. Динеков. 1. Нешо Бончев за труда на проф. М. Дринов „За южните славяни и Византия през X в.“ (според необнародвани писма). — Мир, бр. 9215, 28 март 1931. 2. Неизвестни статии на Н. Бончев. — Алманах „Лит. глас“, 1931. 3. Нешо Бончев и „Бедни хора“. — Лит. глас, бр. 10, 7 февр. 1931; Н. Горинов. 1.Нешо Бончев като училищен деец и неговите възгледи за образованието. — Учит. мисъл, 1933, кн. 9—10. 2. Нешо Бончев — родоначалник на българската критика. — Златорог, 1934, кн. 6; Ст. Коледаров. 1. Нашите преводачи. Нешо Бончев. — Лит. глас, бр. 257, 6 ян. 1935. 2. Нешо Бончев — един от нашите първи критици и преводачи. — Бълг. мисъл, 1936, кн. 2; П. Динеков. 1. Марин Дринов и Нешо Бончев.— СпБАН, 1937, кн. 28 и 56. 2. Нешо Бончев и класическата култура. — Прометей, 1939, кн. 4; Ст. Коледаров. Нешо Бончев — първият преводач у нас. — Читалище, 1939, кн. 1—2; Г. Константинов. Нова българска литература. Епоха на Възраждането. 1947; Ил. Конев. За преводите на Нешо Бончев в „Периодическо списание“.— Език и литература, 1957, кн. 6; П. Динеков. Гогол в България (Първият български превод на „Тарас Булба“). — В: Писатели и творби. 1958; П. Зарев. Критик-патриот. — Лит. фронт, бр. 10, 6 март 1958; Г. Марков. Нешо Бончев. — Лит. мисъл, 1958, кн. 6; В. Пернишки. Нешо Бончев през погледа на съвременниците си. — Език и литература, 1959, кн. 2; П. Динеков. Нешо Бончев. — Във: Възрожденски писатели. 1962; П. Тотев. Максимализмът на Нешо Бончев. — Лит. фронт, бр. 10, 3 март 1963; Г. Димов. Българската литературна критика през Възраждането. 1965. с. 229—254; История на българската литература. Т. II. 1966. с. 605; Р. Русева. Нешо Бончев. — В: Бележити българи. Т. III. 1969. с. 535.

цу

БО̀НЧОВ, Вичо Илиев (ок. 1868 — 12. III. 1953). Роден в с. Спасово, Старозагорски окр. Занимава се със земеделие, лозарство, народна медицина. Народен певец, един от изтъкнатите носители на традиционното народнопесенно изкуство. Сам се научава да свири на гъдулка и още на младини се прочува като изкусен свирач и певец. Възприел и съхранил най-ценното от по-старите май-

Вичо Бончов

„Борба“

стори-певци, Б. създава и нови песни, свързани с големите обществено-политически събития в живота на българите в края на XIX и I пол. на XX в. След 1947 към него проявяват интерес писатели и фолклористи, някои от песните му се появяват в периодичния печат, а по-късно е издаден целият му репертоар. Чл. на СБП. Умира в родното си село, където прекарва целия си живот — обичан и уважаван като най-голям майстор на песента в Чирпанския край.

Съч.: Израсло дърво високо. Народни песни. Записал и ред. Д. Осинин. 1950.

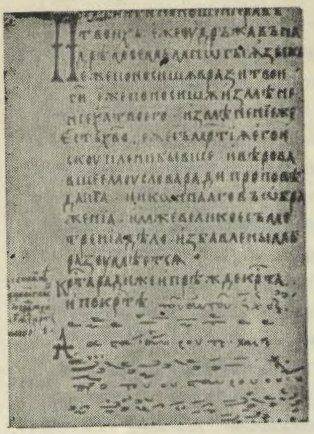
Лит.: Г. Керемидчиев. Народният певец дядо Вичо Бончев. 1954; Ив. Бурин. Певец на руския народ-освободител. — Вечер. новини, бр. 198, 1952.

ст

„БОРБА“. Месечно списание за литература и пропаганда на соц. идеи. Излиза в С., год. I, 1 окт. 1913 — 1 юли 1914, 10 кн.; год. II, 25 окт. 1919 — 22 юни 1920, 20 кн. Ред.: Г. Бакалов, Кр. Раковски, Р. Аврамов, Н. Сакаров. Сътрудници: Д. Полянов, М. Димитров, Н. Габровски, П. Ралев, Д. Немиров, Н. Ракитин, Гео Милев и др. Обявено като „социалистическо списание“, „Б.“ в същност е орган на широките социалисти; пропагандира социалдемократизма на Ж. Жорес, но няма единна политическа линия. През II год. широко се обсъждат въпросите за обединяване на бълг. социалисти — широки и тесни. В отделни статии, главно на Бакалов, се изразява положително отношение към Великата октомврийска соц. революция, III комунистически интернационал, В. И. Ленин. В областта на художествената литература „Б.“ защищава принципите на реализма и социалната насоченост на изкуството. Положителен факт е обнародването на материали от А. В. Луначарски — „Писма върху пролетарската литература“ и „В. Г. Короленко“, на няколко разказа от М. Горки и доклада му за книгите, на статиите на Г. Бакалов „Мъртва ивица в нашата литература“, „Интернационализмът на Хр. Ботев“, „Война и мир“ и на рецензиите му за сбирката „На нож!“ от К. Христов, за „Когато гръм удари“ от П. К. Яворов и др. С оригинални стихове сътрудничат Д. Полянов, Н. Ракитин, Н. Дончев. Чуждите литератури са представени от У. Уитман, Н. Ленау, Х. Хайне, Р. Демел, Ем. Верхарн, Л. де Лил, Е. Потие, Ф. Фрайлиграт, Ан. Франс, Р. Ролан, К. Хамсун, Н. А. Некрасов, И. С. Никитин, В. М. Гаршин, М. Горки, В. Фриче и др. Най-често автори на преводите в списанието са Гео Милев и Бакалов.

хо

БОРИЛОВ СИНОДИК. Бележито съчинение на старобълг. книжнина, ценен извор за средновековната полит. и черковна история на Б-я. Основният текст е преведен по поръка на цар Борил (1207—18) във връзка със свиканията от него в Търново противобогомилски събор през февр. 1211; към този текст са притурени някои оригинални бълг. съчинения. Известен е в два преписа — Палаузовски, бълг. редакция, от XIV в. и Дри-

Борилов синодик.
Текст и нотни знаци

новски от XVI в., пазени в Нар. библ. „Кирил и Методий" под № 289 и 432. Съдържа решенията на събора от 1211, разказ за свикването му, списък на участниците в него, описание на съда над богомилите, устроен от царя и черковния клир, статии срещу ересите, възхождащи към виз. източници от XII в., други статии, в които се съобщават решенията на някои от вселенските събори на черквата, анатеми над основателите на ереси, между които са и имената на българи, създали свои учения — поп Богомил, Василий Врач и др., славословия за бълг. духовници, владетели, боляри, за жените и децата им, пояснения за йерархическото и юридическото съдържание на някои титули. Разказът за възстановяването на Търновската патриаршия през 1235, вмъкнат по-късно в Б. с., е едно от най-интересните оригинални истор. съчинения на старобълг. книжнина. Б. с. съдържа богат топонимичен материал за черковното разпределение на страната. Палаузовският препис от XIV в., редактиран и попълнен в Търновската книжовна школа, е надежден паметник за правописно-езиковата реформа на *Евтимий Търновски* и същевременно един от малкото ръкописи, които имат нотни знаци и хвърлят светлина върху черковното пеене в Б-я.

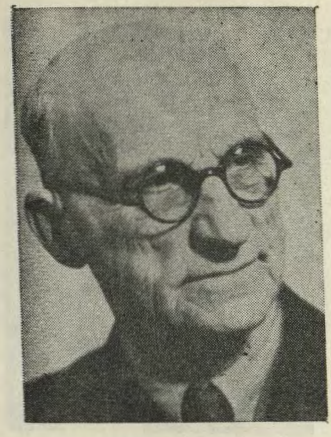
Изд.: М. Г. Попруженко. Синодик царя Борила. — Одесса, 1899; М. Г. Попруженко. Синодик царя Борила. — Бълг. старини, кн. VIII, 1928.

Лит.: Божан Ангелов и М. Генов. Стара българска литература. 1922. с. 397—402; В. Н. Златарски. История на българската държава през средните векове. III. 1940. с. 296—303; Ем. Георгиев. Презвитер Козма на Бориловия събор в 1211 г. 1941; Ив. Дуйчев. Из старата българска книжнина. Ч. II. 1944. с. 27—29, 43—46, 308—311, 330—331; П. Динеков. Стара българска литература. Ч. II. 1953. с. 11—16; Б. Ст. Ангелов. Разказ за възстановяване на българската и сръбската патриаршия. — Изв. Ин-та за бълг. литература, 1958, кн. VI, с. 259—269; П. Динеков, К. Куев и Д. Петканова. Христоматия по старобългарска литература. 1961. с. 258—265; Ст. Лазаров. Синодикът на цар Борил като музикално-исторически паметник. — Изв. Ин-та за музика, 1961, VII; История на българската литература. Т. I. 1962. с. 262—266; П. Динеков. Старобългарски страници. Антология. 1966. с. 337—346; Е. Тончева. Музикалните текстове в Палаузовия препис на Синодика на цар Борил. Палеографско изследване и музикален анализ. — Изв. Ин-та за музика, 1967, кн. XII.

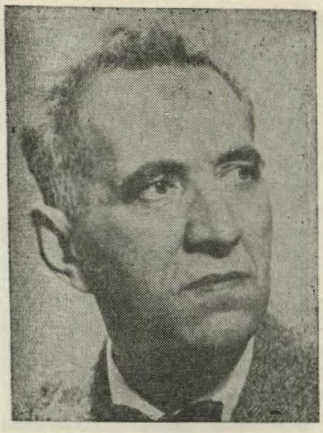
ек

БО́РИНА, Христо (псевд. на Христо Цанев Минев) (29. I. 1882 — 19. XI. 1967). Роден в с. Казъл Мурад (дн. Благоево), Разградски окр. Завършва първоначално образование в родното си село, а гимназия в Разград. През 1903 печата първите си стихотворения в сп. „Орало", сътрудничи на сп. „Женски труд" (ред. В. Благоева); Т. Г. Влайков помества негови творби в сп. „Демократически преглед". През 1905 следва слав. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски". Завършва фр. литература и философия в Швейцария (1909). Гимназиален учител е в Пловдив, училищен инспектор, чиновник. След 9 септ. 1944 се пенсионира. Чл. на СБП. Умира в София.

Началните лит. опити на Б. са в духа на народническата литература. Първата му стихосбирка — „За родния край" (наградена от БАН през 1914) — съдържа творби, писани между 1908—12; тя е възторжено преклонение пред родината, пред хубостите на земята, пред мъжествения труд на селянина. Стихотворенията си от военните години Б. издава през 1916 в сб. „От полето на честта". В него са поместени стихове, които справедливо са окачествени от Г. Бакалов като „щабна поезия", и песни, които свидетелстват за вярно доловената мъка на войника по близки, роден дом, спокоен труд. Възпявайки героизма на простия войник, авторът не затваря очи пред ужасите на войната. Поет на селския живот, Б. е по-убедителен, когато рисува родния пейзаж и ко-

Христо Борина

Тодор Боров

гато в стиховете му се долавя бодрият дух на бълг. селянин; слаб е, когато се опитва да реди според модата сантиментално-песимистични стихове и в творбите му се промъква преднамереният патос на шовинистичната поезия. Победата на 9 септември 1944 Б. посреща като потвърждание на своята вяра в силите на народа.

Съч.: За родния край. 1913; От полето на честта. 1916; Победи и герои. 1917; Светли пътеки. 1935; Пловдивско певческо дружество. 1936; Възпоменателна книга за Васил Левски (съавт. В. Иванов). 1937; Избрани стихотворения. 1959.

Лит. Н. Атанасов. Поезията ни през време на войната. — Съвр. мисъл, 1913, кн. 7; Г. Аркатов. Хр. Цанев — Борина. — Съвр. мисъл, 1913, кн. 8; Д. С. Зографов. Поезията на Борина. „За родния край". — Бълг. сбирка, 1914, кн. 2; Н. Атанасов. Акварелни песни. — Бълг. сбирка, 1914, кн. 8; Г. Бакалов. Нашата поезия през войните. — Нов път, бр. 17, 1 авг. 1924; Ст. Божков. „Светли пътеки". — В-к на жената, бр. 647, 1 апр. 1936; В. Иванов. „Светли пътеки". — Лит. глас, бр. 310, 7 юни 1936.

кя

БО̀РОВ, Тодор (псевд. на Тодор Цветанов Тодоров) (30. I. 1901). Роден в Лом. Гимназия завършва в София, слав. филология — в Соф. ун-т „Кл. Охридски". Специализира в Берлинския ун-т източноевроп. история, библиография и вестникознание (1924—27). От 1929 е библиотекар в Университетската библ., от 1931 до окт. 1944 — библиотекар при Централното управление на Бълг. зем. кооп. банка. Едновременно от 1941 е директор на новосъздадения Бълг. библиогр. ин-т „Елин Пелин", от 1942 — хоноруван доцент по библиография при Висшето търговско у-ще във Варна, а от ян. 1943 — хоноруван доцент по библиотекознание и библиография и в Соф. ун-т, от 1947 хоноруван проф., от 1952 проф. ръководител на катедрата по библиотекознание и библиография при Филос.-истор. ф-т на Соф. ун-т. Директор е на Нар. библ. „Кирил и Методий", на Бълг. библиогр. ин-т „Елин Пелин" до закриването му — 15 ян. 1964. През 1963 е избран за председател на Съвета за работа с книгата при Върховния читалищен съюз, чл. е на Международния консултативен комитет по библиография, на Националната комисия за ЮНЕСКО, на СБП. Лит. си дейност започва от 1920. Участвува в редактирането на седмичника „Развигор" (1921—24) заедно с Ал. Балабанов, Елин Пелин и Д. Б. Митов. Междувременно е уредник и близък сътрудник на сп. „Прелом" (ред. Д. Кьорчев). През февр. 1924 съвм. с А. Страшимиров, Й. Хербст и Хр. Ясенов редактира „Бюлетин" на Общия помощен комитет за пострадалите през септемврийските събития. В Берлин сътрудничи на сп. „Нарстуд", а през 1924—26 е чл. на неговия редакционен комитет. През 1930 редактира сп. „Българска книга" (изд. Т. Ф. Чипев) и сътрудничи до 1944 на в. „Литературен глас", „Мир", „Фронт на трудовоборческите писатели", „РЛФ", „Кормило", „ЛИК". „Развигор" (1937), „Дъга" и др., на сп. „Българска мисъл", „Училищен преглед".

Борис Борозанов

Георги Боршуков

Асен Босев

Редактира и сп. „Подслон“ (1935—42). Заедно с Т. Измирлиев събира и редактира съчиненията на Хр. Смирненски, които „Хемус“ издава в 3 т. (1931—32). Тази редакция се преиздава многократно до 1948. През 1948 съвм. с Ж. Дюстабанова и Хр. Радевски редактира „Избрани произведения“ на Смирненски, а през 1951—52 подготвя пак с Радевски нова редакция на съчиненията в 2 т. През 1938 съвм. с Елин Пелин редактира съчиненията му в 5 т., преиздавани многократно в тази редакция. След 9 септ. 1944 сътрудничи на в. „Отечествен фронт“, „Работническо дело“, „Труд“, „Литературен фронт“, сп. „Простори“, „Септември“, „Ново време“ и др. Б. има големи заслуги за развитието на библиографията и библиотечното дело в Б-я. Засл. деятел на културата (1967).

Съч.: Речникът на Найден Геров. 1923; Литературната дейност на Ал. Балабанов. 1934; Българската книга, 1935; Конкурсът за Народна библиотека. 1938; Защо ни е нужен български библиографски институт. 1941; Домашни библиотеки. 1941; Книги, библиотеки, библиография. 1941 (2 изд. 1947); Пътя към книгите. 1942; Хр. Смирненски. Препоръчителна библиография. 1953 (съвм. с Е. Иванова); Съветската художествена литература в България. 1955; Чехов и България. 1955; Bulgarische Bibliographie. Berlin, 1959 (2 изд. 1966); Александър фон Хумболд и България. 1960; Der bibliographische Dokumentationdienst eines Institutes für Agrarök onomie. Berlin, 1960; Ausbildung von Bibliothekaren in Bulgarien. Uppsala, 1964; Руската литература на XVIII в. в България през епохата на Възраждането. 1966.

Лит.: Д. Б. Митов. „Книги, библиотеки, библиография“. — Лит. глас, бр. 537, 1941; Б. Нонев. „Книги, библиотеки, библиография“. — Изкуство и критика, 1941, кн. 9; Ст. п. Василев. „Пътят към книгите“. — Родна реч, 1942, кн. 5; В. Велчев „Чехов и България“. — Език и литература, 1956, кн. 3; Б. Божинова-Троянова и Е. Иванова-Сарафова. „Чехов и България“. — Год. ББИ, 1955, кн. 5; П. Н. Берков. „Чехов и България“. — Изв. АН СССР, Отд. литературы и языка, т. XVII, вып. 4, 1958; Д. Д. Иванов и Н. В. Буссе. Шестдесятилетие Тодора Борова. — Сов. библиография, 1960, № 6; В. Трайков. Проф. Тодор Боров на 60 години. — Септември, 1961, кн. 1; G. Schwarz. Todor Borov zum Geburtstag. — Zentralblatt für Bibliothekswesen, 1961, H. 1.

хд

БОРОЗА̀НОВ, Борис А. (8. X. 1897—5. XII. 1951). Роден в Кратово. Посвещава се на сценичното изкуство от ученическите си год. През дългогодишната си артистична дейност в Нар. театър — София създава редица характерни образи. Поставя голям брой пиеси, режисьор е на филма „Калин Орелът“. Автор е на няколко пиеси и на много драматизации на приказки за деца, повечето от които са играни на сцената на Нар. театър. Умира в София. Димитровска награда (1950, с колектив).

Съч.: Бисерка. Драматизирана приказка в 5 карт. (по Братя Грим). 1933; Вълшебният пръстен. Драматизирана приказка в 4 карт. 1933; Златно сърце. Комедия-приказка в 5 карт. 1933; Лошият другар. Драматизирана народна приказка в 7 карт. (по Виолино). 1933; Майчино сърце. Приказка в 6 карт. 1933; Шивачът принц. Комедия-приказка в 5 карт. (по Хауф). 1933; Спящата царкиня Драматизирана приказка в 6 карт. 1934;

Диньо мързелана. Приказка в 5 карт. (по Хауф). 1935; За тридесет сребърника. . . Библейска пиеса в 5 карт. 1935; Стаята с гобленте. Пиеса за деца и юноши в 5 карт. по едноименния роман на Мосавуорд. 1935; Витлеемският младенец. Библейска легенда в 4 карт. 1942; Чудните приключения на един щурец. Пиеса за деца и юноши в 4 карт. 1942.

Лит. Е. П. „За тридесет сребърника“ Пиеса от Б. Борозанов. — Камбана, бр. 4046' 1934; В. Паспалеева. Бисерка — приказна пиеска от Б. Борозанов. — Правда, бр. 993, 1941; Заслужилият артист Б. Борозанов почина. — Вечер. новини. бр. 109, 6 дек. 1951.

ец

БОРШУ̀КОВ, Георги Енев (16. III. 1903—27. VI. 1975). Роден в Казанлък. Основно образование получава в родния си град. Там учи в Педагогическото у-ще, а след това в реална гимназия в Търново. Следва във Виена инженерство (мелиорации). Завършва право в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1947). Като журналист започва да сътрудничи на в. „Народ“ и на др. соц. периодични издания. Уредник е на в. „Утро“, гл. ред. на в. „*Дъга*“ (1934—44), в който е отразен богато лит. живот от онова време. След 9 септ. 1944 е зам.-гл. ред. на в. „Заря“, „Народна войска“, „Новини“, завеждащ отдел във в. „Отечествен фронт“. От 1952 е преподавател по журналистика в Соф. ун-т „Кл. Охридски“, от 1954 доцент, от 1959 проф. Умира в София. Основните му проучвания са из областта на историята на бълг. журналистика. Освен отделно издадените книги автор е и на голям брой изследвания, публикувани в научни и др. изд.: „Вестникът през вековете“ („Архив за стопанска и социална политика“, XVIII, 1943, кн. 1—3), „Данни за някои ранни социалистически групи до основаването на БСДП“ („Известия на Ин-та за бълг. история“, 1956, кн. 6), „Още данни за някои ранни социалистически групи до основаването на БСДП“ („Известия на Ин-та за бълг. история“, 1957, кн. 7), „Журналистиката на Г. С. Раковски. I. Раковски като публицист и журналист до края на в. „Българска дневница“ („Годишник на Соф. ун-т, Филол. ф-т“, VII, 1963, 1).

Съч.: Новата организация на света. 1945; Обединени народи. 1945; Социалистическият печат в България. Т. I. Първи стъпки. 1946. Георги Кирков. Принос към биографията му за годините 1897—1899. 1949; Показалец на съдържанието на в. „Работник“. 1892—1894. 1954; Принос към историята на българския социалистически печат. 1955; Оформяне и производство на вестник. 1957; История на българската журналистика. 1965.

Лит.: Д. Иванчев. Боршуков, Георги. „Социалистическият печат в България“. — Год. ББИ, I, 1948, с. 537—538; П. Цанев. Г. Боршуков. В. „Работник“ (1892—1894). — Год. ББИ, VI. 1959, с. 292—295; П. Динеков. Г. Боршуков. Оформление и производство на Ботевите вестници. — Изв. Ин-та „Ботев—Левски“, II, 1956, с. 287—290; Д. Иванчев. Г. Боршуков. „История на българската журналистика“. — Библиотекар, 1958, кн. 4—5, с. 54—56; П. Кюльовски. Път към изворите.— Отеч. фронт, бр. 6667, 13 февр. 1966; Ст. п. Василев. Книга за българската журналистика. — Лит. фронт, бр. 11, 10 март 1966; К. Колев. Книга по родолюбие. — Искра, Казанлък, бр. 12, 12 март 1966; Д. Леков. Оригинален труд за българската журналистика. — Зем. знаме, бр. 63, 22 март 1966.

дл

БО̀СЕВ, Асен Иванов (22. XI. 1913). Роден в с. Руска Бяла, Врачански окр., в селско семейство. Учи гимназия във Враца, завършва педагогическо у-ще в Берковица. Още през ученическите си години възприема комунистическите идеи. През 1932—36 учителствува в родния си край. Тогава печата и първите си стихотворения. През 1937 се установява в София, където завършва право и дипломация (1942). Същевременно работи като журналист във в. „Заря“. Активен сътрудник е на сп. „Росица“ и в. „Детски глас“. Печата също в сп. „Светулка“, „Детска радост“ и др. През периода на въоръжената антифашистка борба е интерниран в концлагера „Кръсто поле“, после е прехвърлен в т. нар. черни роти. След 9 септ. 1944 е зам.-гл. редактор на в. „Заря“, по-късно ред. във в. „Работническо дело“. Б. е един от основателите и пръв гл. ред. (1945—52) на в. „Септемврийче“. През 1953—55 е съветник по културните въпроси при Бълг. посолство в Москва. От 1961 до 1965 е гл. ред. на в. „Стършел“. Инициатор е за основаването на Дом на литературата и изкуствата за деца и юноши в София и пръв негов директор. Чл. на БКП, на СБП.

Б. пише изключително за деца и юноши. Начални опити прави още като ученик в гимназията. Първата си кн. „Радостен живот“ публикува през 1941. Творчеството му е пропито от ярка соц. романтика, отличава се с непосредствен лиризъм, жизнерадостен оптимизъм и народностен дух. Пише лирически песни, пое-

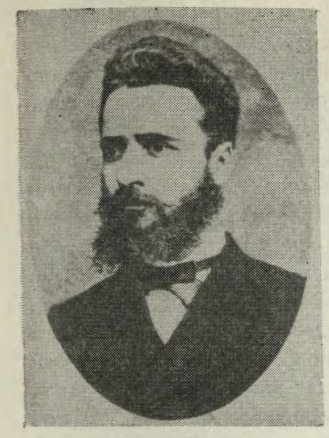
ми, пиеси. Показва подчертана склонност към хумора. Основни теми на творбите му са потисничеството над народа, материалната и културната му изостаналост в условията на капитализма и фашисткия режим; горещите мечти и революционната борба на трудовите народни маси за победата на соц. строй; българо-съветската дружба — особено между децата на бълг. и съветските народи; синовната привързаност и всеотдайната преданост към комунистическата партия. Автор е на марша на пионерската организация „Септемврийче". Превежда разкази за деца от Л. Н. Толстой, детски стихотворения от К. Ив. Чуковски, С. В. Михалков, А. Барто. Много негови творби са преведени на рус., укр. и др. езици. Засл. деятел на културата (1965), нар. деятел на културата (1972), Димитровска награда (1950).

Съч.: Радостен живот. Поеми. 1941; Пет врабчета журналисти. Стихотворения. 1942; Гошо почна да разбира. Поема. 1943; Стрина Ганка Софиянка. Поема. 1943; Ванко Забраванко. Стихове. 1945; Селската торба—гостенка в града. Поема. 1945; Тук радио Славей. Стихове. 1945; Чудни времена. Поеми и стихотворения. 1945; Победители. Поема. 1946; Септемврийчета. Поема. 1946; Строители ще станем. Избрани поеми. 1947; Млад юнак-здравеняк. Поеми и стихотворения. 1948; Село Цветна светна. Поема. 1948; Три весели поеми. 1948; Димитровски огън. Стихотворения и поеми. 1949; Пролетен разцвет. Стихотворения и поеми. 1949; В мир и дружба ще растем. Поема. 1952; Пионерска радост. Стихотворения и поеми. 1952; За честта на отряда. Поема. 1953; Не правете като тях, да не станете за смях. Стихотворения. 1953 (2 изд. 1956, 3 изд. 1970); За вас, деца. 1955; Приказки, гатанки, весели истории. 1957; Речено-сторено. Стихотворения. 1957; Право куме в очи. Хумор и сатира за възрастни. 1958; Мешко-Смешко. Поема. 1959; Чудо нечувано. Стихотворения, приказки, гатанки. 1959; Бранимир юнак. Пиеса-приказка. 1960; Кой с какво се слави. Стихотворения. 1960; Две битки, две геройства. Поема. 1961; Твоят спътник. Стихотворения. 1962; Избрани произведения. 1963; От Балкана до Хавана. Стихотворения. 1963; Шейничка с парашут. Стихотворения. 1964; Кандидат за Луната. Комедия. 1965; Песни, смях и приключения. Стихотворения. 1965; Ех, че интересно. Стихотворения. 1965; Светът в приказки. Стихотворен преразказ. 1967; Цветя за Октомври. Стихотворения за пионери. 1967; Чудстрой. Поема. 1967; Здравейте, приятели мои! Стихотворения. 1968; Истории славни и случки забавни. Весели стихове. 1969; За родината раста. Стихове за деца. 1970; Книжко моя, сладкодумна. Стихотворения за деца. 1970; Хитър Петърчо. Стихотворения за деца. 1970.

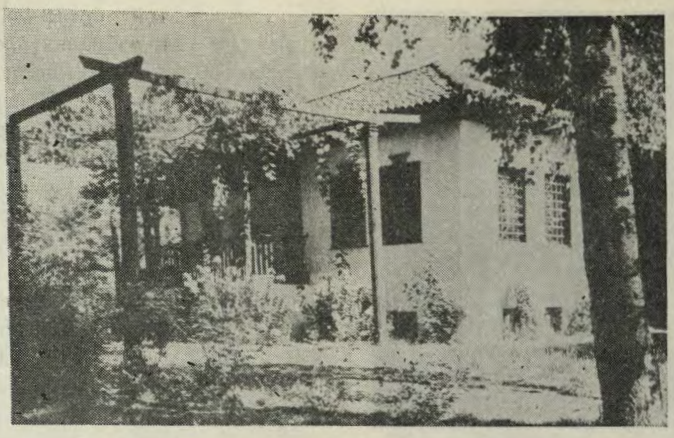
Лит.: Ал. Муратов. „Радостен живот".— Лит. живот, бр. 15, 1940; Д. Митрев. „Радостен живот". — Млад кооператор, 1941, кн. 7; Й. Стефанов. Детската литература у нас. — Лит. критик, бр. 7, 1941; В. Тунджанов. „Радостен живот". — Завои, бр. 39, 1941; Ем. Кръстев. На прав път. — Заря, бр. 5891, 1941; Н. Стайков. Към самобитна детска поезия. — Заря, бр. 6248, 1942; Дж. Василев. Нова поезия за деца. — Утро, бр. 9902, 1942; М. Дилянов. Творчеството на Асен Босев. — Нар. просвета, 1942; П. Зарев. Мъдрост за децата. — Отеч. фронт, бр. 561, 1946; А. Барух. Главното в творчеството на Асен Босев. — Лит. фронт, бр. 12, 1949; П. Димитров-Рудар. Поет на младите граждани. — Читалище, 1951, кн. 4; М. Наимович. Творчеството на Асен Босев за деца и юноши. — Септември, 1953, кн. 2; П. Димитров-Рудар. Асен Босев.— В: Детска литература. Ч. II. 1954; А. Каралийчев. Предг. към За вас, деца. 1956; С. Славчева. „Вълшебният дар". — Лит фронт, бр. 23, 1959; Г. Караславов. Да дадем на най-малките читатели още по-хубави произведения. — Театър, 1960, кн. 7; П. Стъпов. Нови приказки — нови герои. — Лит. фронт, бр. 16, 1961; Кр. Генов. Вдъхновител на малките. — Пламък, 1963, кн. 12; Г. Караславов. Детски поет-сърцевед. Предг. към Избрани произведения. 1963; Г. Найденова-Стоилова. В творческата лаборатория на Асен Босев. — Език и литература. 1964, кн. 5; Кр. Генов. Асен Босев.—Във: Въпроси на детската литература. Т. 3. 1966; Л. Станчев. Асен Босев. — В: Детска литература. Учебник за институтите за детски учители. 1966; Н. Инджева. „Кандидат за Луната". — Нар. култура, бр. 19, 1966; Т. Янчев. „Цветя за Октомври" — Лит фронт, бр. 40, 28 септ. 1967; Ат. Благоев. С оръжието на обичта („Здравейте, приятели мои"!). — Нар. култура, бр. 18, 30 апр. 1969.

кг

БО̀ТЕВ, Христо (Христо Ботев Петков) (25. XII. 1847/6. I. 1848—20. V. 1876/2. VI. 1876). Роден в Калофер. Първи син на учителя Ботьо *Петков* и Иванка Ст. Дренкова. Б. наследява твърде много от своя баща — народен труженик, книжовник и публицист. Първоначално учи в Карлово, където през 1854 се премества баща му, завършва трикласното у-ще в Калофер. В библиотеката на Калоферското у-ще имало много рус. книги. Още тогава под влияние на баща си, който е рус. възпитаник, Б. се опитва да чете на рус. език. Със съдействието на Н. *Геров*, сродник на семейството и рус. вицеконсул в Пловдив, през окт. 1863 Б. заминава за Одеса, където е приет в III

Христо Ботев

Родната къща на Хр. Ботев

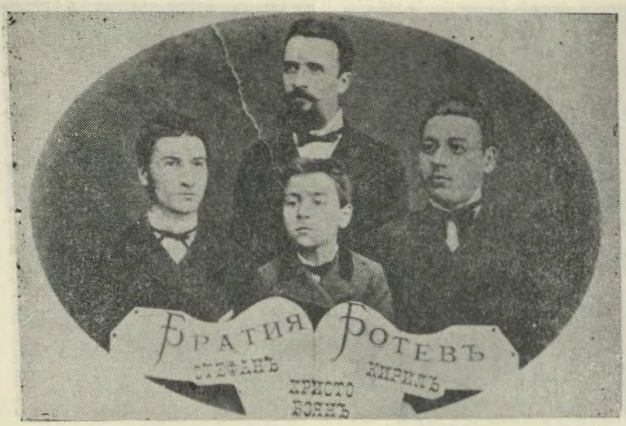
кл. на II одеска гимназия. В гимназията учи 2 год.; през 1865 е изключен за „безуспешност". Спомените на неговите съученици в Одеса изясняват добре, че в случая става дума не за „безуспешност", а за липса на интерес към тогавашната училищна система, тъй като през същото време Б. чете извънредно много, натрупва големи знания, интересува се живо от полит. живот в Русия, следи революционното движение, поддържа връзки с пол. революционери. Попаднал в полит. атмосфера на тогавашна Русия, той се увлича от нейния революционен кипеж, запознава се с идеологията на революционните демократи. В Одеса Б. остава до 1866, след което прекарва няколко месеца в с. Задунаевка, Бесарабия, населено с бълг. колонисти. Там се занимава с революционна пропаганда. В нач. на 1867 се завръща в Калофер, за да замести болния си баща в у-щето. Но революционната дейност, която развива, прави невъзможно оставането му в Б-я и през есента на 1867 се озовава в Румъния с надежда да продължи образованието си. Започват тежките емигрантски год. Б. не се задържа в Букурещ, понеже не намира никаква материална подкрепа, и през декември отива в Браила, където остава почти през цялата 1868 на работа в печатницата на Д. Паничков. Тук се занимава с лит. дейност, превежда, дава обявление, че е приготвил за печат „Първи поетически опити — проза и стихотворения", участвува в театралната трупа на Д. *Войников*. В Браила Б. попада в средата на хъшовете, сдружава се със Стефан Караджа, Хаджи Димитър, Жельо войвода. Преживял общия възторг от преминаването на четата на Хаджи Димитър в Б-я, Б. се записва в четата на Жельо войвода, която не успява да се прехвърли през Дунава, тъй като войводата й е арестуван. През есента на 1868 Б. пристига в Букурещ, където остава до пролетта на 1869. Тук се сближава с В. Левски, с когото прекарва тежката зима в една мелница край града. От 1869 Б. се включва активно в революционното движение: редактира революционни вестници, участвува в ръководството на революционната организация. През пролетта на 1869 е учител в Александрия, а от авг. — в Исмаил. Тук подпомага бягството на рус. революционери и съдейства за пренасянето на революционни вестници и възвания в Русия. През пролетта на 1871 се озовава в Галац, образува с учителя В. Попов революционна група „Българска комуна". С. г. поздравява Парижката комуна с телеграма и пише „Символ-верую на българската комуна". През май—юни 1871 отива в Браила — там редактира в. „Дума на българските емигранти", от който излизат 5 броя. Придобил журналистически опит като сътрудник на в. „Гайда", „Дунавска зора" и „Свобода", той успява да създаде смел боеви орган на бълг. емиграция. Поради липса на средства в. „Дума. . ." спира. Б. живее в Браила, често пътува из различни рум. градове, поддържа връзки с пол. и рус. емигранти-революционери, търси материални средства за революционното дело. Рум. полиция не може да гледа

Майката наХр. Ботев

спокойно на неговата дейност и той попада във Фокшанския затвор. Освободен с гаранцията на Л. Каравелов и Д. Ценович, през II пол. на 1872 се установява в Букурещ. Тук се свързва тясно с Л. Каравелов, участвува в редактирането на в. „Свобода", а по-късно и на в. „Независимост". През май 1873 започва да издава сатиричния в. „Будилник", от който излизат 3 бр. Превежда учебника „Уроци за първите четири аритметически правила и за счетовете от Михайлова" (1873). През 1874 става учител в бълг. у-ще в Букурещ. След удара, нанесен на революционната организация със залавянето и обесването на Левски (1872—73), и след настъпилите колебания в емиграцията, които се отразяват и върху Каравелов, Б. се очертава все повече като теоретик на революцията, като пламенен публицист и журналист, като вожд на революционната емиграция. Когато Каравелов се оттегля от революционното движение, Б. започва да издава в. „Знаме", който изиграва извънредно важна роля като орган на революционната партия. През май 1876, след избухването на Априлското въстание, той подновява журналистическата си дейност и започва в. „Нова България"(редактира само първия брой, защото веднага след това минава с четата си Дунава). През тоя период настъпват важни промени и в личния му живот: през 1875 сключва граждански брак с вдовицата Венета Рашева; при него идва и майка му с двамата му братя. Изпитващ тежки материални затруднения, той превежда, издава стенни календари. В избрания през авг. 1874 нов БРЦК влиза и Б. Идейната борба, която води в защита на революционно-демократическите принципи, го поставя начело на революционното движение. Когато през авг. 1875 се взема решение да се премине незабавно към подготовката на всенародно въстание, той обикаля Бесарабия, отива в Одеса, агитира, събира пари за закупуване на оръжие. Поради известни несъгласия, настъпили в комитета, през 1875 си подава оставката, но не скъсва с революционната борба. Поддържа връзки с революционните дейци, подготвя се за зреещите нови решителни събития. Не случайно в писмото си до Т. *Пеев* от 12 февр. 1876 пише: „Аз ще направя ръцете си на чукове, кожата си на тъпан и главата си на бомба, пък ще да изляза на борба със стихиите." След избухване на Априлското въстание БРЦК възприема комбинирана тактика за въстание вътре в страната и четническо нахлуване отвън. Организира се чета, чието ръководство е възложено на Б. На 16 май той се сбогува с близките си, заминава с влак за Гюргево и там се качва на парахода „Радецки". С него тръгва и приятелят му Д. Горов, който слиза на пристанището преди Козлодуй и отнася последните му писма и телеграма до чуждите вестници. На 17 май параходът е завладян от четниците и четата слиза на бълг. земя. Оттук тя се отправя към Врачанския Балкан. На 18 май четата заема позиции на Милин камък и целия ден се отбранява срещу тур. нападения. През нощта успява да си пробие път към Веслец; тук прекарва един ден — 19 май. Б. се опитва да се свърже с Враца, но безрезултатно. Вечерта на 19 май четата напуска Веслец и поема към Балкана. На 20 май неприятелят започва настъпление от всички страни. Четниците се отбраняват храбро през целия ден. Когато привечер тур. тръба изсвирва отбой, Б. с част от щаба е на югоизточния склон на Камарата, над падината Йолковица. Тук неприятелският куршум го пронизва в сърцето.

Безсмъртието на неговия живот не е само в непосредствената му полит. и революционна дейност, но и в голямото творческо дело, което създава като велик идеолог на революцията, пламенен журналист, безсмъртен поет. Това именно е най-характерно за Б. —

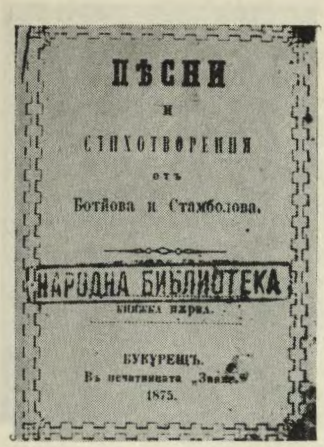

Христо Ботев с братята си. 1876

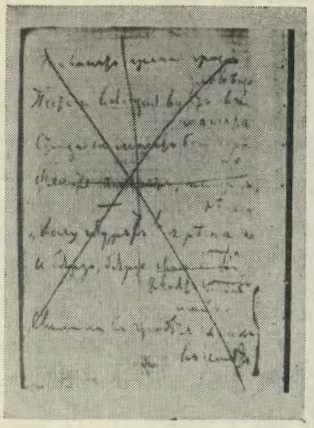

Хр. Ботев, Н. Славков и Ив. Драсов. 1875

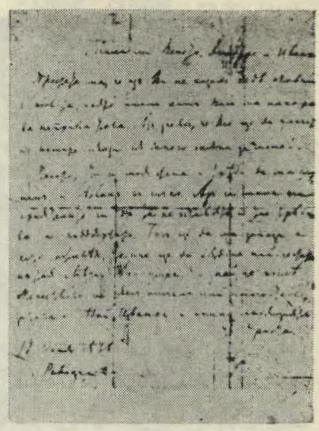
при него практически революционната дейност, идеи и поезия представят пълно единство. Идеологията му отразява напрегнатата обществена обстановка в Б-я през 60—70-те год., когато се разгръща националноосвободителното движение и страната се намира в навечерието на буржоазно-демократическа революция. Мирогледът на Б. се формира под влияние на патриотичните и революционни традиции на бълг. обществена мисъл (особено на Раковски и Левски) и на рус. революционни демократи. Не може да не се изтъкне обаче и въздействието на комунистическите идеи на К. Маркс и на утопическия и дребнобуржоазния социализъм на Сен Симон, Ф. Фурие, П. Прудон и М. А. Бакунин. Основният момент в неговата идеология представя революционният демократизъм. Между своите съвременници Б. се издига най-високо като идеолог и мислител. Той притежава широка научна и философска култура, прави най-верен анализ на обществено-политическата обстановка, определя най-точно характера и целите на националноосвободителната борба — не само като национална, но и като социална. Б. разобличава гнилостта на тур. режим, обявява се за решителна, безкомпромисна борба срещу неговата тирания, изпълнен е с дълбока вяра в силите на народа. В своите статии (особено във в. „Знаме") той поставя въпросите за формите и задачите на революционната борба, анализира вътрешното и международното положение, предрича близкия край на гнилата тур. държава, сочи задълженията на бълг. емиграция, поставя въпроса за единодействието на народите в борбата срещу тиранията: „Саморазумният и братският съюз между народите е в състояние да унищожи теглилата, сиромашията и паразитите на човешкия род и само тоя съюз е в състояние да въдвори истинска свобода, братство, равенство и щастие на земното кълбо" („Знаме," бр. 14). Б. се обявява за балканска федерация, която да представя обединение на революционните сили на Балканския п-в срещу тур. потисничество и да бъде средство за защита на балканските народи от настъплението на европ. калитализъм. Б. е философски мислещ ум, войнствуващ материалист и атеист. Неговият материализъм стои по-близко до възгледите на рус. революционни демократи, отколкото до възгледите на Л. Фойербах; той не е съзерцателен, метафизичен, механистичен, но действен, социално насочен, разглежда въпросите от гледище на обществената практика. Б. се обявява против агностицизма, смята, че човешкото знание е активна сила, и води борба срещу някои прояви на идеализма. Говорейки за просветата и науката, изтъква, че е необходимо да се внедрят „съвременни научни идеи", „новото научно миросъзерцание", т. е. материализмът. Социологичните му възгледи стоят, общо взето, на равнището на домарксовия период в обществознанието. Б. правилно разглежда обществените явления в тяхното взаимодействие и взаимозависимост, отделя значително място

ПѢСНИ
И
СТИХОТВОРЕНИЯ
ОТЪ
Ботйова и Стамболова.
НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
КНИЖКА ПЪРВА.
БУКУРЕЩЪ.
Въ печатницата „Знаме"
1875.

Хр. Ботев и Ст. Стамболов. Песни и стихотворения. 1875

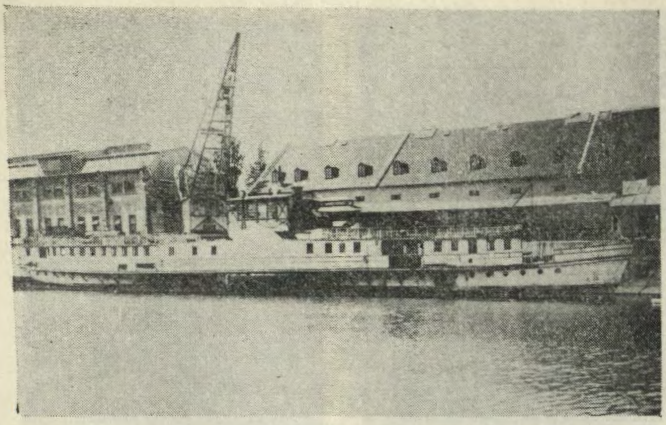
Страница от тефтерчето на Ботев с чернови на стих. „Обесване на Васил Левски"

Последното писмо на Ботев до съпругата му Венета

и на материалните условия, но ги поставя на едно равнище с надстроечните явления. Той не успява да се издигне до материалистическото разбиране за истор. развитие на обществото, до разбиране на класовата борба като движеща сила на историята, при все че по някои въпроси стои твърде близо до истор. материализъм. В неговия мироглед се откриват елементи на диалектика. Б. приема принципа на историзма, макар че в някои случаи при него има и отклонения. Като съзнателен атеист той води упорита борба срещу религиозния идеализъм, посочва естественоисторическия произход на религията и класовите корени на религиозния мироглед, разобличава реакционността на духовенството — православно, католическо, мюсюлманско.

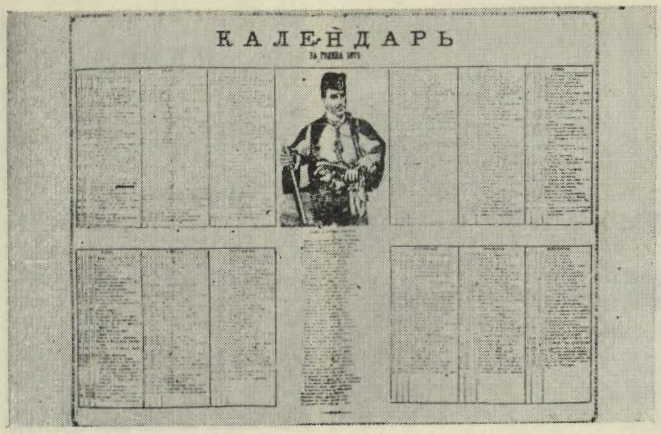
В естетическите си възгледи Б. е материалист и ученик на рус. революционни демократи. Той формулира основните въпроси на материалистическата естетика, бори се за реалистично изкуство, което трябва да бъде подчинено на задачите на революцията: „И науката, и литературата, и поезията, и журналистиката, с една дума всичката духовна деятелност на неговите водители би трябвало да вземат характер на политическа пропаганда, т. е. да се съобразяват с живота, със стремленията и с потребностите на народа, и да не бъде вече науката за наука, изкуството за изкуство, а журналистиката за преживяне старото, изгнилото и отдавна вече изхвърленото европейско гюбре"(„Знаме", бр. 4). Цялото лит. дело на Б. е подчинено на този принцип. Лит. му интереси се развиват в Одеса, където пише първите си стихотворения. Вероятно оттам той изпраща и своето стихотворение „Майце си" на П. Р. Славейков (може би заедно с цяла тетрадка стихотворения, както твърди П. П. Славейков). То се появява във в. „*Гайда*" (15 апр. 1867) и е първата Ботева печатана творба. През следващите 9 год. Б публикува 20 стихотворения, които са връх не само в поезията на Възраждането. Като поет той не е много плодовит, обаче е много взискателен художник, както свидетелстват поправките, които е направил в отделните редакции на стихотворенията си. За бързото му израстване като поет (още първото му печатно стихотворение е шедьовър) има значение — освен изключителната му поетическа дарба — въздействието на народната песен, на дотогавашната бълг. поезия (Г. С. Раковски, Д. Чинтулов, П. Р. Славейков) и на рус. литература. Поезията му отразява бурна и напрегната драматична епоха, един живот, изпълнен с много премеждия, изпитания и страдания, но винаги устремен към ясна и определена обществена цел. Б. отдава цялата сила на таланта си на борбата и революцията. Макар и неголяма по обем, Ботевата поезия удивлява със своето идейно богатство и жизнена обхватност. Б. успява да обгърне твърде широко обществената дей-

Параходът „Радецки“

ствителност („Елегия“, „Борба“, „В механата“, „Моята молитва“, „Странник“, „Патриот“, „Гергьовден“, „Послание“, „Защо не съм?...“), да нарисува националноосвободителната борба („Хайдути“, „Пристанала“, „Зададе се облак тъмен“, „На прощаване“, „До моето първо либе“), да изобрази истор. герои на революцията като Хаджи Димитър и Левски, да разкрие личната си съдба („Майце си“, „Към брата си“, „Делба“, „До моето първо либе“, както и в „Борба“, „На прощаване“, „Моята молитва“, „В механата“ и др.). Той засяга дори съвсем интимната страна на душевния свят — отношението към любимата в нежните думи „либе мило, хубаво“, в „На прощаване“, в страстните изблици на стихотворението „Ней“, където звучи също силният и мъжествен глас на поета. Идейното богатство на поезията на Б. е изключително голямо. То се разкрива във всичките му произведения, но особено ярко личи в „Борба“ и „Моята молитва“, „До моето първо либе“ и „Делба“, „Елегия“ и „На прощаване“, „Хайдути“ и „Хаджи Димитър“. В тях изпъкват широтата и дълбочината на мисловния свят на поета, филос. му проникване в действителността, идейната оценка, която дава на явленията, целенасочеността на цялото му творчество. В неговите стихотворения идейността е преминала в самата художествена тъкан; идейното обобщение произтича от вглъбено, проникновено виждане на действителността. Усещането за дълбоката и неповторима жизненост на Ботевата поезия се получава и от нейната богата емоционалност. Тя извира от непрекъснатите реакции на поета спрямо жизнените явления, от чисто лирическия подход, от необикновено оригиналната и силна личност на твореца. Тая личност се чувствува навсякъде; тя говори открито, непосредствено, енергично, винаги внася свой личен тон. Не случайно огромната част от неговите стихотворения са обръщения, монолози, в които Б. напълно и пряко се разкрива. Личният тон е естествен, защото поетът носи в себе си голямо духовно богатство, защото е високо етична личност, при която личното и общественото са в пълна хармония — съществува пълно единство между поезия и живот.

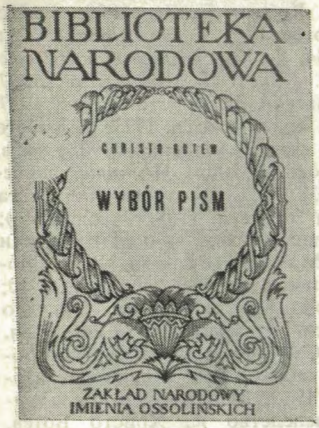
Дълбокото вникване на Б. в действителността и неговата необикновена чувствителност му помагат да види жизнените явления в цялата им сложност, в многообразните им нюанси, в най-острите им очертания. Оттук и силните ноти на трагизъм, които се срещат постоянно в поезията му. Но Б. не губи от погледа си никога перспективата на истор. развитие, неизбежната победа на революцията, вярата в бъдния ден на човечеството. И в това се състои оптимизмът на неговата поезия. Поетът има съзнание за неимоверните трудности в истор. път на поробения народ, на угнетените народи изобщо, в борческата съдба на революционера. И затова той разкрива цялата истина за живота. Вярата в бъдещето, в прогреса, в свободата се ражда и укрепва в трагизма на борбата, в страданията и в гнева. Оптимизмът извира от съзнанието за победата на народа като истор. необходи-

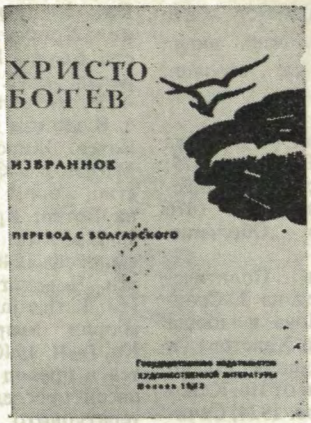

Календар за 1875 г. (със стих. „Хаджи Димитър")

мост и се подхранва от безкрайната любов към роба, към угнетения човек, от дълбокото съчувствие към неговите страдания и надежди. Тук не става дума за отвлечени, общи изрази на освободителния устрем на народите — образи, превърнати в абстрактни символи. У Б. всичко е видяно през призмата на конкретната бълг. действителност, което придава на поезията му едновременно дълбоко национален и възвишено общочовешки характер. Това личи както в стихотворенията, в които изобразява народните страдания, така и в героичните образи на борците-революционери, обкръжени с ореола на величие и саможертва, безгранична жизненост и младост, мъжественост и сила. Никога преди Б. бълг. поезия не е достигала до такова жизнено, идейно и емоционално богатство. И в това е огромната истор. заслуга на поета— като въплъти в себе си художествения гений на народа, той показа големите творчески възможности на бълг. литература, даде силен тласък на нейното развитие. Б. познава дълбоко народния език и като използува най-хубавите естетически традиции на народната песен, превърна бълг. слово в могъщо средство за най-възвишена, силна и мъжествена поезия.

С поезията не се изчерпва лит. дело на Б. По постижения, значение и обществена роля до нея се нарежда публицистиката му. Тук не се касае само за журналистически прояви в тесния смисъл на думата (Б. е блестящ журналист), а за жанрове, които несъмнено произтичат от журналистическата му дейност, но имат по-широк, по-налагащ се литературно-художествен характер (очерк, фейлетон). Статите на Б. са предимно на полит. теми. Неговата журналистика има „характер на политическа пропаганда", съобразява се „с живота, със стремленията и с потребностите на народа", засяга най-актуалните проблеми на епохата — най-вече тежкото положение на народа и проблемите на националноосвободителното движение и революцията, вътрешното положение на Тур. империя и състоянието на поробените народи, истор. съдба на бълг. народ, задачи и методи на освободителната борба, анализ на международното положение. Жанровите форми са твърде разнообразни: уводни статии, полемики, вътрешни и външнополит. дописки, фейлетони, кратки остри бележки, хумор. Навсякъде Б. показва не само богата полит. осведоменост, способност за анализ, бързо ориентиране в най-сложна обстановка, умение за навременно и остро реагиране, полемическа страст, но и необикновено майсторство на журналист и публицист с пламенна фраза, чужда на всякакъв външен патос, с образно-художествено мислене, с филос. и истор. асоциации, с непосредност, живост и яснота на изложението, с острота и сила на езика. Неговият публицистичен стил се движи от сложната описателна фраза до ярката и ударна сентенция, от личния спомен, който придава емоционална багра на изложението, до саркастичната характеристика, от логичната аргументация до стихотворното четиристишие,

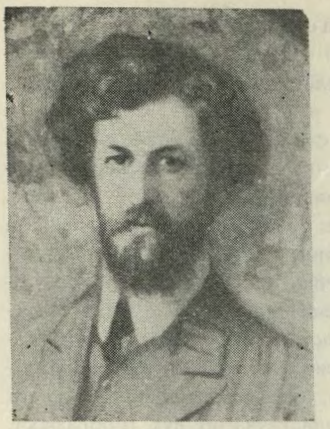

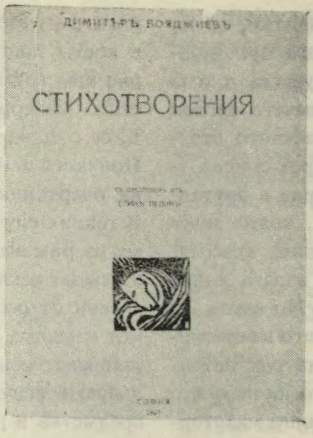
Хр. Ботев на полски език. 1960 *Хр. Ботев на руски език. 1963*

което в началото на дадена статия въвежда в цялата идейно-емоционална атмосфера, а в края играе ролята на ярък апломб. Но онова, което прави най-силно впечатление в публицистиката на Б., е неговата огромна полит. култура, живият и напредничав ум, дълбоката вътрешна убеденост, здравата логика на мислите и убежденията — качества, поразителни при неговата младост. Образното богатство, с което той разполага, бързите емоционални реакции, сатиричната острота на виждането най-силно се проявяват в неговите очерци и фейлетони — там журналистът и художникът се срещат в сферата на художествения свят, политикът, мислителят, революционерът намират нови словесни средства за обществено въздействие. Едва ли може да се посочи в историята на бълг. литература друг писател, чието лит. дело да е изиграло такава голяма обществено-политическа роля. На това се дължи и големият интерес към Б. веднага след Освобождението. Първият издател на Ботевите съчинения и първият му биограф е З. *Стоянов*. Неговите заслуги в това отношение са големи, но заедно с това биографията на Стоянов е и първият опит да се представи в невярна светлина делото на Б.; оттук тръгват по-късно всички фалшификации и извращения, които съпътствуват славата на безсмъртния поет. Буржоазната наука се опитва да омаловажи или да заличи революционния характер на делото му, фашисткото мракобесие между двете световни войни стига до пълното му отричане. Огромна заслуга за правилното осветляване на общественатa и лит. дейност на Б. има марксическата мисъл, която още от края на 80-те год. на XIX в. започва борба срещу извращенията и фалшификациите. Трябва да се изтъкнат преди всичко статиите, изказванията и изследванията на Д. Благоев, Г. Димитров, В. Коларов, Г. Бакалов, Т. Павлов, М. Димитров, Ж. Натан, Ас. Киселинчев и др. Значителни заслуги в това отношение има и съв. наука в лицето на Н. С. Державин, Е. Волков, Д. Заславски, К. Н. Державин, Л. В. Воробьов, Л. С. Ерихонов, К. А. Поглубко и др. Един от най-спорните въпроси в науката си остава въпросът за лит. наследство на Б. След смъртта на поета не се запазва никаква архива, в която евентуално биха се намерили негови ръкописи. При печатане както в собствените си, така и в чуждите вестници Б. обикновено не се подписва. Това създава големи трудности при установяване на лит. му наследство — от една страна, негови произведения остават непознати, а, от друга, се създава възможност да му се приписват творби, които не му принадлежат. Особена заслуга за събиране и издаване на произведенията на Б. имат З. Стоянов, Ив. Хр. Ботева, Ив. Клинчаров, М. Димитров и Ал. Бурмов.

Б. превежда от рус. език „Уроци за първите четири аритметически правила и за счетовете от Михайлова“ (Букурещ, 1873), „За славянското произхождение на дунавските българе“ (Букурещ, 1875) от Д. Иловайски, „Кремуций Корд“ (Букурещ, 1875), драма в 3 д. от Н. Костомарова, „Восточният вопрос и България“ от И. П. Липранди. Творбите

Димитър Бояджиев

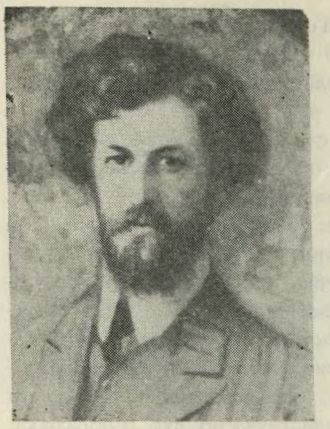
Д. Бояджиев. Стиховорения. 1927

Изв. Бълг. истор. д-во, 1948, кн. XXII—XXIV; Ив. Стойчев. 1. Из архива и ръкописите на Христо Ботев. — Изв. Ин-та „Хр. Ботев", 1954, кн. I. 2. Назовавания, подписи и псевдоними на Хр. Ботев. — Изв. ДБВК, 1955; Минко Николов. Ботев и идейният и поетически път на Вазов. — Изв. Ин-та „Ботев—Левски", 1956, кн. II; Ив. Стойчев. Нови сведения за живота и дейността на Христо Ботев. — Истор. преглед, 1957, кн. 3; П. Динеков. Силата и красотата на Ботевата поезия. — В: Писатели и творби. 1958; М. Арнаудов. Към въпроса за неустановеното литературно наследство на Христо Ботев. Ботевият дял във фейлетоните „Знаеш ли ти кои сме?" — Изв. Ин-та за бълг. литература, 1959, кн. VIII; Цв. Унджиева. Към въпроса за авторството на фейлетоните „Знаеш ли ти кои сме?". — Изв. Ин-та за бълг. литература, 1959, кн. VIII; М. Бъчваров. Философските възгледи на Хр. Ботев. — Изв. Ин-та „Ботев—Левски", 1959, кн. III; А. Позднев. Христо Ботев в дореволюционной России. — Изв. Ин-та „Ботев—Левски", 1959, кн. III; Ив. Стойчев. Ранни отбелязвания и оценки за Христо Ботев у нас. — Изв. Ин-та „Ботев—Левски", 1959, кн. III; Л. Ерихонов. Христо Ботев в руската критика и в преводи на руски език. — Лит. мисъл, 1960, кн. 1; П. Зарев. 1. Идейният свят на Ботевата поезия.— Лит. мисъл, 1960, кн. 1. 2. Ботевият поетичен стил. — Лит. мисъл, 1961, кн. 5; Н. Дончев. Ботев и световната поезия. — Пламък, 1961, кн. 6; Д. Леков. Вестник „Български глас" — приемник на журналистическите традиции на Каравелов и Ботев. — Изв. Ин-та за литература, 1961, кн. XI; Ил. Конев. 1. Христо Ботев в сръбската и хърватската литература. — В: Слав. филология. Т. IV. 1963. 2. Христо Ботев през революционната 1876 г. — Лит. мисъл, 1964, кн. 6; П. Динеков. Христо Ботев — Във: Възрожденски писатели. 1964; В. Вулетич. Светозар Маркович и Хр. Ботев. — Лит. мисъл, 1966, кн. 5; Б. Симеонов. Румънското влияние върху лексиката на Хр. Ботев. — Год. Соф. ун-т, Филол. ф-т, LX, 1966.

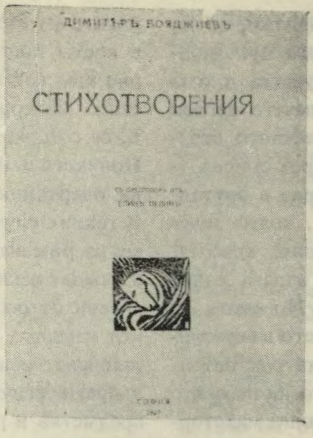
пд
ст

БОЯДЖИЕВ, Димитър Иванов (18.V.1880—12. VII. 1911). Роден в Пазарджик. Произхожда от бедно многочленно семейство. Останал сирак на 13 год., Б. поема издръжката на голямото семейство и напуска у-ще. Постъпва в общината като писар, чете много, започва да пише в социален дух. Първите си творби праща на Д. Благоев. През 1897 в сп. „Ново време" излизат две негови рецензии за соц. книги. На следната год. списанието помества на два пъти негови преводи от С. Я. Надсон и една рецензия. Към 1901 Б. идва в София. К. Величков, негов съгражданин, му намира работа. Отначало Б. постъпва в Отделението за печата при М-вото на външните работи. Едновременно с това е уредник на Величковото сп. „Летописи", в което редовно сътрудничи със стихове и преводи от рус. През 1902—03 там са поместени негови преводи от М. Ю. Лермонтов, Ив. С. Тургенев, М. Горки, Л. Н. Андреев, Ив. А. Бунин, Ф. Ив. Тютчев и др. Секретар е на бълг. консулство в Марсилия (1907—09). Самоубива се в София.

В някои от ранните стихотворни опити на Б. („Ще дойде ден", „Нима да вярвам още. . ." и др.) се чувствува влияние на соц. идеи. Скоро обаче в творчеството му заглъх-

Димитър Бояджиев

Д. Бояджиев. Стиховорения. 1927

Изв. Бълг. истор. д-во, 1948, кн. XXII—XXIV; Ив. Стойчев. 1. Из архива и ръкописите на Христо Ботев. — Изв. Ин-та „Хр. Ботев", 1954, кн. I. 2. Назовавания, подписи и псевдоними на Хр. Ботев. — Изв. ДБВК, 1955; Минко Николов. Ботев и идейният и поетически път на Вазов. — Изв. Ин-та „Ботев—Левски", 1956, кн. II; Ив. Стойчев. Нови сведения за живота и дейността на Христо Ботев. — Истор. преглед, 1957, кн. 3; П. Динеков. Силата и красотата на Ботевата поезия. — В: Писатели и творби. 1958; М. Арнаудов. Към въпроса за неустановеното литературно наследство на Христо Ботев. Ботевият дял във фейлетоните „Знаеш ли ти кои сме?" — Изв. Ин-та за бълг. литература, 1959, кн. VIII; Цв. Унджиева. Към въпроса за авторството на фейлетоните „Знаеш ли ти кои сме?". — Изв. Ин-та за бълг. литература, 1959, кн. VIII; М. Бъчваров. Философските възгледи на Хр. Ботев. — Изв. Ин-та „Ботев—Левски", 1959, кн. III; А. Позднев. Христо Ботев в дореволюционной России. — Изв. Ин-та „Ботев—Левски", 1959, кн. III; Ив. Стойчев. Ранни отбелязвания и оценки за Христо Ботев у нас. — Изв. Ин-та „Ботев—Левски", 1959, кн. III; Л. Ерихонов. Христо Ботев в руската критика и в преводи на руски език. — Лит. мисъл, 1960, кн. 1; П. Зарев. 1. Идейният свят на Ботевата поезия.— Лит. мисъл, 1960, кн. 1. 2. Ботевият поетичен стил. — Лит. мисъл, 1961, кн. 5; Н. Дончев. Ботев и световната поезия. — Пламък, 1961, кн. 6; Д. Леков. Вестник „Български глас" — приемник на журналистическите традиции на Каравелов и Ботев. — Изв. Ин-та за литература, 1961, кн. XI; Ил. Конев. 1. Христо Ботев в сръбската и хърватската литература. — В: Слав. филология. Т. IV. 1963. 2. Христо Ботев през революционната 1876 г. — Лит. мисъл, 1964, кн. 6; П. Динеков. Христо Ботев — Във: Възрожденски писатели. 1964; В. Вулетич. Светозар Маркович и Хр. Ботев. — Лит. мисъл, 1966, кн. 5; Б. Симеонов. Румънското влияние върху лексиката на Хр. Ботев. — Год. Соф. ун-т, Филол. ф-т, LX, 1966.

пд
ст

БОЯДЖИЕВ, Димитър Иванов (18.V.1880—12. VII. 1911). Роден в Пазарджик. Произхожда от бедно многочленно семейство. Останал сирак на 13 год., Б. поема издръжката на голямото семейство и напуска у-ще. Постъпва в общината като писар, чете много, започва да пише в социален дух. Първите си творби праща на Д. Благоев. През 1897 в сп. „Ново време" излизат две негови рецензии за соц. книги. На следната год. списанието помества на два пъти негови преводи от С. Я. Надсон и една рецензия. Към 1901 Б. идва в София. К. Величков, негов съгражданин, му намира работа. Отначало Б. постъпва в Отделението за печата при М-вото на външните работи. Едновременно с това е уредник на Величковото сп. „Летописи", в което редовно сътрудничи със стихове и преводи от рус. През 1902—03 там са поместени негови преводи от М. Ю. Лермонтов, Ив. С. Тургенев, М. Горки, Л. Н. Андреев, Ив. А. Бунин, Ф. Ив. Тютчев и др. Секретар е на бълг. консулство в Марсилия (1907—09). Самоубива се в София.

В някои от ранните стихотворни опити на Б. („Ще дойде ден", „Нима да вярвам още. . ." и др.) се чувствува влияние на соц. идеи. Скоро обаче в творчеството му заглъх-

ват нотките на социален критицизъм, за да зазвучат отново в края на живота му. Лириката му се изпълва с лични чувства и има характер на дневник. Но в повечето негови стихотворения от това време личното страдание на поета придобива по-широк смисъл — неговият извор може да се открие в бруталността на една действителност, която задушава всеки стремеж към светлина, красота, поезия и щастие. Приживе Б. не издава книга и за него няма написано нищо. Но някои от стиховете му привличат вниманието на културната общественост с изтънчената чувствителност на автора, с благородството на неговите пориви и с високото професионално майсторство. По тоналност Б. се родее със символистите, но не принадлежи към тях — лириката му е по-богата, по-жизнена и предметна, образността му е реалистична. По-голямата част от стиховете му звучат меланхолично. Но свържем ли ги с личната съдба на Б., ще видим, че песимизмът у него не е нагласа, не е подражание. Той изразява слабостта на поета в едно общество на силни, неговата зависимост от техните прищевки, а също и безсилието му да намери в тогавашната действителност онова, което търси и към което се стреми. Песимизмът в неговата поезия няма нищо общо с упадъчните проповеди на отчаянието, самотата, смъртта. Поезията на Б. не е проповедна по дух и характер, а изповедна. Поетът не се наслаждава на страданието си, а иска да избяга от него, изповядва страшния ужас на опустошената от безверие душа, търси да намери изход от противоречията, които го гнетят. Това поражда особена чувствителност — Б. пише винаги с изопнати до краен предел нерви. Светът му изглежда по-друг и светлите петна в него — по-далечни. Като се прибави разклатеното здраве, вечната опасност от призрака на жълтата гостенка, която веднъж го посещава в младостта, можем да разберем не само тревожните му песни, но и причините за ранната му гибел. Поезията на Б. е елегична. Като четем стиховете му, сякаш проследяваме как лумват и угасват едно по едно всичките му желания, как се стопяват всичките му надежди. Единствено изключение са няколко хумористични творби, плод на всекидневното му участие в българановската среда. Важно място в лириката му заема стихотворението „Марсилия", в което поетът е изразил критично отношение към капиталистическата цивилизация, носеща мизерия и аморалност. Лириката на Б. се отличава със субективност и камерност. Понякога в нея светът изгубва своите реални очертания, видян твърде лично от поета. В такива случаи обикновено стихотворенията му са романтични, тъй като в тях се възпроизвеждат изключителни преживявания, предизвикани от особени причини. Но макар да заемат немалко място, тия стихотворения не съставляват основното в лириката на Б., която — въпреки всички противоречия — си остава предметна и реалистична по дух и образност, по психологическа плътност и правдивост, по драматичност и конфликтност, а също и по изразни средства. Нейният стил обаче носи подчертано романтично-лирична багра. Псевд.: Димитър Ивчов, Ех, Ех поет.

Съч.: Стихотворения. Под ред. на Вл. Василев. 1927 (2 доп. изд. 1940); Стихотворения. Под ред. на Б. Делчев и Ив. Сестримски. 1957.

Лит.: Л. Георгиев. Димитър Бояджиев. Лит.-крит. очерк. 1963; Хр. Цанков. Помен за Д. Бояджиев. — Бълг. сбирка, 1911, кн. 8; К. Константинов. Д. Бояджиев. — Звено, 1914, кн. 2—3; Д. Кьорчев. Д. Бояджиев. — Развигор, бр. 30, 1921; Елин Пелин. Едно сърце младо изгоряло. — Развигор, бр. 30, 1921; Вл. Русалиев. Поетът с еоловата арфа. — Народ, бр. 142, 1926; Литературни скици. — Огнище, 1926, кн. 9—10; Ас. Калоянов. Д. Бояджиев. — Развигор, бр. 251, 1927; Вл. Василев. Д. Бояджиев. — Златорог, 1927, кн. 2—3; В. Пундев. Д. Бояджиев. — Бълг. мисъл. 1928, кн. 2; В. Александров. Д. Бояджиев. — Мисъл, 1933, кн. 24; Л. Цветаров. Душата на един самоубиец. — Филос. преглед, 1935, кн. 2; Ил. Цеков. Любовта и нещастната съдба на Д. Бояджиев. — Изток, бр. 292, 1940; Б. Нонев. Стихотворенията на Д. Бояджиев. — Изкуство и критика, 1941, кн. 3; В. Кърджиев. Д. Бояджиев и неговото самоубийство. — Лит. новини, бр. 14—15, 1943; Г. Константинов. Д. Бояджиев. — В: Бълг. писатели. 1947; Б. Делчев. Вопли на един обречен. — Лит. мисъл, 1957, кн. 3 (също и в С любов и ненавист. 1958); Л. Георгиев. 1. Поезията на Д. Бояджиев. — Лит. фронт, бр. 23, 1955. 2. Д. Бояджиев. — Септември, 1960, кн. 5. 3. Лириката на Д. Бояджиев. — Родна реч, 1962, кн. 8; П. Росен. Спомени и размисли. 1963. с. 139—144; С. Хаджикосев. Българският символизъм и влиянието на френските символисти върху него. — Лит. мисъл, 1967, кн. 1.

Аг

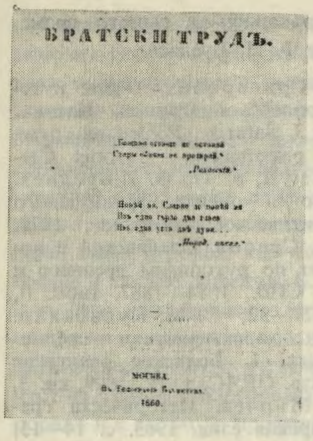
Боянско евангелие

БОЯ́НСКО ЕВА̀НГЕЛИЕ. Среднобълг. книжовен паметник от XII—XIII в. Открит от рус. славист В. И. Григорович през 1845 в Боянската черква при пътешествието му из Европ. Турция. Пази се в Москва в Държ. библ. „В. И. Ленин“. Б. е. представя палимпсест — на мястото на отстранен глаголически текст е нанесен кирилски евангелски текст. Тази му особеност се използува като важно доказателство при защита на теорията за по-ранния произход на глаголицата в сравнение с кирилицата. Съдържа 109 л. Началото и краят на ръкописа са изгубени. Б. е. не е издавано, споменава се в редица изследвания на Григорович, П. И. Шафарик и др. Палеографията и езика на Б. е. са подробно проучени и описани от рус. славист С. М. Кулбакин. Някои езикови особености на текста свидетелствуват за важни промени в звуковия и граматическия строеж на бълг. език — смесване на ѫ с „ъ“, аналитична конструкция с предлога **на**, нови императивни форми за 2 л. мн. ч. и др. Глаголическият текст на 26 от всичките 84 палимпсестни страници е разчетен и публикуван от бълг. славист Ив. Добрев. Изданието е придружено от кинематичен анализ на глаголическото писмо, езиково изследване и пълен индекс на словоформите. Специален интерес представя художествената украса на паметника — 3 цветни заставки и повече от 80 заглавни букви. Най-интересните орнаменти са възпроизведени в албума на В. В. Стасов. На общите елементи в орнамента, които свързват Б. е., респективно южнослав. традиция, с рус. ръкописи от същото време, обръща внимание Ф. И. Буслаев.

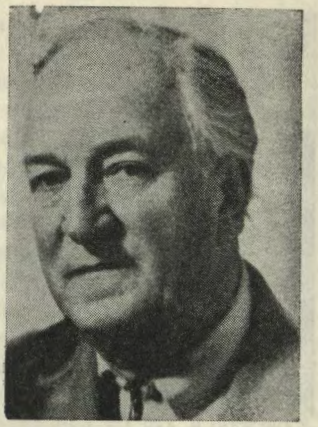
Лит.: В. И. Григорович. Очерк путешествия по Европейской Турции. Казань, 1848. с. 189; P. J. Šafařik. Pohled na prvo věk hlaholského pisemnictvi. — Časopis Českého musea, 1852. sv. II, p. 87; Ф. И.Буслаев. Русское искуство в оценке французского ученого. — Критическое обозрение, 1879, кн. 2, с. 4; В. В. Стасов. Славянский и восточний орнамент по рукописям древнего и нового времени. СПб., 1884—1887. табл. II, рис. 3—8, 20, 29—32; С. М. Кульбакин. Материалы для характеристики среднеболгарского языка. I. Боянское евангелие XII—XIII в. — Изв. ОРЯС, т. IV, 1899, кн. 3, с. 800—868; К. Мирчев. Историческа граматика на българския език. 1963. с. 14—15; К. Мирчев. Аналитична конструкция в Боянското евангелие, среднобългарски паметник от XII—XIII в. — Бълг. език. 1964, кн. 4—5; Ив. Добрев. Глаголическият текст на Боянския палимпсест. 1972.

стк

„БРА̀Н“. Вестник за политика, култура и стопански живот. Излиза седмично в С., 1 септ. 1931 — 10 ян. 1934. Ред.: Й. Влайков, Г. Савчев. „Б“. е прогресивен вестник за литература и обществен живот със задача „да подпомогне подготовката на психологическите условия, които биха улеснили пътя към реставриране и нормализиране политико-обществения и икономическия ни живот“. Публикува статии против хитлеризма, критикува политиката на сговора, ратува за единен фронт. Под наслов „По кървавите стъпки на сговора“ се поместват имената на падналите борци през кървавите събития на 1923—25. В отдела „Из черния списък на ада зад Шарения мост“ в поредни броеве се срещат имената на убитите в Обществената безопасност. Вестникът поддържа разделите: стопански и икономически живот, бележки и злободневия, беседи по здравни въпроси, хумор, хроника, белетристика, положението в Б-я и в чужбина, книжнина. В „Б.“ сътрудничат Й. Влайков, Б. Знеполски, Ат. Душков (с псевд. Наско Липен), Н. Хрелков, Ст. Ц. Даскалов, В. Иванов, Н. Месечков, А. Калоянов, В. Александров, които разкриват социалните неправди в града и селото, трагичния живот на безработните. В рубриката „Независимите писатели“ редакцията запознава читателите с живота и творческата дейност на своите сътрудници и др. бълг. лит. творци. „Б.“ редовно е кастрен от цензурата,

БРАТСКИ ТРУДЪ.

„Братски труд“ *„Брод“. Сборник. 1935* *Христо Бръзицов*

много броеве са забранени още преди отпечатването, др. са конфискувани. С бр. 108 и 109, излезли без разрешение на полицията, вестникът прекратява съществуването си.

ев

„БРÀТСКИ ТРУД“. Бълг. книжовно д-во (дружина) в Москва, основано през 1859 от българите-студенти Л. Каравелов, М. Дринов, Н. Бончев, В. Попович, Р. Жинзифов, К. Миладинов и др. Съществува 3—4 год. Има задача да подготвя новопристигащите бълг. младежи в Москва за постъпване в гимназиите и ун-та, да ги снабдява с книги и да ги подкрепя материално, а също и да обединява българите в Москва, като поддържа националния им дух. Д-вото притежава и библиотека, съставена главно от учебници и книги по бълг. история и бълг. език. Тя се намира в квартирата на един от членовете, където стават и събранията. На тия събрания се четат съчинения на членовете, разискват се лит., научни и обществени въпроси, засягащи живота в Русия и Б-я. Убежденията на повечето от участниците в д-вото имат прогресивен, дори революционен характер. Това е една от причините за скорошното му разпадане при тогавашния строг държ. контрол над студентите в Русия. Д-вото развива и книжовно-издателска дейност — издава сп. *„Братски труд“*, подкрепя Каравелов в отпечатването на неговата кн. „Памятники народного быта болгар“.

Лит.: Н. Попов. Из истории Славянского благотворительного комитета в Москве. I. М., 1871.

мс

„БРÀТСКИ ТРУД“. Списание, единственото бълг. възрожд. периодично издание, излизало в Русия. Издавано „с изждивението на московските българи“, т. е. от група бълг. студенти в Москва, обединени в книжовното д-во *„Братски труд“*. Ред.: В. *Попович* (кн. 1) и Р. *Жинзифов*. От „Б. т.“ излизат 4 кн. Първата има разрешение от цензурата с дата 19 дек. 1859, а последната — 31 дек. 1861. В кн. 1 няма програмна статия, но на титулната страница за мото са поставени наред със строфа от народна песен и думите на Г. С. Раковски: „Бащино огнище не оставяй, стари обичаи не презирай!“ В последната книжка е отпечатана статия от Райко (Жинзифов) „Две думи към читателите“ с програмни моменти — да се избави бълг. народ от тежкото робство, „да блъсне слънце по замръзнатата българска земля“. „Б. т.“ е обществено-литературно списание, в което са поместени статии като: „Няколко думи за българската книжнина“ от Г. *Теохаров* (кн. 1 и 2) — преглед на бълг. литература, в който се обръща внимание и на асимилаторските тенденции на фанариотите; „Писма за историята на сърбите и българите“ — извадки от книга на А. Гилфердинг (кн. 2); „Славяне в Немско (Австрия)“ — първата преводна статия на Л. Каравелов, част от труда на Н. Словенич под същото заглавие (кн. 3); „Охридска архиепископия“ от К. Миладинов; „Няколко думи според българския въпрос“ — писмо от М. Кояловски до редактора на славянофилския в. „День“. В „Б. т.“ преобладават лит. материали — предимно опити

на младите му редактори и сътрудници. Поместени са стихотворения от Попович, К. Миладинов, Каравелов и преди всичко от Жинзифов (в кн. 1 и 2 по едно, в кн. 4—19), народни песни, записани от Н. Бончев (кн.3), и др. Единствената белетристична творба в списанието е разказът на Жинзифов „Прошетба", посветен на Д. Миладинов. „Б. т." е повлияно от идеите на Раковски за национално-културна самостоятелност на бълг. народ, за фанатична любов към родното. В тази посока то въздействува и на бълг. младеж.

Лит.: М. Димитров. Л. Каравелов. 1959. с. 66—67; Г. Боршуков. История на българската журналистика. 1965. с. 157—159.

гб

„БРÒД". Двуседмичник за литература, изкуство и обществен живот. Излиза в С., 8 юли — 21 окт. 1936, 9 бр. Ред. Ив. *Вельов*. Идейната линия на вестника е определена в бр. 1 — „Неговият път е пътят на художествения [социалистическия] реализъм. По тоя път той ще върви неизменно. Винаги неговите страници ще бъдат изпълнени с оригинален и преводен материал, желан от широката прогресивна читателска маса." На „Б." сътрудничат Г. Бакалов, Л. Стоянов, Г. Белев, М. Грубешлиева, А. Тодоров, Трудин (Сава Гановски), Н. Хрелков, Д. Чавдаров-Челкаш, Кр. Пенев, П. Зарев, К. Калчев, П. Вежинов, Кр. Григоров, Ст. Ц. Даскалов, Ив. Мартинов, Ил. Бешков, Ас. Златаров и др. Тук излиза известният призив „На борба за мир!". Под него са подписани д-р М. Геновски, Л. Стоянов, д-р Г. Узунов, П. Горянски, Ив. Харизанов, Н. Хрелков, С. Игнатиевски, М. Грубешлиева, П. К. Чинков, Кр. Пенев, Д. Ц. Братанов, Г. Бакалов, Д. Б. Митов, Г. Костов, Ел. Костова, Ив. Димов, Ст. Кортенски, Ас. А. Стамболийски, О. Кирчева, Ст. Сотиров, В. Емануилова, Ал. Обретенов, Н. Ланков, Ив. Руж, М. Марчевски, Ив. Фунев и др. „Б." играе ролята на форум, обединяващ демократично-антифашистки и антимонархически настроени интелигенти с различни творчески профили.

хд

„БРÒД". Стихотворен сборник. Издаден през май 1935 в С. В него участвуват Л. Стоянов, Ламар, Н. Хрелков, П. Матеев, М. Грубешлиева, Хр. Радевски, Н. Ланков, Кр. Пенев, Мл. Исаев и А. Тодоров. Повечето от стихотворенията са написани специално за сборника и се публикуват за пръв път. Оригинален е начинът, по който всеки участник се представя сам на читателя. Л. Стоянов излиза с „Малко автобиография", в допълнение на която следват стихотворенията „Изповед", „Не мога без хора", „Другари". Ламар се явява с бележката „Поезия без дъно", след която са поместени стихотворенията „Поезия без дъно", „Железница", „Старо писмо" и „Песни". Н. Хрелков е представен от Д[амян] К[алинов] (Ангел Тодоров) със стихотворенията „Размисъл", „Виденето на копачите", „Ноемврийска вечер", „Гонитба", „Среднощен конгрес" (откъс), „Вярвай!", „Жетварки" и „Парижки сън"; П. Матеев — със стихотворенията „Автобиография", „Поет", „Слепият хармонист", „Жив е той", „Родина", „Улицата" и „Кафене"; М. Грубешлиева — с „Факти и спомени" (автобиогр. скица) и със стихотворенията „На един сляп кон", „Вдъхновение", „Роман без лъжа", „Два свята", „Глухата улица", „Майка", „На един самоубиец"; Мл. Исаев — с „Изминатият път" (автобиогр. скица) и със стихотворението „Зима" и т. н. „Б." е резултат от единодействието на поетите-комунисти от 30-те год. с прогресивни, антифашистки настроени поети. Това обяснява идейната пъстрота на сборника. В бележката на Н. Ланков се поставя като пряка задача пред бълг. писател овладяването на принципите на соц. реализъм. Други автори главно апелират към сближение с народа.

хд

БРЪЗЙЦОВ, Христо Димитров (30. V. 1901). Роден в Цариград. Завършва гимназия в София. Следва дипломация в Свободния ун-т в София. Сътрудничи на „Развигор", „Литературни новини", „Българан", „Литературен глас", „Барабан", „Маскарад", „Щурец", „Заря", „Камбана", „Зора", „Мир" и др. Редактира сп. „Родна лира" (1915—16), „Смях и сълзи" (1917) заедно с Хр. Смирненски и Н. Граблашев, „Кръгосвет" (1931), „Аз знам всичко" (1931—32), „Нива" (1933) и др. От 1938 до 1941 е в редакцията на в. „Мир". В публицистичната си дейност и в пътеписа „Как ми се мярна Европа" стои на тогавашните офи-

„Будилник“

Х. Дембицки. „Османската империя отива на Виенската изложба“. Карикатура във в. „Будилник“, бр. 1

циални позиции. Автор е на хумористични книги с нравствена и възпитателна тенденция, с блед хумор. Имат стойност документалните му произведения с богатия си фактически материал. Псевд.: Язека, Войдан, Бурян, Бивш депутат и др.

Съч.: Хумористична история на българите. 1928; В плен на дявола. 1930; Дневникът на един баща. 1936; Как ми се мярна Европа. 1939; Когато те говореха. Кратки интервюта с български писатели, артисти и композитори. Т. I—II. 1942—1943; Мои познайници. 1943; Някога в Цариград. Варна, 1965 (2 изд. 1966); Во Прилепа града. 1969; Някога в София. Спомени (1913—1944). 1970.

Лит.: А. Каменова. Хумористична история. — Свободна реч, бр. 140, 1928; С. Малиновска. „В плен на дявола“. — Сила, бр. 10, 1930; В. Иванов. „Как ми се мярна Европа“. — Вчера и днес, бр. 55, 1939; Ст. Консулов. „Когато те говореха“. — Лит. глас, бр. 555, 1942; Д. Стоянов-Угрин. „Един час при. . .“ — Просвета, 1942, кн. 9; Сл. Ангелов. Делото на един наш вестникар. Книгата на Хр. Д. Бръзицов „Когато те говореха“. — В-к на жената, бр. 884, 1942; Сл. Данаилов. „Един час при. . .“ — Слово, бр. 6213, 1943; Ил. Кюльовски. Образи от миналото („Някога в Цариград“). — Отеч. фронт, бр. 6784, 2 юли 1966.

ед

„БУДИЛНИК“, вестник сатирически и юмористически“. Редактиран и издаван от Хр. *Ботев*, подписан Х. Петков. От „Б.“ излизат в Букурещ 3 бр.: бр. 1 на 1 май, бр. 2 на 10 май и бр. 3 на 20 май 1873. Има недоказано и несигурно твърдение, че е отпечатан и бр. 4. Вестникът излиза „три пъти през месеца — веднаж с карикатури и два пъти без карикатури“, на малък формат на 4 с. Отпечатван е в печ. „Свобода“ на Л. Каравелов. „Б.“ няма програма, но поместеният на уводно място в бр. 1 фейлетон („O tempora! O, mores!“) може да се смята за своеобразна програма във фейлетонен стил. „Б.“ си поставя задача „да гуди всяко нещо на мястото му и всичко да краси с боите му. . .“. Със силата на хумора и сатирата, с непознатата дотогава оригиналност се отрича еволюционизмът и еволюционисткият печат, безпощадно се критикуват чорбаджийството и неговите апологети в литературата и периодиката, като същевременно се сочи и пътят на революционната борба. Малко по обем, но твърде разнообразно, съдържанието на вестника е в пълно единство с неговите задачи. В „Б.“ са отпечатани някои от стихотворенията и сатиричните творби на Ботев — „Гергьовден“ (бр. 1), „Патриот“, „Епитафии“ (бр. 2), „Песен на букурещките български ергене“, „Защо не съм?. . .“, „Послание“ (бр. 3), началото на незавършения хумористичен разказ-фейлетон „Това ви чака!“ (бр. 3) и други по-малки фейлетони, като „Хайде на изложбата“, „Тая нощ сънувах“, „Важно нещо“, както и хумористично-сатирични творби, като „Дулапът“, „Подслушано“, „Фабрика за попове“, „Обрязване на жените“, известния „Съновник“ и още други по-малки, но талантливо написани вицове, смешки, гатанки. В тон със съдържанието са и трите

Илия Булев

Иван Бурин

карикатури на пол. революционен художник Х. Дембицки в бр. 1 на вестника. С художествените си достойнства и изобличителната си сила „Б." стои значително над появилите се преди него в. „*Гайда*" и „*Тъпан*". Той е първият бълг. сатирично-хумористичен лист, който застава твърдо на позициите на революционната демокрация, воюва срещу тур. феодално господство и неговите крепители сред бълг. общество, напада всичко отживяло и реакционно. Хуморът и сатирата на „Б." с високите си лит. качества оставят трайни следи в бълг. журналистика. Въпреки силното впечатление, което прави на съвременниците си, вестникът е преустановен по материални причини. Сатирично-хумористичните произведения, поместени в него, остават във фонда на бълг. хумористично-сатирична публицистика.

Лит.: Т. Силяновска. Карикатурите на Хенрик Дембицки в „Тъпан" и „Будилник". — В: Хр. Ботев. Сб. по случай 100 год. от рождението му. 1949. с. 322—370; Г. Боршуков. История на българската журналистика. 1965. с. 325—328; Ст. Таринска. Прозата на Христо Ботев. 1966.

гб

БУ̀ЛЕВ, Илия Николов (19. XI. 1883 — 16. IV. 1966). Роден в с. Стежерово, Плевенски окр. Начално образование получава в Плевен, завършва Педагогическата гимназия в Шумен и е назначен учител в Свищов. Взема участие в Балканската и I световна война. През 1917 попада в плен и е изпратен в затвора в с. Итаки (Гърция), където остава до 1921. След завръщането си в Б-я отново учителствува и известно време е секретар на учителската организация. През 1936 се пенсионира. Умира в София.

Първите стихотворения на Б. се появяват в сп. „Просвета", „Летописи" — 1903—04, „Художник" и др. Някои от тях са повлияни от модернизма, други имат борчески, оптимистичен тон („Върви!", „Песен призори"). По-късно сътрудничи на редактираното от Ив. Ст. Андрейчин сп. „Из нов път", на сп. „Художествена култура", „Съвременник" — 1909, „Бисери" — 1911, „Съвременна илюстрация" и др., като се стреми да преодолее модернистичните навеи. Участвува в списването и на различни учителски, ученически и детско-юношески сп.: „Педагогическа практика", „Венец", „Детски живот", „Просветно единство", „Светулка", „Другарче" и др. Част от спомените си от пленничеството печата във в. „Дунав" (Свищов). Б. се развива под влиянието на Д. Дебелянов, Н. Лилиев, Д. Подвързачов, Ем. Попдимитров и др., с някои от които е бил в лични връзки. Творчеството му е пръснато в бълг. периодичен печат.

Съч.: Илия Р. Блъсков. 1938.

Лит.: С. Радев. Художник — илюстровано литературно списание. — Вечер. поща, бр. 1479, 1905.

вв

БУ̀РИН, Иван (псевд. на Иван Трифонов Алексиев) (25. XII. 1913). Роден в с. Ребърково, Врачански окр. Основно образование получава в родното си село, а гимназиално във Враца. Следва ветеринарна медицина и право

в София. Като студент работи активно в БОНСС, ред. е на в. „Студентско знаме“ и „Академик“. За пръв път печата в сп. „Трезвост и култура“ през 1935. След 9 септ. 1944 Б. участвува във втората фаза на Отечествената война като доброволец-военен кореспондент — пише репортажи, които издава в кн. „Как минахме Драва“ (1945). През 1946 постъпва на работа в бившето М-во на информацията, през 1948 е културен съветник във в. „Труд“, от 1950 до 1966 с малки прекъсвания — ред. в изд. „Български писател“. Чл. на БКП, на СБП.

Б. започва със стихове в духа и с патоса на пролетарско-революционната поезия от 30-те год. Неговият стих е остър, агитиращ. След 9 септ. той откликва като поет на почти всички акции и събития — Отечествената война, освободителния подвиг на Съветската армия, бригадирското движение, новите хора. Посвещава стихове на партизаните и партията. Отделни стихотворения на Б., съпроводени с музика, са станали популярни младежки песни и маршове. Той е автор и на няколко изследователски труда върху бълг. фолклор. Редактира сборници за народно поетическо творчество. Съставя и сборници с народни умотворения: „Горо ле, майко хайдушка“ (1953), „Юнак ясно слънце“ (1955), „Сокол иде, гълъбица води“ (1956), „Българско народно творчество“ (в 12 т., т. 1, 1961), „Любовни песни“ (съвм. с Д. Осинин, 1964). Псевд. Малкия Жерве, Д. Петров, Търнокоп. Засл. деятел на културата (1965), Димитровска награда (1951).

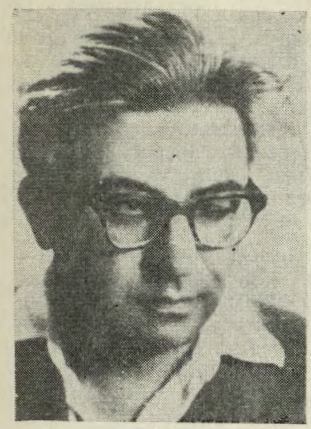
Съч.: Мана. Стихове. 1938; Плодът изкърши клоновете. Стихове. 1939; Дни на героите. Стихове. 1942; Как минахме Драва. Записки. 1945; Песни от бивака. 1946; Родина. Стихове. 1946; Венец на партията. Стихове. 1948; По неравни профили. Пътят на Пеньо Генчев. 1950; Пролетта и тракториста. Стихове. 1950; Огньове на Бузлуджа. 1952; Ботев и народният поетически гений. 1954; Две мечета и катеричка. 1955; Песента се връща над полята. 1958; Марко Кралевити. 1959; Къде расте разковничето. Избрани стихове. 1962; Сол и пипер. Басни, сатири, епиграми. 1962; С твоя глас, майко. 1964; Под българско небе. Стихотворения. 1966; Народно творчество и художествена литература. 1967; Лято. Стихотворения. 1968; Стоян Глога. Роман. 1968; Цветовете на дъгата. Стихотворения. 1970.

Лит.: Ст. Божков. „Мана“. — В-к на жената, бр. 726, 1938; Н. Ланков. „Мана“. — Заря, бр. 4966, 1938; П. Пенев. „Как минахме Драва“. — Лит. фронт, бр. 18, 1946; Ив. Сестримски. 1. „Венец на партията“. — Труд. бр. 205, 1946. 2. „Родина“. — Лит. подем, бр. 2, 1947; С. Султанов. „Родина“. — Народ, бр. 805, 1947; Ив.Знахар. „Родина“. — Балк. преглед, 1947, кн. 9—10; Ст. Каракостов. За новите стихове на Иван Бурин. — Нар. борба, бр. 124, 1949; П. Данчев. За поезията на Иван Бурин. — Септември, 1950, кн. 1; П. Зарев. За по-големи постижения. — Лит. фронт, бр. 49, 1952; Б. Делчев. Отворено писмо до писателя Иван Бурин. — Лит. фронт, бр. 26, 1953; Д. Угрин. „Огньове на Бузлуджа“. — Вечер. новини, бр. 179, 1953; М. Николов. „Горо ле, майко хайдушка“. — Септември, 1954, кн. 3; Ст. Стойкова. „Ботев и народният поетически гений“. — Изв. Ин-т „Ботев—Левски“, 1956, кн. 2; Кр. Куюмджиев. Национална традиция и новаторство. — Септември, 1964, кн. 11; Н. Стайков. „С твоя глас, майко“. — Раб. дело, бр. 108, 1965; Сл. Колев. Полюсите на емоционалното и умозрителното („Под българско небе“). — Септември, 1966, кн. 8.

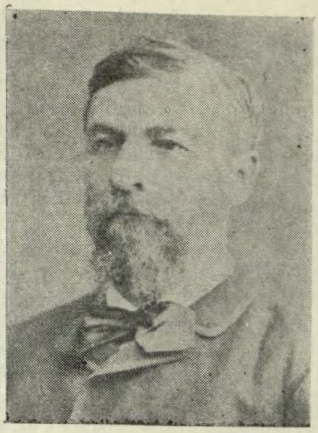
хд

БУРМО̀В, Александър Колев (2. II. 1911 — 3. IX. 1965). Роден в с. Бяла черква, Великотърновски окр. Завършва история в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1939), специализира във Виена (1940—41). Проф. в Соф. ун-т (1947—65), чл.-кор. на БАН от 1958, ректор на Великотърновския ун-т „Кирил иМетодий“ (1962—65). Чл. на БКП. Умира в София.

Още с първите си публикации Б. се оформя като историк на бълг. Средновековие и Възраждане. До края на живота си проявява научен интерес към художественото творчество на Г. С. Раковски, Л. Каравелов, Хр. Ботев и др. бълг. възрожд. писатели. Под негова редакция излизат съчиненията на Ботев, много от повестите и статиите на Каравелов, както и фейлетоните във в. „Свобода“ и „Независимост“ под рубриката „Знаеш ли ти кои сме?“. Той е редактор и на поредица томове с архивни материали за положението на българите под османско иго, за Априлското въстание, за Руско-тур. освободителна война. Основните му научни истор. студии са: „История на България по време на Шишмановци“ („Годишник на Соф. ун-т, Истор.-филол. ф-т“, 1947, кн. 43), „Славянските нападения срещу Солун в Чудесата на свети Димитър и тяхната хронология“(„Годишник на Соф. ун-т, Филол. ф-т“, 1952, кн. 47, 2), „Към въпроса за произхода на

Александър Бурмов

Тодор Бурмов

прабългарите“ („Известия на Бълг. истор. д-во“, 1948, кн. 22—24), „Към историята на руско-българските връзки през 1876 г.“ („Известия на Ин-та за бълг. история“, 1951, кн. 1—2), „Българското национално-революционно движение и българската емиграционна буржоазия през 1867—1869“ („Исторически преглед“, 1961, кн. 5), „Таен централен български комитет“ („Исторически преглед“, 1960, кн. 2 и 3) и др. Немалка част от статиите и студиите му са посветени на въпроси из лит. история или на идеологията на Раковски, Каравелов, Ботев и В. Левски. Б. е един от най-добрите познавачи на бълг. революционно движение и на дейността на БРЦК. Димитровска награда (1966, посм.).

Съч.: Буря. Разкази. Варна, 1929; Кънчо Арапчето. 1938; Български революционен централен комитет. 1943 (2 изд. 1950); Христо Ботев през погледа на съвременниците си. 1945; Христоматия по история на България (съавт. П. Хр. Петров). 1964; Избрани произведения. Т. I. С предг. от П. Петров. 1968.

Лит.: П. Динеков. Един от най-младите. — Заря, бр. 2570, 1930; Хр.Радевски. Една необходима книга. — Нова камбана, бр. 433, 1937; Б. Делчев. Една навременна книга. — Заря, бр. 6557, 1943; Г. Цанев. Български революционен централен комитет. — Изкуство и критика. 1943, кн. 7; Ст. Великов. „Ботев през погледа на съвременниците си“ от проф. Ал. Бурмов.— Зем. знаме, бр. 221, 1946; Ст. Таринска. Установяването и издаването на Ботевото литературно наследство. — Лит. мисъл, 1964, кн. 3; Ст. Божков. Александър Бурмов. — Лит. фронт, бр. 37, 1965; П. Петров. Проф. Ал. Бурмов. — Славяни, 1965, кн. 10.

ик

БУРМО̀В, Тодор Стоянов (12. I. 1834 — 23. X. 1906). Роден в с. Нова махала (дн. квартал на Габрово). Учи в килийното, а след това в общото у-ще в Габрово. През 1847 е изпратен от Габровската община като Априлов възпитаник в Киев, където завършва семинария и Духовна академия. През лятото на 1857 се завръща в Б-я и става учител в Габровското у-ще, в което въвежда някои нови предмети — новобълг. език, словесност с упражнения, история, математика, френски. Като учител в Габрово Б. сътрудничи на „Цариградски вестник“ и „Български книжици“. Със своите статии и дописки той прави впечатление на бълг. културна общественост в Цариград. Затова през 1860 е поканен за ред. на сп. „*Български книжици*“, което редактира 2 год., като същевременно е и преподавател в бълг. у-ще при Цариградската бълг. черква. През 1862 е член на смесената българо-гръцка комисия, назначена във връзка с черковния въпрос. Б. е ред. на в. „Съветник“ (1863—65) и „Время“ (1865—67). От 1867 служи в Рус. посолство в Цариград като драгоман, съветник и надзирател на новооснованата рус. болница в тур. столица. По това време е кореспондент на в. „Московские ведомости“, „Вестник Европы“. През Руско-тур. освободителна война работи в ковчежничеството при временното гражданско управление на княз В. А. Черкаски. В новоосвободена Б-я е вицегубернатор на Пловдив, а след това — губернатор на София. След Освобождението Б. е деец на умереното крило на Консерва-

Евстати Бурнаски

тивната партия. През 1883—84 се отцепва от тази партия и се присъединява към Либералната партия на Др. *Цанков*. Той е първият министър-председател на Б-я. М-р е на вътрешните работи, председател и чл. на Върховния касационен съд, чл. на Държ. съвет, създаден във връзка с пълномощията, дадени на Александър Батенберг, както и управляващ М-вото на финансите в правителството на Л. Н. Соболев. Чл. на БКД (дн. БАН) от 1884. Умира във влака при завръщането си от о. Халки (Турция).

Б. се проявява като просветен деец, публицист и общественик. Той подпомага учебното дело в Габрово и Цариград, обявява се против проекта на Мидхат паша за сливане на бълг. у-ща с турските. Като редактор и сътрудник на бълг. и рус. периодичен печат взема живо участие в борбата за черковна независимост, в която стои на страната на умерените дейци. Неговите статии и книги са из областта на историята или третират съвременните въпроси на бълг. черква. След Освобождението Б. продължава да бъде деен журналист и публицист — той е един от инициаторите за създаването на източнорумелийския в. „Марица". Заедно с М. *Балабанов* редактира първите няколко броя на консервативния в. „Витоша". Б. е ред. на в. „Балкан", сътрудник на в. „Светлина" и „Братство".

Съч.: Българите и гръцкото високо духовенство. (От цариградските българе, 1860 март 28). [Цариград, 1860] (издадена и на фр. език в Цариград); Ответ на някои си точки из статията: За нужда да са будущите ни владици образовани [от Партений Зографски], която е поместена в 38, 39 и 40 броеве на Ц. вестникът. От Т. С. Браила, 1864; Братско обяснение на българин към братията му българе. Букурещ, 1867 [има предположение, че тази книга е писана от Натанаил Зографски]; Проект на Вселенската патриархия за решение на българският въпрос. Букурещ, 1867; Съвременните наши калугери. Във Виена, 1867; Българо-гръцката черковна разпря. 1902.

Лит.: М. Д. Балабанов. Поменник — Тодор С. Бурмов. — Летопис на Бълг. книжовно д-во, 1906—1907, кн. 7, с. 84—118; П. Цончев. Из общественото и културно минало на Габрово. 1934. с. 682—684; Г. Боршуков. История на българската журналистика. 1965. с. 68, 104, 398.

дл

БУРНА̀СКИ, Евстати Стоилов (21. X. 1922). Роден в с. Муртинци, Пернишки окр. Завършва гимназия в София. Секретар е на РМС, секретар на нелегалния кандидат-студентски комитет. Активен участник в съпротивата, арестуван през юли 1944. Завършва ветеринарна медицина в София (1947) и работи като участъков лекар. През 1948 постъпва в редовете на народната армия. Ред. е във Военното издателство, член на писателската група на М-вото на нар. отбрана с чин полковник. Чл. на БКП, на СБП.

Пише стихове от ранни години. Започва да печата през 1957. Стиховете му са предимно с военно-патриотична тематика. Творчеството му е наситено с много чувство, с усет за жизнена правда. То е плод на неговите лични изживявания, на многоликия му и изстрадан житейски опит. Специфичните и остри конфликти на военния герой са разкрити с голямо разбиране и художествен усет. Съст. на сб.: „Дравска пролет" (1960), „Венец от песен жива" (1962), „Знаме" („20 години народна армия". Кн. II. 1964).

Съч.: Песни по пътя. Войнишки стихове. 1957; Бреговете са стръмни. Стихове. 1960; Лирика. 1963; Динковият взвод. Поема за деца. 1964; Обич. Стихове. 1965; Събудени очи. Лирика. 1965 (2. прераб. и доп. изд. 1967); Шеста алея. Стихотворения. 1967; Легенда за България. Рецитал-спектакъл. 1969; Вик на тишината. Поема. 1970; Стенопис от куршуми. Стихове. 1970.

Лит.: „Бреговете са стръмни". — Пламък, 1960, кн. 10; О. Аврамов. С гласа на сърцето („Лирика"). — Нар. младеж. бр. 152, 1963; Г. Константинов. В красивия свят на поета. — Лит. новини, бр. 52, 1963; Хр. Дудевски. Вярна посока („Лирика"). — Нар. армия, бр. 4520, 1963; П. Горянски.

Петко Буюклиев

И поетите са бойци („Събудени очи“). — Нар. армия, бр. 5277, 1965; Л. Галина. Отзив за „Обич“. — Пламък, 1965, кн. 11; Ст. Коларов. Очи, събудени от тревога. — Учит. дело, бр. 9, 1965; Г. Григоров. С човешка искреност („Събудени очи“). — Нар. култура, бр. 19, 1966; Ив. Чернев. „Събудени очи“. — Лит. фронт, бр. 4, 1966; Г. Константинов. За дълга и мечтата („Събудени очи“). — Септември, 1966, кн. 3; Минко Николов. Детето и светът („Шеста алея“). — Деца. Изкуство. Книги, кн. 6, 1967; Л. Недялков. „Шеста алея“. — Лит. фронт, бр. 18, 1968.

ди

БУРЯ́НИН (псевд. на Недялко Минчев Недялков) (27. IX. 1907 — 13. XI. 1940). Роден в с. Присово, Великотърновски окр., в семейството на беден селянин-градинар. Гимназия завършва в Търговище. Живее при много тежки материални условия. През 1922 влиза в редовете на Комсомола, а през 1928 става чл. на БКП. Първите си лит. опити прави като ученик в гимназията. Автор е на стихове — повечето посветени на Септемврийското въстание 1923. Разкази започва да пише през 1928 и за късо време се очертава като надежден белетрист. Сътрудничи на в. „РЛФ“, „Ведрина“, „Звезда“. През 1933 издава единствената си книга с разкази „Улицата“. Те отразяват всекидневните борби на работническата класа и на трудовия народ за по-добри условия на живот срещу безмилостната експлоатация и войната. Със заповед от 18 окт. 1933 Дирекцията на полицията спира разпространението на книгата. Поради тежки инквизиции в полицията и продължителна мизерия Б. заболява от туберкулоза и умира, неразгърнал дарованието си.

Съч.: Улицата. Разкази. 1933.

Лит.: Б. Младенов (Ангел Тодоров). Н. Бурянин. „Улицата“. — Звезда, 1930, кн. 4; Ив. Р[уж]. Разказите на Н. Бурянин. — РЛФ, бр. 168, 15 апр. 1934 (вж. и в Изкуство и критика. 1947); Г. Караславов. Н. Бурянин. — Лит. фронт, бр. 47, 20 ноем. 1952; Ст. Великов. Българската художествена литература през иглените уши на фашистката полиция и цензура. — Изв. Ин-та за бълг. литература, 1960, кн. 9, с. 430.

ец

БУСЙЛИН, Георги поп Илиев (ок. 1820—1845). Роден в Батак. Учи в родния си град и в у-щето на грц. философ-реформатор Т. Каирис на о. Андрос (Гърция) заедно с Ив. Добровски, Ст. Чомаков, З. Струмски и др. Завършва гимназия в Атина. През 1841 заминава за Русия, където завършва филол. ф-т на Московския ун-т като степендиант на българина-търговец от Русе Ангел Николаевич Хаджиоглу. Още като студент работи за бълг. книжнина и просвета — събира народни песни, проучва лит. наследство на Ю. И. *Венелин*. През 1844 издава със средства на своя благодетел „Български буквар“ (М., 1844). Освен букварна част букварът съдържа басни, „кратки повести“ и народни песни, предадени на народен език. Украсен е с хубава гравюра на Кирил и Методий. Най-характерното в него е чисто фонетичният му правопис („съгласно естественото наше правописание“) — без буквите „ѣ“ и „ъ“, но със запазване на „ѫ“ и „ѭ“ и с особено начертание на „ж“=„ѫ“ и „з“=„ѕ“. Цялото издание на буквара (над 3500 екз.) е предназначено от издателя за безплатно раздаване на у-щата в Б-я.

Лит.: Ив. Д. Шишманов. Студии из областта на Българското възраждане. В. И. Григорович и неговото пътешествие в Европейска Турция. . . — СбБАН, 1916, кн. VI, с. 97—100.

мс

БУЮКЛЙЕВ, Петко Петков (22. II. 1897). Роден в Силистра. Завършва гимназия в Ловеч и търговско-стопанския отдел на Свободния ун-т в София. Във в. „Новини“ и сп. „Наковалня“ печата стихотворения, подписани с псевд. Петър Б. и Петър Буклин. През 1929 заедно с Хр. Радевски, Н. Ланков, А. Тодоров и Л. Огнянов-

Ризор, подпомогнати от Т. Павлов, организират издаването на лит. седмичник „*РЛФ*“ (1929—34). Б. е касиер на редакцията и сътрудничи с литературно-критически статии. През 1932 участвува в учредяването на *Съюза на трудово-борческите писатели*. След спирането на „РЛФ“ печата във в. „Литературен преглед“, „Заря“ и сп. „Научна мисъл“. През 1940 издава в свой превод „Теория на литературата“ от Л. И. Тимофеев. Един от основателите на сп. „Септември“ (1947), гл. ред. (1949—50), покъсно чл. на редколегията. Чл. на БКП, на СБП. Псевд.: Петър Б., Петър Буклин, Д-р Йорданов, П. Цанев. Засл. деятел на културата (1965).

Лит.: Х. Русев. Петко Буюклиев. — Труд, бр. 55, 1957; А. Тодоров. Петко Буюклиев. — Септември, 1957, кн. 3.

хд

БУЮКЛЙЙСКИ, Иван (27. IX. 1903 — 8. IV. 1943). Роден в с. Криводол, Врачански окр. Завършва административно-финансовия отдел на Свободния ун-т и право в Соф. ун.-т „Кл. Охридски“. Работи като съдия във Враца. Умира във Враца. Започва да печата стихове през 1922. Сътрудничи на сп. „Хиперион“, „Чернозем“, „Обществена мисъл“, в. „Светлоструй“, „Изток“, „Вестник на жената“. Основни мотиви в лириката на Б. са копнежът по простота и простор далеч от градския шум и суета, сърдечно чувство на обич и доверие към обикновените трудови хора. Въпреки известна монотонност и еднообразие стиховете му се отличават с непринуден лиризъм.

Съч.: Лесове. 1926; Дом в планината. 1931; Пламнала земя. 1938.

Лит.: Ив. Знахар. „Лесове“. — Изток, бр. 64, 1927; Г. Крънзов. „Дом в планината“. — В-к на жената, бр. 470, 1931; Н. Доспевска. „Пламнала земя“. — Лит. глас, бр. 6, 1939; Г. Константинов. Млади стихотворци. — Днес, бр. 920, 1939; И. Василев. Възторжен поет и обичан приятел.— Стожер, бр. 27, 1947; Д. Гундов. Помен за Иван Буюклийски. — Стожер, бр. 27, 1947; Д. Добрев. Поезия на бодрата пролет. — Стожер, бр. 27, 1947.

мп

„БЪЛГАРÀН“. Вестник за хумор и сатира. Излиза в С., 1904—1909. Ред.: Ал. Кипров и Хр. Силянов, в бр. 3 се присъединява и Ал. Божинов. От бр. 17 Силянов напуска редакцията. От бр. 66, 1905, до спирането на списанието ред. е Ал. Божинов. Сътрудничат Ал. Божинов (Lumpacius, Гений № 3), Д. Подвързачов (Забравен талант), Елин Пелин (Горка Горчица), Ц. Церковски (Ибришим Ефенди), В. Попанастасов (Пепо, Бохем), Н. Лилиев (Одуванчик), Г. Райчев (Гриша Печорин), Д. Дебелянов (Амер), К. Константинов (Душечка) и др. Списанието е богато илюстровано от Ал. Божинов, П. П. Морозов, Ив. Енчев — Видю и др. „Б.“ продължава здравите традиции на Алековата сатира. То насочва своя огън срещу монархизма, потисничеството на човешката мисъл, срещу произволите и кариеризма на буржоазните партии, изобличава черквата и духовенството. Основната насока на списанието е демократична. В. „Б.“ се печатат и стихотворения с бохемски настроения и лек хумор.

ед

„БЪЛГАРÀН“. Седмично хумористично списание. Излиза в С., 1916—1924. Ред.: Ал. Божинов, Д. Подвързачов и Р. Алексиев. От бр. 2, 1917, до 27, 1918, ред. Ал. Божинов; от бр. 28, 1918, ред. колегия: Fol (Н. Теодоров), П. П. Морозов, Ведбал (Хр. Смирненски), Ханс (Ив. Генадиев), Пилигрим (Й. Сливополски), Гриша Печорин (Г. Райчев), Даню (Й. Стратиев), Юрий Б. (Й. Стубел) и др. От бр. 1 до 35, 1919, гл. ред. е Р. Алексиев. От бр. 35, 1919, „Б.“ е редактиран от Н.Илиев—Сириус; от бр. 18, 1920, до 40, 1921, ред. Юнге (Дамян Калфов); от бр. 41, 1921, ред. Ведбал; след бр. 11, 1922, ред. Ведбал и Фол; от бр. 22, 1922, ред. Т. Измирлиев, а от бр. 44, 1922, до края — Н. Илиев-Сириус. Подновеният „Б.“ скъсва демократичните и републикански традиции на своя стар съименник и става проводник на официалния курс. Критичният му дух през 1916 се поддържа главно от Ведбал. През 1918, когато в ред. колегия влиза и той, в „Б.“ нахлува по-силна критична струя. Когато ред. на „Б.“ става Илиев — Сириус, Смирненски, Фол и Ханс напускат списанието. В ръцете на бездарния и закостенял реакционер то се превръща в трибуна на реакцията. Ведбал се връща в „Б.“ през 1920, когато редактирането поема Д. Калфов. Пролетарският поет неуморно се бори срещу антисъв. пропаганда, която се мъчи да се промъкне в списанието. По-късно, под ревакцията на двамата братя, Смирненски и

„Българан". Списание. 1916—24 *„Българан". Сборник. 1921*

Т. Измирлиев, „Б." се очиства от всички реакционни петна и става достоен продължител на прогресивните традиции на стария „Б.", като ги издига още по-високо. В него Смирненски и Измирлиев печатат статии, които остро изобличават недъзите на буржоазния ред. Когато издателството на „Б." отново поверява списанието на Н. Илиев — Сириус, Смирненски, Измирлиев и останалите сътрудници го напускат. Списанието става пак блудкаво и реакционно. „Б." под редакцията на Смирненски и Измирлиев няма нищо общо с „Б." на Сириус. Чрез „Б." двамата братя активно съдействуват за правилното полит. ориентиране на голяма част от бълг. интелигенция, сред която списанието е популярно.

Лит.: Ел. Димитрова. Христо Смирненски и списание „Българан". — Изв. Ин-та за литература, 1960, кн. 9.

ед

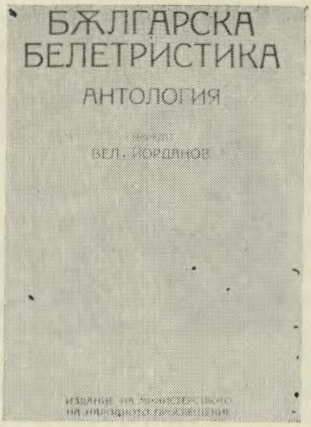
„БЪЛГАРÀН". Сборник хумористични стихове и проза. Подбрал и наредил Ив. Х. Генадиев (С., 1921, 110 с.). Предговорът — „Две думи за сборника" — е от И. Х. Г. (Иван Генадиев). В него е отбелязано, че задачата на сборника е да представи ония поети-хумористи, които са най-тясно свързани като редактори или сътрудници със сп. *„Българан"*. Карикатурните портрети — освен тези на Ал. Божинов и Р. Алексиев, които са автопортрети — са нарисувани от А. Добринов. „Б." съдържа остри социални сатири, хумористични разкази, любовни стихотворения. Срещат се и творби с леки бохемски настроения. В него участвуват Ал. Божинов, Ел. Пелин, Т. Кунев, Д. Подвързачов, Г. Райчев, Д. Дебелянов, К. Константинов, Х. Левенсон, Г. Михайлов, Ив. Бояджиев, Р. Алексиев, Д. Калфов, Ив. Х. Генадиев, К. Кюлявков, Хр. Измирлиев, Н. Илиев, Н. Теодоров, Д. Попов.

ед

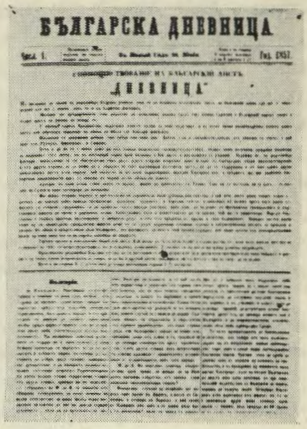
„БЪЛГАРО-СЪВЀТСКА ДРЪ̀ЖБА". Месечно списание — орган на Общонародния комитет за българо-съветска дружба. Излиза в С., от ян. 1945. От основаването си до 1955 е орган на Централния съвет на Съюза на българо-съветските д-ва, след това — на Националния съвет на Отечествения фронт (от 1955 до апр. 1957). Редактор-основател Д. Б. *Митов*. Учредителна ред. колегия: проф. д-р Д. Костов, С. Гановски, Р. Георгиева, проф. д-р М. Герасков, С. Игнатиевски, А. Костова, К. Кюлявков, М. Марчевски, д-р М. Нотова-Узунова, Л. Стоянов, Ив. Харизанов, Д. Янакиев. Гл. ред. от основаването до юни 1951 е Д. Б. Митов, от 1951 до 1954 — д-р П. Попов, от 1954 до 1955 — Н. Кондарев, от 1955 до 1959 — Г. Наумов, от 1959 до 1961 — В. Дашин, от 1961 — А. Тодоров. В ред. колегия на списанието участвуват С. Гановски, Кр. Кюлявков, Д. Янакиев, М. Марчевски, Л. Стоянов, П. Димитров, Ст. Каракостов, Ст. Лилянов, Ив. Рудников, Ив. Сестримски, Ив. Руж. „Б.-с. д." осветлява истор. корени на българо-съветската дружба, нейната роля и значение; популяризира опита и постиженията на съв. народи в областта

„Българска антология". Съст. Д. Подвързачов и Д. Дебелянов

„Българска белетристика". Съст. В. Йорданов

„Българска дневница"

на икономиката, науката, техниката, изкуството, литературата, културата; разказва за успехите на бълг. трудещи се във всички области на живота, в изграждането на соц. общество. „Б.-с. д." популяризира рус. и съв. литература — на неговите страници се поместват преводи от рус. и съв. поети и писатели: Л. Н. Толстой, Ф. М. Достоевски, А. П. Чехов, М. Горки, М. Е. Салтиков-Шчедрин, Вересаев, Вл. Вл. Маяковски, С. А. Есенин, М. А. Шолохов, И. Еренбург, Ал. Ал. Сурков, А. Т. Твардовски, А. Ахматова, О. Ф. Бергголц, К. Ив. Чуковски, Л. М. Леонов, С. Я. Маршак, М. Т. Рилски, Ал. Н. Толстой, С. П. Щчипачов, Ф. В. Гладков, Н. М. Грибачов, П. Гр. Тичина, В. М. Исаковски, Й. Уткин, Т. Шевченко, И. Селвински и др. В „Б.-с. д." печатат свои произведения много бълг. писатели: Л. Стоянов, Д. Полянов, М. Грубешлиева, Н. Ланков, Ст. Ц. Даскалов, Ив. Мартинов, П. Матеев, Ив. Руж, К. Зидаров, Кр. Белев, В. Ханчев, Ем. Манов, Мл. Исаев, Ел. Багряна, Н. Хрелков, Бл. Димитрова, А. Каралийчев, Ив. Рудников, Д. Габе, Р. Ралин, Хр. Радевски, П. Стефанов, Л. Стефанова, Ал. Геров и др.

мб

„БЪЛГАРСКА АНТОЛОГИЯ". Представя бълг. поезия от Ив. Вазов насам с портретите на авторите. Съст. Д. *Подвързачов* и Д. *Дебелянов* (С., 1910, 326 с.). Включени са 38 автори с по няколко стихотворения. Под всеки портрет са дадени кратки биографични данни за поета и са изброени стихосбирките му. Посочени са год. на първите публикации. Съставителите са се стремили към пълнота и са включили почти всички тогавашни поети с най-хубавите им стихотворения. От най-големите поети са поместени повече от 20 стихотворения. Подбрани са стихове от Ив. Вазов, Ст. Михайловски, К. Величков, П. П. Славейков, М. Белчева, Ц. Церковски, Ив. Ст. Андрейчин, К. Христов, Д. Полянов, П. К. Яворов, Ал. Божинов, Елин Пелин, Ал. Балабанов, Г. Лютаков, Р. Попова, Д. Бабев, Тр. Кунев, Ив. Арнаудов, Д. Бояджиев, М. Неволин, Ст. Чилингиров, Хр. Борина, П. В. Генов, Ив. Карановски, Т. Траянов, Сирак Скитник, И. Булев, М. Кремен, Ст. Дринов, Н. Лилиев, Е. Ненчева, Н. Ракитин, Вен Тин, Д. Габе, Ем. Попдимитров, Л. Стоянов, Д. Дебелянов и К. Константинов.

елк

„БЪЛГАРСКА БЕЛЕТРИСТИКА". Антология. Изд. на М-вото на народното просвещение (С., 1922, 826 с.). Подбор от В. Йорданов. Съдържа портрети на включените автори и подробен предговор от съставителя за развитието на бълг. белетристика. В антологията са представени само утвърдени и зрели творци от Ив. Вазов насам. Подборът е правен с оглед на художествените качества и патриотичното съдържание на творбите. Живите писатели сами са избирали разказите си. За всеки писател е поместена биографична

бележка, в която е проследен жизненият и творческият му път. Антологията съдържа по няколко разказа от Ив. Вазов, К. Величков, М. Георгиев, Ал. Константинов, Ц. Церковски, А. Страшимиров, Г. П. Стаматов, А. Карима, К. Христов, П. Ю. Тодоров, Елин Пелин, Ив. Кирилов, Н. Г. Данчов, Д. Немиров, М. Кремен, Г. Райчев, Й. Йовков, Д. Калфов и Н. Райнов. Преобладават социални или критико-изобличителни разкази, но има и диаболични — „Карнавал" и „Страх" от Г. Райчев — и символистични — „Каломаин", „Път на звездите" от Н. Райнов.

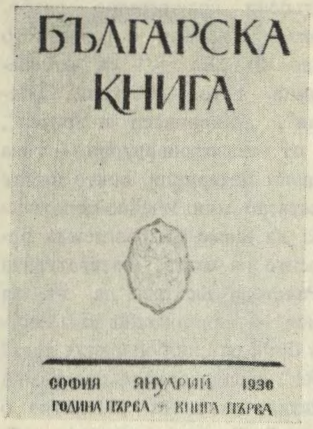
елк

„БЪЛГАРСКА ДНЕВНИЦА". Първият вестник на *Г. С. Раковски*, взел вече „конечното си решение за открита борба с турското правителство чрез пресата и сабята". Издаван в Нови Сад (тогава в пределите на Австро-Унгария) от известния срб. публицист д-р Д. Медакович. От вестника, който е седмичник, излизат 18 бр. — от 26 юни до 23 окт. 1857. След като е готов бр. 19, „Б. д." е спрян от австр. власти по искане на тур. правителство. На 4 апр. 1857 е издаден пробен брой с име „Дневница", а към средата на авг. с. г. и пробен брой на приложението на „Б. д." по въпросите на литературата и езика — „любословният лист" „Дунавский лебед". Вестникът на Раковски си поставя задача да „открива пороци и престъпления на управители, било духовни или светски", и да съдействува „да народ добие правда гражданска, държавна, църковна и народна свест". „Б. д." води последователна и безкомпромисна борба за бълг. национално-културно обособяване — воюва срещу грабежите на фанариотите, подкрепя движението за самостоятелна бълг. национална черква като етап към полит. освобождение на Б-я. Той разкрива тежкото положение на народа под османско иго, настоява да се прилага издаденият през 1856 Хатихумаюн. Остро атакува предателските прояви на чорбаджийството. „Б. д." разглежда бълг. въпрос във връзка с международното положение, пише с неприкрита симпатия за националноосвободителното движение в други страни — за Синайското въстание в Индия, за революционните прояви в Италия, за борбите на съседните балкански народи, вкл. и на гръцкия. Проблемите на образованието и културата са застъпени сравнително слабо. Изнасят се факти, свързани с развитието на у-щното дело. В „Б. д." са отпечатани подлистници като „Абугош", „Невинни грешници", „Живописец и зрител", „Китайски цар" от неизвестни автори — това са по-скоро четивни материали, които нямат особено художествено или идейно-политическо значение. За да може да разглежда по-обстойно въпросите на езика, литературата и културата, Раковски мечтае да издава „любословен лист" — приложение към вестника. В пробния брой на „любословния лист" „Дунавский лебед" след уводната програмна статия е отпечатана статията „Понятие о българскому язику". В нея редакторът обосновава своеобразните си възгледи за характера и особеностите на бълг. език. Той не случайно отбелязва, че „било е златно време, когда и българска книжевност е красно зеленела и цветела". Тази статия заема 6 от 8-те с. на листа и не е завършена. Накрая на пробния брой са поместени и две народни песни — „Ей Семо, Семо, български царю!" и „Пеперуда злата". Макар че е свързан формално със „Српски дневник" на Медакович, „Б. д." е самостоятелен бълг. вестник с голям принос на Раковски като негов фактически редактор. В ранния си период вестникът не стои на открити революционни позиции. Но с възгледите, които поддържа, с дълбокото родолюбие, с което е пропит всеки негов ред, той е ново явление в бълг. журналистика и публицистика. В него се открояват наченки на бълг. национално-революционна идеология. „Б. д." е начален момент в развитието на революционната линия в бълг. периодичен печат.

Лит.: М. Арнаудов. Г. С. Раковски. 1942; С. С. Бобчев. Раковски като публицист. — СбБАН, 1918, кн. IX; Г. Боршуков. Журналистиката на Г. С. Раковски. — Год. Соф. ун-т, Филол. ф-т, т. LVII, 1, с. 203—338, 1963; Г. Боршуков. История на българската журналистика. 1965. с. 88—102.

гб

„БЪЛГАРСКА ИЛЮСТРАЦИЯ". Илюстрован домашен вестник. Излиза в С. на 15-о число всеки месец, 2 год. — I, бр. 1—12, 1880—81; II, бр. 1—9, 1882. Притежател-издател Янко С. Ковачев. „Б. и." е първото бълг. илюстровано списание с богат лит. материал, с разнообразни илюстрации и

„Българска книга“

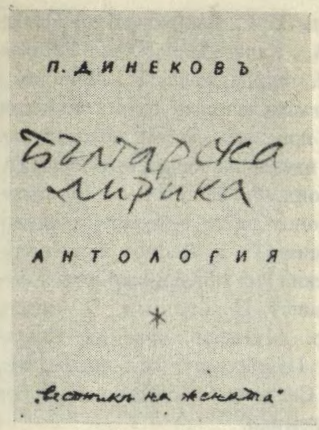
снимки на живописни кътове от Б-я, на видни личности и събития, с подробни обяснителни текстове. В списанието сътрудничат Д. Тончев, Д. Ризов и др. В него Ив. Вазов публикува „На детето“ и „Грамада“. По страниците на „Б. и.“ са поместени преводи от творби на Ив. С. Тургенев, А. С. Пушкин, Фр. Шилер, Н. В. Гогол, Й. В. Гьоте, М. де Сервантес. Ф. Каниц разказва за свои преживявания и случки от пътешествието си из Б-я. Редакцията помества и материали върху историята на Българ. възраждане и Руско-турската освободителна война. В рубриката „Български народни песни“ М. Дринов публикува в няколко поредни броя народни песни от различни краища на Б-я, събрани и записани от него. Списанието печата статии по истор. въпроси, факти из лит. и културен живот на народите. Редовно излизат съобщения за появата на нови списания, художествени произведения, учебници, за тяхното съдържание и лит. достойнства. „Б. и.“ не третира пряко полит. теми. В рубриката „Смес“ са дадени биографии на видни истор. личности и се изтъкват заслугите им към българ. народ, анекдоти и случки из живота на прочути хора на науката, изкуството, литературата, политиката; съобщават се сензационни новини от цял свят. Списанието има следните отдели: литература, статистика, пътешествия, кореспондиране с всекиго и за всичко, книжнина. В лит. творби личи стремеж към реалистично изображение.

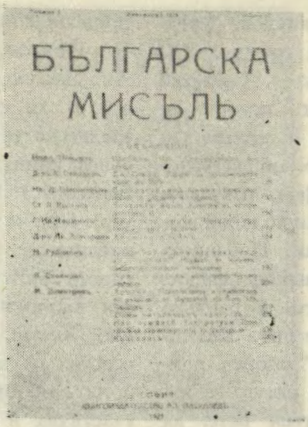
ев

„БЪЛГАРСКА КНИГА“. Двумесечно списание за библиография и библиотекознание. Излиза в С. от ян. до юни 1930. В последната книжка — двойна (4 и 5) — се съобщава, че то ще продължи да излиза и през II си год., но е преустановено. Ред. Т. *Боров*, изд. Т. Ф. Чипев. В него сътрудничат Ал. Балабанов, Н. Начов, М. Димитров, В. Захариев, Ц. Цветанов, Божан Ангелов и др. За платформата на списанието в уводната статия е казано: „Крайната цел на „Българска книга“ е — да служи, да проправя пътя на значителната българска книга“. По-важни статии: Ал. Балабанов — „Мястото на българската литература“, Н.Начов — „Първият български библиограф — Иван Василев Шопов“, Б. Ангелов — „Народната библиотека и българският книгопис“, В. Захариев — „Техника и украса на българските книги“, Ц. Цветанов — „Библиотечни класификации“, М. Димитров — „Анонимна българска брошура на румънски (непозната книга на Раковски)“ и др.

хд

„БЪЛГАРСКА КНИЖНИНА“. Библиотека. Изд. на М-вото на народното просвещение. Излиза в С., 1924—1931. Представя най-значителните книжовници предимно от Българ. възраждане. Една част от тях са включени с подбор на съчинения, писма, документи — „Избрани съчинения на Софроний Врачански“ (1925), „В. Априлов“ (1926), „Неофит Рилски“ (1926), „Д. Войников“ (1928). По-големите автори са представени с отделни произведения: Паисий Хилендарски — „История славеноболгарская“ (1924, 1925, 1929); Неофит Бозвели — „Мати България“ (1925, 1929); Г. С. Раковски — „Горски пътник“ и „Показалец“ (1925), „Автобиография и мемоари“ (1925); П. Берон — „Извадки от Рибния буквар и писма“ (1926); В. Друмев — „Нещастна фамилия“ (1927), „Иванко, убиецът на Асен I“ (1928); Ил. Р. Блъсков — „Изгубена Станка“ (1928), „Злочеста Кръстинка“ (1928); Л. Каравелов — „Българи от старо време“ (1928), „Неда“ и „Войвода“ (1928), „Записки за България и българите“ (1930), „Дончо“, „Мамино детенце“ (1930); К. Величков — „В тъмница и други спомени“ (1931), „Стихотворения“ (1931); Ст. Михайловски — „Книга за българския народ“ (1931). В отделна книга са напечатани побългарените повести „Сирота

„Българска лирика". Съст. П. Динеков

„Българска мисъл"

Цветана" и „Хубавинка Янка". № 5 на библиотеката е сб. „Първи стихотворци" (1925), който дава представа за първите поетически опити през Възраждането. Включена е и кн. „Периодическият печат преди Освобождението" (т. I, 1927, т. II, 1930). Народното творчество е застъпено с 3 кн. — „Български пословици" и „Българска народна поезия" (1931), „Народни приказки" (1926), взети предимно от „Сборник за народни умотворения". Книгите са с предговор, с обяснителни бележки и с библиография. Предговорите често са изчерпателни лит. статии, посветени са на писателя или на отделното произведение. Те дават представа за епохата, когато е създадено произведението, съдържат биографични данни, разглеждат творчеството и определят мястото на писателя в бълг. литература. Посочени са и предишните издания на същото произведение. Автори на предговорите са М. Арнаудов, Б. Пенев, А. Атанасов, М. Григоров, Малчо Николов, В. Пундев, Ив. Стефанов, Ив. Хаджов и др. Особено ценни са библиографиите на творбите на писателя и на трудовете върху неговото дело. Езикът на произведенията е запазен, правописът е осъвременен. Библиотеката е предназначена да служи за помагало на учениците, но има по-широка популяризаторска роля. *кя*

„БЪЛГАРСКА ЛИРИКА". Антология. Безплатно приложение на „Вестник на жената". Съст. П. Динеков (С., 1941, 368 с.). Съдържа предговор от съставителя — „Пътищата на българската поезия", в който се проследява реалистичното развитие на бълг. лирика от появата ѝ до края на 30-те год.; посвещение — стихотворението „Към поета" от Т. Траянов; рождените дати и датите на смъртта след имената на поетите; списък на всички отпечатани стихосбирки на включените поети. На края на антологията е дадена библиография на общите трудове, изследвания и статии върху бълг. поезия и на книгите и статиите върху творчеството на всеки представен автор. Подбрани са стихотворения от П. Р. Славейков, Хр. Ботев, Ив. Вазов, К. Величков, Ст. Михайловски, П. П. Славейков, К. Христов, П. К. Яворов, Д. Бояджиев, М. Белчева, Т. Траянов, Тр. Кунев, Н. Лилиев, Л. Стоянов, Ем. Попдимитров, Д. Дебелянов, Хр. Ясенов, Н. Ракитин, Д. Габе, Ив. Хаджихристов, Ив. Мирчев, Хр. Смирненски, Гео Милев, Й. Стубел, Ел. Багряна, Д. Пантелеев, Ас. Разцветников, Ат. Далчев, Н. Фурнаджиев, Ламар, Сл. Красински, М. Петканова, Л. Касърова, М. Грубешлиева, Т. Хармандиев, Л. Станчев, Бленика, Хр. Радевски, Н. Марангозов, Я. Язова и Б. Райнов. *елк*

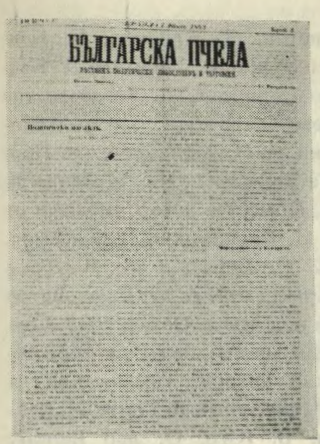
„БЪЛГАРСКА МИСЪЛ". Литературно-научно списание. Излиза в С., ноем. 1925 — ян. 1944. Изд. на Върховния читалищен съюз в Б-я. Ред. проф. М. Арнаудов. От год. XIV гл. ред. Арнаудов, ред.: П. Динеков и Ал.Бур-

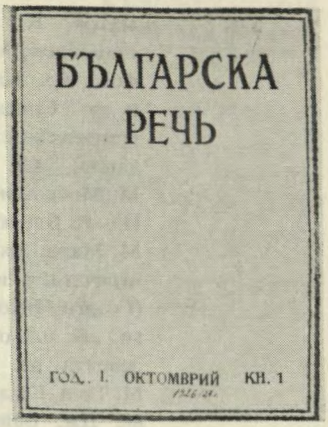
мов; год. XV — гл. ред. Арнаудов, уредници: Динеков и Г. Кръзнов; от год. XVI гл. ред. Арнаудов, ред. Кръзнов. Съдържа художествена литература, лит. история и критика, езикознание, истор. и археологически изследвания, статии по обществено-политически въпроси, философия, изкуствознание, естествени науки, читалищно и библиотечно дело, отзиви и рецензии. Публикува статии от общ характер за някои филос. и лит. направления на времето. В центъра на вниманието на списанието е лит. наследство. Главната задача на „Б. м." според признанието на издателите му е да ратува за национална култура и художествен вкус, да допринася за повдигане на общото духовно равнище на страната, без да застъпва определени лит., филос. и полит. концепции. Печата творби на поети, писатели, критици и учени с различни естетически и идеологически позиции. С поезия и белетристика в него сътрудничат Ал. Геров, Ат. Далчев, Сл. Красински, Ив. Мирчев, Д. Осинин, Д. Пантелеев, Хр. Радевски, Ас. Разцветников, Н. Ракитин, Л. Станчев, Л. Стоянов, Н. Фурнаджиев, Т. Харманджиев, Н. Хрелков, О. Василев, Ст. Ц. Даскалов, Т. Г. Влайков, Ст. Загорчинов (из „Ден последен — ден господен"), Й. Йовков („Шибил", из „Приключенията на Гороломов" и др.), А. Каралийчев, Г. Караславов, Ст. Л. Костов, Св. Минков, Д. Немиров, К. Петканов, Ф. Попова-Мутафова, Г. Райчев, Г. П. Стаматов, Ем. Станев. Драматургията е представена от Й. Йовков („Боряна") и Л. Стоянов („Антигона"). Публикувани са произведения и на чужди автори: Г. Д'Анунцио, Р. Билингер, У. Блейк, Р. Бърнс, Й. В. Гьоте, Е. Еминеску, Дж. Кардучи, Дж. Китс, Дж. Леопарди, А. Монтерлан, Т. Ман, Л. Пирандело, А. Тенисън, Х. Хайне, Фр. Шилер, както и статии за творчеството на Г. Брандес, Ив. А. Бунин, Н. В. Гогол, Н. С. Гумильов, Ж. Дюамел, Ф. М. Достоевски, Х. Зудерман, Л. М. Леонов, М. Ю. Лермонтов, Б. Прус, Р. М. Рилке, Фр. Мориак, Л. Н. Толстой, Ив. С. Тургенев, А. П. Чехов, К. А. Федин и др. Критичният дял на списанието има историко-литературен характер. Наълг. литература са посветени изследвания на М. Арнаудов, Н. Атанасов, Ат. Далчев, М. Димитров, П. Динеков, Г. Константинов, В. Пундев, Л. Стоянов, Ал. Теодоров-Балан, Ив. Д. Шишманов. Рецензират се произведения на Т. Г. Влайков, Елин Пелин, Й. Йовков, А. Каралийчев, Св. Минков, Ат. Далчев, Н. Фурнаджиев, К. Христов и др. „Б. м." застъпва линията на реализма, но заедно с това проявява голям интерес към съвременната идеалистическа философия (А. Бергсон, З. Фройд, Фр. Ницше, А. Шопенхауер). Прави се опит да се проучат от психоаналитично гледище П. К. Яворов, Ст. Чилингиров, Достоевски. По обществено-политически въпроси пишат П. Бицилли, Б. Вазов, Ив. Кепов, Хр. Мутафов, д-р К. Списаревски и др. Публикуват се документи, полит. обзори. Списанието се стреми да не участвува в полемики.

Лит.: Ст. п. Василев. Българска мисъл. — Родна реч, 1931, кн. 4.

сг

„БЪЛГАРСКА ПЧЕЛА̀", вестник политически, любословен и търговски". Първиятълг. възрожд. вестник, издаван в Румъния. Излиза седмично в Браила от 31 май 1863 до 3 ноем. 1864 в две год. — втората непълна. Ред. Хр. *Ваклидов*. „Б. п." се издава от специално акционерно д-во, съставено от видниълг. търговци. Д-вото му урежда и собствена печатница. В програмната статия на вестника се изтъква, че „просвещението е изворът" за развитие на народите. „Б. п." си поставя две основни задачи — да подпомага движението за разрешаване на черковния въпрос и да съдействува за разцвета на народната просвета. Легален по отношение на тур. власт, вестникът е насочен против фанариотското духовно робство. Той смята черковната борба за „въпрос на живот и на смърт". Воюва за самостоятелнаълг. черква, обявява се против компромисите на „народните представители", полемизира остро с техния орган в. „Съветник," както и с в. „Турция" и „Гайда". В „Б. п." се пише много по въпросите на образованието — иска се да се премахнат пречките, които грц. духовенство прави наълг. у-ще, нападат се чорбаджийството, което не подпомага просветното дело, и общините за тяхната инертност. Вестникът предлага да се организираълг. „централно училище" като организационен и методичен център, пансион в Букурещ и богословско у-ще, застъпва се за образованието на девойките, обявява се против изучаването на грц. език вълг. у-ще.

„Българска пчела“ *„Българска реч“*

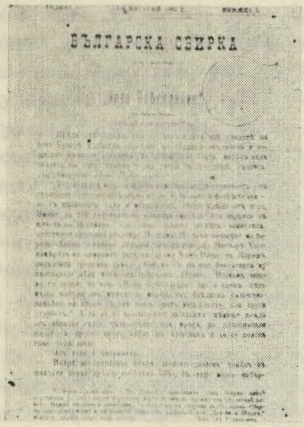
В него се поместват информации за някои културни прояви и статии за бълг. език и правопис, за книжнината и литературата. В „Б. п.“ е отпечатана статията на Л. Каравелов „Българска книжнина“ (бр. 3—6, 16 юни — 10 юли 1864), в която се поставят съществени лит. и езикови въпроси. В него сътрудничат Р. Ил. Блъсков, Р. Жинзифов, Ц. Гинчев, П. Каляндж, В. Берон, Т. Н. Шишков, В. Чолаков и др. Той е просвещенски и еволюционистки вестник с либерално направление.

Лит.: Г. Боршуков. История на българската журналистика. 1965. с. 173—176.

гб

„**БЪЛГАРСКА РЕЧ**“. Месечно лит. списание за ученици от средните у-ща. Излиза в С., 1926 — 1944, I—XVIII по 9 кн. год.; год. XVIII, 1943—44, 3 кн. Ред.: Д. С. Зографов (год. I), В. Пундев (год. II), Малчо Николов (от год. III). Отдели: художествена проза, лит. статии, разбори, чужда литература, изкуство, правопис, преглед. По-късно се откриват рубриките: музика, спорт, вести из науката. Художествената проза е представена главно от Т. Г. Влайков, К. Петканов, А. Каралийчев, Н. Ракитин, Ем. Станев, Г. Райчев, Й. Стубел, Й. Йовков. В подбора на творбите личи предпочитание към реалистичната литература. Лит. статии са свързани с училищната програма. През 18-те год. на своето съществуване списанието редовно помества статии върху народното творчество, печата разбори на народни песни (Г. Керемидчиев, Д. Осинин, Хр. Вакарелски). Произведенията на големите бълг. писатели от Възраждането до съвременността се разглеждат многократно и от различни страни (Паисий, Софроний Врачански, В. Друмев, Д. Чинтулов, Г. С. Раковски, П. Р. Славейков, Л. Каравелов, Хр. Ботев, Ив. Вазов. Ст. Михайловски, Влайков. Ал. Константинов, А. Страшимиров, П. П Славейков, П. К. Яворов, К. Христов, Н. Лилиев и др.). Освен преводи на художествени творби печатат се и статии за Омир, Аристотел, Еврипид, Данте Алигиери, М. де Сервантес, У. Шекспир, Й. В. Гьоте, Молиер, А. С. Пушкин, М. Ю. Лермонтов, Н. В. Гогол, Л. Н. Толстой, Ф. В. Достоевски и др. На „Б. р.“ сътрудничат Б. Ст. Ангелов, Л. Георгиев, К. Гълъбов, П. Динеков, Цв. Минков, Малчо Николов, Б. Пенев, В. Пундев, Ив. Хаджов, Г. Цанев и др. Насърчава се сътрудничеството на ученици. Раздават се отделни награди за ученическо творчество. В списанието е публикувано стихотворение на ученика Н. Вапцаров. Поместват се репродукции от картини и карикатури на Ив. Мърквичка, А. Митов, Ал. Божинов, Д. Узунов, Ст. Венев, Б. Ангелушев, В. Стайков и др. Репродукциите са придружени от кратки очерци за авторите (написани обикновено от Сирак Скитник). По-рядко се дават отзиви и очерци за артисти и композитори (Ив. Попов, В. Кирков, А. Будевска, П. Стайнов, Ем. Манолов, Д. Христов, П. Атанасов, П. Владигеров, Л. Пипков и др.).

кя

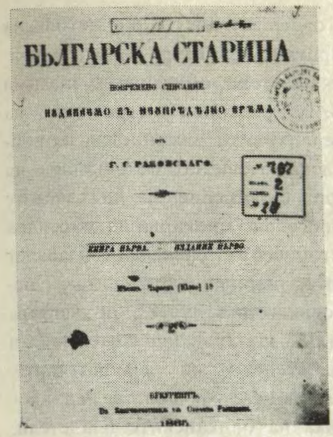
„Българска сбирка“

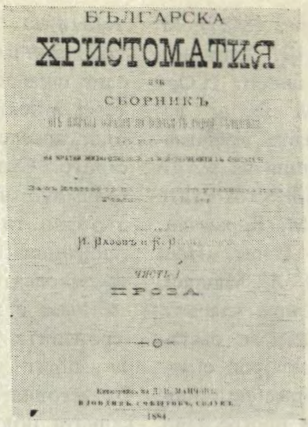
„БЪЛГАРСКА СБИРКА“. Месечно списание за книжнина, истор. и обществени знания. Излиза от 1894 до 1915 отначало в Пловдив, а от 1900 в С. Ред.: год. I С. С. *Бобчев* и М. *Маджаров*, от год. II само Бобчев; год. XIX ред. д-р Н. Бобчев. През 1913 „Б. с.“ не излиза. Списанието стои на консервативните позиции на Народняшката партия и е русофилски настроено. То има отрицателно отношение към социализма и социалдемократическото движение. Помества голям брой оригинални и преводни стихотворения, поеми и разкази, литературно-критически статии, истор. очерци и спомени, полит., филос., педагогически, публицистични и научни статии. Разглеждат се въпроси из областта на фолклора, етнографията, археологията и историята. „Б. с.“ редовно информира своите читатели за културния и обществения живот в Б-я и в другите, предимно слав. страни, прави преглед на бълг. и чуждия периодичен печат, рецензира книги и списания. Отпечатани са статии за състоянието и развитието на литературата в Б-я и в чужбина, очерци за живота и творчеството на редица писатели. Редакцията е привърженик и застъпник на реалистичната литература. Един от най-активните сътрудници на „Б. с.“ е Ив. Вазов. Тук той публикува за пръв път „Кандидати на славата“, „Павле Фертигът“, „Нанов друм“, „Бъдни вечер в столицата“, „Ново преселение“ и мн. др. На „Б. с.“ сътрудничат още П. П. Славейков, Ал. Константинов, Д. Дебелянов, А. Страшимиров, М. Георгиев, К. Величков, Ст. Михайловски, Г. П. Стаматов, К. Христов, Т. Траянов, К. Константинов, М. Неволин, Н. Ракитин, Д. Калфов, Хр. Цанков-Дерижан, Д. Подвързачов и др. Списанието отпечатва литературнокритически статии от Н. Анастасов, В. Йорданов, Ст. Ганев, Ст. Н. Коледаров, М. Москов и др. Помества истор. спомени от Ил. Р. Блъсков, П. Карапетров, П. Кисимов, М. Марковски, С. С. Бобчев и др. В него е отпечатана и първата статия от бълг. автор (Георги Николов под псевд. Немо) за М. Горки. „Б. с.“ отделя много място за произведенията на чужди автори. Превеждани са М. Твен, Ги дьо Мопасан, Й. В. Гьоте, Х. Хайне, Дж. Байрон, В. Юго, О. дьо Балзак, Ем. Зола, О. Мирбо, К. Хамсун, А. дьо Мюсе, П. Шели и др. Особено много се превеждат слав. автори: И. С. Тургенев, А. С. Пушкин, Н. В. Гогол, Л. Н. Толстой, М. Ю. Лермонтов, В. Г. Короленко, М. Горки, М. Е. Салтиков-Шчедрин, Ив. Тютчев, А. Ив. Куприн, Ф. М. Достоевски, М. Вовчок, Ян Неруда, А. Мицкевич, Х. Сенкевич, Св. Чех, Б. Прус и др.

Лит.: Д. Б[лагоев]. Въпросът за литературното сътрудничество в периодическите списания. . . — Ново време, 1897, кн. 3; П. П. Славейков. Три български литературни списания. — В: Събр. съч. Т. 4. 1958. с. 18; А. Теодоров-Балан. Пред „Българска сбирка“. — Във: Възхвала. Сб. в чест на С. С. Бобчев. 1921. с. 48; Евг. Марс. „Българска сбирка“. — Пак там, с. 136.

ви

БЪЛГАРСКА СТАРИНА, повременно списание. Издаваемо в неопределено време от Г. С. Раковскаго.“ От списанието излиза само една книжка — през 1865 в Букурещ. Задачата на „Б. с.“ е да запознае читателя с: „1. Отломки от открития досега български древности и старини с любословни изследования; 2. Любословни изисквания о древности българскаго язика; 3. Изследование българскаго баснословия или старого им вероизповедания, съхранени в народните обичаи и обряди, празници, приказки, баяния, очиштения с води и проч. и проч.; 4. Основни начала за българската най-стара повестност; 5. Чърковната българска повестност.“ В „Б. с.“ Раковски конкретизира и доразвива своите концепции за старинния произход и особеностите на бълг. език, разглежда някои въпроси из областта на историята, етнографията и фолклора („Основни начала за българската

„Българска старина“ *„Българска христоматия“*

най-стара повестност“, „О древности българскаго язика“, „Отрицателните частици слова“, „Преимуществото българскаго язика над староеленскаго“, „Сурвяки или Сур-Сива бог“ и др.). Раковски е автор на всички статии в списанието, които са подчинени изключително на неговите патриотични подбуди.

Лит.: Б. Пенев. История на новата българска литература. Т. IV, ч. I. 1936. с. 373—386; Г. Боршуков. История на българската журналистика. 1965. с. 151—152.

дл

„БЪЛГАРСКА ХРИСТОМАТИЯ“ или сборник от избрани образци по всичките родове съчинения с приложение на кратки жизнеописания на най-знаменитите списатели“. Предназначена за класовете на градските у-ща и на реалните гимназии. Съст. Ив. *Вазов* и К. *Величков* (ч. I — Проза, ч. II — Поезия. Пловдив, 1884). Идеята за това крупно за тогавашните условия лит. дело е на К. Величков, но осъществяването ѝ се дължи на съвместната им работа с Вазов. За образец на съставителите са послужили някои рус. и фр. издания, като христоматията на А. Д. Галахов, сборниците на Н. В. Гербел и др. под. В „Б. х.“ са подредени по жанрове произведения или откъси от произведения на повече от сто автори — бълг. и най-вече чужди. Застъпени са почти всички известни тогава лит. жанрове, в това число и драматическите. В началото е сложен „Кратък исторически преглед на новобългарската литература“. За чуждите автори са дадени кратки биографични бележки. Широко е представено бълг. народно творчество — с приказки, басни, народни песни (дори откъс от „Веда словена“). От бълг. литература са включени Г. С. Раковски, Д. Чинтулов, Ел. Мутева, С. Филаретов, П. Р. Славейков, Н. Козлев, Р. Жинзифов, Д. Войников, Х. Ангелов, В. Друмев, Ил. Блъсков, А. Франга, В. Попович, Н. Бончев, Л. Каравелов, Хр. Ботев, Ст. Стамболов, Ив. Вазов, К. Величков, Ц. Гинчев, П. Иванов и др. Представени са с произведения или откъси от произведения не само писатели, но и историци, публицисти, оратори — Омир, Аристофан, Софокъл, Цицерон, Хораций, Ювенал, Тацит, Теокрит, Данте, Т. Тасо, М. де Сервантес, У. Шекспир, Г. Лесинг, Х. Хайне, Фр. Шилер, Й. Гьоте, Дж. Байрон, Р. Бърнс, П. Шели, Х. Бокл, В. Скот, Ч. Дикенс, Молиер, П. Корней, Жорж Санд, Волтер, П. Беранже, В. Юго, А. дьо Ламартин, Х. Андерсен, А. Мицкевич, Ян Неруда, А. С. Пушкин, М. Ю. Лермонтов, Н. А. Некрасов, Н. В. Гогол, И. С. Тургенев, Л. Н. Толстой, Н. А. Добролюбов и др. Голяма част от тези автори се превеждат за пръв път на бълг. език. Като преводачи фигурират Д. К. Попов, П. Р. Славейков, Н. Бончев, Гр. Пърличев, Ф. Велев, Ив. Д. Шишманов, но най-много преводи са направени от самите съставители. В „Б. х.“ са поместени освен художествени произведения и истор. и географски съчинения описания на бита и нравите на чужди страни, полит. речи, писма. Наред с откъси от „Дон Кихот“, „Капитанска дъщеря“, „Война и мир“, „Хамлет“, „Разбойници“ и „Фауст“

отпечатани са речта, с която през 1868 Л. М. Гамбета защищава пред съда Ш. Делеклюз, и смелия и хуманен отказ на виконт Д'Орт да изпълни заповедта на Карл IX за избиване на протестантите. Прави впечатление антимонархическата тенденция на много от поместените материали („Жестокостите на Ивана IV Грозни" от Н. М. Карамзин, „Съзаклятие против Нерона" от Тацит, „Превземането на Бастилията" от Ж. Мишле). Доколкото това е възможно при задачата да се представят всички лит. жанрове, съставителите са се насочвали към творби с хуманистично-демократично съдържание, прославящи свободата и големите прогресивни идеи. Както се казва и в предисловието, „по самото си естество и новост" „Б. х." представлява книга, „много интересна и поучителна за всичките възрасти и звания". Тя не само е въведена в тогавашните гимназии, но широко се разпространява и извън у-щето и изиграва голяма роля за идейно-естетическото и обществено възпитание на първите следосвобожденски поколения.

Лит.: М. Цанева. Иван Вазов. 1966. с. 140—143.

мц

БЪЛГАРСКА ХРÒНИКА. Оригинална историческа творба в средновековната бълг. литература, дело на неизвестен автор. Създадена е в нач. на XV в. и обхваща събития за периода от 1296 до 1413. По съдържание е полит. история на балканските народи, в която се проследява тур. нашествие на Балканския п-в — сраженията на тур. султани Орхан, Мурад, Баязид и синовете му с гърци, българи, сърби, румъни. Значително внимание се отделя на събитията, свързани с бълг. история — отношенията на Мурад с Иван Александър, на Баязид с Иван Шишман, пленяването и убиването на Иван Шишман, пленяването на Срацимир, завладяването на Видинското царство. Описанието на сраженията разкрива вкуса на неизвестния автор към баталистични картини. Битката между войските на Мирчо войвода и турците, Никополската битка, в която претърпява поражение унг. крал Сигизмунд, и обсадата на Цариград са описани увлекателно, с подчертаване на драматичните обстоятелства и с редица живописни подробности. Произведението свидетелствува за съществуването на летописни традиции в старата бълг. литература, за навлизането на повече светски, обществено значими теми в нея. Б. х. разкрива настроенията на бълг. население в първите десетилетия на робството. Създадена очевидно под напора на голямото истор. сътресение за балканските държави, тя определено прокарва патриотична тенденция. Летописецът разказва с ненавист за завоевателите, нарича тур. султан „нечестивец с многоскверна душа", подчертава героичните усилия на християнските войски да спрат нашествието на измаилтяните. От неговия поглед не е убягнала и недалновидната политика на балканските владетели, които не съумяват да организират съпротивата срещу общия враг.

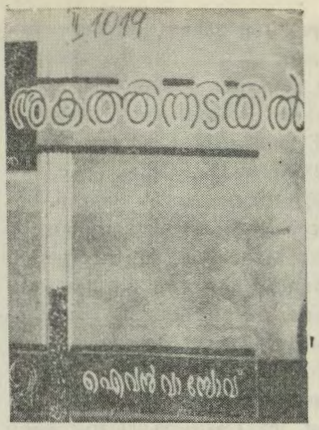
Б. х. е позната засега по единствен препис от XVI в., пазен в библиотеката на някогашната Киевска духовна академия, а сега в библиотеката на Укр. АН — Киев.

Изд.: И. Богдан. Ein Beitrag zur bulgarischen und serbischen Geschichtsschreibung. — Archiv für slavische Philologie, XIII, 1891 (единствено пълно издание, придружено от лат. превод, направен от В. Ягич). Части от хрониката помества Й. Иванов в: Старобългарски разкази. 1935. с. 66—71 и 223—227. Новобълг. превод: Ив. Дуйчев. Из старата българска книжнина. Ч. II. 1944. с. 265—275 и 406—411, и П. Динеков, К. Куев и Д. Петканова. Христоматия по старобългарска литература. 1961. с. 425—430.

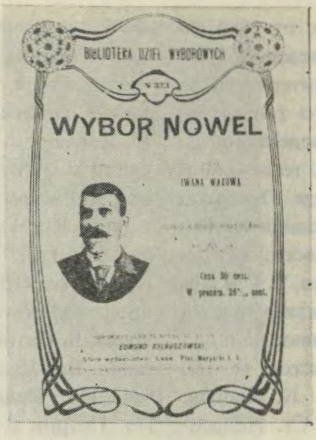
Лит.: Const. Jireček. Für Würdigung der neuentdeckten bulgar. Chronik. — Archiv für slavische Philologie, XIV, 1892, p. 255—277; П. Динеков. Стара българска литература. Ч. II. 1953. с. 136—138; История на българската литература. Т. I. 1962. с. 354—355; Г. Д. Тодоров. Българската историография през XI—XIV в. — Истор. преглед, 1967, кн. 3; Gh. Mihăilà. Istoriografia română veche (sec. al XVII-lea) în raport cu istoriografia bizantină şi slavă. — Romanoslavica, XV, 1967, p. 157—202; К. Мечев. Българската хроника от началото на XV в. — Изв. Ин-та за история, т. 19, 1967; Е. П. Наумов. Об авторстве анонимной болгарской хроники XV века. — Сов. славяноведение, 1969, кн. 3; Б. Ст. Ангелов. За авторството на „Българската хроника" от началото на XV век. — Лит. мисъл, 1969, кн. 6.

лгр

БЪЛГАРСКА ХУДÒЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТŬРА В ПРÈВОД НА ЧŬЖДИ ЕЗÍЦИ. Проникването на бълг. художествена литература в чужбина започва в нач. на XIX в. Голяма е заслугата на срб. учен В. Караджич, който през 1819 публикува една

Хр. Ботев
на грузински език

Избрани разкази от Ив. Вазов на полски език

Ив. Вазов
на италиански език

бълг. народна песен от Разложко. През 1822 той обнародва в „Додатак к Санктпетербургским сравнителним рјечницима свију језика и наречија, с особитим огледима бугарског језика“ нови 27 бълг. народни песни. Скоро те стават известни и в Чехия, където тогава работи младият поет-фолклорист Фр. Челаковски. През 1823 Челаковски превежда една от песните, поместени в „Додатак. . .“и я обнародва в кн. 35 на сп. „Čehoslav“. Това е първият превод на бълг. произведение на чужд език. През 1825 той издава своя II т. от „ Slovanské národni písně“, в който публикува преводите на 5 нови бълг. народни песни.

Делото на Челаковски намира отзвук не само сред фолклористите в Чехия. Няколко години по-късно излиза подготвеният от Й. Венциг сб. „Slawische Volkslieder“ (Хале, 1830), в който са включени в превод на нем. език същите бълг. песни, които Челаковски дава на чешки.

Дълго време бълг. литература се представя в чужбина само с преводите на бълг. народно творчество. За източници служат песни и приказки, обнародвани в бълг. периодичен печат от онова време, както и в сбирките на Ив. Богоров, П. Р. Славейков, В. Чолаков и особено в „Български народни песни“ от Д. и К. Миладинови. Появяват се и издания като „Песни разных народов“ от Н. Берг (М., 1854), „Popular bulgarian songs and proverbs“ от Е. Ригс (Ню Йорк, 1863—64), „Chansons populaires bulgares inédits“ от О. Дозон (Париж, 1875), „Bulgarische Volksdichtungen“ от Г. Розен (Лайпциг, 1879), „Bolgar népköltési guüjetemény“ от Ад. Щраус (т. I—II, Будапеща, 1892) или изработеното с участието на П. П. Славейков издание „The Shade of Balkans“ (Лондон, 1904), излезлия на каталонски език том „La poesia popular bulgara“ (Барцелона, 1887) и др. Общо до края на 1970 излизат 93 отделни книги с преводи на бълг. народно творчество. Бълг. песни, приказки, поговорки и гатанки са превеждани на десетки езици — досега са известни преводи на 43 езика по цял свят.

Сравнително млада, новата бълг. художествена литература дълго не може да изтъкне писател, чиито произведения да привлекат вниманието и да предизвикат интерес в чужбина. За пръв път творби от бълг. писатели се явяват на чужди езици едва през 60-те и 70-те год. на XIX в. Естествено е, че те биват преведени най-напред в слав. страни — Русия и Чехия.

Начало слага Л. Каравелов. През 1860 в сп. „Наше время“ излиза неговата повест „Войвода“ („Атаман болгарских разбойников“). В продължение на няколко год. творбите на Каравелов единствени представят бълг. литература в чужбина. По-късно последователно се появяват преводи на произведения от Г. С. Раковски, П. Р. Славейков, Р. Жинзифов и Д. Чинтулов (1871), Софроний Врачански и П. Хитов (1877), Ив. Вазов, (1879), В. Друмев (1880) и др. През този период най-често е превеждан Л. Каравелов.

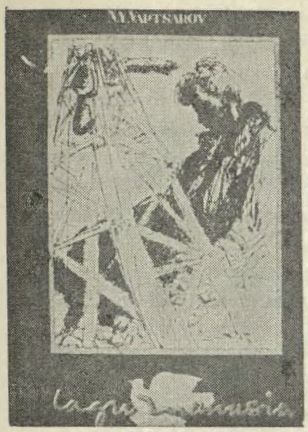
След Освобождението на Б-я, от 1880 насам, започва нов период в превеждане и издаване на бълг. художествена литература на чужди езици. Наред с народното творчество постепенно се налагат произведенията на Вазов. През 90-те год. на XIX в. те вече надвишават всички останали преводи. През този период се превеждат и произведения на Каравелов, Друмев, Ст. Михайловски, К. Величков, П. Р. Славейков, Хр. Ботев, Т. Г. Влайков и др. От нач. на XX в. се появяват и нови имена, които от ден на ден стават по-популярни: П. П. Славейков, К. Христов, П. Ю. Тодоров, Ал. Константинов, П. К. Яворов, Елин Пелин, М. Георгиев, Ив. Ст. Андрейчин. След I световна война и особено след 1923 се забелязва известно раздвояване в характера на преводите — освен на произведенията на по-старите писатели появяват се преводи и на творби от по-нови, прогресивни писатели. Наред с огнените стихове на Ботев се превеждат (главно на рус. и отчасти на еспер.) творби и на Хр. Смирненски, А. Страшимиров, Гео Милев, М. Марчевски, Кр. Кюлявков, Хр. Ясенов, Кр. Велков, Ст. Лилянов, Т. Павлов, Г. Караславов, Хр. Радевски, Л. Стоянов, Кр. Белев, Н. Ланков, А. Тодоров, П. Матеев, М. Грубешлиева, Н. Фурнаджиев, В. Марковски, Мл. Исаев и др. На различни езици се издават и произведения на Д. Дебелянов, Ц. Церковски, Д. Немиров, Н. Ракитин, Г. П. Стаматов, Ст. Чилингиров, Н. Райнов, Д. Калфов, Ас. Разцветников, Вл. Полянов, Тр. Кунев, К. Петканов. Все по-търсени стават произведенията на Й. Йовков, А. Каралийчев, Ел. Багряна, Н. Лилиев, Св. Минков, О. Василев, Д. Габе. В год. преди 9 септ. 1944 се увеличават преводите и на творби от Т. Траянов, Д. Ив. Шишманов, Ф. Попова-Мутафова, Л. Владикин, Яна Язова и др. — главно на нем. и ит. език.

Общо за периода от 1823 до 1944 в превод на чужди езици се появяват 347 самостоятелни книги с бълг. художествени произведения. Със свои творби на чужди езици са представени 112 бълг. писатели. Макар и скромно, бълг. литература си извоюва постепенно свое място пред света.

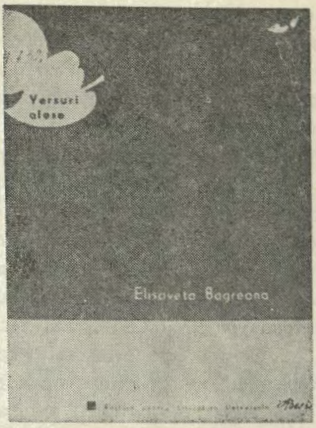
Значително се променя картината след 9 септ. 1944. Поела нов път, Б-я влиза в оживени културни връзки преди всичко със страните от соц. свят. Новият живот, отразен в бълг. литература, повишава интереса към нея и в някои далечни страни. В превод на чужди езици се появяват творби със съвременна тематика на стотици нови писатели: К. Калчев, А. Гуляшки, П. Вежинов, Ст. Ц. Даскалов, В. Андреев, Ем. Станев, Ас. Босев, Д. Талев, Д. Ангелов, Др. Асенов, Б. Божилов, Кр. Григоров, К. Зидаров, В. Геновска, Ламар, Ив. Мартинов, Д. Методиев, Кр. Пенев. През последните год. се превеждат произведенията на Д. Димов, Л. Александрова, В. Петров, П. Матев, В. Ханчев, Г. Джагаров, Бл. Димитрова, Л. Стефанова, Л. Левчев, Ив. Радоев, Цв. Спасов, Т. Монов, Ив. Петров и мн. др. Само за 27 год. след 9 септ. 1944 са издадени 2615 отделни книги с произведения на бълг. автори (срещу 347 за целия период от 1823 до 1944). Съпоставката показва, че през този период са се появили близо 8 пъти повече преводи, отколкото за 120 год. до 1944.

Силно нараства и броят на преведените автори. Срещу 112 бълг. писатели, представени със свои преводи до 1944, превежданите автори след 9 септ. 1944 до края на 1970 възлизат на 872. Показателен за разпространението на бълг. литература в чужбина е и тиражът на издаваните книги от бълг. автори. Точни данни в това отношение липсват (капиталистическите издателства считат тиража за издателска тайна). Но от сведенията, които са известни, се вижда, че средният тираж на издадените в чужбина книги с бълг. художествена литература преди 1944 се движи от 1000 до 3000 екз. и рядко надхвърля тази цифра. След 9 септ. 1944 бълг. книга се издава в тиражи, непознати дори в Б-я. В Съветския съюз и соц. страни бълг. художествено слово излиза редовно в 10 000, 20 000, 30 000 екз. Отделни книги са издадени в 200 000, 300 000, дори и в 500 000 екз. Общо за 27 год. след 9 септ. 1944 излизат бълг. книги в превод на чужди езици в приблизителен общ тираж ок. 48 млн. екз.

Различните лит. жанрове не са застъпени еднакво. Сравнително най-често са превеждани произведенията на Ив. Вазов. Досега са издадени 264 т. с негови творби. Само романът „Под игото“ — най-често превежданата бълг. книга —е издаден в 85 изд. на 36 различни езика. С голяма популярност се ползува творчеството на Елин Пелин, Й. Йовков, Г. П. Стаматов, Г. Райчев, А. Стра-

Н. Вапцаров
на индийски език. 1959

Ел. Багряна
на румънски език. 1967

шимиров, П. Ю. Тодоров, З. Стоянов, Ал. Константинов. Много са преводите на произведения от съвременни бълг. писатели. На първо място стои Г. Караславов. Негови произведения в превод на чужди езици досега се появяват в 102 отделни изд. на 22 езика. Често превеждани са и творбите на Л. Стоянов, Ст. Ц. Даскалов. А. Гуляшки, П. Вежинов, Д. Димов, О. Василев, К. Калчев, Д. Талев, Ст. Загорчинов, Ем. Манов, Ив. Мартинов, Кр. Григоров, Чудомир, Т. Монов, И. Петров, Й. Радичков, П. Спасов, Ат. Мандаджиев, Ат. Наковски и др.

До 9 септ. 1944 в превод на чужди езици се появяват сравнително малко поетични творби. С най-голяма популярност в чужбина се ползуват стихотворенията на Хр. Ботев (57 т. на 25 езика). Зад граница са известни и творбите на Ив. Вазов, П. Р. Славейков. П. П. Славейков, П. К. Яворов, Д. Дебелянов, Ц. Церковски, Хр. Смирненски, Хр. Ясенов, Ст. Михайловски, К. Христов, Ем. Попдимитров. От съвременните бълг. поети най-често е превеждан Н. Вапцаров (42 т. на 25 езика), следван от Хр. Радевски, Мл. Исаен, В. Андреев, Кр. Кюлявков, Н. Фурнаджиев, Л. Левчев, Бл. Димитрова, М. Грубешлиева, В. Петров, В. Ханчев, Б. Райнов, Б. Божилов, Ламар, Н. Марангозов, Д. Пантелеев, Д. Овадия, Д. Методиев, П. Матев, Н. Ланков, Л. Стефанова, Г. Джагаров, Кл. Цачев, Н. Стефанова, Ив. Радоев, Цв. Спасов, Кр. Пенев, В. Раковски, Л. Даскалова, Ив. Давидков, Сл. Хр. Караславов и др.

Много по-скромно по размер е проникването в чужбина на бълг. драма. Броят на публикуваните преводи в тази област не е голям. На челно място е Вазов, следван от Ст. Л. Костов, Г. Караславов, К. Зидаров, Ал. Гиргинов, А. Гуляшки, Д. Димов, О. Василев, Г. Джагаров, Кл. Цачев, М. Величков и др. Повечето преводи на бълг. драми обаче остават неиздадени и се използуват само от театрите, където се поставят.

Значително по-голямо разпространение бележи бълг. детска литература. Отделни детски писатели се радват на голяма популярност в чужбина. На челно място е А. Каралийчев (67 т. на 31 езика). Излезли са голям брой детски книги с творби на М. Марчевски, Ем. Станев, Ем. Коралов, Д. Ангелов, Ран Босилек, З. Сребров, А. Босев, Л. Станчев, Д. Габе, Калина Малина, Цв. Ангелов, Л. Милева, Н. Трендафилов, Т. Касабов и др. Един от най-известните автори за деца и досега е Елин Пелин и особено неговият „Ян Бибиян".

Превеждането на бълг. художествена литература на чужди езици не е равномерно. Полит. и др. събития влияят върху интереса към нея. Така напр. около Освобождението на Б-я броят на преводите се увеличава, а също така и около Балканската война. Най-ярко изразена тенденция обаче има увеличението след 9 септ. 1944. Само през 1968—70 напр. излизат повече преводи, отколкото до 1944 — за период от 120 год.

Превеждането не е еднакво и при различните езици. Най-много преводи са направени

на рус. език — броят на отделните книги възлиза на 961 т. Следват чеш. език (218 т.), нем. (187 т.), срб.-хърв. (134 т.), пол., словаш., рум., кит., укр., унг., фр., ит., еспер., англ. (в Англия, САЩ и Канада), исп., португ., швед., норвеж. и т. н. Забележително е проникването напоследък на бълг. литература в източните страни. Десетки преводи се появяват на араб. (в Египет, Сирия, Ирак, Алжир), перс., хинди, малаялам, пенджап, урду, тамил, бенгали, явански, яп., виетнам., кор. и т. н. Общо досега бълг. художествена литература е превеждана на 75 езика.

Проникването на бълг. литература в чужбина е свързано с имената на голям брой преводачи — приятели на бълг. народ. Големи заслуги в това отношение имат Я. Галицки, А. Гатов, Д. А. Горбов, С. Городецки, Б. Диденко, П. Желязнов, С. Г. Займовски, М. Зенкевич, М. Клягина-Кондратьева, В. Луговски, Н. Глен, А. Собкович, И. Шептунов, Б. Шуплецов, П. Антоколски, А. Арго, П. Семинин (рус. език); Й. Ворачек, Зд. Борман, Л. Кундера, Х. Райнерова, З. Скиба, Зд. Урбан, Д. Хронкова и особено Зд. Ханзова — до смъртта си тя е превела ок. 30 книги (чеш. език); Д. Билоус, Л. Горячко, М. Зисман, И. И. Билик, О. Кетков, А. Лисенко, И. Мавроди, М. Малярчук, Дм. Павличко (укр. език); Л. Кардош, П. Юхас, Й. Бьодей, Ш. Кариг, Г. Кепеш, А. Фодор (унг. език); Д. Максимович, Л. Държич, С. Паунович, Ив. Есих, Й. Живкович, Сл. Темков (срб.-хърв. език); С. Волник, Юз. Анцова, Х. Биховска, Х. Калита, А. Камйенска, Зд. Кемпф, Ян. Шпйевак, Ян Вожницки (пол. език); К. Велики, Г. Дину, В. Тулбуре, Вл. Бърна, Т. Георгиу, Г. Думитреску, Т. Кълин, В. Порумбаку (рум. език); М. Тополска, П. Хоров (словаш. език); Фр. Бевк, Т. Потокар, М. Роде (словен. език); Е. Дамияни, Л. Салвини, М. де Микели, Л. Пампури (ит. език); Г. Адам, Г. Вайганд и в по-ново време Г. Геземан, Н. Рандоу, В. Хайнзе, Ег. Хартман, Х. Хартмут (нем. език); П. Тимпест (англ. език); Ахмад Сулайман ал-Ахмад (араб. език); Н. Гилевич (белорус. език); Яширо Казуо (яп. език) и т. н. В превеждането и пропагандирането на бълг. литература участвуват и изтъкнати поети и писатели-чужденци, като С. Вл. Михалков, Н. С. Тихонов, К. Г. Паустовски, П. Г. Тичина, П. Хузангай (СССР), Д. Ботез, М. Бануш, В. Дишлиу (Румъния), М. Ферко (Чехословакия), П. Елюар (Франция), Рой Мак Грегор-Хасти (Австралия) и др.

Проникването на бълг. художествена литература в чужбина се улеснява до известна степен и от преводите, които се издават в Б-я. Преди 9 септ. 1944 в това отношение е направено малко — издадени са само няколко антологии на фр. и нем. език. След 1944 в тази насока настъпва прелом. Това особено се чувствува през последните 15 год., когато се създава и специално издателство за чужди езици, публикувало досега стотици преводи.

Бълг. художествена литература завоюва симпатиите на милиони читатели в най-различни страни, спомага за опознаването и сближаването на народите и чрез това участвува с успех в мирното съревнование в областта на културата.

вт

БЪЛГАРСКИ АПОКРИФЕН ЛЕТОПИС. Легендарна историческа повест, възникнала през епохата на виз. владичество (XI в.). Състои се от 2 части. Първата, по-кратка, разказва как любимият божи пророк Исай бил възнесен на седмото небе, а втората е изложение на бълг. история от установяването на българите в Карвунската земя (Добруджа) до управлението на неотъждествимия цар Тургий. Пръв бълг. цар според автора на летописа е Слав. Имена на действителни бълг. царе са: Испор (Исперих), Борис, Симеон, Петър, Самуил. Назовани са и имена на грц. владетели. Най-интересна е легендарната история за цар Селевкия Симеклит. Този недействителен цар е представен не само като изтъкнат воин, но и като строител на градове. Макар по съдържание летописът да е легендарен и много от неговите хронологически посочвания да са неточни, той е важен документ за характеристика на епохата, в която е възникнал. Приема се, че неговият автор е своеобразен народен будител в Б-я през XI в. Б. а. л. е познат по единствен препис, в ръкопис срб. редакция, намерен в Преображенския старообрядчески манастир край Москва. Той е озаглавен „Сказанйе Исайе пророка како възнесень бысть ангеломъ на седмаго небесы". Обстоятелството, че Паисий отделя в своята „История славянобългарска" място за цар Селев-

кия, подсказва, че той е познавал друг препис на летописа, досега неоткрит.

Изд.: Љ. Стојановић. Као бугарски летопис.— В: Споменик Српске краљевске академије. III. 1890. с. 190—193; Й. Иванов. Богомилски книги и легенди. 1925. с. 280—287 (2 изд. 1970); Ив. Дуйчев. Из старата българска книжнина. I. 1943. с. 154—161 (прев. на новобълг. език); П. Динеков, К. Куев и Д. Петканова. Христоматия по старобългарска литература. 1961. с. 243—247 (2 изд. 1967. с. 291—295).

Лит.: К. Иречек. Географическите имена в българското Видение на пророк Исая. — ПСп., 1898, кн. 55—56, с. 261—267; Й. Иванов. Богомилски книги и легенди. 1925. с. 273; Ив Дуйчев. Из старата българска книжнина. I. 1943. с. 237—240; П. Динеков. Стара българска литература. I. 1950. с. 226—229; История на българската литература. Т. I. 1962 с. 251—253; К. Мечев. Из художествения свят на три старобългарски разказа. — Изв. Ин-та за литература, XIV—XV, 1963, с. 211 и сл.; Ем. Георгиев. Литература на изостреи борби в средновековна България. 1966. с. 316—310.

км

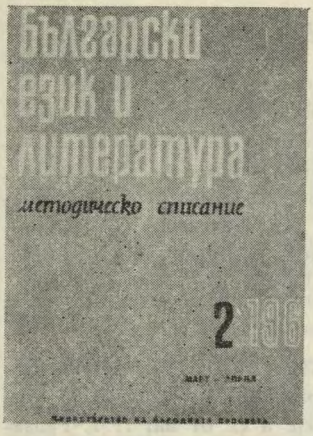
„БЪЛГАРСКИ ВОИН“. Месечно литературно-художествено списание на Главното полит. управление на Народната армия. Излиза в С. от 1 март 1952. Учредителна ред. колегия: Ал. Гетман (отг. ред.), Св. Минков, Ламар, П. Лаловски (зам.-отг. ред.), М. Кючуков, Ив. Аржентински, Л. Робертов, Ст. Сивриев, Й. Дарев. Впоследствие в ред. колегия участвуват Б. Ташев (зам.-гл. ред.), Ст. Ц. Даскалов, Н. Кирилов, Ив. Радоев, О. Бояджиев, Д. Вълканов, К. Колев, О. Орлинов, Й. Шаулов. Гл. ред. от основаването до бр. 10, 1965, е Гетман, от бр. 11, 1965 — Ив. Аржентински. Съдържа литературно-художествени, политико-публицистични и научно-популярни материали: разкази, очерци, стихове, портрети, пътеписи, репортажи, информации — от бълг. автори и преводи от чужди езици. Основните задачи на списанието са да спомага за патриотичното, воинското и интернационалното възпитание на бойците и командирите; да популяризира новия морално-боеви облик на соц. воин; да разказва за новата казарма, за постиженията на Бълг. народна армия, за героичното минало на бълг. народ. „Б. в.“ е богато илюстрирано, съдържа и цветни приложения — репродукции от картини на видни бълг. художници (Д. Гюдженов, Ил. Бешков, П. Михайлов, З. Чалъков, С. Цоневски, В. Василева и др.). Включва отделите: културна хроника, от месец на месец, нови книги, забавни минути, книгопис, гостува ни БТА, юбилейни год. на истор. личности, репортажи и др., гостуват военни списания от соц. страни. На „Б. в.“ сътрудничат Мл. Исаев, А. Каралийчев, Ст. Ц. Даскалов, Л. Стоянов, Г. Караславов, Д. Талев, Хр. Радевски, О. Василев, Сл. Васев, Т. Генов, Н. Вълчев, Л. Стефанова, Л. Даскалова, Ламар, Ив. Радоев и др.

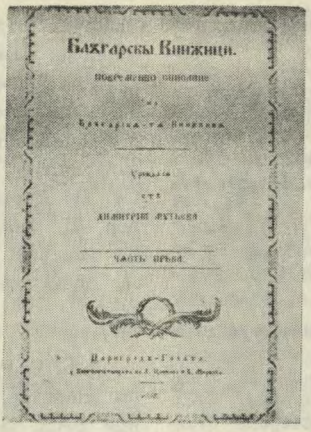
мб

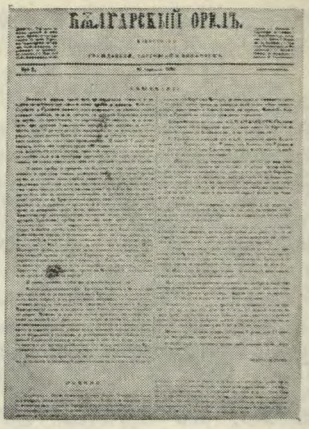
„БЪЛГАРСКИ ЕЗИК“. Научно-популярно списание, орган на Ин-та за бълг. език при БАН. Излиза в С. от ян. 1951. Редакционен комитет: Л. Андрейчин (гл. ред.), Вл. Георгиев, Ив. Леков, К. Мирчев, Ст. Стойков. В ред. колегия участвува от основаването на списанието до края на живота си Ст. Романски. „Б. е.“ се занимава с бълг. езиковедски въпроси. Дава научна и теоретическа разработка на въпросите за езика върху основите на марксистко-ленинската наука и поддържа тясна връзка с езиковата практика. На страниците му се води борба за чист бълг. език, правят се бележки и препоръки по езикови въпроси, критикуват се допускани стилни, правописни, пунктуационни грешки в др. издания. В списанието се осветляват всестранно езикови въпроси, научни постижения в езикознанието изобщо и частно в славистиката, лексикални проблеми както из областта на съвременния лит. и народен език, така и из областта на по-старите епохи, а също и диалектоложки въпроси. Съдържа отделите: статии, дискусии, бележки и материали, езикова култура, езикознанието в чужбина, въпроси и отговори, годишнини и юбилеи, критика и съобщения, библиография на бълг. езикознание. На „Б. е.“ редовно сътрудничат видни езиковеди, научни сътрудници от Ин-та за бълг. език, редактори, преподаватели от ун-та, учители и др.

мб

„БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА“. Методическо списание. Издават М-вото на просветата и културата и Съюзът на бълг. учители. Излиза в С. от 1958, двумесечно. Гл. ред. Л. А. Ницолов. Ред. колегия: Л. Андрейчин, П. Динеков, М. Иванов, И. Костов, Р. Милчева, К. Пасланджийска, З. Тодорова, И. Тодорова, В. Томова. Главната задача

„Български език и литература" *„Български книжици"* *„Български орел", бр. 1*

на списанието е да бъде в помощ на учителите по бълг. език и литература. То съдействува за решаване на актуални проблеми от преподавателско-възпитателната практика с цел да се поддържа високо научно равнище на кадрите. Поместените материали обхващат теория и история на литературата, езикознание, методика на преподаването. Има раздел „Критика и библиография", а също и оперативна рубрика „Консултации". Разделът „Из опита на учителите" става трибуна на най-добрите преподаватели, които споделят своя опит. На „Б. е. л." сътрудничат с научни статии Л. Андрейчин, П. Динеков, Ал. Пешев, Ж. Авджиев, Р. Мутафчиев, М. Янакиев, Н. Драгова, Д. Петканова, В. Вълчев, К. Куев, Ив. Попиванов, Б. Ст. Ангелов, Н. Георгиев, Ц. Младенов, Цв. Романска, Р. Ликова, Ст. Стоянов, Г. Марков и др. Методически материали публикуват Ст. Кабасанов, Л. Ницолов, Ив. Тодорова, Р. Русинов, Е. Деспотова, Р. Жеков, Г. Минев, Л. Георгиев, Сп. Спасов, И. Котова, Н. Клисарова, М. Иванов, Н. Ненов, П. Пенчев и др.

кя

„БЪЛГАРСКИ КНЙЖИЦИ, повременно списание на блъгарската книжнина". Едно от най-значителните списания през Възраждането. Издавано от Община на бълг. книжнина. Излиза в Цариград от 1858 до юни 1862 — четири пълни год., петата непълна (кн. 32—34). През първите три год. е двуседмично (24 кн. год.), през IV и V — седмично (кн. 1—31, 32—34). Пръв ред. и основател на „Б. к." е Д. *Мутев*. Поради заболяване след кн. 16 до края на год. I (1858) е заместен от Ив. *Богоров*, който е сред. от кн. 14. През год. II (1859) ред. е Г. *Кръстевич*, а през III и IV год. (1860—62) — Т. *Бурмов*. Кн. 31 от год. IV и кн. 32—35 от V са редактирани от С. *Филаретов*. За формален отговорник е посочен Ив. Найденов. „Б. к." няма предварително оповестена програма. От „Известие" за образуване на Община на бълг. книжнина, от увода към житието на Климент Охридски от охридския архиепископ Теофилакт, написан от Партений Зографски (кн. 1), от програмната статия в кн. 1, год. II, на списанието се разбира, че целта му е „правилното развитие на българския народ чрез просвещение", че негови „предмети" ще бъдат бълг. народна просвета, езикът и миналото на народа, народностното и верското му обособяване. Тази програма наистина е осъществена. Тя прави от „Б. к." забележително научно-популярно списание на времето. В него има статии по бълг. история, някои от които прераствт в монографии. Помествани са статии и по иконом. въпроси, по естествознание, пътеписи, биографии и др. Актуалните въпроси, като черковния, се разглеждат и в прегледите на „Съвременна летопис" — приложение към списанието. „Съвременна летопис" има обикновено четири главни „дневника" — полит., търговски, книжовен и общ, — а понякога и „дневници" с др. заглавия —военен, статистически и т. н. Приложението на „Б. к." е истински летопис на вре-

мето. В богатото и разнообразно съдържание на списанието главно място заемат въпросите на народната просвета, на бълг. език и култура, на книжнината. В редица публикации — „Просветение и книжнина на българети“ от Богоров, „Разговор. . . между трима ученици по изпитанието на Шуменското училище“ от Д. Войников, „Нравствени разсъждения с невинния юноши“ от В. Друмев и др., както и в много прегледи, коментари, бележки, някои от които са в „Съвременна летопис“, се поставят проблеми из областта на народната просвета и култура. Въпросите на бълг. език са разгледани сериозно в статии като „Мисли за българския език“ от Партений Зографски, „За някои си мъчнотии в българското правописание“ от Кръстевич, „Бележки и питания“ от П. Р. Славейков, „Няколко речи от словаря на О. Неофита“ от В. Чолаков, „За употреблението на члена“ от Д. В. Попов, „Кратко изложение за наредбите на глаголите в новобългарския език“ от д-р Г. В. Миркович и др. С неразработените проблеми на бълг. език са свързани и някои от славистичните статии — „Ради зачялото и мястото на глаголическите слова“ от П. Й. Шафарик и „За началото и образователите на черковнославянският язик“ от проф. К. Зеленецкий. В „Б. к.“ има поместени статии и за бълг. фолклор — „Народната книжнина и българската старина“ от Мутев, „Народните песни у южните славяни според Юрия Венелина“ от Т. Н. Шишков. В „Книжовен дневник“ на „Съвременна летопис“ редовно се печатат рецензии и книгописни бележки за новоизлезли бълг. книги и за произведения на чужди автори, много от които са преведени на бълг. език. Бележките и рецензиите са писани от Мутев, Кръстевич и др. Между художествените произведения в списанието важно място заемат творби от народното творчество, преди всичко песни, събирани от П. Р. Славейков, Филаретов, Г. Теохаров, Шишков, Т. Хрулев, Партений Зографски, Ст. Робовски и др. „Б. к.“ помества и стихотворения на съвременни бълг. автори — Славейков, Ел. Мутева, К. Миладинов, Й. Груев, Хрулев, — преводи от М. Ю. Лермонтов и др. В списанието е отпечатана и първата оригинална новобълг. повест „Нещастна фамилия“ от Друмев, както и побългарената творба на Груев „Сирота Цветана“. В „Б. к.“ са публикувани произведения на чужди автори, като „Чичовата Томова колиба“ от Х. Бичер-Стоу, „Горски човек“ от Ф. Купър, „Глад на кораб“ от Ч. Дикенз, „Троян и Ангелица“ от А. Ф. Велтман и др. „Б. к.“ стои на просветителски позиции. По черковния въпрос застъпва последователно бълг. искания, проявява недоволство от опортюнизма на „Цариградски вестник“, атакува униатските прояви на в. „България“. Списанието обединява голяма част от бълг. интелигенция. С богатото си съдържание то прави силно впечатление както в Б-я, така и в някои съседни страни. „Б. к.“ помага да се издигне самочувствието на бълг. народ и дава значителен тласък на културното му развитие.

Лит.: Д. Мишев. Възраждане чрез печата. — В: 1000 години България. 1930. с. 630—637; Г. Боршуков. История на българската журналистика. 1965. с. 102—115.

гб

„БЪЛГАРСКИ ОРѢЛ, известник граждански, търговски и книжовен“. Първият бълг. вестник, издаван е в Лайпциг. Излизат само 3 бр.: първият на 20 апр., вторият на 20 септ. 1846, а третият на 1 ян. 1847. Ред. и изд. Ив. *Богоров*, по това време студент по химия в Лайпцигския ун-т. Той е подпомогнат материално от П. Г. Пиперов. В бр. 1 е поместена програмната статия „Свиквание“ от Иванчо Андреов, както тогава се е подписвал Богоров. В нея, след като се отбелязва, че „всичките народи около нас“ са си издигнали главата, се изтъква, че българите не трябва да останат „живи умрели“ между тях, че и те трябва да покажат, че са „славене, братия на московците, на сърбите и на другите славянски народи“. В статията се обръща внимание на делото и примера на славянските просветители Кирил и Методий и се обявява решението на редактора да започне вестник, „написан на един чист народен език, също както се хортува по сичките страни на бащинията ни“. Програмата е изложена конкретно в 6 точки. Според нея на страниците на вестника ще се поместват „граждански известия“, т. е. полит. новини, познавателни материали за Б-я и за други страни, „повечето за славенските, като да стоят по-близо до нашът народ“; материали за бълг. история — за „нявгашното ни слободно управление, делата на

нашите юнаци и на нашите царе, честта на бащинията ни"; статии по учебно дело, търговия, занаяти; четивни материали — приказки, народни песни, преглед на бълг. книжнина. В „Б. о." са поместени написаните от редактора пътеписи-очерци „Описание на с. Котел", „Град Самоков", „Рилский манастир". Най-добре е изпълнено обещанието за „развеселителната част". Във вестника са отпечатани нравоучителни приказки — „Железний свещник", „Едно пусто средоморие", народните песни „Цар Мурад и Мара", „Пътуване на едно чирпанче", „Стефан и Еленка", „Марийка и Николчо", басни, притчи, гатанки и др. Публикувани са също така голямата рецензия „Българска аритметика, сочинена от Хр. К. Сичан—Николова" (бр. 2) и незавършената статия „За равнописанието на нашия език" (бр. 3). Програмата на вестника не е изпълнена — слаба страна са преди всичко „гражданските известия". По тази причина, както и поради откъснатостта от родината вестникът, макар да е получил висока оценка в издаваните от лужишки литератори „Jahrbücher für slawische Kunst und Wissenschaft" (IV, 1846, 5 и 6), в бялградската „Подунавка" (1846, № 19) и в сп. „Любословие" на К. Фотинов (1846, кн. 21, с. 140), не добива широко разпространение и е преустановен от редактора му. С „Б. о." Богоров поставя основите на бълг. вестник и създава традиция той да се пише на народен език.

Лит.: Б. Пенев. История на българската литература. Т. III. 1933. с. 41—46; Г. Боршуков. Няколко бележки за дейността на Ив. Богоров в Лайпциг и за вестник „Български орел". — Год. Соф. ун-т, Филол. ф-т, т. LIV, за год. 1959—60, 1961, 3, с. 41—54; Г. Боршуков. История на българската журналистика. 1965. с. 41—54.

гб

„БЪЛГАРСКИ ПИСАТЕЛ". Издателство при СБП за съвременна и класическа бълг. литература. Основано през 1947 г. Ръководи се последователно от Й. Христов, Ст. Лилянов, Ив. Керешки, К. Калчев, П. Пондев, Ефр. Каранфилов, С. Султанов. Като гл. ред. работят Н. Фурнаджиев, Св. Минков, К. Калчев, П. Пондев, П. Караангов, С. Султанов, Ив. Давидков, Ат. Наковски, В. Барух. Основни редакции: поезия, белетристика, критика, драматургия, детска литература, лит. наследство, учебно-помощна литература. Годишно „Б. п." издава около 200 книги с приблизителен тираж 3 000 000.

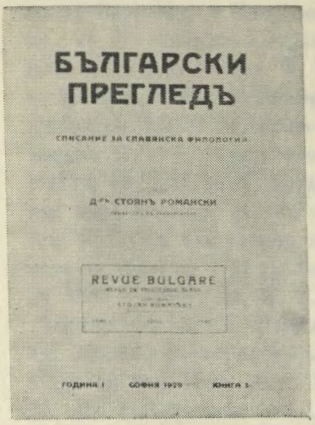
„Б. п." е най-голямото и авторитетно издателство в Б-я за бълг. художествена литература. То издава по-голямата част от произведенията на почти всички съвременни бълг. писатели, а също и произведенията на съвременни бълг. критици. Същевременно си поставя за цел да изтъкне постиженията и творческия опит на всички значителни предшественици на бълг. лит. съвремие, като публикува техни съчинения в различни видове издания.

Особено място в дейността на издателството заемат библиотеките: „Български писатели", „Български критици", „Българска възрожденска книжнина", „Мемоари", „Български писатели в спомените на съвременниците си", „Личности", „Проблеми на съвременната българска литература", „Българската критика за. . .", „Очерци за български писатели". Най-голямата библиотека е „Библиотека за ученика". В нея ежегодно се преиздават в масов тираж предвидените в учебната програма произведения на бълг. литература, придружени с предговори и бележки от изтъкнати литературоведи.

По случай своята четвъртвековна дейност издателството е наградено с орден „Народна република България" — I степен.

сг

„БЪЛГАРСКИ ПОЕТИ". Антология (1876—1922). Изд. на М-вото на народното просвещение (С., 1922, 504 с.). Под ред. на Хр. Цанков-Дерижан. В предговора съставителят разкрива целта на антологията — да представи развитието на бълг. лирика чрез най-съвършените ѝ образци. Поместени са портрети на авторите с автографи, а накрая — кратки животописни бележки. Включени са творби на утвърдени и на по-малко известни бълг. поети — В. Тинтеров, Ив. Грозев и др. Подбрани са някои от най-популярните стихотворения на Хр. Ботев, Ив. Вазов, Ст. Михайловски, К. Величков, П. Р. Славейков, Ив. Ст. Андрейчин, П. К. Яворов, Д. Подвързачов, Т. Траянов, Ст. Дринов, Сирак Скитник, Хр. Цанков-Дерижан, М. Кремен, Елин Пелин, Ал. Балабанов, Тр. Кунев, Ив. Арнаудов, Ст. Чилингиров, Ив. Карановски, Д. Бояджиев, Н. Лилиев, Л. Стоянов, Д. Габе, Н. Ракитин, Хр. Борина, М. Бел-

„Български преглед“. 1929—33

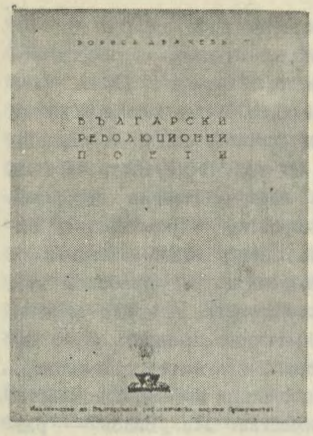
чева, Ем. Попдимитров, Д. Дебелянов, Н. Райнов, Й. Стратиев, Й. Стубел и др.

елк

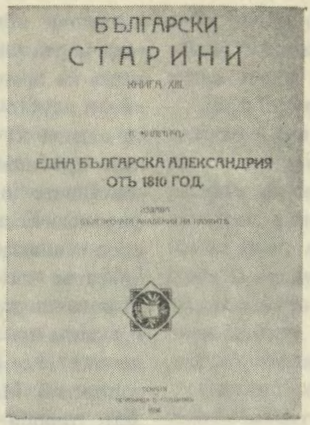
„БЪЛГАРСКИ ПРѢГЛЕД“. Месечно списание за наука, литература и обществен живот. Издава д-во „Общи труд“. Излиза в С. септ. 1893 — юни 1900. Ред. комитет: Л. Милетич, Ал. Теодоров, Ив. А. Георгиев, Б. Цонев и Ив. Д. Шишманов (от год. II); освен тях в ред. комитет по различно време влизат Д. Д. Агура, А. Д. Пюскюллиев, Е. Иванов, Хр. Самсаров, Ив. Вазов, Д. Матов, А. Георгов, Г. Данаилов, Г. Дерманчев, В. Н. Златарски, А. Иширков, Й. Фаденхехт. Председатели на комитета са (по реда на год.): Д. Д. Агура, Л. Милетич, А. Георгов, Ив. Д. Шишманов, Б. Цонев. Списанието е известно като „професорско“ — голяма част от ред. и сътрудниците са преподаватели във Висшето у-ще (дн. Соф. ун-т „Кл. Охридски“). В кн. 1 е поместена програма, която определя задачите на списанието: „а) да развива въпроси, които се отнасят до науката, литературата и особено до учебното дело в България; б) да спомогне за окончателното разяснение и разрешение на българския правописен въпрос; в) да популяризира най-важните резултати по школската и общата хигиена; г) да публикува по-отбрани произведения от поетическата литература; д) да следи с обстоятелни оценки и сведения както домашната, тъй и чуждата научна и учебна литература и е) да дава кратък преглед върху по-главните вътрешни и външни обществени събития“. В кн. 10, год. I, редакцията се отказва от последната точка на програмата и определя „Б. п.“ като лит. и научно списание. В год. I голямо място се отделя на естествените науки и училищните проблеми. От год. II научната част на списанието има вече подчертан историко-филологически характер. Правописният въпрос е винаги на преден план. Застъпва се проектът на комисията за правописа към М-вото на просвещението, в който се дава преднина на фонетичния принцип. Лит. полемики не се водят. В статиите си по икономически въпроси Б. Минцес спори с бълг. социалисти. Лит. творби поместват Ив. Вазов — разкази от „Драски и шарки“, между които „Пейзаж“ (год. I); Ал. Константинов — „До Чикаго и назад“ (год. I); М. Георгиев — „Бае Митар пророкът“, „Рада“, „От зло на по-зло“ (год. I); А. Страшимиров — „Кочаловската крамола“, „Анатема“ (год. II). Сътрудничат също Ст. Михайловски, К. Христов, К. Величков, Елин Пелин, П. Ю. Тодоров, Д. Полянов, Falco Peregrinus (Н. Попфилипов), Ив. Кирилов, Ст. М. Попов и др. Публикуват се и преводи от известни западноевроп. и слав. автори, между които откъси от „Ад“ на Данте в превод на К. Величков.

лв

„БЪЛГАРСКИ ПРѢГЛЕД“. Списание за слав. филология. Урежда Ст. *Романски*. Излиза в С., 1929—1930, 3 бр.; 1933, 1 бр. Стреми се да продължи традициите на академичното научно, лит. и обществено сп. „Български преглед“ (1893—1900), да отговори на нуждата от създаване на периодичен орган на слав. филология в Б-я. „Б. п.“ следи развоя на славистичната наука, обединява усилията на бълг. учени за изследване книжнината, езика и бита на бълг. народ и на др. слав. народи. Освен работи по езикознание, лит. история и етнография в него се публикуват и студии по културна история, география, етнография и др. Сътрудничат бълг. и чужди учени, особено от слав. страни, които работят в областта на слав. филология: Ал. Бурмов, Хр. Вакарелски, Ст. Романски, В. Сл. Киселков, К. Мирчев, В. Бешевлиев, Вл. Францев, Й. Пата, А. В. Соловьев, М. Г. Попруженко, Г. А. Илински, П. А. Лавров и др. В трите дяла — „Статии, бележки и материали“, „Оценки“

„Български революционни поети“

Издание на библ. „Български старини“

и „Книжовни вести“ — списанието представя бълг. наука в чужбина. То задоволява научната любознателност и на по-широки кръгове от бълг. интелигенция.

ев

„БЪЛГАРСКИ РЕВОЛЮЦИОННИ ПОЕТИ“. Антология (С., 1945, 221 с.; 2 прераб. изд. 1947, 229 с.). Изд. на БРП(к). Съст. Б. *Делчев*. Скици от Н. Шмиргела. Съдържа 96 стихотворения от 27 поети. Поместени са портрети и кратки био-библиогр. очерци за поетите. Накрая има указател на източниците, от които са взети поместените стихотворения. Включени са поетите Д. Чинтулов, Хр. Ботев, Д. Полянов, Хр. Ясенов, Л. Стоянов, Хр. Смирненски, Гео Милев, Кр. Кюлявков, Н. Хрелков, Ламар, Н. Фурнаджиев, Кр. Пенев, Хр. Радевски, Н. Ланков, А. Тодоров, П. Матеев, Мл. Исаев, М. Грубешлиева, Кр. Вълков, Ат. Смирнов, Н. Вапцаров, В. Марковски, Л. Стрелков, В. Георгиев, Ив. Бурин, Б. Райнов. Във 2 изд. е прибавен Цв. Спасов, има промяна и в подбора на стиховете — при Полянов, Смирненски, Фурнаджиев няма указател на източниците, от които са взети стихотворенията им. И в двете издания редът на авторите е определен с оглед на вътрешната връзка между творчеството им и времето, когато са се оформили. Само в някои случаи за определящо начало е взета възрастта. От всички поети са подбрани стихотворения, свързани с революционизирането на масите, с Октомврийската революция, с борбите на партията, със Септемврийското въстание 1923 и антифашистката съпротива.

елк

„БЪЛГАРСКИ СТАРИНИ“. Поредица от критични издания на бълг. средновековни езикови, истор. и лит. паметници (кн. I—XIV, 1906—1945). Първите три книги са издадени от археографска комисия при МНП с председател Л. Милетич, а останалите излизат като издания на БАН. Първоначално са проектирани две успоредни поредици — първата с текст, а другата с репродукции от паметници на средновековната култура; от втората поредица излизат само две книги: I. „Български художествени старини. Резбарски изделия“ (1907), II. „Български художествени старини. Репродукции на орнаменти“ (1911). Всички книги се придружават от изследвания на видни бълг. и чужди учени. Те са принос в изучаване историята на бълг. култура. В поредицата са включени: кн. I. Б. Цонев — „Добрейшово четвероевангелие. Среднобългарски паметник от XII в.“ (1906); кн. II. С. М. Кульбакин — „Охридская рукопись апостола конца XII в.“ (1907); кн. III. Л. Милетич — „Копривщенски дамаскин. Новобългарски паметник от XVII в. “ (1908); кн. IV. Б. Цонев — „Врачанско евангелие. Среднобългарски паметник от XIII в.“ (1914); кн. V. „Посланието на цариградския патриарх Фотий до българския княз Борис“— изд. и текст от В. Н. Златарски, прев. на митро-

полит Варненски и Преславски Симеон (1917); кн. VI. Л. Милетич — „Два български ръкописа с гръцко писмо. 1. Неделни поучения от XVIII в. 2. Търлиско евангелие от 1861 г." (1920); кн. VII. Л. Милетич — „Свищовски дамаскин. Новобългарски паметник от XVIII в." (1923); кн. VIII. М. Г. Попруженко — „Синодик царя Борила" (1928); кн. IX. Ст. Романски — „Нов Софрониев препис на Паисиевата история от 1781 г., съпоставен с преписа от 1765" (1938); кн. X. Г. А. Ильинский — „Златоструй А. П. Бычкова XI в." (1929); кн. XI. М. Ласкарис — „Ватопедската грамота на цар Иван Асен II" (1930); кн. XII. М. Г. Попруженко — „Козма Пресвитер, болгарский писатель X века" (1936); кн. XIII. Л. Милетич — „Една българска Александрия от 1810 г." (1936); кн. XIV. Ив. Гошев — „Търновски царски надгробен надпис от 1388" (1945). *ки*

„БЪЛГАРСКИ ХУДÒЖНИК". Издателство на Съюза на българските художници. Основано през окт. 1952. Ръководи се от Управителния съвет на СБХ. „Б. х." е водещо издателство в Б-я за издания по изобразително изкуство. Профилът му обхваща всички проблеми на изкуството, но основното съдържание на издателската му продукция е съвременното бълг. изобразително изкуство, изкуството на соц. общество. Издават се представителни албуми („Илия Бешков", 1958; „Съвременна българска живопис", 1969, и др.) и изследвания по раздели, жанрове и проблеми на изобразителното изкуство („Българско народно изкуство" от Хр. Вакарелски, 1969; „Българската карикатура" от Ат. Стойков, 1970; „Съвременна българска графика" от П. Чуховски. 1971. и др.), юбилейни албуми и сборни луксозни издания, монографии, студии, портрети и албуми за майстори, за изтъкнати представители и изявени художници на бълг. изкуство, книги с мемоари, документи и мисли за изкуството на големи творци, книги по теория, естетика, критика и история на изкуството от бълг. и чужди автори, репродукции, папки, библиофилски издания, каталози за изложби, галерии и музеи, календари на СБХ и др. Бълг. художествено наследство заема втори по важност раздел в профила на издателството. Тук се включват паметници и произведения на изкуството по бълг. земи и творби на изкуството от бълг. история, където и да се намират те, целокупното наследство на бълг. народно изкуство, изкуството на бълг. творци от XIX в. („Боянските стенописи" от Кр. Миятев, 1961; „Старата българска живопис" от К. Кръстев и В. Захариев, 1961; „Скулптурата по нашите земи" от Н. Шмиргела, 1961; „Българска историческа живопис" от Ат. Божков, ч. I, 1972, и др.). Художественото наследство се представя в монографични изследвания, луксозни албуми, в различни популярни изд. Световното изобразително изкуство — художествено наследство, история, класика, съвременно соц. и прогресивно изкуство — се застъпва в издания от бълг. и чуждестранни автори — в монографии и албуми, в репродукции, книги по теория, история и археология, съкровища на световни музеи и паметници на културата, биографични и документални книги за световноизвестни художници и др.

Редакция „Детски картинни книжки" подготвя богато илюстрирани книжки от известни бълг. художници, отпечатани на многоцветен офсетов печат, предназначени за предучилищна и ранна училищна възраст — „Работна мецана" (1954) от Л. Милева, ил. В. Лазаркевич; „Тих бял Дунав" (1959) от Ив. Вазов, ил. Н. Мирчев; „Топлата ръкавичка" (1965) от А. Каралийчев, ил. Л. Зидаров; „Чичо Пейо" (1971) от Елин Пелин, ил. Ст. Анастасов, и др. Годишно „Б. х." издава от 30 до 50 различни издания по изобразително изкуство — книги, репродукции, каталози — и ок. 30 детски картинни книжки.

пч

БЪЛГАРСКО КНИЖÒВНО ДРÝЖЕСТВО. Основано на 1 окт. 1869 в Браила, където е имало значителна бълг. колония. Чрез него се осъществява идеята за създаване на научен и лит. център, за какъвто са мечтаели видни дейци на бълг. просветно и революционно движение. С учредяването на д-вото се заемат по-сериозно В. Д. *Стоянов*, студент в Пражкия ун-т, и М. *Дринов*. При една среща в Прага през 1867 те се споразумяват да проагитират идеята си сред бълг. емиграция в Румъния и Русия, като спечелят сътрудничеството на заможни търговци и на по-видните просветни дейци, разбрали ползата от една организация на духовния живот в Б-я. В. Д.

Стоянов предприема дълго пътуване до Букурещ, Одеса и др. градове, среща се с първенци от търговския свят — Е. и Хр. Георгиеви, Н. М. Тошков, Н. Палаузов, В. Рашеев и др. Навсякъде той намира готовност за осъществяване на почина му. Но колкото лесно се постига споразумение за целта и за средствата за издръжка на д-вото, толкова трудно се преодолява съперничеството между Букурещ и Одеса — къде да бъде неговото седалище и кой да разполага със сумата, събрана при подписката. Враждата между отделните групи по този въпрос е силна, както и разногласието за полит. линия на д-вото. Б. к. д. е основано при надмощие на лявото течение сред емиграцията и при отказ на реакционните среди да отпуснат сумите, които са били обещани при подписката. Така то заживява при големи трудности въпреки добрата воля на учреденото „настоятелство" и на първите негови действителни членове — М. Дринов, В. Д. Стоянов и В. *Друмев*. Замислено като основа на една бъдеща Българ. академия на науките, в устава му се предвижда като обща цел повдигането на народната просвета и на народното благосъстояние, а като поспециални задачи: 1) „обработването и усъвършенстването на българския език, на българската история и на народната наша словесност"; 2) издаването на книги „за всички класи" на народа и за жените частно; 3) проучвания върху народния бит на българите и на съседните им народи; 4) събиране на материали „за всичкото българско отечество"; 5) проучвания върху държ. и обществения живот на просветените народи. Тази широка програма остава неизпълнена. Постижение на Б. к. д. е издаването на „*Периодическо списание*". Този научно-литературен актив, колкото и скромен да е, добива голямо значение с оглед на сериозното застъпване на научните проблеми в списанието, на установяването на книжовния правопис и на правилната насока на научната и лит. критика. Дейността на Б. к. д., макар и ограничена, оставя значителни следи в културния живот на Б-я. Преустановило съществуването си след Априлското въстание, то е възобновено в София през 1881, за да прерасне през 1911 в Българска академия на науките.

Лит.: Документи за историята на Българското книжовно дружество в Браила. 1868—1876. 1958; Документи за историята на Българското книжовно дружество. Т. II. 1878—1911. 1966; М. Арнаудов. Българското книжовно дружество в Браила. 1869—1876. 1966; 100 години Българска академия на науките. 1869—1969. 1969; Ст. Божков. Българска академия на науките. Кратък очерк. 1869—1969. 1969; А. Хаджиолов. Българското книжовно дружество и развитието на науката.— СпБАН, 1959, кн. 3.

ма

БЪЛГАРСКО КНИЖОВНО ДРУЖЕСТВО „НАПРЕДЪК". Основано във Виена през 1863 от група българ. търговци. Започва да функционира през 1869. Негови учредители и активни поддръжници са Гр. Начевич, С. Паница, Н. С. Ковачев, Ст. Прангов, Г. В. Киселев и др. „Целта на Дружеството е да помага чрез определени годишни помощи да ся възпитават български ученици от Тракия, Македония, Румъния и България, които ся готвят за учители. . ." Програмата му е формулирана в „Уредник на Българското дружество „Напредък" във Виена за приемане и поддържане възпитаници за учители в България", приет на 11/23 май 1875. Фондът на д-вото е поддържан чрез волни пожертвования. То е подпомагано от П. Берон, Евл. Георгиев, М. Дринов, Я. Ковачев и др. възрожд. дейци. С негови средства се учат в чуждестранни учебни заведения българ. младежи, между които Ив. Д. Шишманов, Ил. Георгиев и др. Дейността му е преустановена през 1892. Неговият фонд от 36 761 златни лв. е предаден на *Българското книжовно дружество*.

Изд.: Устави на дружеството „Напредък" за поддържание на учителски кандидати от българска народност. Виена, 1869 (Statuten des Vereins Fortschritt zur Unterstützung von Lehramtskandidaten bulgarischer Nationalität); Отчет за делата на Виенското българско дружество „Напредък" през годината 1870. Във Виена, 1871; Отчет за делата на Виенското българско дружество „Напредък" през годината 1871. Във Виена, 1872; Selbstverlag des bulg. Vereins Fortschritt; Отчет за делата на виенското българско дружество „Напредък" през годините 1873/4. Изд. Виена, 1875; Уредник на Българското дружество „Напредък" във Виена за приемане и поддържание възпитаници за учители в България. Виена, 1875; Отчет за делата на Виенското българско дружество „Напредък" през 1876. Издание Виена, 1877.

Лит.: Българското дружество във Виена „Напредък". — Дунав. зора, бр. 51, 24 дек. 1869; Народно дело. — Отечество, бр. 23,

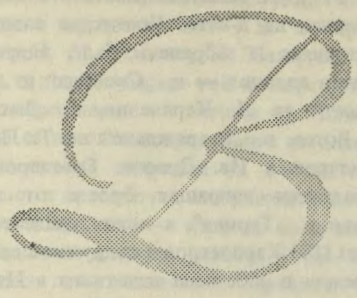
1 ян. 1870; Македония, бр. 46, 2 май 1870; бр. 28, 13 юли 1871; бр. 1 и 15, 1 ян. и 4 юли 1872; Отговор. — Независимост, бр. 40, 23 юни 1873; Българското дружество „Напредък“ у Виена. — Напредък, бр. 66, 1 ноем. 1875; Уредник на Българското дружество „Напредък“ във Виена за подпомагание и поддържание възпитаници за учители в България. Виена, 1875 (вж. и Българското дружество „Напредък“ във Виена. — Знание, бр. 20—21, 31 окт. 1875).

дл

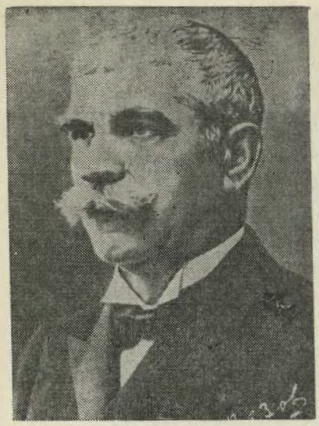
БЪЛГАРСКО ПЕЧАТÀРСКО ДРЪЖЕСТВО „ПРОМИШЛÈНИЕ“. Основано на 3 май 1870 в Цариград по почин на П. *Карапетров* и А. Агопян. Карапетров е подпомогнат от много българи — печатарски работници, общественици, книжовници. В управата на д-вото влизат Карапетров — председател, С. С. Бобчев — секретар, Ст. Илчев — касиер, П. Р. Славейков, К. Величков, Ив. Найденов, Н. Муравенов, А. Русев, Л. Джейков, Ив. Говедаров, А. Шопов, П. Децимиров, К. и В. Тинтерови, Ив. Дочков и др. Д-вото има устав, според който главната му цел е „да употребява събраните си капитали в търговски предприятия по книжовната част, като взема всякога във вид, както ползата, която трябва да принесе на народа от предприятието си, така също и интересите на акционерите, които го съставят“. Уставът е изменян (1873), а също и организационната структура на д-вото, променят се и лицата в управата му. Неговата цел обаче остава същата. Чрез акции и спестявания то се стреми да бъде посредник между книжовниците и народа — разпространява бълг. книжнина, издава книги и периодични издания. През 1872 срещу Балкапан хан, на Тахна кале, № 10, Б. п. д. „П.“ открива своя книжарница с управител Ив. Г. Говедаров. Тя се превръща във важно културно огнище, център на българщината и на бълг. културa в Цариград. В нея се намират книги, издавани по-рано или по това време и от други издатели, както и собствените издания на д-вото. Говедаров внася и разпространява и забранени бълг. книги и периодични издания — в. „Свобода“ и „Независимост“ на Л. Каравелов, в. „Знаме“ на Хр. Ботев, в. „Възраждане“ на Т. Пеев, Св. Миларов и Ив. Драсов. Говедаров и Ст. Брадински изпращат броеве от тях, увити във в. „Турция“, в някои градове на Б-я. През 1873 Карапетров в съдружие с други лица урежда и собствена печатница в Цариград, чиято дейност е свързана с работата на Б. п. д. „П.“. Д-вото издава серия книги, отпечатани в различни печатници: „Приключенията на Телемаха“ от Фр. Фенелон, прев. Н. Михайловски, 1873; „Бъдний вечер на Коледа“ от Хр. Шмит, побългарил П. Бобеков, 1871; „Съкратена османска история“ от Фюре, прев. С. С. Бобчев, 1871; „Наводнение на Дунав“ от Хр. Шмит, побългарил С. С. Бобчев, 1871; „История на Геновева“ от Хр. Шмит, прев. С. С. Бобчев, 1872; „Пътуванье около света“, съст. от С. С. Бобчев по Синве, Убичини, Лежан и др., 1873; „Животът на Франклина“ от Фр. Мине, прев. С. С. Бобчев, 1874; „Тъмниците ми“ от С. Пелико, прев. Др. Цанков, 1874; „Пикильо Алияга“ от Е. Скриб, прев. Н. Михайловски, 1875, и др. Според Ст. Кутинчев бил издаден и „Дон Кихот“ от М. де Сервантес в превод на П. Бобеков. Научно-популярното списание „Ден“ (1875—76), издавано формално от Карапетров, се смята също за издание на Б. п. д. „П.“. Със своята дейност на издател и разпространител на книги д-вото дава значителен принос в съкровищницата на бълг. културa.

Лит. Ст. Кутинчев. Печатарството в България до Освобождението. 1920. с. 72—84; Н. Начов. Цариград като културен център на българите. 1922. с. 76—80.

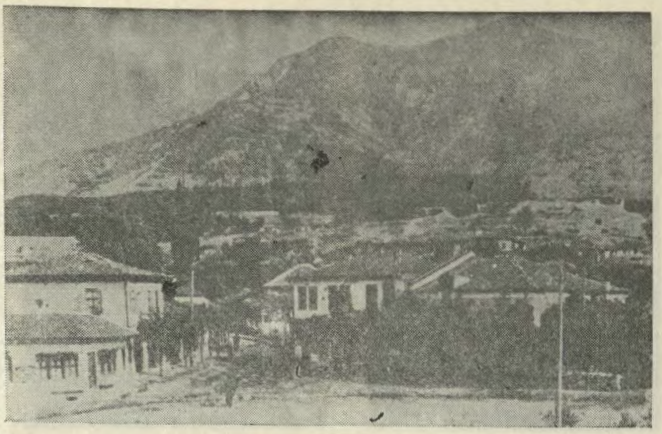
гб

ВАЗОВ, Иван Минчов (27. VI. 1850—22. IX. 1921). Роден в Сопот. Произхожда от семейството на средно заможен търговец, в което владее атмосфера на строг ред и патриархална сърдечност, уважение към религиозните и битовите традиции и същевременно отзивчивост към възрожд. просветителски и патриотични настроения.В. завършва местното взаимно и класно у-ще и още в юношеските си години се запознава с почти цялата тогавашна бълг.оригинална и преводна литература. С помощта на учителя Партений Белчев, рус. възпитаник, отрано се приобщава и към рус. поезия. Под влияние на всичко това към 14-год. възраст започва да пише стихове на истор. теми. През 1865 е изпратен от баща си в Калоферското у-ще да учи грц. език при известния учител Б. *Петков* (бащата на Хр. Ботев), като същевременно става негов помощник — подидаскал. Там той намира богата библиотека от фр. и рус. книги, които изиграват голяма роля за неговото лит. развитие. През 1866 Минчо Вазов записва сина си в IV кл. на Пловдивската гимназия, ръководена от Й. Груев, където В. трябвало да научи грц. и тур. език. Но вместо да залегне над тези необходими за търговията езици, В. усърдно изучава фр. език и се увлича от поезията на П. Беранже, В. Юго и А. дьо Ламартин. През 1868 баща му го извиква в Сопот, за да подеме търговията му в дюкяна, но В. не проявява никаква склонност към тази трезва и практична професия. Вдъхновен от първата си любов към една млада омъжена жена, той изпълва бащините си тефтери със стихове, посветени на любовта и природата. Част от тези стихотворения излизат през 1880 в стихосбирката му „Майска китка". Поетическата дейност на младия В. е покровителствувана от неговата майка Съба — весела, общителна и ученолюбива жена, към която той цял живот изпитва безкрайна благодарност и особен пиетет, — но буди недоволството на баща му, който не се отказва от намерението да направи сина си търговец. С тази цел през 1870 той го изпраща в Румъния да практикува при чичо си, търговец в Олтеница. Но и там В. остава верен на призванието си, научава рум. език, запознава се с рум. поезия и пише стихове в патриотично-просветителски дух, които печата в „Периодическо списание", сп. „Читалище", в. „Отечество", „Свобода" и др. Когато му омръзва да слуша натякванията на чичо си, една нощ „само с два минца в джеба" избягва в Браила и там два-три месеца живее между хъшовете в кръчмата на Никола Странджата, като споделя „братски техния живот, техните идеали и авантюри". Животът всред революционните бълг. емигранти и специално срещите с Хр. Ботев в Браила и в Галац оказват голямо въздействие върху съзнанието на впечатлителния млад поет, у когото се пробужда патриотът и гражданинът. След завръщането си в Б-я В. известно време учителствува (1872—73) в Мустафа паша (дн. Свиленград), където възпитава младежта в патриотичен дух и се бори с гъркоманите, а след това работи като преводач на постройката на жп. линия София—Кюстендил, където усъвършенствува фр. език, учи нем. език и опознава бита на бълг. селянин. През 1875 се завръща в родния си град и става чл. на възобновения сопотски революционен комитет. Под въздействието на обхваналия страната революционен подем и на току-що излязлата стихосбирка на Ботев и Ст. Стамболов стиховете на В. по това време придобиват революционен характер и той окончателно се оформя като поет — гражданин и патриот. След преждевременното избухване на Априлското въстание, когато възниква опасност да бъде арестуван, В. емигрира в Румъния. В Букурещ той влиза в „Българското централно благотворително общество" и работи като негов секретар. Там при извънредно трудни и мизерни условия подготвя първата си стихосбирка „Пряпорец и

Иван Вазов

Изглед от Сопот

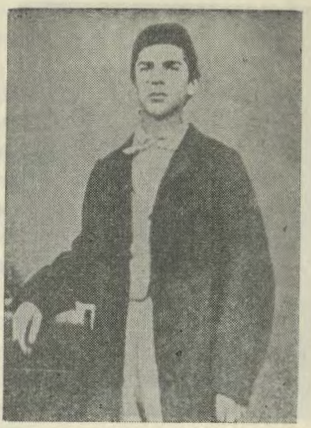
гусла“ (1876), която излиза с псевд. Пейчин, а през 1877 — и стихосбирката „Тъгите на България“, отпечатана вече с истинското му име. През Руско-турската освободителна война, на която се отзовава със стихосбирката „Избавление“, В. работи като писар в Свищов (при губернатора Н. Геров), откъдето е командирован в Русе. След едногодишен престой в Русе той заминава за Берковица. Тук работи като председател на Окръжния съд (от 7 март 1879 до 18 септ. 1880). Един случай от съдебната му практика в Берковица го вдъхновява за поемата „Грамада“. Но работата му като председател на съда предизвиква злобата на дребни завистници, които започват да пълнят печата с дописки срещу съдията-поет. Сметнал преместването си във Видин за понижение, В. си подава оставката и от 5 окт. 1880 се установява в Пловдив, столицата на автономната област Източна Румелия. Взема най-дейно участие в обществения и културния живот на Южна Б-я като депутат в Областното събрание, редактор, публицист и критик, културен деец и писател. Заедно с неразделния си приятел и съратник от този период К. *Величков* в продължение на 5 год. той участвува в редактирането на в. „Народний глас“, от чиито страници води пламенна борба срещу суспендиралия конституцията Ал. Батенберг. В нач. на 1881 В. е избран за председател на Пловдивското научно книжовно д-во (основано по образец на Браилското бълг. книжовно д-во) и става гл. ред. на издаваното от д-вото сп. „Наука“ — първото сериозно научно-литературно периодично издание след Освобождението. А през 1885 той и К. Величков основават сп. „*Зора*“ — първото чисто лит. списание в Б-я. В Пловдив Вазов и Величков съставят и прочутата си двутомна „*Българска христоматия*“, която запознава бълг. читател с повече от сто бълг. и чужди автори — едно крупно и трудно за тогавашните условия дело, тъй като по-голямата част от преводите съставителите са принудени да правят сами. Пловдивският период е извънредно благоприятен за творческото развитие на В. Именно през тия год. неговият поетичен талант съзрява и разкрива целия си блясък, внезапно се изявява и бързо разцъфтява и дарбата му на белетрист. Неговите произведения от това време създават здравата основа на бълг. следосвобожденска литература в почти всички лит. жанрове, очертавайки и редица от нейните класически върхове — като цикъла „Епопея на забравените“, стихотворенията „Българският език“, „Към свободата“, „Не се гаси туй, що не гасне“, „Новото гробище над Сливница“, повестите „Немили-недраги“, „Чичовци“, разказа „Иде ли?“ и др. Но през есента на 1886, когато след събитията ок. 9 авг. започват гонения срещу русофилите, В. е принуден да напусне Б-я. След няколкомесечен престой в Цариград той се установява в Одеса, където, за да заглуши мъката си по изгубената родина, започва да пише романа „Под игото“, излязъл след завръщането му в Б-я в току-що основания „Сборник за народни умотворения, наука и книжнина“. От 1889 насам В. живее в София. През 1890

Майката на Ив. Вазов

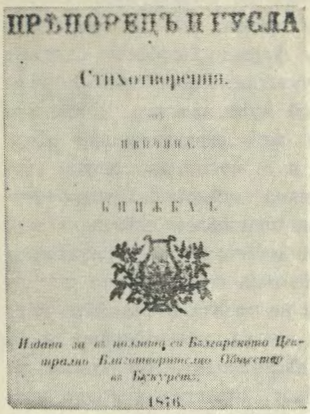
Родната къща на Ив. Вазов

Ив. Вазов на 16 години

основава сп. „Денница“, което излиза 2 год. По това време той издава най-силните си критическо-реалистични разкази, събрани главно в двата тома „Драски и шарки“. Романът му „Нова земя“ (1896) е посрещнат от критиката така отрицателно, че огорченият автор дори стига до мисълта да се откаже вече от писането. С това той обяснява и съгласието си да влезе през авг. 1897 в народняшкото правителство на К. Стоилов като министър на народната просвета. Но министерският пост му тежи и той посреща с облекчение падането на кабинета (ян. 1899). Едно пътешествие из Стара планина вдъхновява В. за стихосбирката „Скитнишки песни“, а след нея една след друга се нареждат новите му книги — стихове и разкази, повести и романи, комедии и драми. В навечерието на I световна война В. е между тези, които се противопоставят на въвличането на Б-я във войната на страната на Германия. Но когато това става, той приема войната и възпява в стиховете си победите на бълг. войски. Националната катастрофа посреща много тежко, с чувството, че е дочакал разгром на своя свят, но въпреки това не изгубва вярата си в светлото бъдеще на Б-я. През 1920 с голяма тържественост е отпразнуван 70-год. юбилей на В., отдавна вече спонтанно обявен за народен поет. Успял да види всенародната любов и признателност, на следната год. той умира внезапно в София от разрив на сърцето. Действителен чл. на БКД (дн. БАН) от 1881, почетен чл. на БАН от 1921.

Оформен под прякото въздействие на патриотичния подем в навечерието на Априлското въстание като поет-гражданин, реалист и демократ, В. цял живот защищава своето разбиране за високата обществена мисия на литературата и се бори против самоцелния естетизъм и поетическия индивидуализъм. В творчеството си той слива своя духовен живот с битието на народа, народната съдба става негова поетична участ Излезли една след друга, свързани тематично и по общия си идейно-емоционален тон, първите стихосбирки на В. — „Пряпорец и гусла“ и „Тъгите на България“ — са непосреден жив отклик на най-високия момент от развитието на бълг. националноосвободително движение — подготовката, избухването и погрома на Априлското въстание. Техните художествени постижения са още неравни, но в погледа на лиричния им герой свети несломимият дух на народа. Наред с вярата в народа и в неговите революционни възможности в оня момент общественият оптимизъм на В. има още една опора — надеждата в помощта на Русия. Написаното по това време стихотворение „Русия!“ слага началото на една от централните тематични линии в творчеството му. Към темата за националноосвободителните борби В. се връща и след Освобождението. Сега разстоянието и времето му дават възможност по-широко да обгърне епохата, по-дълбоко да осмисли събитията. И той написва цикъла „Епопея на забравените“, поетичен паметник на цяла истор. епоха — от първите прояви на оформящото се нацио-

ПРѢПОРЕЦЪ И ГУСЛА

Стихотворения

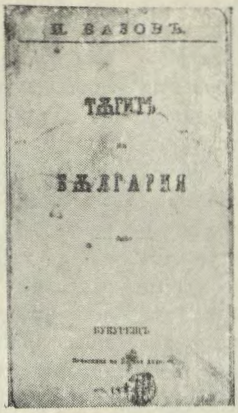
ИВ. ВАЗОВА

КНИЖКА I

Издава за 6-ия полицей Българското Цариградско Благотворително Общество въ Букурещъ.

1876.

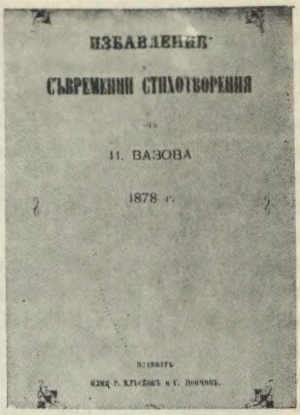
Ив. Вазов. Пряпорец и гусла. 1876

И. ВАЗОВЪ

ТЪГИТѢ НА БЪЛГАРИЯ

БУКУРЕЩЪ

Ив. Вазов. Тъгите на България. 1877

ИЗБАВЛЕНИЕ

СЪВРЕМЕННИ СТИХОТВОРЕНИЯ

ИВ. ВАЗОВА

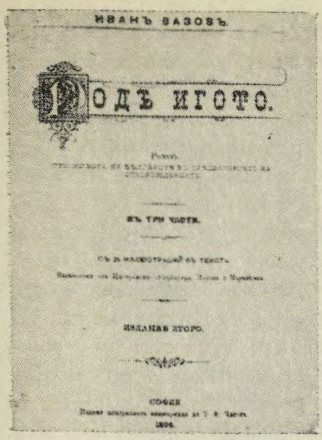
1878 г.

Ив. Вазов. Избавление. 1878

нално съзнание до победния край на Руско-турската освободителна война. В основата си това е една възторжена лирична прослава на великото и възвишеното, на обществения идеализъм и героизма на великите синове на Б-я и на най-хубавите качества на бълг. народ. Прославяйки обществения идеализъм на предшествениците, В. в същност хвърля своя рязък укор в лицето на новото егоистично време — времето на оформящата се буржоазна Б-я. В първото десетилетие след Освобождението разочарованието и изобличението стават основни мотиви в неговата лирика, която придобива определен критическо-реалистичен характер. Още преди Освобождението, когато патриотизмът и хуманизмът на поета се сблъскват с егоистичния дух на западноевроп. външна политика, стиховете му прозвучават с гневния тон на изобличението („Векът"). Малко признаци са нужни на В., за да долови основните пороци и на току-що създалото се бълг. буржоазно общество. Той е отвратен от меркантилния дух, който буржоазията насажда в обществото, ужасѐн е от липсата на големи общонародни идеали. Струва му се, че новото поколение „линее", линее и самият той, като не може да нам ри нови стимули за своето вдъхновение („Пустота", „Линее нашто поколенье", „Поет и вдъхновение" и мн. др.). Най-силна социална окраска поезията на В. получава в края на 90-те год. на XIX в., когато самото обществено развитие особено рязко поставя въпроса за масовото разорение на дребните собственици и мизерията на народа, специално селската неволя, става основна тема в бълг. литература. На тая тема е и едно от най-популярните му стихотворения „Елате ни вижте!". Но колкото и чувствителен да е към несправедливостите на обществото, колкото и да го подтиска неговата поквара, той не губи своя светъл оптимистичен поглед за живота и общественото развитие. Конкретен изход от злините В. не вижда или ако се опита да го посочи, не стига по-далеч от наивната проповед за социална филантропия. Не съзира истинските носители на новото в историята, не може да разбере идеите на социализма. Но въпреки това оптимизмът му не е наивен, не е безпочвен. Той израства върху основата на една дълбока вътрешна връзка с народа и съдържа в себе си неговото непоколебимо съзнание и жизнеутвърдително светоусещане. В. е убеден във високите добродетели на народа, вярва в нравствените сили на човека, в спасителната роля на труда, в благородната мисия на идеите. Той възпява свободата, пред чийто „пряпорец" „короните бледнеят, люшка се светът" („Към свободата"), човешкия напредък, който преодолява всички пречки пред себе си и води човечеството „към правда и към светлина" („Керванът"), „великата мисъл", която е безсмъртна и може да извършва мирови преврати („Великата мисъл"). „Чест, правда и свобода" е лозунгът, който вдъхновява неговия стих. „Да работим!" е настойчивият му призив към народа. Вярата в непреодолимия устрем на прогресивния чо-

БАН - Институт за литература БИБЛИОТЕКА

вешки дух е идейната същност и на едно от най-хубавите стихотворения на В., чието заглавие е станало вече крилата фраза — „Не се гаси туй, що не гасне". По израза на самия поет в неговата поезия можем да намерим отклик „на всичките трептежи на Балкана", в мелодията ѝ прозвучава цялата бурна история на младата бълг. държава, израсла из пожарищата на Априлското въстание и кървавия епос на Руско-турската освободителна война и преминала за кратко време през огъня на четири нови войни. Тези войни, заели такъв голям дял в историята на бълг. земи, стават една от основните теми и в поезията на В. Но всяка от тях прозвучава там по своему. Дните на Освободителната война вдъхновяват поета за стихосбирката „Избавление", която възпява войната като завършък на националноосвободителното дело и като изпълнение на великата мисия на Русия. Много по-сложни и вече противоречиви по своя основен тон са чувствата, които внася в поезията на В. внезапно избухналата Сръбско-българска война. В кръвта, която се пролива, поетът-хуманист вижда не само конкретното човешко нещастие, но и загиването на общите мечти на два народа, гавра със заветите на предосвобожденските радетели за южнослав. солидарност. Прославяйки победата на младата бълг. войска, поетът-демократ демонстративно издига на пиедестал образа на обикновения, прост редник. С много ентусиазъм и големи надежди той посреща Балканската война. В патриотичния патос на стиховете му живее съзнанието на народните маси, които отиват на бой с мисълта, че освобождават братята-роби. Но В. не може да схване, че бълг. буржоазия използва чистия пламък на народния ентусиазъм. Това особено проличава в стиховете му през Междусъюзническата и последвалата я I световна война. Въпреки войнствените му увлечения към края на I световна война има моменти, в които неговият стих вярно отразява народните чувства — умората от ужасите на войната, жаждата за мир, незаглъхналата обич към Русия. Отчаян от погрома, до който буржоазните правителства довеждат Б-я, все пак в последната стъпка на своя творчески живот 70-год. поет заявява: „Не ще загине!" И в това заглавие на неговата последна стихосбирка прозвучава твърдата вяра на целия му живот. В. умее да почувствува живота във всичките му прояви, да го пресъздаде във всичките му форми. Особено силна е поетичната му чувствителност към битието на природата. Той пръв въвежда природата в бълг. поезия като самостоятелен обект на изображение и ѝ посвещава голям дял от своята поетична дейност. Предпочитанията му са към планинския пейзаж. И той го рисува с рядко майсторство — раздвижен и величествен. Но има способността да долови красотата и на тихата и спокойна картина. Пейзажите му са разнообразни и по колорит, и по настроение. Обикновено те носят дълбоко бълг. характер и в тях възхищението е не просто от природата, а от бълг. земя. Б-я със своя народ, своето минало, своя език и природа — това е фокусът, който събира всички линии на Вазовата лирика, вечният извор на неговото вдъхновение, постоянната тема, основният образ на неговия стих. В продължение на своята над 50-год. творческа дейност поетът създава и немалко стихотворения, които разкриват неговия чисто интимен свят. Те са поместени най-вече в излязлата към края на живота му стихосбирка „Люляка ми замириса". В поезията на В. бие пълнокръвният пулс на живота, отразена е цялата гама на човешките преживявания. В нея може да намери място всичко — от мирната картина на вечерния час до бурния вихър на сражението, от игривите закачки до най-сериозните проблеми на обществото. Това богатство на съдържанието се осъществява в също така богати и разнообразни жанрови форми — от минутното настроение на малкото лирично стихотворение до широкия замисъл на „Епопея на забравените" и от патетичния тон на одата до горчивата сол на епиграмата. В. е автор и на 9 поеми, създадени в периода 1879—84 като израз на една от закономерностите в творческото му развитие — търсенето на по-широкообхватни жанрови форми. Най-популярна от тях е изпълнената с демократичен патос поема „Грамада" — поетичен израз на непримиримия конфликт между народа и чорбаджията и същевременно художествен паметник на един оригинален народен обичай. Близка до „Грамада" по сюжет, образи и народностен дух е патриотичната поема „Загорка", в която централна

ИВАНЪ ВАЗОВЪ.

ПОДЪ ИГОТО.

ВЪ ТРИ ЧАСТИ.

ИЗДАНИЕ ВТОРО.

СОФИЯ

Ив. Вазов. Под игото. Загл. страница на първото отделно издание. 1894

Ив. Вазов и Ив. Д. Шишманов Петербург, 1916

тема е отпорът срещу тур. робство. Самият В. най-високо цени лирико-фантастичната си поема „В царството на самодивите“ — новаторско за времето си произведение, в което авторът преплита във фантастичния свят на бълг. митологичен фолклор разочарование от съвременността и патриотични видения от славното минало, интимни вълнения и граждански тревоги. През 1906—08 с романтичния цикъл „Легенди при Царевец“ той отново се доближава до особеностите на поемата, този път в рамките на истор. балада.

Повече от 10 год. след отпечатването на първото си стихотворение В. се изявява само като поет. Едва в нач. на 1881, подтикнат от нуждите на новооснованото сп. „Наука“, той написва спомените „Неотдавна“, които въпреки непретенциозността на задачата, която си е поставил, са всъщност неговото раждане като белетрист. Същите нужди стимулират появата и на първата му повест — „Митрофан“ (по-късно „Митрофан и Дормидолски“), в която използува пак спомени — този път от живота си в Берковица. В първото десетилетие след Освобождението белетристиката на В. се опира главно върху непосредните му спомени, като пресъздава най-вече живота от последните год. на робството. Като белетрист В. израства твърде бързо. Още през 80-те год. той създава своите най-крупни постижения в областта на художествената проза — повестите „Немили-недраги“ и „Чичовци“ и романа „Под игото“. Повестта „Немили-недраги“ е посветена на живота на революционните бълг. емигранти в Румъния, като акцентът пада не върху истор. личности, а върху обикновените „хъшове“, безименните герои на историята. Техните образи са обрисувани извънредно ярко, с релефна пластичност и убедително жизнено внушение. Повествованието представлява органична смес от патриотичен патос, лиризъм и хумор. Само няколко реда от повестта ни въвеждат в следосвобожденската действителност, но чрез самите авторови оценки през цялото повествование В. неусетно изправя една срещу друга две истор. епохи, за да хвърли отново своя укор към „дребните характери“ на следосвобожденското време. В хумористичната повест „Чичовци“ писателят пресъздава родната среда на своето детство — изостанала, примитивна и все пак симпатична с непохабената си жизненост, с наивната си любознателност, с плахите си патриотични пориви. Повестта представлява богата галерия от човешки образи с ярка и оригинална физиономия. Но изобразявайки дребни битови епизоди от един застоял живот и колоритни образи на българи, израсли под тежката сянка на робството, В. съумява да внуши и оня истор. дух на епохата, който диктува настроенията и вкусовете на хората и който като в малко, криво огледало се оглежда в замрелия живот на всекидневието. Оттук и тясната връзка, която съществува между „Чичовци“ и „Под игото“.

„Под игото“ — върховно постижение на Вазовата белетристика — рисува подготовката, избухването и погрома на Априлското въстание така, както се пречупват в живота и психиката на обикновените хора в един кът от Подбалканската долина. Контурите на сюжета не се извличат от истор. документи, в интригата почти не се вплитат имената на истор. личности, но въпреки това романът звучи със силата на общонационалния патос — защото авторът е изобразил основния истор. процес на епохата: революционизирането на народните маси, превръщането на обикновения мирен българин в ентусиазиран бунтовник. Това е роман за едно освободително движение, навлязло вече в бита на народа, и силата на творбата е преди всичко в първата ѝ половина, където революционното движение е показано във формата и рамките на самия бит. Битовите картини внушават обаянието на дълбоко националното, родното. Героите на романа — живи и запомнящи се индивидуалности — са родени от силата на един реализъм, основен елемент в който е социалната обусловеност на човешките образи. От 90-те год. насам художническото внимание на В. се поглъща преди всичко от съвременността. На живота след Освобождението той се отзовава като белетрист и през 80-те год. — с хумористичната повест „Митрофан и Дормидолски“, весела подигравка с изостаналостта и простотията на нравите в провинциалното градче; с недовършения критическо-реалистичен разказ за предизборната демагогия „Нов свят и нови людье“ (по-късно „Кандидат за хамама“) и с разказите за Сръбско-българската война („Вълко на война“, „Писмо до дядо попа в с. К.“ и „Стоянчо из Ветрен“ („Иде ли?“), с които слага началото на истинския *къс* разказ в българ. литература. Но едва през 90-те год. съвременността става основен обект на Вазовата белетристика. Тогава излиза и неговият роман „Нова земя“, който е нещо като продължение на „Под игото“, без да може да се сравнява с него като художествено постижение. „Нова земя“ пресъздава моменти от живота на двете Българии от Освобождението до Съединението (1885). В центъра на авторовото внимание е обществено-политическата и нравствената поквара на следосвобожденското общество, като — що се отнася специално до тогавашните полит. партии и техните борби — в критическия реализъм на В. се преплитат и някои негови полит. пристрастия. На съвременния живот В. се откликва най-често с малката повествователна форма на разказа, която през 90-те год. на XIX и нач. на XX в. става основна в неговата проза. От 1891 до 1905 той публикува „Повести и разкази“ (3 т.), „Драски и шарки“ (2 т.), „Видено и чуто“, „Пъстър свят“ и „Утро в Банки“, събрали почти цялото му разказно творчество, което отразява главно атмосферата на 90-те год. Радостта от извоюваната с толкова кръв свобода В. въплъщава в станалия вече класически образ на слепия дядо Йоцо, който поздравява от скалата прогреса на нова Б-я („Дядо Йоцо гледа“). Но радостта на слепеца още по-рязко откроява разочарованията на онія, които гледат. Това разочарование и недоволство от съвременния живот става основна тема на Вазовите разкази. В полупублицистичния разказ „Кардашев на лов“ (1895) авторът направо обосновава своето право на критично изображение на действителността. „Нека бъде сатирата!“ — заявява в него В. чрез своя герой, като отбелязва с това една закономерност на собствения си творчески развой. Полит. мошеници от голям и малък мащаб, дребни и страхливи чиновнически душици, мъже, които са готови да търгуват с честта на жените си, жени, които се продават, лекари, които богатеят от хорското нещастие, бедняци, които мизерствуват, участъци, в които бият полит. арестанти до смърт — това е тъжната панорама, която създават разкази като „Не поздравил“, „Изпросила“, „Савò“, „Епоха — кърмачка на велики хора“, „Гарнитури на прозорците“, „Тъмен герой“, „Травиата“ и мн. др. Но въпреки всичко закърменият от възрожд. идеали писател продължава да вярва в нравствените сили на своя народ и въплъщава тази вяра в редица обаятелни образи на герои от миналото и съвременността (баба Илийца от „Една българка“, Ненко от „Тъмен герой“ и др.). Вроденото у В. чувство за хумор се изявява често и в неговите разкази, без това да омаловажава сериозността на въпросите, които се поставят в тях. Актуални по проблематика и реалистични по метод на изображение, най-хубавите от разказите му са вдъхновени от големи патриотично-демократични и хуманистични идеи и са написани с характерен

Къща-музей „Ив. Вазов“ в София

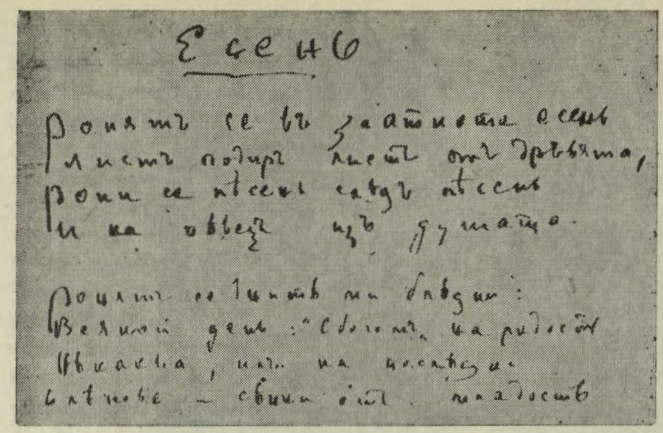
Гробът на Ив. Вазов в София

вазовски нерв — с интересни събития и ярки характери, с неприкрита авторова позиция и с жив и ефектен език. На съвременния живот е посветен и романът „Казаларската царица“, чийто сюжетен център е драматичната история на една измамена в любовта си провинциална учителка. Успехът на В. е главно в критичното изображение на морала и нравите на едно общество, в което пътят към успеха минава през подлостта. Със съвременен сюжет е и повестта „Нора“, където чрез една дидактична история за печалните резултати от женското лекомислие авторът окарикатурва стремежа на жената към независим живот. С навлизането в бита на големия град и специално на столицата произведенията на В. на съвременна тема поставят основите на бълг. градска белетристика. Неуспял да създаде достатъчно убедителни съвременни герои, които да изявят активно неговите нравствени и патриотични идеали, в първото десетилетие на новия век В. търси вдъхновение в далечното минало и създава романа „Светослав Тертер“ и повестта „Иван Александър“. Сюжетът на романа е борбата на смелия, ловък и честолюбив болярин Светослав Тертер срещу татарското владичество. „Иван Александър“ изобразява моралната поквара сред болярството и двореца в последните год. на II бълг. царство. Като търси в историята преди всичко примери за нравствена и патриотична поука на съвременниците си, В. не се колебае да припише на истор. герои и твърде съвременни понятия и чувства. В истор. му произведения реализмът преминава някъде в романтизъм.

Голям дял в художествената проза на В. заемат неговите пътеписи — жанр, характерен за писателя още при първите му стъпки като белетрист. В пътеписите светът на природата е пречупен през светоусещането на патриота и гражданина, но В. има силно развито чувство и за живота и настроенията на самата природа. Той умело редува описанията на нейния девствен свят с географски, истор. и етнографски бележки, осведомителния тон с белетристично изображение, лиризма с хумор.

Живият интерес към създаването и развитието на бълг. следосвобожденски театър стимулира първите драматически опити на В., които имат на времето си голям успех сред публиката и утъпкват пътя на младата бълг. драматургия, но не са художествено завоевание за автора. Своята трайна популярност като драматург той дължи на драмите „Хъшове“, „Към пропаст“, „Борислав“ и „Ивайло“ и комедията „Службогонци“, които са нов етап в развоя на бълг. драма след В. Друмев и Д. Войников и в основни линии запазват своята художествена сила и днес. Пиесата „Хъшове“ със своя патриотичен патос и ярки, колоритни характери, убедително изявени в действие и реч, успява да пренесе на сцената голяма част от идейно-емоционалното богатство на повестта „Немили-недраги“, да покаже по-подчертано комунарските настроения и идеи на революционните бълг.

БАН
Институт за литература
БИБЛИОТЕКА

Есен

Ронят се в златните есени
Листи подир листи от дървета,
Ронят се тъжни сълзи тъжни
И на звезд из душата.

Ронят се тихо ми бъдни:
Великий ден: „Слънце на радостт
Изгрява, ний на посрещане
Златове — свойи бит, младостт

Ръкопис на стих. „Есен“

емигранти. С голямо драматично напрежение е изпълнена пиесата „Към пропаст“, драматизация на повестта „Иван Александър“. Тя изобразява последните години на II бълг. царство, тласкано към пропаст от престъпното безгрижие на царя и болярите, и на времето си е била възприета като алюзия за управлението на Фердинанд. Характерни за истор. драми на В. са сензационно-романтичните похвати. В областта на драматургичната техника у него има много остатъци от примитивизма на предосвобожденската драматургия. Но в най-добрите случаи, както при „Хъшове“, това се изкупва от яркия и жив диалог. Изразителният диалог и колоритните комични характери са основното качество и на комедията „Службогонци“, която осмива в критическо-реалистичен дух службогонството и въобще морала и нравите в буржоазната държава.

Крупното и многостранно дело на В. има огромно значение за развоя на бълг. литература. Като продължава и доразвива основните традиции на възрожд. писатели, той завоюва за бълг. литература нови терени и трасира нови пътища. Неговите произведения създават здравата основа на бълг. следосвобожденска литература и очертават много нейни върхове.

До края на 1969 произведенията на В. са преведени в чужбина на 44 езика в 205 т., а отделни негови творби, поместени в сборници, антологии и списания, са преведени на 52 езика Псевд.: Пейчин, Добринов, Ц-в, Д. Ч-ров, Т. Габровски, Боянец, Белчин, Н-чев и др. Медал за наука и изкуство, златен (1896).

Съч.: Пряпорец и гусла. Стихотворения. Букурещ, 1876 (2 изд. под загл. Народна и стара песнопойка. Лютов, 1882; 3 изд. Пряпорец и гусла (1875—1876). 1895; Тъгите на България. Букурещ, 1877 (2 изд. 1895); Избавление. Букурещ, 1878 (2 ново изд. 1895); Видул. Тракийска идилия. 1879; Майска китка. Стихотворения. Пловдив), 1880; Гусла. Най-нови лирически и епически стихотворения на Ивана М. Вазова. 1879—1881. Пловдив, 1881; Един кът от Стара планина. Пловдив, 1882; Митрофан. Повест. Ново прераб. изд., 1882; Михалаки чорбаджи. Пловдив, 1882; Загорка. Пловдив, 1883; Руска. Пловдив — Свищов — Солун, 1883; Стихотворения за малки деца. Пловдив, 1883; Българска христоматия или Сборник от избрани образци по всичките родове съчинения. С приложение на кратки жизнеописания за знаменитите писатели. Съст. Иван Вазов и К. Величков. Пловдив, 1884; Италия. Стихотворения. Пловдив, 1884; Поля и гори. Стихотворения. Пловдив, 1884; Подпоручик Вълко. Разкази из Сръбско-българската война. Пловдив, 1886; Сливница. Стихотворения по войната ни със сърбите през 1885 (2 изд. 1885). Пловдив, 1886; Повести и разкази. Т. 1—3. 1891—93; В недрата на Родопите. Пътни бележки и наблюдения. 1892. Отпеч. от СбНУ, 1892, кн. 7—8 (2 доп. изд. 1904); Великата Рилска пустиня. Пътни бележки и впечатления. 1892. Отпеч. от СбНУ, 1892, кн. 7—8 (2 доп. изд. 1904); Звукове. Лирически стихотворения. 1893; Поеми. 1879—1884. 1893; Драски и шарки. Очерки из столичний живот. Ч. I—II. 1893—95; Грамада. Поема из шопския живот. 1894; Под игото. Роман из живота на българите в предвечерието на Освобождението. 1894; Хъшове. Драма. 1894 (2 прераб. изд. 1899); Нова земя. Роман из живота на българите през първите години

след Освобождението. 1896; Скитнишки песни. Впечатления и усещания в Малата и Голяма Стара планина. 1899; Вестникар ли? Комедия. 1900; Под нашето небе. Нови стихотворения. Стара Загора — Пловдив, 1900; Видено и чуто. Разкази, спомени и пътешествия. 1901; Пъстър свят. Разкази, спомени, драски, пътни впечатления. 1902; Казаларската царица. Роман. 1903; Службогонци (Станчо Квасников на гости у министъра). Комедия. 1903; Утро в Банки. Добродушни разкази. 1905; Иван Александър. Истор. повест из живота на Търновското царство в средата на XIV столетие. Пловдив, 1907; Светослав Тертер. Роман из бълг. история в края на XIII в. 1907; Нора. Повест. Пловдив, 1908; Борислав. Истор. драма. 1909; Към пропаст. Пиеса, извлечение из повестта „Иван Александър". 1910; Легенди при Царевец. Балади и поеми. 1910; Из големите поети. Преводни стихотворения. 1910; Под игото. Пиеси в 10 драматически картини. 1910; Ивайло. Истор. драма. 1913; Казаларската царица. Драма. 1914; Под гърма на победите. Стихотворения, писани през първата балканска война. 1914; Песни за Македония. Стихотворения. 1913—1916. 1916; Нови екове. Дисонанси. 1917; Юлска китка (Какво пее планината). Впечатления и поетически навеи при Костенецкия водопад, юли 1911. 1917; Люлека ми замириса. Лирични стихотворения. 1919; В Източна Румелия. Спомени. 1920; Из бележника на поета. 1920; Не ще загине! Стихотворения, писани през септ.—окт. 1919. 1920; Поетическа биография на Ивана Вазова до 20-год. му възраст. 1920 (псевд. Т. Габровски); Любов и природа. Стихотворения. 1921; Писма на Ив. Вазов до Е. Марс. С предг. от Т. Павлов. 1947; Непубликувани писма. Подбор, ред. и коментар В. Вълчев. 1955; Иван Вазов. Неиздадени произведения. Подготвил за печат по ръкописите на автора М. Стоянов. 1968.

Пълно събрание на съчиненията. Т. 1—8. Паскалев, 1911—18 (незавършено); Пълно събрание съчиненията на Иван Вазов. Т. 1—28. Паскалев, 1921—22; Събрани съчинения. Пълно изд. под ред. на М. Арнаудов. Т. 1—22. 1942—50; Събрани съчинения в 20 т. Т. 1—20. Ред колегия: П. Динеков, П. Зарев, Г. Константинов, Ем. Стефанов, Г. Цанев. 1955—57; Избрани съчинения. Под ред. на М. Арнаудов. Т. 1—12. 1938—39 (2 изд. 1939—41); Избрани произведения в 4 т. Т. 1—4. Под ред. на Т. Павлов, П. Зарев, Ем. Стефанов. 1950; Съчинения в 4 т. 1964.

Лит.: Ив. Плачков. „Гусла". Най-нови лирически и епически стихотворения от Ивана М. Вазова. Критика. 1881; П. Пешев. Критика на „Епоха — кърмачка на велики хора". 1891; Р. Канели. Двадесет и петгодишния юбилей на Вазова. 1895; Юбилеят на Ивана Вазова. Тържественото честуване на 25-ата год. от книжовната деятелност на И. Вазов на 24 септ. 1895 в София. 1895; В. Балджиев. Критика върху романа „Под игото". Роман из живота на българите от Иван Вазов. 1896; И. Миларов. Иван Вазов като драматически писател. 1896; И. Миларов. Иван Вазов като романист. Крит. студия. 1896; Ж. Ерлет. Французската критика за Иван Вазов. 1899; Г. Бакалов. Иван Вазов. Крит. етюд. 1911; Д. Гаврийски. Образователни ценности в поезията на Иван Вазов. 1917; Иван Вазов. Живот и творчество. За 70-год. от рождението му. Под ред. на Ст. Романски. 1920; Н. Славчев. Иван Вазов. 1920; Ю. Трифонов. Иван Вазов. Живот, произведения и възгледи. 1920; К. Христов. Иван Вазов. Кратък животопис. 1920; Юбилеен сборник Иван Вазов. Под ред. на Хр. Цанков-Дерижан. 1920; А. Шивачев. Иван Вазов като патриот и обществен деятел. 1920; Българският народ за своя велик поет Иван Вазов. 1920; Ст. Чилингиров. Прослава на Иван Вазов. Сб. за тържествата и честуванията на народния ни поет по случай 50 год. от неговата книжовна дейност. 1921; Н. Врачев. Лириката на Иван Вазов и отбор стихотворения. 1922 (2 изд. 1925, 3 изд. 1942); А. Сиротинин. Иван Вазов. Личност и творчество. 1922; Ст. Чилингиров. Помен за Иван Вазов. Сб. за траурните честувания на народния поет от 22 до 28 септ. 1921. 1922; Ив. Д. Шишманов. Иван Вазов. Спомени и документи. 1930; Къща-музей на народния поет Ив. Вазов в гр. Сопот. 1935; Е. Николов. Лириката на Иван Вазов. Стихотворения, бележки и животопис. 1936; P. Hristoforov. Ivan Vasov. La formation d'un ecrivain bulgare (1850—1921). 1938; М. Арнаудов. Иван Вазов. Живот и дело. 1939 (2 прераб. и доп. изд. 1944); Г. Керемидчиев. Вазовата разказна похватност. 1939; Цв. Минков. Иван Вазов. Поезия, творчество, живот. 1939; Е. Николов. Романът „Под игото". 1939; Малчо Николов. Иван Вазов. Животопис и оценка на цялото му творческо дело. 1939; Н. Райнов. Вечното в нашата литература. Т. II. Иван Вазов. 1941; М. Арнаудов. Иван Вазов и българската природа. 1943; К. Куев. Чувството за природата у Вазов. 1943; А. Ликов. Иван Вазов като социален поет. 1945; М. Генов. Иван Вазов. Детство, юношество, младини. 1946; Т. Павлов. Иван Вазов. Народен поет и класик. 1946; Юбилеен лист Иван Вазов. 25 год. от смъртта му. 1946; Иван Вазов. Сб. от спомени, материали и документи. Под ред. на Н. Лилиев. 1949; Ж. Натан. „Записките" на Захари Стоянов и „Под игото" от Иван Вазов. 1949; Н. С. Державин. Иван Вазов. Живот и творчество. 1950; П. Зарев. Иван Вазов — народен писател. 1950; Иван Вазов. Сб. по случай сто години от рождението му. Под ред. на Т. Павлов, Н. Лилиев, Ст. Божков. 1950; Г. Константинов. Иван Вазов. Велик реалист и патриот. 1950; Ст. Каролев. Иван Вазов. Художествен метод и литературни позиции. 1951;

Ив. Мърквичка. „Боримечката". Илюстрация към първото издание на „Под игото"

В. Лазаркевич. Илюстрация към „Иде ли?"

Ст. Чилингиров. Иван Вазов от близо и далеч. 1953; М. Арнаудов. Из живота и поезията на Иван Вазов. 1958; Е. Консулова-Вазова. Иван Вазов. Детство и юношество. 1958 (2 изд. 1965); Г. Любенов. Вазов и един юноша. Спомени. 1959; М. Цанева. Из поетичния свят на Иван Вазов. Лит.-крит. статии. 1965; М. Цанева. Иван Вазов в Пловдив. 1966; Иван Вазов в спомените на съвременниците си. Под ред. на Г. Димов и Хр. Йорданов. 1966; Д. Минев. Иван Вазов. Проучвания и извори на творчеството му. 1967; И. Панова. Вазов, Елин Пелин, Йовков. Майстори на разказа. 1967; И. Бояджиев и Ц. Делев. Из живота и творчеството на Иван Вазов. 1968; В. Вълчев. Иван Вазов. Жизнен и творчески път. 1968; М. Арнаудов. Какво е за нас Иван Вазов. 1970; Вазов лист. 120 год. от рождението на Иван Вазов. 1970.

Д-р К. Кръстев. Един портрет на нашето общество („Сладкодумен гост на държавната трапеза" от Иван Вазов). — Иван Вазов като белетрист. — Поет и общество. — Великата Рилска пустиня. — В: Етюди и критики. 1894; Ал. Теодоров-Балан. Преглед на поетическата творба на Вазова. — ПСп., т. LXII, 1901; В. Миролюбов (К. Кръстев). Иван Вазов. — Литература и литературни анекдоти. — В: Млади и стари. 1907; Г. Бакалов. Българската Нора. — Борислав. — Ивайло. — Златният юбилей на Вазова. — Иван Вазов и ние комунистите. — В: Литературни очерки и бележки. 1921; Божан Ангелов. Иван Вазов. — В: Българска литература. Ч. 2. 1923. Малчо Николов. Най-хубавият роман на Вазов. Мисли по повод юбилея на поета. — Лириката на Вазова. С оглед на „Люляка ми замириса". — В: Литературни характеристики. 1930; Г. Бакалов. Априлското въстание в поезията на Иван Вазов. — „Епопея на забравените". — В: Очерци на българското национално-революционно движение. 1936; К. Величков. Иван Вазов. — В: Христо Ботев, Сава Г. Раковски, Петко Славейков, Иван Вазов. 1938; Д. Бабев. Иван Вазов. — В: Наши писатели. 3 изд. 1940; Г. Цанев. Иван Вазов. — Изкуство и критика, 1941, кн. 6—7; Н. Саранов. Иван Вазов като съдия. Наказателното правосъдие у нас непосредствено след Освобождението. — Год. Соф. ун-т, Юрид. ф-т, т. XXXVIII, 1942—43; Г. Константинов. Иван Вазов. — В: Нова българска литература от Паисий Хилендарски до наши дни. Ч. 2. 1943; П. Христофоров. Творческото развитие на Иван Вазов. Ранни влияния. — Год. Соф. ун-т, Истор.-филол. ф-т, т. XI, 1943—44; Г. М. Георгиев. Иван Вазов — В: Народни сърцеведци. 1945; Б. Делчев. Последният възрожденец. — Лит. фронт, бр. 4, 29 септ. 1945; П. Динеков. „Епопея на забравените".— В: Иван Вазов. Епопея на забравените. 1945; К. Петканов. Иван Вазов. — Лит. фронт, бр. 14, 8 дек. 1945; Ст. Божков. Черти от румънска и българска общност в „Немили-недраги" и „Хъшове" на Иван Вазов. — Българи и румъни днес, 1946, кн. 2—3; Кр. Генов. 25-годишнината от смъртта на народния поет Иван Вазов. — Език и литература, 1946, кн. 5; П. Динеков. Пътеписите на Вазов. Встъпителна статия. — В: Ив. Вазов. Избрани пътеписи. 1946; П. Динеков. Вазовата поема „Грамада". — В: Ив. Вазов. Грамада. 1946; П. Зарев. Вазов и съвременната ни литература. — Лит. фронт, бр. 1, 21 септ. 1946; К. Зидаров. Драмите на Вазов. — Лит. фронт, бр. 1, 21 септ. 1946; Н. Лилиев. За Иван Вазов. — Лит. фронт, бр. 1, 21 септ. 1946; Д. Полянов. Народният поет Иван Вазов. — Лит. фронт, бр. 1, 21 септ. 1946; Г. Райчев.

Вазов като Вазов. — Лит. фронт, бр. 2, 28 септ. 1946; Ем. Стефанов. За авторските хонорари на Вазов. — Изкуство, 1946, кн. 7—8; Л. Стоянов. Велик национален поет. — Раб. дело, 22 септ. 1946; Н. Хрелков. Иван Вазов — Отеч. фронт, 20 септ. 1946; Г. Цанев. Иван Вазов. — Изкуство, 1946, кн. 7—8; Г. Веселинов. Лириката на Иван Вазов. — В: Българска литература. Основни въпроси. Ч. 2, 1947; Ив. Руж. Иван Вазов. — В: Изкуство и критика. 1947; Р. Русев. Един образ от „Под игото". — Език и литература, 1947, кн. 3—4; Л. Стоянов. Иван Вазов и славянството. — Славяни, 1947, кн. 4—5; В. Вълчев. Анкета за Иван Вазов. — Лит. фронт, бр. 3, 23 септ. 1949; П. Зарев. Реализмът на Иван Вазов. — В: Проблеми в развитието на българската литература. 1949; Ст. п. Василев. Вазов и българският модернизъм. — Септември, 1950, кн. 10; Г. Димов. Създаване на Вазов архив. — Септември, 1950, кн. 10; В. Йосифов. Патриотизмът на Иван Вазов. — Септември, 1950, кн. 9; Ст. Каролев. Пред стогодишнината от рождението на Иван Вазов. — Септември, 1950; кн. 8; Л. Андрейчин. Иван Вазов за езика на българската поезия. — Лит. фронт, бр. 44, 1950; В. Вълчев. Иван Вазов — хуморист и сатирик. — Лит. фронт, бр. 28, 14 юли 1950; Ат. Далчев. Традицията на Иван Вазов. — Септември, 1950, кн. 4; П. Данчев. Национално-революционните борби и дейци в творчеството на Иван Вазов. — Лит. фронт, бр. 40, 8 юни 1950; Н. С. Державин. Иван Вазов, Русия и руската литература. — Септември, 1950, кн. 6; Мл. Исаев. Живи песни. — Лит. фронт, бр. 42, 22 юни 1950; Г. Караславов. Иван Вазов — борец за мир. — Раб. дело, 21 май 1950; Г. Константинов. Вазов и руската литература. — Лит. фронт, бр. 38, 25 май 1950; К. Куев. Разказите на Вазов. — В: Иван Вазов. Избрани разкази. 1950; Цв. Минков. Вазов и руската класическа литература. — Изкуство, 1950, кн. 3; Т. Павлов. Иван Вазов — народен поет и класик. — Към въпроса за последния етап в творческото развитие на Иван Вазов. — В: Български поети и писатели. 1950; П. Пенев. Иван Вазов за нашия театър и театралното изкуство. — Изкуство, 1950, кн. 4—5; Постановление на Министерския съвет във връзка със стогодишнината от рождението на Иван Вазов. — Раб. дело, 9 юли 1950; Ем. Стефанов. Иван Вазов — голям народен поет.— Ново време, 1950, кн. 7; Л. Стоянов. Иван Вазов — двигател на нашата култура. — Раб. дело, 10 юли 1950; А. Тодоров. Вазов в нашия живот. — Лит. фронт, бр. 36, 11 май 1950; Ст. Чилингиров. Пловдивските милионери „честват" Вазова. Страничка от 50-год. юбилей на народния поет. — Лит. фронт, бр. 42, 22 юни 1950; Д. Иванова. Иван Вазов и Пенчо Славейков в изграждането на българския литературен език. — Език и литература, 1951, кн. 3; П. Пенев. Иван Вазов в румелийската театрална трупа. — Театър, 1951, кн. 7—8. — Иван Вазов като театрален критик. — Пак там, кн. 9—10; П. Зарев. Иван Вазов — писател, патриот и изобличител на английския империализъм. — Ново време, 1951, кн. 9; В. Василев. „Чичовци" и битовата портретност у Вазов. — Лит. фронт, бр. 48, 27 ноем. 1952; В. Вълчев. Иван Вазов и народното творчество. — Септември, 1952; кн. 5; В. Христу. „Под игото" от Иван Вазов на румънски език. — Читалище, 1952, кн. 22; К. Куев. Вазови произведения на полски език. — Год. Соф. ун-т, т. 48, 1952—53; Г. Бакалов. Вазовите преводи на Надсон. — В: Избрани произведения. 1953; Ст. п. Василев. Езиковите завети на Иван Вазов. — В: Българският писател и родната реч. Кн. I. 1953; Ил. Волен. Нашият Иван Вазов. — Лит. фронт, бр. 38, 17 септ. 1953; Ив. Попов. И. Вазов и българският театър. Спомени и бележки за пиесата „Народният спасител" от Ив. Вазов. — В: Миналото на българския театър. Т. 3. 1953; Ив. Бурин. Вазов — продължител на Ботевите поетични завети. — В: Ботев и народният поетичен гений. 1954; Ст. п. Василев. Иван Вазов. — В: Строители на родната реч. Кн. I. 1954; П. Пенев. Иван Вазов и първата българска театрална трупа. — Драматургия и отношения на Иван Вазов към театъра и театралното изкуство. — В: Лекции по история на българския драматичен театър. Ч. 2. 1954; А. Тодоров. Иван Вазов. — В: Животворната правда на художествената литература. 1954; В. Вълчев. Към въпроса за Вазовото творчество от емигрантския период (1886—1889). — Изв. Ин-та за бълг. литература, 1955, кн. 3; П. Данчев. За развитието на реализма в нашата поезия — Във: Въпроси на литературата и изкуството. 1955; Г. Цанев. Из ръкописите на Иван Вазов. — Лит. фронт, бр. 38, 22 септ. 1955; П. Динеков. Иван Вазов на полски език. — Изв. Ин-та за бълг. литература, 1965, кн. 4; Ст. Загорчинов. За Иван Вазов. — В: Бразди. 1956; Ефр. Каранфилов. Войникът наследник на възрожденците.—Във: Войникът в строя и литературата. 1965; Г. Константинов. Иван Вазов. — В: Писатели-реалисти. 1956; А. Михайлов. Една забравена комедия. — Театър, 1956, кн. 12; Минко Николов. Ботев в идейния и поетическия път на Вазов. Към въпроса за формирането на Вазов до Освобождението като художник-реалист и демократ. — Изв. Ин-та „Ботев—Левски", 1956, кн. 2; Ив. Попов. Спомени и бележки за пиесата „Народен спасител" от Иван Вазов. — Друг спомен за Вазов. — Иван Вазов и композиторът Панайот Пипков. — В: Миналото на българския театър. Т. 4. 1956; Д. Благоев. „Нова земя". — В: Съч. Т. IV. 1957; П. Динеков. От повестта към драмата. — В: Литературни образи. 1957; Д. Минев. Потекло и извори на „Немили-недраги" от Вазов. — Изв. Ин-та за бълг. литература, 1957, кн. 5; К. Ничева.

Ив. Вазов. Хъшове.
Нар. театър „Ив. Вазов“ — София

„Под игото“
на словенски език. 1962

Редакционни промени в „Под игото“ от Иван Вазов. — Изв. Ин-та за бълг. език, 1957, кн. 5; Г. Цанев. Иван Вазов под удара на руската царска цензура. — Лит. мисъл, 1957, кн. 6; Ст. Чилингиров. Две съболезнователни писма от проф. д-р Иван Шишманов по случай смъртта на Иван Вазов. — Лит. фронт, бр. 38, 17 септ. 1957; В. Вълчев. Неизвестни стихотворения на Иван Вазов. — Лит. фронт, бр. 38, 18 септ. 1958; П. Динеков. Вазов — майстор на българския разказ.— Немили-недраги. — Обаянието на романа „Под игото“. — В: Писатели и творби. 1958; Г. Караславов. Иван Вазов за миролюбието и героизма на българския народ. — В: Избр. съч. в 10 т. Т. 9. 1958; Цв. Минков. Нови данни за разказа „Иде ли?“. — Лит. мисъл, 1958, кн. 4; К. Табаков. Вазовият „Ивайло“. — Септември, 1958, кн. 4; М. Цанева. Неизвестна статия на Вазов за развитието на езика. — Език и литература, 1958, кн. 3; Е. Витанова. Животът на нашия народ преди и след Освобождението, отразен в романите на Иван Вазов. — Пламък, 1959, кн. 5; В. Вълчев. Вазововедението за 50 години. — Език и литература, 1959, кн. 4; Из преписката на Иван Вазов. Писма на К. Величков до Ив. Вазов. — Изв. Ин-та за бълг. литература, 1959, кн. 8; Ив. Сарандев. Непубликувани спомени на Боян Пенев за Иван Вазов. — Език и литература, 1959, кн. 5; М. Цанева. 1. „Под игото“ — героична епопея на националноосвободителната борба. — Родна реч, 1959, кн. 5. 2. Вазови псевдоними ли са подписите: Хр. Каратанасов и П-в. — Език и литература, 1959, кн. 3; Т. Атанасов. Един псевдоним, една мелодия и още нещо. — Лит. фронт, бр. 27, 7 юли 1960; А. Д. Бачински. Като емигрант в Русия Иван Вазов живее под чуждо име. — Език и литература, 1960, кн. 4; Д. Бошнаков. „Под игото“ на 70 години. — Отеч. фронт, 24 юли, 1960; Ю. Вучков. Вазовата историческа драма. Метод и стил. — Театър, 1960, кн. 2; М. Вълленов. Неизвестни автографи на Вазови произведения. — Език и литература, 1960, кн. 1; В. Вълчев. 1. „Под игото“ на чужди езици. — Нар. култура, бр. 28, 9 юли 1960. 2. Към въпроса за преоценката на Вазовото литературно творчество. — Бълг. език и литература, 1960, кн. 5. 3. Из преписката на Иван Вазов. — Изв. Ин-та за бълг. литература, 1960, кн. 9; Д. Б. Митов. Иван Вазов и Виктор Юго. — Год. Висшия ин-т за театр. изкуство, т. 4, 1960; Б. Ничев. Поетът между близки. — Лит. мисъл, 1960, кн. 3; С. Русакиев. Иван Вазов — класик на българската литература. — Език и литература, 1960, кн. 4; Е. Шпилевая. Вазов и Украйна. — Език и литература, 1960, кн. 2; М. Янакиев. Стихът на Иван Вазов. — В: Българското стихосложение. 1960; М. Арнаудов. Неизвестни стихотворения на Иван Вазов. — Изв. Ин-та за литература, 1961, кн. 11; П. Зарев. 1. Първата повест на Вазов. — Родна реч, 1961, кн. 1. 2. Немили-недраги. — В: Иван Вазов. Немили-недраги. 1961; Ст. Каролев. Велик и народен. — Раб. дело, 22 септ. 1961; Д. Минев. „Под игото“ на италиански. — Септември, 1961, кн. 1; Ив. Спасов. 1. Поглед към повестта „Чичовци“. — Родна реч, 1961, кн. 2. 2. Хуманитарно-демократичният характер на Вазовата лирика от 90-те години. — Бълг. език и литература, 1961, кн. 1; Л. Стоянов. Иван Вазов. — Лит. фронт, 21 септ. 1961; М. Цанева. Българийо, аз всичко тебе дадох. — В: Духовни спътници на човечеството. Образи на велики писатели. 1962; Л. Цветков. 1. „Хаджи Ахил“. — Родна реч, 1961, кн. 1. 2. „Чичовци“ на сцената. — Септември, 1961, кн. 2; Д. Акьова. „Иде ли?“— Родна реч, 1962, кн. 7; Д. Велева. Архивното наследство на проф. Ив. Д. Шишманов. — Сп. БАН, 1962, кн. 3; Г. Димов. Иван Д.

„Митрофан и Дормидолски“ на руски език. 1953

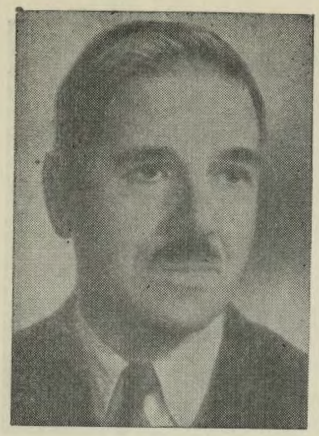

„Под игото“ на италиански език. 1966

Ив. Вазов на китайски език. 1954

Шишманов и българските писатели. — Лит. мисъл, 1962, кн. 3; Е. Метева. 1. Иван Вазов и някои граждански традиции на руската литература. — Изв. Ин-та за литература, 1962, кн. 13. 2. Творчеството на Некрасов и утвърждаването на гражданското изкуство у нас. — Език и литература, 1962, кн. 2. 3. Некрасов в български превод. — Год. Соф. ун-т, Филол. ф-т, т. V, 1962, кн. 2; М. Цанева. Въпроси около литературно-публицистичното наследство на Иван Вазов. — Лит. мисъл, 1962, кн. 1; М. Арнаудов. „Под игото“ на Иван Вазов. — Лит. фронт, бр. 23, 6 юни 1963; В. Вълчев. Иван Вазов и славянството. — Език и литература, 1963, кн. 5; В. Злиднев. 1. Иван Вазов в Русия и в Съветския съюз. — Лит. фронт, бр. 28, 11 юли 1963. 2. Иван Вазов — библиографски указател. — Лит фронт, бр. 28, 11 юли 1963; Н. Салчев. Предсмъртните часове на Иван Вазов. — Лит. фронт, бр. 39, 1963; Н. Червенков. Документи с подписа на Вазов. — Лит. фронт, бр. 51, 1963; Ч. Добрев. Аспекти от историята на българската драма. — Лит. мисъл, 1964, кн. 5; Н. Дончев. Българската литература в западните страни. — Лит. мисъл, 1964, кн. 4; В. Трайков. Българската литература в Съветския съюз за 20 г. — Лит. мисъл, 1964, кн. 4; Д. Бошнаков. Вазов на 44 езика. — Лит. фронт, бр. 28, 1965; М. Василев. Вазов и разказвачите от 90-те години. — Родна реч, 1965, кн. 5; З. Генов. Драматургията на Иван Вазов. — Родна реч, 1965, кн. 1; Н. Драганов. Сп. „Славянско братство“ през освободителната Руско-турска война. — Год. Соф. ун-т, Филол. ф-т, т. LIX, 1965; Г. Цанев. 1. Начало и развой на критическия реализъм в българската литература; 2. За историческия роман. — В: Писатели и проблеми. 1965; 3. Първи борби в критиката. — Пламък, 1965, кн. 12; М. Цанева. Поемите на Иван Вазов. — Лит. мисъл, 1965, кн. 3, 4; И. Гърчев. Иван Вазов — литератор на Народния театър. — Театър, 1966, кн. 1; Г. Димов. Художествена летопис на Априлската епопея. — Лит. мисъл, 1966, кн. 3; П. Зарев. Иван Вазов. — В: Панорама на българската литература. Т. I. 1966; В. Кювлиева. Стилистична функция във фразеологичните съчетания в белетристиката на Ив. Вазов. — Бълг. език, 1966, кн. 1; Г. Димов. Иван Вазов в борбата за създаване на национално-самобитна реалистична литература. — Лит. мисъл, 1967, кн. 2; Г. Цанев. Иван Вазов. — В: С патоса на възторга и изобличението. 1967; Л. Георгиев. Патриотични мотиви в лириката на Иван Вазов. — Септември, 1968, кн. 7; Ефр. Каранфилов. Иван Вазов. — В: Българи. 1968; Е. Факлиева. Три непубликувани писма за Иван Вазов. — Нар. култура, бр. 26, 26 юни 1968; М. Цанева. Разказите на Иван Вазов. — Родна реч, 1969, кн. 3; М. Арнаудов. Поетът на България. Интервю. — Отеч. фронт, бр. 8017, 8 юли 1970; Ст. Божков. Творчество — история на народната съдба. — Раб. дело, бр. 186, 8 юли 1970; Г. Веселинов. Безсмъртието на една книга. — Пулс, бр. 14, 7 юли 1970; В. Вълчев. Вазов — журналист. — Бълг. журналист, 1970, кн. 6; Г. Джагаров. Вазов — това е цял народ. — Лит. фронт, бр. 29, 16 юли 1970; Г. Димов. Литературно-критическите и естетическите възгледи на Иван Вазов.— Лит. фронт, бр. 28, 9 юли 1970; Т. Живков. Името на Иван Вазов е неотделимо от името на България. Писмо. — Вазов лист, 9 юли 1970; Мл. Исаев. Вазов и България. — Нар. култура, бр. 27, 4 юли 1970; Г. Караславов. Нашият Иван Вазов. — Лит. фронт, бр. 29, 16 юли 1970; К. Каратеодорова. Няколко ранни неизвестни писма на Иван Вазов. — Нар. култура, бр. 39, 26 септ. 1970; П. Матев. Вазови завети. — Нар. култура, бр. 28, 11 юли 1970; Б. Михалков.

Христо Вакарелски

Героиката на Вазовите характеристики. — Пламък, 1970, кн. 12; М. Наг. Стил и структура на „Под игото“ от Иван Вазов или как е стъкмен романът „Под игото“. — Лит. мисъл, 1970, кн. 4; Б. Ничев. Жив наш съвременник. — Лит. фронт, бр. 28, 9 юли 1970; Здр. Петров. Чрез Вазов диша нашата история. — Отеч. фронт, бр. 8017, 8 юли 1970; П. Пондев. Най-големият и най-самобитният. — Пламък, 1970, кн. 12; Хр. Радевски. Патриархът. — В: Слово за поетите. 1970; П. Тотев. Лиричното и епичното начало в „Епопея на забравените“. — Читалище, 1970, кн. 6; Е. Факлиева. 1. Вазов и Грузия. — Пулс, бр. 14, 7 юли 1970. 2. Между върховете на славянската литература. — Отеч. фронт, бр. 8018, 10 юли 1970. 3. Немските издания на романа „Под игото“. — Лит. мисъл, 1970, кн. 4; Г. Цанев. 1. Иван Вазов в развитието на българската литература. — Лит. мисъл, 1970, кн. 4; 2. В сърцето на всеки българин (Интервю). — Поглед, бр. 27, 6 юли 1970; М. Цанева. 1. От „Паисий“ до „Тъмен герой“. — Септември, 1970, кн. 7; 2. „Не, корони ази не възпявам“. — Пламък, 1970, кн. 12: 3. Млади поети, бъдете българи! — Пулс, бр. 14, 7 юли 1970; 4. Поет на националните съдбини. — Лит. фронт, бр. 27, 2 юли 1970; 5. За новооткритите пиеси на Иван Вазов.—В: Изследвания в чест на акад. М. Арнаудов. 1970. Д. Шишманов. Един французин рисува „Под игото“. — БТА, бр. 6, 5—11 февр. 1970; С. Янев. За духовната същност на „Чичовците“. — Лит. фронт, бр. 27, 2 юли 1970.

Музикални изд.: Г. Димитров. Възпев на Родината. Кантата за четворен — детски, девически, смесен и мъжки хор (Партитура). Текст по стихотворения — от Иван Вазов. 1965.

мц
ефр

ВАКАРЀЛСКИ, Христо Томов (15. XII. 1896). Роден в с. Момина клисура, Пазарджишки окр. Завършва гимназия в Пазарджик и слав. филология в Соф. ун.-т „Кл. Охридски“ (1919—23). Няколко год. (1922—25) учителствува в Панагюрище, Пазарджик, Роман и Самоков. През 1926 и 1927 специализира в Полша слав. и обща етнография. Посещава Унгария (1931) и Финландия (1937) във връзка със своите научни интереси. Асистент (1927—28), уредник (1938—40), директор (1945—48), ст. н. с. (1949—62) и зав. секция „Материална култура“ (1953—6) в Нар. етнографски музей в София (дн. Етнографски ин-т и музей към БАН). Почетен чл. на етнографски д-ва в Полша, Унгария, Австрия, на Международното д-во за етнология и фолклор (SJEF).

В. започва лит. дейност през год. на студентството. Превежда от рус. „Нещастна“ от И. С. Тургенев (1920) и „Старият врабец“ от Д. Н. Мамин-Сибиряк (1921) и публикува първия си научен труд „Библиография. Съчинения по слав. филология и лит. история и критика в българския печат от 1910 включ. до 1920 година“ („Известия на Семинара по слав. филология“, 1921, кн. 4). По-късно пише литературно-критически статии (в сп. „Златорог“ и др.) и превежда от пол. език романа „Селяни“ от Вл. Реймонт (1933—35). След 1927 главните занимания на В. се насочват предимно в областта на етнографията. В разстояние на няколко десетилетия той се налага като един от най-изтъкнатите бълг. етнографи. В. пръв обръща сериозно внимание на материалната култура на народа и полага основите на нейното системно изследване. Голям дял от неговите проучвания засягат духовната култура, занимава се и с въпросите на социалните отношения. Основният му труд „Българска етнография“ събужда интерес сред научните кръгове с опита да се включи в обсега на етнографското изследване цялостното художествено творчество на народа.

В. е автор на редица специални проучвания върху народното художествено творчество и народната естетика. Най-значителни между тях са: „Музиката в живота на родното ми село“ („Известия на ин-та по музика“, 1952, кн. 1) и „Бележки по музикална теория и естетика на народа“ („Известия на Ин-та по музика“, 1957, кн. 4), „Пластиката по обред-

ните хлябове у българите" („Известия на ин-та за изобразителни изкуства", 1960, кн. 3) и „Принос към въпроса за естетиката на българския народ" („Известия на Ин-та за изобразителни изкуства", 1958, кн. 2), „Jeux et costumes théatrales chez les bulgares" („Etnologia slavica", 1969, кн. 1), „Принос към изучаване на нашата народна естетика" („Проблеми на изкуството", 1970, кн. 1).

В. е много добър познавач на бълг. народно поетическо творчество. Занимава се със събиране, издаване, изследване и популяризиране на фолклора. Издава няколко сборника с фолклорни материали и ценни изследвания върху сватбената песен („Сватбената песен, мястото и службата ѝ в сватбения обред", „Известия на Етнографския музей в София", 1939, кн. 13), истор. народна песен („Българската историческа песен", „Родина", 1939, кн. 9; предг. и бел. към т. III от „Българско народно творчество"), обредната песен („Българско народно творчество", т. V). Пише върху въпроси, засягащи отношението между фолклора и литературата — „Христо Ботев и българското народно творчество" (сб. „Христо Ботев", 1949), етнографията и езика и т. н. Автор е на поредица очерци „Наши събирачи на фолклор", публикувани в сп. „Родна реч" през 1937—43, на редица библиографски прегледи, на статии върху състоянието на бълг. етнография и на методични ръководства за събиране на етнографски и фолклорни материали. Много от трудовете на В. са обнародвани на чужди езици. Лауреат на Хердерова награда (1965). Засл. деятел на науката (1965).

Съч.: Бит и език на тракийските и малоазийските българи. 1935; Български народни гатанки. 1936; Сенки из невиделица. Книга на бълг. народна балада. 1936 (заедно с Божан Ангелов); Народното творчество в Самоковско. 1938; Понятия и представи за смъртта и за душата. Сравнително фолклорно изучаване. 1939; Трем на българската народна историческа епика от Момчил и Крали Марка до Караджата и Хаджи Димитър. 1939 (заедно с Божан Ангелов); Български носии. 1941 (заедно с Г. Петков); Български народни носии сега и в миналото. 1942 (заедно с Д. Иванов); Българските празнични обичаи. 1943; Насоки за събиране на етнографски материали. 1945; Въпросник-упътване за събиране на етнографски материал. 1946; Книга за народната лирика. 1946 (заедно с Божан Ангелов); Ковано желязо. 1957 (заедно с Ал. Божинов и Д. Друмев); Български народни обичаи. 1960; Добруджа. Материали към веществената култура на българите през периода на капитализма. 1964; Etnografia Bułgarii. Wrocław. 1965 (на нем. език 1969); Българско народно изкуство (Албум). 1969; Народни песни от Ловешки окръг. 1970 (заедно с П. Цветанова).

Лит.: В. Бешевлиев. Христо Вакарелски. Из веществената култура на българите. — Бълг. преглед, 1930, кн. 3; В. Савов. Христо Вакарелски. Сватбената песен. — Учил. преглед, 1938, кн. 3; П. Динеков. Христо Вакарелски. — Изв. Етнографския ин-т и музей, 1963, кн. VI; К. Кръстанова. Христо Вакарелски. Избрани библиогр. материали. — Пак там; М. Арнаудов. Българска етнография. — Нар. култура, бр. 22, 1968; V. Frolec. Christo Vakarelski. Etnografia Bulgar. — Národopisný věstnik Československý, Ročnik I (XXXIV), 1966; R. Wildchaber. „Etnografia Bulgarii". — Schweizerisches archiv für Volkskunde, 1966, 1—2.

сп

ВАКЛИДОВ, Христо Дочев (1841—91). Роден в Казанлък. Учи в Одрин и във фр. католическо у-ще в Цариград. Работи като журналист и преводач в Цариград и Браила. Умира в Стара Загора. Ратува за културното издигане на българите чрез запознаването им с културата и езика на напредналите европ. страни. Превежда научно-популярни съчинения, съставя буквар и речник за изучаване на фр. език. В Браила основава Румъно-българска книгопечатница, в която печата в. „Българска пчела" и сп. „Зорница" — едно от първите бълг. лит. списания с преводи предимно от фр. литература. В Цариград участвува в редактирането на в. „България" —1859, 1860, 1862, и в. „Източно време" ок. 1875. През 1884 е един от редакторите на сп. „Знание" (Стара Загора), където публикува статии по обществено-икономически въпроси с псевд. Черноеждий. Пръв превежда и издава на бълг. език части от „Скитникът евреин" на Е. Сю (Браила, 1860).

Съч.: Книжка за благонравието. Прев. от Христа Д. Ваклидова, възпитаника от Бебешкото французко училище. Цариград, 1858; Буквар за французкий язик от Христо Д. Ваклидов. Браила, 1863.

Лит.: Г. Боршуков. История на българската журналистика. 1965. с. 118, 173.

сп

Никола Вапцаров

Родната къща на Н. Вапцаров

ВАПЦА̀РОВ, Никола Йонков (24. XI. 1909—23. VII. 1942). Роден в Банско. Учи първоначално у-ще (1916—20) и прогимназия (1920—23) в Банско. Завършва VI кл. на Разложката смесена гимназия (1923—26). Още тук се очертават първите му социални настроения и неговите интереси към литературата и театъра. Истинска школа за идейно политическото израстване на бъдещия поет са учението и животът му в Морското машинно у-ще във Варна (1926—32). В. се сблъсква с тежките условия на живот в буржоазната казарма и с големите проблеми на класовия двубой и революционната борба на трудещите се. Идеите му имат все още абстрактно-хуманистичен характер, но критическият им патос все по-определено се избистря. След завършване на Морското у-ще В. постъпва като техник в книжно-мукавената фабрика в с. Кочериново и се свързва с ръководителите на партията в тоя край. През 1935 е избран за делегат на конгреса на Бълг. работнически съюз. През II пол. на 1935 става чл. на Районния комитет на БКП в Рилската долина. Тясно свързана с новия курс на партията за преодоляване сектантската изолираност от масите е и дейността му в редица културни масови организации и акции през 30-те год. През 1936 се премества в София. От есента на с. г. е огняр на парен локомотив в Бълг. държ. железници. От ноем. 1938 е техник в Държ. екарисаж. През 1940 В. организира в Разложко акция за сключване на пакт за приятелство и взаимопомощ между Б-я и СССР. За участието му в тази акция (Соболевата) е даден под съд, а след това е интерниран в Годеч. Работи като член на ред. колегия на в. „Технически глас“ и „Литературен критик“. От есента на 1941 е в Централната военна комисия при ЦК на БРП начело с Цв. Радойнов, където ръководи минно-подривната работа. На 4 март 1942 В. е арестуван и съден заедно със своите другари по процеса на ЦК на партията. Четири месеца жестоко изтезаван, той е осъден на смърт. „Последната дума“ на В. е: „Аз действувах с пълно съзнание, че служа като верен син на своята родина. Не се разкайвам. Милост от никого не моля... Разстрелян е на стрелбището на Школата за запасни офицери заедно с А. Иванов. Ан. Попов, Ат. Романов, П. Богданов, Г. Минчев.

Първите стихотворения на В. се появяват в младежките и въздържателните списания („Борба“, „Глобус“ и др.). Голямо значение за идейно-творческото му укрепване през ония години има дружбата му в София с видни представители на партийната интелигенция, като Г. Караславов, Хр. Радевски, Н. Ланков, Н. Хрелков, Б. Ангелушев, Ал. Жендов, Ст. Сотиров, Н. Шмиргела и др. През 1940 излиза и единствената му издадена приживе книга „Моторни песни“ (под името Никола Йонков). Силата на Вапцаровата поезия е в умението на поета да улови облика на своето време, да предаде по неповторим поетичен начин духа на епохата си. Рожба на драматична, преломна епоха, в чиято мрачна атмосфера се преплитат мирисът на барутен дим и уханието на трепетна

Семейството на Н. Вапцаров

Н. Вапцаров
ученик в Морското училище

предпролет, е и лиричният герой в поезията на В. Това е работникът-пролетарий, борецът-комунист, който знае своето място в живота и носи „гордото знаме на всички без покрив и хлеб". Този герой В. приема като високо творческо постижение, като драгоценно поетическо наследство от бълг. революционна пролетарска поезия — от Хр. Смирненски и от неговите приемници, пролетарските поети от 30-те год. В поезията на Вапцаров този образ разкрива цялото си човешко многообразие и придобива истор. конкретност. Лиричният герой-комунист предчувствува своето бъдеще и не само мечтае за него, но и се вживява в него като в копнеж, който утре ще стане действителност. Това придава ярка конкретност на неговия социален идеал и неудържима ударна сила на борбата му. Патосът на тая борба, несломимата вяра в победата — ето основното в поезията на В. Но неговият лиричен герой отразява своеобразието на епохата в нейната широка мащабност, в цялото ѝ социално богатство и пълнота. Поразително строен като художествен образ, той е сложен в своето психологическо устройство и богат по социално съдържание, свързан е с един основен процес на епохата — масовото олевяване на народните трудови маси, сливането им с истината на партията и с нейната борба. Затова неговият лиричен герой е жив и динамичен образ. Това е комунистът и движещият се в своето развитие към него обикновен трудов човек от народа; безименният работник, който си ляга вечер съсипан от труд; героят от „Песен за човека", който „попаднал на хора и станал човек"; това са хилядите неизвестни хора от фабрики и канцеларии. През 30-те год. процесът на класово осъзнаване и борческо израстване на обикновените трудови хора се извършва при активното въздействие на партията върху тяхното съзнание. Освободила се окончателно към средата на 30-те год. от левосектантския уклон, по това време партията насочва изцяло вниманието си към народните маси. Не случайно В. е един от активните проводници на новия курс. Това отговаря на разбирането му за мястото на партията в живота на народа и открива широки възможности на поезията му. В ония години, когато младият работник навлиза в своята творческа зрелост и когато пише най-хубавите си стихотворения, партията вече активно търси масова опора и основа на своята борба в народните среди. От тях и В. взема някои от главните черти на своя лиричен герой, от тяхното трудово ежедневие — особености на лиричната атмосфера в стиховете си, от нравствените и психологическите им особености — нравствено-психологическата определеност на своя художествен свят. Комунистът-борец и обикновеният човек от народа се сливат в широкия свят на неговата поезия, в неповторимото единство на един лиричен герой. И в това единство живее общността между народ и партия. То е художествена основа на партийността и дълбоката народност на неговата

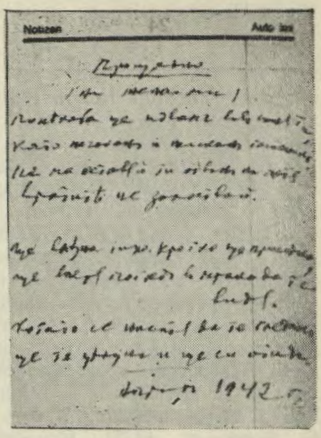

Морското училище във Варна

поезия, израз на динамиката на сложен социално-психологически процес, при който правдата на партията се превръща в правда на народните маси. В. в своята поезия отразява истор. живот на масите в тяхното движение към революцията. Докато Хр. Смирненски и Гео Милев представят масите в открита схватка със силите на стария свят, в годините на В. борбата е скрита, подполна и затова фронтът ѝ е неизмерно широк — минава през сърцата на хората. Това определя до голяма степен редица особености на поетичния израз, стилистиката и поетиката на В. За него борбата често е в самия човек и за самия човек. Това придава особена психологическа дълбочина на неговия лиричен герой. Необходимостта да се слее дълбоко интимното, човешкото със значителното, монументалното, исторически значимото слага свой отпечатък върху целия облик на поезията му. В. успява да даде историята „очовечена", пречупена през съдбата на хората. В богатия и многоцветен спектър на житейския драматизъм той умее винаги да намери най-човешкия нюанс, да види простата човешка драма, да превърне социалните колизии във вълнуващи човешки съдби и душевни преживявания, да улови върху фона на бурните социални движения на епохата в тънък психологически детайл най-деликатните и дълбоки драматични вълнения на своя герой. Трагичното като естетическа категория заема особено място в поезията на В. Той познава оптимистичната трагедия на революционера-комунист. Една от най-ярките форми, в които се проявява своеобразието на трагичното у него, е патосът на подвига-саможертва. Вапцаровата поезия дори в неговите предсмъртни стихове не е „лебедова песен", а възторжен, макар и сподавен вик на ония, които, отивайки на смърт, поздравяват живота. Гибелта на героя е само едно звено от веригата на безкрайната човешка драма. В поезията на В. подвигът-саможертва не е възвеличен героико-патетично, а е опоетизиран лирично. Това може да се почувствува напр. в образа на малката пеперудка от „Писмо" („Ти помниш ли морето и машините. . ."). Използуван често в най-различни трагични аспекти в поезията на символистите, тук той придобива ново поетично звучене. Умението на поета да сплете прозата на житейското ежедневие с красотата на тънкото поетично виждане, битовия детайл с дълбокото обобщение, топлата лирична интонация с ударно декларативната фраза е една от най-характерните отличителни черти на Вапцаровия поетичен стил. „Очовечаването" на историята чрез съдбата на човека, пластичността на рисунъка, силата на художествения образ, широтата на обобщението намират най-ярка реализация в „История". Големите контури на епохата са разтворени в най-съкровената интимност на човешките съдби и чрез тях поетът се стреми да ги обхване. Така В. не само обогатява тематично и идейно бълг. поезия, но и естетически разширява кръга на възможностите ѝ: той намира в епохата си нови пропорции и съчетания между епичното и драматичното, между истор. монументалното и битово-психологическото, между идеала и насъщното, между трагичното и оптимистичното. Мярата на тия пропорции, взети от епохата, дава своеобразието на поезията му. Неговият самобитен и в основата си новаторски идейно-емоционален свят можа да се издигне до висотата на голямото изкуство, защото откри своя оригинална стилна отличителност, защото успя да си създаде своя интонация и стил. И в идейния свят, и в стилните форми на неговата поезия в различна степен и по различен начин се оглежда духът на епохата, намира израз необходимостта да се създаде поезия с нов емоционален строй и естетическо своеобразие. Трясъкът на машини, шумът на пропелери, експлозията на бензинни пари в сърцата на мото-

Н. Вапцаров и съпругата му Бойка

Ръкопис на стих. „Прощално“

рите, цялата тая шумна гама от тонове на модерния град и съвременния прогрес придава непознати досега за бълг. поезия лирични интонации, ярко разграничава Вапцаровия стих от стиха на предшественици и съвременници. В стиха на В. се усеща динамиката на съвременния технически прогрес, индустриалният пейзаж на епохата. Тя е естествен колорит на оная вълнуваща атмосфера, която дава крила на неговата вяра. И сред тая атмосфера поетът съумя да види и да покаже със забележителна сила и правдивост връзката между човека и машината, между съвременната техника и борбата на хората за хляб и свобода. Една от важните отличителни особености на Вапцаровата поезия е разговорният, беседен характер на нейния стил. В. въвежда разговорните интонации в бълг. поезия, и то не само като частен художествен похват, а като цялостна стилно-интонационна система. Цели негови стихотворения носят интонацията и лексикалния облик на непосредната разговорна реч („Горки“, „Селска хроника“). Не случайно развълнуваната лирична мисъл на поета се излива във формата на диалог, разговор, дори „доклад“. В. пръв в Б-я открива и използува максималните възможности на тоя стил. Ритъмът и поетичната багра на неговия стих се раждат непринудено от живота, сякаш лиричният герой на поета се саморазкрива, разказвайки с „думи прости“ за себе си и за живота на своите съвременници, а от словото му от само себе си избликва ритъмът на неспокоен стих. Вапцаровата поезия крие в себе си значително богатство и разнообразие на стилни нюанси, обединени от своеобразно лирично дарование. Романтичният копнеж и строгата реалистичност, взети като стилно отличие на поезията на В., не само се преплитат по неповторим и неотделим начин в цялото му поетично творчество, но и се изразяват в различна степен в отделни стихотворения. А това определя своеобразието на изразните средства и стилните особености на стиха. Ако се почне с копнежно-романтичната приповдигнатост на „Романтика“, „Вяра“ и се мине през строгата реалистична пластичност на рисунъка в „История“, „Доклад“ или „Горки“, за да се свърши с почти гротескно-сатиричната заостреност на образите в стихотворения като „Хроника“ („Отвсякъде врази“), ясно се очертава стилното многообразие на Вапцаровата поезия. Певецът на „Моторни песни“ си създава такъв поетичен стил и израз, който до голяма степен най-ярко изразява стила и израза на епохата. Затова тоя стил надхвърля рамките на литературата, можем да го открием в други области, като музиката, графиката и т. н. В. се издигна на творческата вълна на своята епоха, като възвиси на нов, по-висок етап бълг. социалистическо-реалистична поезия, обобщавайки най-хубавото и ценното в творческите търсения на своето време и в поетичната традиция на бълг. литература. Поезията на В. е едно от най-големите постижения на световната антифашистка литература. Стихотворенията на В. са преведени на повече от 30 езика. Псевд.: Бородин

ВАП Боен. Почетна награда на мира (1952, посмъртно).

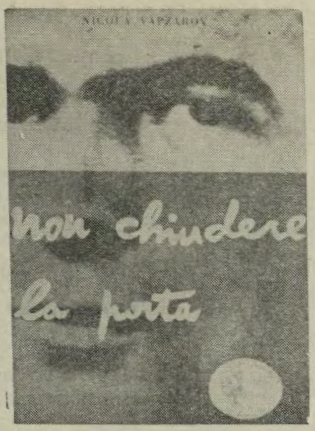
Съч.: Моторни песни. 1940; Избрани стихотворения. Предг. и ред. Хр. Радевски. 1946; Влак. Поема за деца. 1947; Избрани стихотворения. 2 изд. Ред. Б. Делчев, Н. Шмиргела. 1948; Пролет. Стихове за юноши. Подбрал В. Акьов. 1949; Избрани стихотворения. 3 прераб. изд. под ред. на Б.Делчев и Н. Шмиргела. 1950; Избрани стихотворения. 4 изд. Ред. Б. Божилов. 1952; Избрани стихотворения. 5 изд. Под ред. на Н. Шмиргела, П. Динеков и Б. Божилов. 1952; Пролет. Избрани стихове за юноши. Съст. и ред. Ганка Димитрова. 1953; Избрани стихотворения. 6 изд. Под ред. на П. Динеков и Б. Божилов. 1954; Избрани стихотворения. 7 изд. Под ред. на Б. Божилов. 1955; Стихотворения. Ред. Л. Кацкова. 1957; Избрани стихотворения. Ред. П. Пондев. 1959; Избрани стихотворения. Ред. Т. Тихов. 1959; Събрани съчинения. Предг. и ред. на Ем. Петров. 1959; Избрани произведения. Предг. Хр. Радевски. Под ред. на В. Андреев. 1960; Стремително, смело, нагоре! 1961; Стихотворения. 1964; Врабчова разговорна дружина. Поема за деца. 1965; Стихотворения. 1966; Когато вълната бучи (Деветата вълна). Драма в две части. Сценична преработка Б. Дановски. 1967; Вяра. Стихотворения (Паралелен текст на 29 чужди езика). 1968; Съчинения. Предг. Хр. Радевски. Под ред. на Л. Кацкова и Б. Вапцарова. 1969.

Лит.: Сборник Никола Йонков Вапцаров. Статии, спомени, стихотворения. 1947; Никола Йонков Вапцаров — пет години от героичната му смърт. Юбилеен лист. Г. Джумая, 1947; Мл. Исаев. Поема за Вапцаров. 1948; Б. Вапцарова. Спомени за Вапцаров. 1952; Хр. Ганев. Песен за човека. Киносценарий. 1952; Никола Йонков Вапцаров. Статии, спомени (на рус., англ., фр.). 1952; Никола Йонков Вапцаров. Спомени, писма, документи. 1953; Никола Вапцаров. 1953; Никола Вапцаров — лауреат на Почетната награда на мира (на рус., англ. и фр.). 1953; Л. Руднева. Никола. Повест. 1956; П. Пондев. Никола Вапцаров. Лит.-крит. очерк. 1956 (2 изд. 1965); Р. Вапцарова. Бакьо. 1958 (2 изд. 1964); Е. Вапцарова. Спомени за моя син. 1960 (2 изд. 1969); Б Вапцарова. Когато милионите възкръсват. 1961; Г. Караславов. Срещи и разговори с Никола Вапцаров. 1961; В. Александров. Н. Й. Вапцаров. Био-библиогр. справка. 1962; Е. Димитрова. Певец на подвига и саможертвата. 1963; П. Русев. Никола Вапцаров. Лит. очерк. 1963; Р. Мутафчиев. Език и стил на Вапцаровата поезия. 1963; Христо Смирненски и Никола Вапцаров в спомените на съвременниците. 1966; Българската критика за Никола Вапцаров. Ред. и подбор Н. Янков. 1969; Т. Константинова и В. Петрова. Вапцаров и светът. Статии, изказвания, писма, стихове (от чуждестранни автори). 1969; Никола Вапцаров. Нови изследвания. Отг. ред. Ст. Каролев. 1970.

Ангел Жаров (М. Сматракалев). „Моторни песни" от Н. Йонков. — Зора, бр. 5610, 1940; Г. Караславов. Нови имена в литературата ни. — Дъга, бр. 340, 1940; П. Маринов. „Моторни песни" от Н. Йонков. — Правда, бр. 941, 1940; Д. Митрев. „Моторни песни" от Н. Йонков. — Завой, бр. 30, 1940; Ал. Муратов. „Моторни песни" от Н. Йонков. — Врачан. слово, бр. 223, 1940; К. Филипов. „Моторни песни", стихове от машинния техник Н. Й. В. — Техн. глас, бр. 251, 20 септ. 1940; В. Андреев. По неговия път.— Младежка трибуна, бр. 6 и 7, 1945; Б. Вапцарова. Последните часове. — Лит. фронт, бр. 37, 1945; Г. Караславов. Поетът и борецът Вапцаров. — Лит фронт, бр. 37, 1945; Ст. Каролев. Характерни черти от поезията на Вапцаров. — Изкуство, 1946, кн. 6; Ем. Петров. Едно динамо, което не работи. — Лит. фронт, бр. 20, 1946; А. Тодоров. Н Й. Вапцаров. — Раб. дело, бр. 173, 1946; П. Зарев. Н. Й. Вапцаров.— Лит. фронт, бр. 3, 1947; Мл. Исаев. Ние и Вапцаров. — Лит. фронт, бр. 13, 1947; В. Йосифов. Шест години без Вапцаров. — Раб. дело, бр. 172, 1948; М. Николов. Нравственият идеализъм и борческият патос на Н. Вапцаров. — Отеч. фронт, бр. 1011, 1948; М. Янакиев. Стиховият ритъм на Н. Й. Вапцаров. — Език и литература. 1948, бр. 2; В. Вълчев. Никола Вапцаров и народното творчество. — Изкуство, 1949, кн. 11—12; Цв. Стоянов. Ботевското у Вапцаров. — Отеч. фронт, бр. 1263, 1949; Д. Минев. П. К. Яворов и Никола Вапцаров. Успоредици и влияния. — Език и литература, 1950, кн. 1; Ем. Петров. Гордост на нашата литература. — Раб. дело, бр. 205, 1950; С. Русакиев. Съветската литература — учителка и вдъхновителка на Н. Й. Вапцаров. — Год. Соф. ун-т, Филол. ф-т, 1950—51; Кр. Генов. „Песен за човека" от Вапцаров. — Език и литература, 1951, кн. 1; П. Данчев. Вапцаров е с нас в борбата и строителството. — Лит. фронт, бр. 46, 1951; П. Пондев. Партийността в поезията на Вапцаров.— Септември, 1951, кн. 2; Ж. Авджиев. Поет-интернационалист. — Труд, бр. 173, 1952; В. Андреев. В бурята с народа. — Раб. дело, бр. 205, 1952; Бл. Димитрова. Вапцаров и съветската поезия. — Септември, 1952, кн. 7; П. Зарев. Литературно-естетическите позиции на Никола Вапцаров. — Септември, 1952, кн. 10; Д. Б. Митов. Певец на българо-съветската дружба. — Раб. дело, бр. 203, 1952; Минко Николов. Идейно-творческото формиране на Вапцаров. — Лит. фронт, бр. 29, 1952; Б. Ничев. Лексическият състав на поетическото творчество на Н. Й. Вапцаров. — Бълг. език, 1952, кн. 1—2; Т. Павлов. За пламенния патриотизъм и пролетарския интернационализъм на Никола Вапцаров. — Раб·

Н. Вапцаров. „Моторни песни". Корица на първото издание. 1940

Н. Вапцаров на италиански език. 1957

Н. Вапцаров на чешки език

дело, бр. 207, 1952; Хр. Радевски. Поет на борбата, вярата и победата. — Лит фронт, бр. 30, 1952; Р. Ралин. Вапцаров живее и води. — Раб. дело, бр. 206, 1952; Л. Стоянов. Никола Вапцаров — поет-комунист. — Раб. дело, бр. 205, 1952; А. Тодоров. Поет-интернационалист. — Раб. дело, бр. 202, 1952; Г. Цанев. Поетичното майсторство на Вапцаров. — Изв. Ин-та за българ. литература, 1952, кн. 1 (вж. и в Страници от историята на българската литература. 1958. с. 594—622); Ив. Цветков. Съветската критика за поета. — Лит. фронт, бр. 30, 1952; Н. Шмиргела. Неувяхващ венец. — Раб. дело, бр. 355, 1952; Ив. Бурин. Народната песен в творчеството на Вапцаров. — Лит. фронт, бр. 4, 1953; Бл. Димитрова. Маяковски и влиянието му върху нашата поезия. — Ново време, 1953; кн. 7; Г. Караславов. Никола Вапцаров — поет на борбата за мир, свобода и демокрация. — Септември, 1954, кн. 1; П. Райчев. Първите печатни прояви на Вапцаров. — Септември, 1954, кн. 7; С. Русакиев. Съветската литература — учителка и вдъхновителка на Н. Й. Вапцаров. — Год. Соф. ун-т, Филол. ф-т, 1950—51—1951—52, т. XLVII, 1954; М. Колчакова. Никола Вапцаров. — Читалище, 1955, кн. 3; Ел. Димитрова. Прозата на Вапцаров. — Лит. фронт, бр. 29, 1956; К. Зидаров. Драматургическите опити на Вапцаров. — Лит. мисъл, 1957, кн. 4; Г. Караславов. Така се раждаше поета. — Септември, 1957, кн. 7; Г. Джагаров. Вапцаров — път за нас. — Лит. фронт, бр. 31, 1958; Пенчо Пенев. Драмата на Вапцаров. — Театър, 1958, кн. 4; Б. Вапцарова. Героите в поезията на Вапцаров. — Септември, 1959, кн. 12; Ст. п. Василев. Никола Вапцаров. Очерк върху езика и стила. — В: Строители на родната реч. 1959. с. 142—155; Л. Георгиев. Поезията на Вапцаров. — Пламък, 1959, кн. 12; Хр. Дудевски. Знаме на българския комсомол. — Студентска трибуна, бр. 10, 1959; П. Зарев. Никола Вапцаров — поет-новатор. — В: Проблеми на развитието на българската литература. 1959. с. 373—409; В. Колевски. Изграждането на таланта. — Септември, 1959, кн. 12; Р. Ликова. Лирическият герой в поезията на Вапцаров. — Език и литература, 1959, кн. 6; П. Матев. Вдъхновеният пример на поета. — Младеж, 1959, кн. 11; Т. Павлов. Единство на естетика и поезия у Н. Вапцаров. — Отеч. фронт, бр. 4751, 8 дек. 1959; Здр. Петров. Истинската пролет на поета. — Нар. култура, бр. 49, 1959; Ст. Стоименов и К. Цапов. Никола Вапцаров редактор на в. „Литературен критик". — Отеч. фронт, бр. 4751, 1959; А. Тодоров. Новаторството — негова традиция. — Лит. фронт, бр. 48, 1959; В. Вълчев. Ранното поетично творчество на Н. Й. Вапцаров. — Език и литература, 1960, кн. 4; Н. Ланков. Вапцарови поправки. — Нар. култура, бр. 50, 1960; П. Тотев. Безсмъртните. — Лит. фронт, бр. 29, 1960; Д. Чизмаров. „Романтика" от Н. Вапцаров. — Българ. език и литература, 1960, кн. 2; Г. Цанев. Октомврийската революция и българската литература. — В: По̀ пътя на реализма. 1960. с. 141; Ц. Стоянов. Днешната поезия и примерът на Вапцаров. — Пламък, 1961, кн. 3; Й. Ватев. Никола Вапцаров и народната песен. — Родна реч, 1962, кн. 7; Ел. Димитрова. Стилово-езикови средства в поезията на Вапцаров. — Изв. Ин-та за литература, 1962, кн. 12; Мл. Исаев. Певец на комунистическата вяра. — Ново време, 1962, кн. 7; Ив. Цветков. Максим Горки и формирането на социалистическия реализъм в българската литература. — Изв. Ин-та за литература, 1963, кн. XIV—XV; П. Зарев. Светоусещане и поетика. — Лит. мисъл, 1964, кн. 3;

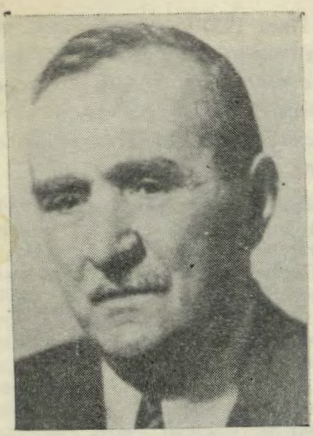
Славчо Васев

Ст. Каракостов. Формиране чертите на социалистическия реализъм в българската драматургия през 30-те и 40-те години. — Език и литература, 1964, кн. 5; Д. Димов. Наблюдения върху глаголите и синтактичния строеж на Вапцаровото стихотворение „История". — Бълг. език и литература, 1965, кн. 2; П. Караангов. Поет на бъдещето. — Лит. фронт, бр. 31, 1965; Г. Цанев. Традиция и новаторство. 1965. с. 47—51; М. Цанева. Образът на комуниста в поезията на Никола Вапцаров. — Родна реч, 1965, кн. 8; К. Бъклова. Театралните интереси на поета. — Нар. култура, бр. 29, 1967; Б. Вапцарова. 1. Вапцаров по света. — Септември. 1967, кн. 7. 2. Първи допири на Вапцаров със съветската литература. — Пламък, 1967, кн. 10; Г. Джагаров. Единство между слово и дълг. — Лит. фронт, бр. 31, 1967; Н. Инджева. Единство на драма и поезия. — Театър, 1967, кн. 1; Хр. Радевски. Гражданинът Вапцаров. — Нар. култура, бр. 29, 1967; Ив. Цветков. И в бурята, и във вековете. . . — Лит. фронт, бр. 30, 1967; Н. Георгиев. Драматичност на подвига — драматичност на художествената организация. — Пламък, 1968, кн. 6; Б. Ничев. Никола Вапцаров или нашият поетичен диалог със света. — Септември, 1969, кн. 12; Б. Вапцарова. Вапцаров в света на българската литература. — Пламък, 1969, кн. 22; Р. Вапцарова. Съюз със СССР. — Пламък, 1969, кн. 22; Н. Дончев. Вапцаров в световната поезия. — Пламък, 1969, кн. 22; Ат. Лазовски. Наблюдения върху поетиката и светоразбирането на Никола Вапцаров. — Пламък, 1969, кн. 22; М. Сматракалев. Първото наказателно дело срещу поета. — Пламък, 1969, кн. 22; А. Тодоров. Вапцаров — поет и човек. — Пламък, 1969, кн. 22; М. Цанева. И в очите им горят пламъци на смърт щастлива. — Пламък, 1969, кн. 22; К. Бъклова. Вапцаров в СССР. — Раб. дело, бр. 339, 1969; Б. Божилов. Вапцаров поетът. — Лит. фронт, бр. 49, 1969; М. Наимович. С правдата на комунизма. — Лит. фронт, бр. 49, 1969; Ламар. Вечен в поезията на нашия народ. — Лит. фронт, бр. 49, 1969; Мл. Исаев. Бележит поет-комунист. — Лит. фронт, бр. 50, 1969; Ст. Илиев. Подвигът на Вапцаров. — Лит. фронт, бр. 49, 1969; Б. Вапцарова. Поетът сред художниците. — Нар. култура, бр. 49, 1969; Е. Константинова. Вапцаров и в. „Литературен критик". — Нар. култура, бр. 49, 1969; Здр. Петров. Вапцаров във времето. — Нар. култура, бр. 49, 1969; Ив. Руж. Класов, партиен, комунистически. . . — Нар. култура, бр. 49, 1969; К. Янева. Вапцаров в чужбина. — Нар. култура, бр. 49, 1969; Ст. Продев. Примерите на Вапцаров. — В: Редове. Есета. 1971.

бн
бв

ВАСЕВ, Славчо (Славчо Васев Велев) (20. X. 1906). Роден в с. Жабляно, Пернишки окр. Завършва гимназия в Радомир (1922), философия — в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1932). Журналистическата си дейност започва като сътрудник на в. „*Ведрина*" (ред. А. Страшимиров). Работи във в. „Победа" (ред. Ас. Стамболийски) и „Нова камбана". Редактира сп. „*Простори*" (1928—29), а заедно с Ламар — сп. „*Новис*" (1929—32). От 1936 до май 1944 е зам.-гл. ред. на в. „Заря", а до края на 1944 — негов гл. редактор. Същевременно сътрудничи на прогресивните периодични издания „Фронт на трудово-борческите писатели", „Дъга" и др. През 1939 издава разказите „Ючбунарски нощи", които рисуват живота на бедните градски слоеве, тяхното социално недоволство. След 9 септ. 1944 участвува като доброволец в Отечествената война, чл. на редакцията на в. „Фронтовак" (1944—45). Последователно заема длъжностите подпредседател на КНИК, аташе по печата при Бълг. посолство в Москва (1948—53), председател на Съюза на бълг. журналисти (1956—60), гл. ред. на в. „Литературен фронт" (1954—64), директор на Нар. театър „Ив. Вазов" (1964—66). Председател е на Комитета за балканско разбирателство и сътрудничество. Чл. на БКП. Чл. на ЦК на БКП (1966—71). Чл. на СБП. Псевд.: Даскалин Безместцев, Гаврош, ЛиС (общ с Ламар), Пчела № 2, Стол 153. Засл. деятел на културата (1963), нар. деятел на културата (1972).

Съч.: Ючбунарски нощи. Разкази. 1939; Вестникът и пропагандата. 1943; Огън по

Владимир Василев

Драва. Разкази и репортажи. 1945; Културната революция у нас през годините на народната власт. 1954; Походът. Записки на журналиста. 1957; Наши в Москва. Пътепис. 1966; Христо Хролев — Графа. Биогр. очерк. 1966; Червеният щъркел. Разкази. 1969.

Лит.: Ст. Божков. „Ючбунарски нощи". — В-к на жената, бр. 782, 1939; Д. Дамев. „Ючбунарски нощи". — Светлоструй, бр. 7, 1939; Т. Павлов. „Ючбунарски нощи". — Заря, бр. 5298, 1939; Ефр. Каранфилов. С бележник на фронта. — Лит. фронт, бр. 37, 1945; А. Тодоров. Три петдесетгодишнини. — Септември, 1957, кн. 1; Н. Андонова. С обич към съветската земя („Наши в Москва"). — Нар. култура, бр. 11, 18 март 1967; М. Бояджиева. С признателност към съветските хора. — Лит. фронт, бр. 17, 20 апр. 1967; В. Колевски. Поглед към Москва.— Раб. дело, бр. 81, 22 март 1967; Н. Николов. Три книги за великата страна („Наши в Москва"). — Пламък, 1967, кн. 11.

хд

ВАСИЛЕВ, Владимир Матеев (4. XI. 1883 — 27. XII. 1963). Роден в Бургас в семейството на съдия. Завършва класическия отдел на I мъжка гимназия в София (1900) и се записва студент по слав. филология; по настояване на баща си се прехвърля в Юридическия ф-т на Соф. ун-т и завършва право (1904). Работи като съдия в Радомир, Плевен, Пловдив и дълги год. в София. От 1923 до 1939 на няколко пъти е директор на Нар. театър в София. През I световна война е мобилизиран в щаба на армията в Кюстендил. Чл. на СБП. Умира в София.

Лит. си дейност В. започва твърде рано с рецензии в сп. „Светлина" (1900) и „Българска сбирка" (1904). По-късно се сближава с П. К. Яворов и с другите писатели от кръга „*Мисъл*" и от 1905 започва редовно да сътрудничи на списанието със статии за Елин Пелин, Г. П. Стаматов, Ив. Вазов, А. Страшимиров и Яворов. От 1905 до 1914 сътрудничи и на сп. „Демократически преглед". От 1920 до 1943 редактира сп. „Златорог", в което привлича за сътрудници Г. П. Стаматов. Г. Райчев, Й. Йовков, Н. Лилиев, Е. Багряна и мн. др. от най-добрите бълг. белетристи и поети. Проявява се като организатор в лит. живот. В „Златорог" В. публикува всички свои позначителни статии, много от които са полемични. През 20-те год. пише статии за някои от най-видните представители на бълг. литература (А. Страшимиров, Й. Йовков, Д. Дебелянов, Н. Лилиев, Хр. Ботев, Б. Пенев, Д. Бояджиев) и откликва на различни явления в лит. и театралния живот. Обобщителните статии на В. дават възможност да се види неговото отношение към развитието на основните насоки в бълг. литература („Нови опити в романа" (1921), „От пет години насам" (1929), „От 1920 до днес" (1933—34). Под редакцията на В. излизат първото изд. на съчиненията на П. К. Яворов в 3 т. (1924) и изданието в 5 т. (1934—36, 2 изд. 1939—40), „Купол" (1943), избрани стихотворения от Ем. Попдимитров и др. В. прави и режисьорски опити. Той е представител на бурж. политика и теория в лит., театралния и културния живот. Изявява се като открит враг на марксизма и материалистическата философия и лит. теория, води борба в печата с комунистическите културни дейци. Под прикритието на строг естетизъм развива в статиите си реакционни положения, обявява се рязко против рев. и прогресивната литература изобщо, пише отрицателна статия за Хр. Смирненски. На особено реакционна идейна основа са сложени статиите му на обществено-културни теми.

След 9 септ. 1944 В. си прави самокритика за своята статия за Смирненски, която признава за голяма грешка. Публикува в сп. „Септември" и „Пламък" и във в. „Литературен фронт" и „Изгрев" статии за Ив. Вазов, Н. Райнов, Н. О. Масалитинов, Т. Г. Влайков и др. Псевд.: В. Ямуков, П. Рудевиц. Н. Р-ски (редакционен на „Златорог").

Лит.: В. Йорданов. Мисъл, литературен сборник. — Демокр. преглед, 1911, кн. 3;

Димитър Василев

Ив. Радославов. Много шум за нищо. — Наш живот, 1912, кн. 6; Ал. Балабанов. Списания и списатели. — Огнище, 1920, кн. 1; В. Добринов. „Златорог“ и „Хиперион“, един неизбежен паралел. — Победа, бр. 295, 1923; В. Иванов. Изстъпленията на един критик. — Пряпорец, бр. 175 и 176, 1927; К. Гълъбов. Пакостната дейност на един критик. — Глобус, бр. 39, 1928; Ат. Далчев. На един критик. — Пряпорец, бр. 17—19, 1928; Д. Полянов. Безкритична критика: от пет години насам. — Наковалня, бр. 137, 1928; Хр. Бръзицов. Един час при Вл. Василев. — Лит. глас, бр. 24, 1929; Ив. Мешеков. Един критик на Смирненски. — В: Трудово-спътническа литература. 1933. с. 48—55; К. Христов. За Владимир Василев. — Лит. глас, бр. 412, 1938; Т. Павлов. Позицията на „Златорог“. — В: За марксическа естетика, литературна наука и критика. 1954. с. 62—77, 90—117; Г. Константинов. Едно необикновено приятелство. 1967; Б. Делчев. Познавах тези хора. 1968. с. 166—199.

гц

ВАСИЛЕВ, Димитър Христов (4. IV. 1926). Роден в с. Български извор, Ловешки окр. Основно образование получава в родното си село, средно — в София. Завършва право в Соф. ун-т „Кл. Охридски“. Работи като ред. във в. „Литературен фронт“. Чл. на СБП. Първият му лит. опит е повест в стихове, която посвещава на строителите на един от тунелите на подбалканската жп. линия. Сътрудничи със стихове на много лит. издания и на ежедневници.В стиховете си се стреми да отразява вълненията и размислите на съвременника. В белетристиката си прави опити да изобразява проблеми на съвременната действителност, свързани със соц. строителство. През 1959 Русенският нар. театър представя първата му пиеса „Горчиво кафе“. Автор е на няколко текста за песни. Пише и произведения за деца.Превежда от рус. език. Превел е избрани стихотворения от С. Чиковани.

Съч.: Гълъбец. Повест в стихове. 1954; По гребена на дните. Стихове. 1956; Момичето и моренте. Стихове. 1959; Старецът и маймунката. Поема за деца. 1962; Градски сънища. Стихове. 1964; Играта. Роман. 1964; Слънцето на мъртвите. Новели. 1965; Следобедно слънце. Стихове. 1967; Летни кънки. Стихове за деца. 1968; Молитва за дъжд. Стихове. 1968; Три дни преди бъдещето. Роман. 1969; Движение, усмивки, думи. Стихове. 1970; След сто студени зимни дни. Роман. 1970; Ти си небе. Стихове. 1970.

Лит.: Ст. Илиев. Кокетиране с размислите. — Пламък, 1955, кн. 5; Здр. Петров. Първи книги. — Нар. младеж, бр. 25, 30 ян. 1955; Ив. Сестримски. Нови книги за нашето социалистическо строителство. — Отеч. фронт, бр. 3220, 8 ян. 1955; Я. Милев. В крак с големите задачи. — Нар. култура, бр. 10, 7 март 1959; П. Гюров и Р. Узунова. Средна поезия („Градски сънища“). — Септември, 1965, кн. 6; Е. Евтимов. Плодоносният дъжд на поета („Молитва за дъжд“). Пламък, 1968, кн. 22; Ц. Северски. След „Молитва за дъжд“. — Лит. фронт, бр. 9, 29 февр. 1969.

ис

ВАСИЛЕВ, Добрин Тодоров (12. IV. 1893 — 11. II. 1957). Роден в Шумен. Завършва гимназия в Пловдив, право — в Соф. ун-т „Кл. Охридски“. В Германия, Лайпциг и Мюнхен се занимава с история на изкуствата и литературата. Работи във Варненската библ. (1928—53), драматург е на Нар. театър във Варна (1935—38). Умира във Варна. За пръв път печата през 1911 в юношеското сп. „Зеница“. Голяма част от живота си посвещава на театъра като драматург и преводач, театрален критик и историк. Статии по общи театрални въпроси и критики за представленията на Варненския нар. театър публикува във в. „Завои“, „Заря“, „Варненски новини“, „Варненски общински вестник“, „Варненски вестник на вестниците“. Книгата му „История на българския театър“ съдържа богат фактически материал за развитието на театъра във всички градове на страната и характеристики на артисти и театрални дейци. Автор е на няколко сборника разкази и повести. Героите му са обикновени хора, най-често бедни рибари, които наред с мълчаливия социален

Иван Василев Гайдаров

протест носят и неопределен стремеж към по-добро бъдеще. Псевд.: Д. Стидовски.

Съч.: Към отсрещния бряг. Повест. Варна, 1923; По загубени пътеки. Разкази. Варна, 1929; Клетва. Разказ. Варна, 1931; Тресавище. Повест. 1935; Лодка. Повест. 1940; Панаир. Разкази. Варна, 1941; История на българския театър от древността до наши дни. Приноси и материали. Варна, 1942.

Лит.: Ст. Савов. 1. Добрин Василев. История на българския театър. — Читалище, 1942, кн. 9—10. 2. Опит за история на българския театър. — Лит. новини, бр. 8, 1942; Н. Парушев. Добрин Василев. — Театър, 1957, кн. 3.

ец

ВАСИЛЕВ, Иван (Иван Василев Гайдаров) (2. X. 1909 — 18. IV. 1969). Роден в с. Снежина, Варненски окр. Основно образование получава в родното си село. Завършва средно педагогическо у-ще в Казанлък. Учителствува дълги години. След 9 септ. 1944 работи като ред. в Радио София, ред. и зам.-гл. редактор (1958—69) в сп. „Славейче". Чл. на СБП. Като учител започва да публикува стихове. За пръв път печата в сп. „Трезво дете". Сътрудничи на в. „Мисъл", „Мисъл и воля", „Светлоструй", „Кормило", сп. „Гребец", на детските сп. „Светулка", „Детска радост" и др. В стиховете си за възрастни, събрани в 3 стихосбирки, рисува нерадостната действителност в бълг. село преди 9 септ. 1944; те са борчески и третират социални проблеми. По-късно В. се отдава на детска литература. Участвува с поетически и белетристични произведения в почти всички издания за деца и юноши. В творчеството си за малките разработва теми из съвременния живот и борбите на бъл. хайдути и партизани. Предпочита героичната тематика. През 1946 издава драмата „Балканджи Йово", която е играна в провинциални театри.

Съч.: Празник. Стихотворения. 1934; Равнината пее. Стихотворения. 1935; Ледовете пукат. Стихотворения. 1940; Белият орел. Повест. 1942; Балканджи Йово. Драма. 1946; Палачор. Поема. 1949; Ниви без синури. Разкази. 1952; Хайдушка жетва. Разкази. 1956; Юнак над юнаци. Стихотворения. 1957; Бялата кошара. Разкази. 1958; Лакомници. Поемка. 1959; Добрина чешма. Разкази. 1960; Маркова служба. Повест. 1960; Дъждовен облак. Разкази. 1961; Мечтата на Динката. Разкази. 1961; Агликина поляна. Повест. 1962; Весела гостенка. Стихове. 1962; Драгойчо. Разказ. 1962; Приключенията на Облизан. Разкази. 1962 (2 изд. 1967); Гъдуларчо и Звънчо. Разказ. 1963; Къде ходиха босите крачета. Поемка. 1964; Чудното кладенче. Повест. 1964; Горски дом. Поемка. 1965; Есенна огърлица. Стихове. 1965; Пиринченото звънче. Разкази за моето детство. 1965; Кой за какво пее. Стихове. 1966; Случка в гората. Разказ. 1966; Стоил войвода. Повест. 1966; Народни отмъстители. Разкази. 1967; Разбита вълна. Роман. 1967; Султанът на дивата гора. Роман. 1967; Къщичка под Витоша. Повест. 1968; Шипченски вятър. Повест. 1968; Петлето виновно. Разказ. 1968; Малкият учител. Разкази за детството на Г. Димитров. 1969; Горски ягоди. Повест в две части. 1969; Как разговарят облаците. Малки разкази. 1969.

Лит.: Ст. Станчев. „Празник". — Гребец, бр. 2, 1934; Ст. Божков. „Равнината пее". — В-к на жената, бр. 630, 1935; П. Матеев. „Равнината пее". — Кормило, бр. 4, 1936; П. Пенев. „Равнината пее". — Обзор, бр. 64, 1936; Ст. Божков. „Ледовете пукат". — В-к на жената, бр. 857, 1941; Д. Дамев. „Ледовете пукат". — Млад кооператор, бр. 11—12, 1942; Д. Угрин. „Ледовете пукат". — Млад кооператор, бр. 5—6, 1942; Хр. Радев. „Балканджи Йово". — Зем. знаме, бр. 91, 1946; М. Геновски. „Балканджи Йово". — Земя и труд, 1947, кн. 4—5; Д. Угрин. Иван Василев. — Земя и труд, 1947, кн. 8; Сп. Кралевски. „Бялата кошара". — Лит. фронт, бр. 43, 1958; Иван Василев. „Добрина чешма". — Пламък, 1960, кн. 3; И. Димитров. Аглика открива света. — Лит. фронт, бр. 4, 1963; Ат. Благоев. „Чудното кладенче". — Нар. култура, бр. 5, 30 ян. 1965; М. Василев. Звън от детството. — Раб. дело, бр. 107, 17 апр. 1966; Б. Тодоров. Епоха на възмъжаване. — Лит. фронт, бр. 15, 7 апр. 1966; Г. Струмски. Иван Василев. — Лит. фронт, бр. 40, 2 ноем. 1969.

ва

Михаил Василев

Орлин Василев

ВАСИЛЕВ, Иван (Иван Василев Димитров) (20. X. 1887—19. XII. 1943). Роден в с. Могилино (дн. Захари-Стояново), Русенски окр., в семейството на учител. Първоначално образование получава в родното си село и Бяла, средно — в педагогическото у-ще в Шумен. Учителствува в с. Могилино, където през 1920 основава партийна организация. Поради активното си участие в обществените борби често е уволняван, арестуван, а през 1934 за конспиративна дейност е осъден на 5 год. и половина строг тъмничен затвор. След като излиза от затвора работи известно време в млекарска кооперация в Русе, после става деятел на застрахователното д-во. През 1941 е изпратен в лагера „Кръсто поле", където прекарва 13 месеца. През 1943 отново е арестуван и подложен на изтезания, вследствие на които умира. Още като младеж В. живо се интересува от литература, сътрудничи на детски списания, но поради непрекъснати преследвания от страна на властта не може да се отдаде на спокойно лит. творчество. Единствената книга с негови разкази е отпечатана след смъртта му.

Съч.: Нова пролет. Разкази. 1952.

Лит.: П. Димитров. Един незаслужено забравен детски писател. — Лит. фронт, бр. 2, 1952.

ди

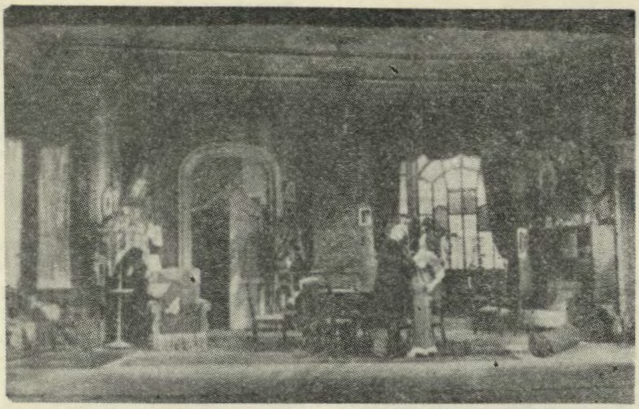
ВАСИЛЕВ, Михаил Иванов (29. VIII. 1935). Роден в София. Завършва гимназия в родния си град, българ. филология — в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1960). От 1961 до 1963 е учител и пионерски ръководител, от 1963 до 1966 — зам.-гл. ред. на сп. „Пионерски ръководител" и същевременно хоноруван, а след това и редовен асистент и доцент (1974) в Катедрата по българ. литература при Соф. ун-т. Работи като ред. в отдел „Критика" във в. „Пулс" (1966—67) и в сп. „Пламък" (1967—70), завежда отдел „Критика" във в. „Литературен фронт" (от 1973). Чл. на БКП, на СБП. Започнал с критика на литература за деца, В. разширява своите интереси в областта на критиката на съвременната литература и на лит. история.

Съч.: Йордан Йовков — майстор на разказа. 1968; Съвременни детски поети. 1969; Литературно-критически етюди. 1969.

Лит.: А. Михайлова. Художник на словото. — Нар. култура, бр. 28, 13 юни 1968; Н. Пантелеева. „Съвременни детски поети". — Нар. култура, бр. 6, 8 февр. 1969; Ю. Йорданов. Портрети с ретуш. — Септември, 1969, кн. 6.

бн

ВАСИЛЕВ, Орлин (псевд. на Христо Петков Василев) (20. XI. 1904). Роден в с. Враняк, Врачански окр. Учи в родното си село. Прогимназия завършва в Бяла Слатина, където попада под влиянието на Н. *Хрелков*. От ранна възраст е принуден да работи — като чирак в печатница и дърводелска работилница, слуга в канцелария, помощник-огняр в мелница. Възприема идеите на социализма. Посещава лекциите и събранията, уреждани в комунистическите клубове. Като гимназист във

О. Василев. „Любов". Нар. театър „Ив. Вазов" — София. 1953

Враца той се включва в комунистически научни кръжоци, става чл. на Съюза на комунистическата младеж (1919) и за дейността си 3 пъти е изключван от у-ще. Като ученик проявява интерес към театъра, обиква рус. литература. През 1923 завършва Врачанската гимназия. Участвува в подготовката на Септемврийското въстание 1923 и е арестуван. След освобождаването си става учител в с. Козлодуй (1923—25), където продължава революционната си дейност вече като чл. на БКП (1924); организира партийна група. За антифашистката си дейност е уволнен. През 1926 се установява в София, където е принуден да сменя различни професии. В борбата против фашизма В. взема дейно участие в ръководството на нелегалния културен фронт под псевд. Марин. Чл. е на редакционния комитет на нелегалния в. „Патриот". През 30-те год. активно се занимава с журналистика — редактира в. „Свят" (1933—34), в който поставя актуални полит. въпроси и атакува реакцията. За тази му дейност полицията го преследва и многократно го арестува. В. сътрудничи с лит. произведения на всички прогресивни издания. След 9 септ. 1944 е директор на радиоразпръскването. По-късно работи в кинематографията, в редакцията на в. „Литературен фронт", директор на Нар. библ. „Кирил и Методий", депутат в Нар. събрание. Чл. на БКП, на СБП.

За пръв път печата през 1927 във в. „Ведрина" статия против уволняването на жените-чиновнички. Следващата год. издава сб. „Дни и нощи", в който са отпечатани първите му разкази — „Служба" и „В София". Те набелязват началото на онази реалистична линия, която В. следва и по-нататък. Романът „Бялата пътека" и повестта „Огненият обръч 1923" са отзук от Септемврийското въстание 1923. Писателят рисува революционните стремежи, борбата и пораженията, идеалите на борците. Живо, образно и изразително се описват конкретни моменти от събитията. В алегоричната повест „Дивата гора" в своеобразна условна форма са предадени възгледите на автора за съвременното общество и за необходимостта от революционни преобразования. С героична тематика е истор. роман „Хайдутин майка не храни". С него В. показва, че живее с романтиката на хайдушкото движение, вълнува го проблемата за личната участ на бореца, който жертвува себе си за другите. Писателят се интересува от човешко интимното в психиката на героите си. След 9 септ. 1944 В. пише много произведения, от които най-ценни са драмите му. В „Тревога" с вълнуваща художествена сила той дава ярки моменти от антифашистката съпротива и критикува вредната теза за ненамеса в събитията, за „активен неутралитет". В драмата „Любов" са показани съвременни отношения и преживявания, поставени са социалноетични проблеми, отречени са буржоазните представи и навици в морала на хората. Значителен обществен отзвук има и драмата „Щастие", замислена като голямо сценично произведение, разкриващо пътя и съдбата на цяло поколение борци, които минават през сложни стълкновения. В. е автор на много

разкази, очерци, сценарии за филми, есета, статии и на произведения за деца — предимно разкази и приказки. Навсякъде в дейността му се проявява неговата комунистическа идеология, силната му любов към човека, вярата му в силите на народа. Герой на соц. труд (1974), нар. деятел на културата (1969), Димитровска награда (1950, 1953 — с колектив).

Съч.: Бялата пътека. Роман. 1929; Прости сърца. Разкази. 1930 (2 изд. 1961); Тор. Роман. 1932; В сянката на Пирина. 1932 (2 изд. 1959, 3 изд. 1964); Огнеият обръч. 1923. Повест. 1933; Дивата гора. Повест. 1935 (2 изд. 1945, 3 изд. 1954, 4 изд. 1962, 5 изд. 1966); Хайдутин майка не храни. Роман. 1937 (2 изд. 1945, 3 изд. 1970); Горчив хляб. Приказки и разкази. 1937; Грях. Разкази. 1938; Тревожни образи. Разкази. 1938; Островът на прокажените. Драма. 1939 (2 изд. 1965, 3 изд. 1970); Любов и разум. Есета. 1941; Битки и приключения. 1943 (2 изд. 1949, 3 изд. 1963); Чудо невиждано. Приказки. 1943; Вампирът. 1943; Зъб за зъб. Роман. 1944 (2 изд. 1945, 3 изд. 1947, 4 изд. 1950, 5 изд. 1955, 6 изд. 1960, 7 изд. 1970); Житие-битие. Разкази. 1945 (2 изд. 1961); В царството на буквите (съавт. Л. Станчев). 1945; Въоръжената съпротива срещу фашизма в България. 1923—1944. 1946; Тревога. Драма. 1948 (2 изд. 1951, 3 изд. 1965, 4 изд. 1966, 5 изд. 1967, 6 изд. 1968, 7 изд. 1969, 8 изд. 1970); Любов. Драма. 1952 (2 изд. 1953); Щастие. Драма. 1954 (2 изд. 1962, 3 изд. 1964); Глас народен. Разкази. 1953; Вестител на идващата правда. 1954; Страх-страшилище. Избр. произведения за деца и юноши. 1956; Умните. патици. 1958; Заровеното слънце. Драма. 1959; Горчивата леща. Разкази. 1959; Конфликти. Разкази. 1961 (2 изд. 1963); Океанският кит. Разказ за деца. 1961; Култеса. Хумористични разкази. 1963; Отломки. 1963; Страх-страшилище. Приказка. 1965; Бялата пътека. Океанският обръч. Хайдутин майка не храни. Зъб за зъб. Романи. 1965; Часовникът и баклавата. Разказ за деца. 1965; Приказки. 1966; Опити. Есета. 1968; Театър. Островът на прокажените. Тревога. Щастие. Любов. Заровеното слънце. 1968. Избрани произведения в 5 т. 1956—1958.

Лит.: Ив. Попиванов. Орлин Василев. Лит.-крит. очерк. 1965; Г. Цанев. 1. „Бялата пътека". — „Тор". — В: Писатели и творчество. 1932. 2. „Хайдутин майка не храни". — „Островът на прокажените". — В: Идеи и образи. 1944; Г. Константинов. „Житие-битие". — Радикал, бр. 7, 1945; Ив. Руж. „Житие-битие". — Лит. фронт. бр. 12, 1945; Ем. Коралов. „Тревога". — Лит. фронт, бр. 27, 1948; П. Зарев. За майсторството на малкия разказ. — Лит. фронт, бр. 8, 1954; Р. Ликова. Творчеството на Орлин Василев. — Год. Соф. ун-т, Филол. ф-т, т. 49, 1954; Б. Нонев. За разказите на Орлин Василев...— В: Жанрове и художествено майсторство. 1955; Р. Ликова. Предг. към Избрани произведения. Т. I. 1957; П. Данчев. Бележки за драматургията на Орлин Василев. — Лит. мисъл, 1957, кн. 1; Ив. Бояджиева. Орлин Василев — разказвач. — Лит. мисъл, 1958, кн. 6; Вл. Каракашев. „Заровеното слънце". — Лит. фронт, бр. 26, 1959; Ив. Бояджиева. Конфликтът и композицията в пиесите на Камен Зидаров и Орлин Василев. — Лит. мисъл, 1961, кн. 1; С. Гьорова. Гражданското вълнение на съвременника. — Септември, 1964, кн. 12; Г. Караславов. Боеви писател. — Раб. дело, бр. 341, 1964; А. Тодоров. Орлин Василев. — Нар. култура, бр. 49, 1964; Р. Ликова. Българската белетристика между двете войни. 1965; Б. Болгар. Орлин Василев. — Нар. култура, бр. 9, 26 февр. 1966.

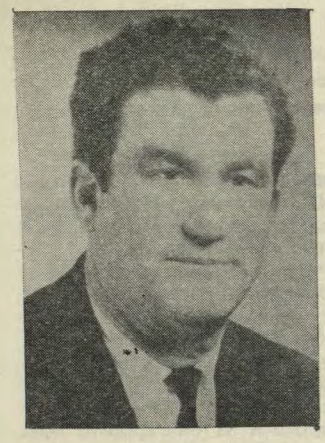
ип

ВАСИЛЕВ, Стефан Василев (30. IV. 1924). Роден в Габрово в работническо семейство. Основно и средно образование получава в родния си град. Завършва право (1949) и философия (1953) в Соф. ун-т „Кл. Охридски". През 1951 и 1952 е ред. във в. „Българо-съветско единство" и зам.-гл. ред. на сп. „Българо-съветска дружба". От 1953 до 1958 е асистент по основи на марксизма-ленинизма в Соф. ун-т, от 1958 до 1964 — ст. преподавател по философия и естетика в Катедрата по философия при БАН, от 1964 — ст. н. с., зав. секция „Естетика" в Ин-та по философия при БАН. През 1956 защищава кандидатска дисертация в Ин-та по философия при БАН, през 1968 — докторска дисертация в Ин-та по философия при АН на СССР. Чл. на БКП.

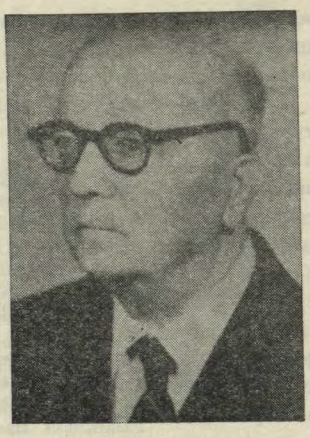
В. работи в областта на гносеологията и естетиката. Разработва проблеми на теорията на отражението, общата теория на творчеството, спецификата на художественото отражение. Публикува много научнопопулярни и научноизследователски статии и студии в бълг. теоретични списания. Някои от публикациите му са преведени на рус., нем. и рум. език.

Съч.: Естетически проблеми в творчеството на Йордан Йовков. 1961; Теория на отражението и художествена специфика. 1967; Теория отражения и художественное творчество. М., 1970.

Лит.: Ц. Игнев. „Теория на отражението и художествена специфика". — Филос. мисъл, 1968, кн. 3; Н. Л. Лейзеров и М. Ф. Овсянников. Стефан Василев. „Теория на отражението и художествена специфика". —

Стефан Василев

Стефан Попвасилев

Екатерина Василева

Вопр. философии, 1968, кн. 6; Т. Павлов. Предг. към Теория отражения и художественное творчество. 1970.

лс

ВАСИЛЕВ, Стефан (Стефан Тенев Попвасилев) (26. IX. 1888). Роден в Казанлък. Завършва класическа гимназия в София и слав. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1919). Учителствува в Казанлък, където се проявява като читалищен деец (читалище „Искра"). Там започва да издава (от 1927) сп. „*Родна реч*", което редактира заедно с проф. Ст. Младенов. От 1936 до 1945 работи в М-вото на народното просвещение като началник на отделението за народна култура и изкуство, председател е на учебния комитет и директор на културното творчество. Тази служба го поставя в допир с бълг. и чужди учени-слависти, литератори; срещите си с тях В. описва в книги със спомени. Чл. на СБП.

Трудовете си В. посвещава главно на езика и стила на писателите — от Хр. Ботев и Л. Каравелов до наши дни. Неговият метод е описателен, разглежда употребата на различните стилистични фигури, търси връзката между езика на писателя и живата народна реч; върху тази основа преценява чистотата на езика, без да изпада в краен пуризъм. Актуални филол. и правописни въпроси третира в редактираното от него сп. „Родна реч", което има научно-популярен характер. В. участвува в написването на граматика на бълг. език заедно с проф. Младенов, занимава се и с въпросите на правописа. Автор е на обширна студия върху живота и творчеството на К. *Величков.*

Съч.: Константин Величков. Личност и творчество. Казанлък, 1925 (2 и 3 изд. под загл. Константин Величков. Живот и дейност. 1939, 1947); Македония в най-новите научни издирвания. Казанлък, 1927; Българският писател и родната реч. Очърти върху езика и стила на наши писатели. Кн. I и II. 1933 и 1937; Строители на родната реч. Очерци върху езика и стила на наши писатели. Кн. I—1954, кн. II — 1959, кн. III — 1966, кн. IV — 1971; Език и стил на Ботев и Каравелов. 1956; Константин Величков. Лит.-крит. очерк. 1960; Срещи и разговори. 1960; Приятели на България. Срещи и разговори с чуждестранни слависти. 1963; Георги Караславов. Очерци върху творчеството му. 1964; Радетели за език и култура. Спомени. 1968; Богат и звучен. Беседи върху бълг. език. 1970.

Лит.: Г. Константинов. „Българският писател и родната реч". — Златорог, 1933, кн. 4; М. Арнаудов. „Българският писател и родната реч". — Бълг. мисъл, 1933, кн. 5—6; Т. Бояджиев. „Строители на родната реч". — Език и литература, 1955, кн. 1—2; Н. Дончев. „Език и стил на Ботев и Каравелов". — Отеч. фронт, бр. 3717, 9 авг. 1956; М. Въгленов. Ст. п. Василев. „Език и стил на Ботев и Каравелов." .— Език и литература, 1957, кн. 1; К. Иванова. Ст. п. Василев за езика и стила на нашите писатели (по случай 70-годишнината му). — Бълг. език, 1958, кн. 6; Хр. Недялков. Скици и образи на български писатели. — Лит. фронт, бр. 32, 20 авг. 1961; К. Куев. Стефан п.Василев. — Лит. фронт, бр. 40, 3 окт. 1963; Б. Налбантов. Стефан Попвасилев на 80 години. — Лит. фронт, бр. 42, 10 окт. 1968.

лв

ВАСИЛЕВА, Екатерина (Катерина) Михайлова (ок. 1852—1926). Потомка на сли-

венски род, преселен в Румъния през 1825, съпруга на М. Василев — племенник на П. Берон. Прекарва живота си в Румъния и Франция. Умира в Париж.

Името ѝ е свързано с културния живот на бълг. интелигенция в Браила преди Освобождението. В. е една от първите изпълнителки на женските роли в театралната трупа на Д. *Войников*, участвува в събранията на Бълг. книжовно д-во, изнася беседи, рецитира свои патриотични стихове, сътрудничи на бълг. и рум. вестници. Тя е между първите бълг. поетеси. Пише на рум. и фр. език. Стиховете ѝ са изпълнени с гореща любов към родината и свободата, с вяра в скорошното освобождение. Печата стихове и дописки във в. „Отечество", „Турция", „Urbanulu" и др. под псевд. Една българка от Браила.

Съч.: Annales de la dynastie russe. Récits véridiques. Oeuvre classique de Ecatérine Vasilov, Femme de lettres à Paris. Paris, 1923.

Лит.: М. Л. Т. Писмо от Париж. — Народ, бр. 162, 26 юли 1926; Д. Н. Минчев. Неизвестно стихотворение за Хаджи Димитър на румънски език. — Вечер. новини, бр. 2165, 5 авг. 1958.

ст

ВАСКЙДОВИЧ, Емануил К. (ок. 1795 — 30. IX. 1875). Роден в Мелник, където учи в грц. у-ще. Дълги год. учителствува в Свищов (1815—45); тук открива първото елинобългарско у-ще Пътува до Букурещ и Виена, за да търси материалната подкрепа на богатите бълг. търговци. В Свищов работи с *Неофит Хилендарски* — Бозвели, а след 1832 и с Хр. *Павлович*. Заедно с Бозвели съставят малка ученическа енциклопедия в шест части— „Славеноболгарское детоводство . . ." (1835). Според изследванията на Н. И. Ванков, Б. Пенев и др. В. сътрудничи при написването на ч. I, II, III и VI, а ч. IV и V са дело изцяло на Бозвели, под чиято обща редакция е целият труд. След 30-год. неуморна просветна дейност В. е уволнен от Свищовското у-ще. По този повод пише своето „Прескробное оправдание" (1846) — автобиографична брошура, която има характер на самозащита. В нея разказва подробно за учителската си дейност. „Гол отидох и гол се вратих, без да посвоя нито ботка от сиромашка кръв." След като напуска Свищов, учителствува в Плевен (1845—54). През 1854 отново се връща като учител в Свищов, където и умира.

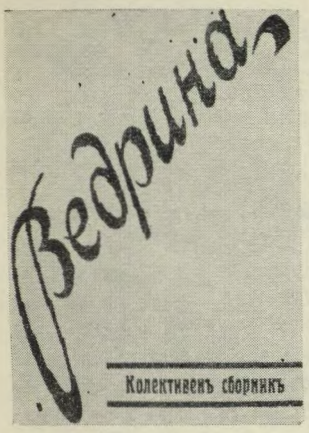
Енергичен и трудолюбив, В. изучава фр. и ит. език, издава различни учебни помагала. В книжовните си трудове подчертава, че си служи с „изражения, щото е живо в български език".

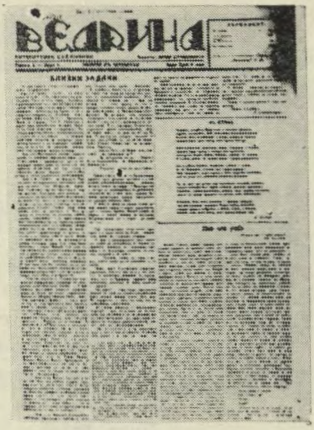
Съч.: Славеноболгарское детоводство за малките деца. В Крагуевце, 1835 (заедно с Неофит Хилендарски Бозвели); Прескорбное оправдание Еманоила Васкидовича, тредесятолетнаго учителя свищовскаго училища святаго Преображения против клеветника. У Будиму, 1846; Перва понятия за детинско употребление, когато начнът свободно чтът. Приведени от французкий на словено-български язик от Еманоила Васкидовича. В Белград, 1847; Наръчна книжка, сочинена от Еманоила Васкидовича за българските деца и девици. Белград, 1847; Християнско поучение или сокращение на священият катихизис. Преведено от греческиат язик на славено-български язик от Еманоила Васкидовича. Белград, 1847; Сокращение на свещената история. Приведено от греческиат на славенобългарский язик от Еманоила Васкидовича. В Белград, 1847; Детинско прибавление или различни нравствени поучения и нравоучителни истории. Собрано от Еманоила Васкидович. . . Цариград, 1852; Буквар за първоначалните ученици. Съчинен от Еманоила Васкидовича и Георгиа М. Владикина. Новий Сад, 1857; Кратка егкиклопедия за децата. Съставлена на седм части от Еманоила Васкидовича, учителя училища святаго преображения в Свищов. Букурещ [1857]; Чистописание за българските юноши. Съчинено от Еманоила Васкидовича и Георгия М. Владикина. 1858.

Лит.: Н. И. Ванков. „Славеноболгарское детоводство" — оглавление и авторство. — ПСп., 1907, кн. 68; М. Арнаудов. Неофит Хилендарски Бозвели. 1785—1848. Живот, дело, епоха. 1930. с. 247—252, 280—294, 600; Б. Пенев. История на новата българска литература. Т. III. 1933; Ив. Д. Шишманов. Един непознат труд на Н. Бозвели. — В: Избр. съч. Т. I. 1965; История на българската литература. Т. II. 1966. с. 97—98.

цу

„ВЕДРИНА". Вестник, орган на Върховния читалищен съюз. Излиза в С., 1944—1950. Ред. Т. Самодумов и М. Въжаров (до 1 ян. 1945); М. Въжаров (до 1 септ. 1946); В. Павурджиев и П. Пенев (до 10 септ. 1947); П. Пенев (до май 1948). От май 1948 редактира комитет. Започва като двуседмичник, през 1946 става седмичен вестник. Отразява културния живот в Б-я. Голяма част от материалите са посветени на читалищните проблеми. „В." помага за възстановяване на нормалната читалищна дейност в стра-

„Ведрина“. Сборник. 1934

„Ведрина“. 1926—27

ната веднага след 9 септ. 1944. Поставя си задача да посочи „мястото и ролята на народните читалища в изграждането на социализма“. Дава редовна информация за работата на читалищата в различните краища на Б-я. Дописките и статиите, поместени във вестника, свидетелствуват за разнородни прояви: уреждане на библиотеки,курсове за огрaмотяване, лит. кръжоци, театрални постановки, проучване на антифашисткото минало и т. н. По тези въпроси се дават и практически напътствия, и теоретически разработки. Популяризира се съв. опит в тази област. Вестникът публикува интересни материали от историята на читалищното дело в Б-я, проучвания за отделни читалища, очерци за видни дейци-просветители. Особено внимание е отделено на литературата. Редовно се печатат произведения на класици и автори-съвременници. Застъпена е предимно бълг. литература. Акуратно и богато се отбелязват год. на писатели, посвещават им се статии, рецензии, спомени. „В.“ прави преглед на новоизлезли книги. В него сътрудничат Кр. Григоров, А. Гуляшки, Ем. Коралов, Д. Овадия, В. Павурджиев, Р. Ралин, Кр. Пенев, Л. Стоянов, В. Ханчев, П. Зарев, К. Куев, Цв. Минков, Ив. Руж, Д. Угрин. Театралният и филмов репертоар се отбелязва с рецензии, поместват се очерци за композитори, художници, скулптори. Разглеждат се въпроси от различни области на науката (езикознание, педагогика, медицина, биология). Проявен е интерес към обществено-политическия живот. *кя*

„ВЕДРИНА“. Колективен лит. сборник (С., 1934). Съдържа стихове от Кр. Вълков и Л. Дойчев, разкази от Д. Аджарски, Д. Добрев, Ал. Земни, Хр. Стойков, П. Стъпов и А. Трендафилов и лит. изследвания от В. Александров и В. Христу. Художествените творби в сборника отразяват общите тенденции на бълг. демократично-прогресивна литература от 30-те год. Въпреки сантименталните моменти в някои от тях те изразяват остър социален протест срещу съществуващата действителност. Цели страници или отделни пасажи са заличени от цензурата. *ец*

„ВЕДРИНА“. Лит. седмичник. Излиза в С., 18 окт. 1926 — 16 ноем. 1927, 47 бр. От бр. 25 с подзаглавие „Политико-литературен седмичник“. Директор А. *Страшимиров*. Около вестника се събира голяма част от младите сили на антифашистката литература. Гл. помощник на Страшимиров е Г. *Караславов*. От бр. 38 редактори са Г. Караславов и Ил. *Волен*, по-късно в редакцията влиза „негласно“ и Л. Велев; Страшимиров остава директор. Сътрудници са Хр. Радевски, Д. Осинин, Кр. Пенев, А. Тодоров, К. Зидаров, О. Василев, Сп. Кралевски, Т. Павлов, Т. Генов (псевд. Меруда Хорелли), Л. Панов, Н. Бранев, Сл. Васев, М. Вълев и др. По страниците на „В.“ се утвърждават нови писателски имена, като Ил. Волен. „В.“ публикува гневни статии против фашисткия режим, порицава издевателствата над антифашистката мисъл, ра-

Асен Ведров

тува за полит. амнистия. Особено изпъкват с борческия си и настъпателен дух статиите на Страшимиров („Няма ли поне малко разум?“, „Няма ли опомняне?“, „Не може така!“, „Докога?“, „Вик за амнистия“, „Стига жертви “ и др.). В лит. статии, вести и бележки вестникът изобличава „чистия естетизъм“, компромисите с насилието, проявите на раболепие и угодничество пред окървавените властници. „В.“ публикува редовно материали и кореспонденции из Съветския съюз, пропагандира успехите на съв. литература. По случай 10-ата год. на Октомврийската революция директорът на вестника получава лична покана да вземе участие в октомврийските тържества в Москва, но заминаването му се осуетява. „В.“ е една от първите трибуни на антифашисткото единодействие на европ. интелигенция, поддържа връзки с обществено-литературната група на А. Барбюс „Кларте“, публикува изпратения до редакцията позив за писателското единение в общ комитет за борба „срещу варварската вълна на фашизма“ и „открито съпротивление срещу белия терор“. От името на вестника лит. група „В.“ устройва публични беседи, на които главен сказчик обикновено е Страшимиров. Вестникът се намира под постоянния надзор на полицията. Още първият брой е конфискуван, а по-късно и бр. 25, 38, 46. След статията на А. Страшимиров „Ахилесова пета“ настъпва разрив между директора на вестника и сътрудниците-комунисти, лит. група „В.“ се разпада и вестникът скоро преустановява излизането си.

Лит.: Минко Николов. Антон Страшимиров. 1965. с. 31—32; Ж. Авджиев. Антон Страшимиров след Септемврийското въстание. — Септември, 1952, кн. 11; Г. Караславов. Нашият дядо Тончо. — Септември, 1968, кн. 8.

мн

ВЀДРОВ, Асен (псевд. на Асен Иванов Шурдов) (16. V. 1914 — 4. V. 1945). Роден във Видин в многодетно работническо семейство. През 1934 завършва гимназия във Видин. Като ученик участвува в прогресивни кръжоци, а по-късно става чл. на ЦК на РМС. През 1932 печата за пръв път стихотворение в юбилейния сб. на Видинската гимназия. През 1936 се записва студент в Свободния ун-т в София. Активен чл. на БОНСС, той сътрудничи в прогресивните вестници и сб.: „Жар“, „Поглед“, „Сигнали“ и др. По-късно става чл. на БКП. За стихотворението „На Максим Горки“, поместено в сб. „Жар“, получава лит. награда. За комунистическа пропаганда сред студентите е изключен от ун-та. През 1944 е мобилизиран във Видин, където по нареждане на партията изнася от казармата камион с оръжие и го изпраща на партизаните в окръга. На 9 септ. 1944 с трима войници превзема околийското управление във Видин, а след няколко дни организира отряд, който отблъсва немците от Кула. Произведен в чин народен майор, става военен комендант на Видин. През май 1945 при нещастен случай загива на поста си. Сътрудничи на в. „Народна армия“. Неговото скромно по художествени качества, но искрено творчество разказва за бедните работнически квартали, за тежкия живот на безработните. Поетът вярва в пролетта на живота, която ще донесе на хората свобода и братство, много любов и щастие.

Лит.: Д. Чавдаров. Проверка на младите. — Новогод. лист на бълг. литература, бр. единствен, 1937; Между писателите. — Новогод. лист на бълг. литература. — бр. единствен, 1938; Г. Томалевски. Спомен за поета-герой Асен Шурдов — Ведров. — Нар. войска, бр. 354, 1945; В. Лечев. Колектив с борчески традиции. — Читалище, 1955, кн. 12; А. Тодоров. Двадесет години от смъртта на Асен Ведров. — Нар. младеж (притурка „Пулс“), 10 май 1965.

бв

ВЀЖЕНОВ, Димитър (псевд. на Димитър Иванов Костов) (4. XI. 1898). Роден във Враца в занаятчийско семейство. Завършва

Павел Вежинов

П. Вежинов. „Втора рота“

гимназия в родния си град. Учителствува в с. Габровница, Михайловградски окр. Една година следва право в Соф. ун-т „Кл. Охридски“. През 1922 завършва учителски ин-т — отдел филология — и става учител в с. Белимел, Врачански окр. (1922—23). Учител е и в с. Мадан до 1925. Отново започва да следва и завършва право през 1927. До 9 септ. 1944 В. е съдия в различни градове на страната. От 1945 става съдия в София, а през 1962 се пенсионира. Сътрудничи на „Хиперион“, „Ведрина“, „Летопис“, „Зора“, „Стожер“, „Листопад“, „Хоризонт“, „Вестник на жената“, „Светлоструй“, „Мост“, „За кооперативно земеделие“, „Кооперативно село“, „Народна младеж“, „Работническо дело“, „Литературен фронт“, „Стършел“, „Български воин“ и др. Основно чувство в стиховете на В. е любовта към природата и родината. След 9 септ. 1944 В. публикува стихове, епиграми, статии. Активно превежда стихове и проза от съв. литература — от М. В. Исаковски, А. А. Фадеев, К. М. Симонов, А. Т. Твардовски, Й. Уткин, В. В. Маяковски. Псевд.: Адел.

Съч.: Викове. Стихове. 1923; Завръщане. Стихове. 1929.

Лит.: Л. Цветаров. „Завръщане“. — Път, бр. 4, 1929; Ат. Душков. Отзиви. — Обзор, 1929, кн. 15; Сава Мак. „Завръщане“. — Заря, бр. 2369, 1929; „Завръщане“. — Хиперион, 1930, кн. 1—2; Д. Гундов. Нашите млади поети. — Светлоструй, бр. 5, 1933; Димитър Веженов (био-библиогр. бележка). — Антология „Светлоструй“. 1936. с. 103.

ев

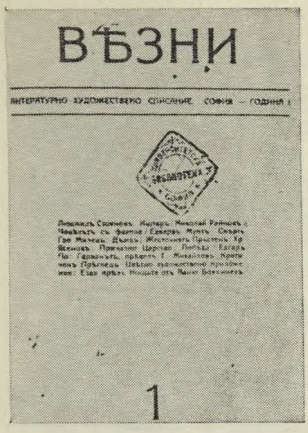
ВЀЖИНОВ, Павел (псевд. на Никола Делчев Гугов) (9. XI. 1914). Роден в София. Гимназия завършва във Варна, следва философия в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1939—44). За пръв път печата във в. „Жупел“ през 1932. Сътрудничи на в. „РЛФ“, „Щит“, „Литературен преглед“ и на сп. „Изкуство и критика“. Участвува в прогресивния лит. кръжок от 30-те год. „Хр. Смирненски“. След 9 септ. 1944 взема участие в Отечествената война като военен кореспондент и гл. ред. на армейския в. „Фронтовак“. След войната работи във в. „Стършел“, чл. е на ред. колегия на сп. „Септември“ и „Пламък“. От 1954 работи в Бълг. кинематография като сценарист, зам.-генерален директор и председател на Художествен съвет. Гл. ред. на сп. „Съвременник“ от 1972. Чл. на БКП, на СБП.

Ранните му разкази са из живота на соф. покрайнини. В първата му книга „Улица без паваж“ (1938) е показана нищетата на дребните съществования от крайните столични квартали и тяхната мечта за по-щастливи дни. В. утвърждава белетристичния си талант с разказите „Дни и вечери“. Това са оригинални щрихи и портрети из света на градските собственици, из всекидневието на столичната младеж и соф. чиновничество, издържани в стил на сатирична ирония спрямо еснафската психика и бит. В най-хубавите от тях ироничното отношение се преплита с поетически мотиви. След известни лутаници и частично влияние от упадъчния психологизъм на някои западноевроп. автори (романа „Синият залез“) В. постига значителни

успехи като художник соц. реалист. Разработва конфликти и теми от Отечествената война и партизанското движение, вплитайки ги в атмосферата на сюжетна динамика и психологически драматизъм. В повестите и разказите от „Втора рота“, „В полето“ и „Нашата сила“ той изнася напред героичния пример на комуниста—партизанин и боец, сродява ни с романтиката на подвига и революционната жертвоготовност. В. прави опит за навлизане в тематиката на соц. строителство с романа „Сухата равнина“, в който са изобразени усилията на трудовия колектив по строителството на Бръшлянската напоителна система. В романа са дадени убедително отделни образи на строители, представители на инженерно-техническата интелигенция, на партийни работници. Повестта „Далече от бреговете“ проследява пътуването на една интернационална група революционери с лодка към съв. брегове, сблъскването на принципите на революционния хуманизъм с тесногръдата сектантска етика. По-късно В. се връща решително към разказа, към по-пряко общуване с проблемите на текущия ден, търсейки реалните конфликти в нашето развитие към по-висшите форми на соц. взаимоотношения. В сб. с разкази „Момчето с цигулката“, „Дъх на бадеми“ писателят подлага на проверка съвременните нравствени стойности, дири отговорност от бащите за възпитанието на децата, навлиза в модерния климат, в който расте днес градската младеж. Макар че главните заслуги на В. са в областта на разказа и повестта, той работи дейно и в други жанрове. Усетът към романтичното и интригуващото начало в литературата му спечелва популярност сред младите читатели като автор на юношески и приключенски романи — „Следите остават“, „Краят на пътя“, „Човекът в сянката“ и др. Като един от първите сътрудници и ред. на в. „Стършел“ В. издава и няколко книги с фейлетони, между които „Мека мебел“ и „Невероятни истории“. Предпочитанието му към по-модерна лит. форма, към динамичен темп на действието и остроумен диалог го довеждат до киносценария. Автор е на няколко сценария за съвременни филми, между които „Това се случи на улицата“, „Отвъд хоризонта“, „Неспокоен дом“, „Процесът“ и др. Спортните му интереси са изявени в няколко повести със спортна тематика и в две репортажно-публицистични книги за олимпиадите в Хелзинки и Мелбърн. През последните години В. се насочва отново към романа. В съвременната литература В. се утвърждава като художник на градския живот и проблемите на съвременната интелигенция, майстор на психологическия анализ, диалога и композицията. Негови книги са преведени на рус., чеш., пол., нем. език (особено „Втора рота“ и „Далече от бреговете“). Псевд.: Чучурин, Хороводец, Фекете, Пигмалион, Павленко, Мустафа. Герой на соц. труд (1974). Нар. деятел на културата (1970). Димитровска награда (1950, 1951, 1971 — с колектив).

Съч.: Улица без паваж. 1938; Весело сърце (съавт. Челкаш). 1938; Дни и вечери. 1942; Чудното откритие. 1946; Дни на героите; (съавт. Иван Мартинов). 1946; Синият залез. 1947; Ръката. 1947; На пост. 1947; Мека мебел. 1948; Втора рота. 1949 (2 изд. 1963). За честта на родината. 1949; В полето. 1950; Знамена над стадиона. 1950; Сухата равнина. 1952; На олимпиадата в Хелзинки. 1953; Следите остават. 1954; До Мелбърн по въздух и море. 1957; Нашата сила. 1957; Невероятни истории. 1958; Далече от бреговете. 1958; Произшествие на тихата улица. 1960; Краят на пътя. 1961; Момчето с цигулката. 1963; Голямата стъпка. 1963; Избрани повести. 1964; Избрани разкази. 1965; Човекът в сянка. 1965; Дъх на бадеми. 1966; Звездите над нас. 1966 (2 изд. 1969); Сините пеперуди. 1968 (2 изд. 1970); Прилепите летят нощем. 1969; Разкази. 1969; Малките приключения. Роман. 1970.

Лит.: Минко Николов. Павел Вежинов. Лит.-крит. очерк. 1959;Г. Караславов. Нови имена в литературата ни. — Дъга, бр. 345, 1940; Г. Цанев. „Дни и вечери“. — Изкуство и критика, 1943, кн. 1; П. Данчев. „Синият залез“. — Изкуство, 1947, кн. 8; Ем. Петров. „Синият залез“. — Лит. фронт, бр. 9, 1947; П. Зарев. Павел Вежинов. — Септември, 1949, кн. 2; П. Пондев. На здрави реалистични позиции. — Лит. фронт, бр. 13, 1949; Я. Молхов. „За честта на родината“. — Отеч. фронт, бр. 28, 1950; Б. Нонев. „В полето“. — Септември, 1951, кн. 6; Ем. Петров. Укрепване на реалистичното майсторство. — Лит. фронт, бр. 38, 1951; П. Пондев. В човека е образът на нашето време. — В: Догматизъм и правда. 1956; Ефр. Каранфилов. Народната армия в нашата художествена литература.—Във: Войникът в строя и литературата. 1957; Здр. Сребров. Въпроси на детско-юношеската белетристика. — Септември, 1958, кн. 12; Б. Делчев. Особености на младата ни белетристика. — В: Творци и книги. 1960; Ефр. Каранфилов. Златан — боецът от Отечествената война. — В: Раждане на под-

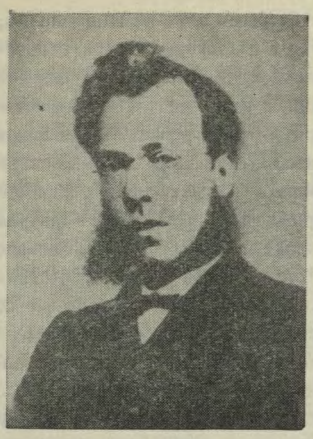

„Везни“

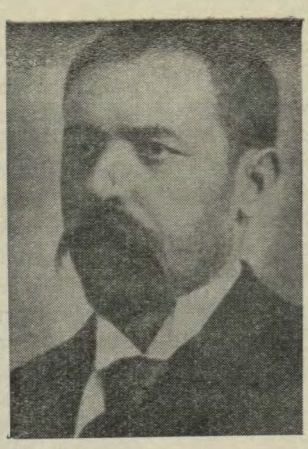
вига. 1964; П. Данчев. Книги за хората на труда. — В: Естетика, литературна критика. 1965; Р. Ликова. 1. Нови моменти в съвременната белетристика. — Лит. мисъл, 1966, кн. 1. 2. Звезди сред нас. — Лит. фронт, бр. 25 1966; Л. Георгиев. Съвременни герои при съвременни обстоятелства. — Пламък, 1966, кн. 10; М. Василев. Разказвачът Павел Вежинов. — Септември, 1967, кн. 3; Ст. Каролев. В света на прозата. — Септември, 1967, кн. 12; В. Колевски. Проблемите в „Дъх на бадеми“. — Пламък, 1967, кн. 7; Р. Ликова. Павел Вежинов. — Лит. мисъл, 1967, кн. 4; С. Правчанов. Нерешените проблеми на героя. — Пламък, 1967, кн. 7; К. Янева. 1. Като всички млади хора. — Пулс, бр. 2, 1968. 2. Антифашистката тематика в творчеството на П. Вежинов. — Лит. мисъл, 1969, кн. 4.

мн

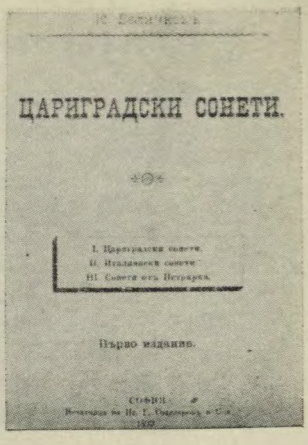
„ВЕЗНИ“. Литературно-художествено списание. Излиза в С., 1919—1922. Издава книгоизд. „Везни“ на М. Касабов, Ст. Загора. Год. I се редактира от комитет с участието на Гео *Милев*, год. II ред. Гео Милев и Л. *Стоянов*. Замислено като списание, което да популяризира книгоизд. „Везни“, то става орган на бълг. модернисти. Сътрудници: Л. Стоянов, Хр. Ясенов, Г. Михайлов, Н. Лилиев, Т. Траянов, Н. Райнов. Редовно публикува преводи от модерни европ. поети — Р. Демел, Ем. Верхарн, Ст. Маларме, Е. По, В. Я. Брюсов, Ш. Бодлер и др. Илюстрирано е богато и луксозно с репродукции от чужди и бълг. художници-модернисти — Е. Мунк, Е. Шиле, Ф. Ропс, В. Кандински, М. А. Врубел, М. Шагал, Ив. Бояджиев, Сирак Скитник и др. Целта на „В.“ е да пропагандира творбите и естетическите идеи на модернизма, за да тласне бълг. изкуство по нов, отговарящ на съвременността път. То се бори с лит. преживелици, с пошлостта и посредствеността в културата от позициите на по-висок естетически критерий. От една страна, остро критикува битописателството, натуралистичността и етнографизма, а, от друга — ратува за подчертан психологизъм и за обновяване на художествените средства — в езика, стиха и образността. Своите цели списанието се мъчи да постигне върху идеалистическа основа. И затова борбата против натурализма преминава в борба против реализма изобщо; в стремежа си за подчертан психологизъм „В.“ стига до краен субективизъм. Под влияние на нем. експресионизъм и изобщо на модернистичната естетика изкуството се разбира като израз на субективния свят на художника, на скритите и неуловими интуитивни изживявания. Ролята на творческата личност се абсолютизира. Отрича се връзката на художествената творба с жизнената правда и обществото, защищава се принципът за „чисто“ изкуство. Обществените условия и истор. събития обаче коригират позициите на списанието и то скоро променя своя характер. Докато през I год. субективно-идеалистическите експресионистки принципи се следват последователно, през II год., макар и все още плахо, във „В.“ започват да проникват някои социални идеи. В кн. 2 се печата преводът на откъс от „Дванадесетте“ на А. А. Блок, стихотворението „As dur“ от Гео Милев, което има социален подтекст, заговорва се за необходимостта от национална самобитност в бълг. изкуство. През III год. Гео Милев изоставя естетическия херметизъм. Той открито защищава етическия принцип в изкуството и смята, че то не може да бъде самоцелно и отчуждено от битието на хората. Особено характерни за новите тенденции в списанието са некрологът за А. А. Блок, „Възвание към българския писател“ и статията „Българският народ днес“. В тях художественото творчество се утвърждава като израз на големите национални и общочовешки идеи и се взема отношение към актуални обществени въпроси. Печатат се преводи от съвременни революционни поети — В. В. Маяковски (за пръв път на бълг. език) и Ф. Верфел. „В.“ не може да завърши напълно своето преустройство, защото скоро

Димитър Великсин

Константин Величков

К. Величков. „Цариградски сонети"

спира поради финансови причини. А и самият редактор Гео Милев твърде много се отдалечава от идеите и принципите, които са характерни за програмата на „В." Независимо от идеалистическите си и субективистични позиции списанието има и положителна роля в културния живот. То не само запознава бълг. читател с творби и идеи, малко известни в Б-я, но тласка творческата мисъл към художествени търсения, утвърждава висок и сериозен естетически критерий, насажда опозиционен дух срещу официалната буржоазна култура. *гм*

ВЕЛИКСЙН, Димитър (псевд. на Димитър Великов) (ок. 1840—96). Роден в Браила. Родителите му са преселници от Б-я. Учи в родния си град, в рум. и грц. у-ще, а по-късно в новооснованото бълг. у-ще, където става и учител. Образован и патриотично настроен, той се включва активно в обществения живот на бълг. емиграция. Поддържа тесни връзки с Тайния революционен комитет в Букурещ, пише срещу партията на „старите". През 1869 заминава да следва в Париж. Слуша лекции по лит. в Сорбоната, публикува в бълг. и рум. печат (според някои и във фр. вестници) стихове и полит. статии. През 1871 се завръща в Браила, дружи с видни рум. литератори, сътрудничи в рум. издания. Известно време е чиновник в Браила и Букурещ. През 1879 се заселва в София. Служи като висш чиновник, а между 1881—84 е чиновник в бълг. дипломатическо агентство в Букурещ. По това време той почти престава да пише. Последното десетилетие от живота си прекарва в София, затворен и отчужден от света. Умира в Париж, където отива да се лекува.

В. притежава богата култура, владее отлично няколко езика. Пише на бълг., рум. и фр. език. Румънците го тачат като свой поет. Възпитаник на грц. и главно на фр. литература, той се опитва да пренесе някои жанрови форми в бълг. поезия — сонет, сентенция. В стиховете му са разработени характерни за времето дидактически и патриотични мотиви; в тях широко е застъпена темата за жената. Поезията му има истор. значение. В. развива и широка публицистична дейност. Сътрудничи на Г. С. Раковски, отпечатва полит. брошура и редица статии в бълг. и чужди вестници. Написва и драма, която е представена от бълг. трупа в Браила. Печата в „Българска пчела" — 1863, „Общ труд"— 1868, „Дунавска зора"— 1868, „Народност"—1868, „Македония"—1870, 1871, „Български глас"— 1880 и др. Участието му в чужди издания не е установено. Псевд.: Vellisson.

Съч.: Les plaies de la Bulgarie. Galaz, 1867.

Лит.: К. Столетов (д-р К. Кръстев). Заглъхнали таланти и забравени имена. I. Д. Великсин. — Критика, 1891, кн. 6; Боянец (Ив. Вазов). Великсин. — Мир, бр. 393, 1897; К. А. Щанков]. Няколко думи за Д. Великсина. — Бълг. сбирка, 1898, кн. 6; Н. Начов. Димитър Великсин. — Светлина,

1898, кн. 3; М. Грозев (М. Кремен). Д. Великсин като поет. — Изв. Семинара по слав. филология, 1905, кн. 1; Ст. Чилингиров. Моменти от културния и политическия живот на нова България. Нещо за Д. Великсин. — Пролом, 1923, кн. 7, 8; И-н. Румъните за Великсин. — Знаме, бр. 258, 1931; Д. Н. Минчев. Неизвестни данни за театралната дейност на Д. Войников и Д. Великсин. — Театър, 1957, кн. 11; Н. Савов. Димитър Великсин. Лит. фронт, бр. 33, 1961. *ст*

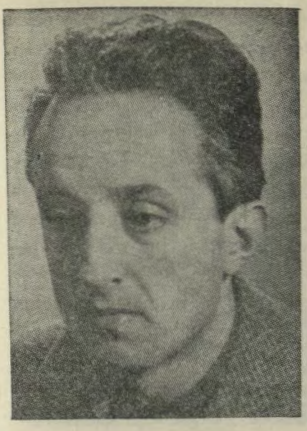
ВЕЛЙЧКОВ, Константин (Константин Величков Петков) (1855 — 3. XI. 1907). Роден в Пазарджик в семейството на будния и заможен занаятчия Величко Петков — Кюркчията, взел участие в подготовката на Априлското въстание. Майка му, също будна и просветена патриотка, работи усърдно в настоятелството на градското женско д-во. Още в основното у-ще В. проявява влечение към ученето и рисуването и е изпратен като стипендиант в новооткритият фр. султански лицей в Цариград. През год., прекарани в лицея (септ. 1868 — юли 1874), той изучава фр. език и литература и пише драмата „Невянка и Светослав", която е играна с успех в театър „Османие" в Цариград и в различни бълг. градове. В лицея започва и преводаческата си дейност. Завършва със званието лисансие по литература и става учител в класното у-ще в родния си град. Избран е за председател на читалище „Виделина" и развива плодотворна просветна дейност. Активно се включва в революционната борба. През Априлското въстание е арестуван заедно с баща си и прекарва в тур. затвори ок. 4 месеца. Преживяванията си от затвора описва по-късно в мемоарите си „В тъмница". Завърнал се в Пазарджик, В. се чувствува угнетен и напуска града. Постъпва писар в бълг. екзархия в Цариград. Оттам изпраща дописки до букурещкия в. „Стара планина", а веднага след обявяването на Руско-тур. освободителна война заминава през Триест за Румъния. Служи като преводач в рус. армия. Посещава свободния Свищов и там за втори път се среща с Ив. *Вазов,* на когото в скоро време става най-близък сратник в лит. живот и полит. борби. Завърнал се в Пазарджик, В. се отдава на обществено-политическа дейност, а след това се установява в Пловдив — столица на Изт. Румелия. Там на няколко пъти е избиран за народен представител и за чл. на върховния орган на областта — Постоянния комитет. През 1880 заминава да следва правни науки в Париж, но няколко месеца след суспендирането на конституцията (1881) се завръща, за да вземе участие в борбите за възстановяване на демократичните завоевания на народа. През този период заедно с Вазов В. редактира в. „Народний глас" и участвува в ред. комитет на сп. „Наука". Двамата с Вазов основават и сп. „*Зора*", съставят „*Българска христоматия*" в 2 т. и написват двуактния фарс „Мортагон". По това време В. обнародва страстни полит. статии и памфлети, лит. очерци и рецензии, разкази и повести, драмите си „Отечество" и „Виченцо и Анжелина" и много характеристики за чуждестранни писатели в съставената „Българска христоматия". Като депутат в Областното събрание произнася пламенни речи — образец на ораторска проза. През 1884 В. е назначен за директор (м-р) на просвещението в Изт. Румелия. След Съединението се премества в София и наскоро отново е избран за народен представител. В. храни дълбока обич към рус. народ-освободител и провежда активна русофилска политика. След събитията около детронирането на Батенберг и контрапреврата от 9 авг. 1886 осем год. е в доброволна емиграция — протест срещу режима на Ст. Стамболов. През това време учи живопис (2 год.) във Флоренция, посещава Рим, където се запознава с културата на древността и събира материал за своите „Писма от Рим". През 1889 е принуден да работи в екзархията в Цариград. По-късно учителствува (1890—91) в бълг. гимназия в Солун, но после отново работи 3 год. в екзархията. По това време съставя учебници и сборници за у-щата, сътрудничи във Вазовата „Денница", в сп. „Лъча" и др. След свалянето на Стамболов (18 май 1894) В. се завръща в Б-я, задомява се и се отдава наново на усилена лит. работа. През септ. с. г. е избран за народен представител и същия месец е назначен за м-р на обществените сгради и съобщенията в кабинета на К. Стоилов, а от дек. с. г. ръководи 3 год. М-вото на народното просвещение. По негова инициатива се основава Рисувалното у-ще, станало основа на сегашния Висш ин-т за изобразителни изкуства „Н. Павлович". През времето, когато В. е министър, се полагат системни грижи за Нар. театър и се раздават стипендии на А. Будевска,

В. Игнатиева, Г. Киров, Кр. Сарафов и др. за следване в Русия, учредява се Висшият учебен съвет, основава се сп. „Училищен преглед“, гласува се Закон за задължителен депозит на всички печатни творби в народните библиотеки в София и в Пловдив. През авг. 1897 В. отстъпва М-вото на народното просвещение на Вазов, а сам поема М-вото на търговията. В края на 1899 си подава оставката, защото не иска да се чувствува отговорен за зле ръководената политика на страната, и се посвещава на лит. дейност. С. г. започва редактирането на сп. „Летописи“ и активно сътрудничи на „Ученическа беседа“. В. живее известно време в Бялград като дипломатически представител на Б-я (1902—04). Но в нач. на 1904 е отзован като неудобен за правителството на Р. Петров и е пенсиониран. Отново се връща към книжовна дейност и води непосилна борба срещу алчността и корупцията. Заболял тежко от туберкулоза, заминава с. г. да се лекува в Мантон (Франция). През пролетта на 1907 се завръща в Б-я и продължава борбата срещу полит. поквара и корупцията. На 23 септ. 1907 по време на спектакъла „Доходно място“ (Островски) в Нар. театър избухва и изобличава с гневни думи министрите и управляващите. При създалата се непоносима атмосфера се налага отново да емигрира. Умира на път за Гренобъл (Франция). След 2 год. костите му са пренесени в София. Чл. на БКД (дн. БАН) от 1884.

В. е един от най-образованите хора на своето време. Нравствено извисен, безкористен и благороден, той страстно се увлича както в полит. борби, така и в литературата. Лит. му дейност е разнообразна. Автор е на драмите „Невянка и Светослав“, „Отечество“, „Вичензо и Анжелина“, „Хадерал“, „Опълченец“ и „На морския бряг“. Разказите „Таласъм“, „Заточеник“ и др. и очерците му представляват спомени и картини от бита. Литературно-критическите му статии съдържат ценни данни за българ. и чуждестранни писатели (Л. Каравелов, Г. С. Раковски, Вазов, Елин Пелин и др.), но в тях има повече факти и по-малко лит. оценки и анализи. Най-голямото завоевание на В. са неговите мемоари „В тъмница“, които и днес се четат с интерес. В тях са показани затворническата атмосфера след въстанието от 1876, жестоките изтезания и бесилките, мъжествеността на обикновените трудови хора, с която те се доближават до най-ярките герои на националноосвободителните борби. С нежна чувствителност, импресивна топлота и съзерцателност се отличават стиховете от „Цариградски сонети“. По-голямата част от тях са израз на обичта към родината и на бащината радост. В другите му стихове преобладават не толкова социални чувства на протест, колкото съчувствие към човешките беди. Особено място в творчеството на В. заемат неговите стилно издържани „Писма от Рим“, които имат не само познавателна стойност, но разкриват и преживяванията на поета. В. има значителни постижения и като преводач. Владее добре фр., рус. и ит. език, превежда творби от В. Юго, Молиер, Ж. Расин, Фр. Шатобриан, А. дьо Ламартин, Фр. Петрарка, Дж. Кардучи, Данте Алигиери (преводът му на „Ад“, 1906, е ненадминат и до днес), А. С. Пушкин, М. Ю. Лермонтов, Н. М. Язиков, Н. А. Некрасов, А. В. Колцов, У. Шекспир, Фр. Шилер и мн. др. Псевд.: Джовани Белтрафио, Един българин от Южна България, М. Минев, А. И. и др.

Съч.: Невянка и Светослав. Драма. 1874; Вичензо и Анжелина. Драма. 1882; Всеобща история на литературата. 1891; Таласъмът. 1893; Детска гусла. 1894; Писма от Рим. 1895; В тъмница. 1899; Цариградски сонети. 1899; В решителния момент. 1901; Добре дошли. 1902; Патриарх Евтимий. 1906; Чужда литература. 1914; Пет имена. 1929; Любен Каравелов. 1938; Майка. 1943; Пълно събрание на съчиненията на Константин Величков, с предговор и под ред. на Иван Вазов в 9 тома. 1911—15; Избрани произведения в един том. Под ред. на Ст. Попвасилев и Ив. Сестримски. 1955; Тъги и радости. Избрани произведения за деца и юноши в един том. Под ред. на Г. Веселинов. 1957; Избрани произведения. В 2 т. Под ред. на Ст. Попвасилев и Ив. Сестримски. 1966.

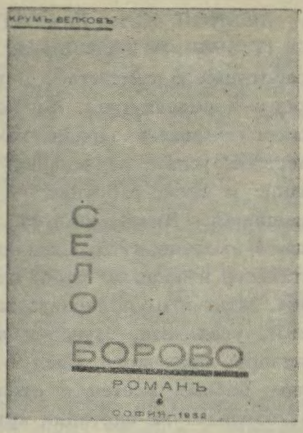
Лит.: Ст. Попвасилев. 1. Константин Величков — личност и творчество. Казанлък, 1926 (2 изд. 1947). 2. Константин Величков. Лит.-крит. очерк. 1960; Д. Юруков. Константин Величков. Спомени. 1921; Ив. Д. Шишманов. „Вичензо и Анжелина“. — Наука, 1882, кн. 3—5; Ал. Константинов. Писмо на бай Ганя до Константина Величкова. Фейлетон. — Знаме, бр. 20, 1894; Бенков. Писма от Рим. — ПСп., 1896, кн. 52 и 53; Ал. Теодоров-Балан. „Цариградски сонети“. — ПСп., 1899, кн. 59; Н. Начов. Константин Величков. — Летопис на българ. книжовно д-во, 1907, кн. 8; А. Гечев. Литературната дейност на К. Величков. — Де-

Михаил Величков

Крум Велков

Кр. Велков. „Село Борово“

мокр. преглед, 1910, кн. 8; Н. Атанасов. Силуети на български писатели. 1916; Н. Райнов. Вечното в нашата литература. Български класици. Т. IV. 1941; Цв. Минков. К. Величков. — В: Очерки за българската литература. 1946; С. Радев. Неиздадени писма на Иван Вазов до К. Величков. — В: Иван Вазов. Сборник от спомени, материали и документи. Под ред. на Н. Лилиев. 1949; Ив. Вазов. 1. Възпоменателни бележки за К. Величков. — Съч. Т. XXI. 1950. 2. Едно интервю с г-на Вазова по случай смъртта на К. Величков. — Съч. Т. XX. 1950; Г. Веселинов. Предг. към „Тъги и радости“. 1957; Н. Драгова. Пример на всеотдаен патриотизъм. — Нар. младеж, бр. 266, 16 ноем. 1957; Г. Веселинов. — В: Литературни очерци и портрети. 1959; Г. Константинов. — В: Писатели реалисти. Кн. II. 1960; Н. Янков. Един от първите. — В: Книги, автори и време. 1961; Н. Матеева. Писма на Константин Величков до д-р Кръстев. — Лит. мисъл, 1970, кн. 2.

хй

ВЕЛИЧКОВ, Михаил Александров (13. XI. 1917). Роден в София. Син на адвокат. Завършва право в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1941), следва философия. Учи театроведство във Виена и Берлин. След разкриване на една нелегална група през 1943 е принуден да напусне Германия. Преди 9 септ. 1944 участвува в прогресивния младежки печат. През 1936—37 е гл. ред. на сп. „Ученически подем“. След 9 септ. 1944 е ред. в изд. „Народна култура“, гл. ред. в „Профиздат“. Работи като гл. секретар на РАБИС (1952), ред. и зам.-гл. ред. в сп. „Театър“ (1953—66), драматург в Нар. театър за младежта, София (от 1968). Чл. на БКП, на СБП.

Лит. му дейност продължава след 9 септ. 1944 с репортажи и статии. Център на неговото лит. творчество е драматургията. В нея залягат нравствени проблеми на соц. действителност — трудностите на комуниста по времето на култа към личността („Мечтите в изпитание“), вярата на човека в неговите сили „(Автобусът тръгва в 18.30“). Пиесите на В. имат камерен характер — конфликтите в тях са идейно-нравствени. В. прави опити и във фантастично-сатиричния жанр („Дълъг зъб“). Почти всичките му пиеси са поставени в бълг. театри.

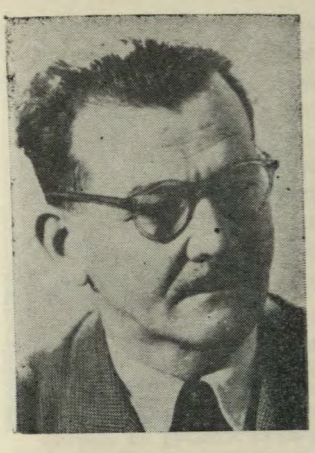
Съч.: Хитлерова Германия. Репортажи. 1945; Пътят на Елена. Пиеса в 4 карт. 1947; Сборник пиеси. 1951; Катерина иде при нас. Пиеса в 6 карт. 1957; Дълъг зъб. 4 комедии. 1962; В края на нощта. Драма в 2 д. 1966; Из големия град. Диалози, сцени, пиеси. С предг. от Л. Тенев. 1968.

Лит.: Б. Делчев. Начало, което буди очаквания. — Култ. живот, бр. 11, 1947; Вл. Каракашев. „Катерина иде при нас“— Лит. фронт, бр. 51, 23 дек. 1954; Г. Гочев. За националния облик на съвременния театър. — Пламък, 1959, кн. 2; Г. Богданова. По въпросите на най-новата ни едноактна драматургия. — Театър, 1960, кн. 9; П. Пенев. „В края на нощта“. — Раб. дело, бр. 1, 1962; И. Друмева. Поетичен и силен („Автобусът тръгва в 18.30“). — Театър, 1964, кн. 3; Н. Инджева. Пиеса за нашето нравствено превъзходство. — Нар. култура. бр. 34, 4 апр. 1964; Кр. Попова. Един сполучлив експеримент. — Театър, 1968, кн. 3; Л. Тенев. Най-нови съвременни пиеси. — Лит. мисъл, 1969, кн. 4.

вб

ВЀЛКОВ, Крум Делчев (16. XII. 1902 — 18. IV. 1960). Роден в Перник. Произхожда от работническо семейство. Детството си прекарва в родния град. Изключен от Шуменската гимназия заради комсомолска дейност, не успява да завърши средно образование и става работник — огняр, шлосер, машинист. Взема участие в Септемврийското въстание 1923. След разгрома на въстанието изпълнява важни партийни поръчения. Залавян от полицията за партийна дейност, уволняван, затварян в концлагери и затвори, инквизиран. След 9 септ. е кмет на гара Белово, местен и околийски депутат, ръководител на партийни кръжоци. Работи като отговорен секретар на Слав. комитет в Б-я. Умира в Белово. Чл. на БКП, на СБП.

Творчеството му отразява важни събития, свързани с борбите на партията против капитализма и фашизма. Главната тема, с която В. влиза и остава в бълг. литература, е Септемврийското въстание 1923. На него са посветени първите му разкази „Мъка“ и „Смях“, печатани в сп. „Нов път“ (1924), двата романа „Село Борово“ (1932) и „Животът на Петър Дашев“ (1946). Съзвучни с тази тема са революционно-демократичните тенденции на истор. роман „Водител“ (1942). За В. е характерен класово-партийният подход към септемврийските събития. Писател-комунист, участник във въстанието, той се стреми да го осмисли в неговата романтика и в суровата му житейска правда. В. отразява истор. закономерност на Септемврийското въстание, народния му характер, ръководната роля на БКП. Макар и съсредоточена около няколко епизода, картината на въстанието в „Село Борово“ е правдива и убедителна. В. обогатява литературата на соц. реализъм с обаятелни образи на комунисти, предани на народ и партия, верни на своя революционен идеал (**Марин, Игнат,** Желяз, **Василев,** Женя и др.). С пълнокръвното разкриване на положителния герой на епохата В. преодолява известния схематизъм в пролетарската проза от 30-те год. и прави принос в развитието на бълг. литература. Схванати в своята експлоататорска същност и класов егоизъм, в сложността на своите взаимоотношения и интереси, персонажите от противниковия лагер (Нако, Ванко) имат свое място в сюжета и композицията на романа. „Село Борово“ съчетава битов разказ с драматично повествование. Към достойнствата на романа трябва да прибавим неговата краткост, ясен език, съгласуваност на частите. Във „Водител“ В. се стреми да даде вярна картина на епохата от XIII в., да издири факторите, довели до въстанието на Ивайло. Този истор. роман представлява своеобразен начин за отреагирване на настоящето, на най-черните год. на фашисткото иго. В. внушава антифашистки идеи, осъществява аналогии между татарските нашественици и нем. поробители, между кобургите и далечните им предшественици. От друга страна, права нишка води от Ивайловите дружини към народните партизански отряди. Самостоятелно значение за авторовия замисъл има образът на Бърдоква (Ивайло). Чрез него В. изразява убеждението си, че „водителите не са помазаници божии, а народът принуждава бога да помаже избраниците му“, т. е. посочва диалектическата зависимост между народ и вожд. Разпънат между идеалите и чисто земните си страсти, Ивайло варира междугоркиевския Данко и някакво полубожество, завоалирано със загадъчност. Тази, а и някои други несъобразности (удивителната лекота, с която се превземат болярските крепости, силно преувеличената религиозност на бълг. селянин, преклонението пред стихийния фактор на въстанието) бележат отстъпление от марксическия подход към обществените явления и от идейно-художественото равнище на „Село Борово“. В романа „Животът на Петър Дашев“, написан през 1938 и останал неиздаден до 9 септ. 1944, В. се връща отново към събитията от I световна война и след нея. Той подхваща любимата си тема в пряк досег със своята съвременност. Не е случаен интересът му към психологическата атмосфера на септемврийските събития, към идейните борби и търсения на времето, към духовния растеж на младата партийна генерация. По такъв начин В. установява вътрешната приемственост на една епоха от друга. Завоевание на романа са образите на комунистите (Петър Дашев, д-р Тихолов, Арсениева и др.). Към романтичната жертвоготовност на боровци те прибавят идейна зрелост и реализъм. В „Животът на Петър Дашев“ се предчувствува близостта на народната победа. Романът е интересен и със социологическата и нравствената си проблематика. И само наличието на ре-

Пелин Велков

портажна декларативност и на езикова немарливост пречат на това произведение да се изравни със „Село Борово". Последният роман на В. „Жегълът" остава незавършен. Димитровска награда (1950).

Съч.: Село Борово. Роман. 1932 (1945, 2 изд. 1946, 3 изд. 1949, 4 изд. 1952, 5 изд. 1954, 6 изд. 1959); Водител. Роман. 1942 (2 изд. 1945); Животът на Петър Дашев. Роман. 1946.

Лит.: Г. Бакалов. Литературата върху събитията. — Звезда, 1933, кн. 5; Г. Караславов. Социалната поезия у нас. — Лит. преглед, бр. 32—33, 1935; А. Тодоров. За някои образи на комуниста в българската литература. — Септември, 1948, кн. 3; С. Султанов. Социалистическият реализъм в нашата литература. — Младеж, 1949, кн. 1; П. Зарев. Септемврийското въстание през 1923 г. и развитието на българския роман. — В: Проблеми на развитието на българската литература. 1949; К. Калчев. Постиженията на българската литература след Девети септември. — Вечер. новини, бр. 336, 1952; Г. Димов. Септемврийското въстание, отразено в българската литература. — Език и литература, 1953, кн. 5; Г. Бакалов. Значителна стъпка в пролетарската белетристика. — В: Избр. произведения. 1953; П. Зарев. Септемврийското въстание и българският роман. — Лит. фронт, бр. 39, 1953; Г. Димов. Романът „Село Борово" — художествена картина на Септемврийското въстание. — Септември, 1953, кн. 9; Ст. Божков. Трудещият се човек — герой на българската литература. — Отеч. фронт, бр. 2698, 1953; Ем. Стефанов. За социалистическия реализъм в българската литература. — Език и литература, 1954, кн. 5; Р. Ликова. Романът „Село Борово" в развитието на антифашистката литература. — Бълг. език и литература, 1959, кн. 3; Р. Ликова. Тенденции в развитието на антифашисткия роман до Девети септември. — Лит. мисъл, 1959, кн. 1; Г. Цанев. Някои проблеми на българския исторически роман между двете световни войни. — СпБАН, 1963, кн. 3; Г. Димов. Септемврийското въстание — преломен момент и за българската литература. — Лит. мисъл, 1963, кн. 4; Л. Цветков. В овладяване на историческата тема. — Септември, 1963, кн. 12; Ефр. Каранфилов. Някои страни на характерната подробност в съвременната проза. — В: Лит. крит. статии. Избрано. 1965; Т. Жечев. Предг. към Септемврийската литература. 1969.

лц

ВЀЛКОВ, Пелин (псевд. на Тодор Велков Пеловски) (17. III. 1907). Роден в с. Рогозен, Врачански окр. Основно образование получава в с. Хайредин, гимназия учи във Враца. Завършва медицина в София (1940). След 9 септ. 1944 е гл. ред. (1945—50), а по-късно директор (1950—65) на изд. „Народна култура". Чл. на БКП, на СБП.

В произведенията си разказва за героичното минало, описва красотата и богатствата на родната земя, изобличава обществени недъзи. В творбите си за деца се стреми да внуши обич към соц. родина, да насърчи смелостта, да привикне малките читатели към здравни навици. В. превежда много романи, разкази, повести и пиеси от рус. и съв. автори: М. Горки — „Детство", „Сред хората"; М. М. Пришвин — „Избрани произведения"; И. Илф и Е. П. Петров — „Златният телец", „Едноетажна Америка"; А. А. Фадеев — „Разгром"; А. Серафимович — „Железният поток"; Е. Х. Казакевич — „Пролет на Одер"; Ф. В. Гладков — „Клетва"; В. Шишков — „Угрюм река", т. I; И. С. Тургенев — „Първа любов"; А. Н. Толстой — „Любов", и др. Разказите му за деца „Сърдит Петко" са преведени на чеш. език (1953), а романът му „Двама в пещерата" на рус. език (1966).

Съч.: Труд и хора. Илюстровани репортажи от София. 1936; Цана-мързелана. Стихове за деца. 1938; Размирник. Стихове за деца. 1938; Зелените братя. 1938; Злато. Приказка. 1938; Сам си пати от главата. Весели стихове за деца. 1941; Вампирът и тримата юнаци. Приказки за деца. 1943; Малките рибари. Разкази. 1943; Двете мечета. Приказки. 1943; Вълчан-патилан. Приказки в стихове. 1943; Прах и здраве. 1947; Сърдит Петко. Здравни разкази за деца. 1947; Призори. Повест. 1952; Куче влачи. Фейлетони и разкази. 1953; Крадливият Заю. 1954; Здрав-

Велчо Велчев

Симеон Велчев

Иван Вельов

ни разкази за деца. 1954; Лисица-докторица. 1954 (2 изд. 1964); Яко Доросиев. Биогр. очерк. 1955; Стълба до небето. Разкази, фейлетони, очерци, 1957; Пътуване из родината. Пътеписи и очерци. 1961 (съавт. Гр. Угаров); Спасителният остров. Разкази. 1961; Началото на края. Разкази. 1962; По родните пътища и пътеки. Пътеписи и очерци. 1963 (съавт. Гр. Угаров); Загадъчният връх. Роман. 1963 (2 изд. 1967); Двама в пещерата. Роман. 1964 (2 изд. 1967); Здравковият сън. Разкази за деца. 1965; Анаконда. Разкази за животните. 1967; Дъбът на Ленин. Разкази и повести. 1970.

Лит.: Гр. Григоров. „Труд и хора". — Младо село, бр. 13, 1936; Г. Караславов. „Труд и хора". — Лик, бр. 30, 1936; Хр. Стойков. „Труд и хора". — Лит. час, бр. 40, 1936; А. Григоров. Нашите писатели и есперанто. — Заря, бр. 5129, 1938; Цв. Минков. Съвременната българска литература. — Език и литература, 1952, кн. 4; Хр. Йорданов. „Призори". Повест от П. Велков. — Читалище, 1953, кн. 9; Ив. Попиванов. Несполучлива повест. — Лит. фронт, бр. 13, 26 март 1953; Т. Чакъров. За стилните особености на една повест. — Лит. фронт, бр. 26, 1953; Ив. Сестримски. „Куче влачи". — Читалище, бр. 11, 1954; В. Александров. „Спасителният остров". — Пламъче, 1961, кн. 4; Г. Мицков. „Загадъчният връх". — Септемврийче, бр. 55, 1963; Д. Добрев. Пелин Велков на 60 години. — Нар. култура, бр. 10, 11 март 1967; Хр. Йорданов. Предг. към Загадъчният връх. Двама в пещерата. Романи. 1967; Н. Манолова. „Анаконда" — Нар. култура, бр. 46, 18 ноем. 1967.

мб

ВЀЛЧЕВ, Велчо Петров (15. VI. 1907). Роден във Враца. Основно и гимназиално образование получава в родния си град, завършва слав. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1934). През 1936—42 учителствува в Кърджали, Пловдив и София. От нач. на 1943 е доцент по бълг. и слав. филология в ун-та в Скопие. От 1945 е проф. по рус. литература във Филол. ф-т и ръководител на Катедрата по история на рус. и съв. литературата в Соф. ун-т. От 1965 е пенсионер. Чл. на БКП.

Разработва проблеми на старобълг. и възрожд. литература, на рус. литература и българо-руските културни и лит. връзки. Като изследвач В. показва интерес към фактите, към по-свежото им тълкуване. По-големи негови студии в тези области са: „Йордан Йовковите „Старопланински легенди" („Родина", 1938, кн. 3), „Социална структура на България през X век според Беседата на презвитер Козма" („Исторически преглед", 1945, кн. 2—3), „Руси и българи в движението за славянско единство" („Исторически преглед", 1947, кн. 1), „Л. Каравелов и Н. В. Гоголь. К истории русского литературного влияния в Болгарии" („Ученые записки Московского университета. Кафедра русской литературы", М., 1948), „Великата октомврийска социалистическа революция в изображението на българските поети („40 години от Великата октомврийска социалистическа революция". 1957), „Пенчо Славейков и руската литература" („Известия на Ин-та за бълг. литература при БАН", 1958, кн.7), „Чехов и българската литература" (сб. „А. П. Чехов. 1860—1960", 1961), „Към идейно-творческата проблематика на „Сказание о писменехъ" от Черноризец Хра-

бър“ („Известия на Ин-та за литература“, 1961, кн. 10), „Трагедия гордого искания познания, свободы, творчества. К идейной проблематике поэмы М. Ю. Лермонтова „Демон“ (сб. „Славянска филология“, т. IV, 1963), „Пиесата на М. Горки „На дне“ и прогресивното обществено движение в България“ (сб. „Славистични студии“, 1965), „И. С. Тургенев и русское освободительное движение“ („Изследвания в чест на академик Михаил Арнаудов“, 1970).

Съч.: Константин-Кирил и Методий в старобългарската книжнина. 1939; Отец Паисий Хилендарски и Цезар Бароний. 1943; „На дне“ в ново осветление. 1948; Въздействието на руската класическа литература за формиране и развитие на българската литература през XIX век. 1958; Тургенев в България. 1961; Руската литература в образци и очерци. XI—XVIII в. 1964.

Лит.: Ив. Кръстев. „Йордан Йовковите „Старопланински легенди“. — Родно изкуство, бр. 12, 1940; Кр. Генов. Пиесата на М. Горки „На дъното“ в ново осветление. — Език и литература, 1949, кн. 3; Ив. Сестримски. Нов труд за влиянието на руската литература върху българските писатели през турското робство. — Славяни, 1959, кн. 5; Г. Константинов. Ценен принос в науката за българо-руските литературни връзки. — Език и литература, 1960, кн. 2; Ив. Богданов. Принос за изучаването на българо-руските литературни отношения. — Бълг.-съвет. дружба, 1961, кн. 12; Ив. Цветков. Наука или наукоподобие? — Лит. мисъл, 1963, кн. 5; Проф. Велчо Велчев на 60 години. — Език и литература, 1967, кн. 3.

хд

ВЀЛЧЕВ, Симеон Христов (12. VI. 1902 — 16. IV. 1944). Роден в Котел. Основно у-ще завършва в Търговище, гимназия — в Шумен и Варна. Следва архитектура в Дрезден. Още като студент развива активна комунистическа дейност, сътрудничи на сп. „Нарстуд“. За тази дейност е осъден на 5 год. затвор (1929). След освобождаването му от затвора (1931) В. емигрира в СССР, където живее до 1937. В Б-я се завръща като още повъзторжен пропагандатор на комунистическите идеи, широко запознат с успехите на съв. поезия, особено с творчеството на В. В. Маяковски. През 1941 е интерниран в лагера „Гонда вода“ край Асеновград, а после в лагера „Кръсто поле“. Там пише по-голямата част от недовършената си поема „История“. След излизането му от лагера, на път за партизанския отряд „Чавдар“, е заловен от полицията и разстрелян край с. Белопопци, Соф. окр. В. е автор и на стихотворението „Вам“ и на няколко превода от Маяковски. „История“ е замислена като героично-романтическа поема за бойния път на БКП. В нея се чувствува влиянието на Маяковски.

Съч.: Избрани произведения. 1960.

Лит.: С. Русакиев. Маяковский и развитие болгарской литературы. — Год. Соф. ун-т, Истор.-филол. ф-т, т. XLV, 1949; Ст. Стоименов и Д. Доков. Симеон Велчев. Предг. към Избр. произведения. 1960.

хд

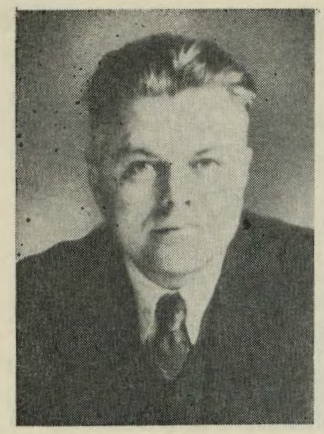
ВЀЛЬОВ, Иван (Иван Вельов Иванов) (11 V. 1905 — 26. III. 1974). Роден в София. Участвува като интербригадист в Гражданската война в Испания. Първите си лит. творби публикува през 1922. Сътрудничи на „Преглед“, „Дума“, „РЛФ“, „Кормило“, „Заря“ и др. Редактира в. „Брод“ (1936). Членува в Съюза на трудово-борческите писатели. Умира в с. Петково, Смолянски окр. Автор е на разкази и романи с прогресивно съдържание. В. рисува тежкия живот на трудовите хора, безработицата, мизерията, жестоката капиталистическа експлоатация. Пише и драми със сюжет от бълг. национално-революционно минало. Псевд.: Ванюша, Ванюша Велев.

Съч.: В тихата равнина. Повест. 1934; Деца. Разкази. 1934; Малкият Дон Кихот. 1934; Помощник архиварят Гунчов. Комедия. 1934; Пияница. Повест. 1935; Андрей Мавров. 1936; Чавдар. Драма. 1936; Ще дойде пролет. Съвременни разкази. 1936; Левски. Драма. 1937; Кавал свири на поляна. Драма. 1939; До моето либе. Драма. 1940; Чудовищната лъчиста птица. 1942.

Лит.: Н. Ланков. „В тихата равнина“. — Щит, бр. 20, 7 ян. 1934; М. Марчевски. Нови прощъпулки в детската литература. — Нова литература, кн. 8, 15 май 1935; Ив. Руж. Една повест. — Нова литература, кн. 8, 15 май 1935; Д. Калинов. „Чавдар“. — Час, бр. 14, 9 дек. 1936; Г. Павлова. „Ще дойде пролет“. — Земя и труд, кн. 9 и 10, май и юни 1936; Г. Бакалов. „Чавдар“. — Заря, бр. 4613, 23 ян. 1937; Тр. Пешевски. „Чавдар“.— Лит. глас, бр. 339, 27 ян. 1937; Г. Павлова. „Левски“. — Час, бр. 31, 7 апр. 1937; Н. Владимировски. „Левски“. — Гребец, бр. 1, 30 септ 1937; Ст. Ц. Даскалов. „Чавдар“.— Светлоструй, бр. 3, ноем. 1937.

ви

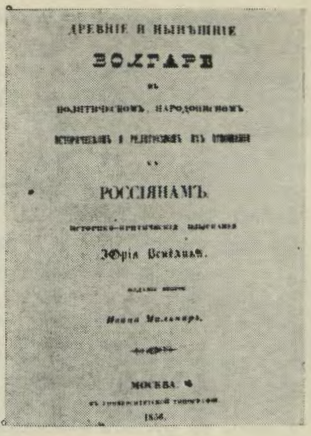
ВЕЛЯ̀НОВ. Кръстьо Димитров (6. IX. 1895 — 9. X. 1954). Роден в Крушово

Кръстьо Велянов

Юрий Венелин

ДРЕВНІЕ И НЫНѢШНІЕ

ЗОЛГАРЕ

РОССІЯНАМЪ

Юрія Венелина.

МОСКВА

Ю. Венелин.
„Древние и нынешние болгаре“

в интелигентско семейство. Баща му Димитър Велянов е един от създателите на революционната организация в Крушово, изпратен на заточение в Трикери през 1913. В. учи търговска гимназия в Солун, но когато залавят баща му, избягва в Свищов, където завършва търговското си гимназиално образование. Става учител и секретар на Околийското управление в родния си град. След I световна война семейството му се преселва окончателно в София, където той завършва право. През 1922 става ред. на в. „Устрем“ и на в. „Македония“, които по-късно напуща поради несъгласие с тяхната линия. Адвокатствува няколко години, а от 1935 до 1941 е ред. на в. „Днес“. От 1942 започва да редактира в. „Пелистерско ехо“. След 9 септ. 1944 се занимава с преводаческа дейност. Умира в София. В. е автор на редица статии нац.-освободителните борби в Македония през Възраждането, печатани в „Пелистерско ехо“, „Родина“, „Зора“, „Устрем“, „Днес“, „Македония“ „Вардар“, „Родина“, „Отец Паисий“, „Зора“, „Литературен глас“. В същите вестници и списания той сътрудничи и с разкази: „Истината на сърцето“, „Сълзите на войводата“, „Предял“, „Сърцето на Гена“, „По-силни от смъртта“, „Изпитание“ и др. В белетристичното си творчество рисува македонското революционно движение. Оставя много ръкописи с разкази и романи, които не издава приживе. Превежда творби на световни романисти, като Ст. Цвайг, Л. Бромфийлд, Ф. Купър и др. Псевд.: Милко Ралин.

Съч.: Милко Ралин и Бойко (псевд. на Никола Джеров). В бури. Разкази из македонската освободителна борба. 1926; Войните на цар Симеон. Страници от най-бурното и светло царуване в българската история. 893—927. 1927; Днешната политическа постановка на македонския въпрос. 1928; Седянка. Битова картина. Драматизирал Кр. Велянов по едноименния разказ на Т. Г. Влайков. 1939; Илинден 1903. Очерк за Освободителната епопея на Македония и Одринско. 1942.

Лит.: Ст. Младенов. „В бури“. Разкази из македонската освободителна борба от Кръстьо Велянов. — Листопад, 1927, кн. 5; М. Милетич-Букурещлиева. „В бури“. Разкази. — Макед. преглед, 1928, кн. 2.

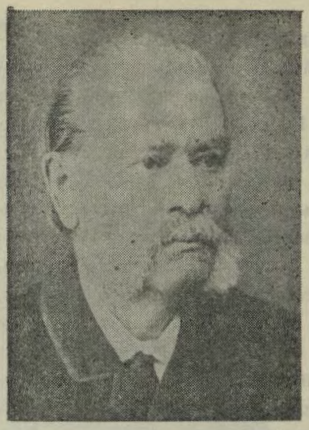
елк

ВЕНЕЛИН, Юрий Иванович (псевд. на Георги Хуца) (22. IV. 1802—26. III. 1839). Роден в с. Велика Тибава (Унгария). Останал от малък сирак, към него проявяват големи грижи близките му — записват го в Ужгородската гимназия, където В. се проявява като отличен ученик. Местното духовенство го изпраща като свой стипендиант в Сарматския лицей да следва филос. науки със задължение да се завърне след това учител в Ужгородската семинария. Увлечен от историята обаче, В. заминава тайно за Лвов. Там променя името си от Георги Хуца на Юрий В. и се записва в Лвовския ун-т. За да проучи по-обстойно историята на слав. народи, решава да замине за Русия. Избухването на грц. въстание обаче го кара да се

установи в Сегедин, където слуша лекции при сегединските професори. После се прехвърля в Кишинев. Със съдействието на генерал-губернатора И. Н. Инзов е назначен за надзирател и учител в семинарията. В Кишинев българите-преселници привличат вниманието на В. и той започва да проучва историята и езика им. Жаден за знания, през 1825 се озовава в Москва. Но вместо в Истор. филол. ф-т се записва в Медицинския ф-т. Като студент-медик В. не прекратява предишните си истор. занимания. Запознава се със С. Т. Аксаков, проф. М. П. Погодин. През 1830 В., който вече е обнародвал своето изследване „Древние и нынешние болгаре. . .", заминава за Б-я. Поради твърде неподходящото време — 2 год. след Руско-турската война (1828) — той не може да проникне в Централна Б-я. Успява да посети само Варна, Каварна, Кюстенджа, Бабадаг, Силистра. Болен и разочарован, заминава за Букурещ, където преписва доста грамоти. Веднага след завръщането си в Москва започва да работи над събраните материали, обработва влахобългарските грамоти, които Руската академия издава през 1840, написва „Граматика на сегашния български език". Неблагоприятните условия, при които живее, се отразяват на здравето му — той се усамотява, започва да страни от хората. По това време се запознава с В. *Априлов*. Горещото съчувствие от страна на този бълг. родолюбец и на одеските българи го ободрява. Априлов му изпраща ценни документи от бълг. истор. минало, съдействува му активно в неговите научни занимания. Но тази подкрепа идва твърде късно — с планове за широка научноизследователска дейност В. умира в Москва.

Първият книжовен труд на В. е рецензия върху книгата на И. Яковенко „Нынешнее состояние турецких княжеств Молдавии, Валахии и российской Бесарабской области". В нея той изказва възгледите си за произхода и миналото на българите. С насърчението и материалната помощ на М. П. Погодин през 1829 В. издава I т. от своето изследване „Древние и нынешние болгаре. . .". В него той си поставя задача да изучи истор. минало на североизточните европ. народи, като най-напред обръща внимание на българите. Съчинението му има полемичен характер. В. дава общи сведения за бита и полит. живот на българите, за особеностите на езика и религията им. Той се спира на въпроса за произхода на бълг. народ, на отношението на българите към Русия, като изтъква духовната връзка на двата народа по език, нрави и бит. През 1836 В. продължава издаването на ч. II на това съчинение. Целият том е отпечатан след неговата смърт. С този свой труд В. напомня на Русия за един поробен слав. народ, а на българите — за богатото им истор. минало. Към книгата проявяват огромен интерес много българи. Тя изиграва особена роля и за обществената и културната дейност на Априлов. В. има значение за бълг. култура не само с това съчинение. Значителен интерес представляват неговите изследвания върху бълг. граматика, фолклор, просвета и книжнина. Голям е приносът на В. за проучването на народното творчество, бита, езика и нравите на българите. Неговото писмо-програма до Априлов от 27 септ. 1837, изпратено в препис от Априлов до Н. Рилски, Р. Попович, Ем. Васкидович и др., активизира интереса на много бълг. книжовници към фолклора и етнографията. За В. се изказват с признателност изтъкнати възрожд. дейци. Някои негови книги се появяват в бълг. превод през Възраждането — бащата на Хр. Ботев Б. *Петков* превежда „Критические исследования об истории болгар". „О зародыше новой болгарской литературы" излиза в превод в две изд. — през 1842 и 1860.

Съч.: Древние и нынешние болгаре в политическом, народописном, историческом и религиозном их отношении к россиянам. Историко-критические изыскания Юрия Венелина. Т. I. М., 1829 (2 изд. 1856); О характере народных песен у славян задунайских. 1. Сербские. М., 1835; О зародыше новой болгарской литературы. 1838 (издадена на бълг. език през 1842 в Букурещ — „Заради возрождение новой болгарской словесности или науки" — и от Н. Даскалов в Цариград през 1860 — „О поникванье новобългарски писмености. . ."); Принятие християнства славянскими народами до Кирилла и Мефодия. М., 1839; Влахоболгарские грамоты. 1840; Древние и нынешние словене в политическом, народописном, историческом и религиозном их отношении к россиянам. Т. II. 1841; Критические исследования об истории болгар. 1849 (прев. и изд. през 1853 в Земун от Ботьо Петков — „Критически издиряния за историята българска на Ю. И. Венелина. . ."); Избрани страници. Под ред. на П. Динеков. 1938 (2 изд. 1942).

Стефан Веркович

Лит.: Две писма на Ю. И. Венелина до В. Априлов. — СбНУ, 1889, кн. 1, с. 176—190; Ив. Д. Шишманов. 1. Венелиновите книжа в Москва. — Бълг. преглед, 1897, кн. 8 и 10. 2. Първата среща на Априлова с Венелина. — Лит. научен сб. на Кюстендилското държ. у-ще. Кюстендил, 1900. с. 83—93; В. Н. Златарски. Юрий Иванович Венелин и значението му за българите.—Летопис на Бълг. книжовно д-во, кн. III за год. 1901—1902, 1903; М. Г. Попруженко. Ю. И. Венелин и неговото значение в история на Българското възраждане. — Православен проповедник, 1903, кн. 9; Хр. П. Стоилов. Дейност на Венелина по българския фолклор. — ПСп., 1905, кн. 66; М. Г. Попруженко. Ю. И. Венелин. — Бълг. истор. библ. 1929, кн. 2; Б. Пенев. История на новата българска литература. Т. III. 1933. с. 583—639; М. Арнаудов. Априлов. Живот, дейност, съвременници. 1935; История на българската литература. Г. II. 1966. с. 90—92; Б. Ст. Ангелов. 1. Венелин и нашите възрожденци. — Във: В зората на българската възрожденска литература. 1969. с. 159—178. 2. Из архива на Юрий Иванович Венелин. — Пак там, с. 178—187.

сб

„ВЕНЄЦ“. Илюстровано списание за ученици от прогимназията. От 1931 илюстровано списание за юноши и младежи. Основано от Съюза на учителите от прогимназиите и средните у-ща в Б-я. Излиза в С. от септ. 1911 в 10 кн. год. Ред. комитет: Н. Станчев, М. Теофилов, Хр. Кантарджиев. През II год. списанието се издава нередовно и до края на 1914 са отпечатани едва 10 кн. От юли 1914 спира. Възобновено е през септ. 1925 под ред. на М. Генов, Хр. Кантарджиев, Н. Станев и Сл. Генчев; излиза до окт. 1943. В течение на 21 год. „В.“ запазва характера си на научно-популярно и лит издание, предназначено за младежи. Съдържа художествени материали, биогр. и лит бележки за изтъкнати бълг. писатели, популярни очерци по история, география, естествознание, химия, физика, астрономия, вести, книгописен отдел. От 1925 на „В.“ сътрудничат Н. Фурнаджиев, Ас. Разцветников, Хр. Радевски, Ел. Багряна, Мл. Исаев, Ас. Босев, Н. Ракитин, Д. Пантелеев, Д. Габе, И. Стубел, Ем. Попдимитров, Г. Райчев, А. Каралийчев, Й. Йовков, Ст. Чилингиров, Ст. Ц. Даскалов, Ем. Станев, А. Страшимиров, К. Петканов и др. Бълг. литература от XIX и нач. на XX в. е представена с творби от В. Друмев, Л. Каравелов, П. Р. Славейков, Хр. Ботев, З. Стоянов, Ив. Вазов, К. Величков, Т. Г. Влайков, П. П. Славейков, П. К. Яворов и др. Истор. очерци съставя Н. Станев, а лит. бележки за писатели — М. Генов. Списанието е много популярно.

сг

ВЄРКОВИЧ, Стефан (5. III. 1827 — 30. XII. 1893). Роден в с. Угляра (Босна) в бедно селско семейство. Учи във францисканско католическо у-ще, след това във францискански манастир, в който става и монах. Следва богословие в епископския лицей в Загреб. Под влияние на илиризма хвърля монашеското расо и влиза в тесен контакт с представителите на срб. национална пропаганда. Като срб. мисионер посещава Далмация, Черна гора и Албания, а през 1850 се заселва в Сяр. В. изиграва голяма роля за националното възраждане в Македония—участвува в борбата на българите срещу грц. патриаршия, съдействува за развитието на учебното дело и утвърждаването на бълг. език. Поддържа връзка с бълг. дейци в Цариград. С изследователска страст събира етнографски материали и статистически сведения, записва народни песни, приказки, предания. За това е подпомаган от учителите и културните дейци в Македония. През Руско-турската освободителна война напуска Македония и заминава за Русия, като се установява в Петербург. През 1881 се завръща в Б-я. Първоначално живее в Пловдив, след това в София. Командирован от М-вото на просветата, няколко пъти посещава Родопите, за да провери достоверността на песните, публи-

кувани в сб. му „Веда Словена“. Умира в София.

В. има изключителни заслуги в областта на бълг. фолклор и етнография. През 1860 издава „Народне песме македонски бугара. Книга прва. Женске песме“. Независимо от някои слабости — неточност при предаване на езиковите особености, на метриката, ритмиката и т. н. — с богатото си съдържание, с високата си художествена стойност, както и със своя предговор и бележки сб. представлява едно от първите постижения на бълг. фолклористика. В. е съставител и на сб. „Веда Словена“, който излиза в две части. Поддавайки се на фантастични теории за произхода на славяните, заблуден от учителя Ив. *Гологанов*, с този сборник той става неволен поддържник на една от големите мистификации в областта на фолклора, разкрита впоследствие от науката. В. събира огромен фолклорен и етнографски материал, част от който издава, а друга част е отпечатана след неговата смърт. С усилията си да събере, да издаде и да проучи словесното творчество на бълг. народ и да подпомогне борбата му за национално освобождение В. заема достойно място в културната и полит. история на българите.

Съч.: Народне песме македонски бугара. Скупио Стефан Н. Веркович. Книга прва. Женске песме. У Београду, 1860; Древняя болгарская песня об Орфее. . . 1867; Описание быта болгар, населяющих Македонию. М., 1868; Веда Словена. Български народни песни от предисторична и предхристиянска доба. Открил в Тракия и Македония и издал Стефан Н. Веркович. Книга I. Београд, 1874; Веда Словенах. Обрядни песни от езическо време. Упазени со устно предание при македонско-родопските българомаци. Книга друга. С.-Петербург, 1881; Типографско этнографический очерк Македонии. Петербург, 1889; Сборник Верковича. I. Народные песни македонских болгар. Петербург, 1920; Lidové povídky jihomakedonské. Z rukopisu St. Verkovičovych. Прага, 1932; Народни песни на македонските българи (под ред. и с предг. на П. Динеков). 1966.

Лит.: М. Арнаудов. Веркович и „Веда Словена“ (Принос към историята на българския фолклор и на Българското възраждане в Македония). — СбНУ, 1968, кн. LII; Бележки за „Веда Словена“. — Читалище, 1873, кн. 6, 1875, кн. 13, 14; Ив. Гологанов. „Веда Словена“ от Ст. Веркович. — Новини, бр. 73, 1893; А. П. Стоилов. По възраждането на българите в гр. Сер. — Архив на М-вото на нар. просвещение, 1820, кн. 2; Ив. Д. Шишманов. Френската наука и „Веда Словена“ с особен оглед към критиката на Луи Леже. — В: сб. Луи Леже. 1925; А. П. Стоилов. Нов сборник от Веркович. — Македония, бр. 113, 1927; М. Арнаудов. Разцвет на българската народоука. — Учил. преглед, 1928, кн. 3; Ст. Младенов. Македония и сръбските учени. — Родина, 1930, кн. 3; Ст. п. Василев. Южнославянски народни приказки. — Родна реч, 1933—34, кн. 3—4; П. Динеков. Български фолклор. Ч. I. 1959. с. 90—93; Цв. Минков. Ст. Веркович и българите. — Славяни, 1961, кн. 2.

д.л

„ВЕСЕЛА БЪЛГАРИЯ“. Наименование на приятелски кръг интелигенти и общественици, с които се свързва възникването на първите анекдоти за бай Ганьо. В групата, която има характер на приятелска компания и се събира в соф. ресторанти, бирарии и кафенета през I пол. на 90-те год. на XIX в., освен Ал. *Константинов* участвуват и Б. Боев, Ал. Малинов, М. Тодоров, Т. Гатев, П. Абрашев, С. Иванчев, Ил. Миларов, Г. Калинков. Ал. Радев, Ив. Славов, М. Ничев, М. Славчев, Ф. Ив. Голованов, Ем. Иванов, Д. Илков, Н. Червенивановв. Те обменят в хумористичен тон спомени и впечатления от полит. живот и нрави в страната и от поведението на свои сънародници в чужбина. Във „В. Б.“ се набелязват случки, създават се настроения и атмосфера, които подпомагат Ал. Константинов в създаването на „Бай Ганьо“.

Лит.: К. Христов. Алеко Константинов. Спомени. — Мисъл, 1899, кн. 10; П. П. Славейков. Спомени и бележки. — В: Ал. Константинов. Събр. съч. Т. I, 1901. с. XLIV; Б. Боев. „Весела България“. Алеко като другар. — Лист „Алеко Константинов“, юни 1927; Ив. Гърчев. Как Алеко Константинов написа „Бай Ганьо“. Из спомените на Ал. Малинов. — Днес, бр. 46, 1936; М. Арнаудов. Към произхода и характера на Алеко Константиновия „Бай Ганьо“. — Изв. Ин-та за литература, 1965, кн. XVII.

бн

„ВЕСЕЛА ДРУЖИНА“. Седмичен вестник за деца и юноши. Излиза в С., 1933—1947. Редактира комитет. Изд. В. Станчев. Основатели на вестника са Ем. Коралов и В. Станчев. От год. V (1937) в редакцията влизат Ас. Разцветников и Ц. Цветанов. След 9 септ. 1944 излиза под ред. на Ем. Коралов и Л. Станчев. „В. д.“ съдържа разнообразно художествено четиво — стихове и гатанки, разкази, пътешествия и приключения, весели истории, картинни романи и

„Весела дружина“

др. Вестникът има широк кръг сътрудници. На неговите страници се печатат стихове за деца от Ас. Разцветников, Ел. Багряна, Калина Малина, Н. Фурнаджиев, Хр. Радевски, Ат. Далчев, Мл. Исаев, Ас. Босев, Цв. Ангелов; романи от Ем. Коралов и М. Петрова-Коралова; весели поеми от Л. Станчев; приказки и разкази от Ц. Цветанов. На „В. д.“ гостуват с разкази за деца и А. Каралийчев, Ем. Станев, Ил. Волен, Св. Минков, К. Петканов, О. Василев, Ст. Ц. Даскалов, М. Марчевски. Сътрудничат още и Т. Харманджиев, Тр. Симеонов, Ив. Вельов, Д. Пантелеев, Г. Караиванов, Н. Балабанов, Сл. Ангелов, В. Паспалеева, Ал. Геров, Ал. Муратов, Ив. Хаджимарчев, Н. Трендафилова и др. Редакцията отделя много място и за произведения на световната детска литература. Тя помества приказки от цял свят, както и романи от К. Чапек, Р. Киплинг, Е. Кестнер, Ф. Трелер, Г. Фери и др. По страниците на „В. д.“ фигурират още преди 9 септ. 1944 имената и на съв. детски писатели: Б. Житков, В. Бианки, К. Ив. Чуковски, В. Л. Дуров. Публикувани са повестта за рус. пътешественик Маклухо Маклай, научно-популярните четива на М. Илин, романът „Морският дявол“ от А. Р. Беляев и др. Освен художествена литература във вестника има и истор. четива за бълг. минало, научно-популярни разкази за тайните на природата, за живота на животните и др., научни новини и вести от цял свят. Поддържа се и специална медицинска страничка, както и отдел за забавни задачи и ребуси, за чието правилно разрешаване се раздават премии. Вестникът се илюстрира от Ст. Венев, В. Лукова, Б. Ангелушев и др. Редакцията издава и библ. „Весела дружина“ — 10 кн. год., която съдържа романи, разкази, приказки и поеми за деца от бълг. и чужди автори.

ецг

„ВÈСЕЛИ МÀСКИ“. Хумористична антология. Съст. Ив. Генадиев (С., 1930). Представени са 10 автори с по няколко хумористични творби. За всеки автор са дадени кратки биогр. бележки, придружени със скица, нарисувана от Ал. *Божинов*. В кратък предговор Генадиев обяснява, че при съставянето на антологията се е стремил да подбере най-хубавите и характерни хумористични произведения на писатели с утвърдени имена в бълг. литература. Поместени са творби от П. Р. Славейков, Хр. Ботев, Ал. Константинов, Елин Пелин, Ал. Божинов, Тр. Кунев, Ст. Л. Костов, Д. Подвързачов, Д. Калфов и Хр. Смирненски.

Лит.: А. Ф. „Весели маски“. — Съвременник, бр. 23, 25 февр. 1931; Л. Вълчанов. Литературни бележки. — Знаме, бр. 37, 18 февр. 1931.

ви

ВЕСЕЛÍНОВ, Георги Владимиров (3. III. 1909). Роден в София в семейството на строителен работник. Детството си прекарва в с. Рани Луг, Пернишки окр., където завършва първоначално у-ще. Гимназия учи в с. Койнаре, Врачански окр., Кнежа и Бяла Слатина. Завършва слав. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1934). Активно работи в БОНСС и в Академическото д-во. Учителствува в Кула, Пловдив и София. В сп. „Жътварка“ отпечатва първите си стихове със социална тематика. През II пол. на 30-те год. пише много произведения за деца, предимно стихотворения, поместени в сп. „Светулка“, „Детски свят“, „Венец“ и др. През 1947 няколко месеца е лектор по бълг. език в Бялград. В края на с. г. става асистент по теория на литературата в Соф. ун-т, от 1959 е проф. Член на БКП, на СБП.

Главният интерес на В. е насочен към бълг. литература след Освобождението и към детската литература. По-важни изследвания в тези области са: „Алеко Константинов. Критико-биографичен очерк“ („Го-

Георги Веселинов

„Веселушка“

Любомир Весов

дишник на Соф. ун-т, Филол. ф-т,“ т. 53, 1959, кн. 1), „Един отдавнашен познайник на малките читатели. Васил Ив. Стоянов на 75 год.“ („Септември“, 1955, кн. 8), „Ран Босилек — майстор на художественото слово за деца“ („Език и литература“, 1956, кн. 6), „Вапцаровите стихове за деца и юноши“ („Език и литература“, 1959, кн. 6).

Съч.: Чудният скитник. 1939; Батко казва. 1947; Златното пламъче. 1947; Ручеите пеят. 1948; Литературни очерци и портрети. 1959; Борбата срещу монархията и фашизма, отразена в българската литература. 1964; Димитър Полянов. 1964; Да четем и да броим. Стихове за деца. 1965; Майчица сенчица. Стихове за деца. 1968.

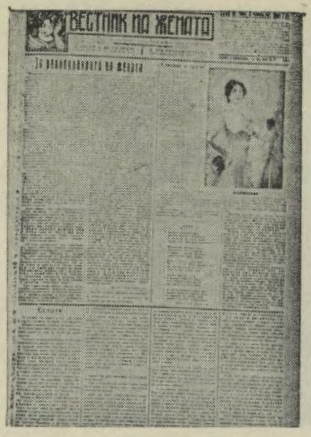
Лит.: Р. Ангелова. Хайдушката песен в детската литература. — Лит. фронт, бр. 29, 1953; Е. Метева. Нов принос в нашата преводна литература. — Език и литература, 1954, кн. 6; Г. Веселинов на 60 години. — Лит. фронт, бр. 10, 6 март 1969.

ип

„ВЕСЕЛЎШКА“. Весело илюстровано списание за деца. Излиза в С. в нач. на всеки месец, 1908—1910, Год. I— 12 кн.; год. II и III — по 10 кн. Ред. Елин Пелин и Ив. Пенов. Първото бълг. хумористично списание за деца. Отговаря на острата нужда от разработване на хумора в бълг. детска литература. Публикува статии, разкази, приказки, басни, рисунки, истории без думи, карикатури, ребуси, задачи, гатанки, пословици и др. — „преимуществено с весел характер, без подигравка и обида“. Съдържа предимно произведения на Елин Пелин. Във „В.“ са отпечатани първите редакции на много негови стихотворения и поеми за деца („Дядо Сечко, не сечи!“, „Добре дошел, кос!“, „Ластовичко!“, „Кукувица кука“, „Дядо Мраз“, „Синигерова жалба“, „Баба Марта“, „Весели очички“, „Две врабчета“, „Трите баби“, „Звяр нечуван“, „Кривото патенце“, „Ръкавичка“ и мн. др.). Елин Пелин помества в списанието и голям брой свои приказки — оригинални и преразказани, разкази и басни („Големи лъжи“, „Умник Гюро с умници другари“, „Голям Сечко, Малък Сечко и баба Марта“, „Хитри крадци“, „Три умни глави“, „Гузен негонен бяга“, „Цигански сън“, „Папай Маринчо, плюскай Черньо“, „Страшливият мъж“, „Чичо Пейо“, „Сливи за боклук“, „Правда и Кривда“, „Глупавият вълк“ и др.). Централно място във „В.“ заемат и приказките в стихове на В. Буш, преведени на бълг. от Елин Пелин и придружени с богати илюстрации.

ец

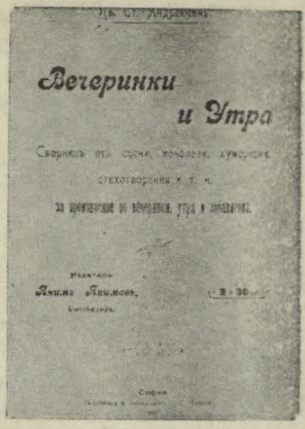
ВЀСОВ, Любомир Илиев (30. VIII. 1892 — 5. XI. 1922). Роден в София. През 1907 напуска соф. гимназия и няколко год. се сражава като четник с тур. аскер за свободата на Македония. През I световна война е ротен командир, известно време е комендант на Крушево По-късно следва право в Соф. ун-т „Кл. Охридски“. През 1922 В. заминава за Македония. На път за Битоля, за да заеме поста битолски войвода в с. Острилци, е открит от полит. си противници и за да не бъде хванат жив, се самоубива. Наред с революционната си дейност

„Вестник на жената“

Йордан Ветвинов

„Вечеринки и утра“

В. се занимава с литература, превежда рус. поети —А. Бели, Ф. К. Сологуб, Н. С. Гумильов и др. От 1913 в сп. „Демократичен преглед“, „Земя“, „Везни“ и др. се появяват негови стихотворения. В тях младият поет прави скръбни изповеди. Душата му е измъчена, смутена, обезверена от действителността, любовта му е несподелена. Но той вярва в революционната борба и наред с елегично-любовните мотиви се появяват творби с борчески настроения („Към родината“, „Край езерото“, „Към своите“ и др.). И в тях звучат нотки на самотност и скръб, на желание за бягство от жестокия и несправедлив свят.

Съч.: Стихотворения. 1923.

Лит.: С. Андреев. Любомир Весов. — Сговор, бр. 125, 1923; Хърватският печат за Любомир Весов. — Вардар, бр. 2, 1924; А. Дзивгов. Българските народни песни от Македония. — Полет, бр. 21, 1924; П. Ацев. Лириката на Любомир Весов. — Родина, 1927, кн. 10; Л. Ачкова. Любомир Весов, поетът на подвига. — Родина, 1930, кн. 4; В. Каратеодоров. Любомир Весов. — Македония, бр. 1117, 1930; В. Пундев. За Любомир Весов. — Вардар, бр. 31, 1930; Й. Стубел. Една вечер с Любомир Весов. — Вардар, бр. 30, 1930; Д. Талев. Любомир Весов и Илия Кушев. — Вардар, бр. 2, 1933; Н. Томалевски. Село Острилци — любното място на Л. Весов. — Макед. слово, бр. 40, 1935; А. Зайков. Любомир Весов. — Подем, бр. 18, 1937.

бв

„ВЀСТНИК НА ЖЕНА̀ТА“. Седмичен лист за литература, обществен живот, мода и домакинство. Излиза в С., 15 апр. 1921 — 5 юли 1944. Уредник Хр. *Чолчев*. Редактира комитет. По-късно Чолчев става гл. ред. Широко разпространен женски вестник с богат лит. отдел. Сътрудничат му голям брой писатели. Много от тях публикуват първите си творби, подписани с псевдоним. С подпис Елизабета Б. Ел. Багряна помества във „В. ж.“ най-ранните си стихотворения (1921). На неговите страници печатат стихове и Й. Стратиев, Д. Симидов, Й. Стубел, Ат. Далчев, Т. Траянов, К. Христов, Ем. Попдимитров, Н. Лилиев, Д. Пантелеев, Ас. Разцветников, Н. Ракитин, Н. Фурнаджиев, Бленика, М. Петканова, М. Грубешлиева, Т. Харманджиев, Д. Гундов, Тр. Симеонов, Б. Райнов, Мл. Исаев, Ас. Босев, Радой Ралин и мн. др. Един от постоянните сътрудници на лит. отдел е Г. П. Стаматов. С белетристични творби сътрудничат още Св. Минков, Л. Стоянов, Вл. Полянов, Г. Райчев, П. Михайлов, Ем. Коралов, Ф. Попова-Мутафова, В. Геновска, К. Петканов, Д. Калфов, М. Вълев Н. Райнов, Г. Караславов, К. Калчев,П. Вежинов, Ем. Станев, Кр. Григоров, Ст. Ц. Даскалов, О. Василев, Ем. Манов и мн. др. Клубът на бълг. писателки, основан през 1930, поддържа редовно своя страница във вестника, в която участвуват членките на клуба: Ел. Багряна, М. Грубешлиева, Бленика, Дора Габе, С. Йовчева, А. Каменова, Л. Касърова, Калина Малина, Е. Марс, М. Петканова, Северина, В. Бояджиева-Фол, Я. Язова, С. Янева, В. Страшимирова, З. Чолакова и др. От бр. 249,

1926, всеки месец „В. ж.“ излиза със специална детска страница „Мъничък свят“, редактирана от Д. Габе. Във вестника е отделено място и на писатели от световната литература: Л. Н. Толской, А. П. Чехов, М. Горки, А. А. Блок, А. Ахматова и М. Цветаева (прев. Багряна), Л. Н. Сейфулина (прев. Хр. Радевски), М. Зошченко, Ив. А. Бунин. С. А. Есенин, Е. Зола, Ги дьо Мопасан, А. Барбюс, Ш. Петьофи. Й. Дучич, Д. Максимович, К. Чапек, О. Уайлд, Е. По, А. Стриндберг и др. Вестникът отразява редовно лит. живот, отбелязва важни лит. год. и събития, помества биографичен и художествен материал. В специална рубрика се рецензират произведения на съвременната художествена литература и лит. история. Със статии и рецензии по лит. въпроси участвуват Ст. Чилингиров, П. Динеков, Г. Крънзов, Ал. Филипов, Ст. Божков, Н. Агънски, П. Пенев и др. „В. ж.“ взема отношение и по въпросите на театъра и живописта с театрални рецензии и отзиви за изложби.

ец

ВЕТВЙНОВ, Йордан Тодоров (15. III. 1897 — 21. VII. 1953). Роден в Дряново, прекарва голяма част от живота си в Попово. Завършва право в Соф. ун-т „Кл. Охридски“, специализира в Париж. Работи като съдия в София. Умира в София. Започва да печата стихове от 1921 в сп. „Парнас“, в. „Свободна мисъл“, „Вестник на жената“. Сътрудничи и на сп. „Хиперион“, „Гребец“, „Яснина“, „Завети“ и др. Редактира седмичника „Поповски новини“ (1924—36) и е един от организаторите на лит. живот в провинцията. Негови творби са поместени в сб. „Писатели-дряновци“, в антологията на сп. „Светлоструй“. Автор е на стихотворения, на патриотична поема за подвига на Бачо Киро, на драмата „Бунтовна пролет“. Превежда творби от фр., рус. и унг. поети: А. Мюсе — „Нощи“ (1927), П. Антоколски — „Син“ (1953), и др.

Съч.: Вчера. Стихове. 1930; Бачо Киро. Поема. 1937; Бунтовна пролет. Драма в 5 действия. 1948.

Лит.: Вл. Русалиев. Вчера. Стихове. — Мисъл, бр. 23, 1930; Д. Гундов. Две книги за Бачо Киро. — Час, бр. 10, 1937; Ат. Смирнов. Юрдан Ветвинов. — Писатели-дряновци. Лит. сб. Дряново. 1943.

ав

„ВЕЧЕРЙНКИ И УТРÀ“, сборник от сцени, монолози, хумористични, стихотворения и др. за произнасяне по вечеринки, утра и забавления.“ Съст. Ив. Ст. Андрейчин, изд. Я. Якимов. Кн. I, Кюстендил, 1903, 352 с. (2 изд. С., 1911, 347 с., 3 изд. 1930, 485 с.); кн. II, 1906, 352 с. (2 изд. 1931, 274 с.); кн. III, Варна, 1910, 320 с.; кн. IV,1910, 317 с. Освен откъси от публикувани оригинални и преводни произведения сборниците съдържат и нови, непечатани творби. Съставителят се е стремял да избира откъси с по-ефектно и интригуващо съдържание. Включени са сцени, монолози, стихотворения в проза, хумор и сатира, портрети и характеристики, откъси за декламации от Ив. Ст. Андрейчин, Елин Пелин, Ст. Михайловски, П. П. Славейков, К. Тетмайер, Ив. С. Тургенев, М. Твен, Ал. Константинов, С. Я. Надсон, Ив. Вазов, П. К. Яворов, Д. Подвързачов и др. В началото на първия сборник е поместена статия от фр. актьор Б. Коклен за изкуството на четеца и декламатора. В специална бележка към I т. от 1903 Андрейчин пише, че много голяма част от събраните материали не са поместени в сборника поради липса на място. Това е наложило издаването на II, III и IV т., в които са прибавени нови откъси, портрети и характеристики от бълг. и чужди автори, едноактни пиеси, монолози, преводни стихове от световната книжнина.

елк

ВЀЧЕРОВ, Методи (псевд. на Методи Стефков Петков) (24. I. 1896 — 6. VIII. 1947). Роден в Ямбол. Като ученик започва да печата стихове в сп. „Бисери“ (1911—12). Заедно с Ив. Карановски издава сп. „Тракийска лира“ (1915). Сътрудничи на сп. „Сила“, „Съвременна мисъл“, „Съвременна илюстрация“, на в. „Епоха“, „АБВ“, „Ек“, „Напред“, „Вестник на жената“ и др. Гонен и арестуван като един от ред. на в. „Пладне“ (1930—31). След 9 септ. 1944 е гл. инспектор в отдела за просвета и изкуство при „Отдих и култура“. Стиховете му са събрани в сб. „Светлини в леса“. Те са интимни размишления, написани в меланхоличен тон. Превежда „Гитанджали“ (1920) от Р. Тагор.

Съч.: Светлини в леса. Стихове. 1921.

Лит.: Цв. Минков. Методи Вечеров. „Светлини в леса“. — Демокр. преглед, 1921, кн. 4—5; Божан Ангелов. Нашето литературно движение през 1921 г. — Общ го-

дишник за България. 1922; Методи Вечеров. — Зем. знаме, бр. 277, 8 авг. 1947.

лв

ВЙДИНСКА КНИЖÒВНА ШКÒЛА. През II пол. на XIV в. Видин придобива все по-голямо полит. и културно значение в северозападните предели на бълг. държава. Неговият владетел Иван Срацимир (1365—96) се стреми да се откъсне от Търново и да стане независим. След смъртта на баща си Иван Александър (1371) той действително постига своята цел и подчинява в черковно отношение Видинския край на цариградския патриарх. Освен като полит. и черковен център Срацимир се стреми да издигне престолния си град и като център на книжовен живот. Той иска да създаде в двореца си библиотека, подобна на бащината си в Търново. Резултатите в това отношение са значително по-скромни от резултатите в Търново. Днес се знае, че за царската библиотека във Видин са писани два книжовни паметника. През 1348 по времето на „благочестивия и велик цар Александър заедно със своя син, младия цар Иван Срацимир", и по „повелята и желанието на великия и всеосвещен митрополит господин Даниил" се преписва от неизвестен автор, сродник на митрополита, четириевангелие. През 1360 се появява *Бдинският сборник* — единственият сборник в старобълг. литература, който съдържа жития (13) само за жени. От приписката към сборника се вижда, че той е писан по поръка на царица Анна, съпруга на Ив. Срацимир и дъщеря на влашкия воевода Никола Ал. Басараба. Житията имат апокрифен и полуапокрифен характер. В края на сборника е поместено описание на светите места. През 1365—70 Видин е под унг. владичество. Културният живот заглъхва, както личи от една приписка: „Написа тази книжка многогрешният и несмисленият по ум Драган, заедно с брата си Райко, в дните, когато унгарците владееха Видин, и голяма мъка бе за народа по това време." В края на XIV в. във Видин работи и *Йоасаф Бдински*. По същество книгите, появили се във Видин, не се отличават от книгите, създадени в Търново, затова по-скоро би трябвало да се говори за книжовен център, а не за книжовна школа във Видин.

Лит.: И. Мартинов. Бдински сборник 1360 г. — Памятники древней письменности и искусства, XXIII, СПб., 1882; А. И. Яцимирский. Мелкие тексты и заметки. — Изв. ОРЯС, XXI, 1916, кн. 1; Д. Цухлев. История на града Видин и неговата област. 1932. с. 157 и сл.; История на българската литература. Т. I. 1962. с. 280—281, 345.

кк

ВИРИНÉЯ ВЙХРА (псевд. на Вера Иванова Иванова) (3. XII. 1901). Родена в София. Завършва гимназия в родния си град и слав. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1924). Гимназиална учителка в София. Активно участвува в работата на учителската профопозиция, ръководена от партията. През 1941 е уволнена по ЗЗД. След 9 септ. 1944 работи в МНП, а по-късно е ред. в изд. „Народна младеж". Чл. на БКП, на СБП.

Започва да пише още като ученичка, но за пръв път публикува като студентка. Първото ѝ печатано стихотворение е „Те идат", (1921). От 1930 сътрудничи на „Вестник на жената", в. „РЛФ", на всички по-известни партийни и прогресивни лит. издания. Поезията ѝ има ясна социално-революционна насоченост. След 9 септ. 1944 в творбите си отразява соц. строителство и борбата за мир. За стихотворението „А там преди играеха деца" В. получава наградата на Националния комитет за защита на мира. Издава и цикъл стихотворения, посветени на вълненията на съвременната жена и майка.

Съч.: Устреми. Стихотворения. 1936; Двубой. Поема. 1945; Росстрой. Поема. 1947; Йорданка Чанкова. Поема. 1949; Труд и мир. Стихове. 1952; Любов. Стихове. 1961; Любов. Избрана лирика. 1967.

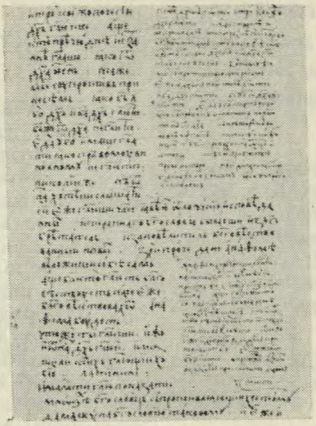
Лит.: Ив. Вельов. „Устреми". — Мисъл, 1936, кн. 11; Т. Монов. „Йорданка Чанкова". Поема от Виринея Вихра. — Нар. младеж, бр. 335, 18 авг. 1949; Б. Делчев. Една година лирика. — В: Мъките на реалиста. 1954; Ем. Петров. Проблеми на нашата съвременна поезия. — В: Поезия и псевдопоезия. 1956.

сг

ВИСАРИÒН ДÈБЪРСКИ (XVI в.). От бележки към негови книги се знае само, че е родом от Дебърско и че е работил в манастира „Йоан Кръстител" („Продром"). В. Д. е много продуктивен книжовник-преписвач. Характерно за него, е че не само преписва изцяло някои книги, но и сам прави подбор на отделни съчинения, които включва в своите ръкописи. Показва подчертана склонност към философско-исторически и граматически твор-

Виринея Вихра

Ръкопис на Висарион Дебърски

Станислав Вихров

би. Книжовното му дело не е проучено. Известните ръкописа на В. Д. са пръснати по различни книгохранилища и не са издавани.

Съч.: Поучения на Кирил Ерусалимски от 1547 (НБКМ, № 305); Сборник „Златоуст“ от 1547 (НБКМ, № 306); Сборник от философско-богословски и езикови трактати (НБКМ, № 311); Миней за месец юли от 1549 (НБКМ, № 915); Сборник от творби на Дионисий Ареопагит от 1553 (НБКМ, № 1032); Пролог (Хлудова сбирка, № 192).

ба

ВЙХРОВ, Станислав Крумов (23. IX. 1911). Роден в Пловдив. Майка му е учителка, а баща му — телеграфопощенец, активен профсъюзен деец. Основно и прогимназиално образование получава в София. През 1927 заминава за Франция. В Париж попада в средата на прогресивната бълг. емиграция — Н. Хрелков, Г. Бакалов, М. Тарабанов и др. Взема участие в стачните борби на фр. пролетариат. През 1931 се завръща в Б-я.Завършва гимназия като частен ученик в София. Обикаля различни градове в страната—Варна, Пловдив, Плевен и др., — като сменя различни професии. През 1938 се установява в София и се включва в групата около кафене „Средец“, в която влизат Т. Павлов, Кр. Григоров, В. Марковски, М. Марчевски и др. Заедно с Н. Вапцаров участвува в лит. кръжок при в. „*Литературен критик*“, в който печата свои творби. През 1941 заминава за Пловдив. Влиза във връзка с II въстаническа оперативна зона. Известно време е мобилизиран, след това става партизанин в бригада „В. Коларов“. Взема участие в Отечествената война като пом.-командир на III конен полк. Редактор е в Изд. на ОФ (1952—54), в сп. „Българо-съветска дружба“ (1954—56). Чл. на БКП.

В. е автор на поезия и проза. Първия опит в поезията прави със стихотворението „Бъди.“, отпечатано през 1937 във в. „Заря“. Същата год. излиза и стихосбирката му „Хайдути“. Произведенията му отразяват настроенията и страданията на онеправданите в миналото социални слоеве, устрема на участниците в съпротивата и Отечествената война.

Съч.: Хайдутин. Стихотворения. 1937. (2 изд. 1942); Песен на пристанището. 1939; Бъди! Стихове. Пловдив, 1945 (2 изд. 1968); По пътя на победата. Записки на един загинал на фронта пом.-командир. 1947; Боен път. Роман. 1955 (съавт. Ас. Доспейски); Партизански нощи. Стихотворения. 1962.

Лит.: Кр. Белев. Станислав Вихров (Биогр. бел.). — В: Антология на новата българска литература. Кн. първа. Бълг. поети. 1940; Ив. Вандов. Против някои вредни и упадъчни прояви в нашия културен живот. — Младеж, 1947, кн. 11; Кр. Белев. „По пътя на победата“. — Радикал, бр. 13, 1948; Ив. Рудников. „Партизански нощи“. — Вечер. новини, бр. 3428, 1962.

сг

ВЛАДЙКИН, Иван С. (I пол. на XIX в. — неизв.). Роден в Търново. Учи в Цариград, учителствува в Плевен и на др. места в Б-я. През 1870 издава две истор. драми: „Владислав, крал български“, превод

от срб. език на пиесата на Й. Стерия Попович, и „Велики княз Борис“, с които предизвиква унищожителната критика на Н. *Бончев* и на Хр. *Ботев* (стихотворението „Защо не съм? . . .“).

Съч.: Писма за службата божия в православната църква. От сръбский на български язик от И. С. Владикин, търновца, а напечатана с иждивението на Неша Неделкова, коприщенина. В Белград, 1858; Позорищни дела от И. С. Владикина. I. Владислав, крал български. II. Велики княз Борис. Букурещ, 1870.

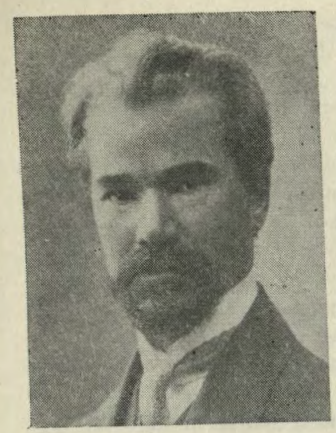
Лит.: „Владислав крал“, „Велики княз Борис“. — ПСп., 1872, кн. 5—6.

ст

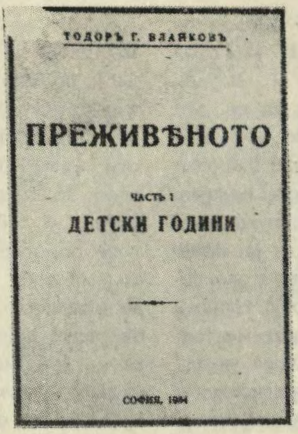
ВЛАДИСЛА̀В ГРАМАТѝК (20-те год. на XV в. — неизв.). Роден в гр. Ново бърдо, югозападно от Прищина, важен рударски център по онова време. Там били заселени и българи от Североизточна Македония и Моравско, поради което с известно основание може да се смята, че В. Г. произхожда от бълг. семейство. След разоряването на родния му град от турците (1455) живее в с. Младо Нагоричино, Кумановско, в Жеглиговския манастир, в Рилския манастир и др. Достоверните сведения за него стигат до 1480. В. Г. е ревностен и съзнателен радетел на южнослав. културно сближение. Тази важна за оня истор. момент задача постига както със съдържанието на своите ръкописни сборници, така и като писател, който грижливо прилага и утвърждава правописната реформа на патриарх *Евтимий Търновски*. В това отношение той заема особено място в историята на културните връзки между бълг. и срб. народ. В. Г. е един от големите и талантливи южнослав. книжовници, живели и работили през XV в. Той е образован книжовник, даровит разказвач, с големи научно-литературни интереси, познава добре съдържанието на слав. и виз. ръкописи (главно патерици и панегирици), оказали силно влияние върху неговия стил и език. Книжовните му занимания свидетелствуват за съзнателно свързване на литературата с живота; негова основна грижа не е да даде изобщо благочестиво четиво, а чрез направения подбор на четивата да укрепи народностното чувство у читателя, да му вдъхне вяра, да засили твърдостта му при тежките условия на робската действителност. Най-важно произведение на В. Г. е „Разказ за пренасяне мощите на Иван Рилски от Търново в Рилския манастир“.

Съч.: Сборник от 1455—1456, писан в с. Младо Нагоричино, известен още под името „Пределi“. Не е запазен изцяло; в него са поместени 23 статии, повечето от които са насочени срещу римската черква. Намира се в Одеса, в ръкописната сбирка на В. И. Григорович. От него не е публикувано нищо; Загребски сборник (Панегирик) от 1469, писан в Жеглиговския манастир. Огромен ръкопис (771 л., голям формат), оформен художествено с разноцветни заглавия и орнаменти, с хубаво и четливо писмо. Съдържа 87 съчинения на изтъкнати черковни автори, между които Климент Охридски и патриарх Евтимий. Съхранява се в Загреб; Сборник от 1473, съставен също в Жеглиговския манастир. Съдържа 31 проповеди, поместени на 562 л. Нарича се още „Адрианти“, понеже началните 22 слова са от Йоан Златоуст. Пази се в библ. на музей Рилски манастир; Рилски сборник (Панегирик) от 1479, писан в Жеглиговския манастир. Състои се от 735 големи л. и съдържа общо 111 съчинения, между които и съчинения от бълг. автори — Климент Охридски, патриарх Евтимий, Григорий Цамблак, Йоасаф Бдински, Димитър Кантакузин, има жития на бълг. дейци — Кирил Философ, Иван Рилски, Теодосий Търновски и др.; Шестоднев. Познат по препис на рилския монах Мардарий, който го преписва през 1480 за нуждите на Рилския манастир. Не е запазен. Позната е само приписката на Мардарий. Съхранява се в Москва — Държ. библ. „Вл. Ил. Ленин“ — ръкописна сбирка В. И. Григорович, № 1734; Рилска повест. Оригинална творба на Владислав Граматик, разказваща за тържественото пренасяне мощите на Иван Рилски от Търново в Рилския манастир през 1469. Разказът, познат по две редакции — обширна и кратка — е бележита творба в развитието на старата бълг. литература, ярко очертава художествените дарования на автора, овладял лит. особености на своето време.

Лит.: D. Daničić. Rukopis Vladislava Gramatika. — Starine, I, 1869; М. Н. Сперански. Загребският ръкопис на Владислав Граматик. — СбНУ, XVI—XVII, 1900; П. А. Сырку. Очерки из истории литературных сношений болгар и сербов в XIV—XVII веках. СПб., 1901; П. Ников. „Пренасяне мощите на Иван Рилски от Търново в Рилския манастир“ от Влад. Граматик. Увод и прев. — Бълг. истор. библ., 1928, кн. 2; Й. Иванов. Жития на Иван Рилски. — Год. Соф. ун-т, Истор.-филол. ф-т, 1936, кн. XXXII; Ю. Трифонов. 1. Софийската редакция на Владислав Граматиковия разказ за пренасяне мощите на Иван Рилски от Търново в манастира. — СпБАН, 1940, кн. IX. 2. В кой Никопол са били внесени мощите на Иван Рил-

Тодор Г. Влайков

Т. Г. Влайков. „Преживяното"

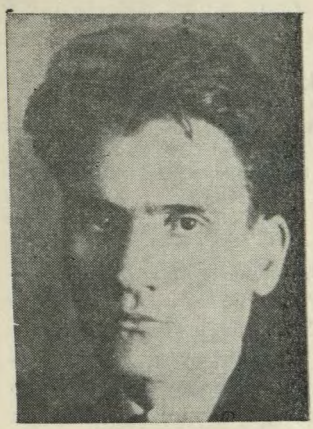
ски в 1469 г. при връщането им от Търново в манастира. — Сборник в чест на проф. П. Ников. 1940. 3. Владислав Граматик живял ли е в Рилския манастир. — Учил. преглед, 1943, кн. 8; В. Сл. Киселков. 1. Родното място на Владислав Граматик. — Изв. Бълг. истор. д-во, XIX—XX, 1944. 2. Владислав Граматик и неговата Рилска повест. 1947. 3. Нов лъч върху книжовната дейност на Владислав Граматик. — Изв. Бълг. истор. д-во, XXII—XXIII, 1948; П. Динеков. Стара българска литература. Ч.II. 1953; История на българската литература. Т. I. 1962. с. 362—372; Г. Данчев. Рилската повест на Владислав Граматик и споровете около двете ѝ редакции. — Трудове на Висшия педагог. ин-т „Братя Кирил и Методий", III, 1966, с. 51—87; Г. Данчев. Владислав Граматик — книжовник и писател. 1969.

ба

ВЛАЙКОВ, Тодор Генчов (13. II. 1865 — 28. IV. 1943). Роден в Пирдоп. Произхожда от полуградско семейство с патриархални традиции и добродетели, които оказват извънредно силно въздействие върху оформянето на мирогледа му. Учи първоначално в родния си град, завършва гимназия в София (1885). Изпратен е като държ. стипендиант в Истор.-филол. ф-т в Москва (1885—88). Чрез трудовете на рус. либерален народник Н. К. Михайловски възприема народническата идеология, напуска ун-та и става учител в родното си градче, за да осъществява на практика народническите идеи. Като учител и училищен инспектор, като публицист и автор на разкази и повести отстоява своите възгледи. Постепенно се увлича в обществените борби и четвърт век е активен политически деец — един от основателите на Радикалната партия, депутат в Народното събрание (1901, 1919—20), основател на първата кооперация в Б-я (1890), един от основателите и председател (1898) на Бълг. учителски съюз, ред. на сп. „Демократически преглед". В средата на 20-те год. доброволно напуща полит. арена и отново се връща към творческа дейност. Действителен чл. на БКД (дн. БАН) от 1900. Умира в София.

В. споделя характерните за дребнобуржоазния радикализъм нестабилност и противоречивост, наивност и полит. опортюнизъм. Той познава добре трудния живот на човека от народа и желае да помогне на изнемогващия селянин и занаятчия да се отърве от чорбаджии и бирници, но не вижда истинския път за подобряване на положението му. Смята, че едва ли не всичко се изчерпва с просветителската мисия на интелигенцията — главно учителите. Щом отвори очи, селянинът ще види откъде идат злото, нещастията и мизерията; ще се научи да обработва земята и в края на краищата ще спаси и укрепи имота си. Наивният и илюзорен характер на тези Влайкови народнически възгледи е съвсем очевиден. Но независимо от илюзорността и консерватизма, дори народническата идеология е по същество демократична идеология, отразяваща своеобразния демократизъм на селската маса. Лит. интереси на В. датират още от ученическите му години. Пише много, но отпечатва само няколко стихотворения. Скоро се отказва от пое-

зията. Под влиянието на Л. Каравелов, Ил. Р. Блъсков и Ив. Вазов, на Н. В. Гогол, Л. Н. Толстой, Т. Шевченко, М. Вовчок, Г. Успенски, В. Г. Короленко и на др. рус. и укр. писатели пише първите си по-големи разкази „Седянка“ и „Разказ на една бабичка“ („Златко“). В тях, макар да личи неукрепналото перо на начеващия белетрист, се проявяват характерните особености на Влайковия почерк — той разказва бавно и спокойно, със склонност към описателност, топлота и сърдечност, с известна наивна сантименталност. С повестите „Дядовата Славчова унука“ и „Леля Гена“ В. се налага като оригинален и надежден творец — със свое художествено виждане, със свой стил и писателски темперамент. Като използува впечатленията и спомените си от детството, той описва с поетично въодушевление родната патриархална обстановка и с лиричен тон разказва за милите на сърцето му образи. В „Дядовата Славчова унука“ патриархалният бит е одухотворено пресъздаден чрез любовта на двамата млади и нескритата симпатия на автора към патриархалните добродетели на Дядо Славчо, а в „Леля Гена“ — чрез трагедията и саможертвата на привързаната към семейството и патриархалния морал нещастна жена. В съгласие с народническата си идеология В. описва патриархалния бит и утвърждава битовата белетристика, битовия реализъм в бълг. литература. А с идеализацията на нравствените основи и добродетели на отмиращите патриархални дребнобуржоазни отношения в изображението му се вмъкват и романтични елементи с битово-консервативен оттенък. В „Косач“, „Чичо Стайко“, „Вестовой“, „Ратай“, „Кметове“ и др. писателят показва разклатения вече патриархален бит. В живота са проникнали нови явления и процеси. Започва разрушаването на старите отношения, нравствени норми и понятия. Любимите герои на В. понасят тежки удари, тяхната участ става още по-нерадостна. Писателят изпитва болка от краха на народническите илюзии и от страданията на близките на сърцето му хора, не приема редица явления и страни на тогавашното общество и на буржоазната държава— данъците, военщината, котерийно-партизанските борби и т. н. Той осъжда една противохуманна система и придава критико-изобличителен облик на художественото ѝ изображение. Чрез вмъкване на образа на учителя-народник в „Кметове“ („В село, „хроника“), „Среща“, „Учител Миленков“ и др. В. има възможност по-определено да изрази народническите си възгледи. Но това е съвсем идеализиран образ — авторски резоньор, който или изпада в наивни положения, когато се сблъска с действителността и с това опровергава авторовите идеи, или съвсем книжно и неубедително декламира народническите принципи. След 1925 В. пише битовите повести „Стрина Венковица и снаха ѝ“ и „Житието на една майка“, където напълно в духа и стила на първите си творби пресъздава отново патриархалния бит с някои семейни конфликти и нравствено-религиозни проблеми. Най-значителното му дело от този период е тритомното мемоарно произведение „Преживяното“: „Детски години“ (1934), „Като бях момче“ (1939), „Гимназист в София“ (1942). Освен историко-познавателна стойност „Преживяното“ притежава и ценни художествени качества. Като тръгва от родния дом и семейство, В. разширява кръга на спомените и впечатленията си, рисува, макар и през погледа на детето и юношата, сравнително широка картина на живота в Б-я през 70-те и 80-те год. на м. в. С трогателна правдивост е обрисувано всичко онова, което е вълнувало детето и юношата. Писателят вдъхва поетичен живот на първите детски впечатления и представи от родния дом и от най-близките хора в къщи и на описанията на родното Средногорие; споделя първите си творчески вълнения. „Завой“ е своеобразно продължение на „Преживяното“, макар и разказът да се води в трето лице, тъй като в него се говори за пребиваването на В. в Москва, за идейния му „завой“ и за обществената му дейност в родината. Но истинският разказ заема незначително място, надделява публицистиката. В. разказва спокойно и аналитично, непринудено, в народен дух. Неговото повествование е битово плътно и обективно, но доста мудно, статично и еднообразно. В. е искрен и чистосърдечен, съсредоточен и съдържателен разказвач, който се придържа близо до действителността. В неговите разкази и повести са малко изненадващите ходове в сюжетното развитие, полетите на творческата фантазия. Понякога писателят стига до битовизъм и описателство. Псевд.: Веселин, Здравко.

Васил Воденичарски

Съч.: Леля Гена. Повест. 1890 (2 изд. 1917, 3 изд. 1947); Разкази и повести. 1897; Седянка. Разказ. Б. г.; Дядовата Славчова унука. Повест. Б. г. (2 изд. 1928, 3 изд. 1929 със загл. Две се млади залибиле, 4 изд. 1956); Завои. Из жизнения път на един писател и общественик. 1935; Преживяното. I. Детски години. 1934. II. Като бях момче. 1939. III. Гимназист в София. 1942; Стрина Венковица и снаха ѝ. Повест. Б. г.; Вестовой. Повест. Б. г.; Из „Преживяното". 1946; Избрани съчинения. Дядовата Славчова унука. Леля Гена. Ратай. Из „Преживяното". Под ред. на Г. Константинов. 1949; Ратай. Разказ. 1957; Русите идат. Откъс из „Преживяното". 1960; Разкази и повести. Под ред. на К. Константинов. 1967; Съчинения. Т. I—VI. 1925—31; Съчинения. Т. I—IV. 1914—46; Съчинения. Т. I — VIII. 1963—64.

Лит.: Т. Г. Влайков. Лит. и обществено дело. 1935; Г. Кръпзов. Т. Г. Влайков. Биогр. скици. 1935; Г. Константинов. Т. Г. Влайков. Лит.-крит. очерк. 1960; Д. Благоев. 1. Разлагане на старите основи в народния живот. Нашата художествена литература. — В: Обществено-литературни въпроси. Т. I. Пловдив, 1901. с. 1—25, 186—229, 2. Из живота и литературата. — Ново време, 1902, кн. 3; Г. Бакалов. Българската литература и социализмът. — В: Българската литература и социализмът. 1911. с. 54—58; В. Миролюбов (Кр. Кръстев). Орисията на българската жена и майка. — В: Христо Ботев, П. П. Славейков, П. К. Яворов. 1917. с. 93—100; Ст. п. Василев. Т. Г. Влайков. — В: Българският писател и родната реч. 1933; (вж. и в Срещи и разговори. 1960. с. 47—57); Н. Райнов. Вечното в нашата литература. 1941; Б. Нонев. Т. Г. Влайков. Съчинения, т. I и II. — Изкуство и критика, 1944, кн. 8; В. Иванов. Т. Г. Влайков. Очерк. — В: Портрети от близо и далеч. 1946; Цв. Минков. Т. Г. Влайков — Веселин. — В: Очерки на българската литература. 1946; Ст. Чилингиров. Т. Г. Влайков. — В: Моите съвременници. 1955; Г. Константинов. Т. Г. Влайков. — В: Писатели-реалисти. 1956; Г. Веселинов. Т. Г. Влайков. — Септември, 1958, кн. 4; Л. Велева. Т. Г. Влайков .— Пламък, 1958, кн. 6; Ж. Авджиев. 1. Т. Г. Влайков. — В: Народнически илюзии и художествена правда. 1963. 2. Художник на народния бит. — Лит. мисъл, 1962, кн. '; Л. Георгиев. Т. Г. Влайков. — Родна реч, 1965, кн. 4; Д. Леков. Обществено въздействие, литературни образци, традиции. — В: Проблеми на българската белетристика през Възраждането. 1970. *жа*

ВОДЕНИЧА̀РСКИ, Васил Георгиев (12. I. 1918 — 28. IV. 1944). Роден в с. Хай редин, Врачански окр. Произхожда от бедно селско семейство. Основно образование получава в родното си село, гимназия учи в Оряхово и Лом. Като ученик участвува в марксически кръжоци, преследван е, изключван и арестуван за антифашистка дейност. От 1937 следва педагогика в Соф. ун-т „Кл. Охридски". Чл. е на ръководството на БОНСС в Истор.-филол. ф-т и един от дейните организатори на студентските борби. Интерниран е в Несебър (1938), въдворен е на принудително местожителство в Хайредин (1939), където работи като нелегален функционер на РМС. През 1938—39 В. сътрудничи със статии, репортажи и разкази на в. „Академик", „Гребец", „Предел", „Ново слово", „Култура" и др. По-късно публикува репортажи във в. „Светлоструй", „Кооперативна защита" и „Млад кооператор". През 1940—41 негови творби се явяват по страниците на в. „Заря", „Завой" и сп. „Наука". Участвува и в 2 лит. сб.: „Жажда" (1939) и „Зимна тетрадка" (1940). През 1941 (заедно с Н. Вапцаров, Ем. Шекерджийски и др.) получава задача да обедини прогресивните писатели около в. „Литературен критик". Там той печата свои репортажи и завежда актуалната рубрика „Наблюдателница" с псевд. Чубай. През септ. 1941 е интерниран в концлагера „Кръсто поле", с. Еникьой (Гърция), където става чл. на БКП. Репортажът „Концлагерът „Еникьой" и няколко разказа, изнесени нелегално от лагера, разкриват настроенията и борбите на концлагеристите. Веднага след освобождаването му от лагера на 6 ноем. 1943 В. минава в нелегалност; организира бойни групи, изпраща застрашени другари в Балкана, затяга партийните орга-

низации в поверения му район и образува нови, създава комитети на Отечествения фронт, участвува в престрелки с полицията и пр. През този период е секретар на Огостенския партиен подрайон — един от четирите подрайона на Оряховската партийна организация — и зам.-командир на Дунавския отряд. Заедно с четирима партизани е обграден в лозята край с. Липница, Врачански окр., и загива в неравен бой с полицейски и жандармерийски части.

В репортажите му са скицирани от натура образи на млади хора, които страдат и се борят против фашисткия терор, търсят да намерят простор за изява на своите творчески сили и се задъхват в атмосферата на полицейщина, малодушие и еснафство. В. изразява копнежа на прогресивната младеж по щастлив живот и нейната вяра в победния ход на борбата. В. е автор на 3 сборника с разкази и репортажи.

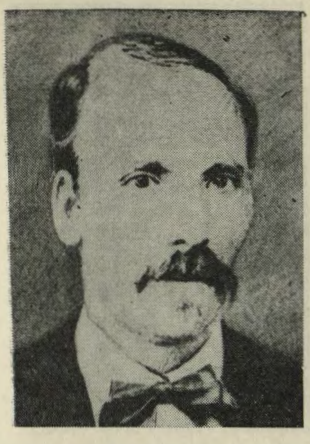
Съч.: Равнината тръпне. 1939; Искри. 1940; Земя и хляб. 1940; Избрани разкази и репортажи. 1949 (под ред. на А. Стойков); Избрани произведения. 1960 (под ред. на В. Андреев); Съчинения. 1964 (под ред. на Л. Георгиев).

Лит.: Васил Воденичарски. Възпоменателен лист. Плевен. 1945; В. Андреев. По неговия път. . . — Млад. трибуна, бр. 6—7, 1945; Ал. Муратов. В. Воденичарски. — Кооп. младеж, бр. 4—5, 1945; А. Барух. В. Воденичарски. — Лит. фронт, бр. 36, 1946; Т. Стойчев. Животописни бележки и спомени за В. Воденичарски. — Нар. младеж, бр. 240, 1949; А. Митев. — В: Партизанският отред Г. Генов. 1952; Ст. Продев. Писатели-борци, писатели-герои. — Отеч. фронт, бр. 4052, 5 септ. 1952; Ж. Авджиев. Вдъхновяващи примери. — Език и литература, 1954, кн. 4; М. Наимович. Подвигът на писателя комунист. — Лит. фронт, бр. 16, 22 апр. 1954; Ал. Сегренски. За литературното наследство на загиналите в антифашистката борба писатели и поети. — Ново време, 1957, кн. 9; В. Александров. Борец и писател. — Раб. дело, бр. 118, 28 апр. 1959; М. Петров. В. Воденичарски. — Зем. знаме, бр. 3939, 28 апр. 1959; Ив. Сестримски. В. Воденичарски. — Септември, 1959, кн. 4; А. Барух. В. Воденичарски не беше Ахилес. — Вечер. новини, бр. 2728, 2 юни 1960; Л. Георгиев. 1. В. Воденичарски. — Родна реч, 1964, кн. 3. 2. Талант и младост — за народа. — Нар. младеж, бр. 100, 1964. 3. В. Воденичарски. — Пламък, 1964, кн. 7; А. Барух. Пламенен, силен, пълен с надежди. — Вечер. новини, бр. 3933, 1964; Б. Тодоров (Ив. Сестримски). В. Воденичарски. — Лит. фронт, бр. 17, 1964; В. Александров. С вяра в победата на комунизма. — Раб. дело, бр. 117, 1964; Ал. Кирков. В. Воденичарски. — Читалище, 1964, кн. 5; Ив. Бурин. Един от поколението. — Лит. фронт, бр. 4, 11 ян. 1968; Ив. Вандов. Един от незабравимите. — Нар. култура, бр. 30, 20 ян. 1968; Л. Георгиев. Вдъхновение на бореца. — Пулс, бр. 2, 23 ян. 1968.

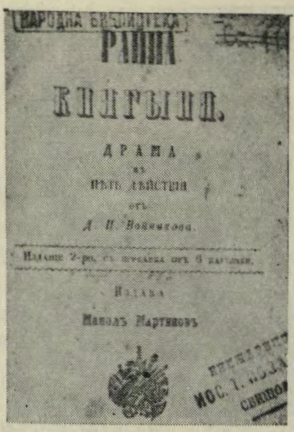
лг

ВОЙНЙКОВ, Добри Попов (10. XI. 1833 — 27. III. 1878). Роден в Шумен, където учи при учителите С. *Доброплодни*, С. *Филаретов* и Ив. *Богоров*. Първият от тях му оказва особено силно въздействие и събужда у него интерес към театъра с представянето на пиесата „Михал Мишкоед“ през 1856. В. наблюдава и живота на унг. и пол. емигранти в Шумен, свири в оркестъра на унгареца Шафран. През 1856 заминава за Цариград и учи във Фр. колеж. През 1858 се връща в Шумен и става учител. В. реформира у-щето, съставя учебници, пише стихотворения и диалози, държи сказки, създава оркестър, урежда тържествени изпити в края на учебната година, организира театрални представления, композира училищни песни. Влязъл в конфликт с местните чорбаджии, той напуска Шумен (1864) и се установява в Браила като учител в бълг. у-ще. Редактира в. „Дунавска зора“ (1867—70), написва няколко пиеси, създава театрално д-во. За пръв път в историята на бълг. театър В. привлича жени-актриси (М. Попович, Ал. Радионова, Ек. *Василева*, А. х. Костович и др.). Трупата на В. изнася първото си представление „Стоян войвода“ през 1866. С. г. тя гостува в Букурещ и играе в салона на Националния театър в присъствието на рум. крал. Биографичните сведения за В. след 1870 са все още неуточнени. Вероятно през 1871—73 е учителствувал в Гюргево. През 1873 приема рус. поданство и се връща в Шумен, където е учител. След 2 год. обаче е принуден да напусне Б-я. През Руско-турската освободителна война е назначен за управител на Търновското сиропиталище. Умира от тиф в Търново.

В. развива широка обществено-културна дейност. Той се бори срещу консерватизма в училищното дело, съставя учебници:„ Сборник от разни съчинения“ (1860) — антология от лит. образци (главно от фр. литература); „Кратка българска история“ (1861) — един

Добри Войников

Д. Войников. „Райна княгиня“

от най-добрите учебници по история до Освобождението; „Кратка българска граматика с упражнения“ (1864); „Ръководство за словесност. . .“ (1874) — учебник по теория на литературата, съставен главно въз основа на фр. образци, като се използуват и примери от българ. литература и народното творчество; в него за пръв път се разглежда българ. стих. Хр. Ботев критикува остро ръководството, защото е съставено механично по чужди образци и не държи сметка за действителните нужди на българ. у-ще. В полит. живот В. навлиза главно като ред. на „*Дунавска зора*“. Във вестника си той води борба срещу чорбаджиите, фанариотското духовенство, тур. потисничество, подкрепя делото на революционните комитети, но не стои на последователни революционни позиции и покъсно минава изцяло в лагера на просветителите. Като писател В. работи в областта на поезията, драмата и лит. критика. Главната му заслуга е в историята на българ. театър и драма. Талантлив и неуморен театрален организатор, той полага големи усилия за създаване на национален репертоар. Започва с дидактично-патриотични диалози. Национално-патриотичният му патос се проявява в истор. драма — „Стоян войвода“ (някои оспорват авторството на В.), „Райна княгиня“, „Покръщение на Преславский двор“, „Велислава“ (по-късно преработена в стихове — „Фросина“), „Възцаряването на Крума Страшний“. Чрез величавите образи на миналото се стреми да събуди националната гордост на съвременниците си. В. отдава огромна патриотично-възпитателна роля на театъра — чрез театъра „всеки може да види и ся научи своята длъжност към отечеството си, към народа си“. С героичното си съдържание, с истор. си образи и с патриотичните си призиви неговите драми са вълнували тогавашната театрална публика, въпреки че притежават основни недостатъци в композицията, изображението на лицата, драматичната техника, езика. Художествени качества има комедията „Криворазбраната цивилизация“. Тя е посветена на актуален въпрос за епохата — за защита здравата самобитна национална култура против външното подражаване на европ. нрави и чуждите моди. Комедията притежава редица черти на жизнена правдивост и реализъм. Със своето дело на пръв българ. драматург В. създава известни традиции в комедията и особено в българ. истор. драматургия. Псевд.: Див дядо, Старо харо, Дядо Дръндьо, Хитър Петър.

Съч.: Сборник от разни съчинения. Изчерпени от французката литература и преведени с прибавления на няколко български съчинения за пример на младити, что ся занимават с писменост от Добрия В. Попова и издаден от Р. И. Блъскова. Издание първо. Цариград, 1860; Кратка българска история от Добря П. Войникова. Издание първо. Във Вена, 1861; Училищно театро или комически представления, собствени да бъдат представени в салона на едно възпитателно заведение от Д. П. Войникова. Браила, 1864; Кратка българска граматика с упражнения от Д. П. Войникова. Браила, 1864 (2 изд. Виена, 1866, 3 изд. Българска граматика за първоначялни ученици. 1869);

Кирил Войнов

Илия Волен

Ил. Волен. „Йов“

Райна княгиня. Драма в пят действия от Д. П. Войникова. Браила, 1866 (2 изд. Браила, 1875); Песни любовни, хороводни, сватбенски и смешни от Д. П. В. Браила, 1868; Разни стихотворения от Д. П. Войникова. Браила, 1868; Покръщение на Преславский двор. Драма в четире действия. С пеяния и осъм зрелища от Д. П. Войникова. Букурещ, 1868; Велислава, българска княгиня. Драма в пет действия от Д. П. Войникова. Разположена на сцена от истия. . . Браила, 1870; Възцаряването на Крума Страшний. Драма историческа в три действия с пролог от Д. П. Войникова. Букурещ, 1871; Криворазбраната цивилизация. Смешна позорищна игра в пет действия от Д. П. Войникова. Букурещ, 1871; Злочеста майка или надгробен разказ от Д. П. Войникова. Браила 1871; Ръководство за словесност с примери за упражнения в разни видове съчинения на ученици в народните ни мъжки и женски училища. От Д. П. Войникова. Виена, 1874; Поевропейчване на турчина. Комедия в едно действие. Браила, 1876; Фросина. 1883; По неволя доктор. 1884; Чорбаджията. 1886 (авторството на В. се оспорва); Диманка или вярна пръвнинска любов (драма, останала в ръкопис); Избрани съчинения. Предг. Т. Атанасов. 1928; Избрани страници. Предг. Г. Константинов. 1941; Избрани съчинения. Диалози. Райна княгиня. Предг. С. Русакиев. 1948.

Лит.: Цв. Минков. Добри Войников. Живот и дело. 1941; Добри П. Войников. — Градинка, 1895, кн. 10; Ал. Гечев. Добри П. Войников в развоя на нашата драма. — Изв. Семинара по слав. филология, кн. 1 за год. 1904—1905. 1905; Ст. Чилингиров. Добри П. Войников. — Библ. „Бълг. писатели“. Т. III. 1929; Б. Пенев. История на новата българска литература. Т. IV, ч. II. 1936. с. 753—848; П. Русев. Румънско изследване за Добри Войников. — Бълг. мисъл, 1943, кн. 1; Г. Константинов. Нова българска литература. 1947. с. 295—312. П. Пенев. Лекции по история на българския драматичен театър. Т. II. 1952; Цв. Минков. Развитие на българската драма. — В: 100 год. български театър. 1956; Ф. Димитров. Последните години на Д. Войников. — Септември, 1957, кн. 8; Н. Драгова. 1. Добри Войников — вдъхновен възрожденски учител. — Нар. просвета, 1958, кн. 5. 2. Добри Войников. — Септември, 1958, кн. 5. 3. Основоположник на българския театър. — Театър, 1958, кн. 12; П. Динеков. Добри Войников. — Във: Възрожденски писатели. 1962; История на българската литература. Т. II. 1966. с. 370—384; С. Баева. Добри Войников. — В: Бележити българи. Т. III. 1969.

пд

ВОЙНОВ, Кирил Тодоров (7. VIII. 1920). Роден в Хасково в семейството на тютюноработници. Средно образование получава в Пловдив, следва право в Соф. ун-т „Кл. Охридски“. След 9 септ. 1944 работи като репортьор в пловдивския в. „Отечествен глас“. Чл. на БКП, на СБП. В. пътува много по градовете и селата на окръга; в кореспонденциите и очерците си разказва за първите успехи на народната власт. Тогава се появяват и първите му разкази, влезли по-късно в сб. „Утро“. В. работи и в киното. По негови сценарии са създадени филмите „Призори“, „Приключение в полунощ“, „Човекът в сянка“.

Съч.: Утро. Разкази. 1956; Дом под небето. Разкази. 1963; Дъщерите на Ева. Разкази. 1967; Сърцето на човека. 1970.

Лит.: „Дом под небето“. — Пламък, 1964, кн. 4; Н. Калчев. Две шепи топлина („Дъщерите на Ева“). — Пламък, 1968, кн. 3.

гг

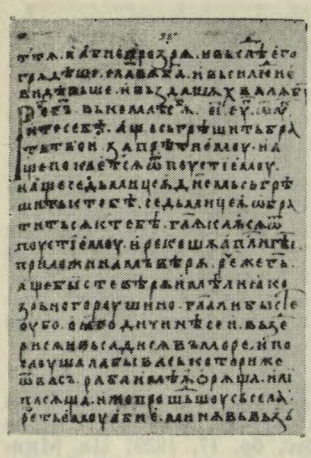
ВОЛЕН, Илия (псевд. на Марин Христов Стаменов) (13. X. 1905). Роден в с. Ъглен, Ловешки окр. Учи в родното си село и в Луковит. Завършва Духовната семинария в София. Следва слав. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски". Работи като чиновник, библиотекар в Нар. театър в София. Печата най-напред стихове в сп. „Дионисиос", после разкази във в. „Ведрина", сп. „Златорог" и др. Редактира сп. „Детско знаме" (1934—45). След 9 септ. е ред. в изд. „Български писател" и зам.-гл. ред. на сп. „Септември". Чл. на СБП.

В първия му сб. разкази „Черни угари" (1928) има повече импресия, искрен лиризъм, устрем към неясна, поетична мечта. Във втория сб. „Кръстци" (1931) писателят е разгърнал възможностите си на реалист, здраво свързан с действителността. Тук личи наблюдателност, усет за първичните сили в селските характери, за психологията на героите, показана върху широката основа на бита. Побледо са отразени социалните конфликти в село. В „Божи хора" (1937) В. се стреми да проникне в трагичните противоречия не само в душите на хората, но и в социалната същност на живота. Героите на писателя не носят сложна и противоречива психика, в повечето случаи са единни и цялостни характери. Покъсно излизат сб. разкази „Диви души", където той събира най-хубавото от първите два сборника, „Между два свята", „Избрани разкази" и пиесите „Вълчи времена" и „Към нови хоризонти" и др. В творчеството на В. се срещат няколко основни проблеми. Но те са така разкрити, че се добива представа за цялостния селски живот. Писателят предпочита да навлиза в дълбините на проблемите, вместо да се разлива в ширина. Повестта „Йов" (1964) е с атеистична насоченост. Това е нова тема, в чиято разработка авторът разкрива възможностите си за психологически анализ, както и за изтъкване на отношенията между жизнените обстоятелства и развитието на човешкия характер. В творбата ясно личи и познатото умение на автора да рисува природата, да я насища с лиризъм, да я превръща не само в декор, но и да я свързва с психологическите изживявания на героите си. В. е автор и на статии. Пише по проблемите на художественото майсторство. Засл. деятел на културата (1965). Димитровска награда (1966).

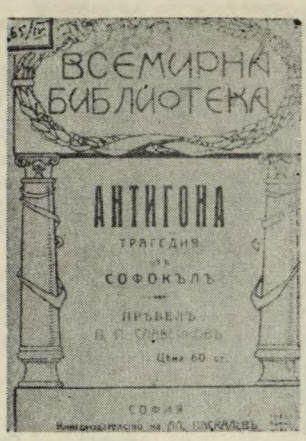
Съч.: Черни угари. Разкази. 1926; Кръстци. Разкази. 1931; Божи хора. Разкази. 1937; Радост в къщи. Разкази за юноши. 1942 (2 изд. 1955, 3 изд. 1960, 4 доп. изд. под загл. Шегите на дядо. Сборник разкази, пътеписи и очерци. 1970); Диви души. Разкази. 1945; Вълчи времена. Пиеса. 1956; Между два свята. Разкази. 1958 (2 изд. 1962); Избрани разкази. 1959; Златановата мечта. Разкази. 1960; Йов. Новела. 1964 (2 изд. 1967); Избрани произведения в два тома. 1965; Героят на селото. Разказ за деца. 1966; Мисъл и думи. Есета, изказвания. 1967; На село през войната. Разкази. 1967; Две пиеси. 1968; Еднакви имена. Разказ за деца. 1969.

Лит.: А. Страшимиров. Предг. към Черни угари. 1928; Цв. Минков. „Черни угари". — Глобус, бр. 17, 1929; Цв. Минков. „Кръстци". — Мисъл и воля. бр. 33, 1931; Н. Фурнаджиев. „Кръстци". — Учил. преглед, 1932, кн. 3; Г. Цанев. „Кръстци". — Златорог, 1937, кн. 7; Ст. Божков. „Божи хора". — Вестник на жената, бр. 710, 1937; Сп. Кралевски. „Божи хора". — Нар. страж, 1938, кн. 1; Г. Константинов. „Божи хора". — Просвета, 1938, кн. 10; К. Кръстев. Разкази от Илия Волен. — Лит. глас, бр. 259, 1938; Г. Цанев. „Божи хора". — Изкуство и критика, 1938, кн. 1 (вж. Идеи и образи. 1944); Р. Ралин. При Илия Волен. — Изток, бр. 332, 1941; Г. Константинов. Илия Волен. — В: Нова българска литература. Ч. II. 1943. с. 471; Малчо Николов. 1. Разказите на Илия Волен. — Изкуство, 1947, кн. 1. 2. От Т. Траянов до Н. Вапцаров. 1947. с. 175; Хр. Радевски. Илия Волен на 50 години. — Лит. фронт, бр. 43, 1955; Ат. Натев. Усилието на драматурга и впечатлението на читателя. — Септември, 1956, кн. 4; Г. Гочев. Една пиеса чака място в репертоара. — Лит. фронт, бр. 10, 1956; С. Султанов. Предг. към Избрани произведения. 1959 (вж. и в Четирима белетристи. 1960. с. 196); Г. Константинов. Писатели-реалисти. 1962. с. 149; Сл. Васев. „Йов". — Лит. фронт, бр. 48, 1963; В. Колевски. Достижения и перспективи. — Пламък, 1964, кн. 4; Р. Ликова. Портрет на Илия Волен. — Родна реч, 1964, кн. 7; Вл. Каракашев. Как Йов отрече бога. — Пламък, 1964, кн. 5; Г. Константинов. Илия Волен. — Септември, 1965, кн. 10; С. Кирилов. Илия Волен. — Читалище, 1967, кн. 8; Кр. Куюмджиев. Критикът в писателя („Мисъл и думи"). — Нар. култура, бр. 16, 20 апр. 1968; Евг. Михайлов. Мисли и думи за писателите. — Лит. фронт, бр. 35, 22 авг. 1968; Ат. Свиленов. Приближаване към творческия свят („Мисъл и думи"). — Септември, 1968, кн. 7; Г. Григоров. Писателят, хората и войната. — Лит. фронт, бр. 12, 14 март 1968; Т. Янчев. „На село през войната". — Читалище, 1968, кн. 3.

ефк

Врачанско евангелие

Издание на „Всемирна библиотека“

ВРАЧÀНСКО ЕВÀНГЕЛИЕ. Среднобълг. паметник от XIII в., писан на пергамент с хубаво полууставно писмо и с орнаментирани заглавки в тератологичен стил. Съдържа 201 л. малка осмина. Дълго време е във Враца и оттам постъпва в Нар. библ. „Кирил и Методии“, където се съхранява и до днес под № 19. По съдържание е изборно евангелие със синаксар. Езиковите особености на паметника показват, че е писан някъде из северозап. българ. краища. По редица правописни, езикови и редакционни белези се предполага, че е преписван от рус. извод.

Изд.: Б. Цонев. Врачанско евангелие. Среднобългарски паметник от XIII в. (кн. IV от поредицата „Български старини“). 1914 (пълно издание, придружено с подробно палеографско и езиково проучване).

Лит.: П. А. Лавров. Труды славянской коммиссии Московского археологического общества. Т. I. 1891. с. 273; А. Архангельский. Отчет о научных занятиях во время заграничной командировки в 1894—1896 г. — Ученые записки Казанского университета, т. XV, Казань, 1898, кн. 3, с. 13; П. Кулаковский. Отчет о научных занятиях заграницею в летнее ваканционное время. 1899. — Варшавские университетские известия, 1900, с. 9; Б. Цонев. Опис на ръкописите и старопечатните книги на Народната библиотека в София. Т. I. 1910. с. 20—21.

хк

„ВСЕМÍРНА БИБЛИОТÈКА“. Издава д-во Ал. Паскалев и с-ие, С., 1910—33. Излизат 806 номера — малки по обем книжки с удобен формат и с гъст шрифт. Застъпени са със световно известни произведения всички литератури. Подборът е съобразен с училищните програми, като включва почти всички автори, изучавани в гимназиите. Рус. литература е представена от А. С. Пушкин („Борис Годунов“, „Полтава“, „Цигани“), М. Ю. Лермонтов („Герой на нашето време“, „Демон“), Л. Н. Толстой („Казаци“, „Разкази“, „Хаджи Мурат“), Н. В. Гогол („Мъртви души“, I и II ч., „Ревизор“, „Тарас Булба“), Ив. С. Тургенев („В навечерието“, „Дворянско гнездо“, „Стихотворения в проза“, „Разкази“), Ф. М. Достоевски („Бели нощи“, „Вечният мъж“), Ив. А. Гончаров („Обикновена история“). Излизат няколко тома разкази от В. Г. Короленко, Л. Н. Андреев, В. М. Гаршин, А. Ив. Куприн. Сред издаваните западноевроп. писатели изпъкват най-видните представители на всички лит. школи от фр., нем., англ. и сканд. литература: П. Корней („Сид“), Ж. Расин („Андромаха“), Молиер („Тартюф“ „Скъперникът“), Ги дьо Мопасан („Разкази), Ем. Зола („Приказки за Нинон“), Г. Лесинг („Емилия Галоти“), Фр. Шилер („Разбойници“), Й. В. Гьоте („Страданията на младия Вертер“, „Херман и Доротея“, „Торквато Тасо“, „Ифигения в Таврида“), У. Шекспир („Хамлет“ „Ромео и Жулиета“, „Крал Лир“, „Укротяване на опърничавата“, „Буря“, „Сън в лятна нощ“), Дж. Байрон („Каин“), Дж. Лондон („Дивото зове“, „Великото чудо“), Б. Шоу („Кандида“), О. Уайлд, Х. Ибсен, К. Хамсун и др.; сб. „Приближени хоризонти“ — стихотворения

от различни литератури (прев. К. Христов). Класическата литература също е застъпена с творби от Есхил („Прометей“, „Орест“, „Агамемнон“), Софокъл („Едип цар“, „Антигона“, „Електра“), Еврипид („Медея“), Аристофан („Облаци“, „Женска управия“), Плавт („Гърне“), Ювенал („Избрани сатири“), Цицерон („Речи против Катилина“), Тацит („Исторически разкази“). Сравнително послабо е представена бълг. литература. Издадени са „Отбрани откъслеци от българската поезия и от българската проза“ и „Из българските писатели“ (2 т.). Те са предназначени да служат като помагало за ученици и съдържат всички произведения, включени в учебните програми през 1915 за I, II и V кл. на гимназиите. Чуждите произведения са в превод на П. П. Славейков, Д. Подвързачов, Р. Стоянов, С. Андреев, Д. Бабев, К. Константинов, Ал. Балабанов, К. Христов, А. Карима, Л. Стоянов, Д. Стоевски, Д. Дебелянов, М. Кремен и др. В някои от изданията има статии за авторите и произведенията (напр. към „Борис Годунов“ — статия от В. Г. Белински; към А. Франс — очерк от З. Венгеров) или кратък анализ на творбата, направен от преводача (към „Едип цар“, „Медея“ и др.).

кб

„ВСЕМИ́РНА ЛИТЕРАТУ́РА“. С това название излизат няколко библиотеки: 1. С., изд. „Живот“, 1914—21. Наброява ок. 50 номера. Поредицата включва известни произведения от зап. и рус. литература. От фр. литература се издават Молиер („Учени жени“, „Смешни фантазьорки“), Ж. Расин („Андромаха“), Фр. Шатобриан („Рене“). Англ. литература е представена от У. Шекспир („Ричард III“, „Отело“ и „Венецианският търговец“) и Дж. Байрон („Манфред“). Излизат още „Херман и Доротея“ от Й. В. Гьоте, „Сън в пролетно утро“ от Г. Д'Анунцио, „Скръб“ от К. Хамсун, „Морската жена“ от Х. Ибсен. С няколко творби от Ив. С. Тургенев („Записки на един ловец“, „Клара Милич“), Н. В. Гогол („Женитба“) и Л. Н. Толстой („Що е религия?“) е представена рус. литература. Преводачи на книгите са Л. Стоянов, Н. Райнов, А. Младенов, Д. Бабев, и др.

2. Плевен, изд. „Наша родина“, 1919. Излизат „Саломея“ от О. Уайлд с предг. от К. Балмонт, прев. Н. В. Ракитин и Я. Хлебаров, и „Евгений Онегин“ от А. С. Пушкин със статия от В. Г. Белински, прев. Р. Дилов.

3. Севлиево, изд. „Братство“, 1939—45. Излизат 23 кн. Год. I включва изключително зап. автори: П. Корней („Сид“), Молиер („Тартюф“), У. Шекспир („Макбет“ и „Хамлет“), Фр. Шилер („Вилхелм Тел“). През следващите год. се издават старогр. автори: Есхил („Прометей“), Софокъл („Едип цар“) и Еврипид („Медея“), както и творби от бълг. възрожд. литература: П. Берон („Рибен буквар“), Хр. Ботев („Стихотворения“), В. Друмев („Нещастна фамилия“, „Иванко“), В. Е. Априлов („Съчинения и писма“), Паисий Хилендарски („История славянобългарска“), Л. Каравелов („Стихотворения“, „Българи от старо време“, „Мамино детенце“), Г. С. Раковски („Горски пътник“, „Предвестник на Горски пътник“) и Д. Чинтулов („Стихотворения“). Чуждата литература е в превод на Н. Райнов, А. Андреев, С. Калименов, С. Гатев и др.

4. С., изд. „П. Р. Славейков“, 1938. Излизат 10 кн., преведени от К. Йорданов. № 1, 2, 3, 4 са книги от Р. Словцов — романизовани биографии на известни личности — писатели, учени, политици като Волтер, О. Бржезина, А. Франс, В. М. Гаршин, О. Уайлд, О. Конт, А. Паре, Ж. Фуше, Й. Зюс и др. Написани в популярен стил, с някои белетристични моменти, те са интересни и достъпни. Останалите номера са сборници с разкази: „Канделора“ — ит. разкази от Л. Пиранделo, Дж. Папини, М. Бонтемпели, Г. Д'Анунцио; „Портретът на актрисата“ — фр. разкази от А. Мороа, Ж. Дюамел, М. Прево, А. Пулай, „Ехидно племе“ — англ. разкази от Р. Киплинг, Дж. Голзуърди, О. Уайлд, Т. Ф. Поуис, „Лилавата смърт“ — нем. разкази от Г. Майринк, А. Шницлер, Х. Ман, Т. Ман, Е. Толер, „Дона Паола“ — бразилски разкази от Машад де Асис и А. Азевели. Разказите са придружени с бележки за авторите им. № 10 е сборник с творби на рус. поети: А. А. Блок, В. Я. Брюсов, Д. С. Мережковски, Ив. А. Бунин, К. Д. Балмонт, З. Н. Хипиус и Ф. К. Сологуб. Сборникът е снабден с бележки за авторите от преводача К. Йорданов.

кб

„ВСЕМИ́РНИ РОМА̀НИ“. Библиотека. Ред. Д. Юруков, С., 1929—32. Годишно изли-

Александър Вутимски

зат по 6 романа. Представени са главно фр., ит. и нем. литература с известни писатели от края на XIX и нач. на XX в. Проявено е предпочитание към психологическия роман. Библ. „В. р." включва книгите: 1929 — „Майка" от Й. Бойер, „Йестер и Ли" от Б. Келерман, „Изключение" от Л. Пиранделo, „Неизпивана чаша" от Ив. Шмельов, „Любовта на летеца" от Ж. Кисел, „След звездата" от Ф. Бъркли; 1930 — „Под пустото небе" от Й. Бойер, „Мити" от Б. Броки, „Тристан" от Т. Ман, „Съдия" от П. Бурже, „Романът на един беден младеж" от О. Фьойе, „Една смърт" от Ж. Ромен; 1931 — „Лунната долина" от Дж. Лондон, „Модеста Миньон" от О. дьо Балзак, „Разказ на един неизвестен човек" от А. П. Чехов, „Векфилдският викарий" от О. Голдсмит, „Просто сърце" от Г. Флобер, „Среднощно слънце" от П. Бевоа; 1932 — „Мъжът на четиридесет години" от Я. Васерман, „Андромеда и чудовището" от А. Бордо, „Двойна грешка" от П. Мериме, „Малък старинен свят" от А. Фогацаро, „Хубавата анвернерка" от А. Доде, „Човекът на бездната" от Дж. Лондон. Преводачи: Г. Юруков, М. Юрукова, С. Юрукова, П. Драгоев, К. Константинов, Р. Стоянов, Ф. Попова-Мутафова, М. Ралчев и др. *кя*

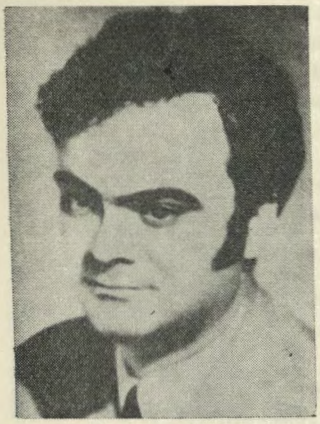
„ВСЕÒБЩ ПРѢГЛЕД". Полумесечно списание. Излиза в С., 1917 — 1920 (кн. 1—24, 1 февр. 1917 — 15 март 1918; кн. 1—24, 1 май 1918—20). Списанието съдържа статии по полит., истор., търговски и финансови въпроси, прегледи из областта на земеделието, законодателството и индустрията, библиография на книги и списания, излезли в Б-я и в чужбина, илюстрации, обявления, музикална хроника, книжовни вести и др. „В. п." взема отношение и по въпросите на литературата и изкуството. Помества стихотворения и художествена проза, литературно-критически статии, отзиви за книги, театрални постановки и концерти. В него сътрудничат писателите А. Страшимиров, Ст. Михайловски, Л. Маринов (Ламар), Ив. Вазов, Ст. Руневски, Хр. Измирлиев (Смирненски), Ц. Чачановски, К. Добрев и др. *ви*

ВУТЙМСКИ, Александър (псевд. на Александър Коцев Вутов) (30. VIII. 1919 — 23. IX. 1943). Роден в София. Живее в Своге. На 10 год. остава кръгъл сирак и отива в София при брат си Кирил Коцев — музикант, при когото живее до 1942. През 1937 завършва I мъжка гимназия и се записва студент по класическа филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски". Следва само една год. През пролетта на 1939 прекъсва поради заболяване от туберкулоза. Умира в санаториума в Сурдулица (Югославия).

Докато първите му стихове имат борчески и оптимистичен характер, по-късно поезията му придобива болезнени черти. Преживял дълбоки страдания в най-ранната си възраст, загубил майка, баща, две сестри и брат, той става впечатлителен до болезненост. Туберкулозата изтънчва неговите физически черти и прави още по-фин неговия поетически рисунък. Още от ученическата си възраст В. обиква литературата, обича да чете фр. и рус. поезия (Ж. Рембо, А. А. Блок). Печата в младежки издания, участвува заедно с Ал. Геров, Ем. Манов, В. Осиковска и др. в лит. сб. „Прag" (1938) с 14 стихотворения, сътрудничи на списания и вестници. Младежкият му идеен възторг минава бързо. В сп. „Златорог" той започва своя зрял период, който е изпълнен с много здрач, унил градски пейзаж, празнична пустота, есенни мотиви.

Съч.: Стихотворения. 1960; Избрани произведения. 1970.

Лит.: Ст. К. Едно добро начало. „Жажда". — Академик, 1939, бр. 12; К. Калчев. Младата българска литература. — Завой, бр. 37, 1941; Б. Нонев. Александър Вутимски. — Златорог. 1943, кн. 8; Б. Делчев.

Юлиан Вучков

Изкушението на естетическия формализъм. — Раб. дело, бр. 138, 1948; Здр. Петров. Драмата на един поет. — Септември, 1956, кн. 2; Ст. Каролев. Преображения на вулгаризаторството. — Пламък, 1957, кн. 3; Б. Георгиев. Александър Вутимски. — Наша родина, 1960, кн. 9; В. Петров. Предг. към Стихотворения. 1960; Здр. Петров. Последният от прокълнатите. — Септември, 1961, кн. 8; Б. Делчев. Цената на измамните блаженства. — Лит. мисъл, 1962, кн. 3; Ат. Свиленов. Между копнежа и примирението (20 есени без Александър Вутимски)— Студент. трибуна, бр. 8 (389), 19 окт. 1963; М. Наимович. Легенда и истина. — Лит. фронт, бр. 39, 25 септ. 1969; А. Тодоров. Септемврийският стих на Саша Вутимски. — Пламък, 1969, кн. 12.

зи

ВЪ́ЧКОВ, Юлиан Димитров (31. I. 1936). Роден във Варна. Завършва гимназия в Хасково и театроведския отдел на ВИТИЗ „Кръстьо Сарафов" (1958). Работи в Творческия дом на актьора в София. Гл. ред. на сп. „Театър". Чл. на БКП, на СБП. Сътрудничи с театрално-критични статии на вестници и списания. Автор е на есета и публицистични очерци на актуални нравственоетични теми из живота на съвременната младеж. Като театрален критик В. проявява интерес към развитието на съвременната бълг. драма и към нейното театрално осъществяване. За кн. „Театрални светове" получава награда за критика от СБП (1969).

Съч.: Животът с голяма и малка буква. Есета и публицистични очерци. 1965; Театрални светове. Статии. 1967.

Лит.: Д. Канушев. Талантлива публицистика. — Нар. култура, 14 авг. 1965; Ефр. Каранфилов. Чертите на нашия съвременник. — Пламък, 1965, кн. 9; О. Аврамов. Темпераментно и проникновено. — Нар. младеж. 15 окт. 1965; Л. Георгиев. За комунистическа нравственост. — Труд, 30 окт. 1965; Н. Николов. Началото обещава. — Септември, 1965, кн. 12; Н. Бозлуганов. За есетата на един оптимист. — Родна реч, 1965, кн. 10; П. Линов. Ценностите на един театрален свят. — Нар. култура, бр. 42, 19 окт. 1968; Здр. Чолаков. Оперативна театрална критика („Театрални светове"). — Пламък, 1969, кн. 8.

лг

„ВЪЗХО́Д". Седмичен литературно-политически лист. Излиза в С., 10 ноем. — 9 дек. 1923 (4 бр.). От бр. 3 с подзагл. „Литературно-обществен лист". Редактира комитет. Прогресивен лит. вестник. Съдържа литературно-критически статии, стихотворения и разкази, лит. хроники, полит. обзор, театрални рецензии, преглед на вестници, списания и книги. Превеждат се творби от съв. автори и др. прогресивни писатели. В лит. хроника се дава информация за културния живот в Съветския съюз и др. страни. Ред. и активни сътрудници на „В." са: М. Марчевски, Н. Хрелков, Гео Милев, Ст. Мокрев. Сътрудничат и Св. Минков, Л. Стоянов, А. Страшимиров, Т. Траянов и др. Бр. 3 и 4 са конфискувани от полицията.

ви

ВЪЛЕВ, Димитър Йорданов (4. X. 1929). Роден в с. Лесово, Ямболски окр. Завършва гимназия в Елхово и школа по журналистика в София. Една год. учителствува в родното си село, след това работи във в. „Народна младеж" (1956—61), сп. „Младеж" (1961—67), в. „Литературен фронт" (1967—70), изд. „Народна младеж", сп. „Съвременник" Чл. на БКП, на СБП. В. започва като очеркист с живо чувство за съвременния живот в село и пренася тези си качества в своите по-късни художествени произведения. Творбите му се отличават с жив интерес към душевния строй на съвременния човек, към промените в село и към социално-психологическите изменения, настъпващи в духовния облик на българина.

Съч.: Покрайнина. Разкази. 1966; Ние, величествата. Разкази. 1969; Ярост. Новели. 1969; Южняк. Повест. 1970.

Лит.: Ч. Добрев. Разбудената покрайнина. — Нар. култура, бр. 52, 24 дек. 1966;

Димитър Вълев

Матвей Вълев

Крум Вълков

Ат. Лазовски. Самобитността на една книга. — Лит. фронт, бр. 2, 5 ян. 1967; В. Христов. Хората на суровия юг. — Лит. фронт, бр. 39, 25 ноем. 1969; З. Чолаков. Яростта на суровите истини. — Пламък, 1970, кн. 3; Св. Игов. За прозата на Димитър Вълев. — Септември, 1970, кн. 9; Ал. Спиридонов. Документалност и естетическа извисеност. — Септември, 1970, кн. 11.

бн

ВЪЛЕВ, Матвей (псевд. на Димитър Христов Вълев) (21. X. 1902 — 7. XI. 1944). Роден в Ямбол в интелигентско семейство. Баща му е дългогодишен гимназиален учител и директор на гимназия. В. живее с копнежа по пътешествия, подхранван от скитническия живот на семейството, което се е местило от град на град: Ямбол, Пловдив, Пазарджик, Бургас, София. В VII кл. напуска у-ще и обзет от амбицията да изкарва сам прехраната си, става отначало машинописец, а после работник в картонажна фабрика, помощник-гатерист, рибар, железничар. Не успява да завърши гимназия и отново става фабричен работник, дървар, пристанищен работник, гемиджия. През юни 1923 заминава за Германия, където остава до 1930. Там слуша лекции по журналистика, посещава семинари. През ян. 1931 заминава за Южна Америка, занимава се с градинарство и земеделие. Връща се в Б-я през окт. 1934 и донася записки и ръкописи из живота в амер. ферми. След 9 септ. 1944 е доброволец в Отечествената война. Загива в албанските планини. В. обнародва за пръв път в сп. „Червен смях“ през 1920 хумористични творби, които подписва с псевд. Матвей Босяка. Редовен сътрудник е на сп. „Българан“ и „Маскарад“, където печата под същия псевд. хумористично-лирични откъси. Сътрудничи активно на „Звънар“, „Кормило“, „Изкуство и критика“, „Златорог“, „Българска мисъл“, „Родолюбие“, „Летец“, „Рибарски преглед“, „Списание на българския червен кръст“, „Нива“, „Български градинар“, на в. „Слово“, „Мир“, „Вестник на жената“ и на много детски списания. Произведенията му излизат в отделни книги през II пол. на 30-те год. В най-хубавите си разкази В. пренася бълг. читател в чифлиците на Южна Америка, в един неизвестен, интересен свят на опасности и мъжественост, на авантюри и първични инстинкти. В разказите си използува лични впечатления и преживявания. Описва различни страни от живота в тези далечни земи — от приключенията на ковбоите до острите социални конфликти в амер. градове. Създава богата галерия от образи на бели и цветнокожи. Някои от любимите герои на В. преминават от един разказ в друг. В повечето разкази действието се развива в един Сертонски чифлик, където самият писател е работил като градинар. В. има успехи като белетрист, когато ни потапя в атмосферата на отвъдокеанските си спомени и разкрива образа на своя любим герой — скитник и бохема. С кн. „Прах след стадата“ той внася в бълг. литература екзотиката и страстите на южноамер. живот. В повестта си „На котва“ разкрива друга

област за бълг. проза — бита на черноморските рибари и на бедните крайморски младежи, чийто живот е низ от приключения, лишения и премеждия. Колоритно са дадени описанията на риболова и преживяванията на героите в бурното море. Прозата на В. не е чужда на някои черти на сензационно-криминалната и екзотичната литература.

Съч.: Прах след стадата. Разкази. 1937; Войници на брега. Разкази. 1938; На котва. Повест. 1938; Госпожата. Пиеса в 3 д. и 1 карт. (заедно с Ел. Багряна). 1938; Крилата помощ. Пиеса в 3 карт. (заедно с А. Каралийчев). 1938; Разковниче. Пиеска. 1938 (заедно с Й. Стубел); Малките мореплаватели. Разкази. 1939; Пороят. Пиеска в 2 карт. 1939; Пътници. Разкази. 1939; Мечка стръвница. Весела игра в 2 д. (заедно с Й. Стубел). 1939; Знаменосци. Очерци из живота на велики кооператори. 1940; Отсам и отвъд. Разкази. 1940 (2 изд. 1957); Радост в живота. Разкази и репортажи. 1940; Някога и днес. Очерци и репортажи из кооперативна България. 1942.

Лит.: Вл. Василев. По рейса България — Южна Америка. — Златорог, 1937, кн. 5; В. Каратеодоров. „Прах след стадата". Разкази от М. Вълев. — Нова камбана, бр. 385, 2 ноем. 1937; Ем. Коралов. „Госпожата". Драма от Ел. Багряна и М. Вълев. — Слово, бр. 4877, 10 окт. 1938; Г. Цанев. 1. „Прах след стадата". — Изкуство и критика, 1938, кн. 1. 2. „На котва". — Изкуство и критика, 1938, кн. 8; Сл. Данаилов. „На котва". — Слово, бр. 4741, 23 апр. 1938; М. Троянов (Любомир Пипков). „Госпожата" от Е. Багряна и М. Вълев. — Изкуство и критика, 1938, кн. 8; Ст. Каракостов. „На котва". Повест от М. Вълев. — София, бр. 570, 16 юни 1938; Г. Константинов. Екзотичните разкази на Матвей Вълев. — Днес, бр. 942, 1939; Хр. Недялков. Матвей Вълев. „Радост в живота". — Родно изкуство, 1940, кн. 9; П. Пенев. Матвей Вълев. „Отсам и отвъд". „Радост в живота" — Изкуство и критика, 1941, кн. 1; Ст. Продев. Писателят от Сертонския чифлик. — Нар. култура, бр. 43, 16 ноем. 1957.

елк

ВЪЛКОВ, Крум Младенов (22. II. 1907—20. II. 1967). Роден в Цариброд. Родителите му се преместват в София, където получава основно и гимназиално образование. Събитията от 1923—25 му оказват влияние със своя героизъм и покруса. В. започва да пише и да печата стихове още като ученик. Сътрудничи на „Глобус", „Ученическа мисъл", „Мисъл". Работи като коректор в Держ. печатница. Един от активните дейци на кварталното читалище „Кирил и Методий", което в тежките години на фашистката реакция дава възможност за прогресивни прояви. За активна читалищна дейност е избран в Соф. областен читалищен съюз и привлечен в Централния нелегален читалищен център. Участвува в лит. кръжок „Хр. Смирненски". Печата в почти всички прогресивни младежки изд. — „Младежки преглед", „Съвременник", „Жар" — както и в „Светлоструй", „Час", „Литературен глас", „Нова литература" и др. Сътрудничи и на хумористичните в. „Жупел", „Хоровод", на хумористичното приложение на в. „Пладне". Редактира с А. Георгиев в. „Горчив смях". След 9 септ. 1944 е редактор на хумористичния в. „Щурмовак" и на сп. „Читалище", директор на Държавно военно издателство. Умира в София. Чл. на БКП, на СБП.

Първите стихове на В. са социални. Той работи и в областта на хумора и сатирата. Изобличава антинародната и кървава политика на фашизираните политици и на двореца. След освобождението на страната от фашизма със своя хумор В. воюва с отживелиците, с бюрократизма и с др. вредни явления. Псевд.: Глечер, Ярослав Вишнин, Ничи, Ничи Север. Засл. деятел на културата (1965).

Съч.: Горчив смях. Хумор и сатира. 1940; Огнена сплав. 1951; Огън и жупел. 1957; Мед от оса. Епиграми и сатири. 1967; По следите на птиците. Лирика. 1967; Изпитание на чувствата. Стихотворения. С предг. от А. Тодоров. 1969.

Лит.: Б. Делчев. Български революционни поети. 1947. с. 162—163; Ив. Сестримски. Поет на работническата класа. Крум Вълков. „Огнена сплав". — Читалище, 1951, кн. 16; Г. Петров. Крум Вълков. — Родна реч, 1955, кн. 3; Ив. Мартинов. Нашият Крум. — Лит. фронт, бр. 9, 28 февр. 1957; А. Тодоров. Крум Вълков. — Септември, 1957; кн. 3; А. Тодоров. Предг. към Огън и жупел. 1957; Ж. Битев. Поезия с огън и жупел. — Труд, бр. 249, 20 окт. 1957; П. Генов. С огън и жупел в народната борба. — Читалище, 1957, кн. 9; Ив. Сестримски. Гневният летопис на хумориста. — Отеч. фронт, бр. 4158, 8 ян. 1958; М. Наимович. Сатирична летопис. — Лит. фронт, бр. 22, 29 май 1958; Ив. Сестримски. Поет и читалищен деец. — Читалище, 1965, кн. 5; Ал. Муратов. Крум Вълков на 60 години. — Нар. култура, бр. 7, 18 февр. 1967; А. Тодоров. Статия по случай смъртта му. — Септември, 1967, кн. 4; Г. Веселинов. Неуморно на своя пост. — Нар. култура, бр. 8,

Величко Вълчев

Георги Вълчев

Найден Вълчев

25 февр. 1967; Н. Боздуганов. Сатира смела и гражданска („Мед от оса"). — Септември, 1967, кн. 6; В. Йосифов. Медът на осите. — Читалище, 1967, кн. 5; Н. Пантелеева. „По следите на птиците". — Нар. култура, бр. 30, 29 юли 1967.

ва

ВЪЛЧЕВ, Величко Великов (12. V. 1914). Роден в с. Смядово, Шуменски окр. Гимназиално образование завършва в Шумен и слав. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1941). От март 1942 до нач. на 1944 е библиотекар в Столичната градска библиотека, от есента на 1946 — инспектор в Соф. нар. библиотека, от 1948 — уредник в музей „Ив. Вазов" в София. Чл. на БКП. Специални изследователски интереси проявява към живота и творчеството на Ив. Вазов, към народните приказки и хумора в бълг. фолклор. Съставя сб.: „Пустата хурка дрянова. Народни хумористични песни" (1952), „Български народни приказки" (1954, 2 изд. 1962), „Приказки вълшебни и за животни" (1963, т. IX, от „Българско народно творчество"). Участвува в редактирането на съчиненията на Вазов. Издава писмата му в отделен том: „Иван Вазов — непубликувани писма" (1955). Съставя препоръчителна библиография за Вазов (1970).

Съч.: Иван Вазов. Жизнен и творчески път. 1968.

Лит.: Р. Ангелова. Хуморът в народните ни песни. — Лит. фронт, бр. 32, 1952; Д. Осинин. Две сбирки народни песни. „Пустата хурка дрянова". — Септември, 1953, кн. 6; Ив. Сестримски. Непубликувани писма на Ив. Вазов. — Отеч. фронт, бр. 3365, 1955; Г. Керемидчиев. Български народни приказки. — Отеч. фронт, бр. 3385, 1955; Ст. Каролев. Една книга за Иван Вазов. — Лит. мисъл, 1969, кн. 6; Н. Стойков. Книга за Вазов. — Нар. култура, бр. 28, 12 юли 1969; Г. Веселинов. Значителен принос в изследванията за Иван Вазов. — Раб. дело, бр. 188, 7 юли 1970.

кг

ВЪЛЧЕВ, Георги Димитров (8. I. 1926). Роден в Свиленград. Основно образование получава в родния си град, средно — в Пловдив и София. Завършва Филол. ф-т при Карловия ун-т в Прага (1951). От 1956 до 1961 е ст. н. с. в Ин-та за световна литература при Словаш. АН в Братислава, където защищава кандидатска дисертация на тема „Словашко-български литературни контакти и аналогии от 1848 до 1918 г.". От 1961 е н. с. в Ин-та за литература при БАН.

Основните му проучвания са из областта на българо-словашките, българо-лужишките и българо-белоруските лит. взаимоотношения. Автор е на лит. портрети за съвременни чеш., словаш., лужиш. и белорус. писатели, публикувани в бълг. и чуждестранни периодични издания. По-важни публикации: „Българската литература" (очерк в „История на световната литература", Братислава, 1963), „Българи и белоруси в литературни контакти" (сб. „Октомврийската революция и българската литература", 1968), „Неустановеният жанр Съвременният белоруски роман)" („Литературна мисъл", 1968, кн. 3), „Белоруската българистика" („Маладосць", Минск, 1970.

кн. 6), „Лужишко-български литературни контакти“ („Литературна мисъл“, 1970, кн. 3) и др.

Съч.: Из историята на словашко-българските отношения до Освобождението. Мартин, 1959 (на словаш. език); Словаците за нас (1963).

Лит.: В. Никифорович. Знаемства была шырокае. — Літаратура і мастацтва, 15 окт. 1965; Jan Koška. Doterajší výzkum slovensko-bulharských literarnych vzt'ahov. —In: Literárné vzt'ahy slovakov. . . , Bratislava, 1968.

дл

ВЪЛЧЕВ, Найден Станев (30. VIII. 1927). Роден в с. Малка Брестница (дн. Брестница), Ловешки окр. Гимназиално образование получава в Плевен, а висше юридическо — в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1951). Публикува за пръв път през 1946 във в. „Лост“. Сътрудничи на „Септември“, „Пламък“, „Литературен фронт“, „Народна култура“, „Народна младеж“, „Наша родина“, „Стършел“, „Вечерни новини“, „Български воин“, „Народна армия“ и др. Ред. е в сп. „Септември“. Чл. на СБП. Тематично поезията му е свързана с трудовото ежедневие на обикновения човек. Лиричното съзерцание, опиянението от труда, от творчеството и от природата са най-трайните настроения в поезията му. По-значителни са постиженията на В. в интимната и пейзажната лирика. В този жанр той свободно изявява лиричния си натюрел, богатството на поетичните си изживявания, своя усет за местен колорит. Творбите му правят впечатление с простотата на стиха и с непосредствеността на чувството. Превежда стихове от Е. Межелайтис, Н. Гилевич, Я. Колас, А. Кулешов, А. Митропулос, Б. А. Слуцки, П. Кохоут и др.

Съч.: На южната граница. Стихове. 1953; Тиха победа. Стихове. 1954; Малка повест. Поема. 1956; Край самотния кантон. Поемка за деца. 1959; Пъстра палитра. Стихотворения. 1960; Българска земя. Стихотворения за деца и юноши. 1963; Химни и повести. Стихове. 1964; Северна светлина. Стихотворения. 1965; Звъни, звънче! Детски стихове. 1968; Луна парк. Стихове. 1970.

Лит.: П. Данчев. Млади поети граждани. — В: Съвременни бълг. поети. 1951 с. 365; Сл. Чернишев. По-строг подбор. — Лит. фронт, бр. 30, 23 юли 1953; Б. Делчев. Мечти, действителност и поезия. — В: Мъките на реалиста. 1954 (2 изд. 1956); Ив. Сестримски. Стихотворения за нашите граничари. — Септември, 1954, кн. 8; Д. Канушев. Коловоз през равнината. — Септември, 1956, кн. 5; Л. Цветков. Повече за радост, но и за тъга. . . — Лит. фронт, бр. 35, 29 авг. 1957; Ст. Илиев. Защо някои поети се обезличават. — Пламък, 1959, кн. 12; Сл. Колев. Поемка за трудовата радост. — Септември, 1959, кн. 12; Н. Николов. Попъстра палитра за радостта. — Септември, 1960, кн. 10; Ив. Попиванов. Найден Вълчев. Пъстра палитра. — Лит. фронт, бр. 50, 15 дек. 1960; Л. Георгиев. Найден Вълчев. „Северна светлина“. — Пламък, 1965, кн. 9; Д. Стефанов. Топла северна светлина. — Септември, 1965, кн. 12.

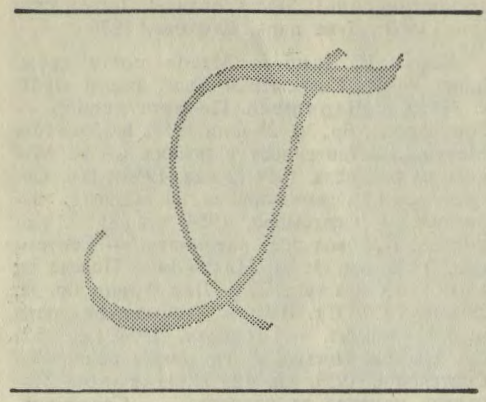
крк

„ВЪРВЙ, НАРÒДЕ ВЪЗРОДÈНИ!“ Химн на слав. просветители по текст на известното стихотворение на Ст. *Михайловски* „Кирил и Методий“ (Русе, 15 май 1892), печатано за пръв път с. г. в сп. „Мисъл“ (кн. 9—10) като проект за „български всеучилищен химн“. В стихотворението на Михайловски е намерил израз народният устрем към култура и прогрес, възторжената почит към създателите на слав. писменост. Възрожд. патос на стихотворението е сполучливо предаден и в създадената към него мелодия през 1902. Тя е дело на видния композитор и педагог Панайот Пипков. Отличава се с високи музикални качества. Импровизирана е от Пипков в Ловеч в училищния клас в навечерието на празника на слав. просветители. Оттогава химнът се налага като една от най-популярните и любими масови песни в Б-я. Пее се с въодушевление и до днес.

Лит.: П. Пипков. „Върви, народе възродени“. — Заря, бр. 6266, 1942; А. Андреев. Как бе създаден химнът „Върви, народе възродени“. — Вечер. новини, бр. 118, 21 май 1953.

кя

г. I 1892 е. 597-599

ГАБЕ, Дора Петрова (28. VIII. 1888). Родена в с. Харманлък (дн. Дъбовик), Толбухински окр. Баща ѝ П. Габе е известен публицист и общественик. Безгрижното детство сред добруджанските полета по-късно намира отзвук в творчеството ѝ. Гимназия завършва във Варна. Образованието си продължава най-напред в София, а после в Женева и Гренобъл, където завършва фр. литература. Проявява отрано лит. интереси. Първите си стихотворни опити прави като ученичка. Стихотворения започва да печата от 1905 в сп. „Демократически преглед“ и „Мисъл“. Първата ѝ стихосбирка „Теменуги“ излиза през 1908. Прекъснала да пише за известно време, Г. подновява лит. си дейност след I световна война, започва редовно да сътрудничи на сп. „Златорог“. Издава книги за деца и възрастни. За пръв път нейно детско стихотворение („Катето и Джори“) се появява в редактираната от Ал. Божинов „Златна книга за нашите деца“ (1921), а през 1924 излиза „Калинка-Малинка“. От 1926 Г. заедно със С. Андреев редактира „Библиотека за малките“, издавана от М-вото на просветата, и успява да привлече като автори много видни българ. писатели, които дотогава не са писали за деца. От 1939 до края на 1941 редактира детското сп. „Прозорче“. След 9 септ. 1944 Г. активно участвува в лит. и обществения живот. До края на 1947 завежда отдел „Културни връзки с чужбина“ в тогавашното М-во на пропагандата, а след това е съветник по културните въпроси в българ. посолство във Варшава — до края на 1949. Тя е от основателите на българ. *Пенклуб* (1927) и негова дългогодишна председателка. Чл. е на Националния комитет за защита на мира, на Комитета за балканско сътрудничество. Чл. на СБП.

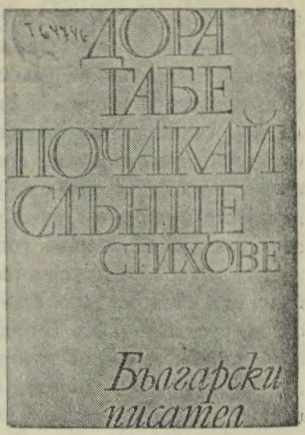
Първите стихотворения на Г. са посветени на сърдечните трепети. В стихотворенията, поместени в „Земен път“ (1928) и „Лунатичка“ (1931), интимните мотиви също преобладават, но в разкриването им авторката е по-оригинална. Патриотичните чувства, копнежът по родната Добруджа заемат значително място в по-късното ѝ творчество. Тя се вълнува и от човешките нещастия, които вижда край себе си, като усеща безсилието на своето състрадание. След войната и народната победа на 9 септ. 1944 в поезията на Г. се появяват нови чувства — благодарност и обич към съветския народ и неговата армия, негодувание пред жестокостите на нацистите във Варшава, възхищение от участниците в съпротивата, особено от жените-героини. Поемата ѝ „Вела“ (1946), посветена на Вела Пеева, е една от първите творби с партизанска тематика в Б-я. Стихосбирката ѝ „Почакай слънце!“ получава висока оценка от критиката като образец на съвременна зряла лирика. Прозаичните творби на Г. са предимно за деца. Единственият ѝ сборник от разкази за възрастни „Някога“ (1924) пресъздава поетично света на нейното детство, особеностите на детското виждане. Върху спомени от детството ѝ от Добруджа са разказите за деца и повестта „Малкият добруджанец“. Творчеството ѝ за деца, особено нейните стихове се отличават с липса на дидактичност. Те са приспособени към детското мислене, идеите им се разкриват непосредствено. Г. е авторка и на роман за юноши „Мълчаливи герои“ (1931), в който във формата на увлекателни приключения е разказан животът на героя от освободителната борба срещу тур. робство капитан Райчо Николов. Като преводачка Г. се проявява за пръв път с антологията „Полски поети“ (1921), съставена в сътрудничество с Б. *Пенев*. Стихотворните ѝ преводи от пол. език, между които „Анхели“ от Юл. Словацки и „Химни“ от Ян Каспрович, се оценяват като едни от най-добрите в българ. литература. Превела е още: Ст. Виспянски — „Съдии“ (1921), К. Макушински — „Голчо, който надвил смъртта“ (побългарен превод, 1931),

Дора Габе

Д. Габе. „За нас малките“

Д. Габе. „Почакай слънце“

И. Волкер — „Избрани произведения“ (1949), Л. Космодемянская — „Повест за Зоя и Шура“ (1951), М. Лузгин — „Тукашен вятър“ (1952), И. Василенко — „Петлета“ (1953). Подписва се и Дора Г., Дора Габе-Пенева. Народен деятел на културата (1962).

Съч.: Теменуги. Лирически песни. 1908; Малки песни. 1923; Някога. 1924; Калинка-Малинка. 1924; Гатанки от дядо Благо. 1924; Звънчета. Стихове за малки деца. 1925; Малкият добруджанец. 1927 (2 изд. б. г., 3 изд. 1942); Земен път. 1928; Сънчец ходи. 1929; Великден. 1930; Лунатичка. Поеми. 1931; Коледарче. 1931; Мълчаливи герои. Роман за деца и юноши. 1931 (2 изд. 1934, 3 изд. 1955, 4 изд. 1962); Горската къщичка. Приказка. 1934; Диви крушки. Стихове за деца. 1934; Буквар и първа читанка (съавт. Хр. Спасовски). 1936; Малка Богородица. Стихове за деца. 1937; Бронзово братче и живо сестриче. Балада за деца. 1938; Дечица. 1938; Когато бях малка. Разкази. 1939 (2 доп. изд. под загл. Червеното цвете. 1946); Поеми. Внуците. Лунатичка. 1946; Вела. Партизанска поема. 1946 (2 изд. 1952); Бяла лолчица. 1946; И ние малките. Повест за юноши. 1946; Птичи перца. 1947; За малките. 1955; Най-обичам. Залъгалки. 1955; От слон до мравка (съавт. И. Бешков). 1955; Неспокойно време. Поеми и стихове. 1957; Какво вижда слънцето. Стихове за малките. 1960; Капчици. Стихове и залъгалки за най-малките. Варна, 1961; Петьовото сърчице. 1961; Който се бои, в къщи да стои. 1962; През нашите очички. Разказчета за малки деца. 1962; Слушането най-тежи. 1962; Ябълчици. 1963; Три поемки. 1964; Лирика. Избр. стихове. 1966; Стихотворения. 1967; Почакай слънце. 1967; Поеми. Лунатичка. Вела. Легенди за Калиакра. 1967; За нас малките. Стихотворения. С предг. от Н. Янков. 1967; За всички дечица. Избр. поеми. 1969; Невидими очи. Стихове. 1970.

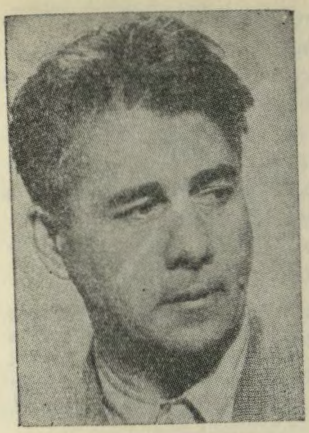
Лит.: Н. Лилиев. „Теменуги“. Лирически песни. — Съвременник, 1908, кн. 4; Вл. Василев. „Някога“. — Златорог, 1925, кн. 4; Г. Константинов. „Земен път“. — Бълг. мисъл, 1929, кн. 1; М. Радева. Дора Габе. — Жената днес, 1946, кн. 5; А. Тодоров. Дора Габе. — Лит. фронт, бр. 35, 28 юли 1958; А. Каралийчев. Лична писателка. — Лит. фронт, бр. 34, 22 авг. 1963; П. Динеков. Дора Габе и полската литература. — Лит. фронт, бр. 34, 22 авг. 1963; Л. Димитрова. Щастлива годишнина. — Септември, 1963, кн. 8; В. Йосифов. На твърда земя. — Лит. фронт, бр. 47, 21 ноем. 1963; Ст. Коларов. Дора Габе. — Родна реч, 1967, кн. 7; Л. Исаева. Как се роди една книга („Почакай слънце“). — Лит. фронт, бр. 2, 4 ян. 1968; Ал. Пиндиков. Наше оплодено време („Почакай слънце“). — Нар. култура, бр. 18, 4 май 1968; Ст. Коларов. Слънцето, което не залязва. — Септември, 1968, кн. 6; Ив. Сарандев. Дора Габе. — Септември, 1968, кн. 9; Л. Милева. От първите теменуги до слънцето. — Пламък, 1968, кн. 23; М. Наимович. В света на Дора Габе. — Лит. фронт, бр. 28, 4 юли 1968; Р. Узунова. Дора Габе. — Пламък, 1968, кн. 17; Ат. Свиленов. Поезия на мъдростта и жизнелюбието. — Лит. фронт, бр. 25, 19 юни 1969.

лв

ГАДАТЕЛНИ КНИГИ. Съставляват значителна по обем и съдържание част от средновековната книжнина. Водят началото си от дълбока древност (древноизточните цивилизации, римската и елинистическата епо-

ха). От Византия преминават сред славяните. През VII—XII в. виз. Г. к. претърпяват значителни изменения — намалява се тяхното разнообразие и емпиричност, но за сметка на това стават по-популярни. В Б-я проникват главно създадените през този период книги. Това става още при цар Симеон, но разпространението им продължава векове наред, даже до последните год. на османско владичество. Чрез посредничеството на старобълг. език много от тях стават достояние на сърби, руси и румъни. Науката не разполага със сигурни данни за авторството на този род съчинения. Обикновено по стара традиция, за да им се придаде по-голяма достоверност, те се приписват на известни библейски или истор. личности — Мойсей и Ездра, царете Давид и Соломон, виз. императори Ираклий (VII в.), Лъв VI Мъдри (IX—X в.) и др. Гаданията най-често са свързани с природни явления (гръм, мълния, движение и фази на луната, земетръси); срещат се гадания според деня, в който се пада Коледа, според физиологични явления (трепване на око, на вежда, бучене на ухо), според наблюдение над телата на животни (напр. т. нар. лопатка), според най-различни календарни дати или зодиакални знаци, според сънища и т. н. Оттук и названията на отделните Г. к. — Гръмник, Мълнияник, Лунник, Коледник, Трепетник, Съновник, Лопаточник, Планетник, Месецослов и т. н. Запазени са текстове, които съдържат разнообразни астрологически сведения. Между тях са напр. посочванията върху страниците на Асеманиевото евангелие (X—XI в.) за добрите и лошите дни през отделните месеци на годината или през седмицата. Сред българите, както и сред източните и западните славяни, широко са били разпространени вярванията за добри и лоши дни и часове, за добри, средни и лоши зодии, съобразно с които са предприемани или отлагани обществени и лични дела. В Г. к. е концентриран богат житейски опит. В епохи, когато природонаучните познания са в зародишна форма, те изпълняват ролята на научно-популярно четиво. Наред с изобилието от наивни тълкувания и суеверия съдържат и редица верни наблюдения върху природните явления, бита и нравите на хората. От тях се извличат важни сведения за социалния, полит. и иконом. облик на времето, което ги е създало, както и данни за географското им разпространение. Вестите за нашествия, войни, вътрешни междуособици, за социални и природни бедствия, тежненията към по-справедлив обществен ред, зависимостта от природните стихии, усилията да се превъзмогват болести и беди — всичко това хвърля светлина върху истор. съдба и психологията на средновековното общество, говори за значението на Г. к.

Изд. и лит.: Н. С. Тихонравов. Памятники отреченной русской литературы. Т. II. 1863. с. 361—428; V. Jagić. Opisi i izvodi iz nekoliko južno-slovinskih rukopisa. XVI. Sredovječni liekovi, gatanja i vračanja. — Starine, X, 1878, p. 115—126; V. V. Kačanovskij. Apokrifne molitve, gatanja i priče. — Starine, XIII, 1881, p. 150—163; А. С. Архангельский. К истории южнославянской и древнерусской апокрифической литературы. Два любопытных сборника Софийской народной библиотеки в Болгарии. — Изв. ОРЯС, 1899, кн. 1, с. 131 и сл.; А. И. Яцимирский. Мелкие тексты и заметки по старинной славянской и русской литературам. — Изв. ОРЯС, 1899, кн. 2, с. 430—431; М. Н. Сперанский. Из истории отреченных книг. I. Гадания по псалтири. СПб., 1899. II. Трепетники. — Памятники Общества любителей древней письменности, CXXXI, 1899. III. Лопаточник. — Памятники древней письменности и искусства, CXXXVII, 1900; В. Н. Перетц. 1. Материалы к истории апокрифа и легенды. I. К истории Громника. — СПб., 1899. 2. К истории Лунника. — Изв. ОРЯС, т. VI, 1901, кн. 3, с. 1—126. 3. К истории Громника и Лунника. — Изв. ОРЯС, т. VI, 1901, кн. 4, с. 103—131; Божан Ангелов и М. Генов. Стара българска литература. 1922. с. 353—359; М. А. Андреева. Политический и общественный элемент византийско-славянских гадательных книг. — Byzantinoslavica, 1930, кн. 1, с. 47—73, кн. 2, с. 395—415, 1931, кн. 2, с. 430—461, 1932, кн. 1, с. 65—84; М. Н. Сперанский. „Злые дни" в приписках Асеманова евангелия. — Македон. преглед, 1932, кн. 1; М. А. Андреева. К истории византийско-славянских гадательных книг. — Byzantinoslavica, V, 1933—34, p. 120—161; Ив. Дуйчев. Гадаене по книги в средновековието.—Изв. на Народния етнографски музей, XIV, 1943; М. Генов. Антология на старобългарската литература. 1947. с. 124—125; П. Динеков. Стара българска литература. Ч. I. 1950. с. 141—143; Цв. Кристанов и Ив. Дуйчев. Естествознанието в средновековна България. 1954. с. 390—437, 496—515, 557—560; П. Динеков, К. Куев и Д. Петканова. Христоматия по старобългарска литература. 1961. с. 138—141; История на българската литература. Т. I. 1962. с. 186—187; Ем. Георгиев. Литература на изострени борби в средновe-

Пейо Гаджев

ковна България. 1966. с. 150—161; П. Динеков. Старобългарски страници. 1966. с. 474—478.

лгр

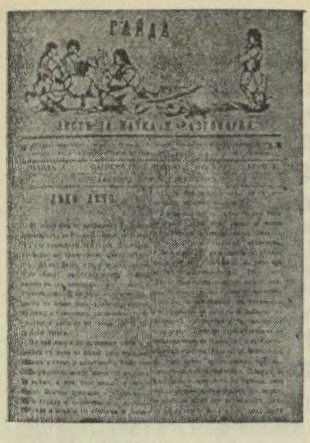
ГА̀ДЖЕВ, Пейо Иванов (2. X. 1908). Роден в с. Килифарево, Великотърновски окр., в бедно селско семейство. Твърде млад се отдава на полит. и лит. дейност. За пръв път печата стихотворения в антифашисткото сп. „Полярна звезда“ през 1925. Сътрудничи на „Полярна звезда“, „Дума“, „Сеяч“, „Пладне“, „Светлоструй“, „Младо село“, „Жар“, „Земя и труд“, „Стожер“, „Литературни новини“ и др. Дейно участвува в младежкото земеделско движение, в което заема отговорни постове. След 9 септ. 1944 е секретар на ръководството на Земеделския младежки съюз, гл. ред. на „Младежко знаме“ и секретар на Централната младежка комисия при Националния комитет на Отечествения фронт. Чл. на СБП. Автор е на стихотворения, разкази, пиеси и романи. Рисува предимно живота на бълг. село в миналото и сега.

Съч.: Един от тълпата. Стихове. 1936; Косово шуми. Селска хроника. 1936; Димитър бунтовник. Битова драма. 1937; Край тихия Вит. Повест. 1939; Зад решетките. Роман. 1940; Солидарност. Поема. 1940; Хайдутин майка не храни. Пиеса. 1942; Стамболийски. Поема. 1944; Агитатор. Стихове. 1945; През бурята. Пиеса. 1945; Селска естрада. Пиеси. 1946; Пороят. Роман. 1947; Шабла въстана. Пиеса. 1947; В ония дни. Лирична хроника. 1965.

Лит.: Д. Аджарски. „Един от тълпата“. — Гребец, бр. 2, 1936; М. Геновски. „Косово шуми“. — Земя и култура, 1936, кн. 3; Ив. Несторов. „Димитър бунтовник“. — Нова камбана, бр. 472, 1937; Н. Стоянов. „Димитър бунтовник“. — Лит. глас, бр. 383, 1938; Хр. К. Радев. „Край тихия Вит“. — Светлоструй, бр. 3, 1939; К. Хр. Милев. „Солидарност“. — Светлоструй, бр. 7, 1940; Хр. Стойков. „Зад решетките“. — Светлоструй, бр. 17, 1940; Н. Георгиев. „Зад решетките“. — Правда, бр. 956, 1940; Д. Угрин. „Хайдутин майка не храни“. — Млад кооператор, 1943, кн. 7—8; В. Златарева. „Стамболийски“. — Земя и труд, 1944, кн. 4—5.

ва

„ГА̀ЙДА, сатирически вестник за свестяване на българите“. Първият бълг. хумористичен лист, създаден и редактиран от П. Р. *Славейков*. „Издава са на секи 15 дена.“ Излиза в Цариград, 15 юни 1863—15 апр. 1867. Издава го Ив. Дочков, печатар в Цариград, а от год. II за негов издател е обявен караманлиецът Й. Т. Гараягдъ. От бр. 15 (26 февр. 1864) Славейков урежда вестника лично. „Г.“ е своеобразно и оригинално явление в бълг. журналистика — няма предшественик и прототип. Това се вижда още от програмните му бележки, написани духовито, с истински народен хумор, иносказателно, но така, че всеки българин да разбере задачите, които вестникът поставя — да подпомогне националното свестяване и възраждането на бълг. народ. Със средствата на хумора и сатирата „Г“ воюва срещу грц. патриаршия и настоява бълг. народ да си създаде свой „полог“ — самостоятелна черква. Напада опортюнистически настроените бълг. народни представители, които преговаряли с Фенер. Разкрива отрицателната роля на чорбаджийството и на едрите търговци („балканските лордове“), влиза в остър двубой с техния в. „Съветник“ и неговия ред. Т. *Бурмов*. Не се поколебава да покаже и истинския лик на туркофилите в лицето на Н. Генович, тур. цензор и ред. на в. „Турция“, като полемизира дръзко с него. Спори с буржоазно-либералния в. „Българска пчела“, както и с грц. вестници „Анатоликос Астир“ и „Византис“. „Г.“ става трибуна на народната борба срещу фанариотите. Макар в него да не се пише открито за полит. робство, Славейков намира начин да каже истината. В концертите на „Г.“, т. е. в неговото съдържание, се разглеждат и въпроси на бълг. у-ще, книжнина и култура. Той се бори срещу „забунчето на невежеството“, защищава занаятчийското производство, като се обя-

„Гайда“

вява против „луксата“ и модата, закриля експлоатирания безжалостно селянин. „Г.“ е първият бълг. вестник, който превръща хумора и сатирата в оръжие на борбата. Славейков пръв поставя художествените средства на поезията и белетристиката в служба на публицистиката. Той помества във вестника много фейлетони, анекдоти, басни, вицове, сатирично-хумористични стихотворения, сценки и скечове — истински образци на художествена публицистика. Освен известните си творби („Песен към Гайдата“, „Ридание на гърците владици“, „Плач“, „Контето“, „На гайдата песента“, комедията „Малакова“, фейлетона „Хитър Петър, голи Стамен и баба Киркицилка“, публицистичните статии „Де сме и как сме“, „Цял протест, половин критика“, „По българския въпрос“ и др.) Славейков отпечатва в „Г.“ и първото стихотворение на Хр. Ботев „Майце си“, както и драматичния опит на Л. Каравелов „Сцена из домашния живот на нашите чорбаджии“. Цялото съдържание на вестника е протест срещу моралната и материалната мизерия на робството. Безпощадната критика на „Г.“ ободрява и подкрепя, навежда към размисъл за язвите на тогавашния ред. Някои публикации във вестника могат да се възприемат и като призив за борба. Въпреки иносказателната форма на хумора засегнатите в „Г.“ среди — Фенер, бълг. чорбаджии, тур. власт — започват кампания срещу вестника. За да го спаси, Славейков започва да свири „по жеравненски“ — „със затъкнато ручило“. Но и това не помага. „Г.“ е спрян след бр. 22 от втората му год. По-късно Славейков успява да издейства разрешение и да го продължи като месечно списание — „лист за наука и разговорка“. В него се поместват „нравствени разкази, исторически, географически, стилистически, биографически описания, хигиенически сведения, занимателни и разговорни смехурии“. И през третата год. съдържанието на вестника е просмукано от искрено родолюбие.

Лит.: Г. Боршуков. „Гайда“ — първа трибуна на хумора и сатирата в българската публицистика. — Септември, 1963, кн. 6; Г. Боршуков. История на българската журналистика. 1965. с. 189—200. *гб*

ГАЛИНА, Лада (псевд. на Ганка Славова Каранфилова) (6. II. 1934). Родена в Бургас. Завършва бълг. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски“. Работи във в. „Димитровградска правда“ по време на строителството на Химкомбината, в Комитета за приятелство и културни връзки с чужбина, ред. е във в. „Септемврийче“, сп. „Пламък“, в. „Литературен фронт“, драматург е в Сатиричния театър. Чл. на СБП.

Започва да печата през 1950 във в. „Народна младеж“ и „Литературен фронт“. В сб. разкази и новели „Най-хубавият миг“, „Другият бряг на залива“, „Аерогара“ Г. разглежда проблеми на съвременния човек. Интересува я неговият вътрешен нравствен свят. В романа си „Цветът на изворите“ разработва трудова тематика — основна в досегашните ѝ повести и разкази. Идейно-нравственият патос, характерен за нейното творчество, се долавя и в образите на строителите — инженери и работници, архитекти, хидролози. Пиесата ѝ „Топлите камъни“ (1969) е играна в Театъра на въоръжените сили.

Съч.: Малки приказки. 1957; Най-хубавият миг. Очерци и разкази. 1957; Момчето пораснало. 1958; Лястовичката. Повест. 1960; Биографична повест. 1961; Другият бряг на залива. Новели. 1963; Пътепоказателят, който искаше да тръгне на път. Приказка. 1964; Самолетът и слънцето. Новели. 1964; Аерогара. Разкази. 1965; Златина, златното момиче. Разкази. 1966; Цветът на изворите. Роман. 1966; Приключение подир обед. Новели за деца. 1967; Майска сесия. Разкази. 1968; Детска поща. Разказ за деца. 1969; Калин и майсторите. Малка повест. 1969

Лит.: П. Вежинов. Първи книги. — Пламък, 1957, кн. 6; А. Дишев. Малки при-

Лада Галина

казки. — Семейство и училище, 1957, кн. 8; Й. Гешев. Очерци за Димитровград. — Септември, 1958, кн. 3; Здр. Сребров. „Малки приказки" (Въпроси на детско-юношеската белетристика). — Септември, 1958, кн. 12; А. Войникова. „Момчето пораснало". — Пламък, 1959, кн. 3; А. Войникова. „Лястовичката". — Пламък, 1960, кн. 11; Р. Ликова. Предг. към Другият бряг на залива. 1963; Ив. Сестримски. Три новели. — Пламък, 1964, кн. 1; Л. Георгиев. „Аерогара". — Пламък, 1965, кн. 8; Ю. Кръстева. „Аерогара". — Лит. фронт, бр. 44, 28 окт. 1965; Хр. Шиков. Конфликти и характери. — Нар. младеж. бр. 220, 1965; Л. Кирова. С женска деликатност („Аерогара"). — Септември. 1966, кн. 2; Н. Андонова. Стремеж към вглъбяване („Цветът на изворите"). — Нар. култура, бр. 3, 21 ян. 1967; М. Бояджиева. В творческо търсене. — Пламък, 1967, кн. 3; Здр. Сребров. Пред чистия цвят на изворите. — Септември, 1967, кн. 3; М. Василев. В света на съвременното дете („Приключение подир обед"). — Лит. фронт, бр. 16, 11 апр. 1968; Н. Манолова. За хубавото в една малка книга („Майска сесия").— Лит. фронт, бр. 48, 21 ноем. 1968; Н. Андонова. За хората около нас („Майска сесия"). — Пламък, 1969, кн. 6.

вб

ГАНЕВ, Христо Костадинов (2. VIII. 1924). Роден в с. Павел баня, Старозагорски окр., в чиновническо семейство. Завършва гимназия в София и кинодраматургия във Висшия държ. ин-т за кинематография в Москва. От 1943 е партизанин в отряда „Чавдар". През Отечествената война е военен кореспондент. През 1946—47 е гл. ред. на в. „Народна младеж", от 1950 сценарист и ред. в Българ. кинематография, чл. на ред. колегия на в. „Стършел" (1956—62). Народен представител (1962—66). Чл. на СБП.

Г. е автор на голям брой хумористични и сатирични стихове на злободневни теми, печатани главно във в. „Стършел", както и на разкази, обнародвани във в. „Литературен фронт" и в др. вестници. Той е един от първите българ. професионални сценаристи. Работи главно в областта на сценария. Автор е на сценарии за филмите „Песен за човека" (1954) — за Н. Ваптаров, —„Две победи" (1956, в съавт.), „Партизани", „А бяхме млади" (1961) — лирически киноразказ за трудната борба на ремсовото поколение против фашизма (филмът е награден със златната награда на Втория международен кинофестивал в Москва). Г. е автор-режисьор на „Празник на надеждата" — дългометражен документален филм за Алжир и неговата националноосвободителна борба (награден на Московския кинофестивал). Засл. деятел на културата (1963), Димитровска награда (1959).

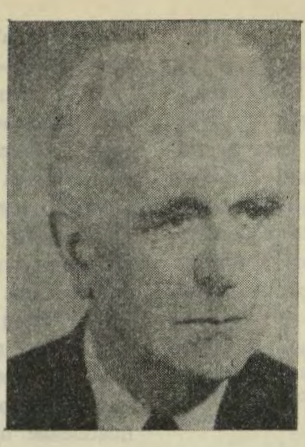
Лит.: В. Георгиев. Партизанското движение в нашата литература. — Младеж, 1945, кн. 1; Р. Шоселов. Чрез тях „Фронтовак" бе на първите бойни линии. — Фронтовак, бр. 100, 1945; П. Матев. Сценарият „Песен за човека" от Христо Ганев. — Кино, 1952, кн. 11—12; Ем. Петров. Проблеми на нашата съвременна поезия. — В: Поезия и псевдопоезия. 1956. с. 44; Л. Стрелков. Нови явления — нова литература (За сценария „Песен за човека"). — В: Златният запас. 1959; В. Лазаров. „А бяхме млади." — Учит. дело, бр. 24, 24 март 1961; Д. Акъова. Поема за героизма и доверието. — Отеч. фронт, бр. 51 460, 16 март 1961; Ал. Тихов. Забележителна кинопоема за голямото в живота. — Нар. младеж, бр. 63, 15 март 1961; Р. Шоселов. С мащабите на голямото изкуство. — Зем. знаме, 17 март 1961; Н. Парушев. Младите остават винаги при нас. — Вечер. новини, 14 март 1961; К. Калчев. Героична песен. — Труд, 16 март 1961; Ем. Петров. Младост и зрелост. — Лит. фронт, бр. 11, 16 март 1961.

тж

ГАНОВСКИ, Сава Цолов (1. III. 1897). Роден в с. Кунино, Врачански окр. Завършва гимназия във Враца, философия и педагогика в Соф. ун-т „Кл. Охридски", специализира в Германия и в Ин-та за червена професура в Москва. Участвува в ръководството на българ. антифашистки студентски съюз в чужбина „Нарстуд" (1925—28). Деец на революционното работническо движение в Б-я.

Христо Ганев

Сава Гановски

Добри Ганчев

Многократно е затварян и интерниран през год. на фашизма. Участвува в партизанското движение (1944). Редактира сп. „Народна просвета“, „Научна трибуна“, „Звезда“, „Съвременна мисъл“, „Научен преглед“ и др. След 9 септ. 1944 е директор на печата, пълномощен м-р, зам.-министър на външните работи, председател на КНИК, завеждащ отдел „Наука, образование и изкуство“ при ЦК на БКП, зам.-председател на БАН. От 1959 е директор на Педагогическия ин-т при БАН, от 1965 — председател на Бюрото на Народното събрание. Проф. в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ от 1946, акад. от 1952, чл.-кор. на Рум. АН от 1957 и на Герм. АН в Берлин от 1962, чл. на ЦК на БКП от 1954. Чл. на СБП.

През 30-те год. участвува в лит. живот с редица статии в „РЛФ“, „Звезда“ и др., в които поставя проблемата за ленинизиране на лит. фронт в Б-я. В полемика с Д. *Полянов* (сп. „Наковалня“), опирайки се на дискусиите в СССР, Г. поддържа становището, че в областта на литературата и изкуството трябва да се преодолеят погрешните възгледи на В. Г. Плеханов и в основата на литературознанието да залегнат марксистко-ленинските принципи. Герой на соц. труд (1963), герой на НРБ (1967). Нар. деятел на културата (1963), Димитровска награда (1950).

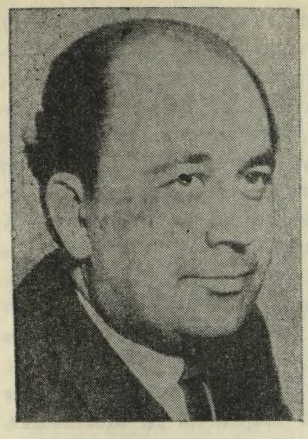
Съч.: Основни направления във философията. 1934; Основни закони на научната философия. 1940; Проблеми на възпитанието. 1940; Кратка история на философията. 1941; Образованието в Съветския съюз. 1945; Обществено-икономическата формация и мирното съвместно съществуване. 1962.

Лит.: Ив. Хаджийски. Философската мисъл у нас. — Заря, бр. 5896, 1941; А. Бънков. Влиянието на Октомврийската революция върху развитието на философската мисъл у нас. — Филос. мисъл, 1957, кн. 5; А. Тодоров. Сава Гановски на 60 години. — Лит. фронт, бр. 10, 1957; Б. Ценков. Въпроси на естетиката в сп. Литературна мисъл. — Нар. култура, бр. 14, 1959; Кр. Горанов. Ленинизмът в българската естетика. — Раб. дело, бр. 73, 1960.

вк

ГÀНЧЕВ, Добри Ганчев (26. IX. 1854 — 12. IV. 1936). Роден в Лясковец. Начално образование получава в родния си град. Продължава да учи в Николаев (Русия) в пансиона на Тодор Минков (1870—74). Във в. „Нова България“, където е редакционен помощник на Р. Блъсков, публикува патриотични статии (1876). Следва с прекъсвания Истор.-филол. ф-т в Киев. След Освобождението заема длъжностите секретар на Екзархията в Пловдив, ред. на в. „Български глас“, преподавател по история във Военното у-ще в София. Народен представител е на Либералната партия. Умира в София.

Автор е на учебници по история и бълг. граматика. В истор. роман „Борба за самостоятелност“ Г. си поставя задача „художественото възпроизвеждане живота на българите във втората половина на XIII в.“. Въпреки някои правдиви картини на народния живот и на дворцовите нрави романът свежда реалните конфликти на епохата

Марко Ганчев

до стълкновението на бълг. и виз. култура. Като констатира победата на Византия в духовния живот, авторът се мъчи да открие в този факт главната причина за отслабването и падането на бълг. царство. Основан в по-голямата си част на романтични контрасти (Милица—Тертер), романът е написан в информативно-очерков стил. Сборникът „Повести и разкази из съвременния живот" съдържа верни наблюдения върху държавния и полит. живот, градския бит и семейните отношения от първото десетилетие на XX в. Упадъкът на нравите се бичува от патриархални позиции с възрожд. патос. Личи стремежът към положителни решения на житейските проблеми. Но обстоятелствеността, липсата на художествен център и композиционната разпокъсаност сериозно намаляват стойността на разказите. Въпреки субективната си окраска по-голямо значение имат „Спомените" на Г., които съдържат ценен фактически материал и верни характеристики на полит. лица и събития от периода 1864—87.

Съч.: Борба за самостоятелност. Истор. роман из живота на българите в XIII в. 1888; Разкази из българската история. 1893; (2 изд. 1894); Повести и разкази из съвременния живот. 1911; Спомени (1864—1887). 1939.

Лит.: З. Стоянов. „Борба за самостоятелност". — Свобода, бр. 215, 1888; П. П.-в. „Борба за самостоятелност". — ПСп., 1889, кн. 28—30; Ст. Икономов. „Разкази из българската история". — Мисъл, 1894, кн. 12; С. Любимов (Стр. Кринчев). „Повести и разкази из съвременния живот". — Демокр. преглед, 1911, кн. 7; Сл. Данаилов. Добри Ганчев. „Спомени". — Слово, бр. 5099, 8 юли 1939.

лц

ГАНЧЕВ, Марко (Марко Ганчев Маринов) (13. II. 1932). Роден в с. Марча (дн. квартал на Дряново). Основно и средно образование завършва в Дряново, бълг. филология — в Соф. ун-т „Кл. Охридски". Дебютира във в. „Средношколско единство" през 1946. Работи във в. „Народна култура", „Стършел", изд. „Народна култура". Чл. на СБП. От лиричната поезия Г. все по-определено се движи към поетичната сатира. Известен е и като преводач на поезия. Превел е „Песен на гордата болка" (1958), стихотворения от Мигени, „Избрани стихотворения" (1964) от Яр. Смеляков, „Избрани стихотворения" (1966) от С. Смирнов.

Съч.: Семената зреят. Стихотворения. 1957; Марсиански възторзи. Сатирични стихотворения. 1960; Второ пришествие. Сатирични стихотворения. 1964; Всички пътища и един от тях. Стихотворения. 1965; Правото да бъдеш буден. Стихотворения. 1966; Оправяне на света. Сатири. 1967; Бягащо дърво. Лирика. 1969.

Лит.: Б. Делчев. Неколцина от последния набор. — Септември, 1958, кн. 9; Ч. Добрев. Когато семената не са узрели. — Нар. младеж, бр. 84, 1958; Л. Георгиев. „Всички пътища и един от тях". — Пламък, 1965, кн. 8; Ат. Мочуров. Всички поети и един от тях. — Септември, 1966, кн. 1; Д. Танев. Марко Ганчев. — Учит. дело, бр. 52, 5 юли 1966; Ат. Мочуров. Да знаеш цената на времето („Правото да бъдеш буден"). — Септември, 1967, кн. 6; Здр. Недков. С будна гражданска съвест („Правото да бъдеш буден"). — Пламък, 1967, кн. 4; Ал. Геров. Марко Ганчев.— Лит. фронт, бр. 9, 22 февр. 1968; К. Русков. Метаморфозите на сатирика („Оправяне на света"). — Септември, 1968, кн. 4; Е. Мутафов. Социално-литературна поза и сатира („Бягащо дърво"). — Лит. фронт, бр. 15, 10 апр. 1969.

лц

ГАТЕВ, Симеон Кънчев (25. II. 1898). Роден в Омуртаг. Гимназия учи в Елена. Участвува в I световна война. От 1919 с малки прекъсвания живее в Троян, където работи като библиотекар в читалище „Наука". За пръв път печата в сп. „Млад турист" (1918); сътрудничи на сп. „Нов изгрев" (1918), „Демократически преглед", „Българан" (1921), „Яснина" (1923), „Хиперион" и „Чернозем" (1926), на в. „Кво да е",

Симеон Гатев

„Гребец", „Вестник на жената", „Светлоструй", „Заря" и др. Първите му произведения носят белезите на лит. мода. С по-голяма свежест се отличават творбите му, издържани в лек хумористичен дух. От 30-те год. в стиховете на Г. започват да звучат и социални мотиви. Превел е „Цигани" от А. С. Пушкин, „Ревизор" от Н. В. Гогол, произведения на А. П. Чехов и А. А. Блок. Псевд.: Андрей Белинов, Валери Храбър, М. Кастров, Страшимир Кръстев, Лорд Палмин, Енчо Мерджанов, Рагастен, Рицар дьо Рагастен, Солвейг, Симеон Г. Иванов.

Съч.: Санаториум. Стихове. 1935; Библиотекарят Арианов. Поема. 1937; Снегът на времето. Стихове. 1937; Танц на снежинките. Стихове. 1941; Огньове по брега. Стихове. 1947.

Лит. Б. Наков. Между книгите и списанията: „Санаториум". — Лит. глас, бр. 275, 1935; Ст. Божков. „Библиотекарят Арианов". — В-к на жената, бр. 703, 1937; Г. Стоев. „Писатели от Троян". Антология. 1942.

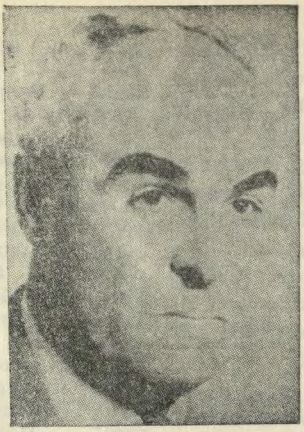
хд

ГАЧЕВ, Димитър Иванов (18. I. 1902 — 17. XII. 1945). Роден в Брацигово. Израсъл в прогресивно учителско семейство, отрано се включва в борбите на партията. Неговият брат Г. Гачев загива през 1925 като ръководител на военната организация на партията в София. Г. е секретар на Съюза на артистите и музикантите в Б-я. Няколко год. работи и учи в Лиеж, Анверс, Хавър, Берлин, Париж, а през есента на 1926 постъпва в научноизследователския отдел на Московската консерватория. През 1926 става чл. на ВКП(б). През 1930 постъпва в Ин-та за червена професура, в отдела за литература и изкуство, където през пролетта на 1934 защищава дисертацията си „Естетическите възгледи на Дидро". Участвува активно в културния живот на СССР, редактира сп. „Пролетарский музыкант", орган на Рус. асоциация на пролетарските музиканти, възглавява редакцията за чуждестранни класици в Гослитиздат и др. Върху формирането на Г. като учен оказват влияние А. В. Луначарски, неговият научен ръководител И. К. Лупол, М. А. Лифшиц, Ф. П. Шилер и др. Г. има голямо обаяние сред много съв. творци (З. Д. Шостакович, А. И. Хачатурян), изкуствоведи, хора на науката.

Голяма част от съчиненията на Г. са посветени на западноевроп. класицизъм и просвещение. Негови значителни публикации освен дисертацията му са: „Класовата борба в музикалния театър в навечерието на Френската революция", „Племенникът на Рамо", „Декарт и естетиката", „Пиер Корней" и др. Музикалните интереси на Г., съчетани с широката му марксическа култура, намират израз в редица трудове: „Жанрът в музиката", „Музиката в звуковото кино", „Вагнер и Фойербах", „За партийността в художествената музикална критика" (една от първите работи в марксическото изкуствознание, в която се прокламира необходимостта от ленинизиране на естетиката), „Бетховен и Гьоте", „Героическият реализъм в творчеството на Бетховен", „Ромен Ролан — художник-музикант", „За музикалната култура", „Наследството на Вагнер", „Стендал за музиката", „Ролан и Бетховен" и др. Г. постига сериозни успехи в изследване на творчеството на Х. Хайне и А. Франс. Студиите му за тях са едни от първите и по време, и по достойнства в марксистко-ленинското литературознание. Той е един от първите, който в статиите си за П. П. Славейков, Хр. Смирненски и др. големи бълг. творци прокарва ново, ленинско, очистено от сектантски крайности разбиране за художественото наследство. Още през 30-те год., когато господствува схемата „реализъм — антиреализъм", отстоява и развива истор. концепция за реализма, марксистко-ленинската теория за видовете и жанровете в изкуството. Г. е един от първите теоретици и историци на музиката, който последователно отстоява

Иван Генадиев

Кръстьо Генов

ленински позиции. Широко поставя и марксически осветлява важната проблема за художествения синтетизъм, като търси нейните конкретни решения в съвременното изкуство и особено в киното. Той е принципиален противник на илюстративното, конвенционалното догматическо мислене и на буржоазната естетика.

Съч.: Эстетические взгляды Дидро. М., 1936 (2 изд. 1961); Естетическите възгледи на Дидро. 1960; Студии, статии, писма и спомени. 1964.

Лит.: Кр. Горанов. 1. „Естетическите възгледи на Дидро". — Лит. мисъл, 1962, кн. 4. 2. Комунистът, ученият, човекът Димитър Гачев. Предг. към Димитър Гачев. Студии, статии, писма и спомени. 1964.

крг

ГЕНАДИЕВ, Иван Харитонов (3. X. 1897 — 2. I. 1941). Роден в Пловдив. Син е на Харитон Генадиев — известен журналист, лексикограф и преводач. Завършва гимназия в София (1916) и право в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1921). Отрано се отдава на журналистическа дейност. Сътрудничи на редица вестници и списания: „Смях и сълзи", „Барабан", „Маска", „Камбана", „Литературен глас", „Смях", „Маскарад", „Дневник," „Мир", „Щурец", „Развигор", „Слово", „Хоро" и др. Редактира в. „Българан" и сп. „Българанска свирка". Умира в София.

Автор е на голям брой хумористични стихотворения, разкази и фейлетони, които се отличават с жив и непринуден хумор. Съставя „Сборник Българан" (1921) — хумористични стихове и проза — и хумористичната антология „Весели маски" (1930). Редактира т. от стихотворенията на *Д. Подвързачов.* Псевд.: Генадий Демянич, Ханс и Х.

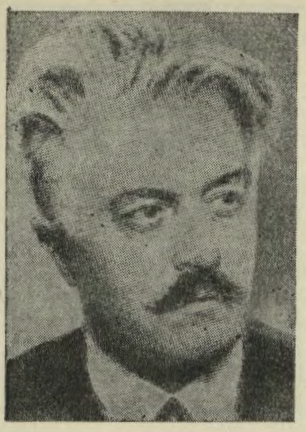
Съч.: Делнични приказки. Песни и фейлетони. 1928.

Лит.: Г. Савчев. „Сборник Българан". — Нова комедия, бр. 23, 25 март 1921; Л. Вълчанов. Литературни бележки. — Знаме, бр. 37, 18 февр. 1937; А. Ф. „Весели маски". — Съвременник, бр. 23, 25 февр. 1931; Хан Кардам (Ил. Илиев). Генадий Демянич. — Мир, бр. 12, 128, 4 ян. 1941; Д. Драганов. Още един си отиде. — Слово, бр, 5547, 4 ян. 1941; Ив. Генадиев. — В-к на жената, бр. 838, 14 ян. 1941.

вл

ГЕНОВ, Кръстьо Тодоров (15. VIII. 1908). Роден в Пазарджик, където получава основно и средно образование. Завършва слав. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1932). Учител в Пазарджик, Самоков, София. Шест год. е преподавател в Стажантския ин-т при III мъжка образцова гимназия в София. Н. с. от 1952, ст. н. с. от 1956, проф. от 1972 в Ин-та за литература при БАН. През 1968 защищава докторска дисертация на тема „Романтизмът в българската литература".

Научноизследователските му интереси са в няколко области: история на бълг. литература през Възраждането и периода след Освобождението; проблеми на романтизма, крит. и соц. реализъм в бълг., слав. и балканските литератури; проблеми на фолклора; история на детско-юношеската литература.

Минко Генов

По-важни публикации: „Поетическо влияние на Раковски върху Ботев“ (сб. „Българска литература — основни въпроси“, т. II, 1947), „Маяковски и Гео Милев“ („Училишен преглед“, 1947, кн. 3), „Народните пословици“ (сб. „Българско народно творчество“, 1950), „Въпросът за художествения метод на Д. Полянов“ („Литературна мисъл“, 1961, кн. 1), „Фолклорното дело на братя Миладинови в развитието на българската литература“ („Литературна мисъл“, 1961, кн. 6), „Рибният буквар“ на Берон и „Еклогарион грекикон“ на Дарварис“ („Народна просвета“, 1962, кн. 7), „Die bulgarischen Partisanen und das Werk M. Scholochows (сб. „M. Scholochow. Werk und Wirkung“, Leipzig, 1966), „Наблюдения върху типологията на българската народна поезия“ (сб. „Фолклор и литература“, 1968), „Жизнен и творчески път на Д. Бояджиев“ („Изв. на Ин-та за литература“, 1969, кн. 20), „Das sozialistische Geschichtsbewußtsein — ein neues Ästhetisches Prinzip des sozial. Realismus“ (сб. „Das Menschenbild in der Sowjetliteratur“, Jena, 1969).

Съч.: Поетиката на Аристотел (съавт. П. Радев). 1943 (2 изд. 1947); Съветска литература. Развой и представители. 1946; Д. Чинтулов. Живот, идеи, поезия. 1949; Елин Пелин — живот и творчество. 1956; Нашата мемоарна литература за партизанското движение. 1958; Елин Пелин. Лит.-крит очерк. 1960; Марко Марчевски. 1961; Никола Ланков. 1964; Детската литература през епохата на Възраждането. 1966; Ангел Тодоров. 1967; От Паисий до Ботев. 1967; Романтизмът в българската литература. 1968.

Лит.: П. Зарев. Развоят на литературната ни история. . . — Лит. мисъл, 1959, кн. 4; С. Баева. Болгарское возрождение. — Вопр. литературы, 1968, кн. 5; Г Джингозян. „Романтизмът в българската литература“. — Лит. вестник, бр. 1463, 1968 (на армен. език); N. Dontschev, „Le romantisme dans la litérature bulgare“. — International PEN, Bulletin of selected Books, vol. 19, London, 1968, № 2; М. Арнаудов. „Романтизмът в българската литература“. — Пламък, 1969, кн. 14; Ем. Георгиев. Докторска дисертация за романтизма в българската литература. — Филос. мисъл, 1969, кн. 5; А. Опульский. Генезис и судьбы болгарского романтизма. — Вопр. литературы, 1969, кн. 4; Н. И. Кравцов. „Романтизмът в българската литература“. — Изв. АН СССР, 1970, вып. 5.

сб

ГЕ́НОВ, Минко (Минко Генов Дюлгеров) (5. VII. 1880 — 8. IX. 1950). Роден в Карлово в бедно семейство. Като стипендиант завършва Самоковската семинария и продължава образованието си в лит. отдел на Петербургската духовна академия (1902—03). След завръщането си от Русия се отдава на педагогическа работа — става гимназиален учител в София. Гл.ред. на в. „Радикал“ 1922—34. Участвува в редактирането на в. „Демократически преглед“ през 1921—24, редактира сп. „Венец“ през 1926—1943. Подпредседател и секретар на Съюза на гимназиалните учители. Умира в София.

Интересите на Г. като литератор са предимно в областта на старобълг. литература. Оставя име на един от добрите й познавачи и популяризатори. Очертава дейността на старобълг. книжовници на фона на епохата. Прави характеристика на творбите, изтъква тяхната актуалност и значението им за поколенията. Дава библиографски сведения за писателите, проявява стремеж към популярно излагане на материала. Книгата му „Начало и разцвет на българската литература“ обхваща епохата на Първото българско царство (от Борис I до падането на Б-я под виз. робство). Характеризиран е подробно истор. период, разгледани са най-важните лит. факти, най-известните творци. Специални отдели са посветени на Охридската и Преславската книжовна школа и на книжнината през времето на цар Петър. Направени са общи изводи за особеностите на старобълг. литература. След 9 септ. 1944 Г. продължава науч-

Паун Генов

ната си дейност. В „Иван Вазов. . . ", биографичен труд, предназначен за младия читател, са проследени детските, юношеските и младежките год. на Вазов, като са използувани данни от произведенията му, спомени на негови съвременници и др. Книгата му „Етюди върху старобългарската литература", без да бъде история на старобълг. литература, засяга най-важните моменти от развитието ѝ. Разглежда се проблемата за началото на слав. писменост — дейността на Кирил и Методий в Моравия и Панония, пренасянето и разцвета на писмеността и книжнината в Б-я. Обърнато е внимание на въпроса за слав. писменост у западните и източните славяни. Направена е обща характеристика на старата бълг. литература. Някои от трудовете на Г. не са загубили значението си и днес.

Съч.: Стара българска литература в примери, преводи и библиография. 1922 (съавт. Божан Ангелов); Начало и разцвет на българската литература. 1937; Черноризец Храбър. 1942; Иван Вазов — детство, юношество, младини. 1946; Етюди върху старобългарската литература. 1947; Старобългарска литература. Антология. 1947.

Лит.: Ст. Младенов. Съкровищница на старата българска книжнина. — Духовна култура, 1924, кн. 18—19; Хр. Ст. Хинков. „Начало и разцвет на българската литература". — Бълг. учител, 1938, кн. 7—8; Ст. Пейков. „Начало и разцвет на българската литература". — Лит. свят, бр. 8, 1938; Н. Дончев. Минко Генов почина. — Лит. фронт, бр. 2, 1950.

кя

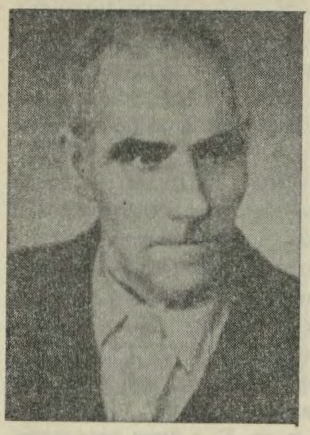
ГЕ́НОВ, Паун Христов (16. VI. 1915). Роден в с. Средногорово, Старозагорски окр. Гимназия завършва в Казанлък, философия — в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1944). Започва да печата през 1930 в детски въздържателни вестници. През 1933 редактира в. „Хоризонт". През 1936 започва да издава в. „Младо село", литературно-обществен вестник, в който сътрудничат писатели-антифашисти. Ред. е на в. „Трезва младеж", орган на Младежкия въздържателен неутрален съюз. Сътрудничи и е чл. на ред. колегии на прогресивни издания — сп. „Трезвост и култура", „Млад кооператор", в. „Жар", „Литературен живот", „Светлоструй", „Заря", „Кооперативна България" и др. Г. е един от основателите на младежкото кооп. движение през 30-те год. Като активен земеделски и антифашистки деец е съден и лежи в затвора. След 9 септ. 1944 завежда културния отдел на в. „Кооперативно село" (1953—67), зам.-гл. ред. на в. „Трезвеност" (1969—73). Сътрудничи на много др. издания. Чл. на БЗНС, на СБП. Автор е на много статии по кооперативни въпроси, на стихотворения и очерци.

Съч.: Нова вяра. Стихове и поеми. Ловеч, 1938; Предпролет. Стихове. 1940; Трудовата повинност. 1945; Владая. Поема. 1946; Коста Тодоров. Очерк. 1947; Янко Забунов. Очерк. 1948; Райко Даскалов. Биогр. очерк. 1970.

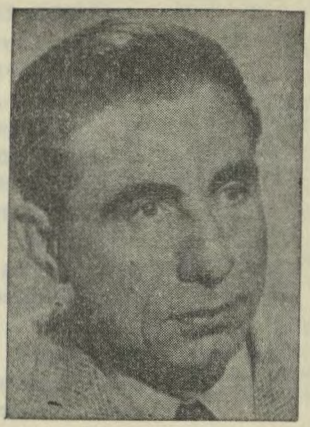
Лит.: Д. Дамев. „Предпролет". — Завой (Варна), бр. 35, 1940; В. Пашев. Предг. към „Предпролет". 1940; Тр. Трифонов. „Предпролет". — Бразда, 1940, кн. 11; Д. Угрин. „Предпролет". — Кооп. България, бр. 9, 1940; Ив. Сестримски. Бележки. — Читалище, 1965, кн. 6; Д. Гундов. Паун Генов. — Бълг.-съв. дружба, 1964, кн. 11; Ив. Руж. Поздравително писмо. — Лит. фронт, бр. 27, 1965.

гг

ГЕ́НОВ, Петър Велев (20. III. 1882 — 7. XII. 1956). Роден в Котел. Получава средно земеделско образование в Плевен. Следва Рисувалното у-ще в София. Посещава Франция, Италия, Швейцария и се запознава с тяхната живопис и култура. Г. е учител по рисуване, един от основателите на СБП. Умира в Котел. Сътрудничи на сп. „Българска сбирка", „Мисъл", „Съвременна мисъл", „Слънце", „Сила", „Листопад" и др. Издава няколко стихосбирки. Основното чувство в стихотворенията му е любовта към природата. Творбите му са с истор. и

Петър Генов

Тодор Генов

Веселина Геновска

съвременна тематика. Автор е на статии, лит. бележки и очерци — „За нашата живопис“ (1919), „За днешната литература и живота“ (1920), „Литературно-исторически труд за миналото на Котел“ (1929). Превежда стихотворения от Н. Ленау, Х. Хайне.

Съч.: В шума на горските извори. 1922; Поеми. 1934; Керван сарай. Поема. 1935; Хемус. Поеми. 1938.

Лит.: В. Добринов. Най-младата българска литература. — Съвр. илюстрация, 1915, бр. 12; Д. Б. Митов. Три нови стихотворни сбирки. — Развигор, бр. 68, 3 юни 1922; Д. Гундов. Поемите на П. В. Генов. — Камбана, бр. 4051, 1934; Д. Б. Митов. Поеми. — Лит. глас, бр. 240, 1934; Й. М. „Поеми“. — Ново време, бр. 796, 12 февр. 1934; Д. Гундов. „Керван сарай“. Поеми. — Завети, 1935, бр. 2; В. Йорданов. За един неизвестен поет. — Лит. глас, бр. 291, 1935; П. Горянски. Една година художествена литература. — Лит. час, бр. 16, 1936; Д. Гундов. Да си спомним за поета и човека Петър В. Генов. — Лит. фронт, бр. 50, 1957; В. Събев и В. Г. П. В. Генов. — Сливен. дело, бр. 987, 13 дек. 1961.

ев

ГЕ́НОВ, Тодор Антонов (10. VI. 1903). Роден в Елена в прогресивно чиновническо семейство. Учи в родния си град, завършва гимназия във В. Търново. Тук започва и първите си лит. опити — публикува разкази, стихове и критика в редактираното от него и Ст. Мокрев лит. сп. „Литературни звуци“. Сближава се с писателските прогресивни и партийни среди, изявява се предимно като публицист и лит. критик в легалния прогресивен печат. До 1928 сътрудничи на вестници и списания с литературно-критически статии, полит. прегледи и памфлети в защита на СССР, съв. култура и литература. Защищава бълг. пролетарска литература и воюва срещу буржоазната критика и литература. През 1926—27 е един от главните сътрудници на в. „Ведрина“. Оформя се като писател-антифашист и комунист. Заподозрян от полицията, Г. емигрира в Белгия, където живее от 1928 до 1932 и завършва вечерния Журналистически ин-т в Брюксел. Известно време е и във Франция. През 1930 за кратко, след дадена амнистия, той се завръща в Б-я, сътрудничи на периодичния печат и заедно с А. Страшимиров започва да издава в. „Знак“. Включва се в антифашистката борба на бълг. писатели. През 1933—34 е гл. ред. на легалния антифашистки вестник „Вик“. От неговите страници започва кампанията в защита на Георги Димитров по време на Лайпцигския процес. В повече от сто статии, памфлети и кореспонденции от Германия, подписвани с различни нем. псевдоними — Крос, Хорели и с името му, — Г. разобличава нем. и бълг. фашизъм и защищава СССР. На този период от дейността си като антифашист и комунист Г. посвещава мемоарната книга „Дневник с обратна дата. . . “ — разкази с факти, документи и размишления. След 9 септ. 1944 работи в Радио София, в Регентския съвет, на дипломатическа служба в Турция 1945—47, в М-вото на външните работи (1953). Чл. на БКП, на СБП.

Г. е автор на сборник стихотворения, на публицистични книги, на мемоарно-документални творби. Той е един от създателите на бълг. социалистическа драма. В драмите си отразява антифашистката борба и соц. строителство и разработва остри социално-етични конфликти. В пиесата „Вяра“ (поставена през 1953) е разгледана проблемата за доверието на човека и за нравствените сили на комунистите. Пиесата „Незавършен монолог“ (поставена 1972) е своеобразна равносметка на събитията по време на Лайпцигския процес, на който авторът е свидетел. Герой на соц. труд (1973). Народен деятел на културата (1969).

Съч.: Цигулка. Стихове. 1922; Идейните позиции в Съветска Русия. 1926; Париж — неизменният ден. Роман-хроника. 1936 (2 доп. изд. 1963); Незабравки. Памфлети. 1944; Господари и слуги. Разкази. 1948; Обречените. Разкази. 1951; Вяра. Драма. 1954; Страх. Драма. 1957; Червена ранена земя. Пътепис за Корея. 1960; Избрани произведения. 1963; Паметникът-мечта. Драма. 1963; Любовта и сянката. Драма. 1967; Дневник с обратна дата. Разкази с факти, документи и размишления. 1968; Незавършен монолог... Драма. 1969; Пиеси. 1970.

Лит.: О. Василев. Един разговор с Тодор Генов. — Свят, бр. 2, 1933; М. Грубешлиева. „Париж. Роман-хроника“ от Т. Генов. — Лит. час, бр. 15, 1935; Г. Караславов. „Париж — неизменният ден“. — РЛФ, бр. 15, 1936; Г. Бакалов. Истинска поезия. — Ботев лист, 30 май 1936; Т. Павлов. За една драма. — Отеч. фронт, 30 авг. 1950; Цв. Стефанов. Антифашисткият печат в България. 1960; А. Тодоров. Писател-публицист. — Лит. фронт, бр. 23, 6 юни 1963; Л. Стоянов. Предг. към 2 изд. Париж — неизменният ден. 1963; В. Колевски. Когато въздух не достигаше. — Изв. Ин-та за литература, 1963, кн. XIV—XV; Т. Павлов. Предг. към Избрани произведения. 1963; С. Гераскова. Пред проблеми на новата нравственост („Любовта и сянката“). — Театър, 1966, кн. 8; Л. Панева. Съвременният герой в най-новата ни драматургия. — Театър, 1967, кн. 6; Ив. Бързаков. „Дневник с обратна дата“. — Пламък, 1968, кн. 23; Д. Ф. Марков. Болгарская литература наших дней. М., 1969. *вб*

ГЕНОВСКА, Веселина Маринова (1. X. 1911 — 18. X. 1960). Родена в гр. Левски в прогресивно семейство. Завършва прогимназия в родния си град и постъпва в професионално домакинско у-ще. Работи в шивашко ателие в София и продължава образованието си във вечерна гимназия, но скоро е принудена да прекъсне. Машинописка е в адвокатска кантора. Същевременно се самообразова, учи чужди езици. През 1936—37 завършва театралната студия на Б. *Дановски*. По това време се сближава с някои прогресивни писатели — М. Грубешлиева, Л. Стоянов, О. Василев и др., които й оказват положително идейно влияние. През 1938 посещава Полша, учи пол. език и се запознава с пол. култура. След 9 септ. 1944 развива ползотворна обществена дейност. През 1946—47 работи във Варшава като аташе по печата в Бълг. легация. През 1959 е назначена за директор на бълг. културен център в Прага, където развива многостранна културна дейност. Умира в Прага. Чл. на БКП, на СБП.

Първата си творба Г. публикува през 1927 във в. „Младежко знаме“. През 30-те год. започва системно да се занимава с лит. и публицистична дейност. В първите си разкази и повести поставя социални и психологически проблеми, свързани с големия град и провинциалното ежедневие, проявява интерес към положението на жената в съвременното общество.

След 9. IX. 1944 Г. се занимава активно с лит. дейност. За да опознае живота на работниците, продължително време посещава един завод край София. Събраните впечатления претворява в трилогията „Светлини“, „Тревожна пролет“ и „Слънчева долина“. В нея авторката показва развитието на работническата класа, отношенията в трудовия колектив. В „Любима земя“ и „Седем години“ вниманието й е насочено към истор. минало — описва освобождението от османско иго, първите години на свободен живот. Превежда художествени прозведения от пол. и чеш. ез.

Съч.: От Майчин дом до пазара на любовта. Разкази. 1934; Сестра Добринова. Повест. 1936; Пропасти. Повест. 1938; Далечни брегове. Разкази. 1938; Седемте пръстена. Повест. 1938; Лицата на огледалото. Разкази. 1938; Театрално училище. Повест. 1938; Огън, който блуждае. Повест. 1939; Прародина. Разкази. 1944; Стъклени стени. Повест. 1945; Затворената врата. Роман. 1947; Братя. Повест. 1947; Стачка. Роман. 1949; Светлини. Роман. 1950; Три повести. 1952; Разкази. 1952; Любима земя. Роман. 1954; Ламби Кандев. Биогр. очерк. 1955; Златната врата. Разкази. 1955; Иван Недялков-Шаблин. Биогр. очерк. 1957; Тревожна

пролет. Роман. 1957; Повест за Юлиус Фучик. 1959; Седем години. Роман. 1960; Слънчева долина. Роман. 1960; Пролетни води. Повест. 1961; Избрани разкази. 1961; Зора над Преслав. Повест. 1964.

Лит.: Д. Добрев. „Сестра Добринова". — Светлоструй, бр. 8, 1936; А. Барух. Два юношески романа. — Труд, бр. 17, 1950; Ив. Попиванов. За романа „Светлина". — Лит. фронт, бр. 47, 1951; Ст. Лилянов. „Любима земя". — Бълг.-съв. дружба, 1954, кн. 7; Х. К. Радев. „Тревожна пролет". — Вечер. новини, бр. 2070, 1958; Веселина Геновска (По случай смъртта ѝ). — Лит. фронт, бр. 42, 20 окт. 1960; П. Динеков. Предг. към Избрани разкази. 1961,

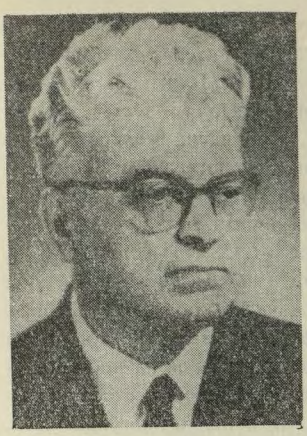
ип

ГЕÒРГИ АМАРТÒЛ — вж. *Хроники.*

„ГЕÒРГИ БАКÀЛОВ". Издателство във Варна. Основано на 18 ян. 1960. Първоначално издателството има общ характер, впоследствие се профилира за литература с морска тематика, научна икономическа литература, преводна и оригинална художествена литература. Книжната продукция на издателството се представя главно от неговите основни поредици и библиотеки. Библ. „Нептун", богато илюстрована, предлага научно-популярни книги за проучванията на морето, за подводни изследвания и плавания по океана. Библ. „Морета, брегове и хора" включва романи за морето, биографии на велики мореплаватели, описания на пътешествия и експедиции. Поредицата „Световни морски новели" обхваща антологии за различните национални литератури, в които е подбрано най-доброто между разказите и новелите с морска тематика. Издателството подготвя две тематични антологии на световната и на бълг. поезия за морето: „Винаги море ще има" (1971), съст. Ат. Далчев и Ал. Муратов, и „Море, стихия, вечност" (1972), съст. П. Алипиев и А. Германов. Издават се и две икономически поредици „Математически методи в икономиката" и „Икономика на световната социалистическа система", в които се разработват актуални проблеми на икономическата теория и практика. Ежегодният алманах „Фар" е оригинално научно-популярно четиво с енциклопедичен характер. В него са събрани разнообразни знания за морето — от любопитното и сензационното до задълбоченото познавателно четиво. Издателството поддържа и лит. алманах „Простори", който от 1973 излиза в 4 кн. год. и става издание на Д-вото на СБП във Варна. Алманахът има заслуги за израстването на младите писатели, особено на онези, които живеят в провинцията. Сътрудници на издателството са Ал. Геров, Ал. Муратов, Ан. Стоянов, А. Германов, Ат. Далчев, Б. Божилов, Б. Болгар, Д. Габе, Е. Каранфилов, И. Петров, Ив. Давидков, Л. Станев, П. Славински и др. Издателството има принос за развитието на лит. живот и на икономическата научна мисъл в Северна и Североизточна Б-я.

тй

ГЕÒРГИ ХИРОВÒСК (I пол. на VI в.). Виз. книжовник-граматик, дякон, преподавател по реторика и библиотекар в Константинополското висше у-ще. В историята на бълг. литература е известен като автор на първото преводно литературно-теоретическо съчинение — трактата „О образѣхъ", т. е. „За поетическите фигури" (вж. *Граматически съчинения*). Начетен познавач на древни граматици, на първо място на бележития представител на александрийската школа Аполоний Дискол (II в.), Г. Х. написва няколко работи из областта на граматиката и реториката: трактат върху прозодията, граматически коментар на псалмите, трактат за ортографията, обяснения към съчиненията на Теодосий Александрийски, Аполоний, Херодиан и др. Лекциите му, ясни и разбираеми, макар прекалено подробни, оказват значително влияние върху неговите съвременници. По-късно името на Г. Х. е почти забравено във виз. филол. литература. Едва през XV в. на Запад отново се възвръщат към съчиненията му. Трактатът „О образѣхъ" разяснява и подкрепя с примери 27 поетически тропи и фигури. Старобълг. му превод е правен не от оригинала, а от негова грц. преработка от IX в. и е включен в един от големите Симеонови сборници, който през 1073 е преписан за киевския княз Светослав. Преводът е важно свидетелство за лит. интереси в Б-я в тази ранна епоха. Поместван е и в др. сборници от XIII—XVI в. със сходно съдържание. Създаден въз основа на постиженията на античната стилистика, трактатът онагледява със сполучливи примери теоретичните определения. Изложението е стегнато и пред-

Емил Георгиев

полага наличие на известни предварителни познания и на усет за стил и композиция у читателя. Съчинението тълкува градивния материал за алегорично-метафоричния, иносказателен стил, характерен за виз. литература и усвояван от създаваните по неин образец слав. литератури. Особено важно е, че неизвестният бълг. преводач, работил още в първите десетилетия на X в., успява да създаде специална литературно-теоретическа терминология на старобълг. език, докато в Зап. Европа почти до края на XIII в. трудовете по реторика се създават с едно-две изключения само на лат. език.

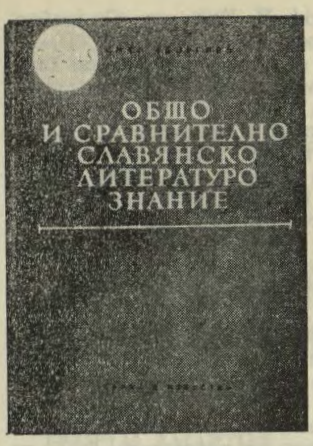
Изд.: Сборникът от 1073 е издаден фототипно под загл. „Изборник великого княза Святослава Ярославича 1073 года. СПб., 1880. По-достъпно издание на трактата вж. у Божан Ангелов и М. Генов. Стара българска литература. 1922. с. 96—102, и у С. П. Обнорский и С. Г. Бархударов. Хрестоматия по истории русского языка. М., 1952. с. 21—24. Отделни части издава Ф. Буслаев. Русская хрестоматия. М., 1888. с. 11. Части в новобълг. превод у М. Генов. Старобългарска литература. Антология. 1947. с. 53—54, а целият текст — у П. Динеков, К. Куев и Д. Петканова. Христоматия по старобългарска литература. 1961. с. 72—74; Б. Ст. Ангелов. Из старата българска, руска и сръбска литература. Кн. II. 1967. с. 89—105; Ђ. Трифуновић. Георгија Хировоска расправа о песничким сликама у српском средновековном рукопису. — Књижевна историја, III, 1970, 10.

Лит.: K. Krumbacher. Geschichte der Byzantinischen Litteratur. München, 1897. p. 583—585; В. П. Адрианова-Перетц. Очерки поэтического стиля древней Руси М.—Л., 1947. с. 16; П. Динеков. Стара българска литература. Ч. I. 1950. с. 102; J. Besharov. Imagery of the Igor's Tale in the Light of Byzantino-Slavic poetic theory. — In: Studies in Russian Epic Tradition. II. Leiden, 1956; Р. О. Якобсон. Изучение „Слова о полку Игореве" в Соединенных Штатах Америки. — Труды ОДРЛ, XIV, 1958, с. 111; Ем. Георгиев. Разцветът на българската литература в IX—X в. 1962. с. 286 и сл.; П. Н. Берков. Очерк развития русской литературоведческой терминологии до начала XIX века. — Изв. АН СССР. Серия лит. и языка, т. XXIII, 1964, вып. 3, с. 238—247; Б. Ст. Ангелов.Въпроси на художествеността, поетиката и литературната теория в старобългарската литература. — Лит. мисъл, 1965, кн. 6, с. 114 и сл.; Л. Грашева. За старобългарската литературно-теоретическа мисъл. — Изв. Ин-та за литература, 1966, кн. XVIII—XIX.

лгр

ГЕОРГИЕВ, Емил Иванов (10. I. 1910). Роден в Шумен в семейството на народни учители. Завършва гимназия във Варна (1928) и продължава образованието си в София, Прага и Виена. Завършва последователно Соф. музикална академия (1931) и слав. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1938). Защищава докторска дисертация през 1939 във Виенския ун-т. Учител в София (1939—43). През 1943 е избран за доцент. От 1947 е редовен проф. и завеждащ катедрата по слав. литератури в Соф. ун-т. Г. развива широка научноизследователска и учебно-педагогическа дейност и като ръководител на Секцията по сравнително литературознание в Ин-та за литература при БАН, като секретар на Съюза на научните работници в Б-я. Чл.-кор. на БАН от 1967. Чл. на БКП.

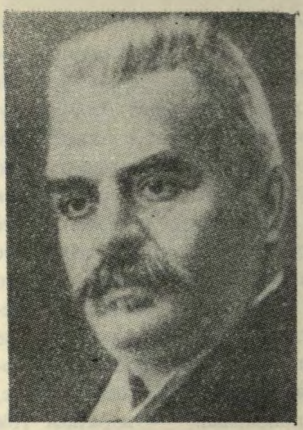
Г. започва лит. си дейност със стихове. По-късно съсредоточава изцяло усилията си в областта на слав. литературознание. В широкия кръг на неговите научноизследователски интереси се включват сравнителното изучаване на слав. литератури, историята на старата и новата бълг. литература. Една от централните теми на научните му трудове, чрез които внася редица нови положения в славистиката, е свързана с Кирило-Методиевата проблема и нейното състояние днес, както и с въпроса за произхода на слав. азбука. Има ценни приноси и в много други централни области на слав. литературознание — слав. и бълг. поетика и стихосложение, сравнително изучаване на българо-чешките, българо-пол-

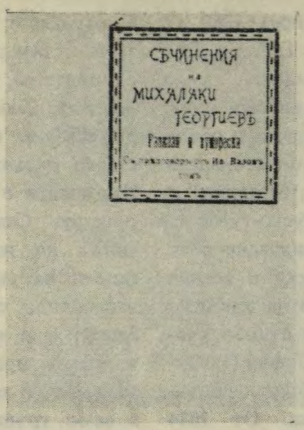
Ем. Георгиев. „Общо и сравнително славянско литературознание“

ските и българо-югославските лит. отношения, стара и възрожд. бълг. литература и др. С активната си дейност Г. допринася за марксическото преустройство на бълг. лит. наука и на слав. литературознание — дава нови решения на редица важни проблеми на сравнителната славистика. В тази област има значителни изследвания: „Презвитер Козма на Бориловия събор в 1211 г.“ („Известия на Д-вото на филолозите-слависти в България“, 1941, кн. 1), „Българи и чехи в епохата на тяхното възраждане“ („Годишник на Соф. ун-т, Истор.-филол. ф-т“, XLII, 1946), („Две сръбски исторически трагедии с български сюжети от първата половина на XIX в. Йован Стерия Попович, „Владислав“ и „Лахан“ („Известия на Камарата на народната култура. Серия хуманитарни науки“, VI, 2), „Вазов и славянството“(„Иван Вазов. Сборник по случай 100 години от рождението му“, 1950), „Паисий Хилендарски и началото на Българското възраждане“ („Философска мисъл“, 1953, кн. 4), „Към въпроса за Константиновото (Кириловото) авторство на глаголицата. Следи от глаголицата в Методиевото пространно житие“ („Известия на Ин-та за литература“, 1954, кн. 2), „Създаването на Преславската и Охридската книжовни школи в средновековна България“ („Годишник на Соф. ун-т, Филол. ф-т,“ т. L, 1, 1955), „Периодизация на историята на българската литература“ („Годишник на Соф. ун-т, Филол. ф-т“, т. LII, 1, 1957), „Ролята на междуславянските литературни връзки в създаването на новата българска литература“ („Славистичен сборник“, т. II, 1958), „Прабългарското летописание“ („Изследвания в чест на Марин Дринов“, 1960), „Общи закономерности в развитието на славянските литератури“ (сб. „Славянска филология“, т. IV, 1963), „Немската литература и възникването на новата българска литература“ („Сб. в чест на К. Х. Билфелд“, Берлин, 1967), „Основные вопросы сравнительной славянской поэтики“ („Poetics. Poetyka. Поэтика“. Warszawa, 1961) и др. За научноизследователската и за научно-организаторската му дейност Г. е удостоен с бълг и чуждестранни отличия и награди. Засл. деятел на науката (1972). Димитровска награда (1971).

Съч.: Въжеиграч. Лирическа поема. 1929; Сантиментални песни. 1930; Сапунени мехури. 1932; Цар Глад. Поеми. 1933; Вечни мотиви. Песни и поеми. 1934; Игри на пламък. Стихотворения. 1935; Две произведения на св. Кирила. Към въпроса за книжовната дейност на славянския първоучител. Истор.-литературно проучване. 1938; Произведенията, приписвани на св. Кирила. Ч. I. 1939; Началото на славянската писменост в България. Старобълг. азбуки. 1942; Книжовното дело на славянските просветители Кирил и Методий. Книжовната дейност на св. Кирила до създаването на слав. глаголическа писменост. 1943; Иржи Волкер, създател на чешката пролетарска поезия. 1948; Славянская письменност до Кирилла и Мефодия. 1952; Славянски литератури в очерки и образци. Ч. I. От началото на славянската писменост до средата на XIX в. 1949. Ч. II. От 1848 г. до Великата октомврийска социалистическа революция. 1950. Ч. III. Славянските литератури след Великата октомврийска социалистическа революция. 1954; Кирил и Методий — основоположници на славянските литератури. 1956; Разцвет на българската литература в IX—X в. 1962; Очерки по история на славянските литератури. Ч. I. От възникването на славянската писменост до победата на реализма в славянските литератури. 1958 (2 изд. 1964); Очерки по история на славянските литератури. Ч. II. От победата на реализма до наши дни. 1963; Общо и сравнително славянско литературознание. 1965; Литература на изострени борби в средновековна България. 1966; Ревнители на българското отечество. 1966; Хуманизмът в литературата. 1966; Българската литература в общославянското и общоевропейско литературно развитие. 1969; Български образи в славянските литератури. 1969; Кирил и Методий. Истината за създателите на българската и славянската писменост. 1969.

Михалаки Георгиев

М. Георгиев. „Разкази и хумористични“

Лит.: Б. Ст. Ангелов. Труд за славянските просветители Кирил и Методий. — Лит. мисъл, 1958, кн. 4; Б. Ничев. Нашият принос в славистиката. — Нар. култура, бр. 35, 30 авг. 1958; Ив. Сестримски. Нов труд по история на славянските литератури. — Славяни, 1958, кн. 6; Др. Ничев. Общо и сравнително славянско литературознание. — Лит. мисъл, 1967, кн. 6; Св. Игов. Ценен принос. — Лит. фронт, бр. 26, 22 юни 1967; К. Мечев. Нови страници в средновековната ни литературна история. — Учит. дело, бр. 38, 24 май 1967; Ил. Конев. Българинът в славянските литератури. — Нар. култура, бр. 34, 23 авг. 1968.

би

ГЕОРГИЕВ, Любен Юскеселиев (13. I. 1933). Роден в София в семейството на книгоиздател. Завършва прогимназия в Горна Оряховица, гимназия в София и българска филология в Софийския ун-т „Кл. Охридски“ (1955). От 1952 до 1958 членува в Кабинета на младия писател при СБП. От 1952 сътрудничи на периодичния печат с литературни статии и рецензии. Работи във в. „Народна младеж“, сп. „Септември“, изд. „Народна младеж“, сп. „Контакти“, изд. „Български писател“. От 1962 е кандидат на филологическите науки. Член на СБП. В литературно-критическите си трудове изследва проблемите на литературното наследство и на съвременната българска литература. Изтъкнат литературен критик, с полемично перо, Г. е един от най-активните български литературни работници.

Съч.: Петко Ю. Тодоров. Лит.-крит. очерк. 1961; Христо Смирненски. Монография. 1962 (2 прераб. изд. 1967); Петко Ю. Тодоров. Монография. 1963; Димитър Бояджиев. Лит.-крит. очерк. 1963; Певец на революцията. 65 г. от рождението и 40 г. от смъртта на Хр. Смирненски. 1963; Съвременност в литературата. 1964; Пеньо Пенев — поетът с ватенката. Жизнен и творчески път. 1965 (2 изд. 1970); Полемики по съвременни литературни въпроси. Сб. статии. 1965; Васил Воденичарски. Лит.-биогр. очерк. 1965; Георги Кирков — Майстора. Биогр. очерк. 1967; В търсене на новия герой. Статии, портрети, рецензии. 1967; Д-р К. Кръстев. Лит.-крит. очерк. 1968; Наши писатели. Лит.-крит. очерци. 1968; Млади писатели. Лит.-крит. статии и очерци. 1969; Съвременни писатели. Сб. статии. 1969.

Лит.: Ст. Каракостов. Неумела и ненужна защита.—Нар. култура, бр. 39, 19 окт. 1957; П. Тотев. Вулкани, гейзери и водопади. — Лит. фронт, бр. 50, 11 дек. 1958; Ж. Огнев. Вредните тенденции в една статия. — Лит. фронт, бр. 8, 25 февр. 1960; Ст. Илиев. Какво се крие зад словесния хаос? — Нар. младеж, бр. 35, 12 февр. 1960; Ц. Младенов. Една естетска оценка за нашата филологическа наука. — Език и литература, 1962, кн. 5; Ив. Богданов. Когато се вдигнат мъглите. — Пламък, 1963, кн. 10; Ст. Петров. Обаянието на героя. — Нар. младеж, бр. 64, 18 март 1965; Д. Канушев, Поетът с ватенката. — Нар. култура, бр. 31, 30 юли 1966; Е. Константинова. Книга за поета с ватенката. — Лит. фронт, бр. 44, 27 окт. 1966; В. Бояджиева. „Млади писатели. — Лит. мисъл, 1970, кн. 6.

елк

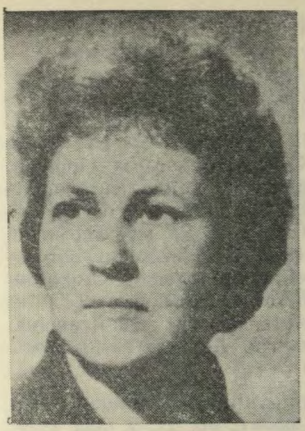
ГЕОРГИЕВ, Михалаки (Михалаки Георгиев Лозанов) (11. VIII. 1854 — 14. II. 1916). Роден във Видин. Баща му, заможен гражданин, се занимавал с кожухарство и скотовъд-

ство. Останал отрано сирак, през 1869 Г. заминава да учи в чеш. гр. Табор. Там завършва Земеделско-индустриално у-ще (1874). Учител във Видинското класно у-ще (1874—78). Развива широка просветна и обществена дейност. Печата статии по стопански въпроси във в. „Право“ и в сп. „Читалище“ и „Ступан“. В навечерието на Руско-турската осв. война предава на рус. командуване план на Видинската крепост и стопански и военни сведения. След Освобождението за известно време е чиновник, а от 1880 отново учител — в Лом (1880—82) и в София (1882—84). Негово дело е първият. бълг. гимназиален учебник по ботаника. От 1884 окончателно се отдава на стопанска, обществена и културна дейност. Началник е на отделение в М-вото на обществените сгради, земеделието и търговията (1884—93). Организира земеделското образование в Б-я, председател е на комисията на първото бълг. „Земеделческо и промишлено изложение“ в Пловдив (1892). В статиите си по стопански въпроси, част от които са поместени в редактираното от него сп. „Домакин“ (1884—85), се застъпва за модернизиране на бълг. земеделие и за развиване на промишлеността. Дипломатически представител на бълг. легация във Виена и в Бялград (1894—99). Значителна негова обществена проява е издаването на в. „Балканска трибуна“ (1906—08). Вестникът е независим и демократичен. Особено смела е критиката му срещу монарха, която става причина за многократни конфискации на отделни броеве, а Г. известно време е затворен в Черната джамия. След спирането на „Балканска трибуна“ той се оттегля от полит. дейност. Въпреки че обществената и стопанската работа поглъща голяма част от силите му, Г. участвува и в културния живот на Б-я. Един от основателите на д-во „Славянска беседа“, на „Физико-медицинско общество“, на Бълг. земеделско д-во. Поддържа най-тясна връзка с Ив. Вазов и Ив. Д. Шишманов. Дописен чл. на Срб. земеделско д-во; редовен чл. на БКД (дн. БАН) от 1884. Умира в София.

Първите разкази на Г. излизат през 1890 в сп. „Денница“. В тях са отразени впечатления от Сръбско-българската война. Писателят е поразен от безотговорността, с която се обявяват войните, и от тяхната безсмислена жестокост. Почти всички творби на Г. отразяват живота в бълг. село от края на м. в. Воден от желанието да се слее напълно с героите си, той създава разкази на видински диалект. Този говор изпълнява особена художествена функция, когато е противопоставен на казионния, на чиновническия език. Държавата е чужда на бедния и неграмотен селянин. Само богаташите и насилниците могат да извлекат полза от създадените форми на управление. Тази мисъл особено настойчиво се защищава в разказа „С тебешир и с въглен“. Критичното вглеждане в реда и нравите, създадени в новоосвободена Б-я, е характерно за Г. „Рози садихме, а само тръни поникнаха!“ — изразява той своето и народното разочарование в разказа „Три срещи“. Особено го отвращава партизанщината в полит. живот, алчността за облаги, безсрамието, с което се потъпкват морал и законност. На тази нерадостна картина противопоставя мъдростта и нравствените норми на народа, най-съвършено въплътени според него в патриархалната задруга, представена в разказа „Рада“. В разказите на Г. винаги има ясно изразена морална поука. Събитията и образите се разкриват постепенно, без сложни сюжетни постройки, действието често е забавено от много подробности и отклонения, характерни за маниера на народния разказвач. Езикът притежава непринудената образност на народната реч. Творби на Г. са публикувани в сп. „Денница“, „Мисъл“, „Български преглед“, „Войнишка сбирка“, „Летописи“, „Българска сбирка“, „Църковен вестник“ и др. Написал е либрето за операта „Тахир беговица“ (музика Д. Хаджигеоргиев). Псевд.: Хаджи Мирзабей.

Съч.: Така се лъже човек. Хумореска. 1899; Три срещи. Спомени от миналото. 1899; От късмета е всичко на тоя свят. 1904; Бирникът дошел. Драматизация. 1905; Тахир беговица. 1910; Разкази и хумористични. Т. I, II. 1919, 1921; Избрани разкази в 3 тома. 1938—1942; Избрани разкази. 1952; Съчинения. Т. I—II. 1961.

Лит.: Б. Георгиев. Михалаки Георгиев. Биогр. бележки и спомени. 1960; Михалаки Георгиев в спомените на съвременниците си. — В: Ц. Гинчев, М. Георгиев, К. Величков, Т. Г. Влайков, Ц. Церковски в спомените на съвременниците си. 1964; П. Русев. Михалаки Георгиев. Лит.-крит. очерк. 1965; д-р К. Кръстев. Михалаки Георгиев и Веселин. В царството на легионите. — В: Етюди

Катя Георгиева

Андрей Германов

и критики. 1894; Ив. Вазов. Предг. към М. Георгиев. Разкази и хумористични. Т. I. 1919; П. Динеков. Михалаки Георгиев. По случай 25 г. от смъртта му. — Просвета, 1941, кн. 7; Ст. п. Василев. Михалаки Георгиев. — В: Строители на родната реч. Т. I. 1954; П. Пондев. До извора на мъдростта и живата реч на народа. — В: Литература и народ. 1964; Г. Константинов. Михалаки Георгиев. — В: Писатели-реалисти. 1965; В. Аврамов. Михалаки Георгиев. — Родна реч, 1968, кн. 5.

лв

ГЕОРГИЕВА, Катя Атанасова (6. II. 1922). Родена в с. Овчеполци, Пазарджишки окр. Завършва гимназия в Панагюрище и фр. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски". Печата за пръв път през 1937 във в. „Оборище" (Панагюрище). Сътрудничи на сп. „Българска реч", „Звън", на в. „Литературен глас", „Литературен критик", „Завой", „Световна илюстрация". След 9 септ. 1944 публикува стихове и преводи в сп. „Изкуство", „Септември", „Младеж", „Жената днес" и във в. „Работническо дело", „Литературен фронт", „Ведрина", „Септемврийче" и др. През 1951—52 е изпратена от Съюза на бълг. писатели в Полша. Работи като завеждащ лит. отдел на Радио София, гл. ред. на сп. „България". Чл. на БКП, на СБП.

Първите си стихове Г. публикува в навечерието на II световна война. В тях пряко или в иносказателна форма рисува социалната и полит. драма на своето време, изразява граждански протест срещу настъпващия фашизъм и войната. Най-хубавите си произведения от втората си стихосбирка посвещава на жертвите на фашизма. Някои от стихотворенията й, изградени с традиционна поетическа символика, са пропити с вяра в близката победа.

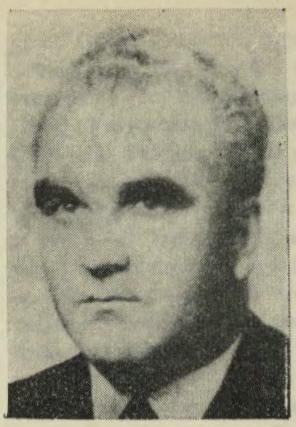
Съч.: Денят. Стихове. 1940; Стихотворения. 1949.

Лит.: Б. Станчев. „Денят". — Лит. живот, бр. 15, 1940; Ст. Божков. „Денят". — В-к на жената, бр. 857, 1941; Ст. Каракостов. За лириката и есетата. . . — Заря, бр. 5831, 1941; Ив. Страхинов. „Денят". — Лит. критик, бр. 6, 1941; А. Тодоров. Катя Георгиева. Стихотворения. — Септември, 1950, кн. 5.

ми

ГЀРМАНОВ, Андрей Димитров (17. VI. 1932). Роден в с. Яворово, Варненски окр., в селско семейство. Гимназия завършва в Дългопол, рус. филология — в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1955). Гимназиален учител е в Дългопол, преподавател по рус. език в МЕИ в София, ред. във в. „Народна младеж", инструктор в ЦК на ДКМС, ред. в изд. „Народна младеж," ред. в отдел „Поезия" в изд. „Български писател", зам.-гл. ред. на сп. „Съвременник", гл. ред. на сп. „Пламък". Чл. на БКП, на СБП.

Г. започва да печата през 1951, но като поет се утвърждава през 60-те год. Съсредоточава усилията си изключително върху лириката. Първата му стихосбирка „Кълнове" (1959) е лирично прощаване с юношеството. В нея Г. се изявява като поет с тънък усет към природата, с подчертана склонност към теми из живота и психологията на селото. Много от стиховете в тази книга са обвеяни от романтично преклоне-

Георги Германов

ние пред истор. минало. В стихосбирките „Работнически влак“ и „Родов герб“ Г. рисува душевността на човека от нашето стремително съвремие. Почти е изживяна носталгичната тъга по отмиращото в селския бит, стиховете черпят сила от напрегнатото строително всекидневие. От първите книги на Г. лъха духовното здраве на един млад българин. В тях се забелязва склонност към сюжетно развитие на темата и към графично очертан рисунък. „Равноденствие“ и „Да ме запомниш“ бележат усъвършенстване и разнообразяване на поетическата форма и техника. До голяма степен са преодолени словоохотливостта и разказвателността, непосредствеността на чувството отстъпва място на видимо по-задълбочената трактовка на темите. Поетът се стреми към синтетичност. Поетични реминисценции от детството съдържа стихосбирката „Светлинки в планината“. Превежда творби от А. Т. Твардовски —„Избрани стихотворения“ (1962), М. П. Бажан — „Избрани стихотворения“ (1963), Р. Рождественски — „Избрани стихотворения“ (1964), В. Н. Сосюра — „Избрани стихотворения“ (1965), А. С. Малишко — „Избрани стихотворения“ (1964), А. Т. Твардовски — „Тьоркин на оня свят“ (1965), Е. Г. Багрицки — „Песен за Опанас“; пиеси от Е. Радзински — „104 страници за любовта“, С. Алъошин — „Всекиму заслуженото“, Л. Зорин — „Добряци“. Превежда поемата на Гр. Пърличев „Войводата“ (1970). Отделни творби на Г. са преведени на рус., укр. белорус., литов., пол. и срб. език.

Съч.: Кълнове. Стихотворения. 1959; Работнически влак. Стихотворения. Варна, 1962; Родов герб. Стихотворения. Варна, 1964; Равноденствие. 1965; Късче мрамор от Акропола. Пътепис и стихове в съавт. със Сл. Хр. Караславов и М. Недялков. 1966; Светлинки в планината. Стихотворения за юноши. 1966; Камчийска балада. Документално-художествена повест. 1967; Хитрият гост. Поемка за най-малките. 1967; Да ме запомниш. Стихотворения. 1967; Преображения. Стихотворения. 1968; Яростно слънце. Стихотворения. 1969; Азбука. Стихотворения. 1970; Всяка заран. Стихотворения за деца и юноши. 1970; Като въздишка. Лирика. 1970; Мост. Стихове. 1970.

Лит.: Л. Стефанова. Страници, които радват. — Лит. фронт, бр. 27, 9 юли 1959; Б. Делчев. Допир със съвременността. — Пламък, 1959, кн. 11; П. Караангов. Поетът между хората. — Лит. фронт, бр. 15, 12 апр. 1962; Ал. Миланов. Откриване на обичания, но забравен свят. — Лит. новини, бр. 27, 9 май 1962; Ив. Пауновски. Побеждаване на носталгията. — Септември, 1962, кн. 6; Ив. Сарандев. Хубавото — още по-хубаво! — Лит. фронт, 26 юли 1962; Ив. Вандов. Лирика и съвременност. — Нар. култура, бр. 31, 31 юли 1965; С. Правчанов. Преодоляване на равноденствието. — Пламък, 1966, кн. 2; Н. Вълчев. Щедро равноденствие. — Лит. фронт, бр. 30, 21 юли 1966; С. Правчанов. „Мост“. — Пулс, 20 септ. 1966; Ат. Мочуров. В мига на нетрайното равновесие. — Септември, 1966, кн. 10; Ив. Спасов. Благословен да бъде кремъкът. . . — Пламък, 1966, кн. 11; Д. Танев. Нова крачка към зрелостта. — Септември, 1968, кн. 2; Е. Мутафов. Зрелост и преображения. — Нар. култура, бр. 40, 5 окт. 1968; Г. Черняков. „Преображенията“ на Андрей Германов. — Лит. фронт, бр. 45, 31 окт. 1968; Ив. Спасов. Радващи преображения. — Пламък, 1968, кн. 24; П. Данчев. Андрей Германов. — Септември, 1969, кн. 1.

лц

ГЕ́РМАНОВ, Георги Димитров (15. V. 1926). Роден в с. Яворово, Варненски окр. в селско семейство. Гимназия завършва в Провадия (1945), рус. филология — в Соф.ун-т „Кл. Охридски“ (1950). От 1951 е преподавател по рус. класическа литература във Филол. ф-т в Соф. ун.-т. Кандидат на филол. науки (1954). Доцент във Ф-та по слав. филологии от 1965. Чл. на БКП.

Работи по проблеми на рус. класическа литература и на българо-руските лит. взаимоотношения. Публикува трудове и статии с научен, научно-популярен и литературно-публицистичен характер. Обнародва „Проблемата за положителния герой

в творчеството на Н. А. Некрасов" („Годишник на Соф. ун-т, Филол. ф-т", т. 52, ч. 1, 1957), „Драматургията на Лермонтов" („Годишник на Соф. ун-т, Филол. ф-т, т. 58, ч. 1, 1964) и др.

Съч.: А. П. Чехов. 1959; Гогол — художник-реалист. 1964; И. С. Тургенев и неговият роман „В навечерието". 1967.

Лит.: Л. А. Григорьев. Изучение русской классической литературы в славянских странах 1945—1957. — Русская литература, 1958, кн. 3; В. Велчев и С. Русакиев. Изучаване на руско-българските и съветско-българските литературни връзки за петнадесет години. — Год. Соф. ун-т, Филол. ф-т, т. 54, ч. 2, 1960; Ив. Цветков. Изследване за драматургията на Лермонтов. — Лит. мисъл, 1964, кн. 5; А. Витанов. Нов очерк за Гогол. — Учит. дело, бр. 4, 12 ян. 1965; П. Пенев. „Драматургията на Лермонтов" от Г. Германов. — Театър, 1965, кн. 3.

мн

ГЄРМАНОВ СБÒРНИК. Среднобълг. ръкопис от 1359. Намерен от Е. Калужняцки в грц. черква в Черновиц, където е донесен от манастира „Воронец" в Буковина. Съхранява се в библиотеката на рум. патриаршия като № 1 от слав. ръкописен фонд. Съдържа 296 л. Първото бегло съобщение за ръкописа прави Е. Калужняцки през 1899, но обект на специални проучвания Г. с. става 60 год. по-късно, когато Й. Юфу публикува подробно описание, придружено от археографско и историко-литературно изследване. Значението на сборника като ценен паметник за историята на бълг. литература, език и палеография се разкрива в проучванията на К. Мирчев и Д. Иванова-Мирчева. Въпросът за времето, когато е съставен Г. с., е спорен — становището на Иванова-Мирчева, че съставянето му се отнася към II пол. на X в., се оспорва от Н. Дилевски, който смята, че паметникът не би могъл да се появи порано от края на XII и по-късно от I пол. на XIII в. Г. с. не е издаван. Отделни произведения от него са публикувани от Калужняцки и Иванова-Мирчева. По своя състав Г. с. е хомилиар — съдържа цикъл от 42 произведения на ораторската проза, обхващащ цялата черковна година, но не застъпва всички празници. В него са поместени слова и похвали, преведени твърде рано на старобълг. език. Това дава основание Г. с. да бъде поставен в редицата на най-старите слав. хомилиари, като Супрасълския сборник, Клоцовия сборник, Хомилиара на Миханович и Златоуста на В. Ягич, без да се покрива напълно със съдържанието на нито един от тях. В състава на Г. с. са включени и оригинални произведения на старобълг. писатели: „Слово за Преображение", „Похвала за Йоан Богослов" от Йоан Екзарх (неизвестно произведение преди статията на Юфу), „Похвално слово за Михаил и Гаврил", „Похвално слово за пророк Илия" и „Слово за Йоан Предтеча" от Климент Охридски. Към тях може да се добави и обширната приписка от 1359, оставена от преписвача. Важни от историко-литературно гледище са поместените в Г. с. четири апокрифни слова, както и Василиковото житие на св. Петка, преведено в Търново вероятно ок. 1234. Г. с. е един от най-архаичните в езиково отношение среднобълг. паметници. Безспорно доказателство за архаичната му езикова основа са редица безпредложни съчетания, твърде рядко срещани в старобълг. паметници, напр. творителен предикативен, безпредложен дателен при глаголи за движение, безпредложен местен и др. Типичните за среднобълг. ръкописи колебания в различните области на граматическия строеж почти напълно отсъствуват в езика на Г. с., който се отличава със забележителна последователност при предаването както на архичните, така и на среднобълг. езикови особености.

Лит.: E. Kałużniacki. Zur älteren Paraskevalitteratur der Griechen, Slaven und Rumänen. — In: Sitzungsberichte der K. Akademie d. Wissenschaften in Wien, 141, 1899, Bd. 8, p. 50 sq.; Joan Jufu. Sbornicul lui Gehrman (1359). — Ortodoxia Revista Patriarhiei Romîne. Bucureşti, 1960, № 2, p. 253—279; Д. Иванова-Мирчева. „Германов сборник" — български писмен паметник от X в. в препис от 1359 г. — Бълг. език, 1965, кн. 4—5; D. Ivanova-Mirčeva. Ein altertümliches Homiliar in mittelbulgarischer Abschrift von Jahre 1359 (German-Kodex). — Die Welt der Slaven. Wiesbaden, 1965. H. 3—4, p. 425—438; К. Мирчев. Неизвестен препис на Климентовото слово за архангелите Михаил и Гаврил. — Бълг. език, 1966, кн. 5; Д. Иванова-Мирчева. 1. За архаичността на Германовия сборник — старобългарски писмен паметник от X в. — Бълг. език, 1966, кн. 5. 2. Книжовни влияния върху Климент Охридски (Прокъл Константинополски). — Пак там. 3. Климент Охридски и Йоан Екзарх като създатели на слова. — В: Климент Охридски. 1966. с. 243—265; Н. Дилевски. Към въпроса за произхода на „Германовия сборник" от 1359 г. — Бълг. език, 1967, кн. 4; К. Мирчев.

Александър Геров

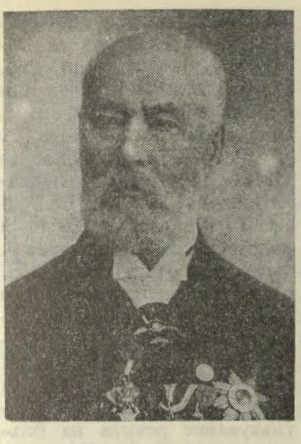
Към българския исторически синтаксис — архаични синтактични обрати в Германовия сборник от 1359 г. — В: Славистичен сборник. 1968; Д. Иванова-Мирчева. За произхода на една анонимна хомилия в старата българска литература. — В: Славистичен сборник. 1968; Д. Иванова-Мирчева. Из старобългарския хомилиар (новооткрити преписи). — В: Константин-Кирил Философ. 1969; Д. Иванова-Мирчева. Непознат вариант от старобългарския превод на *Μαρτύριον τῶν ἁγίων καὶ ἐνδόξων τεσσαράκοντα μαρτύρων τῶν ἐν Σεβαστείᾳ μαρτυρησάντων*. — Изв. Ин-та за бълг. език, 1969, кн. XVII. *ск*

ГЀРОВ, Александър Цветков (15. V. 1919). Роден в София. Завършва гимназия в София и право в Соф. ун-т „Кл. Охридски". (1942). Започва да пише стихове още от детските си год. Ранните си стихове публикува в детските сп. „Поточе", „Весела дружина", „Пътека" и „Светулка". Като гимназист участвува в ред. колегия на сп. „Ученически подем" и същевременно печата стихове в сп. „Звън", „Българска реч" и във в. „Хоровод", „Заря", „Светлоструй" и др. По-късно публикува стихотворения в „Златорог", „Изкуство и критика", „Литературен глас" „Час" и пр. През 1938 взема участие в лит. сб. „Прag". Арестуван като войник за антифашистка дейност; излиза от затвора на 9 септ. 1944. Работи в Радио София (1944—53). След това е ред. в сп. „Киноизкуство", „Кооперативно село", в Българска кинематография, изд. „Български писател". Чл. на БКП, на СБП.

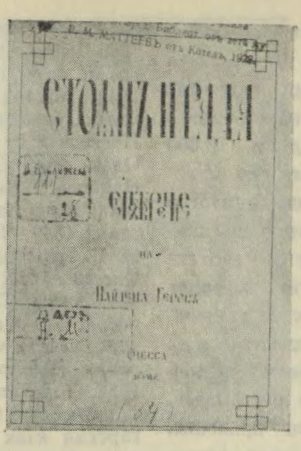
Г. сътрудничи на всички лит. издания. Като дарование той стои твърде самотно в бълг. поезия. Не разчита на блестящата форма, а на дълбочината на изживяването, на силата на внушението и поетическата страст. Мъчително съсредоточен в себе си, Г. е талант, който крие изненади, неочаквани поетически открития. Характерна черта на неговото сложно, противоречиво дарование е дълбоката изповедност и свръхчувствителност. Където е искрен и изповеден, Г. постига драматизъм на поетическите си откровения, жесток лаконизъм на формата, неумолима съдбовност на акцентите. Някои негови творби в проза, като „Неспокойно съзнание", са постижение на интелектуалната поезия и проза едновременно. В тая повест той проявява остра аналитична мисъл, психологическо ясновидство, вълнуваща изповедност. Г. обикновено вижда драматичното във фактите; пъстрият наниз от събития при него минава през едно изострено въображение. Г. се стреми да проникне в света на странното, метафизичното, в подземните галерии на живота и човешката психика. Засл. деятел на културата (1971).

Съч.: Ние хората. Стихове. 1942; Два милиарда. Стихове. 1947; Стихотворения. 1949; Бригада „Млада гвардия". 1949; Нашата сила. Стихотворения и поеми. 1953; Стихотворения. 1956; Най-хубавото. Стихотворения. 1958 (2 доп. и прераб. изд. 1970); Дете на прозореца. Стихотворения за деца и юноши. 1959; Усмивка под мустак. Хумористични разкази. 1960; Стихотворения. 1961; Герои. Три поеми. 1961; Обикновени приключения. Поема. 1962 (2 изд. 1969); Щастие и нещастие. Разкази. 1963; Сто мегатона. Стихове. 1963; Приятели. Лирика. 1965; Златни пантофки. Стихове. 1966; Инжекции. Хумор и сатира. 1966; Фантастични новели. 1966; Свободен стих. Стихотворения. 1967; Стихотворения. 1968; Политическа поезия. Избрано. 1969.

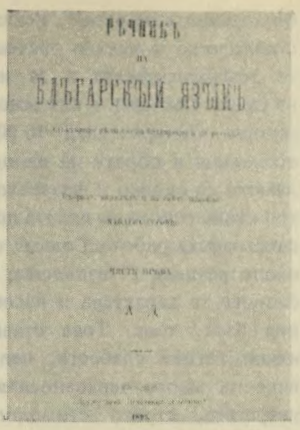
Лит.: Ат. Мочуров. Александър Геров. 1970; Б. Делчев. Към приобщаване с хората. — Заря, бр. 6454, 1943. (Вж. и Родени между две войни. 1963); Кр. Кюлявков. „Между брегoвете". Статия за поезията на А. Геров. — Изкуство и политика, 1947; Ем. Петров. Дезориентирана поезия. — Раб. дело, бр. 79, 1948; М. Наимович. Ал. Геров. „Стихотворения". — Септември, 1950, кн. 8; Б. Божилов. 1. Отражението на Втората световна империалистическа война и някои лирически творби. — Лит. мисъл, 1958, кн. 2. 2. Поезия на етичното начало. — Пак там, 1959, кн. 1; Ефр. Каранфилов. Най-хубавото. — Пламък, 1959, кн. 1; Кр. Станишев. Александър Геров. — Родна

Найден Геров

Н. Геров. „Стоян и Рада“

Н. Геров. „Речник на бълга-рский язик“

реч, 1960, кн. 9; Б. Делчев. Оптимизъм и трагика. — В: Творци и книги. 1960; Б. Нонев. Човекът, който ненавижда мрака. — Отеч. фронт, бр. 5158, 30 март 1961; Р. Ликова. Социалистическият реализъм в поезията през 30-те години. — В: За някои особености на българската поезия. 1962; Й. Василев. Съвременни задачи и стари истини. — Септември, 1963, кн. 8; М. Василев. Благодаря ти, моя малка вечност („Приятели“).— Лит. фронт, бр. 20, 12 юни 1966; Й. Василев. Хармонията и загубеното равновесие („Фантастични новели“). — Пламък, 1966, кн. 7; Е. Константинова. Тесни са традиционните рамки на жанра. — Септември, 1966, кн. 11; Ат. Лазовски. Свободният стих на Ал. Геров. — Лит. фронт, бр. 17, 18 апр. 1968; Ат. Мочуров. Младият Геров. Лит. очерк. — Септември, 1968, кн. 7; Ив. Пауновски. Александър Геров. — Нар. култура, бр. 20, 17 май 1969; Б. Божилов. Вечно младият Александър Геров. — Лит. фронт, бр. 20, 15 юни 1969; Л. Георгиев. Щастливата поетична звезда на Александър Геров. — Септември, 1969, кн. 5.

зп

ГЀРОВ, Найден (Найден Геров Хаджидобрович) (23. II. 1823—9. X. 1900). Роден в Копривщица в семейството на учителя хаджи Геро Добрович Мушек. Учи в родния си град, в Пловдив в грц. у-ще (1834—37), в Копривщица при *Неофит Рилски* (1837—39), а после заминава за Одеса, където завършва Ришельовския лицей (1841—45). Взема живо участие в живота на бълг. колония — по това време в Одеса учат Д. Чинтулов, Д. Мутев, Ел. Мутева, Б. Петков и др. Този кръг от способни бълг. младежи поощрява неговите лит. интереси. Завърнал се в Б-я, Г. учителствува в Копривщица (1846—50), а след това в Пловдив (до 1853). Тук заедно със Ст. Чомаков застава начело на борбата срещу гърцизма, издава учебни помагала, сътрудничи на „Цариградски вестник“, където отпечатва филол. и педагогически статии и бележки за книги и статии на А. П. Гранитски (бр. 88, 1850), отзив за географията на Ив. Богоров (бр. 53, 1851), „Няколко мисли за български язик и за образованието у българите“ (бр. 68—79, 1852), „Болгарски училища“ (бр. 57, 1851). Освен на „Цариградски вестник“ Г. сътрудничи и на в. „Македония“, в който обнародва статията „Поп Богомил — първий подвижник между българите“ (бр. 48, 1869) и някои други публикации. В сп. „Читалище“ помества „Учение на г-на М. Дринова за новобългарската азбука“ (бр. 10, 1874). През Кримската война Г. живее в Русия и усилено се занимава с книжовна дейност. През есента на 1857 е назначен за рус. вицеконсул в Пловдив, където развива широка обществена дейност, енергично подпомага просветното дело, воюва срещу гърцизма, съдействува за засилването на българо-руските връзки. След Освобождението е губернатор на Свищов (1879). Дописен чл. на БКД (дн. БАН) от 1881, почетен чл. от 1884. Умира в Пловдив.

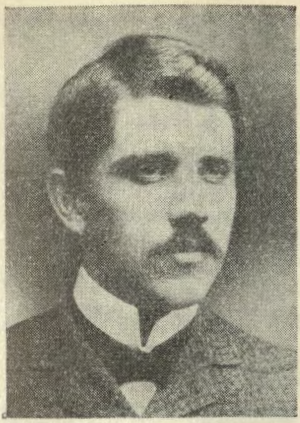
Проявил изключително трудолюбие и творческа воля, Г. оставя ценни филол. трудове. Най-забележителното му дело, резултат на многогодишни упорити усилия, е „Речник на блъгарский язик с тлъкуване речити на

блъгарский и на руски". Речникът има голямо практическо и научно значение. Интересен е за лексикографията и за истор. проучване на езика. Съставен е въз основа на народните говори. Съдържа над 70 000 думи, 10 000 пословици и обрати на народната реч. С голямото си словно и фразеологично богатство той става основа на цялата по-нататъшна лексикографска работа. Голяма част от работата около речника Г. извършва, когато се водят спорове за характера и насоките на книжовния блъг. език. Това става причина и за някои негови слабости: неправилно включване на много черковнослав. и рус. думи, изкуствен, строго етимологичен правопис, непълна или погрешна етимологична характеристика на някои думи. Г. се проявява и като подготвен фолклорист — записва и публикува народни песни; ръкописната му сбирка съдържа ок. 500 народни песни.

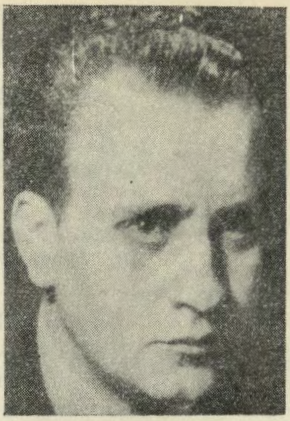
Г. оставя значителна диря и в историята на блъг. литература — автор е на лирически стихотворения, на първата поема — „Стоян и Рада" (1845) — и на първия художествен пътепис в блъг. литература. В творчеството му ясно личи влиянието на рус. поетически образци. Учейки се от рус. поезия, той използува силаботоническото стихосложение и прави пръв по-сериозен опит да претвори опита на народното творчество в личната поезия. Поемата „Стоян и Рада" е типична проява на сантиментализма като метод и поетически стил. Пропита е със сълзливост и чувствителност, но въпреки своите слабости представлява значителна стъпка към създаването на голямата, вълнуваща поезия. Особено интересно и силно е поетичното й встъпление. През пролетта на 1846 Г. тръгва от Русия през Румъния за Копривщица. По време на своето пътуване в няколко писма, предназначени може би за Ел. *Мутева* или за нейния брат Д. *Мутев*, той подробно, живо и увлекателно описва впечатленията си, разказва за живота в Румъния, за блъг. природа и нрави. Описанията са одухотворени, поетични. Авторът владее отлично езика, има живо чувство за хумор и ирония. Много ценен е архивът на Г., който съдържа повече от 10 000 писма, рапорти, народни песни, повече от 40 манускрипта и печатни старинни книги. Псевд.: Млъчян, Млъчан, Мушек, Мушяк.

Съч.: Няколко думи за преводът на математическата география на г. Ивана А. Богоева, написани от Найдена Герова. Одеса, 1842; Начала на християнското учение или кратка свещена история и кратак катихизис. Преведени от руският на българският язик. . . Одеса, 1843; Стоян и Рада. Стихотворение на Найдена Геров. Одеса, 1845. Извод от физика, написан от Найдена Герова. В Белград, 1849; Письма из Болгарии. Писаныя Н. Г. Перевод с болгарского [Н. Палаузова]. Одесса, 1854; Блъгарски речник. Свезка I. А — влека. СПб., 1856; Болгарския народныя песни, сообщеныя Н. Геровым. Из „Памятков" печатаемых при Известиях II-го отделения Импер. академии наук, I, 5. СПб., 1856; Едно правило от правописанието на блъгарский язик. Вена, 1872; Речник на блъгарский язик с тлъкување речити на блъгарский и на руски. Ч. I—V. Пловдив, (1895—1904). Под ред. на Т. Панчев излиза и Допълнение на българския речник от Найден Геров. 1908; Из архивата на Н. Геров. Под ред. на Т. Панчев. Т. I и II. 1911 и 1914; Документи за българската история. Архив на Найден Геров. Под ред. на М. Г. Попруженко, подредил Т. Панчев. Т. I и II. 1931 и 1932; Възрожденски пътеписи. 1969. с. 58—90.

Лит.: Т. Панчев. Найден Геров (100 години от рождението му. 1823—1923). Къси черти от живота и дейността му. 1923; В. Д. Стоянов. „Речник на българский език" от Найдена Герова. — ПСп., 1892, кн. 39; А. Теодоров-Балан. „Речник на българский язик". — Блъг. преглед, 1895, кн. 6 и 8; М. Дринов. Н. Геров. „Речник на българский язик", ч. I, А—Д. Пловдив, 1895. — ПСп., 1896, кн. 54 (най-напред публикувана в Известия отделения рус. яз. и слов., т. I, кн. 2); А. Теодоров-Балан. Найден Геров (Поменик). — Летопис на Блъг. книжовно д-во, I, 1901; Г. Д. Грудев. Найден Геров. „Стоян и Рада". — В: Национална литература. 1918; Н. Бобчев. 100-годишнина на Н. Геров. Н. Геров като лексикограф. — Слав. глас, 1923, кн. 2—3; М. Арнаудов. Найден Геров и наченките на българската поезия в XIX в. — Учил. преглед, 1923, кн. 10; Т. Боров. Речник на Н. Геров. — Пролом, 1923, кн. 9 и 10; А. П. Стоилов. Ръкописната фолклорна сбирка на Найден Геров. — Сб. в чест и памет на Луи Леже (1843—1923). 1925; Г. Константинов. Нова българска литература. Т. I. 1943 (2 изд. 1947); М. Стоянов. Дейността на Найден Геров като руски консул в Пловдив. — Истор. преглед, 1950, кн. 4; Л. Стоичкова. Речникът на Н. Геров. — Блъг. език, 1954, кн. 1; Ил. Конев. Първата редакция на стихотворението „Есен" от Н. Геров. — Изв. Ин-та за блъг. литература, 1957, кн. V; Г. Гачев. Към въпроса за възникването на литературата като изкуство в България. Сантименталното пътешествие на Найден Геров. — Лит. мисъл, 1958, кн. 6 (вж. в Ускоренное развитие литературы. 1964); История на бъл-

Алберт Гечев

Стефан Гечев

гарската литература. Т. II. 1966. с. 126—128; В. Паскалева. Найден Геров. — В: Бележити българи. Т. III. 1969.

цу

ГЕ́ЧЕВ, Алберт Стефанов (11. X. 1881 — 2. XII. 1915). Роден в Ловеч. Завършва слав. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1905). Гимназиален учител в Пловдив, където се сприятелява с Ас. Златаров, и в Русе. Като учител започва и литературно-критическа дейност. Посещава с научни цели много от големите културни средища в Европа. Мобилизиран през есента на 1915. Умира във военната болница в Ловеч.

Първата публикация на Г. е студията му „Добри Войников в развоя на нашата драма" („Известия на Семинара по слав. филология при Соф. ун-т", 1905, кн. 1). От 1906 редовно сътрудничи с рецензии и статии на сп. „Демократически преглед", където излизат повечето от неговите работи. Между тях са и годишните му лит. прегледи, издадени по-късно в отделна книга. Публикува и в сп. „Училищен преглед" и „Свободно мнение". В „Сборник в чест на проф. Милетич" (1912) е поместено изследването му „Вазов пред съда на нашата литературна критика". Като критик Г. се стреми да бъде безпристрастен, не се ориентира към никоя лит. група. Той дели балг. литература след Освобождението на два периода, условната граница между които е 1894. Физиономия на първия период според него дава „тракийската школа" на Ив. Вазов и К. Величков, в която се проявявал балг. романтизъм, а след това на преден план излиза „групата на младите" начело с д-р К. Кръстев и П. П. Славейков, която „отражава в себе си модерни западноевропейски литературни възгледи и се домогва да осмисли тия възгледи според оригиналните особености на нашата нация". Г. цени заслугите и на едните, и на другите. Той търси връзката между литература и обществен живот, между настроенията на четящата публика и стремежа на литературата да отговори на духовните потребности на обществото и смята, че в лит. живот намират все повече място борбите между отделни обществени групировки. В годишните си лит. прегледи отделя най-много внимание на Вазов, П. К. Яворов, П. П. Славейков, П. Ю. Тодоров, а между списанията най-много цени „Мисъл".

Съч.: Българската литература през последните няколко години (1900—1912). Крит. статии. Русе, 1914; Български правопис. История и научни основания. Публична лекция. Русе. 1914 (2 попр. изд. с добавка Официалното упътване за общо правописание. 1915).

Лит.: Ив. Клинчаров. Критика или невежество (втора статия). — Ново време, 1911, кн. 24; Ст. Георгиев. Един забравен критик. — Лит. глас, бр. 16, 1928; Ст. Стойков. Към фонетиката на новобългарския книжовен език. — Год. ББИ, 1948, кн. 1; Ив. Сестримски. Алберт Гечев. По случай 80 год. от рождението му. — Септември, 1961, кн. 11.

лв

ГЕ́ЧЕВ, Стефан Албертов (29. I. 1912). Роден в София. Завършва гимназия в София, слав. филология — в Соф. ун-т „Кл. Охридски"

Димитър Гимиджийски

(1934). Работи известно време в бълг. легации в чужбина, където има възможността да усъвършенствува грц., англ., фр., нем., рус. език и по-късно става един от най-добрите бълг преводачи от грц. език. Ред. във в. „Стършел", драматург в Сатиричния театър, ред. в сп. „Пламък" и „Обзор". Сътрудничи на сп. „Българска реч" (първа публикация 1926), „Картина и приказка", „Пламък", „Септември", „Наша родина", „Младеж", на в. „Литературен фронт", „Стършел" и др.

Пише хумористични разкази, фейлетони, приключенски романи, публицистика, стихове, драми, критика. Автор е на обстойни статии и есета, поместени като предговори към антологии и книги на чужди автори, издадени в Б-я. Съст. на „Хумор на народните демокрации" (1951), „До последен дъх. Лит. сборник за загинали служители на МВР" (съвм. с Й. Добрев, 1965). Съставя и „Антология на новата гръцка поезия" (1960), „Съвременна кипърска поезия" (1965) и участвува в превода им. Превежда стихотворения от К. Кавафис (1963), А. Диктеос (1967), редактира „Антична поезия" (1970), превежда от англ. (заедно с Л. Голдман) „Алиса в страната на чудесата" (1965) от Л. Карол. Романи и стихове на Г. са преведени на рус., пол., нем. и др. езици. Псевд.: Венцеслав Диаватов.

Съч.: Към въпроса за славянския физиолог. Изследване. 1938; Ние и другите. Хумористични разкази и фейлетони. 1956; Цветовете на грижата. Разкази. 1961; Момичето и предателят. Повест (заедно с К. Кюлюмов). 1964; Денят на екзекуцията. Пиеса. 1964; Човекът с табакерите. Роман. 1966; Бележник. Лирика. 1967; Крадци на богороднци. Роман. 1969.

Лит.: Д. Константинов. Новата гръцка поезия. — Отеч. фронт, бр. 4954, 3 авг. 1960; Б. Петковски. Поезия и. . . поза. — Нар. култура, бр. 31, 5 авг. 1967; Ст. Стойчев. Отглас на съмнителни образци. — Лит. фронт, бр. 38, 14 септ. 1967; Ив. Попиванов. Плодовете на епигонското лирикоподобие. — Лит. фронт, бр. 48, 23 ноем. 1967.

йв

ГИМИДЖИЙСКИ, Димитър Николов (27. IX. 1893 — 16. XII. 1966). Роден в Троян. Завършва право в Соф. ун-т „Кл. Охридски". Дълги години е адвокат в родния си град и развива широка обществена дейност — читалищна, театрална, стопанска. Сътрудничи на сп. „Българан" през 1919—23, печата разкази в сп. „Възраждане", „Читалище", „Златорог" и „Изкуство и критика", във в. „Светлоструй", „Неделя", „Гребец". Редактира през 1927—30 в. „Хемус". Умира в Троян.

От художествените произведения на Г. с популярност се ползува пиесата „Бойка", играна в различни театри в страната. Превежда от рус. език „Кавказки пленник" и „Бахчисарайски фонтан" от А. С. Пушкин, „Мцири" и „Демон" от М. Ю. Лермонтов, „Война в тила на врага" от Г. Линков и др. Псевд.: Глан, Тъмен Маг, Н. Владимирски.

Съч.: Афоризми и парадокси. 1925; Жълтият албатрос. Роман. 1931; Бойка. Драма в 3 д. 1934; (2 изд. 1937); Мъртви брод. Драма в 3 д. и пролог. 1935; Бунтовници. Пиеса. 1937.

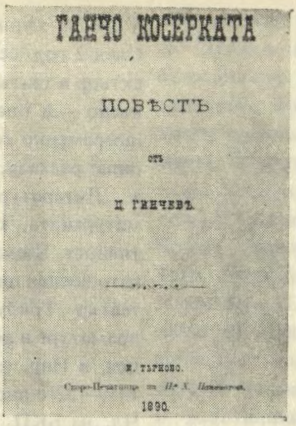
Лит.: Ив. Знахар. Нашата драма. „Бойка". — Сцена, бр. 6, 1934; Г. Павлова. — Трибуна, бр. 42, 1936; А. Златаров. „Бойка". — Лит. глас, бр. 322, 1936; К. Зидаров. — Брод, бр. 8, 1936; Н. Шейтанов. „Мъртви брод". — Лит. час, бр. 21, 1936; М. Генов-ски. „Бунтовници". — Лит. час, бр. 16, 1937; П. Пенев. Две български пиеси в театър „Трудов фронт". — Театър, 1958, кн. 5; Ламар. Помен. — Лит. фронт, бр. 52, 1966.

мн

ГЪНЧЕВ, Цани (Цани Гинчев Шкипърнев) (VIII. 1835 — 26. VII. 1894). Роден в Лясковец в семейството на будни градинари. Първоначалното си образование получава в килийно у-ще. Учи в Търново при Н. *Михайловски*. На 11 год. заминава за Румъния, за да помага на баща си в градинарската работа край Букурещ. През 1848 се прехвърля в Бялград, където работи няколко год. като

Цани Гинчев

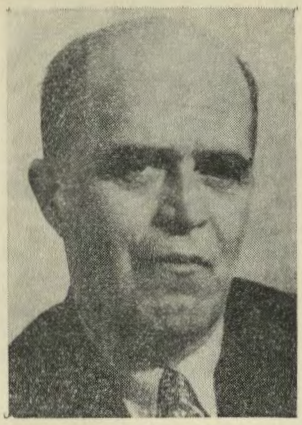

Ц. Гинчев. „Ганчо Косерката“

градинар, а през 1853 се записва в Бялградската гимназия. Тук под влияние на В. Караджич започва да събира фолклорни материали. Сближава се с Г. С. *Раковски* и участвува в съставянето на „Показалец“. През 1860 Г. става редовен слушател по естествени науки в Киевския ун-т. От 1862 до 1869 е учител в бесарабското с. Караагач. През 1870 се завръща в Б-я и учителствува 3 год. в Русе и 3 год. в Габрово. По време на Априлското въстание 1876 по донос на габровските чорбаджии е арестуван, съден и затворен в Търново. След два месеца е освободен и остава там като преподавател в мъжкото у-ще до пристигането на рус. освободителни войски. Генерал И. В. Гурко го назначава в комисията, която временно управлява града. След Освобождението Г. заема административни служби. Избран е за народен представител в Учредителното народно събрание (1879—80). От 1880 до 1893 работи като учител и училищен инспектор във Враца, Лом и Търново. В Търново става уредник и издател на едно от най-значителните и популярни тогавашни сп. „Труд“ (1887—92). Той пише материали почти за целия лит. отдел на списанието, както и статии за всички останали отдели. Чл. на БКД (дн. БАН) от 1884. Умира в София по време на Първия събор на бълг. журналисти.

Любознателен и трудолюбив, Г. е типичен представител на младата бълг. интелигенция от онова време. Преди Освобождението пише стихотворения и басни с просветителски характер, многословни, с неясни образи и тромав стих. Отличителна черта на стихотворните му творби е демократизмът и преклонението пред положителното знание. Редовно сътрудничи на в. „Цариградски вестник“, „Македония“, на сп. „Общ труд“, „Училище“, „Младина“, „Библиотека“ със стихотворения, басни, очерци, преразказани народни приказки, песни и гатанки.Най-значителни в лит. му наследство са истор. повести„ Ганчо Косерката“ (1890) и „Зиналата стена“ (1887), напечатани в сп. „Труд“. Там излизат и повестта „Женитба“ (1892), студията „Писма за корените и законите на българския език“ и др. Истор. повести на Г. разкриват подробно и пълно, с изобилие от събития живота на българите в епохата на тур. феодализъм. Преобладават битовите описания и картини на османските злодейства. В „Ганчо Косерката“ идеите за борба с османското потисничество и освободителната мисия на Русия са по-открито изявени. Положителните герои на Г. са трудолюбиви, мъдри селяни, израснали в упорита борба със земята и поробителите. Етнографските описания заемат голямо място и в двете повести, но преобладават в третата —„Женитба“. В белетристиката на Г. натежават битоописателните и етнографските елементи.

Съч.: Български басни. Русе, 1870 (2 изд. Търново, 1883); Учебник за земеделието. Русе, 1871; Катехизис за земеделието. Цариград, 1872; Две тополи или Неожидана среща. Балада. Цариград, 1872; Стихотворения и приказки — за ученици и всекиго. Русе, 1884; Ганчо Косерката. Повест. В. Търново, 1890 (2 изд. 1943, 3 изд. 1961); Повести (Зиналата, стена, Женитба, Златна Панега). Предг. и ред. на Божан Ангелов. 1955.

Александър Гиргинов

Лит.: Цани Гинчев. Възпоменателен лист. 1947; Д. Минев. Цани Гинчев. Лит.-крит. очерк. 1963; Ц. Гинчев, М. Георгиев, К. Величков, Т. Влайков, Ц. Церковски в спомените на съвременниците си. 1964; Ив. Д. Шишманов. 1. Цани Гинчев. Некролог. — Бълг. преглед, год. I, 1894, кн. 11—12. 2. Спомени за Цани Гинчев. — Пак там, год. II, 1894, кн. 1. 3. Тракийската теория на Цани Гинчев. — Юбилеен сб. на Славянска беседа. 1895; Е. Спространов. Цани Гинчев. Животописен очерк. — Ученич. другар, 1899, кн. 9—10; М. Арнаудов. Разцвет на българската народоука. — Учил. преглед, 1928, кн. 3; Ст. п. Василев. Цани Гинчев. — Родна реч, 1931, кн. 4—5; Д. Минев. 1. Цани Гинчев — живот и дружба с Раковски. — Бълг. мисъл, 1932, кн. 4—5. 2. Г. С. Раковски и Цани Гинчев. — Просвета, 1939, кн. 9; Хр. Вакарелски. Цани Гинчев. — Родна реч, 1939, кн. 4; Г. Веселинов. 60 години от смъртта на Цани Гинчев. — Нар. младеж, бр. 194, 15 авг. 1954; Ц. Цветанов. Цани Гинчев. По случай 60 г. от смъртта му. — Отеч. фронт, бр. 3153, 21 окт. 1954; П. Скопаков. Цани Гинчев. — Славяни, 1957, кн. 5; В. Йосифов. 1. Цани Гинчев. — В: Статии за български писатели. 1958. 2. Цани Гинчев. — Септември, 1958, кн. 9. 3. Цани Гинчев. Предг. към Ганчо Косерката. 1961; Г. Караславов. Цани Гинчев — белетрист и културен деятел. — Лит. фронт, бр. 2, 12 юни 1961; Г. Константинов. Цани Гинчев. — В: Писатели-реалисти. 1965.

елк

ГИРГЙНОВ, Александър Такев (20. VIII. 1902). Роден в с. Кладница, Пернишки окр. Първоначално у-ще завършва в родното си село, прогимназия — в с. Студена, гимназия — в София. Следва в Свободния ун-т, през 1926 заминава за Франция. В Париж работи и следва журналистика и театрално изкуство. След 2 год. се завръща в Б-я и постъпва като актьор в театър „П. К. Стойчев" в София, по-късно — в оперетния театър „Одеон" и др. Същевременно се посвещава и на литература — пише разкази, романи. Работи като уредник на в. „Литературен глас". Насочва се към драматургията, където показва особена продуктивност. Взема участие в Отечествената война като военен писател, командир е на фронтовия театър „Трибуна". След войната работи като драматург и режисьор в Плевен, Перник, Пловдив, в Нар. театър за младежта в София, през 1950—52 е директор на Театъра на Нар. армия. Чл. на БКП, на СБП.

Г. е автор на разкази, повести, романи, драми и комедии. В белетристичните и драматургичните си произведения разработва сюжети из миналото, Отечествената война и съвременността. Печата разкази за деца във „Весело славейче", „Пламъче", „Родни простори" и др. Псевд.: Марциус.

Съч.: Съдба. Разкази. 1932; Момичето от циганското кабаре. Роман. 1933; Останалото е мълчание. Разкази. 1934; Крадци на любов. Разкази. 1935; Цар Самуил. Разкази. 1937; Бягството на Борис и Роман. Разкази. 1937; Огнен меч. Роман. 1937; Бюро за женитба. Комедия. 1938; Дъщерята на греха (Пропаст). Драма. 1939; Ловецът в капана. 1939; Борба докрай. Комедия. 1940; Въздушната война. Пиеса. 1940; Спекуланти. Комедия. 1940; Белгуните. Драма. 1941; Върла магесница. Комедия. 1941; Последна мечта. Комедия. 1941; Цигани. Драма. 1942; Весели вечери. Сб. едноактни пиеси. 1942; Две майки. Драма. 1942; Горска самодива. Драма. 1943; Добруджанска рапсодия. Драма. 1943; Огньовете на Перник. 1947; Атака. Репортажи и очерци. 1947; Ловци на бъдеще. Драма. 1949; Бойни другари. Роман. 1950; На лов за диви свини. Сборник пиеси. 1953; Свободна квартира. Комедия. 1954; Щастливо недоразумение. Две комедии. 1954; От чисто сърце. Сб. едноактни пиеси. 1955; Изненада. Сб. детски пиеси. 1956; Вълкът в кошарата. Комедия. 1956; Там ни е мястото. Драма (на тур. език). 1957; Митрофан и Дормидолски. Комедия (според Ив. Вазов). 1958; Двадесет и трета. Драма. 1960; Валаферов. Драма. 1961; Стихия. Драма. 1961; Неспокоен час. Пиеси за деца и юноши. 1963; Пиеси. 1963; Смехът през вековете. Сб. анекдоти. 1966; (2 изд. 1967).

Лит.: П. Горянски. „Съдба". — Мисъл, бр. 3, 1932; Ив. Богданов. „Момичето от циганското кабаре". — Листопад, 1934, кн. 4—5; Ив. Руж. „Момичето от циганското кабаре". — РЛФ, бр. 159, 1934; П. Телчаров.

Богдан Глогински

„Момичето от циганското кабаре“. — Лит. глас, бр. 226, 1934; Д. Дамев. „Момичето от циганското кабаре“. — Бълг. книга, бр. 6, 1935; Ст. Станчев. „Бюро за женитба“. — Лит. глас, бр. 344, 1937; Д. Б. Митов. Буря над Европа. — Лит. глас, бр. 416, 1939; К. Христов. „Спекуланти“. — Лит. глас, бр. 470, 1940; Ст. Продев. „Огньовете на Перник“. — Труд, бр. 166, 1947; Ст. Здравков. За пиесите на Ал. Гиргинов. — Лит. фронт, бр. 16, 19 апр. 1956.

ва

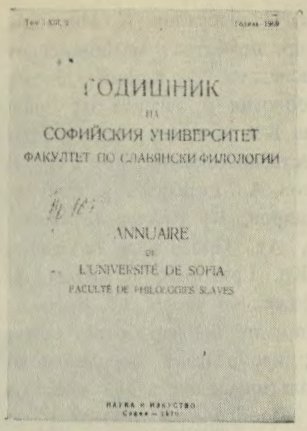
ГЛАГÒЛИЦА — вж. *Старобългарски азбуки*

„ГЛÒБУС“. Периодически вестник за общокултурни въпроси. Излиза в С., дек. 1934 — апр. 1937. Ред. Н. Футекова. От год. III излиза с подзагл. „Вестник за общокултурни въпроси“. По-късно ред. са Ц. Стефанов и К. Веселинов. Отначало „Г.“ излиза веднъж на два месеца и е частно издание на Футекова; през 1936 става легално издание на БКП. Помества статии по обществени и културни въпроси, кинорецензии, белетристика, здравни съвети. В последователни броеве излизат литературно-критически очерци за Н. А. Островски, А. С. Пушкин, М. Е. Салтиков-Шчедрин, Н. В. Гогол, А. С. Новиков-Прибой, И. Еренбург. Във вестника се води полемика на тема „Кому служи изкуството“, публикувани са изказвания на видни бълг. лит. творци. Читателите се запознават с историята и развитието на чуждите литератури, с живота и творчеството на прогресивни писатели от цял свят. Особено интересна е рубриката „Народни умотворения“, където Ст. Ц. Даскалов, К. Николов, А. Тодоров и др. поместват материали от фолклорното наследство — гатанки, басни, диалектна фразеология и лексика от различни краища на Б-я, народни песни и приказки. С художествени произведения сътрудничат Хр. Стойков, Ал. Гиргинов, Б. Светлинов, В. Александров, К. Калчев (с псевд. Камен Карали), Ат. Примовски (с псевд. Тасо Примо), Кр. Григоров, К. Коняров, П. Велков, П. Зарев, Кр. Белев, М. Грубешлиева, Н. Ланков и др. Те разработват остри социални теми, изобразяват нерадостното детство на малолетни сирачета във фабрики и работилници. Изобличителната сила на произведенията определя облика на вестника. В полит. статии хитлеризмът се сочи като голяма заплаха за световния мир. „Г.“ има следните рубрики: международно положение; хроника; навсякъде по глобуса; хора, страни, събития; нашето село.

ев

ГЛОГÏНСКИ, Богдан (псевд. на Богдан Димитров Димов) (14. VI. 1924). Роден в с. Глогинка, Търговищки окр., в семейството на средни земеделски стопани, преселници от Беломорска Тракия. Учи в родното си село и в близкото с. Светлен, а гимназия завършва в Попово. Взема участие в първата фаза на Отечествената война. След войната е организационен работник в Попово, работи във в. „Народна младеж“, зам.-гл. ред. и гл. ред. на в. „Верен страж“, орган на М-вото на вътрешните работи (1951—56). От 1957 до 1962 е гл. ред. на сп. „Млад кооператор“. От 1962 до 1964 работи във в. „Народна младеж“, а след това ръководи редакцията за бълг. и преводна художествена литература в „Профиздат“. От 1969 е в състава на щатната писателска група при ЦС на Професионалните съюзи. Чл. е на ред. колегия на в. „Пулс“. Чл. на БКП, на СБП.

Първите лит. опити на Г. са стихотворения, които той печата под името Богдан Димитров в сп. „Българска реч“. Със същото име публикува и първите си журналистически и лит. материали в централния и провинциалния печат след 9 септ. 1944. Започнал като поет, Г. преминава към прозата и създава поредица разкази и романи, които отразяват впечатленията му от Отечествената война и от мирния живот на съвременника от града и селото.

Годишник на Софийския университет

Съч.: В битки и затишия. Стихотворения. 1953; Ветрове. Роман. 1958; На разсъмване разстрелват осъдените. Повест. 1960; Сини минзухари. Повест. 1964; Улицата на усмивките. Роман. 1966; 600 небръснати мъже. Роман. 1967; В Ястребино свирят куршуми. Документална повест. 1969; Червената сол. Повест. 1970.

Лит.: П. Данчев. Млади поети-граждани. — В: Съвременни български поети. 1951; М. Берберов. Усмивката на писателя.— Нар. култура, бр. 52, 24 дек. 1966; К. Близнакова. Усмивките и тревогите на една улица. — Лит. фронт, бр. 4, 19 ян. 1967; М. Бояджиева. За междата между героите и твореца. — Септември, 1967, кн. 8; Л. Григорова. „600 небръснати мъже". — Септември, 1968, кн. 11.

би

„ГОДИШНИК НА СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ. Историко-филологически факултет. Annuaire de l'université de Sofia. Faculté historico-philologique.". Т. V — XLVI. С., 1910—50. Излиза един път годишно в един том като продължение на „Годишник на Софийския университет" (общ), т. I—IV, 1905—08. От т. XLIV излиза в 4 кн. годишно: I — Философия и педагогика, II — История, III — География, IV — Езикознание и литература. От т. XLVII, 1954 — „Годишник на Софийския университет. Филологически факултет. Annuaire de l'université de Sofia. Faculté de lettres". До 1915 се издава от ред. комитет: Б. Цонев, Г. Н. Колушки, М. Поповилиев. От 1915 няма обособена ред. колегия. След 1950 ред.: Г. Цанев, Ст. Стойков, Д. Ангелов (т. XLVI); Ем. Георгиев, П. Зарев, К. Мирчев (т. XLVII — LIII); Ем. Георгиев, К. Мирчев, В. Велчев (т. LIV); В. Велчев, Ст. Станчев, Ст. Стоянов (т. LVII); Ив. Леков, А. Пешев, М. Минков (т. LVIII и LIX). „Г. с. у." продължава да излиза. Съдържа лит. обзори и характеристики, филол. изследвания, статии и студии по езикознание, етнография, фолклор, история, философия, педагогика и география, а след обособяването на Истор. и Филол. ф-т — само лит. и езиковедски изследвания. Сътрудничат професори и преподаватели от Соф. ун-т „Кл. Охридски".

Публикации: Ж. Авджиев. Георги Бакалов. Лит.-крит. дейност; М. Арнаудов. Към психология на поетическия опит, Няколко глави от Психологията на творчеството, Българските сватбени обреди, Неофит Бозвели и неговата „Мати Болгария", Из живота на П. К. Яворов; Ал. Балабанов. Еволюцията на мотивите в гръцката поезия; А. Теодоров-Балан. Към т. нар. Панонски жития; Г. Боршуков. Няколко бележки за дейността на Ив. Богоров в Лайпциг и за в. „Български орел"; Ем. Георгиев. Периодизация на историята на българската литература, Създаването на Преславската и Охридската книжовни школи в средновековна България; Г. Германов. Драматургията на Лермонтов; К. Гълъбов. Шилер мислител, Шилер драматик; Ем. Попдимитров. Ибсен и ибсенизмът в литературата, Изследвания върху строежа на стиха в българската поезия; Й. Иванов. Жития на Св. Иван Рилски; К. Куев. Развитие на Мицкевичевите революционни възгледи след 1830 година, Мария Конопницка в България, Към въпроса за началото на славянската писменост; Ив. Леков. Опит за фонологична характеристика на българския книжовен език; Р. Ликова. Сатирата в българската литература през 30-те години, Поетическото майсторство на Дебелянов; К. Мирчев. Към историята на инфинитивната форма в българския език, За някои случаи от хипердиалектизъм в българския език; М. Минков. Лъжекласическа ли е френската трагедия през XVII в.; Ст. Младенов. Студии по славянско и сравнително езикознание, Към вокализма на българския книжовен език, Вероятни и мними остатъци от езика на Аспаруховите българи, Българският език в светлината на балканистиката; Ал. Ничев. Трагическата вина в „Едип цар" на Софокъл, К. Иречек за Ал. Константинов, Към коментара на Аристотеловата „Поетика"; Б. Пенев. Сведения за българите в по-стари чужди съчинения, Българските преводи на „Кримски сонети", Западноевропейската романтика и нейните отражения в славянските литератури, Увод в българската литература след

Владимир Голев

Освобождението; С. Русакиев. Маяковски в развитието на българската литература; Р. Русев. Литературните съждения на У. Уитман, Ал. Поп и литературата; Ст. Станчев. Гьоте в България; Л. Стефанова. Густав Флобер за литературната критика; Т. Томов. Теми и проблеми в романите на Кретиен дьо Троа; Б. Цонев. Славянски ръкописи във Виена, Турски думи в българския език, Общи принципи на езикознанието с оглед на български език, Езикови взаимности между българи и румънци; В. Шаренков. Негърската поезия в САЩ; и др.

Лит.: А. Ст. Ковачев. Библиография на СДУ „Св. Климент Охридски". 1904—1942. 1943; А. Ст. Ковачев. Каталог на университетските издания. Хронологически указател. 1904—1942. 1943. 2. Каталог на университетските издания. 1943—1946. 1947.

сг

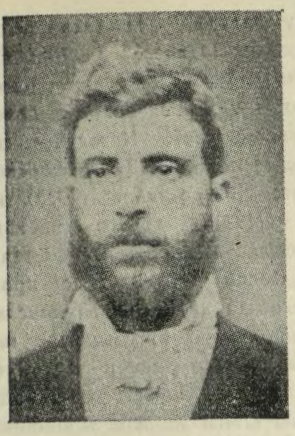
ГО́ЛЕВ, Владимир Иванов (20.VIII. 1922). Роден в Банско. Завършва полукласическа гимназия в Казанлък (1942), право — в Соф. ун-т „Кл Охридски" (1949). За първи път печата стихове в юношеското туристическо сп. „Пламъче" през 1937. Сътрудничи на ученическото сп. „Българска реч". Работи във в. „Студентска трибуна", в отдел на Радио София, ред. в Радио Москва—български предавания, в сценарната комисия при Студия за игрални филми, в отдел „Изкуство и култура" при ЦК на БКП. Гл. ред. на сп. „Септември" (от 1975). Чл. на БКП, на СБП.

В първата си стихосбирка „Знаме над Пирина" Г. показва определена гражданска насоченост, любов към патриотичното минало на народа, склонност към пейзажна поезия. В следващите стихосбирки „С песен срещу вятъра", „За какво пеят мурите", „Революцията живее" и „Лирика" се изясняват и задълбочават основните теми в творчеството му. Г. е поет с ярко чувство за съвременност. Навсякъде се стреми да бъде гражданин. Това особено личи в книгите „Мироздание" (1969) и „Отговорност" (1971), където поетът философски осмисля действителността. Книгата му „Късни признания" е продължение на неговата актуална гражданска размисъл, на лиричното пресъздаване на героя на нашата съвременност. Автор е на пиесите „Чудесната тройка", „Една нощ в рая" и др., на книги за деца и юноши. Участвува в редактирането на стихотворни сборници от българ. и чужди поети. Засл. деятел на културата (1972). Димитровска награда (1971).

Съч.: Знаме над Пирина. 1952; Родно море. 1952; С песен срещу вятъра. 1958; За какво пеят мурите. 1961; Къщичка в гората. 1963; Революцията живее. 1964; Дъх на звъника. Стихове за юноши. 1966; Лирика. 1967; Книжка за пролетта, за гората и за още нещо, което ще разберете, като я прочетете... Стихове. 1967; Кой събуди гората. Приказка в стихове. 1969; Мироздание. Лирика. 1969; Стъпки в гората. Стихове за деца. 1969; Ако случайно остареем. Стихотворения. 1970.

Лит.: Ап. Дончев. Расте нова талантлива смяна в поезията. — Лит. фронт, бр. 60, 1951; Ал. Сегренски. „Знаме над Пирина". — Нар. младеж, бр. 44, 21 февр. 1953; Ив. Радоев. По-дълбоко, по-сърдечно.— Лит. фронт, бр. 19, 7 май 1953; Ив. Сестримски. „Знаме над Пирина". — Септември, 1953, кн. 12; Хр. Борисова и С. Стефанов. За децата трябва да се пише като за възрастни. — Лит. фронт, бр. 2, 14 ян. 1954; Малчо Николов. Пейзажна лирика. — Лит. новини, бр. 14, 22 февр. 1961; Ст. Станчев. Още грейка и топлина. — Лит. фронт, бр. 3, 18 ян. 1962; М. Н. Владимир Голев. „Революцията живее". — Пламък, 1964, кн. 11; Л. Галина. Дъх на звъника и радост. — Пламък, 1966, кн. 7; М. Наимович. Единение със земята и живота („Лирика"). — Лит. фронт, бр. 40, 28 септ. 1967; Н. Андонова. С чувство за увереност („Лирика"). — Пламък, 1967, кн. 17; М. Маринов. Вечно жадната сцена („Чудесната тройка"). — Пламък, 1967, кн. 18; К. Костов. Навременен спектакъл („Чудесната тройка"). — Театър, 1968, кн. 2; Н. Боздуганов. Личният поглед на съвременника. — Септември, 1969, кн. 10; М. Бояджиева. Мечтаното и преживяно съвремие. — Пламък, 1970, кн. 3.

ефк

Георги Голчев

ГОЛОГА̀НОВ, Иван Попилиев (1839—95). Роден в с. Търлис (Гърция). Тук започва ученето си на грц. език, като прави опити да се научи да чете и да пише и на бълг. език. През 1853, подпомогнат от чичо си Теодосий, продължава образованието си в с. Просочен, Драмско, а от 1855 — в у-щето в с. Алистратик. Още тогава проявява голям интерес към грц. митология. Учител е от 1856 — най-напред в родното си село, а от 1860 в бълг. у-ще в с. Крушово. През 1865 става писар в манастира „Св. Иван Предтеча“ край Сяр, където по това време е игумен чичо му. С. г. чрез брат си Теодосий се запознава със Ст. *Веркович* и започва да събира и му изпраща народни песни и приказки. По негово внушение през 1867 напуска манастира и се заселва в с. Крушово. Подпомаган материално от Веркович, Г. си отваря бакалски дюкян и продължава събирането на народни умотворения. Взема живо участие в черковната борба. През Руско-турската освободителна война е арестуван и хвърлен в затвора. От 1879 до 1888 отново е учител в с. Търлис, а от 1889 до края на живота си в с. Крушово, където и умира.

Запознанството на Г. с Веркович, станало на 1 март 1865, го насочва към активна събирателска дейност. Срещу парично възнаграждение (300 гроша месечно) той става един от първите му помощници. Разбрал желанието на Веркович — да се открият стари славянски песни, — Г. започва да преработва и да съчинява народни умотворения в духа на теориите на Г. С. *Раковски*. Затова му помагат и неговите големи познания в областта на грц. митология, и съчиненията на Раковски. Така се появяват песните за Орфей, „старовремски“ народни умотворения за Бъдни вечер, Коледа, Гергьовден, Еньовден и др. празници. Мистификациите, които прави Г., са продиктувани не само от материални подбуди. Чрез тях той е искал да прояви и родолюбивите си чувства и настроения — да „убеди“ учените, че българите са най-старите жители на Балканския п-в. Дълго време Веркович не е искал да повярва, че е подведен от Г., че „ведите“ са мистификация. В това се убеждава през последните дни от живота си. Но Г. нито устно, нито писмено признава, че е автор на тази голяма мистификация, предизвикала интересни спорове сред учените. „Веда Словена“ — отбелязва справедливо Ив. Д. Шишманов — ще запази своята слава на първа българска книга, успяла да заинтересува живо европейския учен свят за България и нейното минало: първата българска книга от международно значение.“ Заслугата за това се пада несъмнено на нейния „автор“ — Г.

Лит.: А. П. Стоилов. 1. Български книжовници от Македония през XVIII и XIX век. — Развитие, 1919, кн. 8—9. 2. Вазов и „Веда Словена“. — В: Иван Вазов. Живот и творчество. За седемдесетгодишнината от рождението му. 1920. 3. Автобиография на архимандрит Йоан Маджаров. — Учил. преглед, 1927, кн. 1; Ив. Д. Шишманов. Френската наука и „Веда Словена“. С особен оглед към критиката на Луи Леже. — В: Сборник в чест и памет на Луи Леже. 1925 (също в Избрани съчинения. Т. II. 1966. с. 216—255); П. Динеков. Български фолклор. Ч. I. 1958; М. Арнаудов. Веркович и „Веда Словена“. Принос към историята на българския фолклор и на Българското възраждане в Македония. — СбНУ, 1968, кн. LII.

дл

ГО̀ЛЧЕВ, Георги Лазаров (1848—20. XI. 1894). Роден в Калофер. Там учи до III кл., след това се преселва в Цариград. По препоръка на униатите заминава за Рим, където следва богословие и класическа филология. Завърнал се в Б-я, Г. е назначен за учител в българската гимназия в Одрин. В нея преподава до последните дни на живота си. Известно време е ред. на в. „Ден“, „Смехулю“, „Ръшето“, „Чеплю“. Според сведения на

Богдан Горанов

негови съвременници редактира и ръкописния сатиричен в. „Рак“, който препраща на брат си в Калофер. Сътрудничи на в. „Ден“, „Шутош“, „Източно време“, „Народний глас“ със стихотворни и белетристични творби. Негови публикации има и в грц. в. „Фими“ и „Траки“. Стихотворенията и белетристичните произведения на Г. са посредствени, написани в духа на западноевроп. сензационна и псевдокласицистична литература. Хр. Ботев, Ив. Вазов и др. бълг. писатели и книжовници се изказват с ирония за лит. му дело. Г. прави опит, макар и несполучлив, в областта на романа — през 1876 започва да печата във в. „Ден“ белетристичната творба „Заробените близнета“, която остава незавършена. Псевд. : Генко Гърбачът.

Съч.: Злочеста Милка или самоволна жертва за любов (в песнотворство). Издава ся от съчинителят Г. Л. Голчев и Хр. Г. Бъчеваров. Цариград, 1875; Буквар за малки деца. . . Цариград, 1875; Цеко или освобождението на българския народ. Драма в пет действия и в стихове. Сливен, 1883; Провъзгласяването на Съединението в Източна Румелия. Историческа драма в пет действия. От Л. и Х. Г. Б. Русе, 1887; Граматика на българския език. Част I. Словопроизведение. За I и II гимназиален клас. Едирне, 1887. Ч. II и III. Словосъчинение и правописание. За трети гимназиален клас; Юнаците на Съединена България. Пловдив, 1898.

Лит.: Н. Начов. Калофер в миналото. 1927. с. 374—376.

дл

ГОРА̀НОВ, Богдан Иванов (неизв. — 1907). Роден в Карлово в семейството на заможен търговец. Учи в Галац, Прага, Мюнхен, Лайпциг. Учител е в Пловдив (1866—68), София (1869—70), Търново (1870—72) и Болград (1876—79). Образован, с широк кръгозор, патриот, Г. не е чужд на някои прогресивни социално-политически идеи на времето. Хр. *Ботев* му посвещава стихотворението „Борба“. Съществува мнение, че сестра му Мария Горанова е вдъхновителка на Ботевата елегия „До моето първо либе“.

Г. е от първите ерудирани популяризатори на големите западноевроп. автори в Б-я.През 1876 редактира сп. „Читалище“, в което печата статии за фр. литература през XVII в. и нем. литература през XVIII в., биографичен очерк за Ж. дьо Лафонтен и критически бележки за отделни преводи, които сочат добри познания и развит лит. вкус. Превежда „Животът на госпожа де Севине“ от А. дьо Ламартин (Русе, 1871), „Фиеско. Трагедия в пет действия“ от Фр. Шилер (Цариград, 1876), драмата на Й. В. Гьоте „Егмонт“, печатана в сп. „Българска илюстрация“ (1882). Сътрудничи на в. „Courrier d'Orient“.

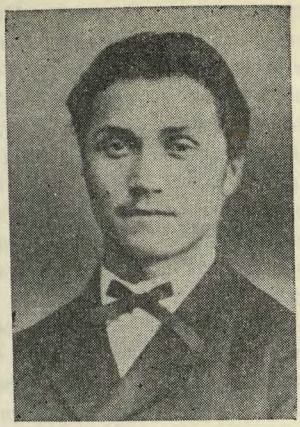
Лит.: Н. Начов. Калофер в миналото. 1927. с. 209; Н. Славчев. Първото либе на Христо Ботйов. — Лит. глас., бр. 318, 3 юни 1936; Ал. Бурмов. Коментарът към Христо Ботев. Съчинения. Т. I. 1948. с. 327.

ст

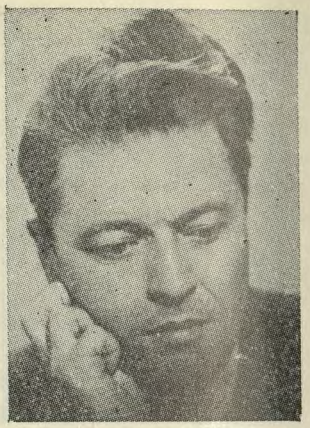
ГОРА̀НОВ, Кръстьо Анков (26. IX. 1931). Роден в Перник в миньорско семейство. Основно и средно образование получава в родния си град. Завършва Филол. ф-т на Московския ун-т (1954), специализира естетика и теория на познанието. През 1959 защищава кандидатска дисертация на тема „Съдържание и форма в изкуството“ (в Ин-та по философия на АН СССР). През 1968 защищава докторска дисертация на тема „Образная природа искусства и ее историческая эволюция“ (в Академията за обществени науки при ЦК на КПСС). От 1954 работи в Ин-та по философия при БАН От 1968 е ст. н. с. и научен секретар на Ин-та по социология при БАН, където завежда секция „Социология на изкуството, социална психология и социология на бита“. От 1970 е проф. по социология на изкуството в Ин-та по социология при БАН и проф. по философия във ВИТИЗ „Кр. Сарафов“. От нач. на 1971 е директор на Ин-та за култура при

Кръстьо Горанов

Петко Горбанов

Митко Горчивкин

БАН и при Комитета за изкуство и култура. Чл. на БКП.

Г. взема активно участие в редица международни конгреси по философия, социология, естетика и др. Основните му научни интереси и трудове са в областта на естетиката, социологията на изкуството и културата, теорията на културата, социалната психология и психологията на изкуството. Автор е на голям брой студии, статии, отзиви, рецензии и др.

Съч.: Съдържание и форма в изкуството. 1958; Мироглед, талант и художествен метод. 1961; Содержание и форма в искусстве. М., 1962; Художествен образ и съвременност. 1967; Историческият живот на изкуството. 1970; Художественный образ и его историческая жизнь. М., 1970.

Лит.: М. Н. Една книга по въпросите на естетиката. — Нар. култура, бр. 7, 14 февр. 1959; Ст. Василев. За едно произведение по естетика. — Филос. мисъл, 1959, кн. 2; В. Ангелов. За същността на жанра. — Лит. мисъл, 1961, кн. 5; Ел. Николов. Мироглед, талант и художествен метод.— Лит. новини, бр. 10, 27 септ. 1961; Ив. Стефанов. Мироглед, талант и художествен метод. — Ново време, 1962, кн. 11; Б. Ценков. Две десетилетия социалистическа естетика в България. — Език и литература, 1964, кн. 4.

елк

ГОРБАНОВ, Петко В. (1846—1909). Роден в Елена. Учи и учителствува в Цариград. Сътрудничи със статии и преводи на в. „Право", „Съветник" и „Македония". Приятел и съмишленик на П. Р. *Славейков*. Заедно с него по препоръка на Л. Каравелов превежда през 1870 книгата на Е. Лабуле „Париж в Америка". Превежда и стихотворението на Т. Худ „Песен за ризата" („Съветник", бр. 1, 1870). Г. взема отношение и по някои въпроси на училищното дело. След Освобождението застава на консервативни позиции. Участвува в редакцията на консервативния в. „Български глас", ред. е на хумористичните в. „Бодилник" (1880) и „Бодилник става либерал" (1881). В стихотворението си „Ремлинген герой" Ив. Вазов го иронизира за крайния му консерватизъм.

Съч.: Наръчни наставления за учители. Издава книжарницата на П. Р. Славейкова. Цариград, 1871.

сб

ГОРЧИВКИН, Митко (псевд. на Димитър Стоянов Митев) (25. X. 1910). Роден в гр. Марица в бедно работническо семейство. Завършва педагогическо у-ще в Харманли и учителствува 9 год. в различни селища на Б-я. Следва Свободния ун-т. През времето между двете световни войни сътрудничи на прогресивни вестници и списания с остри изобличителни фейлетони, разкази и статии. Участвува в антифашисткото движение. След 9 септ. 1944 работи като ред. във в. „Народно дело" (Варна), зам.-гл. ред. на в. „Знаме на труда", ред. в Партийното издателство, в. „Септемврийче", „Народна младеж", „Кооперативно село" (1951—71). Чл. на БКП, на СБП.

Произлязъл от работническата класа, Г. търси своите герои най-вече из нейните

Петър Горянски

среди. Сатирично-хумористичните му разкази и фейлетони имат за прицел главно враговете на работническата класа. Голяма част от повестите и разказите му са пропити с искрена любов към Съветския съюз. Повестта му „Воля" е преведена на рус., укр., кор. и други езици.

Съч.: Човеци и човеченца. Сатиро-хумористични разкази. 1940; Таласъм. Хумористични разкази. 1943; Великата река. Сборник разкази. 1945; Мамини синчета. Пиеса в 3 д. 1945; Хора и герои. Разкази. 1947; Приключенията на малкия бригадир. Повест. 1949; На пост. Пиеса в 1 д. 1950; Пролет край границата. 1953; Воля. Повест. 1956 (2 изд. 1959, 3 изд. 1961); Точка по въпроса. Хумористични разкази и фейлетони. 1959; Къщовници. Разкази. 1961; Три радости. Разкази. 1961; Кога пеят славеите. Хумористични разкази. 1964; Близки и далечни. Разкази и фейлетони. 1965.

Лит.: К. Генчев. „Таласъм" — хумористични разкази от Митко Ст. Горчивкин. — Лъча, Пазарджик, бр. 898, 15 ян. 1944; Н. Янков. Белетристиката за деца и юноши. — Лит. фронт, бр. 20, 20 май 1954; М. Наимович. Характери и схеми. — Лит. фронт, бр. 45, 11 ноем. 1954; П. Димитров-Рудар. На малките граждани — голяма литература. — Отеч. фронт, бр. 4561, 26 апр. 1959; З. Попов. Пет пиески за комсомолската сцена. — Младеж, 1961; кн. 7; А. Тодоров. „Близки и далечни". — Отеч. фронт, бр. 6616, 15 дек. 1965.

мб

ГОРЯ́НСКИ, Петър (псевд. на Петър Николов Матеев) (5. I. 1911). Роден в Ямбол. Гимназия завършва в София и право в Соф. ун-т „Кл. Охридски". Започва лит. си дейност като критик. Публикува статии и рецензии в редица периодични издания; постоянен сътрудник на в. „Литературен глас". Чл. на СБП.

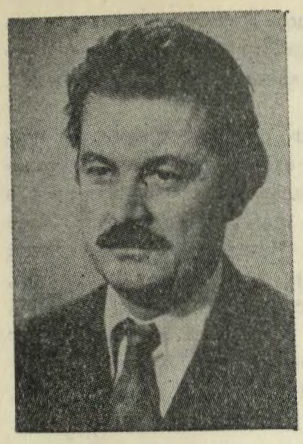
Автор е на три стихосбирки, на поеми за деца и на няколко пиеси. В стиховете му преобладава пейзажът. Превел е в стихове и проза драми от У. Шекспир, Лопе де Вега, А. П. Чехов, В. В. Маяковски, О. Уайлд и др. (играни в бълг. театри), поеми и стихове от А. С. Пушкин, М. Ю. Лермонтов, С. А. Есенин и др. Псевд.: Емил Герасимов, Горас, Ясмина Дюлгерова, Горан Дюлинов, Дамян Люлинов, Петър Николов, Пегор, С. Струмски.

Съч.: Бунтът на масите в българския роман. Студия. 1933; Месемврия. Законите на хана. Истор. новели. 1933; Вдъхновени жени. Есета. 1936 (2 изд. 1938); Момичето, което беше сън. Стихотворения. 1938; Дървените яйца. Врагове. Поеми за деца. 1939; Песен за ливадите. Стихотворения. 1940; Затъмнена пролет. Стихотворения. 1942; Митинг. Басни. 1947; Хоро (драматизация по едноименния роман на А. Страшимиров). 1951; Случаят Загорски. 1960; Аленатa забрадка. Едноактна пиеса. 1961; Огньовете на Септември. Драматическа композиция. 1963; Сам съм, други няма. Биогр. очерк за В. Петлешков. 1964; На пост. Пиеса. 1965; Сказание за Родопите. Истор. хроника. 1965; Когато реките приждат. 1966; Орелът прекърши криле. Драматическа поема. 1966; Има един Октомври. Драматическа фреска-рецитал. 1967.

Лит.: Г. Бакалов. П. Горянски. „Бунтът на масите в българския роман". — Звезда, 1933, кн. 3; Л. Коен. „Момичето, което беше сън. Стихотворения". — Заря, бр. 654, 1938; В. Ханчев. „Песен за ливадите. Стихотворения". — Заря, бр. 5610, 1940; Ем. Петров. „Затъмнена пролет". Стихове от П. Горянски. — Заря, бр. 6426, 1943; К. Христов. Прозренията на един млад поет. — Слово, бр. 6454, 1944; Вл. Каракашев. „Хоро" на сцената на „Трудов фронт". — Нар. култура, бр. 41, 1958; Св. Бъчварова и П. Панчев. „Хоро" — Раб. дело, бр. 278, 5 окт. 1958; М. Шакле. Страшимировото „Хоро". — Лит. фронт, бр. 41, 1958; Романът „Хоро" на сцената на театър Трудов фронт". — Септември. 1959, кн. 1; Хр. Йорданов. „Сам съм, други няма". — Читалище, 1965, кн. 3.

еф

ГО̀ЧЕВ, Гочо Вълчанов (5. VI. 1913). Роден в Каварна в семейството на дребен служител. Основно и гимназиално образование завършва във Варна. Като ученик участвува активно в РМС. Гл. ред. на ученическия в. „Виделина" (1931). След завършване

Гочо Гочев

на гимназията е чл. на Варненския окръжен комитет на РМС; като активен младежки деятел е съден по ЗЗД. Завършва право в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1938). Участвува активно в младежкото и студентското антифашистко движение. Няколко пъти е арестуван и инквизиран от фашистката полиция. Участвува в прогресивния лит. и обществен седмичен в. „Завой“ (Варна), в който са привлечени за сътрудници изтъкнати писатели-комунисти и леви земеделци — Т. Павлов, Н. Вапцаров, К. Калчев, М. Ягодов, Б. Божилов, Ив. Недков-Нивянин и др. Г. стажува във Варненския съд и 2 год. е адвокат в Каварна. През 1943 е уволнен от армията като комунист и изпратен в концлагера „Белене“ (от март до ноем. 1943). През пролетта на 1944 е интерниран в с. Иван Шишманово, Разградски окр. След народната победа работи в партийния комитет във Варна, драматург е във Варненския нар. театър (1944—45), гл. секретар на Съюза на бълг. артисти и театрални служители (1945—50), гл. ред. на сп. „Театър“ (1945—58). От 1950 до 1961 е доцент, от 1962 проф. по театрална критика във ВИТИЗ „Кр. Сарафов“. От 1968 е проф. в Ин-та за изобразителни изкуства при БАН. Чл. на СБП.

Първите си статии Г. публикува в редактирания от него в. „Виделина“ (1931). Редовно сътрудничи със статии по лит. и театрални въпроси на вестници и списания. Той е един от активните съвременни театрални теоретици и критици, които разработват актуални проблеми на бълг. драматургия и театър. Студиите му за театралния спектакъл, театралната критика, националния облик на бълг. драматургия и др. го представят от най-добрите му страни като изследовател и критик. Проучванията му са пропити със страстен стремеж към задълбочено проникване в сложните явления на театралното изкуство и неговото своеобразие. Г. пледира, често в полемичен тон, за партийност и творческа широта при художествената интерпретация на соц. реализъм, за многообразие и по-голямо богатство в стиловите направления на бълг. соц. изкуство и литература, за по-голяма гражданска пристрастеност на театъра и критиката. В своя театрален портрет за К. Кисимов той се домогва до сложните проблеми на творческата индивидуалност, на зрялото сценично изкуство и националните му особености.

Съч.: Театър и драма. 1960; Театър и критика. 1963; Константин Кисимов. Театрален портрет. 1965.

Лит.: В. Стефанов. „Театър и драма“. — Театър, 1961, кн. 8; Д. Канушев. „Театър и критика“. — Нар. култура, бр. 32, 10 авг. 1963; Н. Инджева. Театралният критик Г. Гочев на петдесет години. — Театър, кн. 9, 1963; Л. Тенев. Вълненията и размислите на критика. — В: Театрални светлини. 1965. с. 145—154; Д. Канушев. Книга за Константин Кисимов. — Нар. култура, бр. 48, 27 ноем. 1965; А. Бояджиев. Естетиката на един български талант („Константин Кисимов“). — Септември, 1966, кн. 2; Вл. Каракашев. Най-после. . . („Константин Кисимов“). — Пламък, 1966, кн. 1.

хй

ГО̀ШЕВ, Иван (Иван Гошев Иванов) (8. IX. 1886 — 26. X. 1965). Роден в Пловдив. Учи в родния си град и в Калофер; прогимназия завършва в София (1901). Средното си образование получава в Соф. духовна семинария (1903—09). Следва Богословския ф-т в Черновиц (1911—14), завършва във Виена (1917). През 1918—19 е библиотекар в Св. синод. Основател и директор на Църковния историко-археологически музей при Св. синод на Бълг. православна църква (1922—58). От 1926 доцент по литургика, църковна археология и християнско изкуство в Богосл. ф-т на Соф. ун-т „Кл. Охридски“, от 1929 извънреден проф., от 1933 до 1950 редовен проф. и титуляр на катедрата. Проф. в Духовната академия (1950—58). Чл.-кор. на БАН от 1941, акад. от 1945. Умира в София.

Иван Гошев

Научноизследователската дейност на Г. е в областта на литургиката, черковната археология и старобълг. литература. Из областта на първата дисциплина са трудовете му: „Един средновековен барелеф от Созопол“ („Годишник на Богосл. ф-т,“ т. VI, 1928—29), „Облеклото на старобългарските монаси“ („Известия на Нар. етнографски музей в София“, 1932, кн. 10—11), „Преславски керамичен фрагмент с богослужебни текстове от IX—X в.“ („Годишник на Богосл. ф-т“, т. X. 1933—34), „Старите печати на манастира св. Наум в Македония“ („Сборник в чест на проф. Петър Ников“, 1939). За интересите на Г. към старобълг. литература и история свидетелстват трудовете му: „Светите братя Кирил и Методий“ („Годишник на Богосл. ф-т“, т. XV, 1938), „Монашеско храбро „воюване“ и „Черноризец Храбър“ („Сборник в чест на проф. Л. Милетич“, 1933), „Стари записки и надписи“, („Годишник на Богосл. ф-т“, св. I, т. IV, 1926—27; св. II, т. VI, 1929; св. III, т. XII, 1934—35; св. IV, т. XIII, 1935—36; св. V, т. XIV, 1936—37), „Божествената литургия на Златоуста“ (крит. бележки и изяснения с четири приложения на стари текстове („Годишник на Богосл. ф-т“, т. XXII, 1942—43), „Трите най-стари пространни жития на преподобния Иван Рилски“ („Годишник на Богосл. ф-т“, т. XXV, 1947—48), „Рилският хрисовул от 1378 г.“ („Годишник на Богосл. ф-т“, т. XXV, 1948—49), „Заветът на Иван Рилски“ („Годишник на Духовната академия“, т. IV, 1955).

Съч.: Търновски царски надгробен надпис от 1388 г. 1945; Рилски глаголически листове. 1956; Старобългарски глаголически и кирилски надписи от IX и X в. 1961.

Лит.: Ив. Дуйчев. Езикови бележки към средновековни български паметници. — Изв. Ин-та за бълг. език, 1954, кн. III; Ал. Милев. „Рилски глаголически листове“. — Език и литература, 1958, кн. 2; Хр. Кодов. „Старобългарски глаголически и кирилски надписи от IX и X в.“. — Език и литература, 1963, кн. 4; Вл. Мошин. Акад. Иван Гошев. „Старобългарски глаголически и кирилски надписи от IX и X в.“. — Македонски јазик, XVI, Скопје, 1965, с. 203—205. *кк*

ГОШКИН, *вж. Димитров-Гошкин*, Георги

„ГРАДИНКА“. Тримесечно списание, издавано от редакцията на сп. „Училище“. Излизат 4 кн. от год. I (1874—75) и една (кн. 5) от год. II, печатани в Букурещ, Гюргево, Виена. Ред. Ил. *Бльсков*. „Г.“ според статията „Програма“ (кн. 1) си поставя задача: „да саждаме и присаждаме сичко, което е хубаво и добро, тъй щото, кога извадим зарзавата на пазаря, да се аресва на мюшериите, че и на нам да е драго. . .“ Списанието има за мото строфа от народната песен: „Седнала й Калинка в градинка, набрала й цвети сякакво.“ Съдържанието на „Г.“ е в духа на нравствено-поучителната му програма. Списанието помества поучителни историйки, познавателно четиво по фолклор, етнография, география, природознание и забавно четиво — анекдоти, гатанки. Художествената литература е застъпена слабо — отпечатани са народни песни, „Македонска песен“ от Р. Жинзифов“ (кн. 5), разкази, между които една приказка, „присадена“ от „Забавник“ на К. Огнянович, части от повестта на Ил. Бльсков „Пиян баща, убиец на децата си“. В кн. 3 към статията „Гребенци“ (българи около Силистра) е дадена и гравюра от Ф. Каниц. В последната книжка на „Г.“ е поместена статийката „Нашата книжевност“. *гб*

ГРАМАТИЧЕСКИ СЪЧИНЕ́НИЯ в средновековната литература. Част от разнообразната жанрово и тематично старобълг. книжнина, средство за разпространение на средновековната филол. образованост. Повечето от Г. с. са запазени в късни преписи и преработки, но независимо от това по тях може да се съди за състоянието на средно-

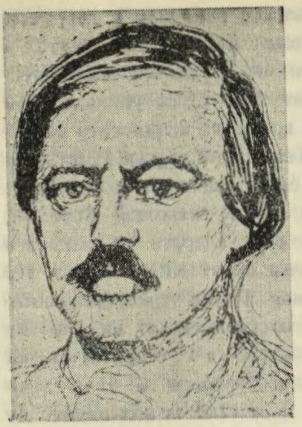
вековната теоретическа мисъл и за съществуващия у старобълг. писатели интерес към езиково-правописни и стилистични въпроси. Първото литературно-теоретическо съчинение в Б-я е трактатът на *Георги Хировоск* „О образѣхъ". Друго подобно съчинение е „За осемте части на речта", което се приписва на *Йоан Екзарх*. Въпросът за авторството му все още не е изяснен. Някои изследователи го отнасят към книжовното наследство на Константин-Кирил въз основа на съобщение в пространното му житие, според което Кирил превел в Херсон от евр. език „Осемте части на граматиката". Старобълг. съчинение „За осемте части на речта" е познато по доста преписи, най-старият от които е от XIV—XV в. В увода се говори за нуждата от изучаване на частите на речта. Разгледани са обаче само име, глагол, причастие и членната форма със съответните им морфологични изменения. Някои непоследователности и противоречия в изложението дават основание да се смята, че тази средновековна граматика има за свой далечен първообраз Кириловото съчинение. Твърде е възможно обаче да се касае за по-късен превод-компилация, свод от коментарии, дело на различни автори. С езикови и правописни проблеми се занимава и патриарх *Евтимий Търновски*. Той замисля правописна реформа, за да подобри състоянието на съвременния си книжовен език и да ревизира старите преводи на богослужебните книги, като ги сравни с грц. оригинали. Основните му принципи са два: приближаване на книжовния език към Кирило-Методиевия и следване на грц. писмо и грц. език. Евтимий не оставя теоретично съчинение по тези въпроси, но за реформата му свидетелстват изявленията на неговите последователи — *Григорий Цамблак* и особено *Константин Костенечки*, чийто трактат „Разяснено изложение за буквите" е най-обширният граматически труд в старобълг. литература. Написан е по поръка на срб. деспот Стефан Лазаревич, под чието покровителство в началото на XV в. К. Костенечки намира благоприятни условия за книжовна работа. Трудът е познат в две редакции — обширна, представена само от един препис от XVII в., и кратка — дело на някой от учениците на К. Костенечки, запазена в българ. рус., срб. и рум. преписи. Авторът подлага на критика състоянието на съвременната му срб. книжнина в езиково-правописно отношение, излага свой проект за правописна реформа, като има пред вид правописната система на Евтимий. Изказва мнение по педагогически и обществено-морални проблеми. К. Костенечки държи на етимологичния принцип, на близостта до грц. език и грц. азбука, премахва буквените знаци на двете носовки, за да сближи българ. със срб. правопис (създава т. нар. безюсова редакция), възстановява букви, чиито звукови съответствия са изчезнали, въвежда диакритични знаци. Предложената от него правописна система е сложна, изкуствена, несъответстваща на състоянието на съвременния разговорен език. Макар че не се посреща добре от мнозина срб. книжовници, проектът на К. Костенечки оказва значително влияние върху състоянието на срб. и българ. книжнина, намира отзвук дори и в Румъния, където също прониква безюсова двуерова сръбско-българска езикова редакция. Съществена причина за това е обстоятелството, че К. Костенечки се осланя на Евтимиевия авторитет и упорито отстоява правописните му принципи. В Б-я прониква и граматиката на Мелетий Смотрицки, чиито езиковедски идеи оказват голямо влияние в Русия и Сърбия. През 1655 йеромонах Стефан от Ловеч я преписва по времето, когато учи слав. граматика в Търговище (Румъния) при даскал Данаил. По-късно от този препис е направен нов от граматик Михаил от с. Врачеш, Соф. окр. Граматиката се състои от четири дяла: ортография, етимология, синтаксис, прозодия (в случая учение за стихосложението, не за ударението). Предназначението ѝ е практическо — предлага се сбор от правила, с помощта на които се чете и пише. Наред със стари и изкуствени форми се дават и нови. Изложението е описателно, схемите са заети от грц. граматици. Въздействието на граматиката изпитват по-късно *Неофит Рилски* и Хр. *Павлович*. За филол. интереси на българ. книжовници от XV в. свидетелстват и разпространяваните двуезични кратки речници (гръцко-славянски, латинско-славянски), както и някои обяснения на черковнослав., грц., лат. и библейски думи.

Лит.: К. Калайдович. Иоан Ексарх Болгарский. М., 1824. с. 74—83; Gj. Daničić. Knjiga Konstantina Filosofa o pravopisu. — Sta-

rine, 1869; В. Малинин. Граматика Йоанна Экзарха болгарского.— В: Сб. статей по славяноведению. СПб., 1883; И. В. Ягич. Рассуждения южнославянской и русской старины о церковнославянском языке. — В: Исследования по русскому языку. Т. I. СПб., 1885 — 95; А. И. Яцимирский. Славянские рукописи Нямецкого монастыря в Молдавии. — Древности. Труды славянской комиссии. Т. II. М., 1898. с. 43; Е. Спространов. Опис на ръкописите в библиотеката при Рилския манастир. 1902. с. 20; В. А. Погорелов. Лексикологические труды XVII в. по рукописям Типографской библиотеки. Протоколы. — Древности. Труды славянской комиссии. Т. III, М., 1902. с. 12—13; Б. Цонев. История на българския език. Т. II. 1934. с. 264—274; K. Kujew. Konstantyn Kostenecki w literaturze biłgarskiej i serbskiej. Kraków, 1950; П. Динеков. Стара българска литература. Ч. I. 1950. с. 41—100; Ч. II. 1953. с. 110 и сл.; Н. Дилевски. Редки руски книги в български книгохранилища от епохата на Възраждането (по случай тристагодишнината на българския препис от „Словенската" граматика на Мелетий Смотрицки (1655) и двестагодишнината на Римнишкото ѝ издание (1755). — Бълг. език, 1955, кн. 4; Ем. Георгиев. Разцветът на българската литература в IX—X в. 1962. с. 269; История на българската литература. Т. I. 1962. с. 64, 162, 317 и сл.; Л. С. Ковтун. Русская лексикография эпохи средневековья. М.—Л., 1963; П. Н. Берков. Очерк развития русской литературоведческой терминологии до начала XIX в.— Изв. АН СССР. Серия лит. и языка, т. XXIII, 1964, вып. 3; Б. Ст. Ангелов. Из старата българска, руска и сръбска литература. Кн. II. 1967. с. 89—105 и 200—230; М. Стоянов. Гръцко-български речници и учебници.— Studia Balkanica, 1970, 2, с. 205—245.

лгр

ГРАМОТИ (от грц. *γράμματα* — „писания"). Условното наименование в Б-я и в др. слав. страни на документи с официален характер, със строго определена външна форма и правно съдържание, издадени от канцеларията на светската (царе, боляри) и духовната власт (патриаршия, митрополити) през епохата на средновековието. При наложителната потреба на бълг. държава от писмени документи за администрацията, фискалните и военните власти в страната, за взаимоотношения с чужди държави, а, от друга страна, при голямото развитие на книжнината и широкото разпространение на грамотността може с голяма вероятност да се предполага, че в Б-я са съществували добре организирани и дейни канцеларии на светската и духовната власт и съответно на това значителен брой писмени актове от всякакво естество. Съхранявани най-често в дворците, болярските домове или патриаршията в първообраз или в ограничен брой преписи, повечето от тези Г. са унищожени и разпилени през време на османското владичество. Известни са само 8 царски Г. от средновековието в оригинал, писани на бълг. език. Известни са и няколко бълг. Г., писани на грц. език, а други са познати в лат. превод; всички са от XIII и XIV в. По своето съдържание Г. на средновековните бълг. владетели се разпределят на няколко групи. На първо място са Г. с признаване на правдини на чужди търговци в бълг. земи (Г. на Иван Асен II от 1230 за поданиците на града — република Дубровник—Рагуза; Г.— писмо на видинския владетел Иван Срацимир, издадена за търговците от Брашов във Влашко без определена дата; Г. на ит. език, очевидно в превод, издадена от Иван Александър към средата на XIV в. — между 4 ян. 1343 и 7 септ. 1354 — за поданиците на Венецианската република заедно със съпроводно писмо до венецианския дожд Енрико Дандоло. Запазени са договорът между Михаил Асен II и Дубровнишката република от юни 1253 (по хърв. превод от епохата) и договорът на добруджанския княз Иванко, син на Добротица, с Генуезката република, от 13 май 1389 в лат. първообраз.Най-многочислени са Г., които съдържат признаване на права на черкви и манастири с утвърждение на техните владения, поради което тези документи са били най-грижливо съхранявани от черковните власти през време на османското владичество и така са оцелели до наши дни. Най-старата позната Г. от този вид е издадена от Иван Асен II на светогорския грц. манастир „Ватопедска св. Богородица" по време на посещението на владетеля на Атон през апр. 1230. Запазени са Г. на Иван Александър за Зографския манастир от 1342 и за манастира „Св. Никола (Пещерски)" в Мракѣта (Радомирско) от 1347; Г. на Иван Шишман за Рилския манастир от 1378 (единствена запазена в оригинал в Б-я — съхранява се в Рилския манастир) и за Драгалевския манастир „Св. Богородица Витошка" (между 1375—82). Познати са писаните на грц. Г. на Иван Александър от средата на XIV в. за манастирите „Св. Богородица Умиление" и „Св. Никола" при Несебър. На грц. език е Г. (сигилий) на деспот Алексий Слав

Анастас Гранитски

от 1220 за манастира „Св. Богородица Спилеотиса“ в Мелник. В лат. превод (чрез грц.) са запазени 5 писма на Калоян до папа Инокентий III от 1202, 1203 и 1204. В оригинал е запазено кратко послание на търновския патриарх Теодосий до монасите от Зографския манастир. В лат. превод (чрез грц.) са стигнали до нас няколко послания на търновския патриарх Теодосий до монасите от Зографския манастир. Пак в лат. превод (чрез грц.) са известни и послания на търновския архиепископ Василий и на някои висши бълг. духовници от нач. на XIII в. до папа Инокентий III. Тези Г. са писани на пергамент или хартия, следвайки формулите на виз. императорска и патриаршеска канцелария. По своето съдържание те представят извънредно важни извори за проучване на бълг. икономическа и социална история. Същевременно написаните на бълг. език Г. са важни паметници на среднобълг. език и средновековната бълг. книжнина.

Лит.: Г. А. Ильинский. Грамоты болгарских царей. М., 1911; М. Ласкарис. Ватопедската грамота на цар Иван Асен II. 1930; Й. Иванов. Български старини из Македония. 1931. с. 575—602; Ив. Дуйчев. Из старата българска книжнина. II. 1944; Ив. Дуйчев. Преписката на папа Инокентий III с българите. — Год. Соф. ун-т, Филол. ф-т, XXXVII, 1942; М. Андреев. Ватопедската грамота и въпросите на българското феодално право. 1965; М. Андреев и Вл Кутиков. Договорът на добруджанския владетел Иванко с генуезците от 1387. — Год. Соф. ун-т, Юрид. ф-т, 1960, 51; В. Сл. Киселков. Автентичен ли е Рилският хрисовул (с доклад върху труда на Ю. Трифонов). — СпБАН, 1945, кн. LXX; Ив. Гошев. Рилският хрисовул от 1478 г. Историко-палеографско проучване. — Год. Соф. ун-т, Богослов. ф-т, XXVI, 1949; Ив. Дуйчев. За първообразността и достоверността на Рилската грамота. — Изв. Архивния ин-т, I, 1957; Вл. Мошин. Да ли је аутентична Рилска повеља цара Јована Шишмана. — Истор. часопис, XVI—XVII, Београд, 1970, с. 275—299.

ид

ГРАНЙТСКИ, Анастас Поппетров (1825 — 23. V. 1879). Роден в Котел. Учи в родния си град, в Сливен и Цариград — в Куручешменската грц. гимназия и във Военномедицинското у-ще. Работи като секретар на Срб. легация в Цариград. Учител в Шумен (1860—63), където заедно с Д. Войников развива енергична просветна дейност, в Ловеч (1863) и в Търново (1863—76). Умира в Търново забравен и самотен.

Интересите на Г. и неговата дейност имат енциклопедически характер: медицина, теология, философия, лингвистика, литература, търговия. Автор е на различни сборници, буквари, руско-български и френско-български разговорници, на много преводи от грц., тур., фр. език, на два превода-побългарявания („Индийската хижа“, „Павел и Виргиния“). С някои свои преводи на медицински книги и с борбата си от позициите на научната медицина срещу шарлатаните-лечители Г. има значение за историята на бълг. медицинска книжнина. Стои на демократични позиции в споровете за бълг. книжовен език. Сътрудничи на „Цариградски вестник“. Там публикува статията си „Теория за българското правописание“ (бр. 81 и 82, 1850), две свои стихотворения — „Изпроваждание на 1850 [и] Посрещание на Новата година“ (бр. 16, 1850), „Отправление към болгарското юношество“ (бр. 17, 1851). В разностранната си дейност Г. се ръководи от патриотични подбуди.

Съч.: Сборниче за холерата. Цариград, 1848 (превод от тур. език); Христианское поучение или краткий священий катихизис. От греческото сочинение А. Корай на болгарский язик превождал Анастасий П. Петров Гранитский, котлянин. В Константинополе, 1849; Пития или гледание за щастие. Превождал от гречески Анастасий П. П. Гранитский, уроженец казанский в Болгарии. В Цариграде, 1849; Буквар за малките деца. Сочинение А. Гранитскаго и А. Никопита. Цариград, 1849; Знаменитаго астронома Ка-

замии месяцослов предвещателний. В Цариград [1850]; Индийската хижа. Баснонстория от [Бернарден дьо Сен Пиер]. Поболгарил А. Гранитский. Цариград, 1850; Павел и Виргиния. Басноповест [от Бернарден дьо Сен Пиер]. Поболгарил А. Гранитский. Цариград, 1850; Гигиена (наука за сохранение на здравието) [от Орфил]. Превод от френцузки по болгарски. Цариград, 1851; Истинний глас на България или оправдание на българити пред сами себе и пред своите иноземни доброжелатели и благодетели срещу лъжните и безбожните постъпки и действия, что е чинил с народното българско имя Александр Стоилов Бойоглу, ескизаарец (самозван лъжно Бейоглу, екзарх болгарский). Съставил А. П. Г.[ранитски]. Цареград, 1853; Поучителни речи на старите философи. Превел А. П. Петрович Гранитский. Цареград, 1854; Практическа медицина. Константинопол, 1854; Тръговско ръководство за тръгувание, промишленност, мореплаване и за тръговски делания. Цариград, 1858; Разговори френцузко-български и правила за произношението на френцузкити букви. Букурещ, 1859; Житие на святого Кирила и Методиа. Съставил А. П. Гранитский. Букурещ, 1865 (2 изд. 1870); Руско-български разговори. Съставил А. П. Гранитский. Търново, 1878.

Лит.: Ив. А. Георгов. Документи от времето на нашето възраждане. — ПСп., 1902, кн. 63; А. Т. Илиев. Едно писмо от Раковски до Гранитски. — ПСп., 1903, кн. 63; М. Русев. Исторически преглед на медицинската част и медицинската книжнина в България. 1904. с. 152—157; Д. Уста-Генчов. Принос към дейността на А. П. Гранитски. — Учил. преглед, 1927, кн. 8.

цу

„ГРЕБЄЦ“. Месечно списание за художествена литература и критика. Излиза в Стара Загора, 4 год.: год. I, 1934—35; год. II, 1936—37; год. III, 1937—38; год. IV, 1940—41. Изд. на Съюза на писателите от провинцията в Б-я. Ред. комитет: Г. Илиев, Ст. Станчев и Д. Аджарски. Отг.уредник Г. Илиев. В ред. комитет влизат още Б. Бакалов, Д. Юруков, Б. Стайкова, К. Виолетов, Д. Ангелов. От год. IV уредник е Хр. Борина с помощници Ил. Енчев и Хр. Недялков. Според програмната статия целта на списанието е да служи на задачите на Съюза на писателите от провинцията, да бъде съединително звено между тези писатели, да открива и изтъква всички ценни културни прояви от различни краища на страната. През II световна война „Г.“ стои на официални позиции. Всяка книжка съдържа два основни дяла: „Художествени материали“ (стихотворения и разкази) и „Художествен и литературен преглед“ (статии и рецензии). Има рубрика „Вести и книгопис“. В редакционни уводни статии се разглеждат въпроси на лит. теория и практика, като „Стил и поезия“, „За критиците“, „За писателите“ и др. Год. II, кн. 15 е посветена на Н. Ракитин, год. III, кн. 6—7 — на Ас. Златаров. Със стихотворения участвуват Ив. Мирчев, С. Гатев, Й. Богдар, Хр. Борина, Д. Осинин, Х. Станчева и др. Печатат се разкази от Г. Илиев, Д. Аджарски, Д. Василев, Д. Ангелов. Голяма част от поетичните и белетристичните творби са пропити със социален сантиментализъм и нямат особена художествена стойност. По-рядко се поместват преводи — произведения от М. Ю. Лермонтов („Родина“, „Мисъл“, „Завещание“, прев. Й. Ковачев); Л. Н. Толстой („Как умират руските войници“, прев. Г. Илиев); А. Ив. Куприн („Спомени за Толстой“) и др. Отделът „Художествен и литературен преглед“ включва статии, посветени на българ. и чужди автори, както и на въпроси на книжовния език, лит. критика, драматургията, музиката и живописта: Й. Ковачев — „Л. Н. Толстой“, Ж. Битев — „Виктор Юго“, Хр. Недялков — „Д-р К. Кръстев като литературен критик“, Ив. Цанев — „Писателите и българският книжовен език“, Л. Паспалеев — „Театърът и драматургията на съвременна Европа“, Ст. Станчев — „Театърът на Пирандело“, Д. В. Юруков — „Драма и сцена“. В „Г.“ са поместени много рецензии за българ. и преводни новоизлезли книги от Ст. Станчев за „Дамата с рентгеновите очи“ от Св. Минков; Г. Илиев за превода на „Фауст“ от Д. Осинин; Хр. Борина за два сборника с разкази от българ. писатели на словаш. език; Г. Спиров за „Когато човекът не беше“ от Д. Ангелов; Хр. Недялков за „Магдина чука“ от Ст. Ц. Даскалов; С. Гатев за „Момъкът с латерната“ от Ат. Душков, и др. В уводната статия „Писатели и народ“ от Д. Аджарски (год. I, кн. 9—10) се развива идеята за обществената функция на изкуството, за по-строга ориентация на писателя към политико-обществения живот. По-късно редакцията заявява, че не взема страна по тази статия. Въпреки някои формалистични тенденции, проявени при разглеждане въпросите на лит. теория и история, списанието има значение като трибуна на провинциалните писатели, като до-

кумент за някои прояви на културния живот в Б-я. *кб*

ГРЙВЕК, Кирил (псевд. на Кирил Илиев Добрев) (10. VI. 1896). Роден във Варна. Завършва Фр. колеж в Пловдив и Висша търговска академия в Берлин. За пръв път печата стихове в сп. „Светлина“ (1915). През 1925 редактира във Варна в. „Време“. Сътрудничи с разкази на в. „Литературен глас“, „Вестник на жената“, „Мир“ и др. Пише разкази, повести, пиеси. Първите му книги са посветени на моряшкия живот. Пише и на теми из градския живот. Голяма част от произведенията му имат сексуално-еротичен характер.

Съч.: Мръква. Стихове. Варна, 1919; Панаирът в Лайпциг. 1934; Мареви. Пиеса в 4 д. 1935; Разкази на моряка. 1936; Моряци. Роман. 1938; Пламъци. Разкази. 1939; След разрива. Роман. 1940; Велики времена. На война — в мир. 1940; Божия. Пиеса в 3 д. 1942; Ведия. Новели. 1947; Лъвът и маймуната. Приказка. 1963.

Лит.: Г. Крънзов. „Разкази на моряка“.— В-к на жената, бр. 657, 10 юни 1963; Д. Б. Митов. „Разкази на моряка“. — В: Писатели и книги. Т. III. 1936; Ст. Божков. „Моряци“. — В-к на жената, бр. 752, 21 дек. 1938; П. Пенев. 1. „Моряци“. Роман. — Лит. седмица, бр. 5, 7 март 1939. 2. „След разрива“. Роман. — Изкуство и критика, 1940, кн. 8; Н. Дончев. „Велики времена“. Разкази от К. Гривек. — България, бр. 14, 3 апр. 1942.

лв

ГРИГÒРИЙ (I четвърт на XIV в. — ок. 80-те год. на XIV в.). Отшелник-исихаст, ученик на *Григорий Синаит,* автор на житието на Ромил Видински. Филарет Черниговски и др. погрешно го отъждествяват с Григорий Цамблак. Г. е монах и „доброписец“, както гласи насловът на „Житието на Ромил“ — единственото му известно произведение. От някои пасажи на творбата се извличат данни за живота на Г. Ок. 50-те год. на XIV в. той живее в Цариград, откъдето отива в Парория при *Григорий Синаит,* за да изучи исихазма. Тук става ученик на Ромил Видински. След смъртта на Григорий Синаит заедно с Ромил странствува в търсене на спокойни и удобни места за отшелнически живот по правилата на исихазма. Вероятно завършва живота си в Атон, където написал житието на Ромил. Дълго време то е известно само по слав. преписи, но по-късно се открива и грц. му текст. Г. се разкрива като писател с богато въображение, което му помага да обогати агиографската схема с много правдиви моменти и психологически наблюдения.

Лит.: П. А. Сырку. Монаха Григория житие преподобного Ромила. — Памятники древней письменности и искусства, CXXXVI, 1900, XXXIII, 54; В. Сл. Киселков. Забравеният среднобългарски писател Григорий. — Учил. преглед, 1925, кн. 8; Iv. Dujčev. Un manuscrit grec de la vie de St. Romile. — In: Studia Serdicensia. II. 1940. p. 88—92; Ив. Дуйчев. Из старата българска книжнина. Кн. II. 1940. с. 229—238; П. Динеков. Стара българска литература. Ч. II. 1953. с. 39—41; П. Динеков, К. Куев и Д. Петканова. Христоматия по старобългарска литература. 1961. с. 329—334; F. Halkin. Un ermite des Balkans au XIV siècle. La vie grecque inédite de saint Romylos. — Bysantion, XXXI, 1961, p. 111—148; P. Devos. La version slave de la vie de S. Romylos. — Byzantion, XXXI, 1961, p. 149—188; Iv. Dujčev. Romano (Romilo, Romolo) anacoreta in Bulgaria, sancto. — Bibliotheca sanctorum, 1969, 11, c. 312—316.

ки

ГРИГÒРИЙ, презвитер (IX—X в.). Книжовник от Симеоновия кръг. Сведения за него дава една приписка в сборник с доста разнообразно съдържание (известен като „Хронограф“). От нея се вижда, че е бил монах и презвитер. Заемал е висок пост в българ. църква и държава. В приписката е наречен „черковник на всички български черкви“. Какво точно значи думата „черковник“, не е съвсем ясно. Вероятно на Г. е била поверена грижата за българ. черкви. Приписката отбелязва, че по заповед на Симеон той се заема с превода на библейските книги — на Мойсеевите книги, Исус Навин, Съдии и Рут. Като се има пред вид, че библейските книги, преведени от него, са включени в хрониката на Йоан Малала и че освен нея книжовният труд, в който се намира приписката, съдържа още историята на превземането на Троя, която минавала за истор. четиво, откъси из хрониката на Георги Амартол, може да да се приеме, че Г. е взел по-голямо участие в превода и редактирането на сборника и че е съставил грамаден „Хронограф“, който е имал задача да обхване събитията от „сътворението на света“ до ново време. Преведените от Г. библейски книги — т. нар. „Осмокнижие“ — според разбиранията на

средновековния човек представят откъс от историята на човечеството. Той обогатява Симеоновия писателски кръг: очертава образа на писател, който обхваща истор. съществуване и развитие, библейските предания за ранния живот на човечеството и истор. събития така, както ги дава средновековната историография — като легендарен разказ.

Лит.: И. Е. Евсеев. Григорий Пресвитер, переводчик времени болгарского царя Симеона. — Изв. ОРЯС, VII, 1902, 3, с. 356—366; В. Сл. Киселков. Проуки и очерти по старобългарска литература. 1956. с. 111—115; Ем. Георгиев. Разцветът на българската литература в IX—X век. 1962. с. 299—303.

ег

ГРИГО́РИЙ ПРИ́ЛЕПСКИ (Григорий епископ Пелагонийски и Прилепски) (последната четвърт на XVI в.). Известен е като преводач на сб. „Съкровище“ от Дамаскин Студит. Преводът е направен към 1580 и е единственият засега пълен превод на това съчинение, който се отличава, общо взето, с точност. Две слова от него се съхраняват в Москва (сбирка П. И. Севастиянов, № 1480). В превода няма добавки, нито големи съкращения. Извършен е на традиционния книжовен за времето език, но има следи и от влиянието на западно бълг. наречие. От превода на Г. П. са известни 7 преписа, повечето частични, които датират от края на XVI и I пол. на XVII в.

Лит.: П. А. Лавров. Дамаскин Студит и сборники его имени „дамаскины“ в югославянской письменности. Одесса, 1899; Б. Цонев. История на българския език. Т. I. 1919, с. 281; Ив. Снегаров. История на Охридската архиепископия. Т. II. 1931. с. 230 и сл.; Д. Петканова-Тотева. Дамаскините в българската литература. 1964. с. 42—46.

дп

ГРИГО́РИЙ СИНАЙТ (ок. 1265—1346). Основоположник, практик и теоретик на исихазма — религиозно движение във Византия и на Балканите през XIV в. Роден в Клазомени край Кукул (Мала Азия). Син на богати родители, той получава високо образование. При едно от османските нашествия Г. С. попада в плен и е продаден като роб в Леокадия. След като е откупен от местните жители, той не се връща в родното си място, а известно време живее на о. Крит, след това става монах в Синай, откъдето получава прозвището Синаит. В Синай бързо се издига и създава школа в духа и традициите на аскетизма. Неговата дейност предизвиква реакция у някои монаси и Г. С. е принуден да напусне Синай. Известно време той пътува и обикаля почти всички големи манастирски огнища на о. Крит и в Ерусалим, където изучава многовековния опит на виз. монашество, като се стреми да овладее неговата съзерцателна практика. Обогатен с тези познания, Г. С. отсяда в Атон, където намира благоприятна атмосфера за разпространяване на своите възгледи. Монашеството в Света гора не е чуждо на мистичния дух в православието и лесно възприема новото учение за „праксиса“ и „теорията“, в което Г. С. провъзгласява мистичното съзерцание (т. нар. „умна молитва“) като единствено и най-висше средство за индивидуално „сливане“ на човека с бога. Но едно нападение на турците го прогонва от Атон и той отново обикаля няколко год. по другите черковни средища — Солун, Цариград и о. Хиос, — докато основава свой манастир в м. Парория (в Странджа), където събира значителен брой ученици — гърци и славяни. В Парория под негово ръководство получават исихастка и книжовна школовка известни дейци на виз. черква, между които неговият бъдещ биограф и цариградски патриарх Калист, както и бълг. духовници и книжовни дейци— Теодосий Търновски, Дионисий, Роман, Ромил, Григорий (авторът на житието на Ромил) и др. Манастирът на Г. С. се радвал на щедрата подкрепа и материална помощ от бълг. цар Иван Александър. Г. С. умира в Парория.

Г. С. е известен повече като практик на исихазма. Теоретическото изясняване на това учение и окончателното му признаване от черквата е дело на неговия съидейник — солунския архиепископ Григорий Палама. Г. С. е автор на няколко съчинения, повечето свързани с борбата за утвърждаване на исихазма. Своята книжовна дейност той започва още в Синай, но основните си творби създава в Атон и Парория. Неговите възгледи се оформят под влиянието на видните виз. аскети и мистици Йоан Лествичник, Дионисий Ареопагит, Максим Изповедник, Симеон Нови Богослов, Диадох, Филотей Синаитски и др. Главното произведение на Г. С. „*Κεφάλαια δι'ἀκροστίχιδος πάνυ ὠφέλιμα*“

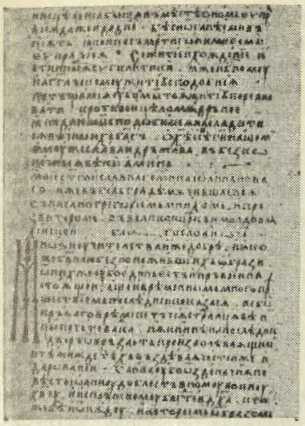
ГРИ („Глави с акростих много полезни“) представя свободно наредени един след друг духовни афоризми, догматически сентенции, наставления и съвети върху монашеския живот, обединени тематично в отделни глави, в които се набляга върху уединението и съзерцателния живот. Влиянието на „Лествицата“ на Йоан Лествичник се чувствува както във възгледите на автора, така и в композицията на творбата. Към тази голяма сбирка Г. С. прибавя и други глави — „*Ἕτερα κεφάλαια*“ („Други глави“), с ярко изявена мистична насоченост, както и някои по-къси трактати върху същността на исихията и молитвата, и едно съчинение за страстите и помислите, които пречат на съзерцанието. Той се смята за автор и на няколко черковнопоетични произведения — тропари за св. Троица, литургични канони за Христос, за кръста и за някои светии. Допуща се, че е написал служба за Петка Епиватска. Един срб. сборник му приписва канони за светците за цялата година. Тъй като всички произведения на Г. С. не са издадени, обемът на неговото книжовно наследство още не е напълно известен. Съчиненията на Г. С. и неговото учение имат голямо значение за бурния духовен живот в Б-я през II пол. на XIV в. Неговите ученици-исихасти застават начело на книжовния и лит. живот в страната; техните усилия довеждат до разцвета на бълг. култура по това време. Творбите му се превеждат много рано в Б-я — неговите „Главизни сѣло полезнаа. . .“ се срещат в редица сборници от средата и II пол. на XIV в. Преписи от съчиненията на Г. С. се разпространяват широко в Сърбия, Румъния и Русия.

Лит.: Migne, Patrologia gr. t. CL, col. 1240—1336; К. Ф. Радченко. Религиозное и литературное движение в Болгарии в эпоху перед турецким завоеванием. Киев, 1893. с. 54—61; И. В. Помяловский. Житие Григория Синаита. — Записки истор.-филол. ф-т Императорского ун-та. Ч. 35. СПб., 1894; П. А. Сырку. К истории исправления книг в Болгарии в XIV в. Т. I, вып. 1. Время и жизнь патриарха Евтимия Терновского. СПб., 1898. с. 24—141; А. И. Яцимирский. Из критико-литературных наблюдений над Житием Григория Синаита. — Виз. временник, XV, 1908, с. 300—331; П. А. Сырку. Житие Григория Синаита, составленное константинопольским патриархом Каллистом. — Памятники древней письменности и искусства, CLXXII, СПб., 1909, с. LXXXIX, 48; В. Сл. Киселков. Средновековна Паория и Синаитовият манастир. — В: Сборник в чест на В. Н. Златарски. 1925. с. 103—118; В. Сл. Киселков. Житието на Теодосий Търновски като исторически паметник. 1926; В. Сл. Киселков. Григорий Синаит, представител на мистицизма във Византия през XIV в. 1928. с. 34; М. Г. Попруженко. Из истории религиозного движения в Болгарии в XIV века. — Slavia, VII, 1928, с. 536—548; Н. С. Державин. История на България. Т. II. 1947. с. 157—162; П. Динеков. Стара българска литература. Ч. II. 1953. с. 39—43; J. Gouillard. Petit philocalie de la prière du coeur. Paris, 1953. p. 237—267; I. Smolitch, M. Diets. Kleine Philokalie. Einsiedeln. 1956. p. 147—168; N. G. Beck. Kirche und theologische Literatur in Byzantinischen Reich. München, 1959. p. 694—695; Д. Ангелов. Към историята на религиозно-философската мисъл в средновековна България — исихазъм и варлаамитство. — Изв. Бълг. истор. д-во. 1967, кн. XXV, с. 73—92.

ки

ГРИГО̀РИЙ ЦА̀МБЛАК (ок. 1364—1420). Роден в Търново. Произхожда от знатната фамилия на Цамблаковци. Отначало учи в Търново при патриарх *Евтимий Търновски*, а по-късно отива в Атон и Цариград, където продължава образованието си. След това остава на служба при цариградския патриарх. През 1401 е изпратен от Цариград в Молдавия, за да води преговори относно молдавската черква. Става проповедник в Сучава. В края на XIV или нач. на XV в. Г. Ц. пребивава и в Сърбия. Към края на 1406 заминава за Москва при чичо си *Киприан*, московски и всеруски митрополит. До Москва обаче не стига, тъй като Киприан умира. Г. Ц. застава в центъра на големия конфликт между Литовското княжество и Москва. Той е на страната на литовския владетел Витовт, с чиято помощ през 1414 става киевски митрополит и присъствува с голяма свита на Констанцкия събор (1414—18). В приписка към четвероевангелие от XVI в., намиращо се в Атонския манастир „Св. Павел“, се казва: „В лето 6928 (=1420), индикт 13, представи се руският митрополит Григорий Цамблак.“

Г. Ц. е бележит писател на късното бълг. средновековие, един от най-ярките представители на старобълг. художествено слово изобщо, оставил трайни следи в културното развитие на още три страни — Русия, Сърбия и Румъния. Последовател е на Евтимий Търновски. Проявява се като извънредно активен общественик, амбициозен и смел в осъществяването както на личните си планове, така и

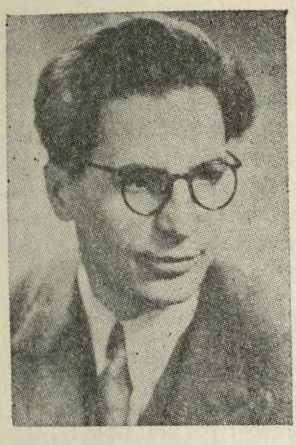

Григорий Цамблак. Мъчение на Йоан Сучавски

на гражданските си задължения. Книжовната му дейност протича във време, наситено с драматични събития, и е свързана териториално не само с Б-я, но и с Византия, Румъния, Сърбия, Русия. Г. Ц. е плодовит автор на слова и жития. Словата му са два вида — поучителни (беседи) и похвални. Към първата група спадат „Слово за Възнесение господне", „Слово за Успение Богородично" и др., към втората — „Похвално слово за Евтимий", „Похвално слово за Киприан", „Похвално слово за Димитър Солунски", „Похвално слово за великомъченик Георги" и др. Житийният жанр в творчеството му е представен от три произведения — „Житие на Стефан Дечански" (известен още като Стефан III Урош), „Житие на Иван Нови Белградски" и „Разказ за пренасяне мощите на Петка Търновска от Видин в Сърбия".

В края на XIV и нач. на XV в. Г. Ц. създава забележително лит. дело, вдъхновено не само от дейно християнско съзнание, но и от живо народностно чувство. Широката му богословска култура, яркият му ораторски талант, творческото му въображение обогатяват традиционната поетика на житието и похвалното слово. Той усвоява от своя учител Евтимий Търновски майсторството да свързва в система, в стил богати образни асоциации, но отива и по-нататък — постига рядка внушителност на човешкия образ, придава му и по-голяма истор. плътност. В произведенията му се забелязва повишено внимание към природата, към истор. обстановка, откроява се субективният авторов мир, долавя се отзвукът на голямото истор. нещастие на Б-я — ликвидирането на самостоятелната бълг. държава в края на XIV в. Тези особености на Цамблаковото творчество, които могат да бъдат характеризирани като предренесансови белези, определят авторитета и голямата популярност на писателя от XV в. насам сред южнослав., рус. и рум. книжовни среди.

Изд.: Похвално слово за Киприан: архим. Леонид. Надгробное слово Григория Цамблака российскому архиепископу Киприану. — Чтения ОИДР, М., 1872, кн. 1, с. 25—32; Б. Ст. Ангелов. Из старата българска, руска и сръбска литература. Ч. I. 1958, с. 180—190; Похвално слово за Евтимий: архим. Леонид. Нова грађа за бугарску историју. — Гласник српског ученог друштва, у Београду, 1871, књ. XXXI, с. 243—291; E. Kałużniacki. Aus der panegyrischen Litteratur der Südslaven. Wien, 1901. p. 28—60; Божан Ангелов и М. Генов. Стара българска литература. 1922. с. 513—524 (отделни части в новобълг. превод); Й. Иванов. Старобългарски разкази. 1935. с. 55—65, 216—222 (отделни части в новобълг. превод); Ив. Дуйчев. Из старата българска книжнина. Кн. II. 1944. с. 239—250, 401—403 (части в новобълг. превод); В. Сл. Киселков. Митрополит Григорий Цамблак. 1946. с. 30—60 (новобълг. превод); П. Динеков. К. Куев и Д. Петканова. Христоматия по старобългарска литература. 2 изд. 1967. с. 418—441 (части в оригинал и новобълг. превод); П. Динеков. Старобългарски страници. 2 изд. 1968. с. 271—287 (части в новобълг. превод); К. Мечев. Григорий Цамблак. 1969. с. 257—283 (новобълг. превод); Житие на Стефан Дечански: Я. Шафарик. Живот краля Стефан Дечанског. — Гласник друштва српске словесности, у Београду, 1859, књ. XI, с. 35—94; Разказ за пренасяне мощите на Петка Търновска от Видин в Сърбия: E. Kałużniacki. Werke des Patriarche von Bulgarien Euthimius. Wien, 1901. p. 432—436; Й. Иванов. Български старини из Македония. 1908. с. 136—140 — по Зографския препис от XV в. (2 изд. 1931. с. 433—436 — по Рилския препис от 1483); Божан Ангелов и М. Генов. Стара българска литература. 1922. с. 524—529 (с паралелен новобълг. превод); В. Сл. Киселков. Митрополит Григорий Цамблак. 1943. с. 64—68 (новобълг. превод); П. Динеков, К. Куев и Д. Петканова. Христоматия по старобългарска литература. 2 изд. 1967. с. 441—444 (части в новобълг. превод); П. Динеков. Старобългарски страници. 2 изд. 1968. с. 266—270 (части в новобълг. превод); Житие на Иван Нови Белградски: А. И. Яцимирский. Из истории славянской проповеди в Молдавии и Валахии. — Памятники древней письменности и искус-

Крум Григоров

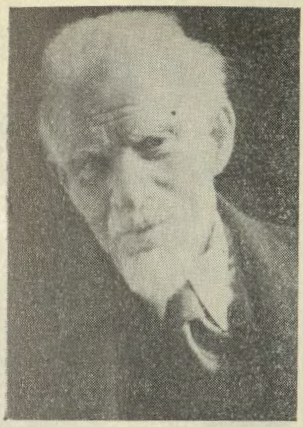
ства, CLXIII, СПб., 1906, с. 3—11; П. Русев и А. Давидов. Григорий Цамблак в Румъния и в старата румънска литература. 1966.

Лит.: Макарий. О Григорий Цамблаке, митрополите киевском как писателе. — Изв. императорской Академии наук, Отд. русского языка и словесности, VI, СПб., 1857, 2, с. 97—153 ; E. Kałużniacki. Aus der panegyrischen Litteratur des Südslaven. Wien, 1901; Н. Петровский. К хронологии проповедей Григория Цамблака. — Русс. филол. в-к, т. 50, Варшава, 1903, с. 58—63; А. И. Яцимирский. Григорий Цамблак. Очерк его жизни, административной и книжной деятельности. СПб., 1904 (с. 3—12 библиогр.); А. И. Яцимирский. Из истории славянской проповеди в Молдавии и Валахии. — Памятники древней письменности и искусства, CLXIII, СПб., 1906; П. Поповић. Житије Стефана Дечанског Григорија Цамблака. — В: Старе српске биографије XV и XVII века. Београд, 1936. с. XII и сл.; В. Сл. Киселков. Митрополит Григорий Цамблак. 1946; Em. Turdeanu. Gregoire Camblak. Faux arguments d'une biographie. — Revue des Études slaves, XXII, 1946, p. 46—81; Ив. Дуйчев. Легендарный мотив у Григория Цамблака. — Slavia, 1953, кн. 2—3; В. Сл. Киселков. Проуки и очерти по старобългарска литература. 1956. с. 213—260; В. Велчев. Творчеството на Григорий Цамблак в светлината на южнославянския предренесанс. — Език и литература, 1961, кн. 2; Ђ. Трифуновић. Емоционални механизам Цамблакових личности. — Delo. Београд, 1961, кн. VII, св. 10, с. 1214—1222 (също в Стара књижевност. Београд, 1965. с. 439—446); История на българската литература. Т. I. 1962. с. 326—345; Е. П. Наумов. Кем написано второе житие Стефана Дечанского. — В: Славянский архив. М., 1963. с. 37—47; П. Русев и А. Давидов. Григорий Цамблак в Румъния и в старата румънска литература. 1966; К. Мечев. Григорий Цамблак. 1969.

кк

ГРИГО̀РОВ, Крум (Крум Григоров Захариев) (27. VI. 1909). Роден в с. Габрешевци, Кюстендилски окр. Основно образование получава в родното си село, учи в непълната гимназия в с. Трекляно, завършва педагогическо у-ще в Лом. Учителствува в с. Ломница, Кюстендилски окр., Габрешевци и Петърч, Соф. окр. Същевременно следва финансови науки в Свободния ун-т. Работи и като банков чиновник, в редакциите на в. „Работническо дело“, „Вечерни новини“, сп. „Пламъче“. Лит. си дебют прави с разказа „Границата“ (1936), отпечатан в прогресивния в. „Брод“. По същото време сътрудничи на демократическите вестници и списания: „Ведрина“, „Свят“, „Страници“, „Литературен час“, „Народна просвета“, „Литературен глас“ и др. Свързва се с прогресивните писателски среди. След 9 септ. 1944 развива активна творческа дейност. Редовно сътрудничи на ежедневния и периодичния печат. Чл. на БКП, на СБП.

Г. черпи жизнен материал за творбите си от селската действителност, сред която израства и работи. След 9 септ. 1944, като продължава тематиката на предишните си книги, той се насочва и към обществено-икономическите процеси, които настъпват в обновяващото се бълг. село. В творбите си отразява преустройството на селското стопанство на кооперативни основи и свързаните с този процес социално-нравствени конфликти, настъпилите изменения в цялостния живот на селянина. Героите му са предимно бивши ратаи, бедняци, антифашисти, партизани, народни учители, хора от широките народни низини. През 1953 издава „Моето детство“ — първата книга от сериятa автобиографични повести. По-късно се появяват „Сред народа“, „Раздолчани“, „Гимназист“. В мемоарните си произведения Г. пресъздава мрачната картина на буржоазната действителност в бълг. село между двете световни войни, суровата правда на един малък свят, който носи чертите и на регионалното, и на националното. Автор е и на творби за деца и юноши. Засл. деятел на културата (1965), Димитровска награда (1951).

Иван Грозев

Съч.: Слънчев град. Разкази. 1935; Границата. Разкази. 1939; Бразди из черноземa. Разкази. 1941; Бойно кръщение. Разкази. 1945; По нов път. Разкази. 1947; Родилни дни. Разкази. 1947; Новодомци. Разкази. 1949; Председател на селсъвета. Разкази. 1950 (2 изд. 1952); Нашият дом. 1950; Малкият овчар. Разкази. 1951; Жътва. Роман. 1952; Моето детство. Повест. 1953 (2 изд. 1954); Игличево. Повест. 1953 (2 изд. 1956); Сред народа. Повести. 1955 (2 изд. 1964); Мечтите на моя дядо. 1955; Избрани разкази. 1955; Раздолчани. Повест. 1958; Танчо от Гороцвет. Селска хроника. 1959; Две повести (Моето детство. Сред народа). 1959; Отново на училище. Избр. разкази за деца и юноши. 1959; Звездана. Разкази. 1961; Овчарче. Разказ. 1961; Пилчар. Разказ за деца. 1961; Съкровището на баба. Разкази. 1961; Пролет в Черешово. Селска история. 1962; Лакомото пиле. Разказ. 1963; Крадецът на орехи. Разказ за деца. 1963; Станойчовото конче. Разказ за деца. 1963; Гимназист. Повест. 1966; На гости. Разкази. 1966; Цигулката. Разкази. 1966; Зайчар. Разкази за деца. 1967; Манчо и баба Ана. Разказ. 1967; Избрани повести. Т. I и II. 1969; Лисичето кожухче. Разкази. 1969; Живата кукла. Разкази за деца. 1970; Зимни гости. Разказ за деца. 1970; Неспокойно сърце. Разкази. С предг. от Д. Добрев. 1970.

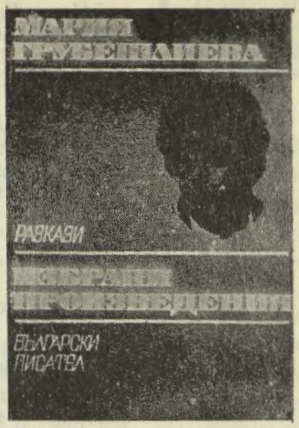
Лит.: Г. Димов. Крум Григоров. Лит.-крит. очерк. 1962; С. Чукалов. „Границата". Разкази от Кр. Григоров. — Нар. просвета, бр. 1, 1939; Ив. Арж.[ентински]. „Бразди из черноземa". Разкази от Кр. Григоров. — Дневник, бр. 12 268, 1940; Л. Стрелков. „Бразди из черноземa". Разкази от Кр. Григоров. — Заря, бр. 5743, 1940; Ив. Руж. „Бойно кръщение". — Лит. фронт, бр. 21, 1946; Ал. Костов. „По нов път". Разкази от Кр. Григоров. — Труд, бр. 199, 1948; М. Николов. „По нов път".—Балк. преглед, 1948, кн. 8; Цв. Минков. Новите разкази на Крум Григоров. — Лит. фронт, бр. 18, 1948; П. Данчев. Новото село в разказите на Крум Григоров. — Септември, 1948, кн. 2; Ив. Сестримски. „Новодомци". Разкази от Кр. Григоров. — Труд, бр. 293, 1949; П. Динеков. „Новодомци". Разкази. — Септември, 1949, кн. 8; Н. Дончев. „Новодомци". Разкази от Кр. Григоров. — Изгрев, бр. 1421, 1949; Н. Янев. „Председател на селсъвета".— Септември, 1951, кн. 3; Ив. Сестримски. Герои на кооперативните полета („Жътва"). — Раб. дело, бр. 213, 1952; Ж. Калчев. Крум Григоров. „Жътва". — Септември, 1953, кн. 2; П. Русев. Повест за детството на писателя. — Септември, 1953, кн. 11; Д. Б. Митов. „Моето детство". — Раб. дело, бр. 164, 1954; Ж. Калчев. Крум Григоров. „Игличево". — Език и литература, 1954, кн. 1; П. Русев. Силата на художественото възсъздадената правда. — Септември, 1955, кн. 11; Ст. Каролев. Повест за старото село. — Раб. дело, бр. 338, 1955; Н. Янков. Завоеванията на белетристиката ни. „Моето детство" от Кр. Григоров. — Лит. фронт, бр. 10, 1956; Ст. Попов. Новата повест на Крум Григоров. — Труд, бр. 13, 1956; Ст. п. Василев. Езикът на Крум Григоров в биографичните му повести. — Септември, 1956, кн. 9; К. Божилов. „Раздолчани". Повест от Кр. Григоров. — Зем. знаме, бр. 3718, 1958; Ив. Сестримски. Един народен учител разказва. — Септември, 1959, кн. 8; Л. Кацкова. „Отново на училище". Разкази от Кр. Григоров. — Пламъче, 1959, кн. 5; А. Тодоров. Писател на нашето трудово село. — Лит. фронт, бр. 25, 1959; Н. Янков. Писателят сред народа. — В: Книги, автори и време. 1961; Ж. Авджиев. Крум Григоров, творческият път на писателя. — Год. Соф. ун-т, Филол. ф-т, т. LV, 2, 1962; Г. Константинов. 1. Крум Григоров в своите най-хубави произведения. — Лит. фронт, бр. 26, 1964; 2. Крум Григоров. — В: Писатели-реалисти. От Друмев до наши дни. 1965. 3. Повест за трудовите хора („Гимназист"). — Читалище, 1966, кн. 7; Д. Попиванов. Крум Григоров. — Нар. култура, бр. 27, 5 юли 1969.

гд

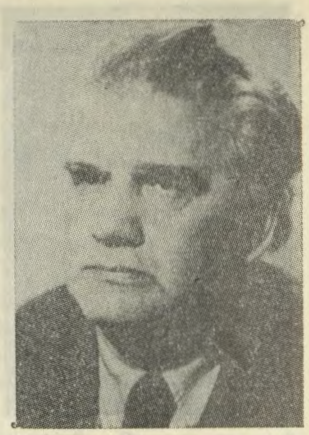
ГРО̀ЗЕВ, Иван (Иван Грозев Петков) (23. VI. 1872 — 10. I. 1957). Роден в с. Червена вода, Русенски окр. Гимназиално образование получава в Русе. През 1889—90 учителствува в родното си село, а на следващата година — в Русе. Завършва слав. филология в Соф. ун.-т (1894). Дълго време е гимназиален учител в София, където и умира. Той дава първи лит. насърчения на Й. *Йовков*, Ст. Л. *Костов* и др. За пръв път печата стихове в сп. „Българска сбирка"; сътрудничи с лит. статии и рецензии на „Демократически преглед", „Съвременна илюстрация", „Хи-

Мария Грубешлиева

М. Грубешлиева. „Разкази“

Стефан Грудев

перион“ и др. По-значително негово произведение е драмата „Наши хора“.

Съч.: Наши хора. Драма. 1903; Видения и съзерцания. Стихове. 1919; Съчинения. Т. I. Драми. 1942; Съдний ден (Ахасфер). Драма. 1945.

Лит.: В. Стойков. „Наши хора“. — Бълг. сбирка, 1903, кн. 5; „Наши хора“. — Учил. преглед, 1903, кн. 11; В. Добринов. Най-младата българска литература. — Съвр. илюстрация, бр. 12, 1915; К. Гълъбов. „Видения и съзерцания“. — Напред, бр. 5, 1919; Ис. Гершон. „Съдний ден“. — Зем. знаме, бр. 183, 1945; Хр. Радевски. Писател-патриот и педагог. — Лит. фронт, бр. 28, 1952.

хд

ГРУБЕШЛИЕВА, Мария Иванова (13. VI. 1900 — 31. I. 1970). Родена в Кюстендил в офицерско семейство. Основно и средно образование получава в София. Започва да пише през 1927. Първото ѝ напечатано стихотворение е „Пред Бялото море“ („Вестник на жената“, бр. 390, 1929). Сътрудничи на различни периодични издания: „Хиперион“, „Вестник на жената“, „Студентска борба“, „Детски свят“, „Щит“, „Литературен преглед“, „Кормило“ и др. С първата си книга „Хляб и вино“ е приета за член на СБП. През 1931 става член-учредител на *Съюза на трудово-борческите писатели.* През 1937 заедно с Л. Стоянов и Кр. Белев заминава за Испания като член на бълг. делегация, която участвува в работата на Международния конгрес на писателите за защита на мира и културата, състоял се в Мадрид и Валенция. За преживяното в републиканска Испания разказва в репортажната си книга „Какво видях в Испания“. В год. на съпротивата тя е интернирана заедно със съпруга си Л. *Стоянов* в Пазарджик и в с. Сомовит. След 9 септ. 1944 активно участвува в строителството на бълг. соц. литература и култура. От септ. 1956 до края на живота си работи като зав. отдел „Белетристика“ в сп. „Пламък“. Чл. на БКП, на СБП. Умира в София.

Г. започва творческото си дело с безгрижна епикурейска възхвала на живота и неговите радости (сб. „Хляб и вино“). От средата на 30-те год. поезията ѝ започва да придобива реалистичен характер. Стихотворенията ѝ отразяват преживяванията, бляновете и надеждите на жената, която се бунтува срещу буржоазния обществен и семеен ред. Приобщавайки се към антифашисткия културен фронт, Г. пише разкази и повести, в които рисува критически буржоазната действителност, разобличава социалната експлоатация, отразява борбата на работническата класа и прогресивната интелигенция срещу фашизма. С дълбочина и откровеност разкрива семейните и обществените драми на 30-те и 40-те год. От този период са книгите ѝ „Стрели“, „Мост“, „Улица“, „Женени хора“, които я приближават към пролетарската литература. След 9 септ. 1944 Г. пише стихове за строителството на социализма, за СССР, за борците за мир. В романа „През иглено ухо“ разкрива важен момент от истор. живот на бълг. народ — II световна война и началото на

съпротивителното движение в Б-я. Главният герой е младеж от народа, който израства в събитията и постепенно става борец за свобода. На съпротивата е посветена и детско-юношеската повест „Гемия в морето". В нея е избягнат обичайният за тоя жанр дидактизъм, като поучителното се съчетава със занимателното, героичното. Г. е авторка и на много стихове за деца и на поемката „Негърчето Бигър". Псевд.: Балина, Мария Брулева. Нар. деятел на културата (1969). Димитровска награда (1950).

Съч.: Хляб и вино. Стихотворения. 1930; Езически песни. 1933; Женени хора. Разкази. 1935 (2 изд. 1943); Стрели. Стихотворения. 1936 (2 изд. 1938); Бягството на Методи Ников. Повест. 1936; Чужденец. Повест. 1937; Мост. Стихотворения. 1937; Какво видях в Испания. Пътепис. 1938; Полюси. Разкази. 1938; Весело посрещане. Стихотворения. 1938; Радостна книжка. Стихотворения. 1938; Разминаване. Повест. 1939; По надолнището. Разкази. 1940; Насрещен вятър. Роман. 1941 (2 изд. 1963); Улица. Стихотворения. 1942; Стихотворения. 1945; Детски дни. Стихотворения. 1946; През иглено ухо. Роман. 1948; Знамена. Стихотворения. 1950; Избрани произведения. 1952; Гемия в морето. Повест. 1952; Пред прага. Разкази. 1955; Игла самошийка. 1955; Две братчета мечета. 1956; Негърчето Бигър. Поема. 1958 (2 изд. 1966); Грижи и радости. 1960; Избрани стихотворения. 1960; Врагове. Роман. 1964; Всеки ден. Стихотворения. 1965; Оказионен магазин. Разкази. 1967; Митко Палаузов. Поема за деца. 1967; Избрани произведения. Разкази. 1970; Избрани произведения. Стихотворения. 1970.

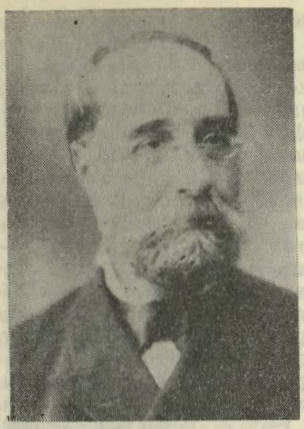
Лит.: Ив. Сестримски. Мария Грубешлиева. Лит.-крит. очерк. 1962; П. Динеков. „Хляб и вино". — Лит. глас, бр. 95, 1930; Л. Стоянов. Стрели, които улучват. — Кормило, бр. 20, 1935; Г. Павлов. „Бягството на Методи Ников". — Земя и труд, 1935, кн. 7—8; А. Тодоров. Творческият път на М. Грубешлиева.— Час, бр. 2, 1937; П. Динеков. „Насрещен вятър". — Бълг. мисъл, 1942, кн. 5 и 6; П. Русев. „Насрещен вятър". — Лит. глас., бр. 551, 1942; Р. Григоров. Творческият път на М. Грубешлиева. — Лит. подем, 5 март 1946; К. Зидаров. Мария Грубешлиева. — Отеч. фронт, бр. 585, 1946; Г. Константинов. Стихотворенията на М. Грубешлиева. — Лост, бр. 5, 1946; Мл. Исаев. Поетичното дело на М. Грубешлиева. — Изкуство, 1946, кн. 2; М. Николов. Стихотворенията на М. Грубешлиева. — Лит. фронт, бр. 35, 1946; Б. Цветкова. Славянски мотиви в творчеството на Грубешлиева. — Славяни, 1947, кн. 1—2; Г. Константинов. „През иглено ухо". — Отеч. фронт, бр. 1170, 1948; Б. Цветкова. В служба на народа. Изповед на М. Грубешлиева. — Лит. фронт, бр. 14, 1950; Д. Добрев. „Гемия в морето". — Септември, 1953, кн. 9; Хр. Дудевски. Поглед към творческия път на Мария Грубешлиева. — Септември, 1956, кн. 9; В. Йосифов. Разкази за миналото. — Отеч. глас, Пловдив. бр. 3680, 1956; Г. Медникаров. „Игла самошийка". — Учит. дело, бр. 29, 1956; Ив. Попиванов. Разказите на М. Грубешлиева. — Лит. фронт, бр. 46, 1956; С. Петров. „Негърчето Бигър". — Пламък, 1959, кн. 3; Хр. Йорданов. Грижите и радостите на М. Грубешлиева. — Пламък, 1960, кн. 6; М. Наимович. Успехи в един занемарен сектор. — Лит. фронт, бр. 8, 1961; В. Йосифов. „Грижи и радости".— Лит. новини, бр. 1, 1961; В. Бояджиева. 1. С проникновението на зрелостта. — Отеч. фронт, бр. 6402, 1965. 2. „Всеки ден". — Лит. фронт, бр. 44, 1965; М. Шакле. При Мария Грубешлиева. Интервю. — Лит. фронт, бр. 2, 1965; Г. Константинов. Все тъй искрено („Всеки ден"). — Септември, 1965, кн. 12; Д. Дамянов. С болките и радостите на хората („Врагове"). — Пламък, 1965, кн. 4; Л. Кирова. От двете страни на барикадата („Врагове"). — Септември, 1965, кн. 6; В. Колевски. Драматическата борба между двата свята. — Лит. фронт, бр. 18, 1965; Ив. Попиванов. Младостта на поезията („Всеки ден"). — Пламък, 1966, кн. 3.

хд

ГРЪДЕВ, Стефан Георгиев (25. II. 1900 — 2. IX. 1971). Роден в с. Свежен, Пловдивски окр. Завършва средно образование в София, философия и право в Соф. ун-т „Кл. Охридски" и консерватория в Дрезден. Цигулар е в оркестъра на Гвардейския полк, от 1929 до 1947 е чиновник в Главна дирекция на държ. дългове. Редактира заедно с Вл. Полянов сп. „Будилник" (1917). Умира в София.

Творчеството на Г. е пъстро в тематично и жанрово отношение. Той е автор на пътеписи, разкази, новели, очерци, радиопиеси и сценарии. Биографичните му очерци и монографии за видни представители на бълг. музика и театър имат значение и за изследването на реалистичните традиции в бълг. изкуство.

Съч.: Пътуване до Норвегия и Шпицберген. 1937 (2 доп. изд. 1947); Великден. 1940; Новели за жената. 1947; От Видин до Странджа (По пътя на българския трудов герой). 1948; Майстори на спорта. 1953; Генерал Владимир Стойчев. Биографичен очерк. 1954; Майстори на цигулката. 1955; Мария Милкова Золотович. 1959; Христо Бръмбаров. 1959; Бележити българи. 1960; Адриана Будевска. 1967; Кръстьо Сарафов. 1970; Оковите се чупят. 1970.

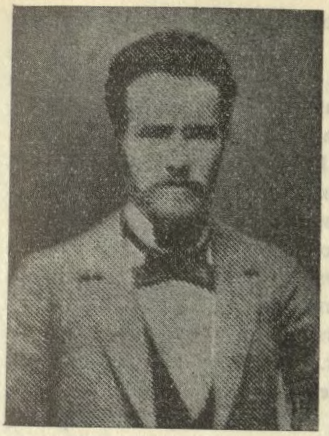
Йоаким Груев

Лит.: Ст. Божков. „Пътуване до Норвегия и Шпицберген". — В-к на жената, бр. 702, 13 окт. 1937; Г. Томалевски. „Пътуване до Норвегия и Шпицберген". — Огнище, 1937, бр. 7; П. Динеков. До Норвегия и Шпицберген. Едно пътуване. — Златорог, 1937, кн. 7; С. Попов. Пътуване до Шпицберген. — Учил. преглед, 1938, кн. 3; Н. Доспевска. „Пътуване до Норвегия и Шпицберген".—Лит. глас, бр. 386, 1938; М. Наимович. Новели за жената. — Лит. фронт бр. 27, 1948. *ефк*

ГРУЕВ, Йоаким (Йоаким Груев Пройчев) (9. IX. 1828 — 1. VIII. 1912). Роден в Копривщица. Учи по взаимоучителната метода при З. Круша, Неофит Рилски, Хр. Пулеков. През 1844 е ученик в елинското у-ще в Пловдив. След 2 год. се завръща в Копривщица и продължава ученията си при *Н. Геров*. През 1848 прави несполучлив опит да следва в Медицинското у-ще в Цариград. Оценявайки способностите му, Геров го взема за пом.-учител (1848), а когато той напуска Копривщица, Г. го замества като гл. учител. От 1856 до 1868 е учител в бълг. класно у-ще в Пловдив, където взема дейно участие в черковната борба. Две год. е моавин (помощник) на пловдивския управител (1868—70). Изпълнява и други служби в тур. администрация. Обвинен в съучастничество в Априлското въстание, известно време прекарва в затвора в Пловдив. През Руско-турската осв. война е под полицейски надзор в Цариград. След Освобождението е председател на Съдебния съвет и на комерческия съд в Пловдив. Като директор на народното просвещение в Източна Румелия (1879—84) полага особени грижи за развитието на учебното дело, редактира педагогическото сп. „Училищен дневник". Изпълнява и длъжността изборен член-съветник на Върховния административен съд. По време на Съединението е пом.-княжески комисар на Пловдивска област. От 1887 до 1893 е директор на Пловдивската девическа гимназия. От 1 септ. 1893 е пенсионер. Дописен чл. на БКД (дн. БАН) от 1881, редовен чл. от 1884. Умира в Пловдив.

Дейността на Г. е разностранна — той е преводач, побългарител, поет, автор и съст. на учебници по граматика, история, аритметика, логика, география, физика и т. н. В негов превод през 1852 излиза популярният в Б-я през Възраждането роман на А. Ф. Велтман „Райна, княгиня българска". Побългарява „Бедная Лиза" от Н. М. Карамзин в „Сирота Цветана", за да задоволи интереса на възрожд. читател към белетристичното четиво. Сътрудничи на периодичния печат със статии из областта на литературата, естествените науки, учебното дело и т. н. Пръв от бълг. книжовници пише очерк за А. С. Пушкин. Изказва се по въпросите на езикознанието, етнографията. Г. е един от създателите на пловдивската правописна етимологична школа. Някои от стиховете му са се пели като народни песни — „Лятна нощ се превалява", „Оставай сбогом, о, любезна" и др. Заедно с Хр. Г. Данов и Я. Ковачев издава „Летоструй или домашен календар". Сътрудничи на „Цариградски вестник", „Български книжици", „Ръководител на основното учение", „Право" и на др. периодични издания.

Съч.: Райна, княгиня българска. Повест от Велтмана. Преведена от Йоакима Груева. Белград, 1852 (2 изд. Виена, 1866); Първи знания за деца. Нарядил Йоаким Груев. Белград, 1857 (2 изд. 1861, 3 изд. 1863, 4 изд. 1866, 5 изд. 1869, 6 изд. 1871, 7 изд. 1873); Священа история на вехтий и новий завет с прибавление от църковната история. Нарядил Й. Груев. Белград, 1857; Гуслица или нови песни, нагласени от Й. Г., а издали И. Г. Трувчев и Х. Г. Д. Белград, 1858; Сирота Цветана. Приказка, побългарена от Й. Груева. Цариград, 1858; Кратка всеобща история от Смарагдова, преведена от Й. Груева. Цариград, 1858 (2 изд. 1867); Основа на българска граматика от Йоакима Груева. Белград, 1858 (2 изд. 1862, 3 изд. 1864, 4 изд. 1869); Робинзон. Скратена приказка за деца. Превод от Й. Груев. Белград, 1858; Слово, из-

Петър Груев

речено в празника на св. Кирила и Методия у българското в Пловдив училище от Й. Груев. Цариград, 1860; Кратка логика. Съчинение на И. Михневича, преведено от Й. Груева, 1861; Уроци от землеописание от Й. Груева. 1851 (2 изд. 1865, 3 изд. 1870, 4 изд. 1872, 5 изд. 1874); Уроци от изчислително землеописание от Й. Груев. Вена, 1862; Уроци от изчислително землеописание. От френски превел Й. Груев. 69 фигури. Виена, 1863; Начялна книга за османский язик от Й. Груева. Царийград, 1864 (2 изд. 1867, 3 изд. 1873); Османска граматика от Й. Груева. Царийград, 1864 (2 изд. 1867); Малък православен катихизис, наряден от Й. Груева. 1866 (2 изд. 1868, 3 изд. 1869, 4 изд. 1873); Священа история за детца от Й. Груева. Виена, 1866 (2 изд. 1867, 3 изд. 1869, 4 изд. 1872, 5 изд. Прага, 1873, 6 изд. Цариград, 1875); Малка аритметика или четирите аритметически действия с прости и смешени числа за пръвоначялни ученици. От Й. Груев. 1867 (2 изд. 1869, 3 изд. 1871, 4 изд. 1873); Песни, пеяни в различни случаи у българското в Пловдив училище. 1867 (2 изд. 1868, 3 изд. 1870, 4 изд. 1873); Начяла на българска граматика за ученици в предуготвителни училища от Й. Груев. 1869 (2 изд. 1872, 3 изд. 1873); Опитна физика с 368 хубави чрътежи, съставена на французкий язик от А. Гано, а преведена от Й. Груев. 1869; Естествена история за домашни животни от Й. Груев. Виена, 1869; История на Османската дръжава. За ученици в предуготвителни училища. От Й. Груев. Виена, 1869; Въздушни явления... Виена. 1870.—Книжница за народа, книжка пръва (2 изд. 1874); Земя и небо. . . от Й. Груев. 1872. — Книжница за народа, книжка втора; История на Османското царство от Й. Груев. Пръвий период от основание на Османската държава до обладанието на Цариград от Мухамеда. 1872; Физика за главни народни училища от Д. Шуберт, преведена от Й. Груев. Със 76 фигури, 1872; Трудът е чловеку длъжност и благодат. . . 1873. — Книжка за народа, книжка третя; Учител Добре. . . 1873. — Книжница за народа, четвърта книжка; Храната споряд здравието и хубостта. . . 1873.—Книжница за народа, книжка пята; Хранение свилени буби. . . 1873. — Книжница за народа, шеста книжка; Млада майка от Ф. Кодима. . . Превел Й. Груев. 1874. — Книжница за народа, книжка седма; Оръдията за дихание. . . Превел Й. Груев. Виена, 1874. — Книжница за народа, осма книжка; Моите спомени. . . Пловдив, 1906.

Лит.: Св. Миларов. Черковний въпрос. — Наука, 1882, бр. 10; За 70-годишния юбилей на Я. Груев. — Бълг. сбирка, 1908, кн. 8; Ил. С. Бобчев. Яким Груев. — Илюстрация светлина, 1908, кн. 9; Г. А. Кърджиев. Нашата школа и нашата школска книга до Освобождението. — Архив на МНП, 1911, кн. 3; С. И. Барутчийски. Йоаким Груев. — Знание, 1913, кн. 1; Г. Константинов. Нова българска литература. 1947; Ив. Леков. Страници из българската езиковедска литература. — Език и литература, 1947, кн. 3—4; Ст. Стойков. Към фонетика на българския книжовен език. — Год. ББИ, 1947; Цв. Минков. Начало на българската белетристика. — Българска литература. Учебник за I курс на учителските институти. 1953; Ив. Вазов. Събрани съчинения. Т. XVIII. 1957. с. 369.

дл

ГРЪЕВ, Петър Златев (1852—1890). Роден в с. Върбица, Великотърновски окр. Учи в началното у-ще в родното си село, след това в Котел. Завършва IV кл. в Шуменското класно у-ще. От 1872 до края на живота си учителствува в с. Върбица, Нови пазар, Преслав, с. Петокладенци, Плевенски окр. Умира в родното си село.

Г. се проявява като фолклорист, композитор, общественик. Пише и стихотворения. Той е първият бълг. автор на нотирани песни, пръв записва текст и мелодия на народни песни, пръв издава учебник по нотно пеене (1873). Повечето от стихотворенията му са написани по конкретен повод. Той поставя стихотворното си творчество в услуга на просветата и учебното дело, възхвалява подвига на русите-освободители. Г. е автор и на детски стихотворения— „Да запеем вси съгласно“, „Милий български народ“, „Драги, мили вий дечица“ и др. Композира песни върху собствени и др. стихотворения — от П. Р. Славейков, Д. Войников, Хр. Ботев. Събира и обработва фолклорни и етнографски материали предимно от Герловския край. Написал е и няколко

Спиридон (Спиро) Гулабчев

статии и бележки за историята на своя роден край. Г. оставя ценно наследство от различни документи, съхранявани в Окръжния държ. архив в Шумен. Там се пазят и беседите му, свързани с образованието и учебното дело. Сътрудничи на „Зорница", „Искра", „Славяни", „Марица" и др. периодични издания. В тях са отпечатани много от неговите стихотворения, текстове на народни песни, статии.

Лит.: Ал. Моцев и П. Динев. Петър Златев Груев. Културно-музикална и обществена дейност. — Изв. Ин-та за музика, 1964, кн. 10. *стб*

ГУЛА̀БЧЕВ, Спиридон (Спиро) Константинов (12. VI. 1852 — 1918). Роден в Лерин. Учи в Цариград, Одрин, Пловдив. През 1878 заминава за Русия. Постъпва в Московската духовна семинария, после в Юридическия ф-т на Московския ун-т. През 1881—82 е студент в Истор.-филол. ф-т на Киевския ун-т. През 1883 създава в Киев „Приятелска дружина за унапредване на българската книжнина в Македония", която има за цел разпространяването на естественонаучни знания сред селските маси. Свързва се с дейци на украинското революционно движение, запознава се с идеите на П. Л. Лавров и М. П. Драгоманов. Заради пренасяне на нелегална литература от Б-я за Русия е екстериран през 1886. Учител е в Габрово, Варна, Търново (1886—89). Пропагандира идеите, възприети в Русия. Създател е на т. нар. сиромахомилство — милеене за сиромасите — типично домаркси-ческо утопично учение. В него се преплитат елементи на нихилизма, народничеството, федерализма и анархизма. През 1890 отваря в Русе книжарница с библиотека-читалня, съдействува за активизиране на дейността на читалищата в Габрово и Севлиево. Там създава „приятелски дружини" — своеобразни масови просветни организации, които разпространяват народническите идеи. През 1889 с помощта на соц. групи в Габрово и Севлиево купува печатница. Там е отпечатан сб. „Ново време", в който намира отражение еволюцията на бълг. соц. групи към научния социализъм. Вече окончателно ориентиран към анархизма, Г. се обявява против сборника, спира разпространението му, присвоява си печатницата. Това отблъсква последователите му и унищожава окончателно влиянието, което е имал сред неголяма част от интелигенцията и младежта.

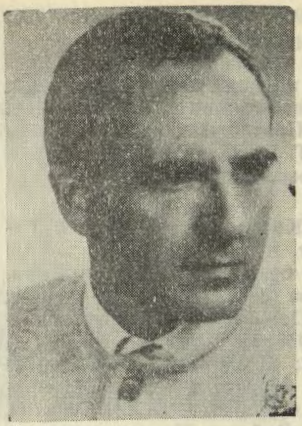
Съч.: Един разказ. Дядо Стоян (Има ли ум, ще има и напредък). Киев, 1885; Един оглед по етнографията на Македония. Габрово, 1887.

Лит.: Д. Благоев. Принос към историята на социализма в България. 1956. с. 99—103, 117—120; К. Шарова. 1. Създаване на Българската социалдемократическа партия. — Изв. Ин-та по история на БКП, 1961, кн. 8; 2. Идейният път на Спиро Гулабчев. — Изв. Ин-та за история при БАН, т. XI, 1962. *лм*

ГУ̀ЛЕВ, Димитър Ламбрев (29. IX. 1927). Роден в София. Първоначално и гимназиално образование получава в родния си град. Завършва полит. икономия в Соф. ун-т (1950). Работи във в. „Септемврийче" (1948—55), Бълг. кинематография (1959—63), зам.-директор на изд. „Български писател" (1963—72), от 1973 зам.-гл. ред. на в. „Литературен фронт". Чл. на СБП.

Г. започва творческия си път с разкази, в които разработва нравствено-етични теми и рисува съвременното семейство. Повечето от разказите му издават склонност да изгражда интересна фабула. Той пише за съвременната младеж, разработва работническа и антифашистка тематика. Автор е и на произведения за деца. По-известни са трите му новели: „Съзряване" „След празника", „Две сестри".

Съч.: Връстници. Разкази. 1956; Лодкарева щерка. Разкази. 1958; След празника Повести. 1961; Ветроход с три мачти. Раз

Димитър Гулев

Андрей Гуляшки

А. Гуляшки. „Златното руно“

кази за юноши. 1964; Бели взривове. Разкази. 1965; Виза за два дни. Роман. 1956; Случка през лятото. Повест. 1967; Тихата долина. Разкази. 1967; Чудните нейни очи. Новели. 1969; Парола „Фокс“. Роман за деца. 1970.

Лит.: П. Вежинов. Първи книги. — Пламък, 1957, кн. 6; Ст. Елефтеров. Образи—сюжет — композиция. — Септември, 1958, кн. 3; М. Наимович. По пътя на творческите търсения. — Лит. фронт, бр. 35, 1961; Н. Никифоров. Защо разчита на ефекта? — Лит. новини, бр. 6, 1961; Гр. Марков. В света на малкия човек. — Септември, 1962, кн. 4; Л. Панева. С поглед към съвременността. — Театър, 1963, кн. 10; С. Правчанов. Разкази. 1961—1962. — Пламък, 1964, кн. 2; Св. Кънев. „Населението“ и неговите проблеми („Виза за два дни“). — Лит. фронт, бр. 34, 1965; К. Йорданова. Хора и образи („Бели взривове“). — Септември, 1965, кн. 12; Л. Кирова. „Бели взривове“. — Лит. фронт, бр. 28, 1965; Книга за подвига на загиналите („Чудните нейни очи“). — Лит. фронт, бр. 13, 26 март 1970.

хд

ГУЛЯШКИ, Андрей Стоянов (7. V. 1914). Роден в с. Раковица, Видински окр. Основно и гимназиално образование получава в София. Работи като чиновник. Взема активно участие в антифашистката борба. Печата за пръв път през 1931 във в. „Струя“. Сътрудничи на „РЛФ“, „Жар“, „Заря“, „Звезда“ и др. След 9 септ. 1944 е ред. във в. „Литературен фронт“, „Работническо дело“, сп. „Септември“ (1952—56), гл. ред. на сп. „Пламък“ (1956—66), директор на Нар. театър „Ив. Вазов“, гл. ред. на сп. „Съвременник“ (1972—73). Секретар на СБП (1956—62), зам.-председател на СБП (от 1972). Чл. на БКП.

Първите му книги са романът „Дон Кихот от Силвеция“, драмите „Блатото“, „Жени“ и романът „Смъртна присъда“. В двата малки романа авторът въплътява своя протест срещу живота на висшето общество, осмива го и изразява вярата си в установяването на нов обществен ред. Но Г. създава тези свои произведения, без да е опознал достатъчно жизнен материал и без да разкрива задълбочено проблемите. Непосредствено след 9 септ. 1944 публикува още няколко белетристични и драматургични творби. Като очеркист на в. „Работническо дело“ през 1949 писателят е изпратен в Добруджа. Тук той се запознава непосредствено с новия живот в бълг. село, с острите конфликти при колективизацията, държ. доставки и изграждането на основите на социализма. Плод на наблюденията му са трите големи романа за живота в новото соц. село: „МТ станция“, „Село Ведрово“, „Златното руно“. В тях са обрисувани широки картини от добруджанския живот. Г. е успял да предаде художествено както дълбоките конфликти между старото и новото, така и трудовия, битовия и личния живот на хората. В тези творби той създава някои живи и пълнокръвни образи. Особено интересен е Исай Дамов от „Златното руно“ — един от първите антикултовски герои в бълг. литература. Впоследствие Г. преработва трите си романа за живота на новото село и ги слива

ГУЛ в една крупна творба „Ведрово“. Автобиографичният роман „Любов“ е посветен на съпротивата. Юношеската приключенска повест „Скъпоценен камък“ е написана с живо въображение и с чувство за напрегната и интересна интрига. Фабулата се развива устремно, особено във II ч. на книгата, и държи в напрежение младите читатели. И в тази творба Г. развива идеята, залегнала в „Любов“ — за дирене на човешкото щастие. В повестта „Контраразузнаване“ за пръв път се явява образът на станалия популярен в Б-я и в чужбина разузнавач Авакум Захов. Впоследствие около този образ авторът групира цяла редица повести: „Случаят в Момчилово“, „Приключение в полунощ“, „През една дъждовна есен“, „Спящата красавица“ и „Малка нощна музика“. Въпреки спецификата на жанра и в тези творби Г. се връща към любимата си проблема — дирене на човешкото щастие — въплътена в символа на „златно руно“. Романът „Седемте дни на нашия живот“ разкрива в конкретна съвременна обстановка една от вечните проблеми на литературата — за личната амбиция и обществения идеал, за това, доколко целта може да оправдава средствата. В романа, в който има стремеж за използуване на модерните средства в белетристиката, Г. си служи с богатите възможности на алегорията, подтекста и символите. Той е сред онези съвременни белетристи, които се стремят да свързват творбите си с филос. проблеми. И въпреки че този стремеж превръща някои от героите му в тезиски, сполучливите са с интересна съдба, с богат и сложен път. Г. е автор със своя собствена творческа физиономия, със свой стил и личен почерк. Книгите му са преведени на много европ. езици. Герой на соц. труд (1974). Нар. деятел на културата (1970), Димитровска награда (1950, 1951, 1959, 1971).

Съч.: Дон Кихот от Силвеция. 1936; Блато. 1937; Жени. 1938; Смъртна присъда. 1940 (2 прераб. изд. 1945); Новолуние. 1944; Бий врага. 1945; Стъпки в снега. 1946; Блато. 1947; МТ станция. 1950; Обещание. 1950; Село Ведрово. 1952 (2 попр. изд. 1953, 3 изд. 1954); Любов. 1955; Скъпоценен камък. 1956; Златното руно. 1958; Ведрово. 1959; Контраразузнаване. 1959; Приключение в полунощ. 1960; Спящата красавица. 1961; Приключенията на Авакум Захов. 1962 (2 изд. 1963); През една дъждовна есен. 1963; Седемте дни на нашия живот. 1964 (2 изд. 1966); Малка нощна музика. 1965; Срещу 07. Роман. 1966; Повест за кавалера Химериус, за живота му в Плиска и при славяните. Истор. повест. 1967; Един ден и една нощ. Роман. 1969; Златното руно. Седемте дни на нашия живот. Повести. 1969; Приключенията на Авакум Захов. Повести. Т. I и II. 1969; Златният век. Роман. 1970; Романтична повест. 1970.

Лит.: Ефр. Каранфилов. Андрей Гуляшки. Лит.-крит. очерк. 1958; Г. Бакалов. „Блато“. — Час, бр. 15, 1937; П. Вежинов. „Жени“. — Нова камбана, бр. 541, 1938; Д. Чавдаров. „Дон Кихот от Силвеция“. — Заря, бр. 5195, 1938; Н. Ланков. „Жени“. — Заря, 4966, 1938; Л. Стрелков. „Смъртна присъда“.— Заря, бр. 5767, 1940; Кр. Кюлявков. „Смъртна присъда“. — Лит. критик, бр. 16, 1941; Б. Райнов. Новият роман на А. Гуляшки „Новолуние“. — Лит. фронт, бр. 12, 1944; Л. Стрелков. „Новолуние“. — Раб. дело, бр. 150, 1945; Ст. Каролев. „Стъпки в снега“. — Лит. фронт, бр. 6, 1946; П. Данчев. „Смъртна присъда“. — Лит. фронт, бр. 20, 1946; Кр. Кюлявков. „Блато“. — Отеч. фронт, бр. 772, 1947; Я. Молхов. Един роман за съпротивата. — Ведрина, бр. 52, 1947; Л. Тенев. 1. По следите на българската драма. — Септември, 1947, кн. 3. 2. Новите драми след 9 септември. — Изкуство, 1948, кн. 1; Я. Молхов. С повече проникновение към проблемите на нашето село. — Нар. младеж, бр. 895, 1948; Ем. Коралов. „Обещание“. — Септември, 1949, кн. 3; Г. Гочев. За още по-художествено изобразяване на новия герой. — Лит. фронт, бр. 18, 1951; П. Вежинов. Към творческо овладяване на темата. — Септември, 1951, кн. 4; П. Пондев. Писателят разказва за обикновените хора. — Лит. фронт, бр. 20, 1953; Ив. Руж. Роман за нашето ново село. — Раб. дело, бр. 109, 1953; П. Пондев. Героичното строителстзо в село. — Лит. фронт, бр. 34, 1954; П. Зарев. Творческият път на А. Гуляшки. — Септември, 1954, кн. 8; Ст. Каролев. Приключения, характери и идеи. — Лит. фронт, бр. 42, 1956; Др. Асенов. Идеи и образи в романа „Любов“. — Лит. фронт, бр. 7, 1956; П. Зарев. Дирене на правдата. — Лит фронт, бр. 27, 1958; Хр. Йорданов. Роман за човешкото щастие. — Раб. дело. бр. 313, 1958; М. Лилов. Бележки върху стила на романа „Любов“. — Език и литература, 1958, кн. 4; Ал. Пешев. Мисли върху един роман. — Септември, 1958, кн. 2; С. Петров. „Златното руно“. — Пламък, 1959, кн. 1; Св. Бъчварова. Сините конци, кремавата ружа и летящата стрела на Авакум Захов. — Пламък, 1960, кн. 3; Др. Асенов. Без оглед на жанра. — Лит. фронт, бр. 23, 1961; Кр. Куюмджиев. „Приключенията на Авакум Захов“. — Септември, 1961, кн. 9 (вж. и в Профили в черно и бяло. 1966); Ефр. Каранфилов. В поход към златното руно. — В: Герои и характери. 1962; Ив. Златарев. „Приключенията на

Димитър Гундов

Авакум Захов". — Лит фронт, бр. 51, 1962; Х. Шиков. „Приключенията на Авакум Захов". — Пламък, 1963, кн. 5; С. Правчанов. Съвременник, когото обичаме. — Септември, 1964, кн. 8; О. Аврамов. Търсения и открития. — Лит. фронт, бр. 50, 1964; Ефр. Каранфилов. А. Гуляшки. — Лит. мисъл, 1964, кн. 4; Ат. Дишев. Седем дни на равносметката. — Раб. дело, бр. 87, 1965; Л. Георгиев. В търсене на новия герой. — Септември, 1965, кн. 1; Ив. Попиванов. Герои, време, устреми. — Пламък, 1965, кн. 12; Ив. Попиванов. Величието на новия живот („Един ден и една нощ").— Нар. култура, бр. 18, 30 апр. 1969; Ат. Свиленов. С вдъхновение от напредъка на родината („Един ден и една нощ"). — Лит. фронт, бр. 8, 20 февр. 1969; Кр. Куюмджиев. Андрей Гуляшки. — Раб. дело. бр. 287, 14 окт. 1969; Ал. Спиридонов. „Романтична повест", изкуството и снобите. — Лит. фронт, бр. 52, 24 дек. 1970; Св. Игов. Към съвременните проблеми — с нравствен патос. — Нар. младеж, бр. 246, 18 окт. 1970; Ч. Добрев. Личност и история. („Златният век"). — Нар. култура, бр. 26, 27 юни 1970.

ефк

ГУ́НДОВ, Димитър Стефанов (26. XI. 1906). Роден в с. Катуница, Сливенски окр., в семейството на дребен абаджия. Първоначално образование получава в родното си село и в с. Градец, Сливенски окр. Една година учи в Котел. Завършва търговска гимназия във Варна (1925). Работи като банков чиновник в Ст. Загора, Шумен и София. Следва в Свободния ун-т в София. Дълги год. е свързан с работата на писателите от провинцията. От 1929 е чл . на БЗНС. Първото си стихотворение публикува в ученическото сп. „Ехо" (Ст. Загора) през 1926. Сътрудничи на сп. „Българска мисъл", на в. „Светлоструй", „Литературен глас", „Гребец" и др. През 1952—67 завежда лит. фонд при СБП. Чл. на СБП.

Извор на творческо вдъхновение поетът открива в простите радости и скърби на селския труженик. Пише с голяма обич за родната земя, отразява селския труд и нерадостния живот на бълг. селянин в миналото. Ранните му творби са наситени с носталгия и плаха надежда. Когато Г. идва в големия град, в поезията му прозвучават бодри интонации. Неговият поетически кръгозор се разширява, идейният му свят се обогатява, стиховете му отразяват нова социална проблематика. Г. е автор на много стихове за новия живот, за съвременното строителство, за народния подем. На съветската страна посвещава цикъл стихотворения, в които изразява съкровената обич между бълг. и съв. народ. Стихове на Г. са преведени на рус., укр., белорус., ит., унг., фр. и др. езици. Засл. деятел на културата (1967).

Съч.: Босоногото момче. Стихотворения. 1930; След дъжд. Стихотворения. 1935; Пастирче. Стихотворения. 1938; Под едно небе. Стихотворения. 1943; Делко и поседелко. Приказки и разкази. 1945; Щастлива родина. Стихотворения. 1948; Знаме на свободата. Стихотворения. 1951; Родно утро. Стихотворения. 1956; Избрани стихотворения. 1958; Бащина земя. Стихотворения. 1959; Двете мишлета. Приказка в стихове. 1961; Кой излезе по-хитър. Приказка. 1963; Кой откраднa птичето гнездо. Приказка. 1964; С пълно сърце. Стихотворения. 1965; Крилати дни. Стихотворения за деца и юноши. 1966; Планински пътеки. Избрани стихотворения за деца и юноши. 1966; Избрани стихотворения. 1967.

Лит.: М. Ралчев. „Босоногото момче". — Мисъл, 2 май 1930; В. Каратеодоров. „Босоногото момче". — В-к на жената, бр. 460, 1930; Ем. Коралов. Откъде започва истинското изкуство. — ЛИК, бр. 8, 1935; Б. Пенчев. „След дъжд". — Светлоструй, бр. 3, 1935; Хр. Радевски. Поезия на святата тишина. — Кормило, бр. 19, 1935; Д. Добрев. „Под едно небе". — Земя и труд, 1945, кн. 6—7; Д. Дамев. Д. Гундов. — Зем. знаме, бр. 185, 1946; В. Йосифов. Началният стих на поета. — Лит. фронт, бр. 33, 1952; А. Тодоров. Три петдесетгодишнини. — Септември, 1957, кн. 1; Хр. К. Радев. Тематика и поезия. — Септември, 1957, кн. 9; Ив. Сестримски. Избрани стихове. — Читалище, 1959, кн. 5; „Бащина земя". — Пламък, 1959, кн. 9; Й. Димитров.

Константин Гълъбов

„С пълно сърце.“ — Лит. фронт, бр. 30, 1965; М. Наимович. „С пълно сърце“. — Пламък, 1965, кн. 8; Хр. К. Радев. 1. Когато се пише с пълно сърце. — Отеч. фронт, бр. 6587, 11 ноем. 1965. 2. Димитър Гундов на 60 години. — Лит. фронт, бр. 50, 8 дек. 1966.

хй

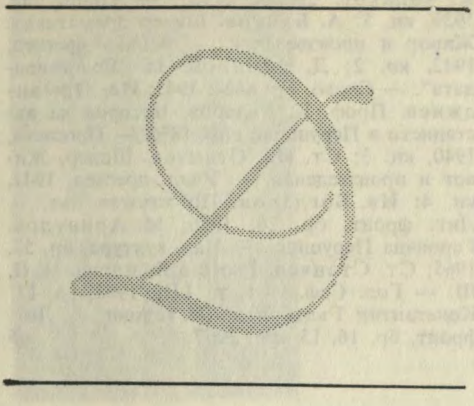
ГЪЛЪБОВ, Константин Спасов (17. IV. 1892). Роден в с. Перущица (дн. град). Основно образование получава в Перущица и Пазарджик, завършва гимназия в Пловдив (1910). Следва герм. филология в Гьотинген и Кил (1911—15) и завършва с докторат. Учителствува в соф. гимназии. От 1921 е лектор по нем. език в Соф. ун-т „Кл. Охридски“, от 1926 до 1973 проф., завеждащ катедрата по германска филология. Почетен чл.-кор. на Нем. академия в Мюнхен. Втори преутвърден докторат от Килския ун-т (1965). Чл. на СБП.

Лит. му дейност е разностранна — есеист и критик, автор на литературоведски изследвания, монографии и езиковедски трудове, редактор и преводач; пише разкази, стихове, драма, повести. През първото следвоенно десетилетие насочва усилията си към проблемите на бълг. култура, организира лит. кръг „Стрелец“ и редактира лит. седмичник „Стрелец“ (1927). Тук и в другия редактиран от него в. „Изток“ публикува критични и есеистични статии, в които го занимава идеята за родното и засяга естетически и общокултурни въпроси. Израз на стремежа му да търси физиономични черти у българина са разказите „Наше село“ и хумористичният роман „Гологаниада“. Опитва се да стане теоретик на есеизма в бълг. литература („Орнаменти“) и основава д-во на бълг. есеисти. Научните му трудове и монографии разкриват богата ерудиция, личен критерий за големите явления на нем. класическа литература. Като критик и учен сътрудничи със статии на бълг. и нем. печат.

Съч.: Пир в Канна. Стихотворения. Б. г; Два разказа. 1911; Пролетен сън. 1911; Разкази. 1912; Чужда кръв. Драма. 1912; Die Stellung Fr. Schlegels und den anderen deutschen Romantiker zu Goethes „Wilhelm Meister“ im Lichte des „Urmeister“, Dissertation. 1917; Das dialektische Gepräge der Goetheschen Jugendsprache und die Bearbeitungen der Prosadramen Götz, Clavigo und Stella. 1921; Goethes „Urmeister“ und die mundartlichen Eigentümlichkeiten seiner Sprache. 1921; Краят на западната култура според Шпенглер. 1921; Пакостната дейност на един критик — Владимир Василев. 1927; Пътеката на мравките. Повест. 1929; Гьоте, обожествяване и природа. 1930; Зовът на родината. Есета. 1930; Вълшебният играч. Разкази. 1934; Орнаменти. Есета. 1934; Наше село. Весели разкази. 1938 (2 доп. изд. 1943); Готска граматика. 1939; Гологаниада. Хумор. роман. 1943; Шилер. Живот и творчество. 1947; Lesebuch zur Geschichte der deutschen Sprache. 1950; Въстанието на героична Перущица. 1956 (2 попр. изд. 1965); Лесинг. 1957: Немско-български фразеологичен речник (заедно с Ж. Николова). 1958; Спомени весели и невеселн за български писатели. 1959; Шилер. 1959; Гьоте. 1961; Хумористични с грапаво перо. 1963; Хайне. 1967; Българо-немски фразеологичен речник (заедно с Ж. Николова). 1968; Хумористични. 1968; П. Р. Славейков. 1970.

Лит.: Гео Милев. За „Пир в Канна“.— Везни, 1919, кн. 5; Г. Цанев. Един от фалангата. — Златорог, 1925, кн. 8—9; А. Страшимиров. Професор и студент. — Ведрина, бр. 10, 1926; Вл. Василев. Хулиганството в литературата ни. — Златорог, 1927, кн. 5—6; Ст. Младенов. Съвременната българска литература в една статия на немски. — Мир, бр. 8520, 1928; Ат. Илиев. „Пътеката на мравките“. — Лит. новини, бр. 31, 1929; Цв. Минков. Литературни писма. — Глобус, бр. 30, 1929; Ст. п. Василев. „Зовът на родината“. — Родна реч, 1929, кн. 4; Е. Николов. „Пътеката на мравките“. — Заря, кн. 4—5, 1930; Г. Константинов. К. Гълъбов. „Зовът на родината“. — Филос. преглед. 1930, кн. 2; К. Илиева. Един български труд върху Гьоте. — Мир, бр. 9365, 1931; К. Кръстев. 1. „Орнаменти“. — Заря, бр.3979, 1934. 2. „Вълшебният играч“. — Лит. глас. бр. 243, 1934; М. Арнаудов. „Орнаменти“. — Бълг. мисъл, 1934, кн. 9; Ст. Младенов. Една много полезна и навременна книга („Орна

менти“). — Мир, бр. 1029, 1934; Ем. Коралов. „Вълшебният играч“. Разкази и орнаменти, есета. — Прожектор, бр. 3, 1934; Ж. Николова. „Вълшебният играч“. Разкази. — Бълг. мисъл, 1934, кн. 10; Ас. Златаров. Есеизмът на К. Гълъбов. — Дъга, бр. 67, 1935; Д. Стоевски. За „Орнаменти“ и „Вълшебният играч“ от К. Гълъбов.—Беседа, бр. 6, 1935; Н. Дончев. Проф. Гълъбов като германовед. — Обзор, бр. 44, 1936; Ст. п. Василев. Шилер „младият“. — Родна реч, 1937, кн. 3; П. Динеков. „Наше село“. — Мир, бр. 11 481, 1938; Ст. Станчев. Есеистът увлекателно разказва. „Наше село“. — Вечерна бургаска поща, бр. 3042, 1938; П. Пенев. „Наше село“. — 30 дни, бр. 1—3, 1938; К. Чолаков. „Наше село“. — Родна реч, 1939, кн. 5; А. Бънков. Шилер драматикът. Живот и произведения. — Филос. преглед, 1942, кн. 2; Д. Немиров. За „Гологаниадата“. — Слово, бр. 6404, 1943; Ив. Орманджиев. Проф. К. Гълъбов. История на въстанието в Перущица, апр. 1876. — Просвета, 1940, кн. 3; Ст. Ив. Станчев. Шилер. Живот и произведения. — Учил. преглед, 1941, кн. 4; Ив. Богданов. По хлъзгав път. — Лит. фронт, бр. 26, 1956; М. Арнаудов. Героична Перущица. — Нар. култура, бр. 53, 1965; Ст. Станчев. Гьоте в България. Ч. II, III. — Год. Соф. ун-т, т. LIX, 1965, кн. 12 Константин Гълъбов на 75 години. — Лит. фронт, бр. 16, 13 апр. 1967. *еф*

ДА̀БЕВ, Евтим Тимчев (26. X. 1864 — 2. III. 1946). Роден в Габрово. Един от първите бълг. социалисти. През 1886 основава първия соц. в. „Росица“, в който за пръв път в Б-я е публикуван превод на съчинение от К. Маркс. По-късно е ред. и на сп. „Ден“, „Труд“, на в. „Работнически вестник“, „Пролетна заря“, „Единство“, „Работническа борба“. При разцеплението на БРСДП минава на страната на широките социалисти, а скоро след това се отказва от полит. дейност. Дълги год. е директор на Търговската гимназия в Пловдив, основана по негова инициатива. Умира в София.

Автор е на търговски речници и помагала. Лит. му опити са свързани с участието му в соц. печат и с пропагандата на социализма. Целта на разказите и стихотворенията му е да просвещават, да пробуждат класовото съзнание на сиромасите, да отричат стария строй. Негови стихотворения са поместени в сб. „*Лъчите на поезията*“ и „*Към свободата*“. Псевд.: Е. К. Дружелюбов, Евреинов, Прометей, Ераст, Инкогнитус.

Съч.: Тъгите ми. Стихотворения от Е. К. Дружелюбов. Габрово, 1886; Сюрмашка правдина. Приказва един сиромах. Габрово, 1889 (4 ново прераб. изд. 1905 с псевд. Инкогнитус); Речник на най-употребителните чужди думи, които се срещат в българския език. Силистра. 1896 (2 прераб. и доп. изд. Сливен, 1901); Бележник на един социалдемократ. 1928; Карл Маркс и неговото велико дело. Кратък очерк. 1933 (съавт. Гр. Чешмеджиев).

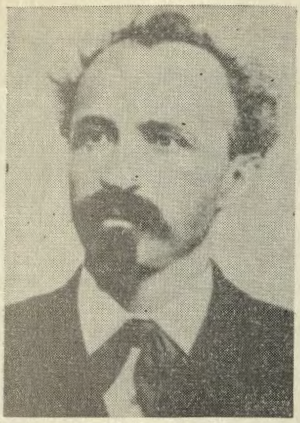
Лит.: Тр. Костов. Първият социалистически вестник „Росица“.—Лист 100 години бълг. вестник, 1946; Евтим Дабев. — Год. ББИ за год. 1945—1946. 1948; Г. Боршуков. Евтим Дабев. — Лит. фронт, бр. 28, 16 март 1946.

лв

ДАВЙДКОВ, Иван (Йван Давидков Иванов) (9. III. 1926). Роден в с. Живовци, Михайловградски окр. Основно образование получава в родното си село, а гимназиално — в Михайловград и Берковица. Завършва слав. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1951). За пръв път печата през 1946 във в. „Септемврийче“. Работи в Радио София, гл. ред. е на „Родни простори“(лит. приложение на в. „Септемврийче“), чл. на Сценарната комисия при Бълг. кинематография, ред. в сп. „Пламъче“ и „Славейче“. От 1968 е гл. ред. на изд. „Български писател“. Чл. на БКП, на СБП.

Поезията на Д. се отличава със свежа образност, гражданска искреност и нежна лиричност. Достъпен и близък до читателите, неговият лирически герой привлича с благородството и чистотата на поривите, с неподправената си обич към природата, човека и живота. Д. открива героичното в мълчаливия подвиг на неизвестни и скромни трудови хора, пресъздава героизма на ежедневието, търси вътрешния смисъл на обикновени случки и взаимоотношения. Силата на поета е в неговото ведро спокойствие, ясна мисъл и светло възприятие на живота. В стиховете за деца и юноши той проявява познаване на детската душа, такт и деликатност. Доверчив и сърдечен, авторът скърби или се радва, страда или ликува без поза и преднамереност, поучава и възпитава без наставничество и дидактичност. Пейзажите в неговата лирика се отличават с конкретност и пластична изразителност, рисунъкът му е акварелно чист и избистрен. Лирик-живописец, Д. насища веществения свят с жизнерадостна и одухотворяваща светлина. Поетът има предпочитание към класическия стих, точната рима и спокойната интонация. Някои от значителните му успехи са свързани с преминаването му по-късно към прозата.

Съч.: Знаме с петолъчка. Стихове за деца. 1949; Трамвай. Стихове. 1950; Украинецът с бялата хармоника. Стихове. 1951;Дружно напред. Стихове за пионери. 1953; Коопе-

Евтим Дабев

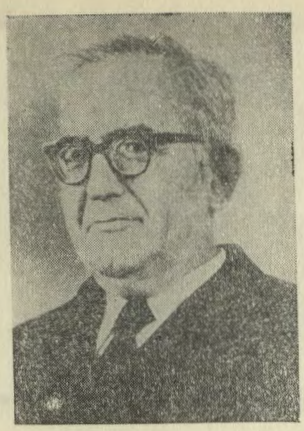
Иван Давидков

ратив „Победа". 1955; Рамо до рамо. Стихове. 1953; У дома. Стихове за юноши. 1956; Светлина от скрежа. Лирика. 1957; Огърлица. Стихове за юноши. 1959; Днепър под моя прозорец тече. Стихове. 1960; Съзвездието на светулките. Стихове за юноши. 1961; Радостта стои на всеки праг. Лирика. 1962; Крила и корени. Стихове. 1964; Утринни влакове. Стихотворения за юноши. 1964; Песни и балади. 1965; Хълмове под вечерницата. Стихове. 1966; Под лозницата. Стихове за деца. 1967; Ден с чучулигози криле. Стихове за юноши. 1967; Далечните бродове. Повест. 1967; Стихотворения. 1968; Тракийски могили. Стихове. 1968; Мостове от облаци. Избр. стихотворения за юноши. 1969. Озарение. Стихове. 1970.

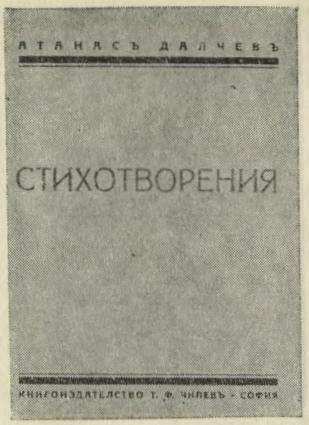
Лит.: В. Акьов. За по-действена поезия. — Лит. фронт, 1 ноем. 1951; Ан. Стоянов. Повече мъжество в лириката. — Нар. младеж, бр. 243, 1953; Кл. Цачев. Стихове за бойците. — Лит. фронт, бр. 32, 1953; Л. Кацкова. Новите стихове на един млад поет. — Лит. фронт, бр. 24, 1954; В. Тагаров. За дребните нецелесъобразности. — Лит. фронт, бр. 11, 1954; С. Владимиров. Поетът намира себе си. — Нар. младеж, бр. 274, 1956; Д. Василев. Хубаво. — Септември, 1957, кн. 1; П. Добрев. Една хубава книга за юноши. — Учит. дело, бр. 25, 1957; В. Куцарова. Нови книги от млади автори. — Отеч. фронт, бр. 3991, 1957; Д. Ненчев. „У дома". — Пламък, 1957, кн. 2; Здр. Петров. Поетът отново разперва криле. — Пионер. ръководител, 1957, бр. 2; Ив. Сестримски. Светлини и сенки по пътя на поета. — Лит. фронт, бр. 8, 1958; Л. Цветков. Самоопределението на поета. — Септември, 1958, кн.3; Ал. Кетков. Стихове за Украйна. — Лит. фронт, бр. 49, 1960; Л. Милева. Една хубава огърлица. — Лит. фронт, бр. 33, 1960; Б. Рафаилов. Най-хубавото за съвременността. — Лит. фронт, бр. 18, 1960; Вл. Голев. „Огърлица". — Септември, 1960, кн. 3; Хр. Йорданов. „Знаме с петолъчка".— Септември, 1960, кн. 5; Д. Василев. Най-дългият миг. — Пламък, 1960, кн. 9; Ив. Сестримски. „Днепър под моя прозорец тече". — Лит. фронт, бр. 21, 1961; Н.Тихолов. „Съзвездието на светулките". — Лит. фронт, бр. 37, 1961; Н. Боздуганов. В познати поетични сфери. — Септември, 1962, кн. 12; Вл. Голев. Един поет дири радостта. — Лит. фронт, бр. 34, 1962; Св. Цонев. Размисли за книгата и за поета. — Пламък, 1964, кн. 5; Л. Кирова. Разширяване на кръгозора.— Септември, 1964, кн. 6; Ив. Петрова. С обич към земята и хората. — Нар. младеж. бр. 90, 1967; М. Василев. Обновление на детската повест. — Лит. фронт, бр. 16, 1968; Ив. Спасов. Сигурност в проницанието. — Нар. култура, бр. 17, 1968; Л. Захариев. През бродовете на детството. — Пламък, 1968, кн. 23; Ат. Благоев. Пътуване към красотата. — Септември, 1968, кн. 6; Ст. Коларов. 1. С простота и проникновение. — Пулс, бр. 23, 1968. 2. Със съвременен пулс.— Нар. култура, бр. 48, 1968; К. Топалов. Сезоните на поетическата зрелост. — Септември, 1969, кн. 4; Здр. Недков. Иван Давидков. — Септември, 1969, кн. 12.

мш

ДАЙНЄЛОВ, Йосиф Г. (1839—1891). Роден в Русе. Учи в родния си град и Цариград. Кратко време е студент по право в Атина. Занимава се с търговия в Цариград и Русе, известно време учителствува. След Освобождението е чл. на Русенския окръжен съд, след това председател на окръжния съд в Търново и Силистра. Д. е главният дописник и информатор на Г. С. *Раковски* от Цариград при издаването на в. *„Дунавски лебед"*. Той изпраща сведения за хода на черковната борба в

Атанас Далчев

Ат. Далчев. „Стихотворения“

Цариград, пропагандира идеите на Раковски и се грижи за разпространението на вестника му (до февр. 1861 е настоятел на „Дунавски лебед“ в Цариград). Преводите („Преселението в Бразилия. Нравствена повест. Побългарили И. Г. Дайнелов и М. Зафиров“; „Великодушие“) и диалозите му („Подкупници папищашки или техния драматизъм“, „Йезуитското гнездо или парламентът на папищашките подкупници“) са публикувани в „Цариградски вестник“, „Български книжици“, „Дунавски лебед“.

Лит.: М. Арнаудов. Васил Друмев в Одеса. — В: Климент Търновски. Васил Друмев. Изследвания, спомени и документи за 25-год. от смъртта му. Под ред. на М. Арнаудов. 1927. с. 39—47.

ст

ДАЛЧЕВ, Атанас Христов (12. VI. 1904). Роден в Солун. Баща му е адвокат, учител по тур. език в Солунската гизназия, депутат в тур. парламент. От 1908 до 1912 семейството на Д. живее в Цариград, през 1913 се премества в Дедеагач, а през 1914 се преселва в София. Тук Д. завършва I мъжка гимназия и философия в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1927). В края на 1927 заминава за Рим, но не остава за дълго там, а пътува из цяла Италия, за да задоволи живия си интерес към живописта и скулптурата. През 1928 напуска Италия, заминава за Франция и се установява в Париж — до 1929. Посещава и Лондон. Завръща се в Б-я и работи известно време като учител в Горна Оряховица и като преводач. През 1936—37 живее отново във Франция, в Тулуза, но пътува из цялата страна. През 1938 става учител по бълг. език в Цариград. Училищен инспектор (1939—40) и директор на прогимназия в София (1940—44). След 9 септ. 1944 е началник на отделението за обществено възпитание при М-вото на информацията, ред. и зам.-гл. ред. на сп. „Пламъче“ (1952—65). Чл. на СБП.

За пръв път печата стихове през 1923 в сб. „Мост“. Сътрудничи на сп. „Хиперион“ през 1923—24, на в. „Демократически преглед“ — 1924, „Изток“ — 1926, „Стрелец“ — 1927. Поголяма част от стиховете му влизат в първата му стихосбирка „Прозорец“—1926. Д. е един от активните членове на лит. кръг „Стрелец“. Той споделя естетическите позиции на групата за сближаване на изкуството с живота, за отразяване новата душевност на човека след войната, за създаване на родна литература, приобщена към ценностите на Запада. Обществено-естетическите позиции на Д. са отразени в неговите статии във в. „Изток“, сп. „Философски преглед“, „Изкуство и критика“. Характерна е статията му „Поезия и действителност“ (в. „Изток“), в която изкуството е определено в духа на идеализма не като отражение на действителността, а като допълнение или освобождение от действителността. Д. воюва срещу естетиката на символизма и поезията на символистите, която нарича мъртва и ненужна. Той смята, че изкуството трябва да носи земно, жизнено съдържание и сам създава поезия от предметното съдържание на света. В стихотворения като „Път“,

„Коли“, „Вратите“, „Хижи“, „Старите моми“ и др. поетът излиза от известните за символизма настроения и представи, но разрушава старата символистична естетика с предметността на своите нови образи, със сенсуализма на своето виждане. Все по-смело навлиза в света на конкретното, на реалните форми, на най-грубото и най-интимното. В ранните си стихотворения Д. остава самотен сред пъстрото многообразие на вещества свят и не може да излезе от своята вътрешна интелектуална затвореност. Покъсно в стихотворенията си „Книгите“, „Пролетна нощ“, „Младост“, печатани в сп. „Българска мисъл“ през 1926, той копнее да се слее с природата, да заживее пълноценен живот. Поетът все повече открива радост от близостта си с веществения мир, от всекидневието. Същевременно стихотворението „Дяволско“ разкрива противоречиви, драматични процеси, които довеждат до пределно отчаяние и нужда от неговото преодоляване. В това стихотворение се чувствува безспорното влияние на декадентството. Втората стихосбирка на Д. „Стихотворения“ (1928) обхваща творби, печатани в „Стрелец“ и „Българска мисъл“ от 1926 до 1928. В стихосбирките „Париж“ (съдържа стихотворения, печатани през 1926—30 в „Българска мисъл“) и „Ангелът на Шартър“ Д. излиза от затворения кръг между себе си и вещите, слиза при хората. Болката за неизживяна радост, за пълноценен човешки живот получава своето социално осмисляне. Произведения на Д. са издадени на фр., рус., чешки, словашки, унг., нем. и др. езици. Превел е „Братовчедката Бета“ от О. дьо Балзак, „Ветрове народни“ от М. Ернандес, „Басни“ от Ж. дьо Лафонтен, „Червено и черно“ от Стендал, разкази от А. П. Чехов, съвременни исп. поети, лириката на Фр. Хьолдерлин и др. Д. е известен бълг. есеист. Засл. деятел на културата (1967), нар. деятел на изкуството и културата (1974).

Съч.: Прозорец. 1926; Стихотворения. 1928; Париж, 1930; Ангелът на Шартър. 1943; Стихотворения. 1965 (2 изд. 1969); Фрагменти (Бележки, импресии и афоризми за поезията, литературата и критиката). 1967.

Лит.: Ат. Лазовски. Атанас Далчев. Лит.-крит. очерк. 1966; К. Гълъбов. Атанас Далчев. Лит. портрет. — Изток, 1927, кн. 53; Г. Цанев. „Прозорец“. Стихотворения от Ат. Далчев. — Златорог, 1927, кн. 1; Ст. Младенов. Атанас Далчев. „Прозорец“. — Листопад, 1927, кн. 24; Л. Василев. „Прозорец“. Стихосбирка от Ат. Далчев. — Наковалня, 1927, кн. 72; Ив. Радославов. Стихотворения. — Хиперион, 1928, кн. 8; Д. Симидов. Мъртва поезия („Прозорец“). — Лит. глас, бр. 5, 14 окт. 1928, К. Гълъбов. Отворено писмо до Ат. Далчев. — Лит. новини, бр. 24, 10 ноем. 1929; Г. Константинов. „Париж“. — Златорог, 1930, кн. 7; Г. Цанев. „Париж“. — Стихотворения от Ат. Далчев. — Съвременник, бр. 3, 1 окт. 1930; Вл. Ведов. [Хр. Радевски]. Безнадеждна поезия. Лит. бележка за „Париж“ от Ат. Далчев.— РЛФ, бр. 31, 5 окт. 1930; Ив. Знахар. Атанас Далчев. Лит. характеристика. — В: От 20-та насам. Антология. 1920—1930. 1931; К. Кръстев. Атанас Далчев. — Бълг. мисъл, 1931, кн. 1; Д. Б. Митов. „Париж“. Стихосбирка от Ат. Далчев. — В: Писатели и книги. 1936; Г. Цанев. Българската литература вчера и днес. Бел. за лириката на Ат. Далчев. — В: Проблеми на днешната българска литература. 1939; П. Зарев. Субективизъм и реализъм в поезията. — В: Литературата като познание. 1945. с. 66—72; Р. Ликова. Поезията през втората половина на двадесетте години. Поети-хуманисти. — В: За някои особености на българската поезия. 1923—1944. 1962. с. 143—161; Ал. Пиндиков. Атанас Далчев. Профил. — Нар. култура, бр. 20, 14 май 1966; Н. Дончев. Един преводачески подвиг. — Нар. култура, бр. 33, 13 авг. 1966; П. Данчев. Атанас Далчев. — Пламък, 1967, кн. 1; Ст. Илиев. Атанас Далчев. — Септември, 1967, кн. 1; Ат. Стойков. Братята Далчеви. — Пламък, 1967, кн. 17 и 18; И. Паси. Фрагменти за „Фрагменти“. — Лит. фронт, бр. 11, 7 март 1968; Ат. Свиленов. Добро начало („Фрагменти“). — Лит. фронт, бр. 6, 11 февр. 1969.

крк

ДАМАСКИН РИЛЕЦ Велешки (светско име Димитър Иванов Динчев) (1816—1877). Роден в Панагюрище. След послушничество в Рилския манастир и пътешествие из Б-я и Босна от 1849 до 1854 учи в грц. у-ще на о. Халки. Учителствува в Разлог, Велес и Кюстендил. Взема дейно участие в черковната борба, поради което е преследван от грц. владици. От 1863 е председател на Пловдивското епархийско настоятелство, което ръководи обществения и културния живот в областта. Урежда духовно у-ще в манастира „Св. Неделя“ до с. Арапово (дн. с. Златовръх), Пловдивски окр. Изпраща дописки във в. „Македония“ (бр. 38, 1868), „Съветник“ (бр. 2, 1864), „Право“ (бр. 47, 1872) и др. Участвува с преводи в сб. „Неделни и празнични слова и поучения“ (1868). От 1872 до 1875 е митрополит във Велес,

където продължава борбата за бълг. възраждане и просвета. Умира в манастира „Св. Неделя".

В Халки Д. Р. подготвя няколко съчинения на грц. език, останали в ръкопис: автобиография от раждането до постъпването му в у-щето на о. Халки (1850) с много интересни и ценни сведения и факти от обществения живот в Панагюрище, Самоков, Рилския манастир, Дупница (дн. Станке Димитров), Пазарджик и др., където е живял; описание на Рилския манастир (1851) — първото пълно, подробно и точно описание на манастира непосредствено след неговото изграждане (местонахождение, околна природа, постройки и украса — иконопис, резба, кратки истор. сведения за Иван Рилски и пр.). Съчинението му „Кратко описание на Панагюрище с фолклорни материали от града и околните села" (1852) е първото цялостно описание на бълг. селище с много данни за икономиката му, с богат фолклорен материал. В ръкописните сборници има записки и бележки и по всички учебни предмети, изучавани в богословското у-ще на о. Халки, преписи на проповеди, извадки от прочетени съчинения и др. На о. Халки Д. Р. подготвя за публикуване и „Посланието на цариградския патриарх Фотий до българския княз за управлението на държавата" (1852)—грц. текст заедно с превод на черковнослав. език. Д. Р. превежда на грц. език и разказа на *Владислав Граматик* за пренасяне мощите на Иван Рилски от Търново в Рилския манастир (1854) и част от службата му. В своите съчинения Д. Р. се изявява като подготвен книжовник. Бил е и добър оратор, енергичен и смел общественик с прогресивни за времето си схващания.

Лит.: Й. Иванов. Северна Македония. 1906. с. 372—373; Климент Рилец. Рилският манастир и Панагюрище. — В: Панагюрище и Панагюрският край в миналото. Т. II. 1961. с. 91—92.

мс

ДАМАСКИН СТУДИТ (неизв. — 1577). Роден в Солун. Учи в Цариград при ритор Теофан Елеавулк.Отличава се с богата култура и разностранни книжовни интереси. Започва лит. си дейност като иподякон, по-късно става епископ Рендински. Умира като известен писател и митрополит.

Д. С. оставя творби в проза и стихове. От трудовете му най-популярен в Гърция и сред славяните е сб. „Съкровище" („*Θεσαυρός*"). Словата в него са написани със значително лит. майсторство. В тях има интересни диалози и монолози, изложението се отличава с картинност и конкретност. Освен това сборникът е написан на говорим новогрц. език, което за времето е ново явление в Гърция. Д. С. принадлежи към демократичното лит. течение през XVI в., чиито представители ратуват за сближаване на книжовния език с езика на народа. В Б-я „Съкровище" прониква още през последната четвърт на XVI в. и до края на XVIII в. се превежда многократно изцяло или частично. Дамаскиновите слова влизат в състава на разнообразни сборници. „Съкровище" става причина за възникване на бълг. дамаскинска книжнина (вж. *дамаскини*), която е важен етап в развоя на бълг. литература. Сборникът е преведен два пъти и на рус. език — през XVII и XVIII в.

Съч.: „Съкровище" — сборник, съдържащ 36 слова за празници и жития на светци. Към тях е прибавено едно стихотворение — елегия — за смъртта на Богородица. Издаден е за пръв път във Венеция през 1558 и се издава непрекъснато до нач. на XIX в.; „Физиолог" — съчинението е публикувано близо сто години след смъртта на автора му през 1664. Има светски характер; „Сатирически разговор на две лица против архиереите"— в тази неиздадена творба се критикуват слабостите на духовенството и манастирският ред; „Патриаршеска история на Цариград" и „Гражданска история на Цариград" — отпечатани след смъртта на автора без неговото име от Мартин Крузий в Базел.

Лит.: К. Σαθας. Νεοελληνική φιλολογία βιογραφίαιτων ἐν τοῖς γράμασι δια λαμψάντων Ἑλλήνων (1453—1821), Атина, 1868. с.132—152; В. Невницкий. Рукописный сборник проповедей иподякона Дамаскина Студита. — Труды Киевской духовной академии, октябрь 1873, с. 3—44; П. А. Лавров. 1. Дамаскин Студит и сборники его имени „дамаскины" в южнославянской письменности. Одесса, 1899. 2. „Съкровище" Дамаскина Студита в новом русском переводе. — Летопись Истор.-филол. общества Императорского новороссийского ун-та, XI, 1901, с. 373—398; Б. Пенев. История на българската литература. Т. II. 1932. с. 84—93; Ю. Трифонов. Ритор Теофан и иподякон Дамаскин. — Сп. БАН, 1950, кн. LXXI; В. Сл. Киселков. Проуки и очерти по старобългарска литература. 1956. с. 364—376; История на българската литература. Т. I. 1962, с. 402 –

Дамаскин от 1686 г.

Троянски дамаскин

Протопопински дамаскин

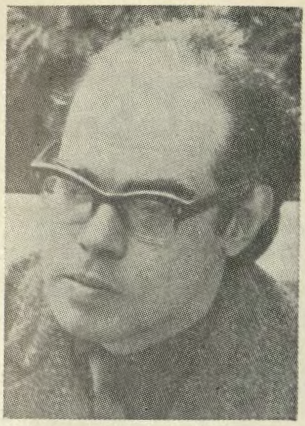
407; Д. Петканова-Тотева. Дамаскините в българската литература. 1964.

дп

ДАМАСКИНÀРИ — вж. *Дамаскини.*

ДАМАСКÍНИ. В края на XVI в. по бълг. земи се появява в превод сб. „Съкровище" от грц. писател *Дамаскин Студит.* По името на автора първите бълг. сборници, съдържащи Дамаскинови творби, се наричат Д. През XVII—XVIII в. те променят своя облик. Словата от „Съкровище" се примесват с творби от др. известни и неизвестни автори, създават се компилативни сборници със смесено съдържание. По своя религиозно-поучителен характер, по тематиката и жанра на произведенията, които влизат в тях, тези компилации не се отличават съществено от „Съкровище" и продължават да носят името на Дамаскин. То става така популярно и обикнато, че започва да се поставя на повечето народни сборници, макар те да не съдържат винаги Дамаскинови слова. През XVIII в. Д. се нарича почти всеки сборник, който има смесено, достъпно, религиозно-поучително съдържание. Появила се в края на XVI в., дамаскинската книжнина се разпространява в Б-я до нач. на XIX в.; тя прониква сред народните слоеве и задоволява лит. им интереси. В нея бълг. читател е намирал освен увлекателните, написани с лит. умение слова на Дамаскин Студит и редица достъпни поучителни жития и слова, беседи от Йоан Златоуст, апокрифи, притчи, разкази с религиозна и светска тематика. През XVII и главно през XVIII в. Д. се оформят като четивни народни сборници. В историята на бълг. литература Д. са важен етап в нейното развитие. В сборниците се появяват нови моменти, които постепенно изменят физиономията на старобълг. книжнина. Дамаскинските сборници се създават на говорим новобълг. език и на достъпен стил. Демократизацията на езика им започва още в края на XVI в., но ярко се проявява през XVII и XVIII в. Тогава дамаскинарите съзнателно си поставят задача да пишат „български езиком", „простим сказанием", на „прости язик ради прости людие". С това те се противопоставят на съществуващата книжовна традиция да се пише на остарял, неразбираем за народа език и поставят началото на нова традиция. През XVIII в., особено в дамаскинската книжнина, широко навлиза говоримият народен език с някои свои диалектни особености. Без да скъсват напълно с книжовните традиции, дамаскинарите пишат на своя говор и в сборниците си отразяват интересни фонетични, лексикални и фразеологични особености на живия език. Заедно с демократизацията на езика в Д. от XVIII в. се опростява и правописът. През XVII—XVIII в. се създават несъществуващи по-рано сборници, предназначени за народа, достъпни не само по език, но и по съдържание. Когато първите дамаскинари превеждат, обикновено се придържат строго към оригинала. По-късно обаче, превеждайки, дамаскинарите

от XVII—XVIII в. се стремят да нагодят текста към интересите на своя читател — изпускат по-трудно разбираемите пасажи, други преразказват, опростяват фразата, вмъкват свои обяснения или свои мисли, свързани с бълг. живот. Така се стига до своеобразно приспособяване на преводните слова към бълг. условия. Книгите навлизат сред широките народни слоеве и стават тяхно достояние. Самите Д. започват да се създават от хора, произлезли от народа и живеещи сред него — монаси, селски свещеници, даскали, светски лица. В Д. от XVIII в. се появяват нови теми и идеи, предвестници на произведения с ново съдържание. Те се откриват в преработките, които дамаскинарите правят на преводните слова, и в оригиналните добавки към чуждия текст. В тези преработки и добавки са отразени някои черти от бълг. действителност, поставени са актуални обществени и нравствено-възпитателни въпроси. Напр. в сборниците на един от най-изтъкнатите дамаскинари — *Йосиф Брадати* — е изобразен отчасти робският живот, дават се съвети за отпор срещу потурчването, прави се опит за обяснение на причините за робството, критикуват се онези християни, които се съюзяват с турците, жигосва се леността на духовенството, поставя се въпросът за народната просвета и се изтъква необходимостта от поучителни книги на говорим език, изобличават се лихварството и пиянството. Друг дамаскинар — *Йосиф Хилендарски* — поставя специално въпроса за четенето на книгите, критикува онези, които не четат постоянно и са небрежни по отношение на своята просвета, предлага методи за по-лесно запаметяване на прочетеното. В дамаскинарски среди възниква идеята за печатна книга на новобълг. език. Тя е изразена най-напред в Д. на поп Пунчо от 1796, а е осъществена от *Софроний Врачански* през 1806. В други Д. се отразяват някои черти от социалната действителност. Всички нови теми и идеи в Д. впоследствие стават основни във възрожд. новобълг. литература, здраво свързана с живота на народа. В духовния облик на книжовниците-дамаскинари се забелязват промени в сравнение с книжовниците от по-старите епохи. В Д. се отразява постепенното оформяне на новия тип книжовник. Дамаскинарите не са изключително духовници, между тях се срещат и мирски лица. Най-изтъкнатите дамаскинари се изявяват като личности, дават непосредствен израз на своите подбуди за книжовна работа, на своите чувства и темперамент. Засилва се вниманието на книжовника към собствената му личност; той не само не крие името си, но понякога дава сведения и за себе си. Това се отнася предимно за книжовниците от XVIII в. Интересни приписки с автобиографични моменти оставят Йосиф Брадати, поп *Тодор Врачански*, поп Пунчо и др. Изменя се и отношението на книжовника към лит. работа. Тя все по-малко се счита като душеспасително средство и все повече се схваща като народополезно дело. Дамаскинарят разнася своите сборници из Б-я, смята ги полезни и необходими, приканва читателите си да ги четат и да ги преписват. У книжовниците-дамаскинари се появяват и елементи на национално съзнание. От XVI и XVII в. са известни малко имена на книжовници-дамаскинари. От края на XVI в. може да се посочи името само на *Григорий Прилепски* — един от първите преводачи на Дамаскиновото „Съкровище". През XVII в. са отбелязали имената си даскал Недялко от с. Аджар (дн. с. Свежен), Пловдивски окр., и синът му Филип. От XVIII в. са известни най-много дамаскинари, някои от които се отличават със забележително трудолюбие и книголюбие. По-изтъкнати от тях са: Йосиф Брадати, преводач, компилатор, с живо отношение към преводния текст, ревностен разпространител на сборници и основоположник на книжовна школа; поп Тодор Врачански, монах *Теофан Рилски*, монах *Никифор Рилски*, Янкул Хрелювски, поп Стоян от с. Кованлъка (дн. с. Пчелище), Великотърновски окр., поп Пунчо от с. Мокреш, Михайловградски окр., и др. През вековете Дамаскиновите слова не се преписват от един единствен превод. Сб. „Съкровище" непрекъснато привлича вниманието на преводачите и търпи няколко пълни или частични превода. От края на XVI в. са направени два превода — единият от Григорий Прилепски в Македония, а другият от неизвестен преводач в Западна Б-я. През XVII в. от западнобълг. превод произхождат два нови частични превода на новобълг. език. През XVIII в. най-важният превод е направен от Йосиф Брадати направо от грц. текст. Д. са се писали усилено в най-различни бълг. краища — в манастири, градове и села. Като по-оживени средища на дамаскинската книж-

Дамян Дамянов

нина се очертават Рилският манастир, Самоков, Враца, Пазарджик, Копривщица, Пирдоп, Котел и др. средногорски и старопланински селища. Въпреки безогледното унищожаване на бълг. книга през робството запазените днес Д. са твърде много на брой — ок. 200. Те се съхраняват в ръкописните отдели на няколко бълг. библиотеки. Най-много ръкописи се намират в Нар. библ. „Кирил и Методий". С Д. разполагат също Църковният музей в София, Архивът на БАН, Нар. библ. „Ив. Вазов" в Пловдив, Рилският манастир. Отделни дамаскински сборници се намират из окръжните и градските музеи в Б-я Бълг. Д. се пазят и в редица чужди библиотеки — в Москва, Ленинград, Одеса, Бялград, Букурещ, Любляна. От това огромно книжовно богатство е издадена една малка част.

Изд.: Ст. Аргиров. Люблянски български ръкопис от XVII в. — СбНУ, XII, 1895, с. 466—560, XVI—XVII, 1900, с 246 и сл.; Л. Милетич. Копривщенски дамаскин. — Бълг. старини, 1908, кн. I; Л. Милетич. Свищовски дамаскин. — Бълг. старини, 1923, кн. VII; А. Иванова. Троянски дамаскин. 1967; Е. И. Демина. Тихонравовский дамаскин — болгарский памятник XVII века. Исследование и текст. Т. I. 1968. Т. II. 1972. Освен тези цялостни издания съществуват публикации и на части от дамаскини, от които по-важни са: В. В. Качановский. Памятники болгарского народного творчества. Вып. 1. Сборник западноболгарских песен со словарем. СПб., 1882. с. 22—46; П. А. Лавров. Обзор звуковых и формальных особеностей болгарского языка. М., 1893. с. 15—52; Б. Ст. Ангелов. Съвременници на Паисий. Ч. I. 1963. с. 157—189. Ч. II. 1964. с. 211—232.

Лит.: Д. Петканова. Дамаскините в българската литература. 1965 (с научна библиогр.); В. И. Ламанский. 1. Непорешенный вопрос. — ЖМНП, СПб., 1869, кн. 143, с. 348—378. 2. Болгарское наречие и письменность в XVI—XVII в. — Пак там, кн. 144, с. 84—123; П. А. Лавров. Дамаскин Студит и сборники его имени „дамаскины" в югославянской письменности. Одесса, 1899; Б. Цонев. 1. Новобългарската писменост преди Паисий. — Бълг. преглед, 1894, кн. 8. 2. История на българския език. Т. I. 1919. с. 274—308; П. Иванов. Котленски дамаскин, преписан от Стойко иерей на 1765. — Изв. Семинара по слав. филология, IV, 1921, с. 49—85; Д. Руварац. Два сборника проповеди Дамаскина Студита. Сремски Карловци. 1922; Б. Цонев. 1. Книжовни старини от Елена. III. Еленски Дамаскин Студит. — Год. Соф. ун-т, Истор.-филол. ф-т, 1923, кн. XIX, с. 34—61; 2. Един български книжовник от края на XVIII в. — поп Пунчо от Мокреш. — Учил. преглед, 1923, кн. 1—2; Б. Пенев. История на новата българска литература. Т. II. 1932. с. 3—192; А. С. Одинцов. К изучению турецких елементов в языке дамаскинов XVII—XVIII в. — Труды Московского государственного института истории, философии и литературы, VII, 1941; П. Динеков. Първи възрожденци. 1942; С. Б. Бернщейн. К изучению редакций болгарских списков „Сокровища" Дамаскина Студита. — В: Езиковедски изследвания в чест на акад. Ст. Младенов. 1957. с. 215; История на българската литература. Т. I. 1962. с. 402—418; Е. И. Демина. Классификация болгарских дамаскинов по редакциям „Чудо о ковре". — Ученые записки Ин-та славяноведения, XXIII, 1962, с. 212—316; Б. Ст. Ангелов. Съвременници на Паисий. Ч. I. 1963. Ч. II. 1964; Б. Велчева. Показателни местоимения и наречия в новобългарските паметници от XVII и XVIII в. — Изв. Ин-та за бълг. език. 1964, с. 159—230.

п. 6 VII 1999 дп

ДАМЯНОВ, Дамян Петров (18. I. 1935). Роден в Сливен в учителско семейство. Завършва гимназия в родния си град (1953) и бълг. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1961). Лит. консултант във в. „Народна младеж". От 1968 е на щатна работа към писателската група при ЦС на бълг. профсъюзи, ред. в отдел „Поезия" на сп. „Пламък" От 1963 до 1967 е чл. на ЦК на ДКМС. Чл. на БКП, на СБП.

За пръв път публикува стихотворение през 1949 във в. „Сливенско дело". В първите си стихосбирки Д. се изявява като поет

Ръкопис на Даниил йеромонах (Даниилов пролог)

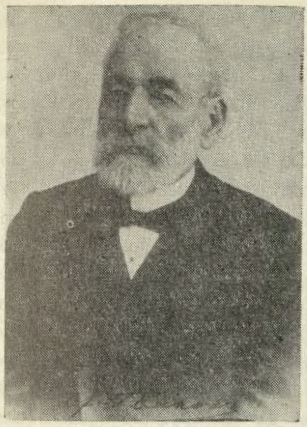
на преодоляното лично страдание, на изстраданата жизненост и човеколюбие. Поезията му носи очарованието на нравствения подвиг на силен и дръзновен човешки дух, превъзмогнал субективната болка, устремен към пъстрото многообразие на живота, хората и света. Идейно-тематичният и естетическият кръгозор на поета непрекъснато се разширяват. С лекота и непринуденост Д. създава патриотични, социални, интимни и пейзажни стихове, изповядва мигновени умонастроения или постига вълнуващ размисъл върху истините на човешкото съществуване; изразява гражданската си отзивчивост към жизнени проблеми на съвременността или се вглежда в дребните грижи и радости на ежедневието. Човечен и благороден, лирическият му герой познава не само нежността, чистосърдечието и топлата обич, но и терзанията на една чувствителна съвест. Навсякъде Д. се стреми към естественост и мъдра простота, към поетическа яснота и искреност, към хармонично единство на мисъл и чувство. На рус. език излиза книгата му „Пусть окно расспахнется" (М., 1963) в прев. на М. Кудинов, която съдържа избрани творби от първите две стихосбирки на поета. Отделни творби на Д. са публикувани в превод в „Иностранная литература", „Нева", „Неделя", „Литературная газета" (СССР), „Млада творба" (Словакия), в антологии на белорус., унг., укр. и др. езици.

Съч.: Ако нямаше огън. Стихове. 1958 (2 изд. 1959); Очакване. Стихове. 1960 (2 изд. 1968); Лирика. 1962; Поема за щастието. 1963; Пред олтара на слънцето. Стихове. 1964; Стени. Стихове. 1964; Преди всичко любов. Драматична поема. 1965; Като тревата. Стихове. 1966; Гимназия „Родина". Стихове и поеми. 1967; . . .И си отива лятото. . . Стихотворения. 1968; Коленича пред тебе. . . Стихове, 1968; Живей така, че. . . Есета, силуети, импресии. 1969; Ти приличаш на моя сълза. Стихове. 1969.

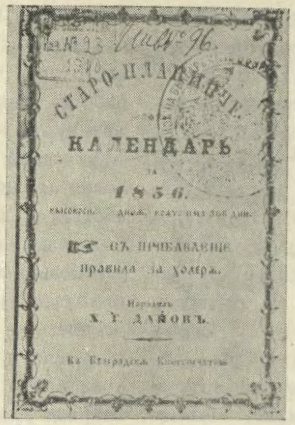
Лит.: Ем. Петров. Животът през един прозорец. — Лит. фронт, бр. 41, 1958; П. Матев. Дамян Дамянов. — Нар. младеж, бр. 205, 1958; Вл. Башев. „Ако нямаше огън". — Студент. трибуна, 16 февр. 1958; Мл. Исаев. „Ако нямаше огън". — Пламък, 1959, кн. 1; Ефр. Каранфилов. Поезията през 1958. — Пламък, 1959, кн. 1; Б. Делчев. По-силен от изпитанията. — Пламък, 1959, кн. 6; В. Колевски. С любов към живота и хората. — Нар. младеж, бр. 89, 1960; Д. Стефанов. „Ако нямаше огън". — Родна реч, 1960, кн. 4; П. Данчев. Нравственият подвиг на поета. — Лит. фронт, бр. 40, 1961; Ем. Петров. Поезията в настъпление. — Лит. мисъл, 1961, кн. 4; Вл. Василев. Сливенският Парнас. — Лит. новини, бр. 29, 1962; Ат. Свиленов. Нефт от голяма дълбочина. Поезията на Д. Дамянов. — Студент. трибуна, 15 юни 1962; Л. Прангов. Д. Дамянов на руски език. — Лит. новини, 1 авг. 1962; Й. Цонев. Н. Островски и идейно-творческото развитие на Д. Дамянов. — Език и литература, 1962, кн. 2; Ем. Манов. Поема за щастието. — Пламък, 1963, кн. 8; Ив. Сарандев. Поезия и самовзискателност. — Септември, 1963, кн. 10; Ив. Спасов. Нови перспективи. — Лит. фронт, бр. 7, 1964; Здр. Петров. Дамян Дамянов. Малък лит. силует. — Младеж, 1964, кн. 9; С. Правчанов. „Преди всичко любов." — Лит. фронт, бр. 9, 1965; Вл. Каракашев. Драматичен дебют. — Пламък, 1965, кн. 4; Б. Стоянов. Очи в очи. — Лит. фронт, бр. 10, 1965; В. Стефанов. „Преди всичко любов". — Нар. култура, бр. 11, 1965; С. Гьорова. Още един поет на сцената. — Нар. младеж, бр. 69, 1965; Ат. Мочуров. Преодоляване на себе си. — Септември, 1967, кн. 8; В. Йосифов. Поезия земна, родна. — Отеч. фронт, бр. 7111, 1967; Е. Мутафов. Студът и любовта в едно сърце. — Пламък, 1968, кн. 7; Ст. Каролев. Поет, когото обичат. — Септември, 1969, кн. 10; Ив. Попиванов. Поетът и неговите творби. — Лит. фронт, бр. 19. 1969.

ми

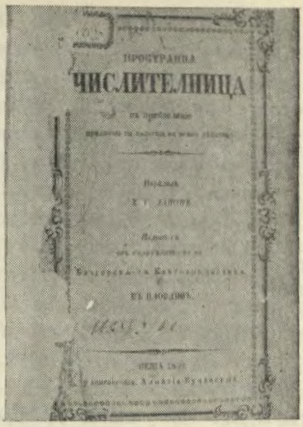
ДАНИЙЛ, йеромонах (I пол. на XVII в.). Един от най-изтъкнатите представители на *Етрополската книжовна школа*. Ръкописите му се отличават с красивото си оформление, а приписките, които оставя, съдържат ценни податки за интензивния духовен живот и широките книжовни връзки на манастира „Св. Троица" („Варовитец"). Д. има голям

Христо Г. Данов

Хр. Г. Данов. „Старопланинче. Календар за 1856 г.“

Хр. Г. Данов. „Пространна числителница“

дял в изработването на особения тип писмо и украса, характерни за Етрополската школа. От продуктивната му преписваческа дейност са запазени голям брой ръкописи. За Д. няма специално изследване.

Съч.: Пролог от 1620 (НБКМ, № 1042); Неделни и празнични поучения от 1626 (НБКМ, № 304); Служебник от 1628 (НБКМ, № 956); Петогласник от 1632 (през 1915 се е намирал в Ловешката митрополия, сега в Църковния музей); Служебен миней за месец юни, писан през 1643 г. (Църковен музей — София, № 99).

Лит.: Б. Цонев. История на български език. Т. I. 1919. с. 272—273; П. Мутафчиев. Из нашите старопланински манастири. — СбБАН, XXVII, 1931, с. 42, 53—54; Г. Иванов. Етрополският манастир. — Дух. култура, 1964, кн. 6—7.

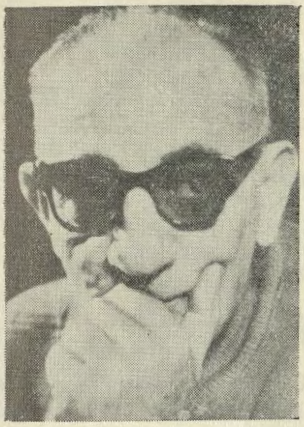
бр

ДА̀НОВ, Христо Груев (27. VIII. 1828 — 11. XII. 1911). Роден в Клисура. Баща му, абаджия, умира от чума в Мала Азия, където пропада всичкото имущество на семейството. Майката с кротка упоритост и робски труд отглежда двете си деца. Д. учи в клисурското килийно у-ще, след това в класното у-ще в Панагюрище (1841—42) при известния учител С. Радулов. Тук той за пръв път вижда печатана светска книга, чува за В. *Априлов* и Ю. И. *Венелин* и прочита някои от съчиненията им. През есента на 1842 пристига в Пловдив да търси по-висока наука, но скоро сиромашията го принуждава да се върне в родния си град и да захване занаят. Четири год. работи чохаджилък, а влечението към книгата не го напуска. 16-год., той отново учи — най-напред в Панагюрище (1847), а след това в Копривщица (1848—50) при Н. *Геров,* който току-що се е завърнал от Русия. Д. помага при богослужението в копривщенската черква и срещу това получава подслон и прехрана; живее оскъдно и жадно поглъща рус. книги от библиотеката на учителя си. През 1849 е назначен за пом.-учител, а сам той продължава да се учи при Геров. От 1850 започва учителската му дейност в Стрелча, а следващата учебна год. е назначен в Перущица, където остава 3 год. Д. въвежда взаимоучителния метод в обучението, учи деца и възрастни, събужда националната свяст. Турците започват да го гледат подозрително. И когато избухва Кримската война, той е принуден да бяга в Пловдив. Там учителствува през 1853—56. През 1856—58 Д. е в Клисура, където основава първото класно у-ще и първото читалище в града. Деветгодишната му учителска дейност го убеждава, че идеята за ново образование не може да бъде осъществена без нови учебници, че просветата на народа е немислима без издаване и широко разпространение на бълг. книга. Решението да се залови с книгоиздаване се заражда у него по време на учителстването му в Пловдив. С малкото спестени пари издава календарче „Старопланинче. . . за 1856 г.“, което отпечатва в Белград. Но същинската му издателска дейност започва след

ДАН Кримската война — през 1858 отпечатва в Бялград и Будапеща 8 книжки, повечето учебници, съставени от него, и тръгва да ги разнася по градове и села. Кръстосва на няколко пъти бълг. земи при постоянна заплаха да бъде ограбен от разбойници или да бъде затворен от подозрителните тур. власти. През 1857 Д. в съдружие с И. Трувчев и Н. Бояджийски основава в Пловдив „Дружествена книговезница", която скоро се превръща в книжарница. От 1862 тя заработва под фирмата „Хр. Данов и с-ие". Съдружници са Трувчев и Й. *Груев*. Д. и Груев развиват активна дейност, насочена главно към нуждите на у-щата. Д. преиздава взаимоучителните таблици на *Неофит Рилски*, като ги опростява, напечатва „Табличен буквар", с който още повече улеснява преподаването. Подпомогнат главно от Груев, издава съставени с оглед на бълг. условия или преведени учебници по аритметика, география, история, физика, анатомия, граматика, философия, логика, черковна история и др. Издава и първите географски карти, приспособени за бълг. у-ща. През 1867 са открити клонове на книжарницата в Русе и Велес (във Велес Д. изпраща свой човек още през 1859). Дановата книжарница става истинско средище за общонародна просветна дейност. До нея се отнасят от различни краища на поробена Б-я. Питат как да уредят у-щата си, молят да им се препоръчат добри учители, търсят учителски места, интересуват се къде може да се получи по-голямо образование. А сам Д., като обикаля с книгите си села и градове, следи с интерес учебното дело, помага на учителите и се ориентира за насоката на своята просветна и издателска дейност. Резултат от богати наблюдения и размисъл за образованието и просветата на народа в условията на робството са редица негови статии в годишното издание „Летоструй или домашен календар" (1869—76). В тях той посочва като източник на всички беди невежеството и като единствен спасителен бряг науката. Статиите му са написани леко и увлекателно, с полемична страст, а езикът му е свеж и колоритен. Яснотата, точността и чистотата на езика са голямо достойнство и на учебниците, които съставя. Писателски дар проличава в спомените му, писани след Освобождението. През 1874 Д. отваря и собствена печатница във Виена (в съдружие с Я. Ст. Ковачев), която през 1878 пренася в Пловдив и тя заработва само под негово име. От 1873 книжарницата му работи без съдружници. През Априлското въстание 1876 Д. прекарва няколко месеца в затвора, а след като го пускат, избягва в Свищов, където посреща рус. освободителни войски. След Освобождението се установява в Пловдив и продължава упорито при трудни условия и материални щети своята дейност — издава книги, учебници, учебни помагала и най-добре списвания вестник по това време „Марица" (1878—85). През 1880 открива клонове на книжарницата си в София, Лом и Русе. Народен представител (1882) и кмет на Пловдив (1896—99). През 1905 се чествува 50-год. му книжарска дейност — юбилеят му се превръща в празник на бълг. просвета. Дописен чл. на БКД (дн. БАН) от 1881, почетен чл. от 1900. Умира в Пловдив.

В продължение на 65 год. Д. дава на бълг. читател повече от 1000 изд.— учебници, научни съчинения, художествени произведения, учебни помагала (географски карти, атласи, естественонаучни картини, истор. картини, портрети на народни будители). На дейността си гледа като на неотменен обществен дълг и се ръководи само от принципа за необходимостта и полезността на изданието. Пословично скромен, честен и безкористен, неуморим и упорит, с голяма и непреклонна любов към родината и родната просвета, той оставя на поколенията дело — истински подвиг за времето си и неоценим принос за развитието на новата бълг. култура.

Съч.: Старопланинче. Календар за 1856 високосна година, която има 366 дни. С прибавление правила за холера. Нарядил Х. Г. Данов. 1856; Пространний православний катихизис. Превел Х. Г. Данов, а издал И. Г. Трувчев и Х. Г. Данов. Белград, 1858; Пространна числителница с прибавление приличнити задатци на всяко действие. Нарядил Х. Г. Данов. Пеща, 1859 (5 издания); Кратка числителница за малки детца. Нарядил Х. Г. Данов. Пеща, 1859; Примери за краснописание на български език. Написал Хр. Г. Данов. Пеща, 1859; Пространно священо битописание на цръквата от ветхий и новий завет със 101 изображения. Нарядил Х. Г. Данов. Пеща, 1859 (3 издания); Буквар за малки деца. От Хр. Г. Данов. Виена, 1861 (4 издания); Буквар или взаимноучителни таблици от Х. Данова. 1862 (5 издания);

Боян Дановски

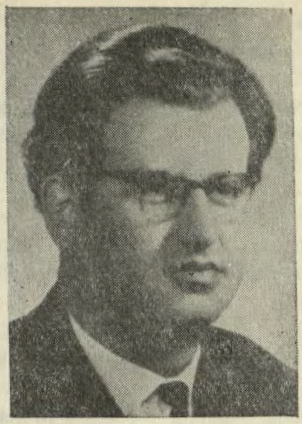
Взаимноучителни таблици. Във Вена, 1862; Разпис на книгити, что ся намират за продан у книжарницата на Хр. Данова и на съдружеството у Пловдив. Във Вена, 1862; Пространний християнский катихизис за православната съборна восточна черква. Превел Хр. Г. Данов. Във Вена, 1863; Кратък православен катихизис за малки деца. От Хр. Г. Данов. Във Вена, 1863; Кратка свещена история за деца от Хр. Г. Данова. Във Вена, 1863; Ясен І. Приказка из българската история. От полски превел Б. Димитров (Хр. Г. Данов). Болград, 1864; Землеописателен учебен атлас в двадесят и четире карти от Хр. Г. Данов. У Вена, 1865; Малък учебен атлас в девят карти. . . от Хр. Г. Данов. 1865; Разпис на книгите, що ся намират за продан у книжарницата на Хр. Данова и друж. в Пловдив. 1866; Четанка от Хр. Г. Данов. Вена, 1866; Наръчна сметачка на лесно пронамирание стойността на едно купено или продадено нещо и за пресметвание лихвата на известна майка (капитал), дадена с определена десятнина и за известно время. Във Вена, 1867; Втора четеница за ученици в средни училища с 25 изображения. Събрал и нарядил Хр. Г. Данов. Във Вена, 1868 (4 издания); Неделни и празнични слова и поучения, извлечени из твореният на църковни проповедници. Издадени в две чясти. У Вена, 1868; Разпис на новопечатаните учебници, що ся намират за продан в книжарницата на Хр. Г. Данов и сие . . . Вена, 1875; Малка книжница. Буквар за малки деца. Пловдив. 1879; За теб, мили роде! Избрани статии, спомени и писма (предг. от М. Стоянов). Пловдив. 1968.

Лит.: С. Ив. Барутчийски. Христо Г. Данов. Биогр. очерк (2 доп. изд. Пловдив, 1905); И. С. Бобчев. Христо Г. Данов. Живот и нар.-просв. деятелност. 1905; Кл. Карагюлев. Книжовни трудове и език на Хр. Г. Данов. 1905; Д. Рачев. Христо Груев Данов. 1929; Б. Петканчин. Христо Груев Данов. Пловдив, 1933; Т. Атанасов. Христо Г. Данов. 1938; Г. Кръстевич. Книжевни дневник. — Бълг. книжици, 1859, кн. 16; Л. Каравелов. 1. Книжевни известия. — Свобода, бр. 4, 26 ноем. 1869. 2. Книжевни известия. — Независимост, бр. 23, 23 фев. 1873; Втора четеница за ученици в главни училища. Събрано и наредено от Хр. Г. Данов. — ПСп., 1874, кн. 9—10; Д. Т. Христо Груев Данов. — Светлина, 1893, кн. 10, 12; Г. Ноков. Христо Г. Данов. — Заря, 1929, кн. 6—7; Ст. Таринска. Христо Данов. — В: Бележити българи. Т. III. 1969. с. 341—346. *ст*

ДАНОВСКИ, Боян Иванов (19. VIII. 1899 — 9. III. 1976). Роден в Русе. От 1907 живее в София. През 1919 и 1920 следва инженерство и музика в Милано. През 1921 се сближава с лит. кръг около сп. „*Везни*“. Изключително голямо влияние по въпросите на изкуството и специално в областта на театъра му оказва Гео *Милев*. Във „Везни“ Д. печата свои лит. произведения и преводи предимно от ит. език. След спирането на списанието сътрудничи на сп. „Хиперион“, в което помества редица негови „драматични видения“. В сътрудничеството му във „Везни“ и „Хиперион“ се чувствува духът на модерните и незрели за времето търсения. От 1928 Д. се посвещава на режисьорска и театрална дейност. През 1932 се завръща от театрална специализация в Германия (Дармщат и Берлин). През 1932 създава работнически театър „Народна сцена“, който обединява всички съществуващи тогава революционни театрални колективи. Този театър е важен етап в историята на бълг. революционно театрално движение. Той представя пиеси като „Балът на манекените“ от Бр. Ясенски, „Лилиом“ от Ф. Молнар, „Генерална репетиция“ от Р. Мирски. Много интересни са опитите за първи постановки на Брехтови пиеси — напр. откъси от „Майка“ от Б. Брехт по романа на М. Горки, а също и репетираната, но неизнесена поради забрана на полицията пиеса „Наказанието“. През 1933 „Народна сцена“ се закрива. През 1936 Д. основава театрална студия, която заработва по системата на К. С. Станиславски, но често е разтуряна от полицията. След 9 септ. 1944 Д. става гл. режисьор на Радиотеатъра, а след това — на Нар. опера (1946—47) и на Нар. театър „Ив. Вазов“ (1947—51). Режисьор е в Бълг. кинематография. От 1957 до 1965 е директор и режисьор на Сатиричния театър. Проф. по актьорско майсторство и режисура от 1951 във ВИТИЗ „Кр.

Симеон Дановски

Георги Данчев

Пенчо Данчев

Сарафов". Чл. на БКП. Умира в София. Автор е на много спомени и статии по лит. и главно по театрални въпроси. Превел е „Кориолан", „Макбет" и „Много шум за нищо" от У. Шекспир. Нар. артист (1959). Димитровска награда (1950, 1962).

Съч.: Гусларски песни. 1928; Драматически видения. Пиеси. 1929; Дъщерята на Самуила. Легенда. 1929; Разпети петък. Летопис. 1929; Театър и зрители. 1938; Ръководство за любителските театри. 1939; Театър. 1945; Тайни. Фейлетон в 5 карт. (съавт. П. Славински). 1960; От двете страни на завесата. Театрални спомени. 1969.

Лит.: Н. Инджева. Боян Дановски.Творчество и идеи. 1969; Цв. Минков. „Гусларски песни". — Глобус, бр. 17, 1929; Вл. Василев. Бележка. — Златорог, 1940, кн. 5. П. Пенев. Под жилото на комедията („Тайни". — Нар. култура, бр. 50, 13 дек. 1958, Л. Тенев. Опитът на режисьора („От двете страни на завесата"). — Септември, 1970, кн. 2.

вб

ДА̀НОВСКИ, Симеон Иванов (1905—26. XII. 1952). Роден в Луковит. Завършва гимназия в София. Следва машинно инженерство във Виена, а след това право в Соф. ун-т „Кл. Охридски". Редактира сп. „Ново звено", „Неделя", в. „Напредък", „Варненски новини", „Вестник на жената", „Мисъл", сп. „Дионисус" и др. Умира в София.

През 1926 Д. издава сб. разкази „Зимна приказка" и романите „Омагьосан кръг" и „Глад". До 1945 публикува още 10 романа. Черпи сюжети от живота в големия град,стреми се да вплете героите си в сложни и пикантни интриги. Образите му са книжни, безжизнени, ситуациите — изкуствено сглобени по подобие на някои западни булевардни образци. Често изпада в сантименталност и маниерност; езикът му е неточен, на места изкуствено приповдигнат.

Съч.: Зимна приказка. 1926; Омагьосан кръг. 1926; Глад. 1926 (2 изд. 1935); Бедната улица. 1927 (2 изд. 1944); Очи звезди (Животът в курортите). 1929; Валентина. Любовта на един поет. 1931; Тъмни герои. 1931 (2 изд. 1944); Вик на плътта. 1933 (2 изд. 1944); Климент Соколов. 1933; Във вихъра на страстите. 1944; Едно сърце сънува. 1944; Беше нощ над Родината. 1945; Съчинения. Т. I—VI, 1935—1940.

Лит.: Ив. Знахар. „Зимна приказка". — Изток, бр. 64, 28 май 1927; Ив. Карановски. „Бедната улица". — Учит. мисъл. 1928, кн. 9—10; „Вик на плътта". „Климент Соколов". — Време, бр. 45, 16 апр. 1933; П. Горянски. „Вик на плътта". — Лит. свят, бр. 43, 1 апр. 1933; Г. Караславов. Литературна смердяковщина. — ЛИК, бр. 9, 13 ноем. 1935.

кб

ДА̀НЧЕВ, Георги Савов (6. XII. 1932). Роден в с. Плаково, Великотърновски окр. Основно образование получава в родното си село, завършва гимназия във Велико Търново и българ. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1956). За пръв път печата стихове във в. „Труд" и „Народна младеж" (1952). Преподавател е по стара българ. литература и доцент от 1969 във Великотърновския ун-т „Кирил и Методий". Д. е поет и литературовед. Разработва проблеми на старобългр. литература, свързани главно с Търновската книжовна школа.

Съч.: Гергьовска люлка. Стихотворения. 1966; Петко Славейков. Поглед върху най-хубавото от творчеството му. 1966; Искам да летя. Стихове. 1967; Владислав Граматик — книжовник и писател. 1969; Белогрив поток. Стихове за деца. 1970; Фрески. Стихове. 1970; Ивайло. Приказка. 1970.

Лит.: Ат. Мочуров. Песни за родната земя. — Пулс, бр. 21, 18 окт. 1966; Ст. Сълева. „Гергьовска люлка". — Пламък, 1966, кн. 11; К. Куев. Студия за Владислав Граматик. — Лит. мисъл, 1969, кн. 5.

п 14.11.1989 хд

ДАНЧЕВ, Пенчо Иванов (8. II. 1915). Роден в Сеймен (дн. гр. Марица). Завършва гимназия в Пловдив. През 1938—39 следва слав. филология в Прага. Завършва същата специалност в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1942). Гимназиален учител е в Ботевград и София. Участвува в антифашистката борба. Работи като ред. в изд. на БКП, във в. „Литературен фронт", чл. е на ред. колегии на сп. „Септември" и „Пламък", чл. на ръководството на СБП. Доцент от 1948, проф. от 1954 по марксистко-ленинска естетика във ВИТИЗ „Кр. Сарафов". Чл. на БКП, на СБП.

Лит. му дейност започва още от ученически години. През 30-те год. сътрудничи на прогресивните в. „РЛФ", „Жупел", „Хоровод" и др. След 9 септ. 1944 публикува литературно-критически и теоретически статии в почти всички лит. и теоретични издания, както и във всекидневния печат. Д. е изследовател с широки научни интереси. Работи в областта на историята на бълг. литература, лит. теория и критика. Той е един от най-изтъкнатите представители на съвременната марксическа естетическа мисъл в Б-я. В първата си книга „Индивидуализмът в българската литература" Д. разглежда идеологията на П. П. Славейков, д-р К. Кръстев, П. Ю. Тодоров. Наред с някои марксически постановки за лит. наследство на кръга „Мисъл" в тази книга се съдържат и оценки в духа на предявяваните по онова време вулгарно-социологически критерии. Нов и по-висок етап на изследване са статиите му за П. К. Яворов — „Образът на поета" и „Яворов" (1958, 1963), включени по-късно в „Избрани произведения". Като лит. историк Д. се отличава и с усет за трайните ценности за онези лит. факти и явления, които имат първостепенно значение за съвременността. Критик с будно гражданско чувство, той проявява непрестанен интерес към съвременната литература. В „Съвременни български поети" и „Писатели и време" Д. разглежда творчеството на някои от най-видните бълг. писатели, както и основните тенденции в развитието на бълг. литература през последните две десетилетия. Отделни статии са посветени на поетите, които днес принадлежат към по-старото и средното поколение (Н. Фурнаджиев, Хр. Радевски, Мл. Исаев, В. Ханчев, В. Петров, Р. Ралин, Бл. Димитрова). Внимателно и грижливо критикът изследва и творчеството на по-младите, техните първи лит. прояви (П. Пенев, Л. Левчев, Хр. Фотев, Д. Дамянов, Й. Радичков, Т. Монов и др.). Като критик Д. проявява находчивост, вкус, остро чувство за идейното съдържание и художествената форма на лит. творби. Разглежда важни и актуални въпроси на марксистко-ленинската естетика в кн. „Въпроси на литературата и изкуството", „Въпроси на марксистко-ленинската естетика", „Естетика. Литературна критика". Разработва въпросите на художественото майсторство, творческия момент в изкуството, особеностите на реализма в литературата и соц. реализъм в частност. Статиите му „За красотата" и „Отражение и творчество" (1964) предизвикват дискусии в печата около повдигнатите въпроси. Като теоретик Д. се отличава с категоричност при поставянето на актуалните и дискусионни въпроси. Съставя антологиите „Проблеми на естетиката" (1955) — литературно-критически статии, „Поезия. 1962" (1962), „Българският революционен разказ" (1967). Засл. деятел на изкуството (1965), нар. деятел на изкуството и културата (1974).

Съч.: Индивидуализмът в българската литература. 1949; Съвременни български поети. Лит.-крит. статии. 1951; Въпроси на литературата и изкуството. 1955; Въпроси на марксистко-ленинската естетика. 1960; Писатели и време. Лит.-крит. статии. 1962; Естетика. Литературна критика. Избрани произведения. 1965; Критика и естетика. 1970.

Лит.: Ив. Руж. Към въпроса за оценката на литературното наследство. („Индивидуализмът в българската литература"). — Септември, 1953, кн. 10; Ат. Натев. 1. По спорния въпрос за предмета на художественото познание. („Въпроси на литературата и изкуството"). — Септември, 1956, кн. 12. 2. От единия кръг в съседния.— Нар. култура, бр. 31, 24 авг. 1957; За боева марксистко-ленинска литературна критика. — Ново време, 1953, кн. 2; Г. Цанев. Литературната

Никола Г. Данчов

Стоян Ц. Даскалов

Ст. Ц. Даскалов. „Път“

критика след Девети септември. — В: По пътя на реализма. 1960. с. 163, 199, 269; Хр. Йорданов. Критикът — творческа съвест. — Лит. мисъл, 1963, кн. 1; Я. Молхов. Писатели и време. — Ново време, 1963, кн. 2; Ем. Петров. Младостта на критика. — Лит. фронт, бр. 8, 18 февр. 1965; Здр. Петров. Наследствените грехове на догматизма. — Септември, 1965, кн. 3; Кр. Куюмджиев. „Лекарю, излекувай се сам“. — Пак там; Г. Жечев. Критическо превъоръжаване и една кратка история. — Пак там, 1966, кн. 1; Ив. Попиванов. С верен критерий („Критика и естетика“). — Пламък 1971, кн. 12.

исп

ДАНЧОВ, Никола Георгиев (4. XII. 1878 — 11. V. 1964). Роден в Свищов. Син на известния възрожд. живописец и сподвижник на В. Левски Георги Данчов—Зографина. Гимназиално образование получава в Пловдив. Завършва Истор.-филол. ф-т на Соф. ун-т. Известно време е учител в Русе и София. Още през студентските си год. става сътрудник на сп. „Мисъл“, „Български преглед“, „Българска сбирка“, „Знание“ и др. В тях печата разкази, които покъсно влизат в сб. „Дъждовни дни“ и „Когато слънцето захождаше“. През 1903 в Нар. театър се играе пиесата му „Аз искам да живея“. Умира в София.

С някои произведения Д. прави усилие да утвърди образа на фабричния работник в българ. белетристика. В областта на художествената проза неговите възможности са ограничени. Има постижения в друга насока — проявява се като безкористен и упорит защитник на българ. реч. Автор е на десетки статии по въпросите на езика. А. Теодоров-Балан го определя като страдалец на българ. реч. Извън езиковедските си занимания заедно със своя брат Ив. Г. Данчов през 1936 съставя еднотомната „Българска енциклопедия“. Псевд.: Самотен планинец, Н. Г. Славянов, Филип Филипов.

Съч.: Дъждовни дни. Скици. 1901; Когато слънцето захождаше. Разкази. 1911; Ева. Разкази. 1923; Родната стряха. Разкази. 1935; Българска енциклопедия (А—Я) (заедно с Ив. Г. Данчов). 1936; Правописен речник на българския книжовен език (заедно с Ив. Г. Данчов). 1945.

Лит.: К. В. (К. Величков). „Дъждовни дни“. Скици от Н. Г. Данчов. — Летописи, бр. 11, 20 септ. 1901; И. К. (Ив. Клинчаров). „Дъждовни дни“. Скици от Н. Г. Данчов. — Ново време, 1901, кн. 9; Б. А. (Божан Ангелов). Н. Г. Данчов. „Дъждовни дни“. — Мисъл, 1902, кн. 1; Г. Бакалов. Фабричният работник в нашата белетристика. — Съвременник, 1909, кн. 6; Д. Гаврийски. „Когато слънцето захождаше“. — Подвиг, 1924, кн. 7; Тих. Павлов. „Родната стряха“. Разкази от Н. Г. Данчов. — Нови дни, бр. 351, 20 окт. 1935; Т. Павлов. И за граматически правилен, и за поетично красив български език. — Лит. фронт, бр. 16, 22 апр. 1954; Никола Данчов на 80 години. — Лит. фронт, бр. 52, 25 дек. 1958; Поздравително писмо и биографични бележки по случай 85-годишнината на писателя. — Лит. фронт, бр. 51, 19 дек. 1963.

мв

ДАСКАЛОВ, Стоян Цеков (22. VIII. 1909). Роден в с. Лиляче, Врачански окр. Завършва педагогическо у-ще в Лом (1928), учителски ин-т в Шумен (1932) и слав. филология в Соф.

ун-т „Кл. Охридски“ (1942). За пръв път печата през 1930 в сп. „Светлоструй“, сътрудничи на „Угари“, „РЛФ“, „Бран“, „Кормило“, „Златорог“, „Брод“, „Изкуство и критика“, „Жупел“ и др. Учителствува в родния си край (1928—30, 1932—34, 1935—38). Участвува в Отечествената война като доброволец. Заедно с Д. Чавдаров-Челкаш редактира фронтовия в. „Часовой“. Взема участие в бригадирското движение. Гл. ред. (1947—56) на сп. „Дружинка“, ред. (1957—58) в сп. „Български воин“, сценарист в Българ. кинематография. Член на СБП.

В творчеството си Д. изобразява големите обществено-политически и нравствени преобразования в българ. село в навечерието на 9 септ. 1944 и в год. след соц. революция. Творческия си път писателят започва през 30-те год. с няколко белетристични сборника: „Мъка“, появата на който е отбелязана от Г. Бакалов в сп. „Нова литература“, „Коловоз“, за който се отзовава положително Г. Караславов, „Росица“, „Магдина чука“ — отличен с наградата на БАН. В разказите си Д. пресъздава растящото полит. съзнание на трудовите селяни, революционната им активност, мечтата по нов, по-съвършен свят. Разкрито е влиянието на работническата класа и на комунистическата партия чрез легалните форми на борба — читалищата и кооперациите. Героите на Д. се отличават с жизненост и емоционална първичност, със стихийна действеност и полит. активност — качества, които съставляват основна характеристика на образите и в по-сетнешното му творчество. В романа „Път“ с епична широта е отразен сложният път на бедния непросветен селянин, неговото революционизиране под влияние на обществените борби и комунистическите идеи.

Творчеството на Д. след 1944 г. се отличава със своята социално-политическа актуалност. В него намират отражение преживяванията на селския човек по време на Отечествената война (сб. „Фронтовак“ и „Мирни бразди“, повестта „Войнишка жена“), на бригадирското движение („Девойката от прохода“), на национализацията („Мелницата Липовански“). През 50-те и 60-те год. централно място в творбите на Д. заемат борбата за кооперирането на българ. село и противоречията, възникнали в сблъсъка между новите социални закономерности и трайно установените нравствено-психологически норми на българ. селянин. Изобразени са собствените инстинкти, дълбоко засегнати в хода на преустройството на селото („Своя земя“), остатъците от индивидуализма и егоизма, прикрити зад паравана на принципност, лични сметки и амбиции в периода на култа към личността („Стубленските липи“). В романа „Село край завод“ Д. показва новите икономически взаимоотношения между селото и града. Автор е и на много книги за деца и на сценарии на филми („Неспокоен път“, 1955; „Тайната вечеря на седмаците“, 1957; „Стубленските липи“, 1961, и др.). Негови книги са преведени на 30 езика. Нар. деятел на културата (1967). Димитровска награда (1950, 1969).

Съч.: Мъка. Разкази. 1935; Коловоз. Разкази. 1937; Росица. Разкази. 1937; Магдина чука. Разкази, 1940 (2 изд. 1943, 3 изд. 1946); Доброволче. Разкази. 1941; Под ямурлука. Разкази. 1941 (2 изд. 1946); Двор. Разкази. 1943; Фронтовак. Разкази. 1945; Път. Роман в три части. 1945 (2 изд. 1948, 3 изд. 1950, 4 изд. 1952, 5 изд. 1956, 6 изд. 1964); При своите. Разкази. 1945; Ударничка. Разкази. 1946; Нови разкази. 1946; Без межда. Разкази. 1949; Гошо на фестивал. Разкази. 1949; Девойката от прохода. Повест. 1950; Мелницата Липовански. Роман, 1951 (2 изд. 1959, 3 изд. 1961); Своя земя. Роман. 1952 (2 изд. 1954, 3 изд. 1955, 4 изд. 1959, 5 изд. 1965, 6 изд. 1970); Владин пише на Сталин. Разкази. 1952; Разкази за пионерите. 1953; Биволарчета. Повест. 1953; Звънчето на Рогуша. Разкази. 1955 (2 изд. 1968); Цветя за всички. С предг. от Г. Константинов, 1956; Първа дружба. Роман за юноши. 1957 (2 изд. 1967); Селски души. Разкази. 1958; Вода от манастира. Повест. 1958; Опак човек. Хумористични повести. 1958; Първаче. Разкази. 1958; По съветска земя. Пътепис. 1959; Бялата погача. Разкази. 1959; Пътечка из полята. Избр. произведения с предг. от Цв.Ангелов. 1959; Момчето от последния чин. Разкази. 1959; Стубленските липи. Роман. 1960; Тошко чифтето. Хумористични разкази. 1960; Войнишка жена. Повест. 1960; Кога започва любовта. Три повести. 1961; Осемте хляба. Разкази за Г. Димитров. 1962; Притоци. Разкази. 1962; Конят на командира. Разкази и повести. 1963 (2 изд. 1968); Село край завод. Роман 1963 (2 изд. 1966, 3 изд. 1969); Поколение без земя. Повест. 1964; Осиновен съпруг. Хумористични разкази. 1964; Райски птици. Разкази с послеслов от Д. Добрев. 1965 (2 изд. 1970); Есенно сено. 1966; Европа без слънце. Пътеписи. 1967; Република на дъждовете. Роман. 1968; Земна светлина. Роман. 1968; Разкази за Георги Димитров. 1969; Зелената къщичка.

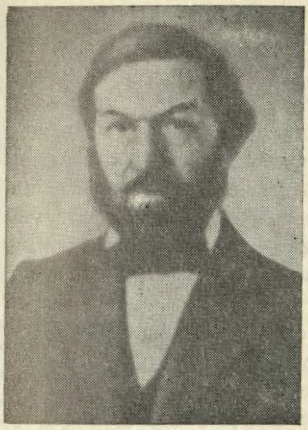
ДАС Разкази за деца. 1969; Избрани произведения. Т. I—III. 1969—1971; Бащиния. Разкази. 1970; Детски радости. Избрани творби за деца. 1970; Моите ученици. Разкази за малки и големи. 1970; Избрани творби за деца Т. I—II. 1970—1971.

Лит.: Б. Делчев. 1. „Мъка". — Съвременник, бр. 2, 1935. 2. „Коловоз". — Час, бр. 25, 1937; Т. Тихов. „Коловоз". — Лъчеструй, бр. 13, 1938; Ст. К. (Ст. Каракостов). Едно добро начало. — Академик, бр. 12, 1938; Д. Добрев. Селото в художествената литература. — Дневник, бр. 12 212, 1940; Ст. Каракостов. Българската литературна жетва. — Заря, бр. 5802, 1940; Цв. Иванов. Действителност и утопия („Магдина чука"). — „Дъга", бр. 389, 1940; В. Александров. „Магдина чука". — Лит. живот, бр. 13, 1940; Л. Стоянов. Език и мироглед. — Лит. живот, бр. 3, 1940; П. Динеков. „Магдина чука". — Златорог, 1940, кн. 7; Ст. п. Василев. „Магдина чука". — Родна реч, 1940, кн. 2; Б. Нонев. „Магдина чука". — Просвета, 1940, кн. 2; Ст. Божков. „Магдина чука". — В-к на жената, бр. 848, 1941; Б. Делчев. Под ямурлука на литературния формализъм. — Заря, бр. 5940, 1941; К. Калчев. Младата българска литература. — Завой, бр. 37, 1941; П. Пенев. „Магдина чука". — Бълг. мисъл, 1941, кн. 1; Челкаш (Д. Чавдаров). Културните дейци при I бълг. армия. — Нар. армия, бр. 235, 1945; Мл. Исаев. Писателите и „Фронтовак". — Фронтовак, бр. 100, 1945; Ал. Сегренски. „Път". — Младеж, 1945, кн. 8; П. Зарев. „Път". — Лит. фронт, бр. 22, 1945; Ст. Божков. „Биволарчета". — Лит. фронт, бр. 17, 1945; С. Султанов. „При своите". — Народ, бр. 556, 1946; Ал. Сегренски. „Път". — Младежка искра, бр. 36, 1946; М. Наимович. Към художествено изобразяване на съвременното село. „При своите". — Раб. дело, бр. 216, 1946; Б. Делчев. Един съвременен роман. — Изкуство, 1946, кн. 1; М. Николов. Ст. Ц. Даскалов и романът „Път". — Балк. преглед, 1946, кн. 5; Л. Георгиев. Разкази за нови хора. — Отеч. фронт, бр. 1034, 1947; Я. Молхов. „Ударничка". — Раб. дело, бр. 2, 1947; С. Султанов. „Нови разкази". — Народ, бр. 987, 1947; П. Данчев. „Нови разкази". — Лит. фронт, бр. 20, 1948; Цв. Минков. 1. За един съвременен герой. — Лит. фронт, бр. 25, 1949; 2. Езикът на една повест. — Изкуство, 1949, кн. 11—12; Н. Стайков. Общественото развитие в нашето село и литературата. — Изкуство, 1950, кн. 9—10; П. Зарев. Творчеството на Даскалов. — Септември, 1950, кн. 8; В. Акьов. Герои и действителност („Девойката от прохода"). — Лит. фронт, бр. 46, 1950; Р. Ликова. „Път". — Септември, 1951, кн. 4; Ж. Авджиев. За жизнената правда в романа „Своя земя". — Език и литература, 1954, кн. 1; Й. Цонев. Новото село в съвременната художествена литература. — Читалище, 1955, кн. 4; Хр. Йорданов. Жив ли е Гарчо? — Вечер. новини, бр. 286, 1955; А. Митев. За книга трета на романа „Път". — Български воин, 1956, кн. 10; П. Генов. „Тайната вечеря на седмаците". — Филм. новини, бр. 10, 1956; Ст. Тодоров. Нов живот на село, нова психика у селяните. — Лит. фронт, бр. 24, 1958; Г. Константинов. Личният опит на писателя. — Септември, 1958, кн. 6; Хр. Радев. Военните разкази на Даскалов. — Вечер. новини, бр. 2258, 1958; Цв. Минков. Ст. Ц. Даскалов. — Лит. фронт, бр. 35, 1958; Хр. Йорданов. Преобразяващата сила на дружбата. — Септември, 1959, кн. 8; Г. Константинов. Ст. Ц. Даскалов. — Септември, 1959, кн.8; Н. Давидов. Романи, вдъхновени от живота. — Родна реч, 1960, кн. 2; М. Георгиев. „Стубленските липи". — Отеч. фронт, бр. 5091, 1961; Я. Молхов. Под стубленските липи. — Лит. фронт, бр. 19, 1961; Н. Боров. „Бялата погача". — Лит. фронт, бр. 2, 1961; В. Йосифов. Тридесет и вторатa. — Пламък, 1962, кн. 1; Минко Николов. Човешки стихии и авторова стихийност в една книга. — Септември, 1962, кн. 7; Ас. Босев. „Село край завод". — Нар. култура, бр. 21, 1964; Ив. Руж. Към по-високо идейно и художествено равнище. — Пламък, 1964, кн. 6; С. Правчанов. Разкази. — Пламък, 1964, кн. 2; Ив. Вандов. С любов към човека от народа („Райски птици"). — Септември, 1966, кн. 6; Р. Шемелеков. Жизненост и рутина („Есенно сено"). — Септември, 1967, кн. 5; Г. Мишев. Ст. Ц. Даскалов. — Родна реч, 1967, кн. 2; Хр. Недялков. Етап в развитието на писателя („Република на дъждовете"). — Нар. култура, бр. 22, 1 юни 1968; А. Огойска. Сенките и светлините на Европа. — Лит. фронт, бр. 18, 25 апр. 1968; П. Тотев. Стоян Ц. Даскалов. — Читалище, 1968, кн. 3; Е. Константинова. Земна светлина и сила. — Лит. фронт, бр. 34, 21 авг. 1969; Б. Ничев. Проблеми и търсения на съвременната ни проза. — Септември, 1969, кн. 9; Хр. Недялков. Разказвачът Стоян Даскалов. — Септември, 1969, кн. 8.

дд

ДАСКАЛО̀В, Христо Кънчев (ок. 1820/21—1861). Роден в Трявна, потомък на видния род иконописци Хаджикънчеви. Учи в Букурещ и в Ришельовския лицей в Одеса. Завършва медицина в Петербург (1848). Живее в Цариград, Румъния, Търново, Бялград. Умира от туберкулоза в Бейрут.

Образован и способен, Д. подготвя рус. обществено мнение за каузата на българите. Неговата обширна статия „Возрождение болгар или реакция в Европейской Турции" (сп. „Русская беседа", 1858, кн. 15, препечатана в сп. „Духовна култура", 1929, кн. 41, 42, в бълг. превод, излязла и в отделно изд. в Москва, 1858) разкрива погрешната насо-

Христо Даскалов

Лиана Даскалова

ка на официалната рус. политика, която поддържа фанариотската патриаршия. Д. открива и публикува стари каменни надписи от търновската черква „Св. 40 мъченици", най-значителен между които е Омуртаговият надпис. За тази находка той съобщава в интересното и живо написано изследване „Открытия в Тырнове, древней столице болгарской. Письмо к О. М. Бодянскому" („Чтения императорского Общества истории и древностей российских", 1859, кн. 2). Д. открива житието на *Теодосий Търновски*, публикувано от О. М. Бодянски. В рус. периодичен печат са отпечатани и др. негови статии. През 1853 обнародва в „Цариградски вестник" няколко превода и статии, една от които е литературнокритическа. Някои изследователи са на мнение, че е автор и на драмата „Стоян войвода след падението на българското царство", излязла в Букурещ през 1866.

Съч.: Оруженосецат Наполеонов. Преведе Хр. Даскалов. Цареград, 1853.

Лит.: Т. Н. Шишков. Д-р Христо Даскалов. Спомен. — СбНУ, 1892, кн. VIII; М. Москов. Хр. К. Даскалов. Възраждане на българите или реакция в Европейска Турция. — Духовна култура, 1929, кн. 41, 1930, кн. 42. *ст*

ДАСКАЛО̀ВА, Лиана Георгиева (10. XI. 1927). Родена в с. Перущица (дн. град). Детството си прекарва в Перник, където баща ѝ работи като чиновник в мините, а майка ѝ учителствува. Основно и гимназиално образование завършва в Перник. Още като ученичка сътрудничи на сп. „Българска реч", където отпечатва първото си стихотворение „Две есенни рози" (1942). Завършва право в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1951). През 1948 участвува в бригадирското движение. Чл. на БКП, на СБП.

Поетическият свят на Д. е наситен с много красота и романтика. В нейните стихове се усеща подемът на бригадирската младост, красотата на соц. строителство. Д. има изострено чувство за съвременност. Авторка е на много стихотворения за мира, дружбата между народите и соц. родина. Цялата жизнена атмосфера тя пречупва през призмата на женската душевност, характерна за съвременната бълг. жена — любима, майка и вярна другарка. Темата за предаността, любовта и майчинството се обогатява в най-разнообразни етични аспекти. Преживяванията на поетесата се превръщат в съкровени изповеди, а съдбата на мирните хора — в лична участ. Пише книги и за деца. Превежда от рус., нем., словаш., фр. език. Нейни стихотворения са преведени на азърб., армен., белорус., рус., словаш., укр., чеш., унг. език.

Съч.: Когато мечтите се сбъдват. Стихотворения. 1953; Бели ята. Стихове. 1954; Бабините внучки. Приказка в стихове. 1957; Признание. Стихове. 1957; Черното коте с дългите мустаци. Приказки. 1957; Козичка с часовник. Съвременна приказка в стихове. 1959; Стихове за тебе. 1959; Нишки. Стихове. 1961; Старата къща. Поема. 1961; Русото дете. Стихове. 1963; Как се става космонавт. Поема за деца. 1964; Обичам тоя град. Поема. 1964; Тракийка. Стихотворения. 1964; Майчина целувка. Стихотворения. 1965; В огледалото. Стихове. 1966; И нарисува нейната усмивка.

ДАС Стихове. 1967; Черни лебеди. Поеми. 1967; Пръстени. Стихове. 1968; Романтични портрети. Стихове. 1968; Как в големите гори злият вятър се смири. Поема за деца. 1969; Рози. Стихове. 1969; Цариградските чехлички. Приказки. 1969; Лакомият цар и умният сладкар. 1970.

Лит.: Бленика. „Когато мечтите се сбъдват". — Жената днес, 1953, кн. 7; А. Пиндиков. По-близо до живота. — Нар. младеж, бр. 239, 7 окт. 1953; Ал. Геров. Хубаво и лошо. — Лит. фронт, бр. 42, 15 окт. 1953; Р. Ликова. Поетически образи и образна претрупаност. — Лит. фронт, бр.42, 21 окт. 1954; Сп. Кралевски. Увлекателни приказки. — Лит. фронт, бр. 52, 26 дек. 1957; Л. Исаева. Живо и занимателно. — Лит. фронт, бр. 11, 13 март 1958; М. Маринов. Светлини и сенки. — Лит. фронт, бр. 34, 21 авг. 1958; Г. Григоров. Две поколения в поезията. — Вечер. новини, бр. 2841, 14 окт. 1960; Б. Димитров. Нишките се късат. — Лит. новини, бр. 8, 30 авг. 1961; Н. Боров. „Старата къща". — Лит. фронт, бр. 28, 13 юли 1961; Г. Струмски. С най-силните страни на дарованието. — Вечер. новини, бр. 4052, 17 септ. 1964; М. Недялков. Една тракийка. — Нар. култура, бр. 42, 17 окт. 1964; Л. Кирова. Поезия на преживяното. — Септември, 1965, кн. 3; Л. Стоянов. Поезия и правда. — Лит. мисъл, 1965, кн. 4; Н. Боздуганов. Трезвостта на Шехеразада. — Септември, 1966, кн. 10; М. Грубешлиева. Поезия на образите. — Лит. фронт, бр. 26, 23 юни 1966; Е. Мутафов. Чертите бавно се изчистват. — Пламък, 1966, кн. 10; Ат. Благоев. Слънчевата усмивка на поетесата. — Септември, 1967, кн. 12; Ек. Станишева. Портрет на една усмивка. — Лит. фронт, бр. 25, 15 юни 1967; Н. Манолова. Песен на нежността. — Нар. култура, бр. 51, 21 дек. 1968.

хй

ДАСКАЛСКА ПОЕЗИЯ. През 50-те год. на XIX в., когато все още няма утвърдени поети, по страниците на „Любословие", „Цариградски вестник" и др. издания се появяват стихотворните опити на Й. х. Константинов-*Джинот*, А. *Гранитски*, Ст. *Изворски*. Н. Касапски и др. бълг. книжовници. Авторите им нямат поетичен талант, не владеят стихотворната техника — чувствува се неуместната нагласа на рими, ритъм и т. н. Стихотворенията са наивни, без художествени достойнства. Напр.:

> Осемстотин четиридесят и седма
> от първаго декемврия сняг заседна,
> и не са виде небесното светило,
> петдесят дни кат са беше размътило;
> едвам на Атанасовден е изгряло
> и на хората сърцето е разсмяло
> („На значение на Заарската зима" — „Цариградски вестник", г. А, бр. 11, 1848)

Тематиката на стихотворенията е разнообразна. Някои от тях са посветени на природни явления, на житейски случки или събития („Разградската тазгодишна зима", „Плач на жеровнянските юноши"). В други се отдава почит на народни учители и просветители („Песн свищовскаго учителя, покойнаго Христака Павловича Македонца"), поощрява се просветното дело („Побуждение към учението на българчетата"). Някои автори се стремят да въздействуват и върху патриотизма на своите сънародници — насочват вниманието им към бълг. минала слава („Похвала на древните българи и на отечеството им"), напомнят им за робската неволя („Отечество"). Други се насочват към социалните проблеми („Стихи на заминалата 1844 година"). Повечето от първите новобългарски „пиити" са даскали (учители) — оттук и названието „даскалска поезия". Тя свидетелствува за интереса на възрожд. читател към стихотворната творба, за някои идейно-естетически проблеми, които трябваше да разреши бълг. поезия. Д. п. изживява своето време с появата на даровити поети, като Д. Чинтулов, П. Р. Славейков и др., независимо че някои нейни представители (Кр. Пишурка, А. Франгя и др.) продължават да публикуват своите стихотворения и през 60—70-те год.

Съч.: В. Пундев. Първи стихотворци. 1925; Ал. Бурмов и Ст. Стойков. Предосвободенски стихотворци. 1938.

Лит.: Ал.Теодоров-Балан. Първи стихотворци. — Бълг. преглед, 1894, кн. 11—12; Ив. Д. Шишманов. Наченки от руско влияние в българската книжнина (За Пушкиновия юбилей, 26 май 1899). — Бълг. преглед, 1899, кн. 9—10; Б. Пенев. История на новата българска литература. Т. III. 1933. с. 899—937.

дл

ДЕБЕЛЯНОВ, Димчо Вельов (28. III. 1887 — 2. X. 1916). Роден в Копривщица. Баща му бил абаджия. Всяка пролет заминавал на гурбет в Турско и късно есен се връщал. Макар че изкарвал прехраната на семейството с тежък труд, в къщата имало всичко необходимо за едно скромно съществование. В нея царувала патриархална човечност и тишина, по които по-късно Дебелянов на-

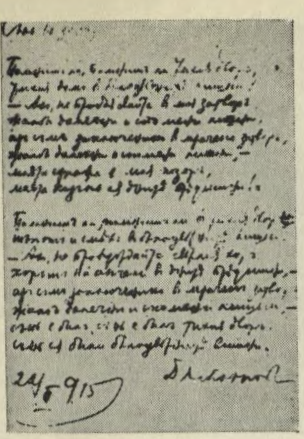

Димчо Дебелянов

Родната къща на Д. Дебелянов

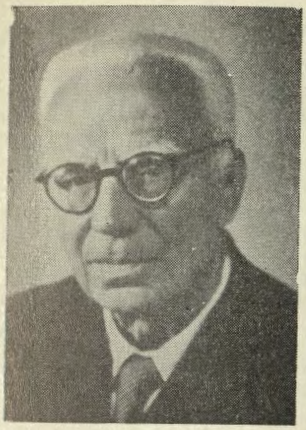
празно копнее, които възпява в някои от най-хубавите си творби („Помниш ли, помниш ли", „Да се завърнеш"). Едва 9-год. бъдещият поет загубва баща си. Започва друг, по-тежък живот за семейството. Оскъдицата става вечна спътница в „нерадия път" на Д. През 1895 семейството се преселва в Пловдив, където той прекарва до 1904. Това са тежки години. Нежното момче търпи много несгоди, лишения, унижения. То отслабва, унива, затваря се в себе си и добива изострената наблюдателност на рано опознатата живота чувствителна душа. „О, колко много скърби спотаени!" — възкликва покъсно поетът, когато си спомня тези години („Пловдив"). Към края на пребиваването си в Пловдив той вече пише стихове, които покъсно изгаря. От 1904 Д. живее в София. Тук завършва I мъжка гимназия, в която си спечелва име на сърдечен и талантлив младеж. Дълго се помни едно негово слово за празника на Кирил и Методий. Още по-дълбоко впечатление прави с рецитацията си на Вазовото стихотворение „Елате ни вижте!" в „Славянска беседа". Този път той привлича вниманието и на самия княз Фердинанд, удостоил с присъствието си тържественото ученическо утро. Обърнат дръзко към него, юношата хвърля в очите му гневните слова на народния поет: „Вий, дето в покой и палати стоите,/. . .Елате ни вижте:" Това не е мимолетен младежки порив. Омразата на Д. към монарха и „велможите", гражданската му доблест се подхранват от тежкия живот, от немотията. Най-голямо влечение Д. изпитва към поезията на П. П. *Славейков*. Тя му допада и с меланхолната си красота, и със стаената си нравствена сила. В нея той намира опора срещу душевните си страдания. Първите му печатани стихотворения (цикълът „Посвещение"), които излизат в сп. „Съвременност" през 1906, са писани под влияние на П. П. Славейков. Това влияние се забелязва и в други ранни, печатани и непечатани стихотворения. След като завършва гимназия (1906), Д. постъпва в Метеорологическата станция — отначало като надничар, а от 1 май 1907 на щатната длъжност пресметач. Тази работа не му допада, потиска го; угнетява го и чиновническата среда, която му е чужда. През 1909 той напуска работа, за да има повече време за творчество, но е принуден да води тежка борба за прехраната си. Работи като репортьор, коректор във в. „Ден" и „Балканска трибуна", стенограф в Народното събрание и Соф. община, преводач от фр. и рус. език. Следва право, после литература, но не завършва поради липса на средства. През 1910 заедно с *Д. Подвързачов* издава „Българска антология". През Балканската война (1912) Д. отбива военната си повинност в Самоков, а от септ. 1913 до март 1914 е в школата за запасни подпоручици в Княжево. През лятото на 1914 постъпва във Върховната сметна палата като докладчик. По това време е съредактор заедно с К. Константинов, Г. Райчев и Н. Янев на сп. „Звено", чийто гл. ред. е Д. Подвързачов. В списанието сътрудничат още Н. Лилиев, Л. Стоянов, Хр. Ясенов, Й. Йовков, Г. Милев — всички

Ръкопис на стих. „Помниш ли. . .“

повече или по-малко близки на Д. Той има отрицателно отношение към прогерманската политика на бълг. правителство, но няма ясна представа за истинския характер на войната. Въпреки че не подлежи на мобилизиране, настоява да бъде изпратен на фронта, защото неговата крайно чувствителна съвест не му позволява да живее в столицата, когато хиляди се бият и загиват по фронтовете. В края на ян. 1916 Д. е на южния фронт. Загива като подпоручик на една напълно разстроена рота, чието командуване му поверяват малко преди трагичния край, след като отменят и отпуската му (вместо него изпращат друг). Погребват го в двора на малката черквица в Демир хисар. Костите му са пренесени в неговия роден град след 15 год.

Когато Д. навлиза в литературата, критическият реализъм не е вече в най-големия си разцвет. И ако в белетристиката изпъкват все пак такива ярки критически реалисти като *Елин Пелин* и Г. П. *Стаматов*, в поезията несъмнено доминират П. П. Славейков и П. К. *Яворов*. Те са привличали погледа на младия Д., който търси своя път. При това творчеството им хармонира с някои съкровени пориви на душата му. Колкото и своеобразна да е зрялата поезия на Д., тя е в насоката, която очертава в бълг. литература П. П. Славейков. Скоро от влиянието, което засенчва индивидуалния поглед и стил, не остава и следа, но остава творческата близост между двамата. Тази близост е в психологическата вглъбеност, в дълбокия интерес към етичните проблеми, в копнежа към духовна хармония, в романтичните мечти и блянове, в голямата грижа за езика, за култура на поетическото слово. Тя е за съжаление и в страненето от преките граждански теми и мотиви, въпреки острото критическо отношение към тогавашните обществени порядки и нрави, проявено все пак в някои техни стихотворения. Още по-близък е Д. на Яворов — с вътрешното си неспокойствие, с вечния си копнеж по голяма вяра, по светъл идеал. Като използува опита на Яворов, Д. постига свои успехи, обогатява и разнообразява стиха със свои мелодии, с нови музикални ефекти. Яворов е навярно един от първите, които насочват вниманието на Д. към символизма. Д. чете с увлечение В. Я. Брюсов и А. А. Блок, Ш. Бодлер и П. Верлен, Ф. Жам и А. Самен, от които се учи да пише ритмично съвършени, мелодични стихове, богати с асонанси и алитерации, таящи и излъчващи поетически настроения. Но по общия си облик поезията на Д. не е символистична. Символистичните белези се изразяват главно в някои словесни образи, езикови фигури (малко на брой са символистичните по своята същност творби). Големият, жизнен, търсещ талант на поета преодолява в своите буйни изблици мъртвите канони на школата. Играе роля и трудният, пълен с лишения, неволи и борби живот на поета. Д. преодолява каноните на символизма обикновено по посока на романтизма. Творчеството му, особено от по-ранните год., е пропито с романтични пориви към друг живот, към други светове. Поетът жадува за „живот-красота, живот-наслаждение“ и като не го намира в заобикалящата го действителност, отлита върху крилете на бляна да го търси в незнайни предели. Но Дебеляновият романтизъм е често родствен с реализма или своеобразно се преплита с него. При това поетът се развива към реализъм. На фронта, където животът разкъсва и помита всякакви романтични була, реализмът одържа окончателна победа. Стихотворенията на Д., писани на фронта, със своята „земна любов“ и красота, с реалистичната си простота спомагат за изживяването покъсно — след Септемврийското въстание 1923 — на символистичните и модернистичните тежнения в бълг. поезия. Поети като Ел. *Багряна* и Ат. *Далчев*, които съзнателно се противо-

Павел Делирадев

поставят на символизма чрез „предметност“ на художественото изображение, се вдъхновяват от тези творби на Д.

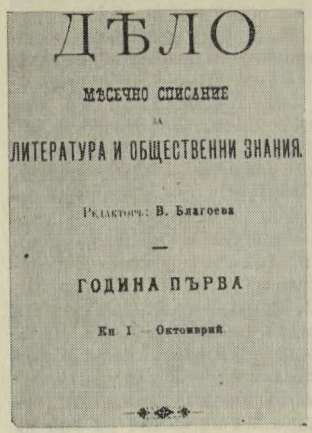
Съч.: Стихотворения. Под ред. на Д. Подвързачов, Н. Лилиев и К. Константинов. 1920; Златна пепел. Неиздадени стихотворения на Д. Дебелянов. Под ред. на Г. Михайлов. 1924 (2 изд. под ред. на Н. Лилиев. 1940); Стихотворения. Под ред. на Г. Михайлов. 1927; Стихотворения. Под ред. на Н. Лилиев. 1930 (2 изд. 1939, 3 изд. 1943); Съчинения. Т. I. Стихотворения. Под ред. на Вл. Русалиев. 1936 (2 изд. 1937); Стихотворения. Под ред. на Л. Стоянов. 1940 (2 изд. 1946, 3 изд. 1948, 4 изд. 1950); Любовните писма на Д. Дебелянов. С предг. от Вл. Русалиев. 1940; Стихотворения. Под ред. на Л. Кацкова и Хр. Радевски. 1957; Съчинения в два тома (Т. I. Стихотворения и преводи. Т. II. Проза и писма). Под ред. на Е. Константинова и Здр. Петров. 1969.

Лит.: В. Иванов. Четири имена. Христо Ботев, П. К. Яворов, Димчо Дебелянов, Владимир Мусаков. 1926; Л. Стоянов. Димчо Дебелянов. Поет на жизнения подвиг. 1926; Вл. Русалиев. Бездомник в нощта. Животът, любовта и смъртта на Д. Дебелянов. 1936; Цв. Минков. Димчо Дебелянов. Творчество и живот. 1940; Димчо Дебелянов. Възпоменателен лист. 1946; М. Дебелянова. Димчо Дебелянов. Спомени, писма, документи. 1956; Т. Геров. В казармата и на фронта с Димчо Дебелянов. 1957; Ст. Каролев. Димчо Дебелянов. Лит.-крит. очерк. 1961 (2 попр. изд. 1965); Г. Марков. Поезията на Димчо Дебелянов (2 прераб. изд. 1966); Г. Константинов. Едно необикновено приятелство. Лит. очерк за Димчо Дебелянов. 1967; Димчо Дебелянов, Николай Лилиев, Георги Райчев в спомените на съвременниците си. 1967.

П. Пенев. Смях през сълзи. — Изкуство и критика, 1941, кн. 8; Г. Райчев. Спомени за Димчо Дебелянов. — Изкуство и критика. 1941, кн. 8; Н. Лилиев. Димчо Дебелянов.— Лит. фронт, бр. 39, 27 септ. 1956; Хр. Радевски. Вдъхновен лирик. — Лит. фронт, бр. 39, 27 септ. 1956; Г. Белев. Димчо Дебелянов в моите спомени. — Лит. фронт. бр. 17, 25 апр. 1957; Г. Цанев. Димчо Дебелянов. — В: Страници от история на българската литература. 1958. Вж. и Писатели и проблеми. 1965; Ст. п. Василев. Димчо Дебелянов. — В: Строители на родната реч. Кн. II. 1959. с. 50—63; Д. Ф. Марков. Българската поезия през първата четвърт на XX в. 1961. с. 19—69; Ефр. Каранфилов. Военните стихове на Димчо Дебелянов. — В: Литературнокритически статии. Избрано. 1965; О. Дейкова. 1. Към въпроса за творческия развой на Димчо Дебелянов. — Лит. мисъл, 1967, кн. 6; 2. Бележки върху стила на Димчо Дебелянов. — Лит. мисъл, 1968, кн. 6 ; П. Зарев. Димчо Дебелянов. — В: Панорама на българската литература. Т. II, 1969; Здр. Петров. Безволевият владетел на спомените. Предг. към Съчинения в 2 тома. Т. I. 1969.

ск

ДЕЛИРА̀ДЕВ, Павел Димитров (15. II. 1879 — 14. II. 1957). Роден в Панагюрище. Учи в родния си град. Известно време е селски учител. Още като ученик е активен пропагандатор на соц. идеи и редовен делегат на партийните конгреси. Следва в София полит. икономия, философия, конституционно право и география. През 1902 заминава за Одеса, където се включва в нелегална революционна работа. Заподозрян от царската полиция, Д. трябва незабавно да напусне Русия. През 1903 като тесен социалист повдига в „Работнически вестник“ въпроса за създаването на Общ синдикален съюз на работниците и става негов основател. През 1905 прави опит да избяга в Русия, но в Букурещ е арестуван и по-късно екстерниран в Б-я. Присъединява се към отделилия се от партията на тесните социалисти съюз „Пролетарий“ и става ред. на в. „Стрелочник“. Участвува и в македонското освободително движение — в лявото крило на ВМОРО и сътрудничи на „Одрински глас“, „Народна воля“ и др. периодични издания. Когато Абдул Хамид прави несполучлив опит за контрареволюция, Д. заминава за Одрин и участвува в превземането на Цариград и детронирането на „кървавия султан“. Прибрал се отново в София, става ред. на в. „Камбана“ и подема борба срещу

ДѢЛО

МѢСЕЧНО СПИСАНИЕ

ЛИТЕРАТУРА И ОБЩЕСТВЕННИ ЗНАНИЯ.

Редакторъ: В. Благоева

—

ГОДИНА ПЪРВА

Кн. I — Октомврий

„Дело“

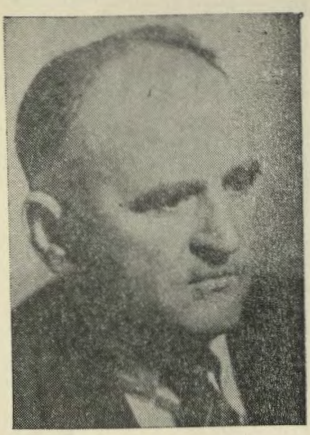
панславистичния слав. събор. Редактира и в. „Железничарско съзнание“ през 1911—12. По време на Октомврийската революция публикува в „Балканска трибуна“ възторжени статии за Ленин и революцията. След демобилизацията заедно с някои свои другари от бившия съюз „Пролетарий“ образува в Ючбунар комунистическа организация.

През последните 25 год. от живота си Д. избира за свое научно и лит. поприще изучаването и описването на „нашата земя хубава“. Създава обширна планинарско-географска книжнина. Като автор Д. се интересува от връзката между красотите на природата и живота на населението. Поразен от страданията, които причинява на бедните планински жители болестта гуша, той изучава всички ендемични гнезда в нашите планини и стига до нови за биологичната наука изводи. Работи системно и упорито върху въпросите на бълг. истор. география. От всичко, което е написал и което се налага с богатата си документация, най-ценни са неговите пътеписи и географски трудове. В тях освен живите описания на природата и хората Д. внася нов, открит лично от него научен материал. Написал е и ок. 15 книги върху обществени и социално-политически въпроси, като „Железничарското движение и социалистите-консерватори“, „Балканската конфедерация“, „Комунистическите групировки в България“, „Против парламентаризма“ и т. н.

Съч.: Витоша. Илюстрован популярен очерк. 1926; Осогово. Популярен илюстрован очерк. 1927; Рила. Популярен очерк. Т. I—II. 1928—32; Изследвачите на България. Т. I—III. 1929—39; Дунав — великият път на народите. 1929 (2 изд. 1940); Витоша. 1929 (2 изд. 1940); Из Рила. 1929; По планини и върхове. 1929 (2 изд. 1940); По поля и планини. 1929 (2 изд. 1943); От Черно море до Пирин. 1929 (2 изд. 1942); Жертвите на бялата смърт. 1931; Гушата и Рилският водопровод. Малък геогр. принос. 1932; От Ком до Емине. По билото на Стара планина. 1934; Пояснения към туристическата карта на Рила. 1936; Мусала. 1937; Родопите като селищна област и планинска система. 1937; Софийските минерални бани. Геоложки и истор. проучвания. 1937; Изследвачите на България. II. Г. Златарски и Ж. Радев. 1939; Изследвачите на България. III. П. Р. Славейков. 1939; Пътувания из България. Истор.-геогр. бележки. Кн. I—IV. 1943—46; Българска географска христоматия. 1943; Планини и народ. 1945; Спорт и фашизъм. 1946; Планинските първенци. 1946; Нашето Черноморско крайбрежие. 1946; Средна гора — средище на Априлското въстание. 1946; Из България. Пътеводител (заедно с Ив. Велков). 1946; Болгарский народ и его земля. 1946 (изд. и на англ. език); Принос към историческата география на Тракия. Т. I—II. 1953; Пътувания из България. Т. V. 1955; По стъпките на Георги Бенковски — от Оборище до Костина. Пътеводител. 1956; Рила. Геогр. очерк. 1956; Шипченска епопея. 1957; Пътувания из България. Избр. произведения. 1963.

Лит.: М. В. П. Делирадев. Осогово. — Бълг. турист, бр. 2, 1927; К. Рачев. Витоша планина от П. Делирадев. — Учит. дело. бр. 9, 1929; Ст. Младенов. Книги за българските планини. — Родна реч, 1930, кн. 3; Ив. Велков. П. Делирадев. — Лит. глас, бр. 236, 27 юни 1934; Г. Клисаров. П. Делирадев. — Радикал, бр. 77, 21 апр. 1937; Н. Трайков. „Яне Сандански“ от П. Делирадев. — Год. ББИ, 1948, кн. 1; Г. Клисаров. Павел Делирадев. — Нар. спорт, бр. 1063, 1954; Ив. Унджиев. Павел Делирадев. По случай 75-год. му. — Вечер. новини, бр. 137, 10 юни 1954; Л. Динев. Павел Делирадев (По случай смъртта му). — Вечер. новини, бр. 1713, 14 февр. 1957; А. Христофоров. Забравена десетгодишнина. — Лит. фронт, бр. 7, 9 февр. 1967. *елк*

„ДѢЛО“. Месечно списание за литература и обществени знания. Излиза в С. в нач. на всеки месец от 1894 до 1896 (год. I, окт. 1894 — септ. 1895, бр. 1—12; год. II, ноем. 1895 — окт. 1896, бр. 1—12). Ред. В. *Благоева*. „Д.“ е списание с марксическо съдържание, предшественик на *„Ново време“*. Предназначено е за интелигенцията, главно учителството. Разглежда въпроси на образованието, възпитанието и женската еманципа-

Борис Делчев

ция. В много статии се говори за обединението на бълг. жени в женски д-ва, за психологията на жената, за необходимостта от образование на жените. Съдържа следните рубрики: художествена литература, обществена хроника, вътрешен преглед, външен преглед, критика и библиография, книгопис. В „Д" са поместени оригинални и преводни художествени произведения, в които преобладават социални и битови теми. Между редовните сътрудници са К. Христов, Д. Полянов, Ив. Ст. Андрейчин, Ю. Иванов, Н. Възвъзов, Ив. Стоянов, Г. Кебаров с псевд. Печалин и др. Освен оригиналните си произведения К. Христов публикува в списанието и преводи от Х. Лонгфелоу, Дж. Байрон и др. чужди писатели. Със свои произведения и с преводи от Дж. Байрон, Х. Ибсен, Х. Хайне, Ги дьо Мопасан, С. Я. Надсон, Е. де Амичис, В. М. Гаршин и др. участвуват и Д. Полянов, Ив. Дайреов, Д. Душанов. В. Благоева помества разкази със социална насоченост, статии по обществени и педагогически въпроси. През 1896 в списанието публикуват свои работи П. Ю. Тодоров и А. Страшимиров с псевд. Босилко. Редовен сътрудник на „Д." е Д. *Благоев*. В рубриките „Обществена хроника" и „Вътрешен преглед" отпечатва „Тайната на първоначалното натрупване" — четири „политико-икономически откъслеци по К. Маркс", повдига актуални въпроси от обществения и полит. живот на страната. В отдел „Критика и библиография" той разглежда разкази на Хр. Максимов, Вазовия роман „Нова земя", стихове на Ив. Ст. Андрейчин и др. В същия отдел се рецензират и други новоизлезли романи на бълг. писатели, дават се отзиви за преводна и оригинална литература, за учебници, за отделни книжки от списания, за новообразувани библиотеки и др.

ев

ДЀЛЧЕВ, Борис (Борис Делчев Стойчев) (22. I. 1910). Роден в Пазарджик. Основно и средно образование получава в родния си град. Завършва право в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1933). Следва история на изкуството в Екол дьо Лувр — Париж (1939). До 1944 упражнява адвокатска професия. Влиза в Комсомола през 1923, а в БКП през 1930. През 1934—35 членува в лит. кръжок „Хр. Смирненски". Заради проявена полит. дейност е преследван и интерниран на два пъти — в Несебър (1938) и в с. Бабек, Пловдивски окр. (1941—42). През 1944—45 е сътрудник на ЦК на БКП в отдел „Агитация и пропаганда". От 1944 до 1949 с малки прекъсвания е ред. във в. „Литературен фронт", през 1949—52 културен аташе в Париж, началник на кабинета на председателя на Президиума на Народното събрание (1953—56), гл. ред., а по-късно ред. на изд. „Български писател" (1956—70). Чл. на БКП, на СБП.

Първата му печатана статия е „За някои основни грешки в нашата белетристика" („РЛФ", бр. 148, 26 ноем. 1933). Сътрудничи на „РЛФ", „Кормило", „Светлоструй", „Заря", „Литературен глас", „Час", „Нова камбана", „Философски преглед", а след 9 септ. 1944 печата в много периодични изд. В продължение на четири десетилетия Д. активно участвува в бълг. лит. живот. Той е критик със собствена мярка за нещата. Интересува го преди всичко идейно-художествената същност на художественото произведение. Д. винаги разглежда съдържанието и формата в диалектическо единство. Един от първите започва борба против вулгарния социологизъм в литературознанието и критиката. Критиката му е актуална, действена, темпераментна. Д. пише по различни лит. въпроси, намесва се в редица спорове, страстно отстоява своите позиции в борбата против социологизма в литературознанието. Най-талантливите си работи посвещава на интерпретацията на поезията. Рядко пише за белетристиката, а още по-малко за лит. исто-

год. I. 1 НОЕМВРИЙ 1902 ГОД. БРОЙ 3.

Демократически Прѣгледъ

Излиза два пати въ мѣсеца — на 1 и 15.

Редактори: Т. Г. Влайковъ, Илия Георговъ, А. Страшимировъ.

— За селскитѣ учители — тъй като тѣ нѣматъ възможность да сеабонирать нито вкупомъ, нито чрезъ пощата — абонамента на списанието намаляваме на 3 лева годишно, 4 лева полугодишно.

— Настоятели на списанието въ сѣла: въ Стара-Загора г. Пѣ. Стайновъ; въ Варна г. Хр. Силяновъ; въ Нюстемдилъ г. Георги П. Далиграфъ; въ Бѣла-Слатина г. Пашанинъ; въ Лукобитъ г. Хаи Константинъ; въ Видинъ г. Т. Ивановъ.

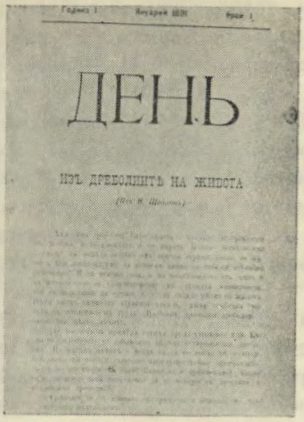
„Демократически преглед“

рия. Любимите критически жанрове на Д. са разгънатата рецензия и лит. портрет. Има интересни публикации и в областта на мемоарната критика. Критическата му съдба е преплетена с едно поколение творци — родените между двете войни. Сам той прави много за изясняване творческия профил на това поколение. Съст. на антологията „Български революционни поети“ (1945). За всеки поет, участник в антологията, Д. е написал сбита характеристика. Засл. деятел на културата (1965).

Съч.: Литературни въпроси. Есета и критика. 1941; По неравен път. Съвременни лит. въпроси. 1946; Франция — окупирана и не. 1953; Мъките на реалиста. Лит. въпроси. 1954; Двата образа на съвременната френска литература. 1955; Зад шест морета. Хроника на едно пътуване. 1956; С любов и ненавист. Лит. въпроси. 1958; Творци и книги. Избрани статии. 1960; Родени между две войни. Лит. очерци. 1963; Литература, изкуство, критика. Статии. 1966; Познавах тези хора. Мемоарни очерци. 1968; Избрани статии. 1970.

Лит.: П. Данчев. „Христо Радевски“. — Септември, 1951, кн. 7; Б. Нонев. Книга за съвременна Франция. — Отеч. фронт, бр. 3058, 1954 (вж. и в „Жанрове и художествено майсторство. 1955); Мъките на реалиста и трудностите на литературния критик. — Лит. фронт, бр. 19, 10 май 1956; П. Зарев. Мъките на критика. — Септември, 1956, кн. 10 (вж. и Стил и художественост. 1958. с. 335); Г. Цанев. Литературната критика след Девети септември 1944. — В: По пътя на реализма. 1960. с. 263; Здр. Петров. Младостта на литературния критик. Предг. към Творци и книги. 1960; Л. Кирова. С литературна вещина и. . . обстоятелственост („Родени между две войни“). — Лит. мисъл, 1964, кн. 6; Ив. Попиванов. Проверката на времето („Литература, изкуство, критика“). — Септември, 1967, кн. 4. *зп*

„ДЕМОКРАТИЧЕСКИ ПРѢГЛЕД“. Обществено-научно списание. Излиза в С., 1 окт. 1902 — 15 май 1928, два пъти месечно — на 1 и 15. Ред.: Т. Г. *Влайков,* И. Георгов, А. Страшимиров. От год. IV се слива със сп. „Гражданин“ и излиза месечно освен юли и август. Последната год. — XIX — излиза пак два пъти месечно. От ноем. 1912 до окт. 1913 не излиза. От год. II ред. Т. Г. Влайков, от год. IV ред. Влайков и д-р С. Киров, от год. V, бр. 4—5, ред.-издател Влайков, от год. XIII ред. Влайков, П. Тодоров, от год. XVI ред. Л. Илиев, от год. XVII ред. Влайков, Хр. Силянов, Ст. Мошанов, уредник Л. Илиев. На год. XVIII гл. ред. Влайков, а сред. — Тодоров, Силянов, Мошанов, Ив. Харизанов. На год. XIX. — основател Влайков, а ред. комитет: П. Стайнов, Тодоров, Мошанов и Харизанов. Приложения: към год. III, бр. 12—13 — „Програма на Радикално-демократическата партия в България“; към год. XV — систематически показалец на съдържанието на „Д. п.“ от год. I до края на год. XV. Списанието е орган на група демократи, които през 1902 се отцепват от Демократическата партия и начело с Н. Цанов през 1905 създават Радикалдемократическата партия. След 1907 „Д. п.“ става собственост на Т. Г. Влайков, но то

Годинa I Януарий 1891 Брой 1

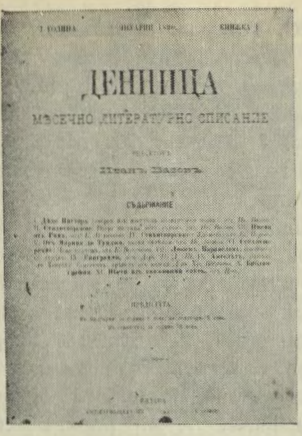
ДЕНЬ

ИЗЪ ДРЕБОЛИТЪ НА ЖИВОТА

„Ден“

не прекъсва връзките си с Радикалната партия. След 1923, когато идват на власт сговористите, списанието става техен идеен изразител. Тогава се сменя зав. лит. отдел — на мястото на М. Генов идва К. Константинов. Като орган на Демократическия сговор „Д. п.“ помества повече полит. материал и много по-малко художествена литература и критика. До 1923 „Д. п.“ се бори за демократично парламентарно управление и за социално и икономическо издигане на дребнобуржоазните производителни слоеве. Агитира идеите на Радикалната партия сред дребните земеделци, занаятчии и наемните работници. Води полит. полемика с „Ново време“ и „Общо дело“. В „Д. п.“ се поместват статии от държавно-правен, социално-икономически, филос., педагогически, полит. и културен характер и художествени материали — оригинални и преводни. Списанието защищава принципите на реализма в литературата, държи на критическата и социалната страна на произведенията, бори се за създаване на художествен вкус у бълг. читателска публика. В „Д. п.“ имат достъп всички значителни поети и белетристи от нач. на века, представители на различни лит. направления. Наред с Ив. Вазов, К. Христов, Влайков, Ст. Михайловски тук сътрудничат активно А. Страшимиров, Г. П. Стаматов, Елин Пелин, П. Ю. Тодоров, Й. Йовков, П. К. Яворов, Д. Подвързачов и младите поети-символисти Н. Лилиев, Т. Траянов. В него за пръв път се печатат произведения като разказа „Косачи“ от Елин Пелин, идиилите на П. Ю. Тодоров, „Кръстопът“ от Страшимиров, „Земляци“ от Йовков, „Седянка“ от Влайков. След 1923 редовни сътрудници стават К. Константинов, Ел. Белчева-Багряна, Г. Райчев. В списанието са поместени голям брой литературно-критически статии от Ст. Минчев, П. Росен, А. Страшимиров, П. Ю. Тодоров, А. Гечев, М. Генов, К. Константинов, В. Василев, Б. Пенев и Влайков. Водят се полемики по въпросите на натурализма, реализма, романтизма, модернизма. От чуждите литератури най-много се превеждат произведения от Л. Н. Толстой, А. П. Чехов, В. Г. Короленко, М. Конопницка, А. А. Блок, Б. Келерман. Редовни сътрудници в отделите поезия, белетристика и лит. критика са С. Кринчев, Хр. Цанков-Дерижан, Хр. Борина, Д. Бабев, Божан Ангелов, В. Пундев, Д. Немиров, С. Дринов, Сирак Скитник, Ст. Руневски, М. Неволин, Falco Peregrinus (Н. Попфилипов), Ал. Божинов, д-р К. Кръстев, Ив. Арнаудов, Северина (Р. Тенева), Райко Алексиев, Д. Калфов, М. Белчева, Ст. Чилингиров, Ив. Г. Бояджиев, Л. Владикин, А. Карима, Г. Дръндаров, Д. Габе, Ем. Попдимитров, Л. Стоянов, Н. Райнов, М. Кремен, Н. Врачев и др. По случай завършването на XV год. на „Д. п.“ Влайков пише обширна статия „Спомени и бележки“, където проследява пътя и характера на списанието. *елк*

„ДЄН“. Месечно списание. Излиза в Шумен,1891—1896 (год. I ян.—дек. 1891, бр.1—12; год. II, май 1892 — апр. 1893, бр. 1—12; год. III, 1893 — септ. 1895, бр. 1—12; год. IV, окт. 1895 — авг. 1896, бр. 1—12). Ред. Янко Сакъзов. До год. II, кн. 7, Д. *Благоев* взема дейно участие в редактирането. Списанието е трибуна на младото социалдемократическо движение в Б-я. На Бузлуджанския конгрес се взема решение „Д.“ да се използува за соц. пропаганда. От 1892 списанието се премества в София, около него се групират „съюзистите“, а след обединението на „партисти“ и „съюзисти“ през 1894 то става орган на БРСДП. В кн. 3, год. I, за пръв път се помества извадка от „Комунистически манифест“ на К. Маркс и Фр. Енгелс. Въпросът за почвата на социализма у нас, много разискван и поставян в печата по онова време, намира в списанието най-различна изява. В статии по

„Денница“

обществени, икономически и полит. въпроси Благоев полемизира с враговете на марксизма и отхвърля аргументирано твърдението на буржоазните икономисти и политици, които оспорват, че има почва за социализъм в Б-я. Публицистиката на Благоев в „Д.“ е научна и полемична. С особено широк размах и сила тя се изявява в полемиката с народниците след отпечатването на книгата му „Що е социализъм и има ли той почва у нас“. В рубриката „Обществена хроника“ Благоев води конкретна, актуална и високо принципна борба с буржоазните и др. групировки. В статията „Кратки бележки“ (1896, кн. 2) Г. *Кирков* с псевд. Kriticus отговаря на нападките на буржоазните вестници и списания относно твърдението им, че почва за социализъм в Б-я няма и че бъдещето на социализма у нас е далече, като аргументирано защищава соц. идеи в Б-я. Списанието съдържа обществено-политически статии, стихове и разкази — оригинални и преводни. В него са застъпени отделите: вътрешен преглед (по-късно — из обществения живот), социален преглед, из нашата журналистика, книжнина, из науката и живота. В отдела „Художествена литература“ са публикувани разкази, чийто сюжет е из живота на бедните и социално онеправданите. Тук сътрудничат К. Т. Бозвелиев, Ст. М. Попов, Ив. Ст. Андрейчин с псевд. Оцеола, Н. Възвъзов, Ст. Костурков с псевд. Цветин и др. Г. Бакалов превежда от пол. и рус. език поезия и проза. По страниците на „Д.“ Д. Полянов печата през 1895—96 преводи, разкази и стихове. Тук той публикува своя поетичен манифест „Срутените кумири“. Сътрудник на списанието е и Ц. Церковски („Молепсаний“, бр. 7—8, 1891). В последните год. на „Д.“ участвуват А. Страшимиров с псевд. Босилко и Мирьо и П. К. Яворов. Тук са публикувани статията на Страшимиров „Тъмното царство и грядущето сияние“ и едни от първите стихотворения на Яворов, подписани с инициали П. Кр. („Пред тъмничний зид“, 1896, кн. 9—10; „Пролетната жалба на орача“, 1896, кн. 11—12). В „Д.“ намират място и много преводи на художествени произведения от Л. Н. Толстой, М. Е. Салтиков-Шчедрин, Ив. С. Тургенев, В. Г. Короленко, Ф. Ив. Успенски, В. М. Гаршин, Фр. Шилер, Ги дьо Мопасан, Ем. Зола, А. Доде, Т. Худ и др. В рубриката „Книжнина“ се рецензират Вазови разкази на социални теми („Коледен дар“ и „Пейзажът“), разглежда се „Крайцерова соната“ от Л. Н. Толстой, правят се критични бележки за новоизлезли книги. В списанието Бакалов пише отзиви за книги, където разглежда моменти от развитието на соц. идеи в Б-я. В лит. отдел участвува и Благоев с бележки за разказите на Влайков и с критика на студията на Ив. Вазов за Хр. Ботев. *ев*

„ДЕННИЦА“. Месечно лит. списание. Излиза в С., ян. 1890 — дек. 1891, по 12 кн. год. Ред. Ив. *Вазов*. Издава книжарницата на Ив. Г. Касъров. Едно от първите чисто лит. списания в Б-я. Вазов го замисля като продължение на сп. „*Зора*“, но тъй като издателят не се съгласява да поеме и нейните дългове, то е подновено като самостоятелно издание с формата и съдържанието на „Зора“ и кръстено на името на Априловата „Денница“ — синоним на „Зора“. Съдържа художествени произведения и статии (предимно оригинални) и отдели за критика и библиография и за вести из книжовния свят. Освен Вазов в него сътрудничат К. Величков, Ст. Михайловски, Т. Г. Влайков, П. П. Славейков, Ив. Д. Шишманов, Ст. Заимов и др. Тук отпечатва първите си разкази М. Георгиев („Кърваво примирие“ и „След войната“). Основна линия в лит. практика на списанието е критическият реализъм. На неговите страници излизат за пръв път разкази като „Епоха-кърмачка на велики хора“, „Сладкодумен гост на държавната трапеза“ и „Тъмен ге-

„Детска радост“

рой“ от Ив. Вазов, „С тебешир и с въглен“ от М. Георгиев и „За чича Стайка“ от Веселин (Т. Г. Влайков). По повод на разказа „Тъмен герой“, в който е изобличен съвременният полицейски терор, Вазов (заедно с издателя Касъров) е извикан в полицията и предупреден грубо да не се осмелява да пише повече против нея. В „Д.“ са отпечатани и първите осем от Величковите „Писма от Рим“. Тук излиза и Вазовият пътепис за Русия, скрит зад неизразителното заглавие „Извън България“ поради русофобската атмосфера на Стамболовия режим. През 1907 Вазов и Шишманов се готвят да подновят издаването на „Д.“, но проектът остава неосъществен.

мц

„ДѢТСКА ПОЧѢВКА“. Месечно илюстровано списание за деца. Излиза в С. и за известно време в Пловдив, 1909—1923. От 1913 до 1919 не се издава. Ред. Г. Балтаджиев, П. Чукурлиев, Ст. Василев. Осигурява на своите редовни абонати като премия приложение цветни картини. „Д. п.“ е едно от първите многоцветни детски списания в Б-я. Страниците му се изпълват с художествени четива, стихове, приказки, ребуси, гатанки и хумористични творби. Редовно се поддържат т. нар. весели странички. В тях има приказки в картинки, хумористични стихове и забавни анекдоти. Поезията е застъпена с творби от Ц. Церковски („Дядо Мраз“, „Заю кум“), Ц. Калчев („Добре дошли“), В. Иванов („На разходка“, „Баба иле на гости“), Тр. Симеонов („Сбогом, сбогом. . .“). Постоянни сътрудници освен споменатите са и Н. Монев, Ч. Н. Чендов, художникът Н. Петров. „Д. п.“ разнообразява своето съдържание особено след войните и постига добро равнище по отношение на полиграфическите качества и художественото оформление.

мв

„ДѢТСКА РАДОСТ“. Илюстровано списание с приказки за деца и юноши от 9 до 14 год. Излиза в С., 1910—1947, месечно по две кн. Издава Интернационалната книжарница на Ив. х. Николов. Основател и пръв ред. е Хр. Т. Хаджиев. През 1923 в редакцията влиза *Ран Босилек*, който остава гл. ред. на списанието до неговото спиране. „Д. р.“ е едно от най-популярните детски списания в Б-я. Съдържа предимно художествено четиво — приказки, разкази и стихотворения. Обединява усилията на най-добрите бълг. писатели и художници. В списанието поместват стихове Д. Габе, Калина Малина, Ел. Багряна, Ас. Разцветников, Н. Фурнаджиев, Хр. Радевски, В. Ив. Стоянов, Чичо Стоян (Ст. М. Попов), Мл. Исаев, Д. Пантелеев, Л. Станчев и др. В нач. на 20-те год. Гео Милев печата в него голяма част от стихотворенията си за деца. С разкази и приказки на „Д. р.“ редовно сътрудничат Елин Пелин, Д. Калфов, К. Константинов, А. Каралийчев, Н. Райнов, Й. Йовков, Г. Караславов, Св. Минков, Ем. Коралов, Г. Райчев и др. Централно място в списанието заемат творбите за деца на Ран Босилек — стихотворения, приказки и хумористични разкази. Особено известни и любими на децата са неговите „Писма на Патиланчо до Смехурко“, както и веселите истории за Крачун и Малчо от Д. Подвързачов. „Д. р.“ публикува и най-добрите произведения за деца от световната литература. На неговите страници фигурират имената на Л. Н. Толстой, А. С. Пушкин, А. П. Чехов, К. Ив. Чуковски, С. Я. Маршак, Х. Андерсен, Братя Грим, М. Твен, В. Юго, Е. де Амичис, Х. Мало, П. Мериме и др. „Д. р.“ доставя наслада на децата и с богатия си илюстративен материал. Това е първото детско списание, което се илюстрира от бълг. художници, главно В. Лазаркевич, Г. Атанасов, а също и Д. Гюдженов, Ал. Божинов и др. С богатия си художествен материал списанието развива у малките си читатели

„Детски свят"

чувството за хубаво и добро, научава ги да обичат бълг. писател и художник, запознава ги с именити чужди писатели. Като приложение на списанието излиза в. „Врабче".

ец

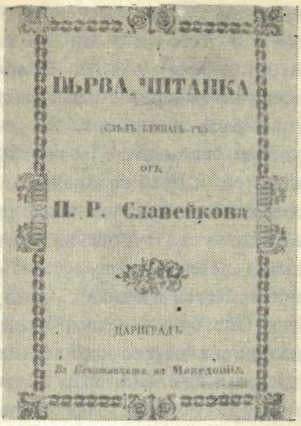
„ДѢТСКИ ЖИВО̀Т". Месечно детско-юношеско списание за култура и възпитание. Излиза в С., 1930—1947. Ред. Л. Георгиев и Г. Василев. От год. I, кн. 6, с подзагл. „Списание за деца и юноши". От год. VI без подзагл. и с приложения към всяка книжка — цветни картини, папка, календар и др. Един брой (год. VII, кн. 8) е посветен на В. Левски по случай 100-год. от рождението му. Основна задача на списанието е обучението и възпитанието на децата чрез материали от всички области на науката и живота. Всяка книжка има следните отдели: 1. Исторически (зав. Змей Горянин) — съдържа разкази за Исперих, Левски, Бачо Киро, Кочо Чистеменски, братя Жекови, Отец Паисий, Г. С. Раковски и др. 2. Научен — предлага четива из областта на географията, етнографията, зоологията, ботаниката и др. 3. Детска страница — печатат се произведения на ученици. 4. Игри и забави, ребуси, гатанки, любопитни факти и др. „Д. ж." включва богат художествен материал, предназначен да култивира полезни навици и добродетели у децата. Рядко се публикуват религиозни разкази и легенди. С приказки, басни, стихотворения и др. сътрудничат изтъкнати бълг. писатели: Елин Пелин, Ел. Багряна, Д. Габе, Ст. М. Попов (Чичо Стоян), Й. Стубел, Тр. Симеонов, Ас. Разцветников, В. Паспалеева, В. Павурджиев и др. Поместени са преводни творби от Л. Н. Толстой, Х. Андерсен, К. Колоди и др., както и голям брой преводи и побългарявания от нем., срб., еспер. и др. Списанието е богато илюстрирано от известни художници: Ц. Лавренов, Н. Тузсузов, В.Стоилов, Ил.Бешков, В. Лазаркевич и др

кб

„ДѢТСКИ СВЯ̀Т". Списание за деца. Излиза в С., 1921—1944, по 10 кн. год. Издава Кооперативно д-во „Учител". Ред. Ив. Пенов, Д. Чолаков, Хр. Спасовски, Тр. Симеонов, Ст. Чилингиров и Зл. Чолакова. „Д. с." е с приложение — многоцветни картини и др. (към год. XX — в „Детски свят", към год. XXII и XXIII — в. „Звънче"). Списанието има подчертано реалистичен характер и преследва определени възпитателни цели. Дава четива от всички области на знанието — история, география, етнография, естествена история, — както и лит. материали, подбрани с възпитателни задачи. Стреми се да подпомага у-щето. Съзнателно се избягват фантастични и религиозни четива. В началните години се отделя място и за практически съвети и любопитни факти. С приказки, разкази и стихотворения в него сътрудничат А. Каралийчев, Ст. М. Попов (Чичо Стоян), В. Паспалеева, Л. Станчев, Тр. Симеонов, Д. Габе, Ас. Босев, Ат. Душков, Й. Стубел, Н. Фурнаджиев, Хр. Радевски, Ас. Разцветников, Калина Малина, Ст. Чилингиров, К. Христов, Ел. Багряна, Ст. Ц. Даскалов и др. В „Д. с." се печатат стихотворения от Ив. Вазов („Да работим", „Раковски", „Поточе" и др.), П. К. Яворов („Жалба на чужбина"), както и откъси от повестта на Л. Каравелов „Българи от старо време". Списанието помества преводи и преработки на произведения от Л. Н. Толстой, Х. Сенкевич, О. Уайлд, М. Твен и др.

кб

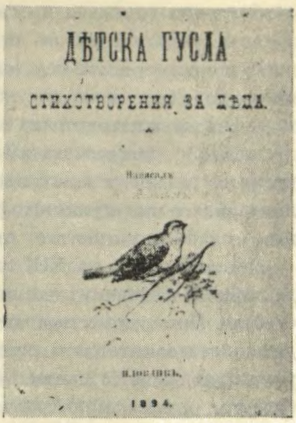
ДѢТСКО-ЮНОШЕСКА ЛИТЕРАТУ̀РА. Органически дял от общата художествена литература — словесни художествени произведения, написани за деца и юноши. В по-широк смисъл в нейния обсег влизат и произведенията на детско-юношеското четиво (написани по начало за възрастни, но достъпни и за малките читатели, а понякога и в известна

П. Р. Славейков. „Първа читанка“

Ив. Вазов. „Стихотворения за малки деца“

К. Величков. „Детска гусла“

степен приспособени за техните идейно-възпитателни и художествени интереси). Наченките на Д.-ю. л. се крият в дълбока древност; те имат фолклорен произход. За пръв път в Б-я фолклорни творби за деца и юноши са публикувани от Д. и К. *Миладинови* в „Български народни песни“ и от Л. *Каравелов* в „Памятники народного быта болгар“ (1861); в науката най-напред обръща внимание върху тях Ив. Д. *Шишманов* (1889). Типични жанрови форми на този фолклорен дял са приказките и басните (с подчертано поучителен характер и обикновено с герои деца или юноши), люлчените песни, гатанките, скороговорките, броилките и др. Като религиозно-назидателно четиво през средновековието се използуват притчи от Библията и Евангелието, *апокрифи* — „Детство Исусово“, „Ходене на Богородица по мъките“ и др.

Лит. произведения, специално написани за деца и юноши, се явяват през епохата на Просвещението, а в Б-я през Възраждането. Те възникват в резултат на новите, буржоазно-демократични възгледи за образованието и за специфичните особености на детската и юношеската възраст. Физиолози, психолози, педагози установяват наличието на дълбоки качествени различия между психо-физичния свят и духовните потребности у възрастните и у детето и юношата. Оттук се налага идеята да се промени обликът на лит. обучение и да се създаде подходяща, специфична за малките художествена литература. Първите стъпки на Д.-ю. л. в Б-я са органически свързани със задачите на демократизираното светско образование и възпитание на подрастващите: „Рибният буквар“ от П. *Берон* (1824), „Славеноболгарское детоводство“ от *Неофит Хилендарски-Бозвели* и *Ем. Васкидович* (1835), „Български буквар“ от Г. Бусилин (1844), „Другар на детцата“ от П. *Каляндж*и (1863) и пр. Лит. изкуство за малките се заражда от учебно-педагогическата книжнина.

В периода до освобождението от османско иго дейците в тази област, започнали с преводни и побългарени произведения, се насочват към фолклора и създават оригинални бълг. творби. По дух и съдържание Д.-ю. л. през Възраждането е в органическо родство с литературата за възрастни. Опира се на прогресивните патриотични, демократични и хуманистични традиции, установени от делото на Паисий Хилендарски, Софроний Врачански, Н. Бозвели, Г. С. Раковски, Д. Чинтулов, П. Р. Славейков, Л. Каравелов, Хр. Ботев и др. Нейният патос се определя от лозунга на „История славеноболгарская“: „Ти болгарине, . . . знай свой род и язик и учи се по своему язику!“ Това е патосът на формиращата се бълг. нация, която се бори за своето самобитно развитие, полит. свобода и държ. независимост. Главни мотиви във възрожд. Д.-ю. л. са: всеотдайна любов към бълг. народ, отечество, природа, език, нрави, обичаи, народно творчество, силен стремеж към просвета и култура, преклонение пред героичното народно минало, култ към

свободата и човешкия прогрес. Поради цензурните ограничения от страна на полит. власт и реакционната педагогическа политика на чорбаджиите не се допускат произведения за деца с ярък патриотичен характер. В Д.-ю. л. заедно с прогресивната насока по онова време се създава и консервативно-реакционна линия, която има ограничени размери и упражнява слабо въздействие върху младежта.

Докъм средата на XIX в. в Д.-ю. л. дидактичният компонент доминира над художествения. По художествен метод тя е предимно сантиментална и романтична. В жанрово отношение се движи главно в кръга на баснята, разказа, приказката, диалога, краткото лирично стихотворение. Почти едновременно с театъра и драматургията за възрастни възникват детско-юношеската драма (училищните диалози) и училищният детско-юношески театър. Определена тенденция да се премине към по-висок етап в развитието на Д.-ю. л., в която художествеността да абсорбира в себе си школския рационализъм и дидактизъм, се забелязва през 50-те год. на м. в. През 1852 П. Р. Славейков проектира издаването на „Балканска пчелица за българските дечица“ „като периодическо списание“. Този проект осъществява едва през 1871 със сп. „Пчелица“. Някои от подготвените за „Балканска пчелица...“ разказчета, легенди, приказки той помества в сбирката „Смесна китка“ (1852). През с. г. в „Басненик“ печата и свои авторизирани басни. По-късно издава в побългарен вид „Робинзон на острова си“ (1869), сб. „Кратки приказки за децата“, „Три приказки за децата“ (1870) и пр. С разностранното си оригинално и преводно писателско дело, голямо по обем и значение, Славейков полага основите на лит. изкуство за малките в Б-я. Доразвивайки творчески традициите, набелязани от предходниците, той създава редица произведения с трайна идейно-художествена стойност, очертава верен път за по-нататъшното прогресивно развитие на Д.-ю. л. — като изкуство, а не като форма на педагогическо наставничество. П. Р. Славейков съзнава, че това изкуство трябва да е съобразено с особеностите и потребностите на детско-юношеската възраст, да задоволява преди всичко специфичните идейно-житейски, битово-психологически и етично-естетически нужди. По тази причина той разширява и възрастовия кръг на Д.-ю. л. — твори и за най-малките. В този дял на литературата Славейков работи и след Освобождението. В написаните през това време стихотворения той внася по-осезателен социален и даже полит. елемент. През 1888 издава антологичен сб. „Дребни стихотворения за децата в отделенията“. В златния фонд на Д.-ю. л. влизат негови стихотворения като „Ябълки червенки“, „Пенчо бре, чети!“, „Татковина“, баснite „Петел и елмаз“, „Орел, рак и щука“ и др. Със сп. „Пчелица“ той поставя здраво начало на детско-юношеския лит. периодичен печат в Б-я. Измежду Славейковите съвременници особено жив интерес към Д.-ю. л. проявяват Л. Каравелов и Хр. Ботев. Те смятат, че истински творби за малките ще бъдат създадени в Б-я само в условията на национална свобода и държ. независимост. Критикуват остро онези преводни и оригинални произведения, в които се прокарват християнско-примиренчески и консервативни идеи. Ратуват за самобитна Д.-ю. л., пропита от народностен дух и борчески социално-патриотичен патос, която дава на младежта прогресивно възпитание и положителни знания за света и обществото. Л. Каравелов участвува активно в поредицата „Детска библиотека“ (1871—75), която си поставя задача да отговори на повишения интерес у младите към положителните науки. Сам съставя книжките „За въздухът и за неговото влияние на животните и растенията“. „За топлината и за светлината, или що е живот“. Превежда от рус. език „Разкази за небето и земята“. С тази си дейност той става родоначалник на оригиналната научно-популярна художествена литература в Б-я.

В периода след Освобождението настъпват значително по-благоприятни условия за развитие на Д.-ю. л. Тя се изправя пред нови истор. задачи, които променят коренно нейния идейно-тематичен облик. Получава възможност за несравнено по-широко и системно възпитателно въздействие върху подрастващите поколения. Силно се увеличава броят на детско-юношеските списания. Явяват се дори детски вестници. Бързо расте количеството на издадените книги. Умножава се и се подобрява превеждането на творби за деца и юноши от чужди литератури. В тази област заработват фаланга писатели и педагози, вкл. и крупни художници на сло-

вото. Въпреки това Д.-ю. л. задълго още остава свързана с образователно-възпитателните задачи на у-щето. Поради тази причина главни нейни труженици до I световна война са учители от основните училища. Възрожд. тема за учение и просвета се преосмисля под влияние на новите материални, социални и културни интереси на различните класи в буржоазното общество. С развитието на капитализма и зараждането на пролетариата в Д.-ю. л. започват да се поляризират двете противоречиви тенденции — буржоазно-реакционната и прогресивно-демократичната. Поради силните възрожд. традиции и рязкото антикапиталистическо настроение на широките народни маси приоритет има патриотично-демократичната и социално-хуманистичната насока на творчество. С нея свързват името си и най-талантливите писатели — П. Р. Славейков, Ив. Вазов, К. Величков, Ц. Церковски, Елин Пелин. През този период активно творят и близките до народните тежнения писатели — В. Попович, Ст. М. Попов (Чичо Стоян), Ц. Калчев, В. Ив. Стоянов, Ст. Дринов и др.

Първата книга за деца и юноши, публикувана в Б-я след Освобождението, е стихосбирката на В. Попович „Детска гусла“ (1880). Три години след нея Вазов издава „Стихотворения за малки деца“. През 1894 К. Величков печата своята „Детска гусла“. До края на века излизат и други книжки със стихотворения, разказчета, приказки. Истор. облик на Д.-ю. л. през този период обаче очертават посочените три стихосбирки. За В. Попович е характерно непосредното лирично отношение към бълг. отечество и природа, към ученолюбието и християнските добродетели. У К. Величков наред с тези мотиви се разработват и мотивите, свързани с родителското чувство, с любовта на детето към майката. А у Ив. Вазов идейно-емоционалният свят на детето и юношата се изгражда върху широкия диапазон на патриотичното чувство и съзнанието за граждански дълг, като се разработват и мотиви, свързани с героичното минало. Вазов иска да внуши по-силно от предходниците и съвременниците си възрожд. демократизъм и хуманизъм у подрастващите поколения, да възпита у тях преклонение пред добродетелите на трудовия народ, да ги убеди в истор. необходимост на всенародния стремеж към просвета и културен прогрес. Особено характерни за неговото творчество са стихотворения като „Песента на синчеца“, „Чети, говедарче“, „Да работим“, „Аз съм българче“ (писано към края на живота му) и др. Стилът на Вазов е ярко образен и емоционален, наситен с елементи от народно-поетичния език. Неговите стихотворения се отличават с естествен строй, богата строфика и музикална интонация. У Вазов сравнително по-осезателно се чувствува откъсването на Д.-ю. л. от ограниченията на прекия дидактизъм и от консервативните представи за религиозните добродетели. Поетът най-вече допринася за нейното сближаване с литературата за възрастни. През този период в кръга на детско-юношеското четиво се включват произведения като „Нещастна фамилия“ от В. Друмев, „Маминото детенце“ и „Българи от старо време“ от Л. Каравелов, Ботевите песни, „Изворът на Белоногата“ от П. Р. Славейков, „Немили-недраги“, „Чичовци“, „Под игото“ от Ив. Вазов, „Бай Ганьо“ от Ал. Константинов, „В тъмница“ от К. Величков и др. След Вазов със своя новаторска тематика, ярка художествена образност и поетичен стил нови върхове бележи творчеството на Ц. Церковски и Елин Пелин. И двамата са свързани главно с живота на селото, познават добре социалните противоречия в условията на капитализма. Като основен метод у тях се налага критическият реализъм. В своите лирически песни, написани в духа на детския фолклор, Церковски пренася малките читатели в света на селския бит — сред природата, земеделския труд и грижи, домашния бит и семейните отношения. В изображението на народното селско дете и на неговия патриархален свят поетът внася нотки на идилично разхубавяване и сантиментална емоционалност. С по-голямо идейно-тематично разнообразие и художествена сила се отличава детско-юношеското творчество на Елин Пелин. В него лирично-поетичното се редува, а нерядко се и съчетава с остроумно-хумористичното, с комичното. Лиричният герой у Елин Пелин се отдава понякога на мисли и чувства, които говорят за по-зряло човешко самосъзнание. „Да се уча, да работя — тъй разбирам аз живота“ — заявява този герой, който при това се стреми да бъде „пръв в игри и във учение“. У Елин Пелин е силно развито чувството за сезонните промени и

красоти в природата. Тях той възприема не само с жив поетичен усет, но често ги вижда и в оригинални хумористични одухотворения (обикновено под влияние на фолклора). Преживява дори моменти, когато се стреми да вникне във философския смисъл на природните явления, когато се издига до демократично-хуманистично съзнание за обществен дълг. Писателят не скрива от очите на детето социалните противоречия в живота, но не забравя и присъщата на младежката възраст романтична мечтателност. В неговите приказки и разкази за малките се чувствува гласът на народната житейска мъдрост. Своя талант Елин Пелин разгръща еднакво в лирическата песен, поемата, приказката, баснята, разказа, драматичната сценка, романа. По-сложни идейно-възпитателни задачи си поставя в хумористичните поеми и в романа в 2 ч. „Ян Бибиян“ и „Ян Бибиян на Луната“. Реално и приказно-фантастично тук се съчетават в дълбоко жизнено, правдиво изображение, в някои случаи върху романтична художествена основа. След 9 септ. 1944 Елин Пелин създава редица разкази за новия живот, за новия бит на бълг. дете и юноша. С разказчета като „Старата воденичка“, „Всичко ново“, „За пръв път в село“, „Знам и Мога“ писателят тръгва по пътя на соц. реализъм. След П. Р. Славейков и Ив. Вазов Елин Пелин бележи нов, трети етап в развитието на Д.-ю. л. в Б-я.

През периода от Освобождението до I световна война в областта на бълг. Д.-ю. л. работят мнозина автори, предимно учители. Между тях с по-определен творчески облик изпъкват Ст. М. Попов (Чичо Стоян), Ц. Калчев, В. Ив. Стоянов, Ст. Дринов и др. Особено важна организаторска, разпространителска и творчески стимулираща роля играят детско-юношеските списания. Тяхното съдържание има отначало енциклопедически характер. Дълго време в тези списания преобладават преводните и фолклорните произведения. Постепенно в най-добрите от тях вземат връх оригиналните творби от бълг. автори. Най-значителни периодични издания са: „Здравец“ (1881—84) — първото българско детско-юношеско списание след Освобождението, сп. „*Звездица*“ (1892—1911), „*Младина*“ (1891—1915), „Извор“ (1892—96), „*Светулка*“ (1904—47), „*Картинна галерия за деца и юноши*“ (1905—25), „*Веселушка*“ (1908—10), „*Детска почивка*“ (1909—23), „*Детска радост*“ (1910—47), „Теменужка“ (1909—12), в. „Славейче“ (1906—10) и др. В „Теменужка“ за пръв път в Б-я се прави опит да се внесат соц. идеи в Д.-ю. л.

Последиците от I световна война и влиянието на Великата октомврийска соц. революция предизвикват съществени изменения в общественото, културното и лит. развитие на бълг. народ. Работническата класа увеличава силно революционната си полит. активност. През това време партията ясно съзнава належащата необходимост от обособена пролетарска Д.-ю. л. Нейното начало поставят партийните сп. „*Другарче*“ (1919—20) и „*Светлина*“ (1923). След спирането им от властта тяхната линия продължават в. „Детски глас“ (1932—34 и 1937—38) и сп. „Росица“ (1934—44). Пионери в изграждането на пролетарския фронт в бълг. Д.-ю. л. са Тр. Симеонов, Г. Стоилов-Правдин, Н. Вължаров, Г. Караславов, Хр. Радевски, Мл. Исаев, Н. Вапцаров, О. Василев, Ас. Босев, Ст. Ц. Даскалов, Б. Овесянин, художникът Хр. Лозев и др. Пролетарската Д.-ю. л. има класово-партиен характер. Тя издига на качествено ново стъпало демократичните и хуманистични традиции на миналото. Нейни главни герои са пролетарското дете и юноша, които заедно с възрастните си събратя гледат на света и живота от комунистически идейни позиции, вълнуват се преди всичко от борбите, борците, идеалите на пролетариата, ненавиждат смъртно капиталистическото потисничество и експлоатация, мечтаят и се борят за соц. строй. Техен вдъхновителен пример в учението и борбата са съв. деца и юноши, техен обществен идеал — съв. строй. По основния си патос това е литература обществено-активна, социално-изобличителна, борческо-оптимистична, истор. перспективна, окрилена от соц. революционно-хуманистична романтика. Сравнително най-високи творчески завоевания тя бележи в белетристиката на Г. Караславов, в стихотворенията на Хр. Радевски, в поемите на Н. Вапцаров и Ас. Босев.

В периода между двете световни войни в областта на Д.-ю. л. творят и мнозина писатели-демократи и хуманисти, близки на прогресивните народни тежнения. Продължават и обогатяват творчеството си Елин Пелин, Ст. М. Попов, В. Ив. Стоянов, Ст. Дринов. Създават значително дело автори

като Ран Босилек, Д. Габе, Ел. Багряна, А. Каралийчев, Ас. Разцветников. Творби за деца публикуват и Гео Милев, Ст. Чилингиров, Ем. Попдимитров, Ем. Коралов, Св. Минков, К. Константинов, Д. Немиров, Калина Малина, Д. Марчевски, В. Паспалеева, Ем. Станев и др. Разширява се участието на талантливи художници в илюстрирането на детско-юношески книги и списания. Между списанията и вестниците, които имат значение за развитието на демократичната линия на Д.-ю. л. през това време, изпъкват сп. „Светулка", „Детска радост" (започнали да излизат преди I световна война), „*Венец*" (1911—43), „*Детски свят*" (1921—43), в. „Пътека" (1933—36), „*Весела дружина*" (1933—47) и др.

С творчеството на най-изтъкнатите свои представители Д.-ю. л. между двете световни войни се изравнява по качество с литературата за възрастни. Разширява се нейната тематика и проблематика — особено със социално-моралните си въпроси. Разнообразява се в жанрово отношение — развиват се поемата, повестта, романът. Наред със здравите национални традиции за демократично-хуманистичната и социално-борческа насоченост на Д.-ю. л. през този период важна роля играе влиянието на съв. Д.-ю. л. — главно чрез творчеството на М. Горки, В. В. Маяковски, Н. А. Островски, А. П. Гайдар, С. Я. Маршак, К. И. Чуковски и др. Въпреки драстичните усилия на фашизираната буржоазия чрез „законодателни" ограничения спрямо прогресивните детски писатели и чрез щедро парично подпомагане на послушни ней автори да наложи своя, реакционна линия в Д.-ю. л. през тези год. мощно и решително се разраства демократичната, антифашистката и соц. Д.-ю. л., в чийто челен фронт застават писателите-комунисти.

Победата на соц. революция в Б-я създава най-благоприятни условия за развитие и на лит. изкуство за малките. Бълг. народ се изправи пред задачи от епохално значение във всички области на държ., стопанския, културния живот. Пред такива задачи се изправят и художниците на словото, творците на Д.-ю.л. За правилното изясняване и своевременно разрешаване на тези задачи върховна грижа има БКП. Конкретно в тази насока особена заслуга има Г. Димитров. В писмо до бълг. писатели (от 14 май 1945) той начертава цяла програма от творчески задачи, които те трябва да разрешат в условията на соц. строй. В писмото изрично е подчертано и високо отговорното задължение на писателите — да творят „доброкачествена детска и юношеска литература", която да служи като „хляб и въздух" в културно-идеологическото, комунистическото възпитание на подрастващите поколения; тези поколения да бъдат подготвяни като убедени и възторжени строители на соц. живот. Д.-ю. л. се превръща в могъщо оръжие за идейно-естетическо познание, самопознание и самовъзпитание на младежта в комунистически дух. Тематиката и проблематиката на тази литература разраства в непознати за историята й национални мащаби. Главен герой е борецът за социализъм и строителят на соц. общество, ратникът за мир, социална правда и братско сътрудничество между хората и народите, творецът на културни блага и всечовешко щастие. Писателите се обръщат с лице към героичното минало на партията, работническата класа и народа, към епопеята на националноосвободителните борби и въоръжената антифашистка съпротива, към дълбоките извори на българо-съветската дружба и пролетарския интернационализъм, към многообразния и богат живот на детето и юношата. В обсега на този живот се включва домашното и училищното битие на детето и юношата, участието им в младежките организации — „Септемврийче" и ДКМС, борбата им против буржоазните отживелици и опитите за разложително въздействие от страна на империалистическата пропаганда, грижата им за тяхната подготовка като героични патриоти-бранители на соц. родина, на соц. страни и на всички онеправдани хора и народи в света. При такива широкомащабни и сложни задачи творците на Д.-ю. л. съвсем естествено разгръщат своите творчески усилия в посока на всички лит. жанрове, съществуващи в нашата епоха: вкл. романа, драмата, комедията, киносценария, телевизионната пиеса, оперетата, научно-художествената и фантастично-приключенската литература и др. Те се стремят към разширяване и обогатяване на езиково-стилните, изобразително-изразителните художествени средства. С нова сила се изявява талантът на Г. Караславов, Ас. Босев, Хр. Радевски, Мл. Исаев, Ас. Разцветников, Ел. Баг-

ряна, Д. Габе, Н. Фурнаджиев, Н. Ланков, А. Каралийчев, М. Марчевски, Ст. Ц. Даскалов, Ем. Станев, П. Вежинов, К. Калчев, Ем. Коралов. Разширяват и задълбочават в една или друга степен творчеството си Д. Ангелов, Кр. Григоров, М. Грубешлиева, В. Ханчев, Л. Станчев, Ат. Душков, Б. Светлинов, Здр. Сребров, Ал. Муратов, Ив. Мартинов, Ив. Хаджимарчев, Т. Харманджиев, Н. Марангозов, П. Стъпов, Сп. Кралевски, Д. Марчевски, П. Спасов, Н. Месечков, Ив. Василев-Гайдаров. Изявяват се нови поети и разказвачи: Н. Зидаров, Цв. Ангелов, Л. Милева, Ив. Давидков, Г. Авгарски, Г. Струмски, Сл. Хр. Караславов, Б. Несторов, Ст. Дичев, Гр. Угаров, Н. Кехлибарева, Л. Даскалова, Е. Евтимов, Н. Соколов, Ив. Радоев, Ан. Стоянов, Г. Мишев, М. Горчивкин, Ст. Поптонев. В областта на лит. критика и история налагат името си П. Димитров-Рудар, Н. Янков, Ц. Цветанов, Ж. Атанасов, Кр. Генов, Г. Веселинов, В. Александров и др. Значително се повишава материално-техническата база на детско-юношеския периодичен печат. Ведуща роля в него играят в. „Септемврийче“ (от 1945), сп. „Славейче“ (от 1957), „Пламъче“ (от 1945), „Дружинка“ (от 1948), „Картинна галерия“ (от 1957), „Родна реч“ (от 1957), библ. „Славейче“. Създава се специално издателство за Д.-ю. л. „Народна младеж“.

От основна важност за правилното и плодотворно развитие на Д.-ю. л. след победата на соц. революция в Б-я е и Постановлението на ЦК на БКП за състоянието и задачите на детската литература (1953). По набелязаните в него генерални насоки се движи днес и уверено върви напред този жизнено важен дял от бълг. художествена литература.

Лит.: Г. Стоилов. Детска и младежка литература. — Учителска искра, бр. 29—32, 29 март — 12 юни 1920; П. Димитров. Нашата детска литература. Ч. I. 1927; Г. Константинов. Български писатели. Творци на литературата за деца и юноши. 1958; Ж. Атанасов. Детска литература и възпитание. 1960; Л. Станчев и В. Александров. Детска литература. Учебник за институтите за детски учителки. 1961; Н. Янков. Книги, автори и време. 1961; П. Димитров. Г. Михайлова и В. Александров. Детска литература. Учебник за институтите за прогимназиални учители. 1964; Г. Веселинов. Българска детска литература. Христоматия. 1964; Цв. Романска и Г. Веселинов. Към проучване на българския детски фолклор. 1964; Г. Михайлова. Българска детска литература. (учебник на циклостил). 1964; Цв. Ангелов. В минути на размисъл. 1964; Въпроси на детската литература. Сборници. Т. I—VIII. 1964—71; В. Александров. Детска литература. Библиогр. 1965; Кр. Генов. Детската литература през епохата на Възраждането. 1966; П. Димитров-Рудар. Какво да четат децата. 1966; Здр. Сребров. Напречен разрез. 1967; Т. Янчев. Детето, герой на литературата. 1969; Ж. Атанасов. 1. Възпитателни идеи в българската детска литература (лекции на циклостил). 1971. 2. Съвременността и детската литература. 1971; Н. Янков. Детство и детска литература. 1971. *кг*

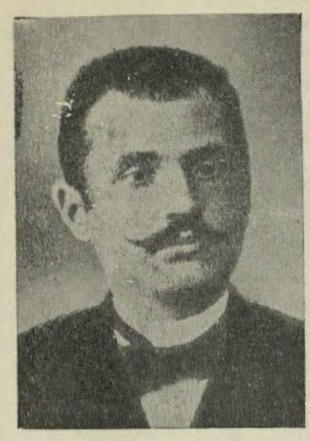
ДЕ́ТСКО-ЮНОШЕСКИ ПЕРИОДИ́ЧЕН ПЕЧА́Т. Както при литературата за възрастни, Д.-ю. п. п. играе ролята на катализатор и стимулатор на лит. процес. Бърз, своевременен разпространител на лит. произведения и на преценките за тях, той им осигурява и най-широка читателска публика, служи като място за естествен подбор на лит. продукция. Поради варварските условия на тур. феодално владичество Д.-ю. п. п. се явява по-късно в Б-я в сравнение с повечето европ. страни. Пръв опит в тази насока прави П. Р. *Славейков*. Той възнамерява от пролетта на 1853 да започне издаването на периодическо списание за деца — „Балканска пчелица за българските дечица“. Тази идея обаче осъществява едва през ян. 1871, когато със сп. „*Пчелица*“ поставя началото на Д.-ю. п. п. в Б-я. През 1872 със сп. „Книжовен имот за децата“ Г. Живкин повтаря в сравнително по-ограничен обсег опита на „Пчелица“. Списанието се печата във Виена. Излизат само 2 кн. с преводно (побългарено) съдържание — разказчета, приказки. В освободена от тур. владичество Б-я Д.-ю. п. п. получава възможност за бързо развитие. През периода 1878—1944 се явяват ок. 100 списания и вестници, повечето от които са с краткотрайно съществуване. Дълго време техните издатели и редактори, а обикновено и автори на поместваните в списанията произведения са по професия учители. Детско-юношеските списания и вестници се поставят преди всичко в пряка служба на училищното обучение и възпитание. С оглед на произхода на поместванията в тях материал списанията от този период се обособяват в две групи: списания предимно с преводни произведения и списания с преобладаващи творби от бълг. автори.

„Здравец"

Те постепенно обогатяват и разнообразяват съдържанието си, подобряват печатарската си техника, поместват повече и по-художествени илюстрации. Най-голяма идейна и художествена стойност имат списанията, в чиято програма залягат прогресивни педагогически и социално-етични възгледи. Значението им за националния лит. процес се определя главно от участието в тях на талантливи бълг. писатели. Първото по време бълг. детско списание след Освобождението е „Здравец". Неговата програма преследва две основни задачи — „забавление и наука на българската младеж" в патриотичен и хуманистичен дух. Излиза в София месечно в обем 16 с. с илюстрации. Първият му брой е от 15 септ. 1881, а последният — от 1 окт. 1884. Негов ред.-издател е Т. Маринов, а сред. — Ан. Безеншек и Хр. П. Константинов. В списанието преобладават преводните произведения, главно приказки, басни, очерци с научно съдържание. След „Здравец" като пионери на Д.-ю. п. п. в Б-я изпъкват сп. *„Звездица"* (1892—1914) — ред. Н. Беловеждов, *„Младина"* (1891—1915), „Извор" (Русе, 1892—95) — ред. Ив. Иванов и Т. Ц. Кръстев, *„Картинна галерия за деца и юноши"* (1905—25) — ред. Г. Палашев, *„Веселушка"* (1908—10) — ред. Елин Пелин, и др. Между списанията предимно с произведения от бълг. автори са *„Светулка"* (1904—47) — редактирано отначало от Г. Стоянов, после от Ал. Спасов и Елин Пелин; *„Детска радост"* (1910—47) — редактирано от Хр. Хаджиев, впоследствие от Ран Босилек; *„Детски свят"* (1921—43) — редактирано от различни педагози и писатели; *„Венец"* (1911—44) — редактирано от Н. Станев, М. Генов и др.

Вестникът за деца и юноши като най-оперативна форма за изява и разпространение на литературата за малките се появява през първото десетилетие на XX в. След неуспешен опит през 1900 с полумесечния детски в. „Здравец" (издаден във Видин от А. Илиев само в един брой) през 1906 в София се създава в. *„Славейче"*. Негови основатели и ред. са Ст. Русев (Дядо Благо) и Ст. М. Попов (Чичо Стоян). Съществува до 1910. Впоследствие излизат в. „Чавче" (1913—14), скоро превърнат в списание — ред. Елин Пелин, в. „Люлка" (1921—22) — ред. Ст. Дринов и С. Андреев, в. „Пътека" (1933—36) — ред. Елин Пелин, Пилигрим (Й. Сливополски) и др., в. *„Весела дружина"* (1933—47) — ред. Ас. Разцветников и Ем. Коралов, в. *„Поточе"* (1927—34) — ред. Тр. Симеонов, Н. Никитов, Ц. Цветанов и др. Наред с тази демократична линия в Д.-ю.п. п. без съществени идейно-художествени постижения се развива и буржоазно-консервативната линия, в началото пропита от натрапчив християнско-хуманистичен морал, а по-късно от патриотарско-фашистки тенденции. Макар и щедро подкрепяна материално от буржоазната държава, тази казионна насока не пуска корени в средите на масовия читател. Начало на Д.-ю. п. п. със соц. характер поставя сп. „Теменужка" (1908—12), редактирано от учителите-социалисти д-р П. Цонев, Ив. П. Орманов, П. Българанов, Ан. Христов, Тр. Симеонов. Списанието определя ясно своето предназначение — да организира „противоположен полюс в детската литература" в Б-я. То се обръща към децата на трудовите хора от града и селото, ратува за реалистична и социално заострена демократична литература, стреми се да внедри у малките читатели соц. идеали. Има отрицателно отношение към приказката, проявява известно недооценяване на художествеността. Десетина год. по-късно в резултат на системните грижи на БКП (т. с.) за възпитанието на децата се ражда първото в Б-я комунистическо списание за деца *„Другарче"* (1919—20) под редакцията на Г. Стоилов-Правдин и при близкото сътрудничество на Тр. Симеонов, Ст. Дринов, Ст. М. Попов (Чичо Стоян), Хр. Лозев — художник, и др. След спирането му от власт-

Васил Дечев

та на негово място партията създава сп. „Светлина“ (ян.—юни 1923). Като редактор участвува и Н. Въжаров. Основна задача на двете списания е чрез идейно наситени лит. произведения, публицистични материали, илюстрации да възпитават подрастващите поколения на работническата класа в комунистически дух, да ги подготвят за бъдещата соц. революция, като надеждна смяна на своите родители. През фашисткия режим БКП продължава при големи трудности да създава свои издания за деца и юноши. Такива са сп. „*Росица*“ (1933—44) — ред. Т. Самодумов, а после Ст. Ц. Даскалов, в. „Детски глас“ (орган на РМС), който излиза на два пъти — през 1932—33 и 1937—38. По същото време в Съветския съюз (отначало в Харков, после в Киев) излиза сп. „Бъди готов“ (май 1929 — юни 1938), предназначено за пионерите — деца на бълг. малцинство в Украйна и на българите-емигранти, преселени там след Септемврийското въстание 1923. В списването му вземат активно участие Кр. Кюлявков, М. Марчевски, Ал. Кетков, Д. Ф. Марков, П. Аджаров и др.

След 9 септ. 1944 Д.-ю. п. п. получава нова насока и най-широки възможности за развитие. Той е поставен в хармония с коренното социално-държавно и културно преустройство в страната — да служи на народното възпитание в соц. дух. Създават се нови списания и вестници с големи тиражи, постоянно се подобряват печатарската техника и художественото оформяване. Използува се богатият опит на съветския Д.-ю. п. п. Обликът на съвременната бълг. детско-юношеска периодика се очертава от сп. „Дружинка“ (от 1948), „*Пламъче*“ (от 1945), „*Славейче*“ (от 1957), „*Картинна галерия*“ (от 1957), „*Родна реч*“ (от 1957), от в. „*Септемврийче*“ (от 1945) и др. Сп. „Йени хаят“ и в. „Йени ъшък“ са предназначени за тур. малцинство в Б-я. Списват се на тур. език. Д.-ю. п. п. в Б-я се ползува с най-широката подкрепа както на многохилядните си читатели, така и на цялата културна общественост, на народната власт и комунистическата партия.

Лит.: Н. Колушев. Нашите детски списания. — Основно училище, Лом, 1896, кн. 6; Сл. Паскалев. Нашата детска художествена литература.— Мисъл, 1907, кн. 5; Н. Атанасов. Детските ни списания. — Учил. преглед, 1908, кн. 1; Н. Никитов. Детските списания. — Бълг. училище, 1930, кн. 7; Постановление на ЦК на БКП за състоянието и задачите на детската литература. — Раб. дело, бр. 364, 1953; П. Димитров-Рудар. 1. Списания и вестници за деца и юноши. — В: Детска литература. Ч. II. 1954. 2. Първи трибуни на пролетарска детска литература. — Лит. фронт, бр. 14, 1957; В. Александров. 1. Първото комунистическо детско списание у нас. — Във: Въпроси на детската литература. Т. I. 1964. 2. Списание „Светлина“. — Пак там, т. II, 1965; Д. Чилингиров. За първите прояви на някои пионери в нашата детска литература. — Пак там, т. II.; Кр. Генов. 1. Списание „Бъди готов“. — Пак там, т. I. 2. Детската литература през епохата на Възраждането. 1966. *кг*

ДЀЧЕВ, Васил Харитев (1866—1941). Роден в с. Чепеларе (дн. град). От 1885 до 1928 работи като учител и чиновник в Анхиало (дн. Поморие), Перущица и на др. места из страната. От 1894 до 1896 е кмет на Чепеларе и допринася много за стопанското и културното му издигане. Налага се като книжовник с подчертан интерес към историята на Среднородопския край и по-специално към живота в Чепеларе в условията на османското владичество, особено през епохата между края на XVIII и нач. на XIX в. Проучванията му съдържат ценен истор. етнографски, географски и фолклорен материал. „Миналото на Чепеларе“ е принос в истор. наука, особено с осветляването на отношенията на османските завоеватели към покорените българи. Д. е използувал автентични извори и устни разкази на отделни лица. Трудът му се отличава с

Георги Джагаров

Г. Джагаров. „Моите песни“

Никола Джеров

добросъвестност, изчерпателност. Д. притежава качества на истински фолклорист, тънък познавач на народната душа, роден разказвач. Това се отнася особено за ония части от книгата, в които се разказват подвизите на Мехмед Синап. В лицето на Д. Родопите намират свой вдъхновен летописец. Редактира първия родопски в. „Средородопски новини“ (1895). От 1903 до 1912 заедно със Ст. Н. Шишков издава сп. „Родопски напредък“. Псевд.: В. Г. Смоленски.

Съч.: Миналото на Чепеларе. Кн. I и II. 1928 и 1936.

Лит.: В. Н. Златарски. Предг. към Миналото на Чепеларе. Т. I. 1928; А. Каралийчев. „Миналото на Чепеларе“. — Свободна реч, бр. 1571, 3 юни 1929; Г. Чичовски. Предг. към Миналото на Чепеларе. Т. II. 1936; Тасо Примо. Васил Дечев. — Родопа в нашата литература. 1947.

мв

30 XI 1995

ДЖÀГАРОВ, Георги Георгиев (14. VII. 1925). Роден в с. Бяла, Сливенски окр. Основно и гимназиално образование получава в Сливен. За участие в антифашистката борба е осъден и лежи в затвора. Печата за пръв път през 1941 в сп. „Българска реч“. Завършва Лит. ин-т „М. Горки“ в Москва. Работи като ред. във в. „Литературен фронт“ и като драматург на Нар. театър за младежта, чл. на ред. колегия на сп. „Пламък“ и „Родна реч“, партиен секретар на СБП, председател на СБП (1966—1972). Чл. на ЦК на БКП от 1966 и зам.-председател на Държавния съвет от 1971.

В първата си стихосбирка „Моите песни“ в лирични стихове поетът пресъздава своите преживявания като полит. затворник. Те са лични изповеди с голяма обществена значимост и резонанс. Д. разкрива не само жаждата за свобода, но и мъжествената решимост на полит. затворници. Още първата стихосбирка очертава Д. като патетичен поет, трайно свързан с най-големите обществени вълнения на времето. Стиховете му са сдържани, пестеливи, с мъжествен ритъм. След „Лирика“ Д. издава стихосбирката „В минути на мълчание“, която е особено характерна за творческото му развитие. В нея той влага мислите, които дълбоко са вълнували поета и нашето общество след Априлския пленум на ЦК на БКП през 1956. Тук се срещаме не само с младежката вяра и воля за честно изпълнение на гражданския дълг, но и с дълбоко творческа проверка. Обогатява се вътрешната същност на неговата лирика. Революционната романтика и комунистическият идеал правят Д. по-чувствителен за нравствената чистота, идейната издръжливост и хуманизма на комуниста. В тези стихове той се откроява като един от най-видните поети на гражданския дълг, на обновителните процеси в нашия живот след 1956. Оттук и вътрешната драматичност в най-хубавите му стихотворения. Непринудено поетът преминава към драмата. Първата му пиеса е „Вратите се затварят“. В нея авторът поставя като централна проблема нравствената чистота и честността на комуниста. Въ-

преки някои слабости с оглед на изграждането на характерите пиесата въздействува с непринудената си лиричност и гражданския си патос. И втората пиеса на Д. „И утре е ден“ е със съвременна проблематика. Но докато в първата пиеса обществените проблеми са заключени повече в психологическите рамки на характера, във втората авторът разкрива релефно и ярко големите промени, които настъпват в нашия живот след Априлския пленум. С публицистична страст Д. посочва жестоката инерция на ограничения начин на мислене, на парадната оптимистичност, на кариеризма, скрит зад бойки принципи. Най-голям успех в областта на драматургията има третата му пиеса „Прокурорът“, в която той цялостно разкрива качествата си на творец и гражданин. Д. отново воюва с отживелиците от култа и с пораженията, които оставя в душите на хората култовският период. В пиесата той създава няколко ярки и интересни образа, чрез които вълнуващо и убедително е посочена социалната и личната драма, която трябва да изживеят някои от преданите борци на партията. Въпреки трагичните конфликти пиесата звучи оптимистично, изпълнена е с вяра както в комунистическата правда, така и в нашия съвременник. Стихотворенията на Д. са преведени на повече от 10 езика: фр., ит., яп., рус., чеш. и др. На чужди езици са преведени и пиесите „Вратите се затварят“ и „Прокурорът“, играна в Лондон, Дания, Румъния, САЩ и мн. др. страни. Засл. деятел на културата (1967), нар. деятел на културата (1971), Димитровска награда (1966).

Съч.: Моите песни. 1954 (2 изд. 1955); Лирика. 1956; В минути на мълчание. Стихове. 1958; Вратите се затварят. Пиеса. 1961; И утре е ден. Пиеса в 8 карт. 1963; Прокурорът. Пиеса. 1965 (2 изд. 1969); Проблемите на живота — проблеми на литературата. 1970.

Лит.: Й. Цонев. Обнадеждаващо начало. — Младеж, 1955, кн. 4; Н. Давидов. За стихотворенията на Г. Джагаров. — Нар. младеж, бр. 112, 26 май 1955; Д. Методиев. Патриотични песни. — Нар. армия, бр. 26, 1955; Минко Николов. Оригинална стихосбирка. — Лит. фронт, бр. 32, 11 авг. 1955; Д. Канушев. Стихове за мъжеството на ремсиста. — Септември, 1955, кн. 11; Мл. Исаев. Нова лирическа сбирка. — Нар. култура, бр. 10, 30 март 1957; Ив. Вандов. Вълненията на поета и тревогите на читателите му. — Младеж, 1957, кн. 6; Ефр. Каранфилов. Лириката на Георги Джагаров.— Лит. мисъл, 1957, кн. 4; П. Зарев. Поезията и гласът на времето. — Пламък, 1957, кн. 7; Б. Делчев. Приливи и отливи на вдъхновението. — Лит. мисъл, 1959, кн. 3; Н. Николов. Малко е да обичаш. — Септември, 1959, кн. 6; Ал. Сегренски. Поезия на нашето време. — Раб. дело, бр. 200, 19 юли 1959; Л. Георгиев. Трима съперници. — Лит. мисъл, 1959, кн. 6; Здр. Петров. Между патоса и позата. — Лит. фронт, бр. 40, 8 окт. 1959. Вж. и в Срещи с големи и малки. 1962; Ю. Вучков. Силата на поета и колебанията на дебютанта. — Септември, 1960, кн. 5; К. Табаков. За човешката, за комунистическата чистота. — Вечер. новини, бр. 2847, 21 окт. 1960; Ат. Натев. Фабулна и „безфабулна“ драматургия. — Лит. мисъл, 1961, кн. 1; Л. Тенев. Поезия и драматургия. — Пламък, 1961, кн. 12; Н. Стоичкова. Горещи сърца. — Нар. култура, 8 септ. 1962; В. Каракашев. „И утре е ден“. — Пламък, 1962, кн. 8; Ю. Вучков. „И утре е ден“. — Септември, 1962, кн. 2; Ст. Каракостов. Доверието в човека и вярата в партията. — Труд, 7 апр. 1963; Ю. Вучков. 1. Искрено и талантливо. — Нар. култура, бр. 24, 13 юни 1964. 2. Бележки за нашата драматургия. — Септември, 1964, кн. 11; Ефр. Каранфилов. Георги Джагаров. — Лит. мисъл, 1965, кн. 2. Вж. и в Български поети. 1965. с. 101; А. Иванова. „Прокурорът“. — Нар. култура, бр. 10, 6 март 1965; Д. Канушев. „Прокурорът“.— Пламък, 1965, кн. 7; Б. Койнов. Смисълът на един успех („Прокурорът“). — Лит. фронт, бр. 43, 19 окт. 1967; П. Зарев. Георги Джагаров. — Родна реч, 1967, кн. 6; Л. Панева. Съвременният герой в най-новата ни драматургия. — Театър, 1967, кн. 6; А. Войникова. Още нещо за Лондон и за „Прокурорът“. — Септември, 1968, кн. 2.

ефк

ДЖЕ́РОВ, Никола Георгиев (4. IX. 1892— 1. XI. 1975). Роден в София в семейство на преселници от Охрид. Завършва слав. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски“. Сътрудничи на в. „Развигор“, „Литературен глас“, „Вестник на жената“ и др. Автор на стихосбирки, сборници с разкази и спомени. Основна тема в творбите му е любовта към родината, родния край, народа и природата. Превежда от фр., рус. и нем. език лирични песни на азиатските народи. Преводите му са събрани в редица антологии, излезли в библ. „Корали“: „Сини часове“ (1922) — яп. лирика, „Миражи на сърцето“ (1936), „Цветът на прасковата (1936) — кит. лирика, „Далечна флейта свири“ (1937) — кит. антология, „Песните на Ямато“ (1937) — яп. антология, „Цъфнала вейка“ (1938) — яп. лирика, „Любов и мъдрост“ (1939) — инд. лирика, „Цветя“ (1939) — песни от Анам. Псевд.: Бойко, Македонец.

Съч.: Благословията над свeта. Троян, 1923; Охридска пролет. Спомени. 1923; На юг. Разкази и спомени из македонския живот. 1928; Пролет край езерото. Стихове. 1930 (с псевд. Македонец). Братоубийството. 1933; Живата легенда на Охрид. 1934; Далечната земя. 1938; Гергьовденски люлки. Стихотворения. 1940.

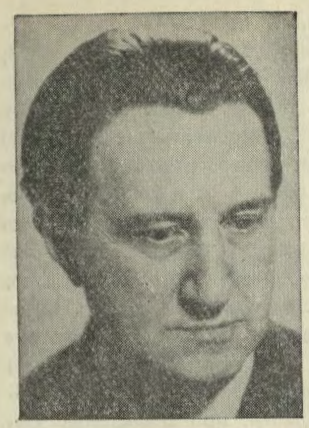
Лит.: Цв. Минков. „Охридска пролет". Спомени от Н. Джеров. — Демокр. преглед, 1923, кн. 10; М. Букурешлиева. „На юг" — разкази. — Македон. преглед, 1928, кн. 2; Хр. Р[адевски]. Преводи — азиатска лирика. — Изкуство и критика, 1938, кн. 1; Г. Томалевски. „Гергьовденски люлки". — Лит. глас, бр. 461, 7 февр. 1940. *лв*

ДЖИНО́Т, Йордан Хаджиконстантинов (ок. 1818—29. VIII. 1882). Роден във Велес. Учи в килийно у-ще в родния си град, в Самоков и в грц. гимназия в Солун. В Самоков даскал Митре го запознава с взаимоучителните таблици на *Неофит Рилски*. Ок. 1840 се установява във Велес. По-късно е учител в Скопие (1848—57), Прилеп (1859—60). Заради борбата му срещу фанаристското духовенство е гонен, затварян и изпратен на заточение в Айдин, Мала Азия (1861—63), откъдето се завръща благодарение на застъпничеството на видни цариградски българи. Става отново учител във Велес (1866—67) и Скопие (1869—70). Дж. се издига между първите дейци на бълг. възродително движение в Македония. Въвежда ланкастерския метод и говоримия език в у-ще, бори се за просвета на роден език. Проповедите, които произнася в черквата и в у-щето, будят националното чувство и патриотичната гордост на българина. Дж. обхожда цяла Северозападна Македония, за да събира старини и данни за съвременното състояние на населението от този край. В резултат от тези пътувания издава и своите географско-статистически описания.

Книжовните занимания на Дж. са част от неговата патриотична просветителска дейност. Той е между най-активните сътрудници на „Цариградски вестник" през 50-те год. Там публикува статии по истор., филол. и етнографски въпроси („Хронология", бр. 91, 1852, „ѣ, ѫ, ѭ литери болгарски", бр. 82—85, 1852; „Обичаи славянски", бр. 101, 1852; „Архиепископия Охридска", бр. 420, 1859), географски очерци („Статистическо описание на Дебърска река в Стара Болгария", бр. 412, 1859; „Статистическо описание на Велешка околия. . .", бр. 422, 423, 1859), съобщения за открити ръкописи (бр. 192, 1854, бр. 471, 1860). Обнародва стихотворения, диалози и др. лит. творби. В срб. сп. „Гласник друштва српске словесности" (1859, кн. 8) публикува открит от него ръкопис. Дж. е автор на първите географски и етнографски бележки за Македония. Неговите описания на градове и манастири съдържат ценни сведения за книжовния живот и у-щното дело, проникнати са с патриотично чувство. Историко-филологическите му идеи се формират под влияние на Г. С. *Раковски*. По въпроса за книжовния език е застъпник на черковнославянската традиция, противник е на членовете. В статията „О церковном или славянском язику" („Цариградски вестник", бр. 69, 70, 92, 1852) той се стреми да докаже тъждествеността на черковнославянския и старобълг. език, като се позовава на Ю. И. Венелин, Раковски, Н. М. Карамзин. Лит. произведения на Дж. принадлежат към дидактичната литература от средата на XIX в., изпълнена с просветителски патос. Прозата му има публицистичен характер. По мотиви и езикова образност стиховете му се свързват с т. нар. *даскалска поезия*. Известно отношение към историята на бълг. драма и театър имат неговите диалози, представяни от учениците му и посрещани с жив интерес.

Лит.: В. Кънчев. Йордан Хаджи Константинов Джинот. — Бълг. преглед, 1896, кн. 4; А. п. Стоилов. Български книжовници от Македония. I. 1922. с. 48—53; Ст. Каракостов. Миналото на театъра в Македония. — Бълг. мисъл, 1942, кн. 4; Ю. Атанасов. Йордан Х. Константинов-Джинот. — Славяни, 1963, кн. 12. *ст*

ДЗЙВГОВ, Георги-Асен Димитров (16.VIII. 1903). Роден в София. Учи в София, Женева, Лозана и Пловдив. Завършва фр. колеж и след това литература и философия в Париж през 1931. Пътува много из Европа и Америка. Работи в бълг. легации в Париж, Милано, Анкара и Техеран. От 1936 до 1948 е първи секретар в М-вото на външните работи, а от 1949 до 1955 — началник на отделение. Сътрудничи на фр. емисии на БТА. Чл. на СБП. Печата най-напред в сп. „Сила". Редовен сътрудник на сп. „Златорог", където са поместени негови стихотворни цикли. Превежда на фр. език стихове от най-големите

Георги-Асен Дзивгов

Крум-Александър Дзивгов

Любен Дилов

бълг. поети, а през последните год. — съвременни произведения: „Тютюн“ от Д. Димов, „Мисия в Момчилово“ от А. Гуляшки. Преводи: Г и дьо Мопасан — „Лоената топка“ (1948), „Избрани съчинения“ (8 т., 1958).

Съч.: Етюди. Стихотворения, 1927; Poètes bulgares. Превод и предговор. 1927.

елк

ДЗЙВГОВ, Крум-Александър Димитров (19. IV. 1895 — 9. VIII. 1936). Роден в София. Завършва естетика и лит. история в Париж и Гренобъл. Във Франция се сближава с Фр. Жан, Ж. Копо, Ш. Пеги и др. представители на фр. литература. През 1914 редактира сборник, посветен на П. П. Славейков. След I световна война става редовен сътрудник на сп. „Сила“, където печата статии за европ. и бълг. писатели. Познава европ. литература и поддържа връзки с писатели и учени като К. Д. Балмонт, Ив. А. Бунин, Фр. Шалда, М. Вайнгарт. Редактира лит. сборници за Л. Леже, проф. Медведев и др. Сътрудничи на „La Bulgarie“ и „La parole bulgare“ с критики. Става жертва на буржоазното „правосъдие“, което се осмелява да изобличи остро в „Покушение срещу българското правосъдие“. Умира в затворническата болница, където е подложен на жесток режим. Смъртта му предизвиква силен протест сред демократичните среди в Б-я.

Съч.: Млади и стари. Политико-обществени наброски. 1924; Покушение срещу българското правосъдие. 1933.

Лит.: В памет на Александър Дзивгов Сб. под ред. на Д. Б. Митов. 1937; Лит. глас, спец. бр. 327, 1936.

елк

ДЙЛОВ, Любен (Любен Дилов Иванов) (25. XII. 1927). Роден в Червен бряг. Първоначално образование завършва в София. През 1939 заминава със семейството си за Германия и през войната живее в Берлин. Завършва бълг. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1954). Работи в СБП. Ред. в лит. притурка на в. „Септемврийче“ — „Родни простори“, сп. „Септември“, „Картинна галерия“. Чл. на СБП.

За пръв път печата разкази през 1951 във в. „Народна младеж“. Първите му работи са предимно очерци, статии и репортажи, посветени на въпроси из съвременния живот. Плод на впечатленията му от пребиваването в Германия по време на войната и разрухата са първите му белетристични произведения — „Гълъби над Берлин“, повест за юноши, и цикъл разкази. Един от тези разкази — „Август загина на война“ — очертава по-ярко профила му, неговия интерес главно към морално-философски въпроси и към развитието на съвременната наука. През 1958 се появява първият му научно-фантастичен роман „Атомният човек“, оценен като една от сполуките на този млад за бълг. литература жанр. Разказите и новелите, събрани в сб. „Почивката на Боян Дарев“, са из съвременния живот и са предимно за трудностите на неговото осмисляне от бълг. инте-

лигенция. Една от повестите в сборника е „Почивката на Боян Дарев“, която получава твърде противоречиви оценки в печата. В романа „Помня тази пролет“ се разказва за първите год. на свободен живот и ентусиазъм след 9 септ. 1944, прави се опит за социално и нравствено осмисляне на характера и съдбата на ремсовото поколение. Д. сътрудничи на детските издания и е автор на много приказки и разкази за деца. Редовен сътрудник е на лит. печат и като публицист. Негови произведения са превеждани на чужди езици.

Съч.: Гълъби над Берлин. 1953; Атомният човек. Роман. 1958; В един пролетен ден. Разкази. 1960; Почивката на Боян Дарев. Разкази. 1961; Коко и Кики. Приказка. 1961; Кладенецът на таласъмите. Роман за деца. 1963; Чуждият човек. Пъстри разкази. 1964; Помня тази пролет. Романтична история. 1964; Човекът, който търси. Научно-фантастични разкази. 1964 (съавт. Д. Пеев и А. Дончев); Многото имена на страха. Научно-фантастичен роман. 1967; Пътят на верността. Разкази. 1967; Тръстиките. Новели. Варна, 1968; Тежестта на скафандъра. Научно-фантастичен роман. 1969.

Лит.: Д. Канушев. Първи уверени стъпки. — Лит. фронт, бр. 42, 1952; Л. Георгиев. За една приключенска детско-юношеска книга („Гълъби над Берлин“).— Септември, 1954, кн. 8; Н. Янков. Белетристиката за деца и юноши. — Лит. фронт, бр. 20, 20 май 1954 (вж. и Нов опит — нови задачи. — В: Книги, автори и време. 1961); Н. Боров. Във вярна насока („Атомният човек“). — Лит. фронт, бр. 12, 26 март 1959; Й. Василев. „Атомният човек“. Роман от Л. Дилов. — Пионер. ръководител, 1959, кн. 5; Б. Нонев. В дирене на съвременността. — Родна реч, 1960, кн. 9; Ем. Прохаскова. Пред прага („Почивката на Боян Дарев“). — Пламък, 1962, кн. 1; Т. Абазов. Завръщане при човека. — Септември, 1962, кн. 9; Ив. Руж. За образа на съвременника. — Пламък, 1962, кн. 12; Б. Нонев. Повестта на Любен Дилов „Помня тази пролет“. — Септември, 1965, кн. 4; Д. Танев. Оръжието на обичта („Кладенецът на таласъмите“). — Учит. дело, бр. 80, 22 окт. 1965; П. Тонков. Аспекти на страха („Многото имена на страха“). — Нар. култура, бр. 40, 7 окт. 1967; С. Янев. „Пътят на верността“. — Лит. фронт, бр. 18, 25 апр. 1968. *тжс*

ДИМИТРОВ, Благой (Благой Димитров Петров) (2. IV. 1931). Роден в с. Протопопинци, Царибродско. Основно образование получава в родното си село, до IX кл. учи в Царибродската гимназия. Завършва гимназия в Тетевен и българ. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1956). Три години е учител в Исперих, след това постъпва на работа във в. „Народна младеж“. Работи последователно в изд. „Народна младеж“, в. „Септемврийче“, командир е по политическата част на младежката национална бригада „В. Левски“ (1965). Ред. е във в. „Йени хаят“(„Нов живот“).

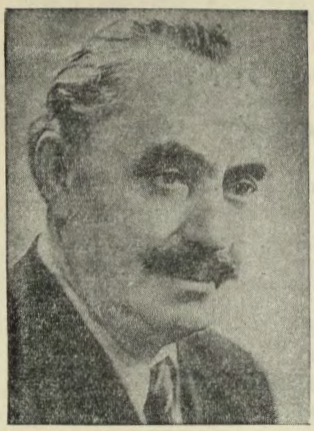
За пръв път печата стихове през 1960. Автор е на няколко стихосбирки, на биографичен очерк за д-р Ст. Черкезов и на документална повест за ген. Вл. Заимов. В стиховете му основно място заемат проблемите на съвременността — тревогите и вълненията на младия човек, любовта и човечността между хората, красотата на техния подвиг.

Съч.: Смола от наранен бор. Стихове. 1959; „Раждане на силата“. Стихове. 1962; Поема за подвига. Биогр. очерк. 1964; Настъпление. Стихове. 1966; Релси. Бригадирски дневник. 1966; Живият мост. Стихове и поеми. 1968; Успокоени мълнии. Стихове. 1969; Генерал Гордост. Документална повест. 1970.

Лит.: Ив. Сарандев. „Раждане на силата“. — Пламък, 1962, кн. 11; Ат. Славов. Разделяне с миналото. — Септември, 1963, кн. 1; Ат. Мочуров. Поетът с тъжна и горда съдба.— Пулс, бр. 9—10, 16 май 1967; Ал. Миланов. Разкриване на опазената същност.— Лит. фронт, бр. 40, 28 септ. 1967; Е. Мутафов. Съдба, благодаря ти за изпитанията! — Септември, 1967, кн. 7. *ас*

ДИМИТРОВ, ГЕОРГИ ЗА ЛИТЕРАТУРАТА. Като обществен деец, като борец против буржоазния строй и фашизма, като ръководител на БКП и на соц. строителство в Б-я през първите години след 9 септ. 1944 Димитров винаги има определено отношение към въпросите на културата, проявява жив интерес към нейните творци, има огромни заслуги за нейното развитие. Отношението му към литературата и към културата изобщо произхожда от неговото цялостно отношение към развоя на обществения живот, от неговата идеология, от цялото му жизнено дело. То се определя от марксистко-ленинското му схващане за изкуството като отражение на действителността, като познание за нея, като фактор за нейното изменение, и част от общопролетарската борба.

Тук има и още един важен момент, свързан с личността на Димитров — с нейната вътрешна същина. Син на бедни родители,

Георги Димитров

Г. Димитров и М. Горки в Москва, 1 май 1934 г.

той е принуден да прекъсне учението си о ще във II прогимназиален клас и да стане печатарски работник. Но любознателното момче, надарено със силен интелект и чувствително сърце, изпитва остър духовен глад. Това, което не може да получи от у-щето, то се стреми да навакса чрез самообразование. Младият Димитров използува всяка свободна минута да прочете нещо — научна книга или художествено произведение. Така, преди може би да разбере теоретически обществено-възпитателното значение на художествената литература, той чувствува наслаждата от нея и тя става за него насъщна лична потребност. Той сам ни е разказал за първите си срещи с нея и с изкуството. „На времето като 16—17-годишен младеж — казва той на вечерята по случай юбилея на А. Будевска — и аз със своята нищожна заплата съм откъсвал няколко лева, за да мога след тежката физическа умора от галерията на театъра да стоя с часове и се възхищавам от играта на Адриана Будевска, на Васил Кирков, на Вера Игнатиева и др., които играеха. С какъв възторг, с какво възхищение и с какво морално удовлетворение съм се връщал в къщи и по цяла нощ не съм могъл да заспя! Какво вълнение, какъв импулс за работа, за учение и вървене напред от тези прекрасни образи!“ (Съч., т. 14, с. 362). С такава искреност и топлота, така емоционално може да говори само човек, който наистина дълбоко е изживял въздействието на художественото слово и на театралните образи и е почувствувал огромната им възпитателна роля. В основата на отношението, което има Димитров към изкуството, лежат непосредствените му естетически изживявания. Затова е така убедително и дълбоко съдържателно това отношение, изработено от личен опит, а не само усвоено теоретически.

Другата отбелязана среща на младежа е с романа на Н. Г. Чернишевски „Какво да се прави?“. Тук вече не се касае само за естетическа наслада, за емоционално вълнение — тук въздействието е дълбоко осъзнато, то има идеен и морален характер, възпитава революционни добродетели. Затова Димитров разказва за него няколко пъти. Споменът за това произведение е заседнал в паметта му и го вълнува като едно скъпо и съдбоносно изживяване. Той признава, че нито по-рано, нито по-късно не е имало произведение, което да е повлияло така силно върху неговото революционно възпитание, както романът на Чернишевски. Негов любимец бил особено Рахметов и Димитров си поставил за цел да бъде „твърд, издръжлив, неустрашим, самоотвержен“, да закалява волята и характера си в борба с трудностите и лишенията, да подчинява личния си живот „на интересите на великото дело на работническата класа“ — да бъде такъв, какъвто му се е представял „този безупречен герой на Чернишевски“ (Съч., т. 10, с. 209—210). Влиянието на „Какво да се прави?“ намира израз после в неговата революционна борба в Б-я и на Лайпцигския процес. Тоя пример е така показателен, че той го разказва и след 9 септ. 1944 на българ. септемврийчета.

Когато говори за художествена литература, изобщо за изкуство, Димитров разбира „не изкуство за изкуството, а изкуство в служба на народа, изкуство за издигане на неговата култура, за неговото възпитание, изкуство за напредъка, прогреса на нашата страна". И сочи за пример и поука ония творци — в миналото и съвременността, — които са „държали високо знамето на истинското изкуство" (Съч., т. 14, с. 361). „Истинско", което той често повтаря, за него значи реалистично, прогресивно, хуманистично изкуство, отразяващо живота, борбите, идеалите на народа и на работническата класа. За развитието на такава литература той полага топли грижи като ръководител на държавата след соц. революция в Б-я. Не случайно едно от първите си писма, още когато е в Москва, той изпраща до СБП. В това твърде известно писмо са набелязани основните задачи, които стоят пред писателите в оня период — но те са меродавни и за днес. То свидетелствува за широкия поглед на Димитров и за съзнанието, че трябва да се създаде една „истинска народна художествена литература", литература с „дълбока правдивост" и „висока емоционалност". Тая литература трябва да развива „преданост и любов към народа и родината", да вдъхновява за „героични подвизи" в областта на труда и културата, в борбата за защита на „народните свободи и права", да възпитава „чувството на славянско единство, на международна солидарност и вечна дружба с нашия освободител, великия съветски народ". Бълг. литература очаква за разработка теми като героичните подвизи на партизаните и на бълг. армия при окончателния разгром на фашизма и Димитров в писмото си поставя като задача на литературата да „бичува всичко гнило и разлагащо здравия народен организъм (паразитизма, вулгарния кариеризъм и дребнавото егоистично политиканство)", да „очиства българския въздух от миазмите на великобългарския шовинизъм и на всяко мракобесие". В същност тук той посочва задачите на сатирата. На друго място изрично подчертава: „Особено необходими са сатирата и хумористът." Най-после изтъква и задълженията на СБП, който е призван да се грижи за развитието на „истинската художествена литература на нова България" и да „поощрява всячески действителните таланти", а с помощта на „здравата литературна критика" „да чисти българската литературна нива от зловредни плевели, да чисти редовете на българските писатели от некадърници, бездарници и всякакъв вид литературни търгаши" (Съч., т. 11, с. 191—192). По тоя начин се изтъкват задълженията и на критиката. На художествената литература Димитров отрежда важна роля в борбата против фашизма и буржоазния строй: да създава, от една страна, отрицателни образи, изобличаващи стария потиснически свят, а, от друга — положителни, героични образи, които биха могли да служат като пример за подражание и да вдъхновяват за борба. Антифашистки задачи стоят и пред лит. критика. В духа на неговите изисквания днес би могло да се прибави и задължението както на художествените творци, така и на критиката да се борят, от една страна, против буржоазната диверсия, от друга — против левия и десния ревизионизъм.

В писмото до СБП, както и другаде, Димитров набляга особено на близост до народа, на вярност към него. От литературата на „нова България" той изисква да има дълбоко народностен характер, да е проникната от патриотична и интернационална идейност и емоционалност. Сам той, където и да е, мисли за Б-я, за своя народ. На Лайпцигския процес със своето държание на „безумно храбрите" не само дава повод да се разнесе името „българин", повтаряно с адмирация по всички краища на земята, но и защищава честта, достойнството на бълг. народ и казва най-хубавите думи за бълг. писменост. Възмутен, че хитлеристкият печат нарича бълг. народ „див" и „варварски", той рязко възразява: „Народ, който 500 години живя под чуждо иго, без да изгуби своя език и националност, нашата работническа класа и селяните, които се бореха и се борят против българския фашизъм и за комунизма — такъв народ не е див и варварски." И заявява пламенно: „Аз нямам причини да се срамувам, че съм българин, и аз се гордея, че съм син на българската работническа класа." Защитил бълг. национална чест, Димитров се връща към далечното минало, за да изтъкне още по-ясно високото духовно равнище на бълг. народ и на неговата култура. С чувство на национална гордост той хвърля в безсрамните очи на хитлеристите огромния

истор. факт, „че много преди времето, когато германският император Карл V говорел — както сам казва — на немски само на конете си, а германските дворяни и образовани хора пишели само на лат. и се срамували от нем. език, във „варварска“ България апостолите Кирил и Методий бяха създали и разпространили древнобългарската писменост“ (Съч., 1953, т. 9, с. 261). С това не само посочва, че в Б-я е съществувала писменост в онова мрачно средновековно време, но, което е по-важно, подчертава демократичния и прогресивен характер на тая писменост, създавана на народен език. В защитните си речи, пак на Лайпцигския процес, той подчертава, че „смисълът и съдържанието“ на неговия живот са комунистическите идеи. Разбирането на това тройно единство: народ — работническа класа — комунистическа идейност определя не само неговото поведение като обществен деец, но и отношението му към художественото творчество изобщо, към изкуството, т. е. — неговите естетически позиции. Основните черти на „истинската художествена литература“, която трябва да бъде създадена в „нова“, т. е. соц. Б-я, са народност и комунистическа партийност. Димитров признава, че изкуството, изобразително и словесно, доставя естетическа — или „висша“ по неговите думи — наслада на човека. Той намира това за необходимо и мисли, че то не бива да се подценява. Но той държи преди всичко на неговата възпитателно-действена роля. „Ние казва той — гледаме на изкуството във всичките негови видове преди всичко като на средство за мобилизиране на моралните, духовните и физическите сили на нашия народ. . .“ (Съч., т. 13, с. 118).

Много по-рано в една реч пред писателите в Москва (28 февр. 1935) Димитров говори за огромната роля, която играе литературата за възпитанието в революционен дух. Той се обръща направо към съв. писатели с позив да помагат с художественото си творчество за възпитанието на революционни кадри. Той припомня как Сервантес с „Дон Кихот“ е дал някога добро оръжие в ръцете на буржоазията в нейната борба против феодализма. Пролетариатът се нуждае от един „малък“ Сервантес, който би му дал подобно оръжие за борба. Димитров изисква от писателите да създават художествени образи — герои, на които работникът би могъл да подражава. Той се обявява рязко против сухата декларативност. „Не е революционен писател този, който само повтаря: „Да живее революцията!“ Революционен писател може да се счита само този, който съдействува за революционизирането на работническите маси, мобилизира ги на борба против врага („Г. Димитров за литературата, изкуството и културата“, 1971, с. 120). А това значи — да създава ярки художествени образи. Тия думи звучат актуално и днес.

За развоя на бълг. соц. култура и литература особено значение има отношението на Димитров към истор. минало и към лит. наследство. На културата от миналото — а това значи и на литературата — той гледа като на високо постижение, създадено от най-добрите синове на народа — постижение, което стимулира духовния растеж на народа и възпитава борчески устреми у него. Разбира се, Димитров изхожда от ленинския принцип за двете култури във всяка национална култура. И винаги, когато говори за култура, той разбира именно оная култура, която е свързана с живота, борбите и идеалите на народа. И тъкмо за нея мисли той, когато изтъква в доклада си пред VII конгрес на Коминтерна през 1935, че „революционният пролетариат се бори за спасението на културата на народа, за нейното освобождение от оковите на загниващия монополистически капитал, от варварския фашизъм, който я насилва“ (Съч., т. 10, с. 115).

С чувството на революционер, въоръжен с метода на марксизма-ленинизма, Димитров умее да види прогресивното, демократичното в творчеството на писателите от миналото — онова, което обогатява душевния живот на борeца, което буди у него копнеж към свобода, което калява неговата борческа воля. Тук не се касае само за писателите, които по пряка линия са свързани с новата соц. литература — каквито са революционните демократи. Тях той цени винаги извънредно високо. Димитров се отзовава с пламенни думи за Хр. Ботев — „ненадминат досега от никой българин“, станал „знаме, което все повисоко ще се развява над нова, демократична България“ (Съч., т. 12, с. 205). Въпросът е за писателите, които нямат нищо общо със социализма, които могат да бъдат и против него, но които в условията на класовото

общество са станали изразители на известни демократични и свободолюбиви идеи или са отразили в изобличителни картини противоречията на това общество. Стихотворенията от Дж. Байрон и Й. В. Гьоте, които Димитров цитира в борбата си против хитлеристите на Лайпцигския процес, и голямата му любов към такъв реалист като О. дьо Балзак показват кои писатели от миналото той цени и какво най-вече търси в творчеството им. Последното художествено произведение, което Димитров чете преди смъртта си, останало недочетено, е романът на Балзак „Блясъкът и мизерията на куртизанките". Очевидно в творчеството на писателите от миналото той търси вярното реалистично отражение на живота, критичното отношение към буржоазните обществени отношения, демократичните тенденции, хуманистичните настроения, копнежите за свобода, вдъхновение за борба.

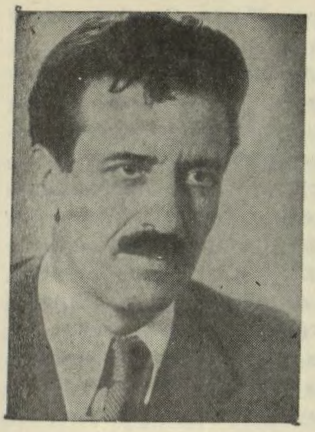
Димитров ни учи да откриваме и да подчертаваме прогресивните моменти в развитието на бълг. литература, да се вдъхновяваме от светлите прояви на народа. Той живее със съзнанието, че сме „даровит . . . способен народ". Героичните дела на бълг. народ и жертвите в борбата трябва да будят национална гордост и патриотични чувства. Без патриотично съзнание — казва той, — без „чувство на национална гордост никой народ не може да върви напред. Не е достатъчно за човек само партийно съзнание, то трябва да бъде свързано с общонационално съзнание и гордост. Българинът да се чувствува като достоен българин, а не като последно колело в цял свят — понижен, унижен" (Съч., т. 12, с. 112). Димитров ни учи да благоговеем пред героичните дела на народа и пред създадената от него култура. След соц. революция той изтъква с патриотична гордост онова, което в най-ново време е създал бълг. народ в лицето на своите най-даровити представители.

Според него дълбоко погрешно и пакостно е презрителното отношение към миналото на народа. Истинският комунист-борец не може да не се интересува от всичко, което неговият народ е извършил и създал в по-ранишни епохи. „Нас ни интересува— четем в доклада на Димитров пред VII конгрес на Коминтерна — всеки важен въпрос не само на настоящето и бъдещето, но и на миналото на нашия собствен народ" (Съч., т. 10, с. 112). Това, което се говори в тоя доклад за национално-революционните борби на бълг. народ и за големите светли личности от миналото, се отнася изцяло и до литературата. Комунистите са длъжни да осветлят миналото на своя собствен народ истор. правилно, в истински марксистко-ленински дух, „за да свържат своята сегашна борба с неговите революционни традиции в миналото", а не да предоставят на фашистките фалшификатори всичко, което е ценно в историята (Съч., т. 10, с. 111). Това положение важи и за лит. история. По тия методологични указания на Димитров марксистко-ленинската лит. история е длъжна да преоцени творчеството на писателите от миналото така, че всичко ценно в него, всичко реалистично, демократично, прогресивно, хуманистично да бъде причислено към здравата основа на бълг. литература, да бъде усвоено критически и върху него да се гради по-нататък. Работническата класа е законна наследница на всичко прогресивно и демократично от миналото, включително и на художествените ценности, създавани в условията на буржоазно-капиталистическото и по-раншното класово общество. Всички дела на Димитров, всички негови изказвания ни внушават повелението да се борим решително против всякакво сектантско отношение към лит. наследство. Нашият верен марксистко-ленински критерий, както и нашето чувство за национална гордост трябва да ни подскажат, че е методологически неправилно и антиисторично да оставяме на реакционната буржоазия и на фашистите големи писатели, създали трайни художествени произведения — само заради това, че намираме у тях известни мирогледни, творчески или идейно-естетически грешки. Повечето от писателите, творили в класовото общество, са изпълнени с противоречия. Дълг на марксическата критика е да не се изгуби в тия противоречия, да намери положителното и него да изнесе на пръв план. Според Димитров в такива случаи не бива да прилагаме шаблони, а да имаме пред вид цялата сложна и противоречива истор. обстановка, при която са творили тия писатели, да имаме пред вид сложността на творческия процес и да открием у тях не това, което ние предварително сме си наумили, че трябва да намерим, а онова, което те в

съответния истор. момент са могли да създадат, и неговите качества да преценяваме. За лит. история и критика се отнася напълно това, което Димитров казва за полит. борба през времето на фашизма: „Ние сме врагове на всяка схематичност. Ние искаме да се държи сметка за конкретната обстановка във всеки момент и във всяко дадено място, а не да се действува по определен шаблон винаги и навсякъде“ (пак там, с. 129). Лит. наследство трябва да се разглежда конкретно-исторически, а не догматически и да се преценява винаги с какво известен писател е допринесъл за прогресивното развитие на националната литература, с какво е помогнал за демократичното и патриотично възпитание на народа, с какво е издигнал на по-високо равнище неговата духовна и специално естетическа култура. Това е в духа на указанията, които ни е оставил Димитров. Това е техният дълбок смисъл. Това не значи обаче, че трябва да се примиряваме с реакционното, че можем да го премълчаваме. Напротив, Димитров изисква решителна борба с него. Сам той изтъква, че в областта на културата преди 9 септ. 1944 са се създали „авгиеви обори, в които много боклук и миазми“ са се наслоили. Всичко това е необходимо да се изчисти с „желязна идеологическа метла“ (Съч., т. 12, с. 397).

Чрез научен, марксистко-ленински анализ ние трябва да разкрием конкретното съдържание, отразено в художественото творчество на писателите от миналото, като го оценим от гледището на прогресивното развитие на народа, на литературата, от гледището на борбата за социализъм и комунизъм. Това е нашият класово-партиен подход. Всеки ред от съчиненията на Димитров, всяко негово дело е израз на дълбока марксистко-ленинска принципност, на борба против всичко реакционно и същевременно на внимателно отношение към всичко, което може да бъде полезно за борбата против стария свят и за осъществяване на социализма. Той изисква от нас принципна критика — но критика чужда на сектантско отношение. Неговите думи, отправени към полит. дейци — „ние искаме да изкореним от нашите редове самодоволното сектантство“, — се отнасят напълно и за лит. историци, теоретици и критици. Положението, издигнато от него — че комунистите, които са „непримирими принципиални противници на буржоазния национализъм във всичките му разновидности“, са чужди на „националния нихилизъм“ (Съч., т. 10, с. 130 и 112), — подсказва ясно какво трябва да бъде нашето отношение към демократичните културни придобивки в миналото. Ние отричаме само реакционната, упадъчната, празната формалистична литература. А всичко, което е създадено в досег с народа и с неговия живот, всичко, което отразява правдиво борбите, чувствата, стремежите на народа в миналото, е наше законно наследство, предадено на работническата класа от историята, от общественото развитие. Преработено критически, усвоено творчески, то се развива по-нататък и върху него се гради новата соц. култура. Така Димитров изразява линията на партията в развитието на литературата и по отношение на културното наследство. Той ни остави много завети, които трябва да изпълняваме. Един от тия завети, особено задължителен за лит. историци и критици, гласи: „Да се учим на безпощадно изгонване, опозоряване и всенародно осмиване на фразата, шаблона и доктринерството“ („Борба на единния фронт против фашизма и войната“, 1949, с. 190). В отношението си към художественото творчество и особено към лит. наследство Димитров се изявява с всичката си сила като творчески марксист-ленинист. Той претворява в Б-я с пределна яснота и категоричност ленинските естетически схващания.

Лит.: Георги Димитров. Съчинения. Т. I—XIV. 1951—1955; Георги Димитров за литературата, изкуството и културата. 1971; Вл. Кунчев. Георги Димитров и въпросите на литературата и изкуството. 1970; Георги Димитров и въпросите на литературата и изкуството. — Лит. фронт, бр. 23 и 24, 8 и 15 юли 1972; Кр. Горанов. Георги Димитров и социалистическата култура. — Септември, 1972, кн. 4; Ал. Дунчев. Георги Димитров: двете алтернативи на художественото творчество. — Септември, 1972, кн. 6; П. Зарев. Политикът и литературата. — Септември, 1972, кн. 6; Хр. Йорданов. Щрихи от духовния образ на Георги Димитров. — Лит. мисъл, 1972, кн. 3; Б. Ничев. Художник на революцията. — Нар. култура, бр. 25, 17 юли 1972; Ал. Обретенов. Разкрепостяване на културата. — Лит. мисъл, 1972, кн. 3; Ив. Сарандев. С любов към писателите. — Лит. фронт, бр. 23, 8 юни 1972; Г. Цанев. Георги Димитров за литературата. — Септември

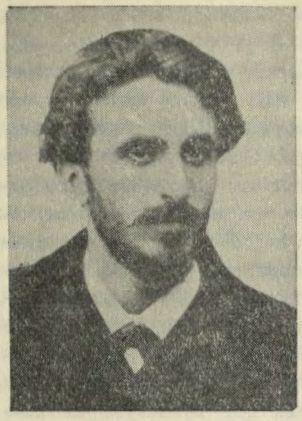

Георги Димитров — Гошкин

1972, кн. 5; Ив. Цветков. Георги Димитров и световният литературен процес. — Лит. фронт, бр. 24, 15 юни 1972. *гц*

ДИМИТРÒВ — ГÒШКИН, Георги (псевд. на Георги Николов Димитров) (21. IX. 1912). Роден във Видин в крайно бедно, но будно работническо семейство. Завършва гимназия в Шумен. От 16-год. възраст се включва в революционното движение — отначало в РМС, а през 1932 става чл. на БКП. Чл. на Окръжния комитет на РМС от 1931, от 1932 е в Окръжния комитет на нелегалния Комсомол. За комунистическата си дейност е съден два пъти — първия път през 1933 по Шуменската военна конспирация е осъден на смърт, но присъдата му е заменена поради непълнолетие с 15 год. строг тъмничен затвор. Втори път е осъден през 1936 на 3 год. затвор. Победата на 9 септ. 1944 го заварва във Варненския затвор. След 9 септ. 1944 Д. е ред. на всекидневника „Народно дело" (Варна) и чл. на Областния комитет на БКП. От 1945 е чл. на Управителния съвет на СБП. Работи като подпредседател на Съюза на журналистите и ръководител на школата за млади журналисти (1947—51). От 1947 до 1952 е хоноруван преподавател по диалектически и истор. материализъм и лектор по естетика във Висшия ин-т за изобразителни изкуства „Н. Павлович", ВИТИЗ „Кр. Сарафов" и др. От 1950 е зам.-гл. ред., а от 1965 до 1967 гл. ред. на в. „Литературен фронт"; секретар на СБП (1958). Председател на Комитета за приятелство и културни връзки с чужбина (1966—74), председател на Националния комитет за защита на мира от 1973. Чл. на ЦК на БКП от 1971, на СБП.

От ранна възраст Г. проявява интерес към науката и изкуството, увлича се от логиката, математиката, историята, литературата, театъра. Още с първите си стъпки в комунистическото движение заработва активно за усвояване на марксизма-ленинизма, става негов ревностен пропагандист. Особен интерес проявява към въпросите на философията и естетиката, към методологически и теоретически проблеми. Като полит. затворник сътрудничи на нелегалните издания в Соф. затвор „Пламък" и „Жупел". За пръв път публикува няколко статии през 1938 във в. „Заря" с псевд. Георги Енчев, подпомогнат от Т. *Павлов,* с когото се запознава в нелегалност. Между Т. Павлов и Г. се създават тесни дружески отношения. Г. сътрудничи на сп. „Философски преглед", печата свои работи в сборника на Т. Павлов „Нация и култура". През 1940 излиза брошурата му „По някои основни въпроси на теорията на отражението" с подпис Георги Грънчаров. През год. на народната власт Г. работи активно като философ, лит. и театрален критик и журналист. Участвува в много дискусии от национален и международен характер, в които отстоява позициите на партийността и народността, на соц. реализъм в литературата и изкуството. Неговият принос е главно в областта на теорията и методологията. Литературно-критичните му статии и оценки се отличават със своя обобщаващ характер, с разкриване същността, закономерността на отделните явления. През 1948 излиза от печат кн. „Мироглед и художествен метод", в която в светлината на ленинската теория на отражението и на трудовете на Т. Павлов по тези проблеми Г. разглежда същността на мирогледа и на художествения метод и отношенията между тях. В „Единство и дискусии", „Въпроси и книги на социалистическия реализъм", „Проблеми на художествената специфика" той дискутира по въпросите на соц. реализъм, разглежда спецификата и относителната самостойност на литературата и изкуството, дава оценка на отделни творби на бълг. писатели, кинодейци и пр. В труда си „Класова идеология и литература" Г. разкрива същността на буржоазната идеология през различните етапи от развитието на капиталистическото общество,

Димитър Димитров

различните форми на проникване и влияние на тая идеология в литературата и изкуството на соц. страни. С цялата си обществено-политическа и лит. дейност Г. воюва страстно за победата на социализма и комунизма, за утвърждаването на социалистическо-реалистичното творчество. Засл. деятел на културата (1963), нар. деятел на изкуството и културата (1974).

Съч.: По някои основни въпроси на теорията на отражението. 1940 (псевд. Г. Грънчаров); Мироглед и художествен метод. 1948 (псевд. Г. Сугарев); Единство и дискусии. 1958; Партията и литературата. 1959; Въпроси и книги на социалистическия реализъм. 1960; Проблеми на художествената специфика. 1961; Въпроси на философията, естетиката, критиката. 1962; Класова идеология и литература. 1963; Приемливо и неприемливо. 1966.

Лит.: Б. Ценков. За предмета на изкуството. — Филос. мисъл, 1959, кн. 5: В. Йосифов. По пътищата на съвременността. — Пламък, 1961, кн. 10; А. Тодоров. Призив за голям разцвет. — Лит. новини, бр. 4, 1961; Т. Павлов. Предговор към Въпроси на философията, естетиката, критиката. 1962; А. Тодоров. Единство на светоглед и художествен метод. — Ново време, 1963, кн. 2; В. Колевски. На преден пост. — Септември, 1964, кн. 4; П. Пондев. Позиции на класов и партиен подход. — Раб. дело, бр. 96, 1964; П. Данчев. 1. Отражение и творчество.— Пламък, 1964, кн. 11. 2. Извън пределите на изкуството. — Пламък, 1965, кн. 7; В. Кунчев. Новаторство и съвременност („Приемливо и неприемливо"). — Пламък, 1967, кн. 8.

вк

ДИМИТРÒВ, Димитър Добрев (1876—20. IV. 1902). Роден в Бесарабия в семейство на българи. Преди Освобождението родителите му се установяват в Лом, където Д. завършва основно образование. След това учи във Видин и Русе. Като гимназист чете извънредно много научна и художествена литература. Самостоятелно научава чужди езици. Запознава се с трудовете на Г. В. Плеханов и стига до идеите на социализма. Следва философия във Висшето у-ще в София (дн. Соф. ун-т „Кл. Охридски") и става един от организаторите на прогресивното студентство. С полемичните си статии и фейлетони по литературно-научни и обществени въпроси в соц. органи „Народ", „Ново време" и др. (под псевд. Sylwek) се налага като един от най-надеждните млади соц. публицисти и лит. критици. Същевременно организира и синдиката на соф. печатарски работници. При разгорялата се полемика между революционните марксисти и опортюнистите от „Общо дело" обаче застава на страната на общоделците, превежда „Предпоставките на социализма" от Е. Бернщайн. Но не престава да се бори против враговете на работническата класа и да вярва в соц. идеал. „Жълтата гостенка", настанила се у него още от ученическите му год., го покосява на 26-год. възраст в Шумен.

Лит. наследство на Д. обхваща неголям брой литературно-критически статии и фейлетони, полемики и рецензии (превел е и няколко научно-философски книги). Най-напред заедно с Д. Благоев и др. бълг. марксисти той излиза със статии в защита на марксическата философия и на социализма изобщо, като отговаря на бълг. критици на социализма. Отстоява и марксическите си естетически възгледи, като воюва срещу индивидуалистично-формалистичните концепции на д-р К. Кръстев, П. П. Славейков и др. Негови учители в естетиката и лит. критика са рус. революционни демократи и главно Плеханов. Д. разглежда литературата и изкуството като отражение на обективната действителност и като средство за въздействие върху обществото. Защитник е на реалистичната литература, която не може да се създаде без ръководна идея. А тенденциозността, присъща на всяко произведение, щом е в съгласие с прогресивните тенденции на общественото развитие, не пречи, а напротив — спомага за създаването на правдиви и художествено пълноценни образи и картини.

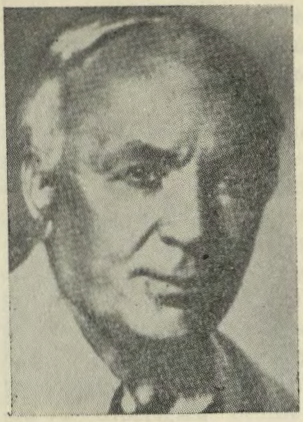
Писателят не само трябва да разкрива истината за миналото и настоящето, но и да показва бъдещето. Критикът-социалист се доближава до мисълта за нова, реалистична и перспективна соц. литература. А за да докаже и да илюстрира значението на „ръководящата и свързващата идея", на мирогледа на твореца, той посочва идейното развитие на писателя А. *Страшимиров*, който при несъмнения си талант не дава онова, което би могъл да даде, поради липсата на стабилен мироглед. Макар да подценява дебютиращия Г. П. *Стаматов*, Д. не забравя да отбележи, че все пак творбите на младия белетрист са „пълни с житейска правда". В духа на Плехановия „естетически кодекс" той търси в лит. творби главно техния „социологичен еквивалент". По-значителните му статии са: „Г-н А. Страшимиров" („Ново време", 1898, кн. 11 и 12), „Новата струя" на сп. „Прag" („Народ", бр. 16, 1898), „Ив. Ст. Андрейчин и д-р Кръстев" („Ново време", 1898, кн. 18), „За сюжетите в българската белетристика" „Мисъл", 1898, кн. 1 и 2), „Един несполучен философ" (статия за д-р К. Кръстев в „Ново време", 1898, кн. 5). За младия критик-марксист е ясна класовата обусловеност на изкуството и литературата. Класово детерминиран е не само художникът, творецът, но и ценителят, критикът. Сам Д. се стреми да стои на класови позиции при оценката на представителите на тогавашната бълг. литература. И когато се опитва да изтълкува „изостаналостта" на Ив. Вазов, и когато иска да обясни появяването на грубо еротичната лирика на К. Христов и „новата струя" на А. Страшимиров, също така грубо еротична, прокламирана в неговото сп. „Прag", Д. търси израз на вкусовете и предпочитанията на замогващите се буржоазни среди в Б-я. А само за това, че Страшимиров създава разказите от сб. „Смях и сълзи", когато се намира под влиянието на соц. идеи, Д. го провъзгласява едва ли не за създател на новото соц. направление в белетристиката. Той оценява положително и началния период от лит. дейност на Иван Ст. Андрейчин, защото тогава поетът, също така увлечен в социализма, става изразител на настроенията на прогресивните слоеве в Б-я. Д. не успява да набележи характерните черти на бълг. соц. литература, която тогава прави първите си стъпки. Освен това той подценява или отрича онези писатели, които не притежават марксически мироглед. Подобно на Благоев, под чието очевидно влияние се намира, Д. споделя добродетелите, но и недостатъците на бълг. соц. движение от неговия първи период — класова непримиримост и вярност към социализма, но и определено сектантство в тактиката и преклонение пред автоматичното действие на обществените закони. Той носи предимствата и недостатъците на създаващата се марксическа критика. Не винаги в работите му научната аргументация или художественият анализ са достатъчни. Но в тях личи младежкото въодушевление на социалист, за когото изкуството е органически съчетано с красотата и мечтите за справедливо общество. Неговите статии се отличават с експресивен и раздвижен стил, с тънки забележки и полемична страст.

Лит.: Д. Николов. Димитър Димитров. — Народ., бр 777, 1947; Ив. Богданов. Д. Димитров за българската литература подир Освобождението. — В: Спътници на първенците. 1960; Ж. Авджиев. Марксически литературен критик и публицист. — Лит. мисъл, 1967, кн. 3 (вж. и във: Влиянието на социалистическите идеи в българската литература. 1968).

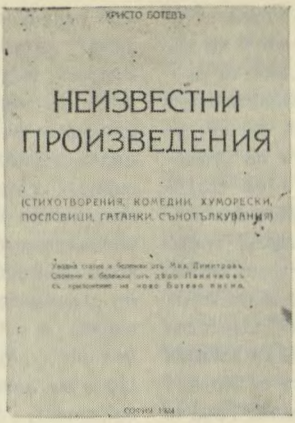
жа

ДИМИТРÒВ, Михаил (Михаил Димитров Дафинкичев) (30. IX. 1881 — 6. X. 1966). Роден в с. Чупрене, Видински окр. Следва философия в Загреб, Берн и София. Дипломира се в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1907). Учителствува в Ямбол, Севлиево и София. От 1913 до 1920 е командирован в Народната библиотека. Асистент по експериментална психология в Соф. ун-т от 1921 до 1944, проф. в Соф. ун-т от 1946, акад. от 1946, председател на Съюза на научните работници (1945—60), подпредседател на БАН (1949—56). Основател и директор (1945—59) на Ин-та „Хр. Ботев" (сега секция „Възраждане" на Ин-та за история при БАН). Чл. на БКП. Умира в София.

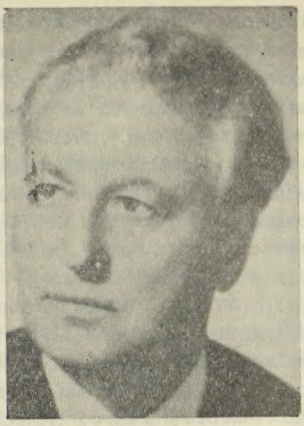
Д. печата от 1910. Своето научно творчество започва с проучвания в областта на психологията — „Психофизиология на смеха" („Годишник на Соф. ун-т, Истор.-филол. ф-т", 1925, кн. 21), „Психологията на спонтанния ейдетизъм" („Годишник на Соф. ун-т, Истор.-филол. ф-т", 1931, кн. 27), „Движение на цветовете при спонтанния ейдетизъм"

Михаил Димитров

М. Димитров. „Христо Ботев. Неизвестни произведения“

Петър Димитров — Рудар

(„Годишник на Соф. ун-т, Истор.-филол. ф-т“, 1934, кн. 30) и др. Д. е един от най-изтъкнатите ботевоведи-марксисти, автор на голям брой изследвания за живота и делото на Хр. *Ботев*. Централно място между тях заема „Христо Ботев. Идеи, личност, творчество“. В тази първа по време марксическа монография е даден цялостен анализ на Ботевата идеология, революционна дейност, личност и характер. По обхват на материала и по дълбочина на обобщението монографията има значение и в наши дни. Изследването на Д. „Биография на Христо Ботев“ заедно с книгата на Е. Волков „Христо Ботев“ (1929) поставят на научни основи животоописанието на големия бълг. революционер и поет. Във второто, основно преработено издание на този труд на Д. (1948) се вземат под внимание редица документи, открити в СССР и Румъния след 9 септ. 1944. Д. определя Ботев като велик революционен демократ, последовател на Н. Г. Чернишевски, А. И. Херцен, Д. И. Писарев, пръв бълг. интелигент в европ. смисъл на думата, гениален предтеча на научния социализъм в Б-я. От 1924, когато публикува „Неизвестни произведения“ на Ботев, Д. разширява непрекъснато обсега на проучванията си, изнася нови данни за поета и неговата епоха, които понякога са твърде спорни, защищава го от посегателствата на реакцията и фашизма. Под редакцията му излизат четири издания на Ботевите съчинения, които се отличават с обстойния си истор. и биографичен коментар. През последните год. от живота си Д. насочва проучванията си върху идеологията и делото на Л. *Каравелов*, посвещава му редица статии, издава в два тома част от публицистиката му, обнародва кн. „Любен Каравелов. Биография“. Като изтъква огромните заслуги на Каравелов в революционно-освободителното движение, Д. излага свои схващания за Каравеловото дело и мироглед, които са необосновани и спорни. С „Ницше като идеолог“ и „Поява, развитие и идеология на фашизма в България“ той има големи заслуги за разобличаването на фашистката идеология в Б-я. Освен съчиненията на Ботев под редакцията на Д. излизат и „Г. Бакалов. Избрани произведения“ (1953, съвм. с Ж. Натан), „Хр. Ботев. Сборник по случай сто години от рождението му“ (1949, съвм. с. П. Динеков). Нар. деятел на науката (1963), Димитровска награда (1950).

Съч.: Христо Ботев. Идеи, личност, творчество. 1919 (2 изд. 1946); Биография на Христо Ботев. 1924; Личността на Ботева. Крит. преглед. 1938 (2 изд. 1945); Ницше като идеолог. 1938; За литературното наследство на Христо Ботев. 1941; Поява, развитие и идеология на фашизма в България. 1947; Христо Ботев. Биогр. 1948; Публицистиката на Любен Каравелов до излизането на в. „Свобода“ (1860—1969). Статии, дописки и писма. Т. I. 1957. Т. II (1860—1878). 1966; Любен Каравелов. Биография. 1959.

Лит.: Г. Цанев. Неизвестни произведения от Ботева. — Развигор, бр. 171, 14 февр. 1925; Т. Павлов. Михаил Димитров. По случай 70 год. от рождението му. — Филос.

Светослав Димитров

мисъл, 1951, кн. 3—4; Зл. Белева и Ив. Унджиев. Михаил Димитров (библиогр. със статия от Ив. Унджиев). 1958.

же

ДИМИТРОВР-ЧУДАР, Петър (псевд. на Петър Димитров Келов) (2. VII. 1906). Роден в Сливен. Завършва гимназия в родния си град, право — в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1929). През 1927—29 е гл. ред. на художественото сп. „Млад турист“. Редактира и вестничето за деца „Планинче“. Няколко год. завежда отдела за детска литература във в. „Литературен глас“. Д. е един от основателите на Д-вото на детските писатели (осн. 1925). Като съдебен кандидат при Сливенския окръжен съд е уволнен по ЗЗД. Адвокат в с. Стралджа (дн. град) и в Сливен. Един от основателите на Отечествения фронт в Сливен. Взема участие в Деветосептемврийското въоръжено въстание 1944. По време на Народния съд е народен обвинител. Гл. секретар на Съюза на българо-съветските д-ва (1946—49), гл. ред. на в. „Българо-съветско единство“ (1949—51). Преподавател по детска литература в Държ. библиотечен ин-т и зам.-гл. ред. на изд. „Народна младеж“ (1952—62). Чл. на БКП, на СБП.

Лит. си дейност започва през 1925 като сътрудник на детските сп. „Светулка“ и „Детска радост“. През 1927 като студент написва първата си книга по детска литература. Изследва предимно развитието и проблемите на бълг. детска литература. Един от авторите на първите бълг. учебници по детска литература.

Съч.: Нашата детска литература. Ч. I. Поезия. 1927; Съветският съюз — велик покровител и защитник на българския народ. 1947; Детска литература. Учебник за учителските институти Т. I—II. 1953—1954 (2 прераб. изд. 1958, 3 основно прераб. изд. 1964) (заедно с В. Александров и Г. Михайлова); Какво да четат децата. 1958; Юнаци, герои — познайници твои. Хумористични стихотворения и поеми. 1961; Разкази за Г. Димитров. 1968 (2 доп. изд. 1971).

Лит.: Е. Николов. „Нашата детска литература. Ч. I. Поезия“. — Учит. мисъл, 1928, кн. 6; Ив. Дуйчев. „Нашата детска литература. Ч. I. Поезия“. — Свободно възпитание, 1929, кн. 8; Н. Никитов. Съвременната ни детска литература. — Учит. мисъл, 1931, кн. 4—5; В. Каратеодоров. Хумор за деца. — Лит. фронт, бр. 24, 1954; Ц. Цветанов. Хумор и сатира за децата. — Септември, 1954, кн. 5; П. Чолов. Първият учебник по детска литература. — Учит. дело, бр. 12, 1954; Ст. Шиклев и П. Чолов. Детска литература. — Читалище, 1954, кн. 2; Ив. Димитров. Детска литература. — Читалище, 1955, кн. 3; В. Александров. Преглед на критиката на детската литература през 1954. — Септември, 1955, кн. 10; П. Чолов. Какво да четат децата. — Учит. дело, бр 36, 1957; Г. Георгиев. За повече и по-добри детски книги. — Библиотекар, 1958, кн. 2; Ив. Попиванов. С по-голяма прецизност. — Нар. култура, бр. 31, 1960.

гг

ДИМИТРОВ, Светослав Антонов (4. XII. 1908). Роден в Битоля. През 1914 семейството му се преселва в София, където Д. завършва първоначално и средно образование. Чиновник в Агрономическия ф-т на Соф. ун-т „Кл. Охридски“, по-късно ред. в „Земиздат“. Печата за пръв път през 1935. Започнал като автор на разкази, почиващи на предания за Родопския край („Синан и Мирра“, „Легенда за Костенград“), Д. задълбочава интересите си към бита, към приятелството и саможертвата, към връзката на човека с природата и красотата като източник на естетически и морални ценности.

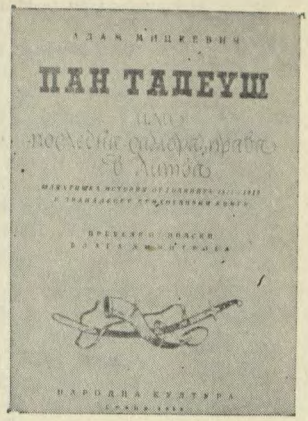
Съч.: Синан и Мирра. Родопска легенда. 1935; Игра на живот. Роман-хроника. 1936; Легенда за Костенград. 1938; Харамиите от Белоден. Роман. 1957; Човешка майка. Пиеса. 1964; Камък с мъх. Разкази. 1968.

Лит.: Ст. Божков. „Игра на живот“. — В-к на жената, бр. 660, 1936; Ив. Попиванов. „Харамиите от Белоден“. — Септември, 1958, кн. 3.

сг

Блага Димитрова

А. Мицкевич. „Пан Тадеуш“ (прев. Бл. Димитрова)

Бл. Димитрова. „Подземно небе“

ДИМИТРОВА, Блага Николова (2. I. 1922). Родена в Бяла Слатина. Отраснва във Велико Търново. Завършва класическа гимназия в София (1941) и слав. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1945). Едновременно учи и пиано при проф. А. Стоянов. Завършва аспирантура в Лит. ин-т „М. Горки“ в Москва, защищава дисертация „Маяковски и българската поезия“ при проф. Л. Тимофеев и става кандидат на филол. науки (1951). От 1950 до 1958 е ред. в сп. „Септември“, но за 2 год. напуска редакцията и отива на строежи в Родопите, откъдето черпи впечатления за стихове, поеми и най-вече за своето първо произведение в проза — романа „Пътуване към себе си“. През 1962 работи в изд. „Български писател“, от 1963 ред. в изд. „Народна култура“. Пътува из Съветския съюз, посещава почти всички европ. страни, Куба, няколко пъти през войната Виетнам. Секретарка на Обществения комитет за солидарност с Виетнам (от 1967). Участничка в световни конгреси на мира в Берлин (1969) и Москва (1971). Чл. на СБП.

Печата за пръв път през 1938 в сп. „Българска реч“, а след това в „Прометей“ — списание за класическа култура, в сп. „Ученически подем“, „Изкуство и критика“, в. „Литературен живот“. Д. участвува в бригадирското движение, създава задушевни стихове за Г. Димитров, посещава фронта и пише стихове за Отечествената война. Още в първите дни след 9 сеп. 1944 получава популярност нейното стихотворение „На прага“. През тия год. тя се оформя като поет-гражданин, който участвува в устрема на народа за свобода и нов живот. Д. откликва на почти всички важни събития в обществения живот. По-късно тя се връща към себе си. В поезията ѝ все повече намира място интелектуалната вглъбеност в света на по-интимните преживявания. Впечатлението за нея като за мисловен, рефлективен поет се разширява след излизането на стихосбирката „До утре“ — любовна лирика. Тя е преломен момент в нейното развитие. Д. се освобождава от схематизма и поетическата скованост, които се срещат в някои от предишните ѝ стихове. Тя започва да „преоткрива“ себе си, своя личен свят. На проблемите на съвремието поетесата гледа през призмата на интимните си преживявания, през съдбата на жена. Тя се стреми да осмисля филос. своите теми, да търси дълбочина и подтекст. Не случайно тази ѝ особеност я довежда до прозата, до романа „Пътуване към себе си“. Това в действителност не е традиционен роман, а роман-есе, в който има не толкова сюжет, фабула, а личен размисъл за любовта, света, соц. строителство в Б-я. Творбата е наситена с психология, със самоанализи. Разкрит е интимният свят на жената. Същите качества притежава и вторият ѝ роман — „Отклонение“. „Страшния съд“ е роман-пътепис, в който проблемите на Виетнам събират във фокус тревогите на съвременния свят. Виетнам за нея не е тема, а

лична съдба. Стихове на Д. са преведени на 19 езика, а книги с поезия са издадени в Белгия, Виетнам и др. Романът „Пътуване към себе си“ е преведен в Англия, Югославия и Полша, „Отклонение“ — в СССР, Югославия, ГДР, Чехословакия, Полша, ГФР, Румъния, Унгария. По сценарий на Д. е създаден филмът „Отклонение“, получил международни награди, прожектиран с голям успех в много страни. Романът ѝ „Страшния съд“ е преведен в СССР. Стихове на Д. са послужили за текст на музикални творби от А. Стоянов, Л. Пипков, М. Големинов, Г. Златев-Черкин, Т. Попов, Д. Сагаев, В. Казанджиев. Известни са нейните преводи от пол., нем., фр., старогрц. език. Високо художествени са преводите ѝ на „Пан Тадеуш“ (1959) от А. Мицкевич и на „Илиада“ (1969) от Омир (заедно с Ал. Милев). Превела е и „Пулковски меридиан“ (1946) от В. Инбер, „Василий Тьоркин“ (1947) от А. Твардовски, „Най-младата съветска поезия“ (1948). Псевд.: Светла Станчева и Блага Звездина.

Съч.: Стихове за вожда. 1950; С Назъм Хикмет в България. Очерк. 1952; Песни за Родопите. 1954; На открито. Стихотворения. 1956; До утре. Лирика. 1959 (2 изд. 1960); Лиляна. Поема. 1959; Светът в шепа. Стихотворения. 1962; Експедиция към идния ден. Лирически поеми. 1964; Обратно време. Стихотворения. 1965; Пътуване към себе си. Роман. 1965; Осъдени на любов. Стихотворения. 1967; Отклонение. Роман. 1967; Мигове. Поезия. 1968; Страшния съд. Роман-пътепис. 1969.

Лит.: П. Матев. „На открито“. — Труд, бр. 67, 20 март 1955; Ем. Петров. Силата на преживяното. — Лит. фронт, бр. 31, 1959; Д. Габе. Пълноценен български превод на „Пан Тадеуш“. — Пламък, 1960, кн. 4; М. Наимович. Поема за Лиляна. — Нар. култура, бр. 36, 10 апр. 1960; Ю. Кръстева. Блага Димитрова. — Септември, 1963, кн. 7; Ем. Прохаскова. Благодатно пътуване. — Пламък, 1966, кн. 3; М. Николов. Пътуване с един пътник: автора. — Лит. фронт, бр. 39, 22 септ. 1966; П. Зарев. Сигурно по своя път. — Лит. фронт, бр. 6, 2 февр. 1967; Ст. Илиев. В тоя свят все още мъжки. — Пламък, 1967, кн. 6; Здр. Петров. Странствуванията на Блага Димитрова. — Нар. култура, бр. 22, 3 юни 1967; М. Попова-Караджова. Първият роман на Бл. Димитрова. — Лит. мисъл, 1967, кн. 1; Н. Н[икифоров]. „Осъдени на любов“.— Пулс, бр. 20, 1967; Р. Ликова. Поетическото творчество на Блага Димитрова. — Септември, 1968, кн. 4; D. Scheinert. Une femme à Sofia. — Le Thyrse, No. 5—6, 1968; Я. Молхов. Прозата на Блага Димитрова. — Нар. култура, бр. 38, 1969; Barry Caul. New novels. — Spectator, London, March 28, 1969; Н. Боздуганов. В сърцето на Виетнам. — Септември, 1970, кн. 1. *зп*

ДИМИТРÒВА, Евгения Петрова (21. V. 1875 — 21. VII. 1930). Родена в Шумен, но родителите ѝ скоро се преместват в Русе. Там завършва прогимназия, а през 1893 — девическата гимназия. Записва медицина във Виена, но поради заболяване прекъсва следването си. Съпруга е на известния лит. критик-социалист Д. *Димитров*. Главно под негово влияние Д. започва да пише разкази. Отначало печата в сп. „Общо дело“, „Българска сбирка“, а после в „Демократически преглед“, „Просвета“, „Съвременна мисъл“, „Листопад“. Авторка е на два романа и два сборника с разкази. Сюжетите ѝ са повече от средата на интелигенцията. По-правдиви описания има в разказите ѝ, които са пропити с любов към бедните и онеправданите. Д. превежда активно от немски език — главно драми от Б. Бьорнсон, Х. Зудерман, Г. Хауптман и др.

Съч.: Зара. Роман. 1914; Приключения. Роман. 1919; Разкази. Т. I и II. 1926 и 1928.

Лит.: Н. Атанасов. Страници из дневника на една жена. — Бълг. сбирка, 1914, кн. 7; К. Христов. „Зара“ — роман от Евг. Димитрова. — Учил. преглед, 1915, кн. 9 и 10; П. Лунгов. Книга за бедните и оскърбените. — Соц. младеж, бр. 20, 1929. *ас*

ДИМИТРÒВА, Елена Йорданова (20. IV. 1923). Родена в Пазарджик. Завършва гимназия във Видин и слав. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски“. От 1947 е н. с., от 1974 ст. н. с. в Ин-та за литература при БАН — в секцията по бълг. литература. Изследванията на Д. са свързани с основни въпроси от творчеството на Хр. Смирненски, Н. Вапцаров, Ал. Константинов, Ст. Л. Костов, Н. Лилиев, Й. Йовков. По-важни публикации: „Някои сатирични и хумористични похвати във фейлетоните на Алеко Константинов“ („Литературна мисъл“, 1963, кн. 1), „Стихът на Лилиев“ („Литературна мисъл“, 1966, кн. 6), „Сатиричният образ у Алеко Константинов“ („Литературна мисъл“, 1968, кн. 2), „Някои черти от майсторството на Смирненски“ („Литературна мисъл“, 1968, кн. 6), Ст. Л. Костов („Лите-

поз. 17.11. 2000

Елена Димитрова

ратурна мисъл“, 1969, кн. 1), „Хуманизмът на Вапцаров“ (сб. „Партийност, народност, хуманизъм“, 1969), „За психологическата характеристика у Йовков“ („Литературна мисъл“, 1970, кн. 6), „Двама хуманисти (Йовков и Вапцаров)“ (сб. „Никола Вапцаров. Нови изследвания“, 1970).

Съч.: Певец на подвига и саможертвата (Очерк за Н. Вапцаров). 1963; Христо Смирненски. Живот и творчество. 1963; Алеко Константинов. Живот и творчество. 1969.

Лит.: Н. Пономарева. Елена Димитрова. „Христо Смирненски. Живот и творчество“. — Вопр. славяноведения, 1965, кн. 1.

дл

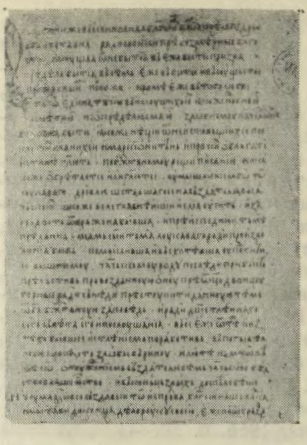
ДИМИ́ТЪР КАНТАКУ́ЗИН (XV в.). Работи в Северна Македония, където живее неговият род, свързан с известния виз. род на Кантакузиновци. Д. К. и близките му, понеже живеят продължително време сред балканските славяни, се славянизират. Между него и *Владислав Граматик* се създава крепка дружба, която се отразява благотворно върху книжовната им дейност. Тежката социална и полит. обстановка, в която протича животът на Д. К., дава дълбок отпечатък върху лит. му дело, пропито с чувство на мистицизъм, с мисъл за греховност и с грижа за лично избавление. Д. К. е с голямо за времето си богословско образование, начетен в черковно-религиозната проповедническа и панегирична литература. Познавал добре и произведения на древногръцката литература (Есхил, Питагор и др.). Стилът, езикът и композицията на творбите му свидетелствуват за школуван книжовник. Той е не само автор на няколко съчинения, но също голям ценител и покровител на слав. книжнина. С изключение на „Молитва към Богородица“ съчиненията на Д. К. са познати по малко преписи. Две от тях са тясно свързани с живота на бълг. народ — величаят делото на Иван Рилски. Неговото житие за Иван Рилски разказва и за покоряването на Б-я от турците. В разказа се чувствува голямата скръб на писателя от това печално събитие в живота на българи, сърби и гърци. В историята на старата бълг. литература известен интерес представлява и „Молитва към Богородица“, позната по доста преписи (ок. 20). Тя е искрена изповед на писателя, говорещ за заблуди и прегрешения в живота, плод на увлечения и страсти. „Молитвата“ е едно от малкото старобълг. стихотворения през средновековието. Различните преписи сочат и различен брой стихове — 250 и 312. Лиризмът е най-характерното качество на тази Кантакузинова творба.

Съч.: Служба на Иван Рилски; Житие с похвала на Иван Рилски; Молитва към Богородица; Похвално слово за Димитър Солунски (известно по два преписа); Похвално слово за Николай Мирликийски; Послание до свещеноинока Исай; Молитви, събрани от божественото писание (познато само библиографски).

Лит.: П. А. Сырку. Очерки из истории литерарных сношений болгар и сербов в XIV—XVII веках. СПб., 1901; Д. Маринов. Димитър Кантакузин. — СбНУ, XVIII, 1901; Й. Иванов. Жития на Иван Рилски. — Год. Соф. ун-т, Истор.-филол. ф-т, XXXII, 1936; П. Динеков. Стара българска литература. Ч. II. 1953; Б. Ст. Ангелов. 1. Няколко нови вести за Димитър Кантакузин. — Изв. Ин-та за бълг. литература, II, 1954. 2. Стари славянски текстове. Две неизвестни творби на Димитър Кантакузин. — Изв. Ин-та за бълг. литература, VIII, 1959; История на българската литература. Т. I. 1962. с. 373; Димитрије Кантакузин. Приредио Ђорђе Трифуновић. Београд, 1963.

ба

ДИМИ́ТЪР КРА̀ТОВСКИ (II пол. на XV в.). Ок. 1464 по молба на Охридския архиепископ Доротей, който посещава Кратово, Д. К. преписва „Номоканона“ („Законника“). По това време в Охрид си служат с грц. текст на книгата. На Д. К. е възложено да направи слав. препис на „Номоканона“, което свидетелствува за неговата известност като книжовник, свързан с традициите на

Ръкопис на Д. Кратовски

Кратовската книжовна школа. В края на ръкописа той оставя дълго послесловие, твърде интересно като лит. и истор. паметник. Самият „Номоканон" не е запазен, послесловието се съхранява в Москва (Държ. библ. „В. И. Ленин", сбирка В. И. Григорович, № 1707). *Владислав Граматик* използува част от послесловието на Д. К., когато пише своето послесловие към сборника си от 1469.

Лит.: Вл. Качановский. Njekoliko spomenika za srbsku i bugarsku poviest.— Starine, XII, 1880, p. 254—257; Љ. Стојановић. Стари српски записи и натписи. Кн. I. Београд, 1902. с. 98—102; Й. Иванов. Български старини из Македония. 1931. с. 151—152; В. Сл. Киселков. Нов лъч върху книжовната дейност на Вл. Граматик. — Изв. Бълг. истор. д-во, XXII—XXIII, 1948, с. 170—178; В. Сл. Киселков. Проуки и очерти по старобългарска литература. 1956. с. 304—307; Б. Ст. Ангелов. Из старата българска, руска и сръбска литература. Ч. II, 1967. с. 258—267.

ек

ДИМЙТЪР ХОМАТИА̀Н (XIII в.). Виден охридски архиепископ (1216—1234) и книжовник, грък по народност, известен в историята на бълг. литература като един от житиеписците на *Климент Охридски*. Роден в Лакия, по всяка вероятност в епископството Хомата, откъдето идва и името му. Първоначално заема длъжността хартофилакс в Охридската архиепископия. С помощта на епирския деспот Теодор Комнин получава високия пост на архиепископ. По-късно в качеството си на църковен глава коронясва Теодор Комнин за император. Начетен богослов и познавач на виз. църковно и гражданско право, той оставя трудове, посветени на канонично-юридически, догматически и литургически въпроси. От него са запазени и някои решения на Охридския синодален съд, които хвърлят светлина върху важни моменти от бълг. история. Хоматиановото житие на Климент Охридски, т. нар. „Охридска легенда", е създадено на грц. език през I пол. на XIII в. Възниква въз основа на по-старото Климентово житие, писано от архиепископ Теофилакт, и в общи линии се придържа към него, но е значително по-кратко и в отделни моменти не съответствува на познатите истор. факти. То съдържа и нови сведения, очевидно извлечени от др. източници. Ценни са сведенията за бълг. произход на Климент, за издигнатите каменни стълбове с надписи за покръстването на българите (подобен стълб е намерен край с. Балши, Албания), някои данни за епархията на Климент в Македония и особено известието за изнамерените от него нови писмени знаци, които били „по-ясни от тези, които познаваше премъдрият Кирил". Последното твърдение поражда в славистичната наука предположението, че Климент е създател на кирилицата. Житието е написано с искрена почит към Климент и неговото дело, но същевременно прокарва и определена тенденция, израз на асимилаторската политика на виз. духовенство спрямо подвластното бълг. население през виз. робство. Авторът използува култа към Климент, за да наложи грц. език, не скрива пренебрежението си към българите и съзнателно избягва бълг. етнографски и географски названия, като ги заменя с грц. Житието е поместено след шестата песен на един от Хоматиановите канони в службата. Този факт, както и обстоятелството, че акростихът на канона е открит от проф. Й. *Иванов* като първи стих в тристишие към старобълг. Зографски препис на житието, сочат с достатъчно основание Д. Х. като негов автор. Житието е познато по няколко преписа. Наред с архиепископите Теофилакт, Константин Кавасила и Григорий Д. Х. е един от съставителите на прочувствена грц. служба за Климент Охридски.

Изд.: Първо изд. на грц. текст на житието е направено през 1746 в „*Ἀκολουθία τῶν ἁγίων ἐπταρίθμων*", излязло в Москополис

Георги Димов

(Албания); В. И. Григорович издава намерения от него Охридски препис от XIII в. (грц. текст и рус. превод) в „Изыскания о славянских апостолах, произведенные в странах Европейской Турции". — ЖМНП, 1847, ч. 53 (вж. също Цариградски вестник, 1857, бр. 317, 318, 319); П. И. Шафарик издава грц. текст по друг препис в „Památky hlaholského písmenictví". Praha, 1853 (с лат. превод); В. А. Бильбасов препечатва Шафариковия текст в „Кирилл и Мефодий по западным легендам". Ч. II. СПб., 1871 (с разночетения по преписа, намерен от Григорович); Г. Баласчев издава т. нар. Бодлев гръцки препис в „Климент, епископ словенски", 1898 (паралелно със слав. текст по преписа на Чакъров и лат. превод по изданието на Шафарик); Й. Иванов издава Зографския български препис от XV в. в „Български старини из Македония" (1908 и 1931). Следва изд. на П. А. Лавров в „Материалы по истории возникновения древнейшей славянской письменности", 1930.

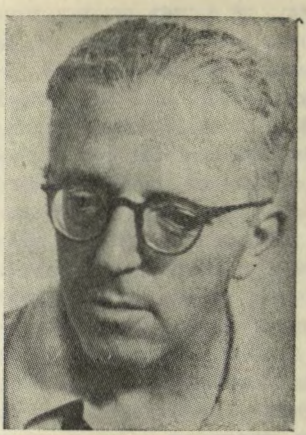
Житието е познато в превод на новогрц., чеш. и словаш. език и в няколко новобълг. превода: Божан Ангелов и М. Генов. Стара българска литература. 1922; В. Сл. Киселков. Свети Климент Охридски. Живот, дейност и жития. 1941; Ив. Дуйчев. Из старата българска книжнина. Ч. II. 1944. с. 260—265, 404—405; Ал. Милев. Краткото житие на Климент Охридски. — Дух. култура, 1955, кн. 8; Ал. Милев. Жития на Климент Охридски. 1961; П. Динеков, К. Куев и Д. Петканова.Христоматия по старобългарска литература. 1961. с. 235—236, 248—250; части от житието в новобълг. превод също в Христоматия по история на България. 1964. с. 154—156.

Лит.: А. Воронов. Главнейшие источники для истории св. Кирилла и Мефодия. Киев, 1877. с. 139 и сл.; A. Leskien. Zur Kritik der kürzeren Legende vom h. Clemens.— Archiv für slavische Philologie, III, 1879; М. Дринов. О некоторых трудах Димитрия Хоматиана как историческом материале. — Виз. временник, т. I, 1894, вып. 2, т. II, 1895, вып. 1—2; М. Дринов. Съчинения. Т. I. 1909. с. 583 и сл.; Н. Л. Туницкий. Св. Климент, епископ словенский. Сергиев Посад. 1913; В. Н. Златарски. Намереният в Югозападна България надпис с името на българския княз Бориса-Михаила. — Slavia, II, 1923, кн. 1; Ив. Снегаров. История на Охридската архиепископия. Т. I. 1924. с. 94—97, 274 и сл.; П. Динеков. Стара българска литература. Ч. I. 1950. с. 218—219; Ем. Георгиев. Разцветът на българската литература в IX—X в. 1962. с. 87; История на българската литература. Т. I. 1962. с. 243—245; Ем. Георгиев. Литература на изостреи борби в средновековна България. 1966. с. 30—43.

лгр

ДИМОВ, Георги Христов (14. III. 1918). Роден в с. Покровен, Кърджалийски окр. Завършва гимназия в София и романска филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски". Специализира в Падуа, Италия (1942—43), и защищава докторска дисертация. Учител в Ловеч. Асистент в БАН, после н. с., ст. н. с. от 1957 и проф. от 1967 в Ин-та за литература. Ректор на Великотърновския ун-т „Кирил и Методий" (1968—70). Чл. на БКП.

Главната област на научните му изследвания е историята на лит. наука и критика в Б-я. Обнародвал е изследвания и статии за възрожд. литература, за литературата след Освобождението и за някои представители на съвременната литература. Много от студиите му имат сравнително-исторически характер. Д. търси да разкрие на широка обществено-историческа основа предпоставките за появата и развитието на националната научно-теоретическа, критико-естетическа и литературно-художествена мисъл. Изследва и ролята на традициите — национални и чужди — и особено на рус. художествена и теоретическа мисъл в цялостния лит. процес. Д. съставя и редактира „Архив на Г. С. Раковски" (1952), „Лъчи в преизподнята" (1956), „Документи за историята на Българското книжовно дружество в Браила (1869—1876)" (1958, съвм. с П. Миятев), „Сборник в чест на Людмил Стоянов" (1961), „Избрани съчинения" (т. I—II, 1965—66) на Ив. Д. Шишманов, „Иван Вазов в спомените на съвременниците си" (1966, съвм. с Хр. Йорданов). По-важни публикации: „Политиче-

Димитър Димов

Д. Димов. „Тютюн“

ската сатира на Хр. Смирненски“ („Известия на Ин-та за литература“, 1956, кн. 4), „Нов етап в развитието на марксическата литературно-критическа мисъл в България“ („Юбилеен сборник в чест на Т. Павлов“, 1961), „Алеко Константинов в оценката на литературната критика“ („Литературна мисъл“, 1962, кн. 2), „Традициите на руската революционно-демократическа естетика във формирането и развитието на българската литературна критика“ (сб. „Славянска филология“, т. IV, 1963), „Захари Стоянов— литературен критик“ („Известия на Ин-та за литература“, 1966, кн. 15), „Октомврийската революция и отношението към литературното наследство в българското литературознание“ (сб. „Октомври и развитието на българската литература“, 1967), „Българската възрожденска литература и нейното сравнително историческо проучване“ („Сборник в чест на акад. М. Арнаудов“, 1970).

Съч.: Иван Д. Шишманов — литературен историк и критик. 1956; Крум Григоров. Лит.-крит. очерк. 1962; Иван Д. Шишманов. Лит.-крит. очерк. 1964; Българската литературна критика през Възраждането. 1965; Из историята на българската литературна критика. 1968.

Лит.: Н. Тодоров. Ценно начинание („Архив на Г. С. Раковски“). — Ново време, 1953, кн. 10; П. Зарев. Труд за виден представител на българската литературна наука. — Лит. мисъл, 1957, кн. 3; Д. Б. Митов. Книга за делото на проф. Ив. Д. Шишманов. — Септември, 1958, кн. 1; Хр. Дудевски. Наследство, за което ще се говори. — Лит. мисъл, 1965, кн. 1; Ил. Конев. Принос в проучването на българската литературна критика през Възраждането. — Пламък, 1965, кн. 10; Хр. Недялков. Наистина принос. — Нар. култура, бр. 47, 20 ноем. 1965; Д. Леков. „Българската литературна критика през Възраждането.“ — Лит. мисъл, 1966, кн. 1.

кг

ДИМОВ, Димитър Тодоров (25. IV. 1909 — 1. IV. 1966). Роден в Ловеч в интелигентско семейство. Баща му Т. Димов е офицер, загинал на фронта през Междусъюзническата война. Вторият му баща Р. Генев също е офицер, но по-късно става тютюнев експерт. Майката на писателя В. Харизанова има подчертани лит. интереси. Д. учи в Дупница (дн. Станке Димитров) и в София, където завършва I мъжка гимназия (1928). Следва няколко семестра право в Соф. ун-т „Кл. Охридски“, но скоро се отказва и постъпва във Ветеринарномедицинския ф-т. Завършва ветеринарна медицина (1934). След дипломирането си работи като участъков лекар в Бургас, Кнежа, в Кюстендилско. В провинцията остава до 1939; през това време усилено се готви за научна работа. От 1939 до 1946 Д. е асистент по анатомия във Ветеринарномедицинския ф-т, а след това става редовен доцент в Агрономическия ф-т в Пловдив. Мечтае да специализира анатомия на домашните животни в Южна Америка, но не успява да получи такава командировка. Живее година и три месеца в Испания, където специализира хистология на нервната система в известния ин-т „Роман и Кахал“ в Мадрид. Проф. по анатомия, ембриология и хистология във

Д. Димов. „Почивка в Арко Ирис“. Нар. театър „Ив. Вазов“ — София. 1970

ВССИ „Г. Димитров“ от 1953. Автор е на повече от 20 научноизследователски труда. От 27 март 1964 до смъртта си е председател на СБП. Чл. на БКП. Умира внезапно в Букурещ.

Д. сътрудничи с разкази, пътеписи, откъси от романи и драми на в. „Литературен фронт“, „Литературен глас“, „Работническо дело“, „Отечествен фронт“, „Народна култура“, на сп. „Септември“, „Театър“. Автор е на няколко разказа („Шпионката“, „Задушна нощ в Севиля“, „Карнавал“, „Анатомът да Коста“) и на три пиеси. Д. изпъква преди всичко като майстор на психологическия и социалния роман. Писател със здрав реалистичен поглед към живота, с остро социално чувство и с подчертано демократични позиции, той утвърждава в бълг. литература по-модерен художествен стил, който се отличава с психологическо проникновение, интелектуална задълбоченост, остра конфликтност и тънък усет към богатството на езика. Героите му са носители на силни чувства и амбиции и са въвлечени в социалните и нравствените стълкновения на времето. Първият роман на Д. „Поручик Бенц“ поставя чисто психологически проблеми, проследява болезнените, свързчувствителни отношения на героите. Действието се развива в края на I световна война в тила. Още в този роман личи интересът на автора към сложните и необичайни психологически конфликти, към необичайните и странни характери. Вторият роман на писателя „Осъдени души“ е значително по-сложен със своята психологическа и социална проблематика. Той ни въвежда в исп. действителност през Гражданската война, разкрива дълбоките духовни противоречия и нравствения упадък на исп. управляващи среди върху широк обществен фон, в редица силни и пластични картини и масови сцени. Личната драма на двамата главни герои е разгърната на фона на революционните борби на исп. народ. Всички качества на Д. като белетрист са проявени най-ярко в третия му роман „Тютюн“, където е отразена бълг. действителност в изключително напрегнатата истор. епоха непосредствено преди 9 септ. 1944. Показани са разложението на управляващата върхушка и социално-психологическите причини за нейната гибел. На широк социален фон е обрисувана борбата на работническата класа против капиталистическия свят, която достига своята кулминационна точка през фашистката окупация. И трите романа на Д. са драматичен размисъл за ужасната самотност на личността в капиталистическото общество, за разединението и пропастта, която зее между индивида и колектива. Но докато в първите два романа тази проблема е решена в по-абстрактен план, в „Тютюн“ вече са разкрити социално-икономическите ѝ корени, социално-историческата ѝ обусловеност. Проблемата за самотата на човека в капиталистическото общество придобива в „Тютюн“ конкретност и истор. плът. Героите на Д. са от всички социални слоеве, но на преден

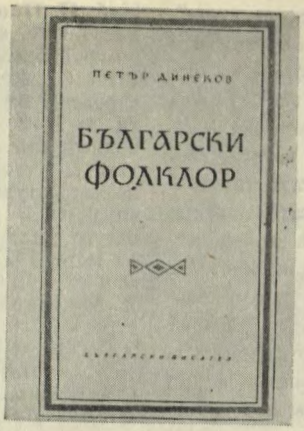
план изпъква светът на „осъдените души“, на „Никотиана“. Авторът навлиза в непознати за бълг. литература психологически лабиринти на капиталистическия свят, рисува истор. обреченост на бълг. буржоазия, нейната престъпност и аморалност, нейните грехове в историята на нацията. Разкрива дълбоко безизходността на човешката морална идея, пълната непригодност на хилядолетните нравствени принципи в света на капитала, страхотния натиск на живота върху нравствеността. На многообразната глутница от експлоататори, продажници, тютюневи магнати той противопоставя героичните фигури на народните борци — комунисти и работници, които в нравствено отношение и по своите човешки качества стоят неизмеримо по-високо от света на „Никотиана“. В тяхно лице Д. вижда истинските изразители на интересите и въжделенията на бълг. народ и представя тяхното дело, което се увенчава с успех на 9 септ. 1944, като акт на висша истор. справедливост и морално възмездие. Романът „Тютюн“ е преведен на много чужди езици. В нач. на 1961 е екранизиран от режисьора Н. Корабов. Пиесите на Д. се играят с успех в соф. и провинциалните театри. Пиесата „Жени с минало“ за пръв път е поставена в Театъра за младежта в София през 1959, „Виновният“ — в Нар. театър „Ив. Вазов“ през 1961, и „Почивка в Арко Ирис“ — в Театъра за младежта през 1964. Засл. деятел на културата (1963), Димитровска награда (1952).

Съч.: Поручик Бенц. Роман. 1938; Осъдени души. Роман. 1945 (2 изд. 1957, 3 изд. 1960, 4 изд. 1968, 5 изд. 1969, 6 изд. 1970); Тютюн. Роман. 1951 (2 изд. 1954, 3 изд. 1955, 4 изд. 1961, 5 изд. 1964); Жени с минало. Сатира в 4 д. 1960; Събрани съчинения. В 6 тома. 1966—67.

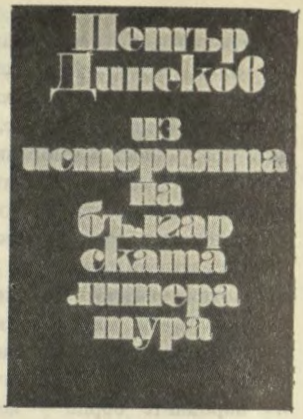
Лит.: П. Динеков. Нов български роман из войната („Поручик Бенц“). — Бълг. мисъл, 1939, кн. 5 и 6; М. Кинкел. „Поручик Бенц“. — Лит. глас, бр. 421, 1939; Ем. Коралов. „Поручик Бенц“. — Златорог, 1939, кн. 5; Г. Крънзов. „Поручик Бенц“. — Българка, бр. 3, 1939; Вл. Желев. „Поручик Бенц“. — Светлоструй, бр. 12, 1940; Ал. Ликов. „Поручик Бенц“. — Изкуство и критика, 1941, кн. 4—5; Г. Константинов. „Осъдени души“. — Радикал, бр. 13, 1945; Малчо Николов. „Осъдени души“. — Лит. фронт, бр. 14 (56), 1945; П. Динеков. „Осъдени души“. — Изкуство, 1946, кн. 6; М. Наимович. „Осъдени души“. — Ведрина, бр. 1, 1946; П. Пенев. „Осъдени души“. — Читалище, 1946, кн. 4; Ив. Руж. Един премиран роман („Осъдени души“), — Раб. дело, бр. 148, 1946; Ст. Каролев. Идейност и образност в романа на Д. Димов. — Изкуство, 1947, кн. 1; За романа „Тютюн“ и неговите злополучни критици. — Раб. дело, бр. 76, 16 март 1952; Др. Асенов. За последователна партийна литературна критика. — Септември, 1952, кн. 4; П. Велков. Гордост за нашата литература („Тютюн“). — Вечер. новини, бр. 197, 19 март 1952; Д. Дамев. „Тютюн“ — роман от Д. Димов. — Бълг. воин, 1952, кн. 3—4; Я. Молхов. Гордост на нашата литература. — Септември, 1952, кн. 3; Н. Фурнаджиев. Една вредна критика за романа „Тютюн“. — Лит. фронт, бр. 11, 1952; П. Зарев. Септемврийското въстание и българският роман. — Лит. фронт, бр. 39, 24 септ. 1953; Ем. Манов. За някои недостатъци на „Тютюн“. — Във: Въпроси на съвременната българска литература. 1955; Ал. Пешев. „Тютюн“. Рецензия за 2 изд. на романа. — Септември, 1955, кн. 6; П. Динеков. Първите романи на Д. Димов. — В: Литературни образи. 1956. с. 279—288 (2 изд. 1957. с. 295—304); Д. Ив. Димов. 1. За стилно-езиковите промени в третото издание на романа „Тютюн.“— Бълг. език, 1957, кн. 1. 2. Промените в чуждата лексика при второто издание на романа „Тютюн“ от Д. Димов“. — Пак там, 1958, кн. 3; Ст. Каролев. Въпроси на психологическата характеристика. — Във: Въпроси на българската литература. 1958. с. 118—123; Ст. Каракостов. Чертите на съвременника („Жени с минало“). — Нар. култура, бр. 17, 25 апр. 1959; Здр. Петров. Д. Димов. По случай 50 год. от рождението му. — Септември, 1959, кн. 6; К. Табаков. Минало и съвременност. — Лит. фронт, бр. 20, 21 май 1959; Н. Янков. Майстор на психологическия роман. — Лит. фронт, бр. 25, 25 юни 1959; Вл. Каракашев. Кой е виновен? — Лит фронт, бр. 48, 1 дек. 1960; Г. Караславов. Завоевания и задачи. — Пламък, 1960, кн. 1; Г. Константинов. Личният опит на писателя. — В: Писатели-реалисти. Кн. II. 1960. с. 278—279; Г. Гочев. Да уважаваме трайните принципи на драматическото действие („Виновният“). — Лит. мисъл, 1961, кн. 3; Т. Жечев. За двама герои на Димитър Димов. — Родна реч, 1961, кн. 9; Вл. Каракашев. 1. „Тютюн“ (рецензия за филма). — Нар. култура, бр. 47, 24 ноем. 1962. 2. Виновният и невинните в една пиеса. — Театър, 1962, кн. 2; Н. Милев. По свои творчески пътища. Рецензия за филма „Тютюн“. — Пламък, 1962, кн. 12; Т. Андрейков. „Тютюн“ на екрана. — Септември, 1963, кн. 1; Ил. Друмева. „Почивка в Арко Ирис“. — Лит. фронт, бр. 52, 26 дек. 1963; Д. Канушев. „Почивка в Арко Ирис“. — Лит. фронт, бр. 50, 1963; Т. Жечев. Композицията на нашия съвременен роман.—В: Съвременни образи и идеи. 1964; Ив. Бояджиева. Душите се спасяват („Почивка в Арко Ирис“). — Лит.

Петър Динеков

П. Динеков. „Български фолклор“

П. Динеков. „Из историятаа на българската литератур“

мисъл, 1964, кн. 2; Ат. Дишев. Преди последното сражение („Почивка в Арко Ирис“). — Пламък, 1964, кн. 2; В. Консулова. Привлекателното в една пиеса („Почивка в Арко Ирис“). — Септември, 1964, кн. 6; Кр. Куюмджиев. 1. Комунистите в творчеството на Димитър Димов. — Лит. мисъл, 1965, кн. 6. 2. Героите на Димитър Димов. Опит за психологическа характеристика. — Пламък, 1965, кн. 5; Димитър Димов. Некролог. — Лит. фронт, бр. 15, 7 апр. 1966; П. Матев, Г. Караславов, З. Станку, Др. Асенов. К. Воронков, Ар. Диктеос. Изказвания по случай смъртта на писателя. — Лит. фронт, бр. 15, 7 апр. 1966; Изказвания на писатели и културни дейци по случай смъртта на Д. Димов. — Нар. култура, бр. 15, 9 апр., 1966; В. Йосифов. Гордост на нашата литература. — Раб. дело, бр. 100, 10 апр. 1966; Ст. Каракостов. Тревогите на драматурга. — Пак там; Н. Коканова. Незабравими часове. — Пак там; Д. Пекарева. И най-силните думи ще бъдат верни. — Пак там; Г. Балючева. Неговото творчество. Библиогр. справка. — Пак там; Д. Димов (бележка по случай смъртта му). — Септември, 1966, кн. 4; Д. Димов (бележка по случай смъртта му). — Пламък, 1966, кн. 3; Н. Доспевска. Раждането на един галант. — Нар. култура, бр. 13, 1 апр. 1967.

крк

пог. 22.2.1992

ДИНЕКОВ, Петър Николов (30. X. 1910). Роден в с. Смолско, Соф. окр. Основно и гимназиално образование получава в София. Завършва слав. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1933). През 1934—35 специализира във Варшава. След завръщането си от Полша става учител във Фр. колеж в Пловдив (1936—38). Асистент в катедрата по слав. езици в Соф. ун-т от 1938, редовен доцент в катедрата по бълг. литература от 1941, проф. от 1945. През 1962—64 е зам.-ректор на Соф. ун-т. Д. завежда катедрата по бълг. литература в Соф. ун-т, ръководител е на секцията по бълг. литература до Освобождението в Ин-та за литература при БАН. Известно време е ръководител на Архивния ин-т при БАН и на Ин-та „Ботев — Левски“. Директор на Ин-та по фолклор при БАН от създаването му. Д. сътрудничи на много периодични издания — „Литературен глас“, „Глобус“, „Вестник на жената“, „Българска мисъл“, „Златорог“, „Славянски глас“, „Литературен фронт“, „Изкуство“, „Септември“, „Литературна мисъл“ и др. Участвува в ред. колегии на сп. „Българска мисъл“, „Изкуство“, „Септември“, „Език и литература“, „Български език и литература“, „Български език“, „Литературна мисъл“ и др., както и в ред. колегии на много издания — съчиненията на Ив. Вазов, П. П. Славейков, „Българско народно творчество“ и др. Под негова редакция и с негови предговори излизат съчинения на Хр. Ботев, Л. Каравелов, Г. С. Раковски, Паисий Хилендарски, Софрони Врачански, Р. Жинзифов, Н. Бончев, П. Р. Славейков, П. К. Яворов, Й. Йовков, П. П. Славейков, както и на А. Мицкевич, Ю. Словацки, Б. Прус, Ю. Тувим, Вл. Броневски, М. Яструн, К. И. Галчински и др. Чл.-кор. на БАН от 1947, акад. от 1967. Чл. на Международния комитет на славистите от 1955. Чл. на СБП.

Научноизследователската дейност на Д. обхваща цялостното развитие на бълг. литература. Основните му проучвания обаче са из областта на бълг. литература до Освобождението и на бълг. фолклор. В тях той осветлява проблеми на лит. развитие, изяснява периодизацията на лит. процес, възникването на новобълг. литература, връзките ѝ с лит. движение в др. слав. страни, развитието на лит. жанрове, въпросите за творческите методи и т. н. В своите фолклорни трудове поставя интересни теоретически въпроси, прави периодизация на истор. развитие на бълг. народно творчество, показва художествената стойност на фолклорните творби, разглежда дейността на фолклористи като К. Шапкарев, братя Миладинови и др. Д. проявява подчертан интерес и към сравнителното проучване на българо-руските и българо-полските лит. връзки. Публикувал е изследвания и статии за видни пол. писатели, като Мицкевич, Словацки, Прус, Х. Сенкевич, Ст. Жеромски, Т. Бой-Желенски, Т. Йеж, Тувим, Броневски, Галчински и др. Той се интересува живо и от проблемите на съвременната бълг. литература — свидетелство за това са многобройните му статии.

По-важни публикации: „Прозата на Ем. п. Димитров“ („Юбилеен сб. Ем. п. Димитров“, 1931), „Неизвестни статии на Н. Бончев“ (алманах „Литературен глас“, 1931), „Марин Дринов и Нешо Бончев“ („Списание на БАН“, 1937, кн. 56), „Търговски сношения на софиянци с Цариград през XIX в.“ („Архив за поселищни проучвания“, 1938, кн. 3), „Към въпроса за отношението на българите към делото на Ф. Каниц“ („Списание на БАН“, 1942, кн. 63), „Книжовните средища в средновековна България“ („Исторически преглед“, 1947, кн. 5—6), „Литературната история и съвременниците“ („Език и литература“, 1947, кн. 1), „Житието на Пимен Зографски“ („Известия на Ин-та за бълг. литература“, 1954, кн. 2), „Българските преводи на „Пан Тадеуш“ („Езиковедско-етнографски изследвания в памет на акад. Ст. Романски“, 1960), „Братя Миладинови в историята на българската фолклористика“ („Списание на БАН“, 1961, кн. 4), „Делото на Кирил и Методий в развитието на старата българска литература“ („Литературна мисъл“, 1963, кн.3), „Особености на старобългарската публицистика през IX—XII в.“ (сб. „Славянска филология“, т. V, 1963), „Битови приказки и анекдоти“ („Българско народно творчество“, т. X, 1963), „Пенчо Славейков и Адам Мицкевич“ (сб. „Сто години П. П. Славейков“, 1966), „Климент Охридски в развитието на българската литература“ (сб. „Климент Охридски“, 1966), „Съдбата на българската литература през XIII и XIV в. („Септември“, 1968, кн. 12), „Фолклор и литература“ (сб. „Фолклор и литература“, 1968), „Старобългарската литература — наша гордост и наша тревога“ („Литературна мисъл“, 1970, кн. 2). Публикувал е много научни изследвания в чуждестранни издания (рус., пол., фр., англ. и др.), в които са осветлени проблеми из областта на старата и възрожд. бълг. литература, фолклора. Участвува в написването и редактирането на „История на българската литература“, т. I и II. Нар. деятел на културата (1972).

Съч.: София през XIX в. до освобождението на България. 1937; Софийски книжовници през XVI в. I. Поп Пейо. 1939; Кузман Шапкарев — събирач на народни умотворения. 1940; Българска лирика. Антология. 1940; Първи възрожденци. 1942 (2 изд. 1944); Литературни легенди. 1942; Българска народна поезия. 1949; Стара българска литература. Ч. I и II. 1950 и 1953; П. Р. Славейков. Творчески път. 1956; Литературни образи. 1956 (2 изд. 1958, 3 изд. 1967); Писатели и творби. 1958; Български фолклор. Т. I. 1959; Христоматия по старобългарска литература. 1961 (съавт. К. Куев, Д. Петканова); Възрожденски писатели. 1962 (2 изд. 1964); Литературни въпроси. 1963; Старобългарски страници. Антология. 1966; Из историята на българската литература. 1969; Между свои и чужди. 1969; Възрожденски страници. Антология. 1969.

Лит.: Д. Бабев. София през XIX век. — Мир, бр. 11 339, 1938; Б. Нонев. Две книги за миналото на София. — Просвета, 1939, кн. 9; Д. Стоянов-Угрин. „Първи възрожденци“. — Просвета, 1942, кн. 7; Ст. Божков. „Софийски книжовници през XVI в.“. — В-к на жената, бр. 827, 1942; Цв. Иванов. Петър Динеков. Ученият и критикът. — Дъга, бр. 508, 1942; П. Пенев. Петър Динеков. „Литературни легенди“. — Изкуство и критика, 1942, кн. 9, 10; Вл. Василев. „Литературни легенди“. — Златорог, 1942, кн. 4; Ал. Пундева-Войникова. „Литературни легенди“. — Бълг. мисъл, 1942, кн. 5 и 6; Ив. Снегаров. „Първи възрожденци“. — Македон. преглед, 1943, кн. 3; Б. Делчев. От литературни легенди към реалистична критика. — Заря, бр. 6473, 1943; Г. Цанев. Принос към изучаването на П. Р. Славейков. — Септември, 1957, кн. 5; Кр. Генов. Сериозен труд върху българския фолклор. —

Иван Динков

Нар. култура, бр. 15, 1960; П. Берков. Началото на българската литература. — Лит. фронт, бр. 20, 1961; К. Мечев. Творчески подход към проблемите на българския фолклор. — Учит. дело, бр. 54, 1961; Хр. Дудевски. Проблеми, анализ, решения. — Лит. новини, бр. 52, 1963; Св. Игов. Към една модерна апология на нашата стара литература. — Септември, 1967, кн. 9; Ат. Свиленов. Рецензия с дълъг увод и отклонения. — Лит. мисъл, 1970, кн. 2; Б. Ничев. Проникновен изследовател. — Лит. мисъл, 1970, кн. 5; Д. Леков. Академик Петър Динеков юбиляр. — Родна реч, 1970, кн. 9; Е. Константинова. 1. Петър Динеков. — Нар. култура, бр. 44, 31 окт. 1970. 2. Новата книга на проф. Динеков („Между свои и чужди"). — Септември, 1970, кн. 2; Л. Грашева. Виден изследовател на старобългарската литература. — Пламък, 1970, кн. 20; Л. Парпулова. Петър Динеков. — Лит. фронт, бр. 43, 22 окт. 1970; Ст. Таринска. Академик Петър Динеков на 60 години. — Септември, 1970, кн. 11.

дл

ДЙНКОВ, Иван Иванов (26. VIII. 1932). Роден в с. Смилец, Пазарджишки окр. Гимназиално образование получава в с. Стрелча (дн. град). Завършва право в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1954). От 1958 е ред. в Изд. на БКП. За пръв път печата във в. „Народна младеж" (1955). Чл. на БКП, на СБП. Характерни за Д. са дълбокото преживяване, тревожната напрегнатост и драматичният конфликт, върху които са изградени най-добрите му стихотворения. В стихосбирката „Епопея на незабравимите" той утвърждава безбройните личностни превъплъщения на загиналите за комунистическия идеал, вярата им в неговото духовно тържество. Документалната художествена проза на Д. се родее с поезията му по своята лаконичност, емоционалност и пределна искреност.

Съч.: Лична карта. Стихове. 1960; Епопея на незабравимите. 1963 (2 прераб. и доп. изд. 1969); Атанас Манчев. Биогр. очерк. 1967; Няколко пролога към един епилог (Биогр. очерк за Стоян Мураданларски). 1968.

Лит.: Д. Жотев. Със сърце, открито за хората и красотата. — Нар. младеж, бр. 254, 1955; Г. Върбанов-Козаров. Лиричният паспорт на един поет. — Нар. младеж, бр. 256, 1960; Ал. Геров. Образност и мисъл. — Лит. новини, бр. 4, 1961; Б. Делчев. Разговор за първите стихосбирки. — Пламък, 1961, кн. 1; Ал. Пиндиков. Поетът се легитимира. — Септември, 1961, кн. 3; Н. Давидов. „Епопея на незабравимите". — Нар. култура, бр. 17, 26 апр. 1969.

хд

ДИОНИ́СИЙ (XIV в.). Един от учениците на Теодосий Търновски. Известен е като много добър познавач на грц. език и опитен преводач. В житието си за Теодосий Търновски виз. патриарх Калист изрично подчертава преводаческото умение на Д., характеризирайки го като „дар божи" — „от бога имаше дар да превежда умело и чудно от гръцки на славянски; той преведе много книги и украси черковното имение с тях". Известен е само неговият превод на сб. „Маргарит", съставен от избрани слова на Йоан Златоуст. В сборника си от 1460 *Владислав Граматик* преписва преведените от Д. Златоустови слова и високо оценява преводаческото му изкуство, като го нарича „дивнийт кир Дионисий".

Лит.: Gj. Daničič. Rukopis Vladislava Gramatika, pisan godine 1469. — Starine, I, 1869, p. 52; К. Ф. Радченко. Религиозное и литературное движение в Болгарии в эпоху перед турецким завоеванием. Киев, 1898. с. 322; А. И. Яцимирский. Славянские рукописи Нямецкого монастыря в Молдавии. — Древности. Труды славянской комиссии, т. II, 1898, с. 69; В. Н. Златарски. Житие и жизнь преподобного отца нашего Феодосия. — СбНУ кн. XX, 1904; П. Динеков. Стара българска литература. Ч. II. 1953. с. 45; В. Сл. Киселков. Проуки и очерти по старобългарска литература. 1956. с. 155; История на българската литература. Т. I. 1962. с. 279.

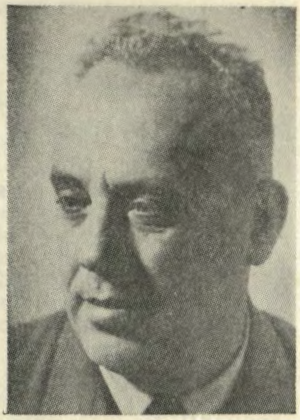
лгр

Стефан Дичев

Ст. Дичев. „За свободата“

Димитър Добрев

ДЙЧЕВ, Стефан Николов (9. I. 1920). Роден във Велико Търново. Гимназия завършва в родния си град, известно време следва инженерство в Чехословакия, завършва право в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1943). Гл. ред. на сп. „Космос“ от 1962, директор на изд. „Народна култура“ (1968—73). Чл. на СБП.

През 1954 издава I ч. на романа „За свободата“; след 2 год. излиза и II ч. В тази творба, посветена на някои моменти от националноосвободителното движение, Д. изгражда образи със значима познавателна и емоционална стойност. В романа са разкрити животът и страданията на поробените българи, растящото им национално съзнание, както и моралът и политиката на османските поробители, домогванията и заговорите на европ. дипломация. В борбата между тези два свята — на поробени и поробители — е заложен идейно-революционният заряд, патосът на цялото епично повествование. Романът на Д. „Пътят към София“ продължава същата тематична линия, подхванатата и в „За свободата“. Действието се съсредоточава върху момент от Руско-турската осв. война — освобождението на София. Истор. романи на Д. разкриват на широка документална основа много моменти и страни от последните десетилетия на възрожд. епоха. Автор е на две юношески повести — „Рали“ и „Младостта на Раковски“. Димитровска награда (1959).

Съч.: За свободата. Истор. роман. Ч. I—II. 1954—1956 (2 изд. 1959—1960; 3 изд. 1964, 4 изд. 1970); Първата българска легия. Истор. повест. 1960; Рали. Повест за юноши. 1960 (2 изд. 1961, 3 изд. 1964, 4 изд. 1969); Младостта на Раковски. Истор. повест за юноши. 1962 (2 изд. 1966); Пътят към София. Роман. 1962 (2 изд. 1963, 3 изд. 1967, 4 изд. 1969); Ескадронът. Роман. 1968.

Лит.: Хр. Гандев. Роман за националреволюционните борби. — Септември, 1955, кн. 4; Г. Константинов. „За свободата“ — исторически роман от Стефан Дичев. — Септември, 1955, кн. 4; Г. Димов. Художествено пресъздаване на националноосвободителните борби. — Език и литература, 1955, кн. 6; Ефр. Каранфилов. За правдивото изобразяване на една велика епоха от нашето минало. — Лит. фронт, бр. 14, 7 апр. 1955; Г. Димов. Историческа достоверност и художествена образност. — Лит. мисъл, 1957, кн. 4; М. Геновски. Синурът между народната легенда и историческата правда. — Септември, 1958, кн. 3; Вл. Мусаков. Стефан Дичев. „Рали“. — Лит. фронт, бр. 49, 8 дек. 1960; Г. Димов. 1. Освобождението на София през погледа на писателя. — Бълг. воин, 1963, кн. 6. 2. Историческите романи на Стефан Дичев. — В: Проблеми на съвременната българска литература. 1964; Л. Георгиев. Стефан Дичев. — Лит. мисъл, 1964, кн. 4; К. Папазян. Един поглед върху историята. — Нар. култура, бр. 49, 7 дек. 1968; Е. Константинова. Със съвременен поглед върху историята. — Септември, 1969, кн. 3; Т. Жечев. Стефан Дичев на 50 години. — Септември, 1970, кн. 1.

гд

ДО̀БРЕВ, Димитър (Димитър Добрев Димитров) (16. I. 1904). Роден в с. Щръклево, Русенски окр. Завършва първоначално у-ще в родното си село и гимназия в Русе. Следва администрация в Свободния ун-т в София (1937—42). До 1936 живее в с. Щръклево,

Чавдар Добрев

където ръководи културно-просветната работа на читалище „Възраждане“. Там основава и дълги год. ръководи месечния в. „*Светлоструй*“ (1928—41), най-големия бълг. провинциален културно-просветен и лит. вестник преди 9 септ. 1944, и библиотека със същото име. Д. е един от основателите и организаторите на *Съюза на писателите от провинцията* (1934), чийто секретар е дълго време. През 1945 Д. организира лит. седмичник „*Лост*“, а през есента на 1946 основава и редактира лит. седмичник „*Стожер*“. Гл. ред. на изд. „Народна култура“ (1946—70). Чл. на БКП, на СБП. За пръв път Д. печата през 1919 във в. „Ученически вестник“. Издава сборници с лирическа проза, с лит. очерци, мемоарни книги, сборници с приказки за деца. Псевд.: Димо Д. Литвинов.

Съч.: Кървави петна. Стихопрози. Русе, 1924; Морски песни. Стихопрози. Русе, 1934; Литературата в провинцията. Статии. 1935; Селски песни. Стихопрози. Русе, 1937; Морски песъчинки. Стихопрози. 1939; Кооперацията в художествената литература. Студия. 1940; Нашата земя в художествената литература. Студия. 1941; Песни от Македония. Стихопрози. 1941; Поети на селото. Лит. скици. 1947; Санда Йовчева. Живот и творчество. 1947; Приказките на мама. 1954; Патилата на Кума Лиса. 1955; Малката приказница. 1961; Немирникът вятър. 1964; Драгушка и лъжливата коза. 1965; За красота в живота. Лирическа проза, лит. статии, спомени. 1966.

Лит.: Г. Илиев. „Морски песни“. — Гребец, 1934, кн. 1; П. Телчаров. „Морски песни“. — Лит. глас, бр. 251, 1934; П. Пенев. „Морски песни“. — Обзор, бр. 63, 1936; В. Стоицев. „Морски песни“. — Гребец, 1936, кн. 6; Ст. п. Василев. „Литературата в провинцията“. — Родна реч, 1935—36, кн. 4; Хр. Стойков. „Литературата в провинцията“. — Лит. час, бр. 20, 1936; Я. Хлебаров. „Литературата в провинцията“. — Читалище, 1936, кн. 1—2; Д. Минев. „Литературата в провинцията“. — Бълг. мисъл, 1936, кн. 4; Ив. Кръстев. „Селски песни“. — Златоструй, 1938, кн. 7; Ив. Сестримски. „Нашата земя в художествената литература“.— Лъча, бр. 789, 1941; Ж. Битев. „Нашата земя в художествената литература“. — Лит. ек, бр. 3, 1942; П. Тихолов. Българският писател за кооперативизма. — Светоглас, бр. 61, 1942; Г. Авгарски. Патилата на три народни приказки. — Лит. фронт, бр. 35, 1955; Ив. Вандов. Нови страници из литературното минало („За красота в живота“). — Раб. дело, бр. 72, 13 март 1966; Д. Гундов. „За красота в живота“. — Лит. фронт, бр. 35, 25 авг. 1966; Ст. Станчев. Стожерът на „Светлоструй“. — Нар. култура, бр. 18, 30 апр. 1966. *гг*

ДОБРЕВ, Чавдар Атанасов (21. VIII. 1933). Роден в Ямбол. Завършва гимназия в родния си град и унг. филология и журналистика в Будапеща (1955). От 1956 е ред. в изд. „Нар. култура“ и в Студията за хроникални и документални филми, сътрудник в М-вото на външните работи. От 1960 до 1963 е аспирант в Академията на обществените науки при ЦК на КПСС в Москва, където защищава дисертация и става кандидат на изкуствоведските науки. Доктор на изкуствоведските науки (1975). От 1963 е н. с., а от 1969 ст. н. с. в Ин-та за изкуствознание при БАН и негов зам.-директор (от 1974). Ред. в отдел „Критика“ на в. „Литературен фронт“, зав. редакция в Изд. на БКП, зам.-гл. ред. на сп. „Съвременник“, секретар на секция „Критика“ при СБП. Чл. на БКП, на СБП. Д. работи активно в областта на лит. и театрална критика и проявява живо и остро чувство за съвременното звучене на лит. и театрални явления. Сътрудничи на почти всички лит. и периодични издания. Превежда и редактира унг. художествена литература. Ред. на „Избрани съчинения“ от Ш. Петьофи и автор на предговора към тях. Публикувал е литературно-критически статии в СССР и Унгария.

Съч.: Литература и хуманизъм. 1967; Реализмът на „Вахтангов“. 1967; Театър и време. 1967; Овладяване на човешкия свят. 1968.

Лит.: П. Филчев. Застигане на времето.— Нар. култура, бр. 38, 23 септ. 1967; Н. Инд-

Добрейшово евангелие

жева. Научна обективност и страстна защита. — Театър, 1968, кн. 5; Л. Панева. „Реализмът на „Вахтангов“. — Нар. култура, бр. 17, 27 апр. 1968; Г. Саев. „Театър и време“. — Театър, 1968, кн. 1.

бн

ДОБРЕВСКИ, Димитър Василев (9. XII. 1924). Роден в с. Смядово (дн. град). Завършва гимназия в Шумен и Висш лесотехнически ин-т в София. През Отечествената война постъпва във флота и участвува в миночистачната кампания (1944—47). Работи по специалността си и се занимава с литература. Първата му публикация е през 1945 във в. „Народен фар“ (Варна). Д. е познавач на матроския живот („Бунтът на крайцера „Надежда“). Предава героизма на борбата, устрема за свобода и правда. Постепенно преминава от истор. към съвременна тематика.

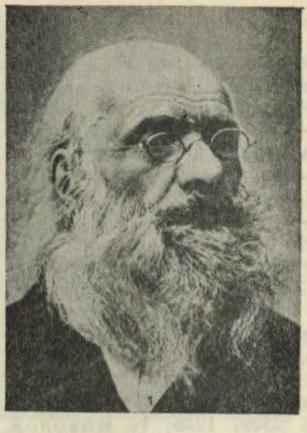
Съч.: Бунтът на крайцера „Надежда“. Роман. 1952 (2 изд. 1953, 3 изд. 1955); Младост. Повест. 1954; Втора бригада слуша. Повест. 1955; Кораб срещу кораб. Повест. 1955 (2 изд. 1964); Ние, черноморците. Роман. 1956; Железен път. Роман. 1958; Голямата сметка. Роман. 1960; Походът. Новела. 1961; Големи и малки. Роман. 1963; Пътеки из гората. Роман. 1963; Крепостта на надеждите. Роман. 1964; Хан Аспарух. Истор. очерк. 1964; Трите коледни дни. Роман. 1967; Долината на розите. Пътеписи. 1969.

Лит.: Н. Ангелов. „Бунтът на крайцера „Надежда“. — Бълг. воин, 1952, кн. 11—12; Ем. Петров. Повест за революционните традиции на нашия военноморски флот. — Народна армия, бр. 1283, 1952; Вл. Рачев. Повест за нашия военноморски флот. — Читалище, 1952, кн. 23—24; В. Ханчев. Повест за дружбата и моряшката доблест. — Лит. фронт, бр. 43, 1952; Ефр. Каранфилов. „Бунтът на крайцера „Надежда“. — Септември, 1953, кн. 2; А. Тодоров. „Бунтът на крайцера „Надежда“. — Отеч. фронт, бр. 2636, 1953; Т. Вълнаров. Още веднъж за историческата правда в повестта „Кораб срещу кораб“. — Нар. армия, бр. 2249, 1955; Г. Божинов. Научни изобретения и любов в една повест. — Септември, 1955, кн. 10; Ст. Стоянов. Историческата правдивост на героите в повестта „Кораб срещу кораб“.— Нар. армия, бр. 2225, 1955; Л. Станев и Н. Тухов. „Пълен напред, но. . . натягай!“— („Кораб срещу кораб“). — Септември, 1955, кн. 8; Л. Дилов. За „Ние, черноморците“. — Лит. фронт, бр. 45, 1956; Вл. Светлинов. Книга, която заслужава радостна среща. — Нар. армия, бр. 2509, 1956; Н. Николов. Илюстрация вместо художествено изображение. — Лит. фронт, бр. 33, 1956; Г. Амуров. Морето не е до колене. — Септември, 1957, кн. 6; Ив. Сестримски. Герой в живота и в литературата. — Отеч. фронт, бр. 4976, 1960; М. Наимович. Кривата сметка на малките души. — Лит. фронт, бр. 46, 1960; Д. Попиванов. Историческото и условното в проследяването на миналото. — Септември, 1960, кн. 12; Ст. Елефтеров. Писателят и сянката му. — Пламък, 1964, кн. 4; Юл. Йорданов. За малките и за големите. — Септември, 1964, кн. 5.

ди

ДОБРЕЙШОВО ЕВАНГЕЛИЕ. Среднобълг. паметник от I пол. на XIII в., писан на пергамент. Намерен е в Тулча, но от някои бележки в него личи, че преди това е бил в Одрин. Донесен е през 1898 в Соф. нар. библиотека, където се съхранява под № 17. Съдържа 127 л., голям формат. Други 48 л. от същия ръкопис са се намирали в Бялградската нар. библиотека, която през 1941 е унищожена при бомбардирането на града от хитлеристите. Паметникът е особено ценен както с някои забележителни нови черти в езика, така и с богатата си и стилно оригинална орнаментировка от миниатюри, заставки и заглавни букви. По езиковите особености на Д. е. може да се предполага, че то произхожда от западните краища на бълг. говорна област.

Изд.: Б. Цонев. Добрейшово евангелие. Среднобълг. паметник от XIII в. — Бълг. старини, кн. I, 1906 (пълно издание с подробно палеографско и езиково проучване). Цветни репродукции от някои миниатюри вж. в албума на В. Стасов. Славянский и восточный орнамент по рукописям древнего и нового времени. СПб., 1884—87. табл. VII.

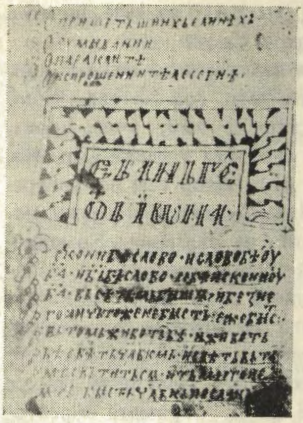

Иван Добровски

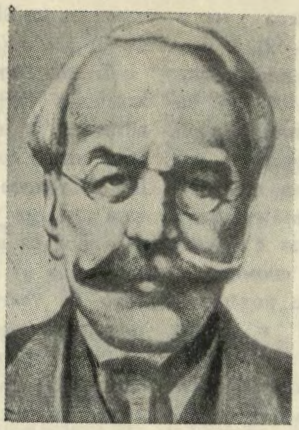
Лит.: П. Кулаковский. Отчет о научных занятиях заграницею в летнее ваканционное время 1899 г. — Варшавские университетские известия, 1900, с. 10—11; Б. Цонев. 1. Из Софийской национальной библиотеки. — В: Сборник статей, посвященных почитателями акад. В. И. Ламанскому. II. СПб., 1908. с. 904—914. 2. Опис на ръкописите и старопечатните книги на Народната библиотека в София. Т. I. 1910. с. 15—18. 3. История на българский език. Т. I. 2 изд. 1940. с. 176—178; за бялградската част вж. Г. А. Воскресенский. Славянские рукописи в заграничных библиотеках. — СбОРЯС, XXXI, 1882, с. 52; J. Polívka. Zpráva o studijné cesty do kláštiru Fruškogorskych a do Belehrada. — Věstnik České Akademije, IV, 1899, p. 154—155; С. М. Кульбакин. Материалы и заметки по славяноведению. — ЖМНП, V, 1905, с. 5; Љ. Стојановић. Каталог Народне библиотеке у Београду, 1903, № 35, с. 13. За миниатюрите в Добрейшовото евангелие вж. А. Грабар. Доистория болгарской живописи. — В: Сборник в чест на В. Н. Златарски. 1925. с. 555—573.

хк

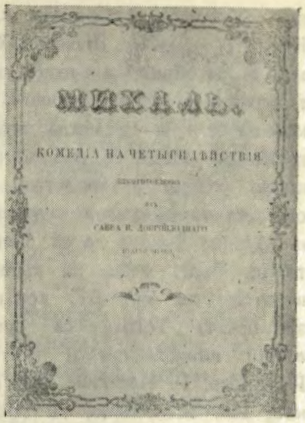
ДОБРÒВСКИ, Иван (Иван х. Добри, Иван Добрович) (1. IV. 1812 — 28. I. 1896). Роден в Сливен. Учи в елинско у-ще в родния си град. След Руско-турската война (1828—29) заедно с родителите си се преселва в Румъния. Оттам отива в Одеса, след това в Цариград. От 1836 до 1839 учи при Т. Каирис на о. Андрос (Гърция). Там основава славянобългарско ученолюбиво дружество, което си поставя за цел да подпомогне патриотичното пробуждане на българите чрез просвета. След закриване на у-щето на Каирис Д. продължава образованието си в Атина. Оттам заминава за Бялград с намерение да открие бълг. централно у-ще. Неуспял да осъществи желанието си, тръгва за Букурещ, а оттам с баща си и брат си се завръща в Сливен. След като престоява кратко време в родния си град, отива в Цариград, където се среща с Г. С. Раковски. От Цариград заминава за о. Самос. Там учителствува 3 год. и у него се ражда идеята да издава списание на бълг. език, която осъществява във Виена. През септ. 1850 излиза първият брой на сп. „*Мирозрение*“. Списанието намира добър прием сред слав. полит. и културни среди. Редакторът му влиза в близък контакт с П. Шафарик, А. Я. Бек и др. С мисълта да продължи издаването на „Мирозрение“ в Румъния Д. отива в Букурещ и Цариград, за да си осигури абонати. С настъпването на 1853 обаче се чувствува приближаването на важни полит. събития. У Д. започва да зрее мисълта за пътуване до Петербург, за да подаде мемоар до рус. правителство за автономия на Б-я. В Петербург той посещава управителя на азиатския департамент при Външното м-во, на когото връчва писмено изложение. Неблагоприятният ход на Кримската война и настъпилата криза в рус. обществен живот го принуждават да се озове в Ню Йорк. Това свое пътуване Д. предприема не само за да задоволи жаждата си за пътешествия, но и във връзка с проблемата, която го занимава от дълго време — „квадратурата на кръга“. През юни 1855 Д. тръгва за Цариград. Понеже Кримската война още продължава, той се отправя за Виена. Оттам е повикан в Крайова от д-р П. Берон, който му предлага учителско място в Котел, и Д. сключва договор за 3 год. В Котел преподава в главното грц. у-ще. С по-способните ученици води обучението на грц. език, като същевременно тълкува и превежда на бълг. език. После заминава за Сливен. На 24 апр. 1861 е изпратен от своите съграждани за три месеца в Цариград, за да подпомогне борбата за независима бълг. черковна йерархия. Завладян от мисълта за подновяването на „Мирозрение“, Д. се прехвърля в Румъния. През окт. и ноем. 1870 с помощта на Берон издава последните два броя от „Мирозрение или български инвалид“. След спирането на списанието предприема ново пътуване до Петербург. На 5 февр. 1872 подава изложение, а на 10 ян. 1873 — подробен мемоар до рус.

Добромирово евангелие

Сава Доброплодни

С. Доброплодни. „Михал“

император за освобождението на заддунавските славяни. От Петербург Д. заминава за Москва, където се среща с М. П. Погодин. В края на 1873 е в Сливен; към средата на 1874 отива в Цариград, където дочаква Освобождението. От 24 март 1882 до 22 апр. 1883 е първи помощник на областния библиотекар в Пловдив. През 1885 получава пенсия. Последните год. от живота си прекарва в пълна самота. Умира в Пловдив. С богатата си култура и неутолимата си любознателност, с просветната си учителска и журналистическа дейност Д. се утвърждава като един от заслужилите дейци на Възраждането.

Лит.: С. С. Бобчев. Български периодичен печат. — В: К. Фотинов. 1894; Ив. Д. Шишманов. Иван Добровски (по лични спомени и съобщения). — Бълг. преглед, 1896, кн. 7—8; С. Табаков. История на гр. Сливен. 1924. с. 417—424; Д. Мишев. Възраждане чрез печата. — В: България 1000 години — 927—1927. 1930; Г. Боршуков. История на българската журналистика. 1965. с. 72—75.

нт

ДОБРОМИ́РОВО ЕВА́НГЕЛИЕ. Най-ранен среднобълг. паметник от I пол. на XII в., писан на пергамент със старинно писмо. Съдържа 183 л., голям формат. Накрая са прибавени 13 хартиени листа от по-късно време (XV в.) за попълване на загубени листове. От една бележка в Д. е. личи, че през 1568 то е занесено от Никопол чак в Синайския манастир в Арабия. По-късно оттам е донесено в Европа и чрез В. Ягич постъпва в тогавашната Петербургска публична библиотека (дн. Държ. публична библ. „М. Е. Салтиков-Шчедрин“ в Ленинград), където се съхранява под № Q, n. I. 55. По език и писмо Д. е. е преходен паметник от старобълг. към среднобълг. език. Езиковите му особености сочат безспорно, че произхожда от югозападните краища на бълг. говорна област. Паметникът е издаден.

Лит.: V. Jagič. Evangelium Dobromiri. Ein altmacedonisches Denkmal der kirchenslavischen Sprache des XII. Jahrhunderts. — In: Sitzungsberichte der K. Akademie d. Wissenschaften in Wien, 138 и 140, 1898; Б. Цонев. История на българский език. Т. I. 2 изд. 1940; с. 169—170; Е. Э. Гранстрем. Описание русских и славянских пергаменных рукописей. Л., 1953. с. 79.

хк

ДОБРОПЛО́ДНИ, Сава Хаджиилиев (3. XII. 1820 — 19. IV. 1894). Роден в Сливен в учителско семейство. След Руско-турската война (1828—29) родителите му се преселват в Плоещ. След смъртта на бащата семейството се завръща в Сливен. Известно време Д., любознателен и прилежен ученик, се учи при Г. Кръстевич. През 1835 заминава за Цариград, където е обучаван първоначално от йеромонах Натанаил по грц. граматика и в преводи от старогръцки на новогръцки. С помощта на някои сливенски търговци постъпва в грц. Куручешменско у-ще в Цариград, в което по същото време учи и Г. С. Раковски. През 1842 Д. завършва у-щето с отличие, за което получава и титлата „евкари-

дис“. Учител е в класното елинско у-ще в Котел (1842—47), Шумен (1848—52). В Шумен Д. се сближава с някои унг., пол. и чеш. емигранти — преди всичко с Л. Кошут, на когото чете и превежда новините от грц. вестници. Заема се със съставянето на няколко учебни ръководства. През 1852—53 обикаля по-големите селища в Централна и Източна Б-я, за да се запознае с нуждите на бълг. у-ще, да събере спомоществователи за книгите, които е подготвил за печат. Тогава се среща с много видни книжовници и учители: Н. Геров, Й. Груев, Р. Попович, Ю. Ненов, Б. Петков, Ив. Момчилов, Д. Шишманов и др. През зимата на 1853 е в Земун, за да отпечата две от учебните си ръководства — „Водител за взаимните училища“ и „Писмовник“. От Земун заминава за Бялград и Карловци. През пролетта на 1853 се завръща в Б-я, раздава отпечатаните си книги на спомоществователите и предприема няколкомесечно пътуване до Виена, Бърно, Прага, Карлсбад. От ноем. 1853 е назначен за привременен професор по грц. език в гимназията в Карловци, където учителствува две год. и половина. След завършване на Кримската война се завръща в Б-я и става учител в Шумен, където урежда четирикласно у-ще (полугимназия), на което е пръв директор. В Шумен Д. развива активна обществена и културна дейност — основава читалище, което възглавява като председател, урежда театрални представления с участието на свои ученици — В. *Друмев*, Д. *Войников*, В. Д. *Стоянов* идр. От 1859 до 1862 е директор на полугимназията в Сливен. Оттам изпраща дописки във в. „България“ за състоянието на у-щата в града, участвува в много обществени инициативи. Д. учителствува и във Варна (1862—64), Тулча (1864—67), Силистра, Кюстенджа (1872—75). През 1870 е избран за делегат на народния черковен събор в Цариград. През 1875 отново е учител в Тулча, където остава до юни 1878. След Освобождението е член, а след това и председател на Окръжния управителен съвет във Варна (до февр. 1881), училищен инспектор в Разград и Варна (до авг. 1886). Във Варна Д. започва да издава в. „Нова българска пчела“, от който излизат две непълни год. (год. I, бр. 1—15, год. II, бр. 1—4, 1887—88). От бр. 11, год. I, вестникът е издаван в София. През 1887 Д. се пенсионира. Дописен чл. на БКД (дн. БАН) от 1881, почетен чл. от 1884. Умира в София.

Д. има големи заслуги като педагог, книжовник и театрален деец. Той съставя учебни помагала за нуждите на бълг. у-ще, поощрява много свои способни ученици (Друмев, В. Д. Стоянов и др.). Автор е на побългарената комедия „Михал“, насочена срещу някои порядки в бита на българина. Комедията е една от най-разпространените в началото на театралното дело в Б-я и възпитава художествено и патриотично бълг. народ. Тя не слиза от сцените на читалищата през епохата на Възраждането. През 80-те год. се играят и пиесите на Д. „Тримата ефрейтори“ и „Прошенописец“. Книгата му „Кратка автобиография“ съдържа ценен материал за епохата на Бълг. възраждане.

Съч.: Игиономия, сиреч правила, за да си вардим здравието. Сочинена гречески и френски от целителът Архигена Сарантиев, а преведена на българският език от Сава Х. Илиевича Допроплоднаго, сливнянина. Издание първо. В Цариград, 1846 (2 изд. под загл. Здравословие, сиреч правила, за да знаем как да си вардим здравието. . . В Земун, 1853); Водител за взаимните училища, сочинен от Сава И. Доброплоднаго управителя на Шюменските училища. В Земун, 1852; Михал. Комедиа на четири действия. Преготовлена от Сава И. Доброплоднаго. Издание първо. В Земун, 1853; Писменик (Писмовник), сочинен от Сава И. Доброплоднаго, сливненина. Издание първо. В Земун, 1853; [Училищни таблици], сочинени от Сава Илиев Доброплоднаго, професора в Великата Карловачка гимназия в Австрия. В Белград, 1857; Пространний буквар за децата, или взаимноучителни таблици. Съчинени от Сава И. Доброплоднаго, управителя в Сливенските учебни заведения. . . Издание първо. Цариград, 1860; Кратко здравословие или уроци, за да си вардим здравието. Събрани и наредени от С. И. Доброплоднаго. Болград, 1865; Неделни апостоли и евангелия или тълкование на апостолскити деяния от свят. апост. Лука, на посланията от апостола Павла и на евангелията с нравствено поучение. Съчинени от С. И. Доброплодний, а посвящени на българското духовенство. Издание първо. Болград, 1866; Нов буквар [за] приготовление към звучната метода. 1866; Нова лесна метода да се изучи български език и практически руский и гръцкий. 1885; Скромно стихотворение „Размишления към самаго себе“. 1892; Кратка автобиография на С. И. Доброплодний. 1893.

Лит. Ил. Р. Блъсков. Трима народни учители. — Памятник, 1895, кн. 2; Из архивата на министерството на просвещението. Извадил Н. И. Ванков. 1905; Д. К. Петро-

вич. Један бугарин професор гимназије у Сремским Карловцима. Прилог за биографију С. И. Доброплодног. — В: Зборник Матице Српске за књижевност и језик. 1961—1962. 1962, с. 185—192; Н. Табаков. Сава Доброплодни. — В: Бележити българи. Т. III. 1969. с. 281—287.

нт

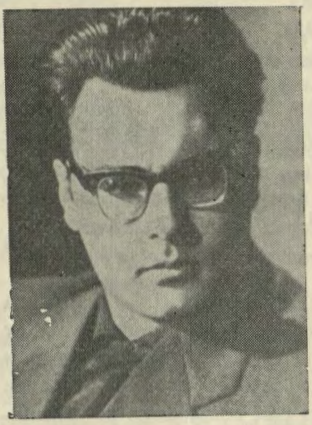
ДО̀ЙНО ГРАМАТѝК (средата на XVIII в.— ок. 1815). Роден в Елена. Родословието му води към еленското балканско село Дрента, Великотърновски окр. Д. Г. е свещеник и учител (граматик) в Елена. Ползувал се е с доверието на съгражданите си, които го избират за член на еленска делегация, посетила Цариград във връзка с построяването на укрепление („Кале“) срещу кърджалийските нападения. В Елена името на Д. Г. е свързано и с възстановяването на опожарения от кърджалиите храм „Св. Никола“. По този повод той оставя в черквата надпис на камък. Неговият син Андрей и внукът му Стоян също са еленски учители и видни възрожд. дейци. След учителстването на Д. Г. в града просветното дело в Елена напредва бързо и дава пример на населението от целия край. Познато е само едно съчинение на Д. Г. — неговият препис на „История славянобългарска“, известен под името „Еленски“ и направен през 1784. Пази се в Нар. библ. „Кирил и Методий“ в София под № 370. Дойновият препис стои близо до втория Софрониев препис на „История славянобългарска“ от 1781. С Дойновия препис са пряко свързани преписите на Славейков I (№ 371), Славейков II (№ 372), Шишковият препис от 1845 (№ 376); те съдържат добавките, които е направил Д. Г. към Паисиевата творба. Неговият препис на „История славянобългарска“ досега не е издаван. Д. Г. е познавал съчинението на известния хърв. поет А. Качич-Миошич (1702—60) „Razgovor ugodni naroda slovinskoga“. Пръв в бълг. истор. литература той въвежда поетически добавки. Макар, общо взето, да се придържа към своите срб. образци, Д. Г. оглажда текста, за да го направи по-достъпен за читателя. Той не е обикновен преписвач и компилатор, а книжовник-творец. Доказателство за това е, че в преписа си включва Качичовата песен за победата на хан Крум над император Никифор Геник. Някои истор. свидетелства и предания за Д. Г. и за неговите потомци се пазят в музея „Иларион Макариополски“ в Елена.

Лит.: Й. п. Георгиев. Град Елена. — ПСп., 1904, кн. 65; Б. Цонев. Опис на ръкописите и старопечатните книги на Народната библиотека в София. Т. I. 1910. с. 412—413; М. Т. Радивоев. Поп Андрей Робовски. — СбБАН, XI, 1920; Ст. Романски. Нов Софрониев препис от Паисиевата история от 1781 г., съпоставен с преписа от 1765 г. 1938; Б. Ст. Ангелов. Съвременници на Паисий. I. 1963. с. 127—145.

км

ДО̀КС (Дукс) Черноризец (IX в.). Брат на бълг. цар Борис (Михаил), монах, един от ревностните организатори на бълг. държава и бълг. черква след официалното покръстване на страната през 865, покровител на книжнината през т. нар. Златен век на бълг. литература. Името му, наред с името на сина му Тодор (Тудор) Доксов, се свързва с *Преславската книжовна школа.* Дейността му протича в Преслав и вероятно в намиращия се край него манастир „Св. Пантелеймон“, едно от първите средища на старобълг. писменост. Че е бил действително Борисов брат, личи от една приписка от IX—X в. в лат. „Чивидалско евангелие“ от по-ранно време: „Hic sunt nomina de Bulgaria imprimis rex illorum Michahel et frater eius Dox. . .“ Виждайки в негово лице влиятелен чл. на царското семейство, папа Йоан VIII му изпраща писмо, което свидетелствува за участието на Д. в полит. и черковното управление на страната. Ценно сведение за ролята му в лит. живот оставя *Йоан Екзарх.* В пролога към своя превод на „Богословие“ („Небеса“) от Йоан Дамаскин той подчертава, че е бил насърчен в намерението си да се заеме с това трудно философско-догматично съчинение от Д.: „Като минаха няколко години, честният човек черноризец Докс настоя пред мене, когато ходих да го посетя, като ми поръчваше и ме молеше да преведа учителските тълкувания, напомняйки ми с думите: „Поповете каква друга работа имат, освен да поучават? Та щом като си поел тая служба, длъжен си да я вършиш!“ Много е вероятно и Д. да се е проявявал като книжовник, но конкретни данни за това липсват.

Лит.: В. Н. Златарски. Кой е бил Тудор черноризец Доксов? — Бълг. преглед, 1897, кн. 3, с. 42—61; В. Н. Златарски. История на българската държава през средните векове. Т. I, ч. 2. 1927. с. 168—170; П. Динеков. Стара българска литература. Ч. I. 1950. с. 104; В. Сл. Киселков. Проуки и очерти

Антон Дончев

по старобългарска литература. 1956. с. 100—102; История на българската литература. 1962. с. 88—89; Ем. Георгиев. Разцветът на българската литература в IX и X в. 1962. с. 81—82, 312—314, 331.

лгр

ДÒНЧЕВ, Антон Николов (14. IX. 1930). Роден в Бургас в семейство на служещи. Завършва гимназия във Велико Търново и право в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1953). Работи във Велико Търново като секретар в Околийския комитет на Демократичната младеж, в М-вото на културата. Ред. в изд. „Народна младеж" (1961—63) и в Бълг. кинематография (от 1970). Чл. на СБП.

Започва лит. си дейност във великотърновския лит. кръжок. Печата разкази, очерци и репортажи във в. „Отечествен фронт", „Литературен фронт", „Земеделско знаме", „Борба" (Велико Търново) и др. Основно място в творчеството му заемат истор. романи, в които бълг. история е пресъздадена в последователен героично-патриотичен план. Въстанието на Асеновци (1186) е показано в романа „Пробуждане" (съавт. Д. Мантов) като ярка проява на народната мощ и величие на фона на тогавашните сложни класово-политически отношения. „Сказание за времето на Самуила..." представя епически разгърнат разказ за падането на средновековната бълг. държава под виз. робство. Романът „Време разделно" е посветен на сложен и тежък момент от бълг. история — насилственото помохамеданчване на родопските българи през XVII в. Социалните аспекти на проблемата са ограничени за сметка на изображението главно на нравствено-философските и народностни въпроси — така намира израз съвременната идея за неразривната цялост на народа, за стоицизма и мъжеството на българина през вековете. Д. е автор и на книги за деца, на разкази, пътеписи, на сценарий за филма „Калоян" (1962, в съавт. с Д. Мантов). Негови творби са преведени на рус., латв., чеш., словаш., нем., пол., унг., рум., англ., ит., исп., швед. език. Димитровска награда (1966).

Съч.: Пробуждане (съавт. Д. Мантов). 1956; Сказание за времето на Самуила и брата му Аарона, за синовете им Радомир и Владислав, за селяка Житан и старейшината Горазд, мъдрия, и за много други хора, живели преди нас. 1961 (2 изд. 1969); Време разделно. 1964 (2 изд. 1965, 3 изд. 1968, 4 изд. 1970); Предводителят на невидимата войска. Лѣто 1191. Разказ за деца. 1967; Грамота. Разказ за деца. 1969.

Лит.: Др. Асенов. Пробуждане на робите. — Раб. дело, бр. 240, 27 авг. 1956; П. Петров. Историческата истина в романа „Пробуждане". — Истор. преглед, 1956, кн. 6; Ат. Наковски. Пробуждането на народа. — Лит. фронт, бр. 46, 15 ноем. 1956; Др. Асенов. Някои проблеми на българския роман през 1961. — Лит. фронт, бр. 11, 15 март 1962; Ив. Знеполски. „Калоян". — Нар. култура, бр. 4, 26 ян. 1963; Вл. Свинтила. Сказание за Самуил. — Лит. фронт, бр. 14, 4 апр. 1963; Г. Константинов. „Време разделно". — Лит. фронт, бр. 43, 1964; Т. Жечев. За националната самобитност на литературното развитие. — Лит. мисъл, 1966, кн. 3; Ст. Каролев. 1. Реализъм и романтизъм в историческия роман. — Лит. фронт, бр. 45, 3 ноем. 1966. 2. Мисли за историческия роман. — Пламък, 1966, кн. 12; К. Топчиева. „Време разделно" и някои проблеми на историческия роман. — Лит. мисъл, 1967, кн. 4; Английски отзиви за „Време разделно". — Нар. култура, бр. 34, 26 юни 1967; С. Правчанов. Книга за българския дух („Време разделно"). — Славяни, 1968, кн. 8.

лц

ДÒНЧЕВ, Николай (Николай Дончев Джаров) (29. X. 1898). Роден в София. Завършва гимназия в София и слав. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1927). Учител в с. Долна Студена и Две могили (дн. град), Русенски окр. Завежда лит. страница (1924—35) на излизащия на фр. език в София всекидневник „La Bulgarie". Ред. в седмичниците „La parole Bulgare" и „Vita Bulgara (1936—44). От 1961

Николай Дончев

до 1967 работи в отдел „Връзки с чужбина“ при СБП. Участвува като делегат на СБП в международни срещи и конгреси. Чл. на СБП.

Сътрудничи на сп. „Сила“, „Българска мисъл“, „Златорог“. Същевременно печата статии, рецензии и бележки за бълг. литература в „Cahiers du Sud“, „Les Nouvelles Littéraires“, „Le Thyrse“, а след II световна война — в „Culture française“, „L'Europa litteraria“, „Ausonia“, „Le Journal des Poètes“, „Giornale dei Poeti“. Д. изследва чуждите влияния (главно фр. и ит.) върху бълг. литература, работи за българо-френското лит. и културно сближение. Автор е на стихосбирки и на лит. изследвания. Превежда белетристика от фр., ит. и рус. език. През 1938 е награден от фр. правителство с „Palmes Académiques“ и от Френската академия с „Médaille de langue française“ за „Études bulgares“ (критически очерци на фр. език). През 1965 получава наградата на Федерацията за универсален фр. език за есе по конкурс на тема върху фр. език.

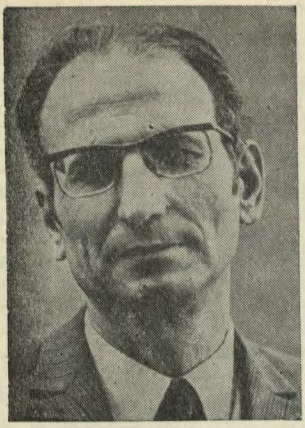
Съч.: Горящи степи. Стихове. Русе, 1919; Жътвар. Стихотворения. 1927; Influences étrangères dans la littérature bulgare. 1934; Portrait de Pentcho Slaveikov. Essai. 1935; Études bulgares. 1938; L'Italia e le sue influenze nella letteratura bulgara. Roma, 1938; Racine en Bulgarie. 1939; Кратък очерк по западноевропейска литература. 1946; Едуар Ерио. Живот идеи, творчество. 1947; Андре Стил — пламенен борец за мир. 1954.

Лит.: Ив. Знахар. Николай Дончев. — В: От 20-та насам. Антология. 1920—1930. 1931; L. Bocquet. „Influences étrangères dans la littérature bulgare“ par Nikolaï Dontchev. — Nouvelle Revue Critique. 1934; G.-A. Roulhac. „Influences étrangères dans la littérature bulgare“. — Est, Paris, Mai 1935; A. Pierre. L'influence française dans les lettres françaises. — L'Europe Centrale, Prague, No. 22, 1-er Juin 1935; P. Paraf. L'Influence français dans la littérature bulgare par Nicolaï Dontchev. — La République, 19 juillet 1935; P. de Massot. Nicolaï Dontchev, ambassadeur des lettres françaises en Bulgarie. — Les Nouvelles Littéraires. Paris, 1937; C. de Horion. Nicolaï Dontchev: „Etudes bulgares“. — Anthologie. Bruxelles, 1938, No. 1; M. Brion. Études bulgares. — Cahiers du Sud, VIII—IX, 1938.

хд

ДРАГА̀НОВ МИНЀЙ (Зографски трефологий). Среднобълг. паметник от II пол. на XIII в., писан на пергамент. Съдържа 219 л. голям формат. Има цветно орнаментирани заставки и заглавни букви в тератологичен стил. Съхранява се в библиотеката на Зографския манастир. Два листа от него се намират в Държ. библиотека „В. И. Ленин“ в Москва, три листа се пазят в Държ. публична библиотека „М. Е. Салтиков-Шчедрин“ в Ленинград, а др. шест листа са пренесени в рус. Атонски манастир „Св. Пантелеймон“. По съдържание книгата е празничен миней — съдържа служби за празничните дни през цялата година. Паметникът е особено важен за бълг. книжовна и културна история, понеже съдържа много служби за бълг. светци: Кирил, Методий, Иван Рилски, цар Петър, Петка Търновска, Михаил воин. Ценен е също така и поради особените нотни знаци, които съпровождат някои песнопения. По езиковите и правописните белези личи, че е писан в югозападните бълг. краища. Фотокопия от ръкописа се намират в Научния архив на БАН, фонд Йордан Иванов.

Лит.: В. И. Григорович. Статьи, касающиеся древнего славянского языка. Казань, 1852. с. 92—94; И. И. Срезневский. 1. Древние памятники юсового письма. СПб., 1868. Ч. I. с. 120—123. Ч. II. с. 344—347. 2. Сведения и заметки. СПб., 1876. с. 403—429; архим. Леонид. Славяно-сербские книгохранилища на Афоне. 1875. с. 53—78; П. Успенский. Второе путешествие в Афонские монастыри. М., 1880. с. 190—193; Зографский трефологий. Со статьями А. И. Соболевского, М. Лисицына, В. Металлова и А. И. Преображенского. СПб., 1913 (за нотните знаци в ръкописа);

Неделчо Драганов

Надежда Драгова

Б. Цонев. История на български език. Т. I. 1919; Й Иванов. Български старини из Македония. 1931. с. 233—234; Е. Э. Гранстрем. Описание русских и славянских пергаменных рукописей. Л., 1953. с. 81.

хк

ДРАГА̀НОВ, Неделчо Петков (10. V. 1925). Роден в Бургас. Завършва гимназия в родния си град и право в Соф. ун-т „Кл. Охридски". Ред. във в. „Народна борба", „Народна младеж", „Работническо дело". Кореспондент на БТА в някои африкански страни (1956—61). Завежда лит. отдел на сп. „Наша родина". Чл. на БКП, на СБП. Пише разкази, очерци и пътеписи с актуална проблематика. Автор на произведения за деца и юноши. Привличат го публицистиката и сатирата. Повестта му „Най-младият кавалер на златната звезда" е издадена и в Унгария през 1955.

Съч.: Най-младият кавалер на златната звезда. Повест. 1953; Пролетен вятър. Очерци. 1957; Жената стоеше на пътя. Новели. 1961; За кого свети слънцето. Разкази и пътеписи. 1962 (2 доп. изд. 1965); Не бива да си уморен. Роман. 1963; Безпокойствата на Тропика. Разкази. 1964; Ледено и горещо. Разкази и фейлетони. Варна, 1966; Два пищова и едно куцо магаре. Повест за юноши. 1968; Този малък свят. Разкази. 1970.

Лит.: Я. Молхов. Упорство и инициатива. — Раб. дело. бр. 8, 8 ян. 1957; Др. Асенов. С усет към нашите дни. — Лит. новини, бр. 37, 11 окт. 1961; Д. Попиванов. „Жената стоеше на пътя". — Септември, 1962, кн. 6; Н. Стефанов. С любов към хората. — Лит. фронт, бр. 42, 18 окт. 1962; М. Георгиев. Пътеписът, защитен като художествена литература. — Отеч. фронт, бр. 306, 18 ноем. 1962; Др. Ничев. „За кого свети слънцето".— Пламък, 1962, кн. 12; Л. Минкова. „За кого свети слънцето". — Бълг. воин, 1963, кн. 1; С. Правчанов. Роман с много въпросителни. — Лит. фронт, бр. 45, 7 ноем. 1963; Ант. Кафезчиев. „Безпокойствата на Тропика". — Нар. култура, бр. 2, 9 ян. 1965; Евг. Михайлов. През погледа на българина. — Бълг. воин, 1965, кн. 8.

лг

ДРАГИ́НОВ, Методий (XVII в.). Роден в с. Корово (дн. Драгиново), Пазарджишки окр. Оставил е само едно произведение — летопис за потурчването на чепинските българи, станало през II пол. на XVII в. по времето на султан Мехмед IV (1648—87). Тази творба е важен истор. разказ за горчивата участ на българите в областта Цепина. Съвременник на събитията, Д. с мъка разказва за издевателствата на турците над бълг. население, за разрухата на църкви и манастири. Произведението е написано на говорим език с много турцизми. Разказът се отличава с простота и непринуденост. Оригиналът му е изгубен.

Изд.: Ст. Захариев. Географико-историко-статистическо описание на Татар-Пазарджишката кааза. Виена, 1870. с. 67—68; Й. Иванов. Старобългарски разкази. 1935. с. 80—81; П. Динеков, К. Куев и Д. Петканова. Христоматия по старобългарска литература. 1961. с. 457—458 (2 изд. 1967. с. 525—526).

Лит.: Б. Цонев. История на български език. Т. I. 1919. с. 309—310; История на бъл-

В. Друмев. „Иванко“. Нар. театър — София. 1956

гарската литература. Т. I. 1962. с. 409—412; П. Хр. Петров. Българските летописни сведения за помохамеданчването в Чепино. — В: Родопски сборник. Т. I. 1965. с. 11—37; Хр. Кодов. Опис на славянските ръкописи в Библиотеката на БАН. 1970. с. 256—258.

дп

ДРÀГОВА, Надежда Николова (8. II. 1931). Родена в с. Раднево (дн. град). Средно образование получава в родния си град. Завършва бълг. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1952). Една год. учителствува, след това е аспирантка по възрожд. литература. През 1958 защищава дисертация за Д. *Войников* и става кандидат на филол. науки. До 1966 е асистентка по бълг. литература до Освобождението в Катедрата по бълг. литература в Соф. ун-т. Н. с. от 1966, ст. н. с. от 1971 в Ин-та по балканистика при БАН.

Д. е авторка на ценни изследвания в областта на старата и възрожд. литература: „Домашни извори на „История славянобългарска“ (Сб. „Паисий Хилендарски и неговата епоха (1762—1962)“. „Непроучен старобългарски азбучен акростих“. („Език и литература“, 1968, кн. 3), „Втората апология на българската книга и нейните извори“ („Константин-Кирил Философ. Юбилеен сборник по случай 1100-годишнината от смъртта му“, 1969), „Старобългарските извори на житието на петнадесетте тивериуполски мъченици от Теофилакт Охридски“ („Студия Балканика“, 1970). Сама или заедно с П. *Стефанов* издава и няколко белетристични произведения и драми от бълг. истор. минало („Между два изстрела“, „Има бог Перун“, „Почти идилия“).

Съч.: Знай свой род и език. 1961; Българкето още комиткето. 1962; Пробуждане. 1963; И го нарекоха Паисий. Роман. 1963; Кой е създал нашите букви. 1965; На велику ползу всем болгаром. 1965; Климент Охридски. 1966 (2 изд. 1971); Еретици. Пиеса. 1968; Между два изстрела. Пиеса. 1969.

Лит.: Г. Крънзов. Мисли, породени от една пиеса. — Нар. култура, бр. 18, 31 март 1963; Т. Пекунова. Новият Паисий. — Лит. новини, бр. 64, 1963; Л. Грашева. Книга за историческото дълголетие на Климент Охридски. — Лит. мисъл, 1967, кн. 3; Г. Константинов. Откриване на светлината. — Лит. фронт, бр. 17, 20 апр. 1967; Г. Саев. „Между два изстрела“. — Нар. култура, бр. 8, 24 февр. 1968; Л. Панева. „Между два изстрела“. — Театър, 1968, кн. 5; В. Груева. С адрес към съвременността. — Театър, 1969, кн. 4.

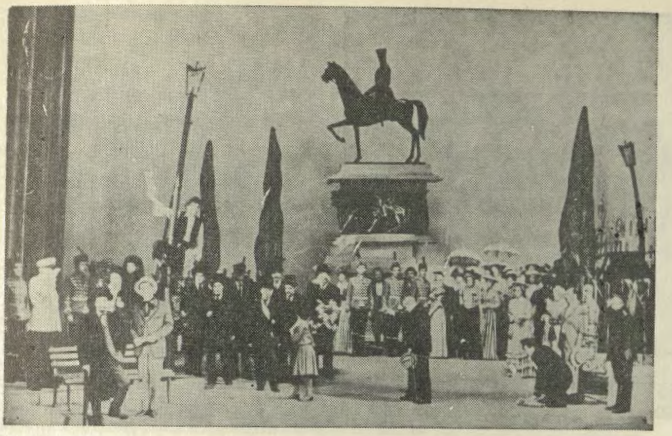
бн

ДРÀМА (грц. drama — действие). Нач. на бълг. Д. и театър поставят училищните диалози, които имат предимно поучително съдържание. Под влияние на грц. и др. образци редица възрожд. писатели излагат своите педагогически и полит. идеи в диалогична форма. Такъв характер имат диалозите на *Неофит Хилендарски-Бозвели* — „Просвещенний европеец...“, „Мати Болгария“; на Г. С. *Раковски* — „Изступленний дервиш“, и др. Един от първите автори на комични диалози, които поставят нач. на бълг. комедия, е П. Р. *Славейков*. Неговият диалог „Парите и науката или препирня между двама съученици Петър и Михаил“ е изнесен публично през 1850 в Трявна. Наред с диалозите решителен принос за създа-

ването на оригинална бълг. Д. имат преводните и побългарените пиеси, голяма част от които са представяни на сцена: „Многострадална Геновева“, „Велизарий“, „Скъперникът“, „Разбойници“, „Емилия Галоти“, „Не ще може или глезен Мирчо“ („Недоросль“), „Смъртта на княза Потемкина“ и мн. др.

Първото театрално представление в Б-я е изнесено на 15 авг. 1856 в Шумен — побългарената комедия на С. *Доброплодни* „Михал“. Към оригиналните драматически произведения се отнасят „Монолог или мисли на владиката Илариона. . .“ (Цариград, 1859), написан в стихове от В. Попович, едноактната комедия „Малакова“ от П. Р. Славейков („Гайда“, бр. 22—24, 1864), комедията на Теодоси *Икономов* „Ловчанският владика или бела на ловчанският сахатчия“ (Болград, 1863). Докато Т. Икономов е създател на първата бълг. оригинална комедия, Д. *Войников* ѝ дава художествен образ и я налага като необходимост в културния живот. С Войников започва историята на бълг. комедия. Неговата комедия „Криворазбраната цивилизация“ (5 д., Букурещ, 1871) е със значителни идейни и художествени достойнства. Насочена срещу западната мода, тя изобличава нейното пагубно влияние в Б-я и издига в култ здравото бълг. начало. В „Криворазбраната цивилизация“ Войников се изявява като реалист и тънък познавач на бълг. бит и нрави. Той създава голям брой истор. драматически произведения, в които се очертава като романтик — „Райна княгиня“ (5 д., Браила, 1866), „Покръщение на Преславский двор“ (4 д. с пение, Букурещ, 1868), „Велислава — българска княгиня“ (5 д., Браила, 1870), „Възцаряването на Крума Страшний (3 д. и пролог, Букурещ, 1871) и др. Истор. му драми, които поставят нач. на бълг. драма, имат значение за бълг. историко-литературно и театрално развитие. Драмите на Войников упражняват значително влияние върху драматурзите, дошли след него. Те попълват репертоара на бълг. театри преди Освобождението и оказват голямо патриотично-възпитателно въздействие. Играли са значителна роля за националното пробуждане на народа. Войников е автор още на 6 комедии — „Чорбаджията“ (3 д., Браила, 1864), „Поевропейчване на турчина“ (1 д., Браила, 1876) и др. В. *Друмев* създава най-значителната бълг. драма преди Освобождението — „Иванку, убиецът на Асеня I“ (5 д., Браила, 1872), истор. драма, която и до днес не слиза от репертоара на бълг. театри. Тя притежава високи художествени достойнства: наситено, стремително развиващо се драматическо действие, живи, конфликтни характери, емоционален, съдържателен диалог. Драмата има подчертана патриотична тенденция. Друмев се е учил от Шекспировата, а вероятно и от Пушкиновата драматургия, както и от творчеството на Н. В. Гогол. Сравнена с драматическите произведения на Войников, драмата „Иванко“ стои много по-високо в художествено отношение и представлява важен етап в развитието на бълг. драматургия. „Иванко“ оказва значително влияние върху Вазовата драматургия и поставя основите на народностно-патриотичното и обществено начало в бълг. Д. Драматическото наследство от Възраждането, макар и ограничено, крие разнообразие на теми и мотиви. Създават се пиеси с нравствено-сантиментален характер, битово-изобличителни драматически произведения, истор. драми с революционно-романтичен и реалистичен характер, истор. драми, които служат конкретно на обществените, черковно-националните борби, разкриват живота на народа и поставят нач. на реалистичната линия в драматургията.

Развитието на бълг. Д. след Освобождението задълбочава преди всичко реалистичната линия в бълг. възрожденска литература. През 80-те и 90-те год. на XIX в. комедията има значителен превес над драмата. Ив. *Вазов* започва попрището си на драматург с няколко комедии: „Михалаки чорбаджи“ (2 д., Пловдив, 1882, 2 изд. 1891) и „Господин Мортагон“ в съавт. с К. Величков (2 д., „Народний глас“, Пловдив, бр. 255, 256, 268, 1882). И двете комедии са написани в лека, фарсова форма. Изобличават ретроградността на безотговорния полуинтелигент, жаден за власт и пари. През 1881 в Пловдив е построен театър „Люксембург“ — първата театрална сграда в Б-я след Освобождението. Вазов и Величков налагат идеята за създаване на постоянна театрална трупа в Пловдив (края на май 1883). На 1 ян. 1892 се създава Столичната бълг. драматична трупа, която приема след известно време името „Сълза и смях“, а в края на 1903 се нарича официално Български народен театър.

Ив. Вазов. „Службогонци". Нар. театър — София. 1965

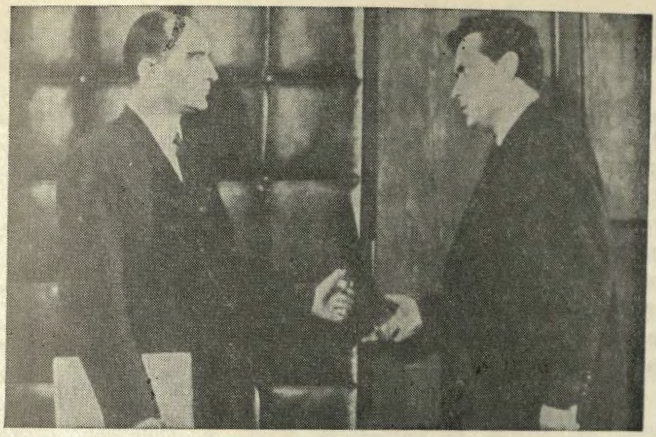
На сцените на бълг. театри непосредствено след Освобождението се дават предимно пиеси на доосвобожденски писатели и преди всичко — пиеси на Войников и Друмев. Връх в развитието на бълг. Д. през първите 25 год. след Освобождението представлява драматургията на Вазов. Неговите битово-сатирични и обществено-политически комедии разкриват обществени, битови и семейни недъзи и отговарят на нуждите на времето. На 13 февр. 1897 столичната трупа „Сълза и смях" играе четириактната комедия „Народен спасител" („Белодушков"), чийто ръкопис се загубва и едва през 1967 става достояние на обществеността. Комедията е пряко насочена против режима на Ст. Стамболов, като в лицето на главния герой Белодушков е изобличен полит. демагог и нечестно забогателият властник. *К. Величков* издава драмата „Отечество" (1882) и лирическата пиеса „Вичензо и Анжелика" (1882). Св. *Миларов* публикува истор. Д. „Падането на Цариград" (1883), Ив. Ев. Гешев пише драмата „Ивайло" (1888). През 80-те и 90-те год. излизат голям брой битови комедии в духа на „Криворазбраната цивилизация", в които по твърде еднообразен начин се поставят проблемите на любовта и семейството. Комедиографи като В. Попович, Д. Стерев, Кр. Мирски, Н. П. Краварев и др. продължават традицията на семейно-битовата комедия от преди Освобождението, но техните комедии почти не притежават художествени достойнства. Известни сценични качества откриваме в комедиите „Недоразумение" (1893) от В. Налбуров и „Съпружеска икономия или страшната бомба" (Казанлък, 1899) от Р. Канели. И двете са едноактни и имат изцяло фарсов характер. В края на XIX и нач. на XX в. Вазов създава още четири обществено-изобличителни комедии със значителни художествени качества: „Вестникар ли?" (1900), „Кандидати на славата" (с първоначално заглавие „В царството на славата", 3 д., „Бълг. сбирка", 1901, кн. 4, 9 и 10), „Двубой" (3 д., 1902, прераб. 1919, изд. посм. 1939) и „Службогонци" (2 д., 1903). И четирите комедии , между които най-сполучлива е „Службогонци", поставят актуални обществени проблеми, разобличават полит. разврат, проникнал във всички сфери на обществения, културния и семейния живот през 90-те год. и в нач. на века. Остро и безпощадно са разобличени покварените представители на безпринципния и дезинформиращ печат, вманиачените, бездарни поети, скудоумието, празната суетност и безидейността на дребната буржоазия, чиновническата поквара, безгръбначието, службогонството. Вазов има определени предпочитания към комедията на интригата. Комичните ситуации изгражда най-често върху недоразумения, резултат на куриозно стечение на обстоятелствата. С реалистичните си комедии той се налага като един от най-изявените критически реалисти в бълг. драматургия. Вазов е автор и на няколко истор. Д., написани за нуждите на Нар. театър — София (открит на 3 дек. 1907). В тях той следва традицията на доосвобожденската историческа

Ст. Л. Костов. „Големанов". Държ. сатиричен театър — София. 1967

Д., продължава подхванатото от Войников и Друмев. Патриотизмът и народностните добродетели са основните черти на неговите герои; те определят подхода към истор. тема и художествените похвати на автора. Истор. Д. на Вазов са: „Борислав" (1900), „Ивайло" (1911) и „Престолът" (1921); драматизации на истор. му повести и романи: „Руска" (1883, на поемата „Загорка"), „Хъшове" (1894, на повестта „Немили-недраги"), „Към пропаст" (1910, на повестта „Иван Александър"), „Под игото" (1911) и „Казаларската царица" (1911) — на едноименните романи. „Ивайло" и „Престолът" внасят някои нови елементи в бълг. истор. драматургия; в тях Вазов поставя проблемата за народа като творец на историята и за отношението между него и героичната личност. Проблема добре подхваната, особено в началото на „Ивайло", но нерешена докрай правилно. Истор. Д. на Вазов не са чужди на сензационно-романтичните художествени похвати, на идеализацията на миналото; някъде е пренебрегната ролята на народните маси като основен двигател на историята („Борислав" и „Към пропаст"). На истор. си пиеси Вазов възлага идейно-възпитателни задачи.

В развитието на бълг. Д. се забелязва значителен подем в нач. на XX в., когато настъпва оживление в цялостния културен живот в Б-я. Основаването на Нар. театър в 1907 дава тласък на драматичното творчество. Появяват се голям брой битови, полит., психологически, истор. Д., сатирико-изобличителни диалози, комедии, фарсове, хумористични сценки. В диалогична форма са написани редица поеми и очерци на Ст. *Михайловски*, насочени срещу язвите на буржоазното общество — „Поема на злото" (1889), „Кадрилът на смъртта" (1889), „Точиларят" (1909), „Божествен размирник" (1904), „От развала към провала" (1904). Тонът на сатиричните диалози на Михайловски е енергичен, жлъчен, речникът им — дръзко нападателен, безмилостен. Памфлетни и многословни, те не притежават драматичен нерв, но са пронизани от патоса на изобличението. Михайловски е автор на драмата „Кога боговете се смеят" (1922), играна с успех в Нар. театър, изградена върху мита за прочутия античен ваятел Пигмалион. Песимистичната идея на автора за безпомощността на човешкия род е осъществена чрез твърде старомодна техника. В несполучливата пиеса „Трагедията на съпружеската любов" (1923) Михайловски развива своите мрачни идеи за брака и щастието. Драматургията на К. *Христов* е неравностойна в идейно-художествено отношение и в общи линии продължава романтико-истор. традиция. Той е написал редица екзотични драматически поеми, една символистична Д. и няколко патриотични пиеси. „Стълпотворение" (1904, по-късна редакция „Богоборци", 1920) е изградена върху библейска легенда, с еднообразни художествени средства. Сравнително най-издържаната в идейно-художествено отношение Д. на К. Христов е „Боян Магесникът" (5 д.,

Г Джагаров. „Прокурорът". Нар. театър — София. 1965

1914), написана в стихове върху истор. сюжет. Играна е за пръв път в Нар. театър през 1911. Запазвайки в общи линии истор. правда за времето на цар Петър, К. Христов се стреми да създаде народна Д., пропита от неговите субективни разбирания за характера и съдбата на българите, за ролята на избраната, силната личност, за смисъла на живота. Чрез борбата на главния герой, даден като свръхчовек, авторът се опитва да разреши общочовешкия конфликт между тълпата и избраника-водач. Действието на трагедията се изгражда върху множество случайности и несъобразности. Преломът в душата на раздвоения герой не е подготвен и психологически мотивиран. Трагедията е сценична, изпълнена с ефектни моменти, патриотична екзалтация и динамичен диалог. Останалите Д. на К. Христов, родени от злободневието, не притежават художествени и сценични качества: „Старият воин" (пиеса в 3 д., 1914), „Ръченица" (пиеса в 3 д., 1917), „Охридска девойка" (драма в 3 д., 1917), „Откривател" (драма в 3 д., 1938), „Майстор и дявол" (сцена из живота на българите в нач. на X в., 1939) и „Сънят на кьосето" (комедия в стихове, 1912). Неуспешни опити в областта на истор. и съвременната Д. в нач. на XX в. правят Д. Страшимиров, Р. Ст. Попова, Ал. Кипров, Д. Гаврийски, М. Икономов, Ст. Чилингиров и др. Д. на П. Ю. *Тодоров* заемат особено място в бълг. национална драматургия като смели опити за одухотворяване и осмисляне на битовите прояви в духа на интересни филос. концепции. П. Ю. Тодоров се вълнува от взаимоотношенията между индивида и обществото, но изкуствено съчетава в героите си чисто битови черти с ницшеански индивидуализъм. В етиката и философията на автора социалните моменти са от първостепенно значение. Това личи най-ярко в Д. „Зидари" (4 д., 1889) и „Първите" (3 д., 1910) — едни от най-хубавите, най-задълбочените идейно бълг. сценични творби. И двете Д. разрешават важни социални и психологически проблеми. „Зидари" е изградена върху народния мотив за вграждането, който създава дълбокия вътрешен драматизъм в преживяванията на героите, представени в романтична светлина. Докато в „Зидари" обществените и личните конфликти са разрешени на базата на индивидуалистическата философия, в „Първите" драматичната борба е подхваната изцяло на широка обществена и социална основа. Тук образите са по-плътни, цялостни и истор. верни. Темата на тази историко-социална Д. е взета от борбите между еснафи и чорбаджии в епохата на османското робство. Два свята се борят за надмощие в живота — старият свят на чорбаджиите и светът на еснафите, работниците и народната интелигенция. Борбата е представена на широка битово-социална основа, със средствата на реалистичното художествено изображение. Другите пиеси на П. Ю. Тодоров са лирико-романтични, изградени върху народни поверия и мотиви от фолклора. В тях странно се преплитат реалистично-битови изображения с ницшеанско индивидуалисти-

чески философски концепции: „Самодива“ (драма в 3 д., 1903), „Страхил страшен хайдутин“ (драматически епилог в 1 д., 1903), „Невяста Боряна“ (драма в 1 д., 1910), „Змейова сватба“ (драма в 2 д., 1910). Д. на П. Ю. Тодоров бележат етап в развитието на бълг. литература. Те и днес вълнуват с богатото си идейно съдържание, с битовата си живопис, с тънкостта и драматизма на преживяванията. П. Ю. Тодоров има редица епигони в областта на Д., между които по-известен е Ив. Кирилов, но неговите романтично-лирични пиеси имат незначителни художествени достойнства.

През I десетилетие на XX в. в областта на бълг. национална реалистична драматургия основно място заема творчеството на А. *Страшимиров*, който прави смели опити в битовата селска и градска Д. и комедия, в романтично-баладичната и в чисто символистичната Д. Страшимировите драми се разделят на: битово-реалистични — „Мрак“ (драма в 3 д., 1901), „Сватбата в Болярово“ (драма в 3 д., 1901), „Вампир“ (драма в 4 д., 1901), „Ангелина“ (драма в 3 д., 1910), „Сребърна струна“ (едноактна пиеса, 1906), „Свекърва“ (комедия в 4 д., 1907), „Къща“ (драма в 3 д., 1906), „Пред Влахернските врата“) (комедия в 2 д., 1912) и др.; революционни — „Прилепски светци“ (драма в 3 д. и епилог, 1900), „Отвъд“ (драма в 4 д., 1906), „Чужди“ (едноактна пиеса, 1912); легендарно-символистични — „Св. Иван Рилски“ (драма в 5 д. и пролог, 1911), „Над безкръстни гробове“ (драма в 4 д., 1911), „Висещ мост“ (драматизация в 3 д., 1910) и „Ревека“ (драма в 3 д., 1908). Най-ценни са битово-реалистичните Д. и комедии на Страшимиров. Почти без художествени достойнства са легендарно-символистичните. В тях се чувствува интелигентското увлечение на автора по модния в ония години символизъм на Морис Метерлинк. Яркият драматургичен талант на Страшимиров се проявява най-пълно в комедията „Свекърва“ и в трагедията „Вампир“. В пролога на „Свекърва“ Страшимиров разкрива намерението си да изобличи злата свекърва, представителка на консервативното в бълг. бит. Комедията дава богата панорама на еснафството в две от неговите основни разновидности; от една страна, патриархалната еснафщина (в образа на свекървата), от друга страна — градската буржоазна еснафщина (в образа на Кереков). Това са двете основни конфликтни начала и в тяхното сблъскване героите разкриват своя морал в най-колоритни проявления. Трагедията „Вампир“ е изградена на остро драматично действие, обосновано от трагичния конфликт между закостенелите сурови нрави и жестоката, деспотична родителска власт, от една страна, и чистата, искрена любов на младите, от друга. Драматизмът непрестанно нараства с развитието на главния герой: Малама ханджийка — властната, жестока майка, която погубва чедото си, завладяна от първичната стихия на отмъщението. Нейният образ е един от най-драматичните и цялостни женски образи в бълг. литература. Останалите действуващи лица в драмата са сполучливо очертани като носители на различни битови черти. По замисъл и художествено изпълнение „Вампир“ е една от най-издържаните и въздействуващи драматични творби в бълг. литература. Мрачният ѝ колорит, стройната композиция, ярките характери и стремително развиващото се трагедийно действие заслужено ѝ отреждат едно от първите места в националната бълг. драматургия.

През първите две десетилетия на века до I световна война бълг. комедия прави решителен скок в развитието си като характерна проява на господствуващия в литературата критически реализъм. Наред с изобличителната комедия на Ив. Вазов и битово-реалистичната комедия на А. Страшимиров се създават и др. жанроворазнообразни комедии и фарсове, които обогатяват този драматичен вид творчество в тематично, идейно и стилово отношение. Писатели като Вл. Шишманов (псевд. Pètrone) и Вл. Попанастасов (псевд. Пепо) разработват обществено-политическия фарс, а автори като Ил. Миларов, Н. Василев (псевд. Бойчо Липовски) и Ив. Ст. *Андрейчин* — битово-семейния фарс. Ц. *Церковски* работи върху битовата сценична игра, изградена върху забавни, весели анекдоти из живота на селската младеж. През този период прави първите си стъпки като комедиограф и Ст. Л. *Костов*, който написва комедията „Мъжемразка“ (1914), но поради художествените си слабости тя не му спечелва популярност. Характерен документ за полит. поквара на епохата представлява сполучливият драматичен фарс „Ли-

гурийци“ (6 сцени, „Съвременна мисъл“, 1910) от Г. П. *Стаматов*, който изобличава управляващата върхушка в Б-я в нач. на века и личния режим на Фердинанд.

За бълг. комедия до края на I световна война са характерни критическият елемент и изобличителният патос. Съществуват редица несполучливи опити в областта на гражданско-психологическата Д. до войната. Най-голям успех в разработването на този труден драматичен жанр има П. К. *Яворов* с пиесите си „В полите на Витоша“ (5 д., 1911) и „Когато гръм удари“ (5 д. с епилог „Как ехото заглъхва“, 1912), играни в Нар. театър и в много провинциални театри. За разлика от своите предходници Яворов разчленява главните моменти на действието, внася психологически драматизъм в обществения и личния конфликт, опоетизира и детайлира диалога, без да го отчуждава от нишките на събитията. Реализмът на автора се проявява в разкриването на героите, в драматичните сцени, където се сблъскват вулгарният практицизъм и житейската пошлост с безкористността и благородството. Основните теми в Д. на Яворов са трагичната любов и безсилието на обществения идеализъм. Силата на писателя е в създаването на пълнокръвни обществено-психологически типове и в дълбокия, разтърсващ драматизъм на действието. Трагедиите на Яворов имат и слаби страни (особено „Когато гръм удари как ехото заглъхва“). Но те са ценен влог в бълг. драматургия с дълбокия си драматизъм, с психологическата си сложност, с ударния си диалог и със свежия, поетичен език.

Между драматурзите, които творят до войните, са: А. *Карима* — авторка на десетина Д., Н. *Атанасов* — автор на няколко диалога, две съвременни Д. и няколко фарса; Н. Г. *Данчев* — автор на индивидуалистичната пиеса „Аз искам да живея“ (1903), играна в Нар. театър; К. *Мутафов* — под влияние на Х. Ибсен и Фр. Ницше пише екзотични, филос. и социално-исторически Д., между които най-известна е „Пленникът от Трикери“ (3 д., 1917), играна в Нар. театър, посветена на саможертвата в името на отечеството; Ив. Ст. Андрейчин — автор на две еротично-сантиментални пиеси и на две комедийни скици; Евг. *Марс* — написала три старомодни, сантиментални пиеси с назидателни тенденции и излишна ефектност; Ив. *Кирилов* — плодовит драматург, изпаднал под най-разнородни влияния — драмите му са символистично-индивидуалистични, съвременни и истор., с незначителни художествени качества; Ив. *Грозев* и др.

Бълг. Д. между двете войни остава епизодичен момент в творчеството на големите ни писатели. Несъмнени успехи има комедията. Долавя се известен напредък в композицията, стремеж да се обогати вътрешното действие, да се засили психологизмът и сценичната илюзорност, да се изостри динамизмът в действието и в диалога. Обогатява се жанровата картина на Д. Чувствува се по-силно влиянието на съвременните зап. драматурзи. В разцвет е истор. Д., в която се забелязва по-съвременен подход към миналото и стремеж към истор. реализъм. Личи известно задълбочаване в проблемите на историята със съвременна филос. трактовка, домогване до плътен психологически рисунък, до освобождаване от романтичния субективизъм. Редом с националното се изтъква и общочовешкото звучене. Опит да съживи истор. Д. прави Л. *Стоянов*. Неговите истор. пиеси „Томирис“ (1921) и „Гибелта на Раковица“ (1924) са с народностни елементи и със съвременно отношение към миналото. Н. *Райнов* също прави опит в истор. Д. — „Имало едно реме“ (сказание в 3 д. и пролог, 1923), изградена върху борбата между християнството и езичеството, с подчертана философско-мистическа тенденция. Б. *Дановски* се стреми да създаде модерна синтетична истор. пиеса с „Йоан Владимир“ (драматическо видение в 5 карт., 1924). Ст. Л. Костов пише истор. Д. в стихове „Симеон“ (3 д., 1929) с подчертано съвременно звучене. Истор. пиеси създават и Д. *Сяров*, М. *Неволин*, Г. Дръндаров, Св. Камбуров, М. Даскалова, Т. Хр. Дашков, Д. Димитров и др.

Битовата и психологическа Д. след войните се стреми да се освободи от шаблона и условността, да отрази типичното за бълг. бит, задълбочавайки психологическите характеристики. Познатите от предвоенната драматургия конфликти между личността и обществото се усложняват и добиват по-широка обществена осмисленост и изобличителна сила. Забелязват се успехи по отношение на техническата вещина, вътрешното композиционно разчленение и разнообразяването на диалога. Най-значителният белег за раз-

витието на следвоенната Д. са проблемността и обогатяването на идейното съдържание. В областта на битовата и психологическа Д. работят активно П. Джидров, Ил. *Енчев*, К. *Сагаев*, Ст. *Савов*, Д. Немиров, М. Теофилов, П. Керемидчиев, Ст. Мокрев, Ив. *Карановски*, Г. Аркатов, Г. Савчев, Д. Сяров, М. Даскалова, Ив. Балканов, Ю. Н. Нестеров, Г. Алкалай, Д. *Спространов*.

Битовата селска драматургия след войните се обогатява с повече идейни и психологически елементи, с по-усложнен типаж и драматургична техника. Реалистичният елемент надделява над романтичния дори и в драмите с баладичен мотив. Най-издържана в идейно и художествено отношение е пиесата на *Р. Стоянов* „Майстори“ (драма в 4 д.), играна за пръв път в Нар. театър през 1927. Първата ѝ редакция е завършена през 1921. Оттогава тя не слиза от сцените на бълг. и чуждестранните театри, влиза в театралната класика поради несъмнените си достойнства — значителна проблематика, психологическа вглъбеност, постоянно растящо напрежение, композиционна завършеност, изразителен, действен език, обагрен с лиризъм, и вълнуваща, поетична романтика. Трагичната сила на любовта, красотата на идеала и възродителната стихия на изкуството са основните идеи, които се разкриват на фона на семейния и обществения бит по време на разцвета на занаятчийството в Б-я през I пол. на XIX в. Използувани са сполучливи романтични народни поверия, жизненият материал е богат и колоритен, обединен около едно наситено с драматизъм действие, което неизбежно води до трагичната развръзка. Сериозни успехи постига Й. *Йовков* с пиесите „Албена“ (драма в 3 д., 1928) и „Боряна“ (драма в 3 д., 1932)— и двете играни в Нар. театър. „Албена“ представлява сполучлива драматизация на едноименния разказ на Йовков, с някои нови действуващи лица и със заостряне на социално-битовия конфликт. Д. страда от известна описателност и схематизъм в обрисовката на второстепенните лица (Гунчо Митин, дядо Власю, кмета, даскала, баба Мита). По-сполучлива е втората пиеса на Йовков — „Боряна“, — където конфликтите в семейството на Златил са разгърнати по-задълбочено и върху по-широк социално-битов фон. Основните действуващи лица са представени в развитие и са носители на съществени морално-психологически проблеми. Златил изкупва греха си чрез страданията, които синовете му причиняват. Боряна с красотата и жизнелюбието си внася светлина и човещина в мрачната битова атмосфера, събужда доброто и съвестта. И двете драми на Йовков са пронизани от култа на автора към красотата. Написани са с високопоетичен, свеж и колоритен език. Битово-психологически пиеси със селска тематика пишат и Д. *Бабев*, Ст. Савов, Д. *Гимиджийски*, Св. Камбуров-Фурен, Й. *Ковачев*, Г. Савчев, Т. Дашков, Д. *Хаджилиев* и др.

След войните се създават значителен брой легендарно-символични и приказно-екзотични Д., изградени върху мотиви от народната митология. Екзотични теми разработват Ив. Грозев, Вл. *Мусаков*, Ем. *Попдимитров*, Д. Караджов, Б. Дановски и др. Ст. *Загорчинов* създава Д. върху мита за Дон Жуан — „Първата сълза на Дон Жуан“ (1928).

През 1934 е играна в Нар. театър с голям успех драматичната легенда на Г. *Райчев* „Еленово царство“ (1934), написана в звънки стихове. Приказният сюжет, романтичната обагреност на действието и поетичната образност на езика засилват внушението от основната идея за силата на любовта и саможертвата. Драматургическите и поетическите качества на „Еленово царство“ са несъмнени.

В края на 20-те и през 30-те год. се правят многобройни опити за създаване на истор. и гражданско-битови пиеси. Повечето от тези пиеси обаче се отличават с художествената си незначителност, с елементарния си драматизъм. Така например играните из цяла Б-я драми „Македонска кървава сватба“ (трагедия в 5 д., 1928) от В. Чернодрински, „Габровското въстание“ (трагедия в 5 д., 1928) от Н. Д. Негенцов, „Той не умира“ (4 д., 1926) от Ем. Попдимитров, „Под мрачното небе“ (6 карт., 1932) от Д. *Талев*, „Васил Левски — Дяконът“ (4 д., 1931) от Ст. Балтаджиев и др. са бледи сценични илюстрации на близки и далечни събития или картини и драматизирани повести и разкази. Първо място по количество държи гражданско-битовата Д., която до 9 септ. 1944 няма особени постижения. Пишат се любителски творби — незрели, слаби в идейно и художествено отношение. Достойнствата им най-често се

изчерпват със злободневността и занимателността на интригата.

Между двете войни се развива особено бързо бълг. комедиография. Забелязва се сериозно тематично и жанрово обновление в комедията, която през ония години отразява всички страни на обществено-политическата действителност. Създава се огромна продукция от комедии, сценки, фарсове, игри, феерии и др. Редица автори подхващат теми, взети от битовото всекидневие, използуват куриозни ситуации на любовни авантюри и съперничества. Най-често се среща комичното положение, в което изпада самонадеяният, но отхвърлен кандидат за женитба или измамеият от съперника си любовник. Фарсовете на Н. *Фол*, А. Карима, Ив. Карановски, Ив. Кирилов, Ал. *Гиргинов*, Ив. *Хаджимарчев*, Д. *Калфов* и др. са предназначени главно за забавление и разсмиване на публиката. Значително по-силен е социалният акцент в комедията на Й. Йовков „Милионерът" (4 д., 1930). Върху комичен епизод е разгърната картината на семейния бит и обществените нрави в един малък провинциален град. Действието е наситено с комизъм и изобличителна сила, отправена срещу жадното за пари и облаги провинциално еснафство. Действуващите лица са колоритни типове с подчертана индивидуалност, особено съпрузите Масларски и дъщеря им Евгения. Сроден мотив разработва и Вл. *Полянов* в комедията „Веднъж тъй, после тъй" — първоначално „Двете страни на медала" (3 д., 1934) — насочена срещу провинциалните мними ценители на изкуството. Битова е комедията на Г. Дръндаров „Леля Катинка" (3 д., 1943). В нея е създаден пълнокръвен образ на страстна защитничка на личното благополучие. В развитието на битовата комедия до 9 септ. 1944 частични заслуги имат Б. Желязков, Н. *Икономов*, Ас. Ненов—*Бдинец*, Ст. Савов. С битово-социалната и обществено-изобличителната комедия е свързано творчеството на един от най-значителните бълг. комедиографи Ст.Л. Костов К. се оформя като зрял творец след появата на комедията „Златната мина" (1925). Главен обект на изобличение и осмиване в творчеството му са покварата на градската дребна буржоазия, парвенюцината, жаждата за пари и власт, фалшивият еснафски морал, службогонството, изнудвачеството, шарлатанството. В художествено отношение многобройните комедии на автора са неравностойни. Най-голям успех на сцената имат „Златната мина" (3 д., 1925), „Големанов" (3 д., 1927), „Скакалци" (3 д., 1931), „Новото пристанище" (3 д., 1931), „Вражалец" (4 д., 1933). Тук силата на комедиографа е в изобличението на буржоазно-капиталистическата действителност, в изграждането на завършен комичен персонаж (Големанов, Хаджиев, Андрофоба, Лисичков, Яначков и др.), в изострената наблюдателност, в тънкото чувство за хумор, във високото гражданско съзнание. Сатиричната комедия на Л. Стоянов „Вълците пазят стадото" (3 д., 1936) е пронизана от критико-изобличителен патос, оригинална е по замисъл и сценично изпълнение. Срещу полит. поквара на обществото е насочена и сатиричната творба на Р. Стоянов „Политикани" (1920), както и полит. фарсове на Ив. Ст. Андрейчин. Значителна част от комедиите, писани през 20-те и 30-те год., са изградени върху безобиден, развлекателен сюжет. Част от тях са резултат на идейна дезориентация и лош вкус. През последните две десетилетия до 9 септ. 1944 се слага началото на фантастичната комедия, изградена най-често по фолклорни мотиви. Подобен характер имат комедиите „Аполон и Мидас" (1921) от Л. Стоянов, „Воденичарката" (1926) от Ем. Попдимитров, „Женско царство" (1931) от Ст. Л. Костов, „Пристануша" (1934) от Ст. Савов, „Последна мечта" (1942) от Ал. Гиргинов и др. През същия период се появява и комедията за деца и юноши. В тази област работят с успех *Елин Пелин*, Ив. Ст. Андрейчин, Д. Немиров, Н. Фол, Г. *Дръндаров*, Б. *Борозанов* и др. Поради засилената цензура в последните год. преди 9 септ. 1944 се публикуват предимно комедии на „безобидни", битови теми.

След 9 септ. 1944 бълг. Д. и комедия навлизат в качествено нов етап, в етапа на соц. реализъм. Революционните преобразования във всички сфери в обществено-политическия и културния живот в Б-я се отразяват и върху развитието на драматичния жанр. В многостранната дейност на бълг. театър започва основно обновление, което се изразява в борба за ново революционно изкуство. Новаторските тенденции на театралното изкуство се проявяват не само в поставянето на съв. и прогресивни западноевроп. пиеси, но и в създаването на драмати-

чески произведения из бълг. съвременен живот. Отначало това са естрадно-сатирични материали на актуална тема и произведения, които отразяват националноосвободителните борби или антифашисткото движение. Преобладават героично-патетичните мотиви и романтичната поетизация. Постепенно драматургията тръгва по пътя на вглъбяването в проблемите на преобразената действителност. Основното ѝ направление е отразяване борбите на партията и строителството на новия живот. То засилва многообразието на темите, проблемите и жанровете. През първите 15 год. са играни и са издадени повече от 120 бълг. пиеси. Повишава се интересът на бълг. писател към драматургическия жанр. Пръв Ас. *Разцветников* в пиесата си „Подвигът" (1946) засяга проблемата за героичното, за отношението между водач и народ, продължавайки традициите на революционната драматургия от миналото. В неговата поетична драматическа поема действието е подценено за сметка на съзерцанието и вътрешната вглъбеност. М. *Петканова* в „Буна за земя" (1955) се приближава до емоционално-идейния строй на Разцветников с разкриване темите на героичното у народа и неговата борба за свобода и социална справедливост. В тая романтично-поетична истор. Д. се поставя по съвременен начин въпросът за отношението между народ и ръководител. Героично-романтично произведение е и стихотворната драматична поема на Сл. *Красински* „Бели нощи" (1960). Въпреки добрите намерения на автора да отрази героичния подвиг на Септемврийското въстание 1923, пиесата му се оказва несполучлива поради неумело изградения драматичен конфликт, крайно натуралистичните картини и антихудожествените средства. Героичната тема намира своето художествено превъплъщение и в редица драматични произведения за антифашистката борба. Първата драма, написана и играна след 9 септ. 1944, е „Борбата продължава" (4 д., 1945) от Кр. *Кюлявков*. Тук народът и неговите верни синове — партизаните — са разкрити като смели, лъчезарни борци за комунистическия идеал. Авторът създава интригата около един провокатор, влязъл в любовна връзка с жената на партизанин. Редица ситуации звучат неправдоподобно, но това не накърнява епичността на борбата, напрежението и драматизма. На същата тема — героичната борба на народа и партията против фашизма — и с подобен драматургичен характер и стил е пиесата „Разузнаване" (6 карт., 1950) от Л. *Стрелков*. По идейно-художествени качества и по художествено внушение тя стои по-високо от „Борбата продължава". Стрелков е потърсил по-дълбок драматизъм, по-ярка конфликтност у някои свои герои. Слабости на пиесата са нейната накъсана композиция, елементите на сензационност, недостатъчно уплътнените образи. С антифашистка тематика е и Д. в стихове „Полкът на негово величество" (1950) от Л. Огнянов-*Ризор*. Прототип на главния герой е Й. Лютибродски. Разкрита е трагичната история на комунистическа конспирация в казармата. Основно място сред тази драматургия заема пиесата „Царска милост" (7 карт., 1955) от К. *Зидаров*, в която е съхранено най-ценното от бълг. драматургия в миналото. В „Царска милост" събитията от фашистката епоха са пречупени през актуално виждане; по съвременен начин е разкрита една истор. истина. Въпреки че сюжетът е почерпан от I световна война, пиесата по проблематика е съвременна. Тя започва спокойно, дори идилично, за да свърши със смърт и с оная вцепеняваща мъка у главната героиня Ирина, от която се е родило великото прозрение на истината. Мъчно могат да се посочат в други пиеси толкова много живи лица, както в „Царска милост". Тук няма герои, които да не участвуват в сюжетното развитие и същевременно да не насищат атмосферата на действието. Тази атмосфера е не само драматична, героична, но и много българска и поетична. Острият класов конфликт не убива националното своеобразие, напротив — засилва го. Пиесата има успех и в чужбина. К. Зидаров е автор и на пиесите „За честта на пагона" (драма в 4 д., 1957), „Безсмъртна песен" (драма в 4 д. и пролог, 1959), „Блокада" (драма в 4 д., 1960), „Иван Шишман" (драма в 3 д., 1962), „Калоян" (драма в 3 д., 1969) и др. Те също имат своето място в съвременната ни драматургия с добре разработените си сцени, които говорят за все по-сериозно овладяване на драматургическото майсторство от страна на автора. „Царска милост" и „Иван Шишман" влизат в класиката на бълг. съвременна драматургия. Пиесата „Крайцерът „Надежда" от Ив. *Аржентински* е изградена

върху героичния подвиг. Героите са едноплановi, буйно екзалтирани, наивно-патетични или страшни. Пиесата „Вяра“ (5 д., 1956) от *Т. Генов* подхожда по нов начин към близкото героично минало. Авторът съсредоточава вниманието си върху агент-провокатора и върху трагичните последствия от неговата дейност; третира нравствени теми — проблемата за човешката честност, за способността да опознаеш човека, да различиш предателството, лицемерието и подлостта от верността и предаността към партията. Централно място в драматургията с антифашистка тематика заемат двете сполучливи пиеси на О. *Василев*: „Тревога“ (драма в 3 д., 1951) и „Щастие“ (драма в 6 карт., 1954). В много отношения те са идейно-морален синтез, философско-етично осмисляне на засегнатите нравствени, обществено-етични и психологически проблеми, които поставя героическата ни драматургия. В „Щастие“ са отразени и патосът на борбата, и напрежението, и страшната задъханост на жестокия двубой. Успоредно с внушителността на героичното в пиесата се разкрива и животът на дребните, на слабите и подлите хора, които напразно искат да избягат от вината си пред историята и народа. Пиесата е издържана в патетичен тон. Особена група пиеси с героическа тематика са биографичните като „Първият удар“ (5 д., 1952) от Кр. Кюлявков. Биографично-героичната Д. в Б-я тепърва започва да се развива. Между големия брой пиеси с антифашистка тематика е и „Всяка есенна вечер“ (драма в 7 карт., 1960) от Ив. *Пейчев*. Характерна особеност на всички пиеси, отразяващи патоса на антифашистката борба, е съответствието между темата и сюжета. Темата на героизма и на националните борби за свобода и комунистическа правда е в хармонично единство със сюжетната основа. Авторите повече или по-малко успяват да надникнат в душата на героя, да очертаят типичните черти на новия човек, който се ражда в условията на стария свят. Тази драматургия създава предпоставки за отразяване сложната действителност след соц. революция в Б-я. Създадена по принципите на соц. реализъм, тя претърпява съществено развитие от началния период след 9 септ. 1944 до наши дни.

Постиженията на съвременната бълг. комедиография са безспорни. През първите год. след 9 септ. 1944 се създават главно произведения, изобличаващи капиталистическото общество и остатъците от миналото в съзнанието на хората. Сериозни заслуги за обновлението на комедийния жанр имат Г. *Караславов*, Кр. Кюлявков, Н. *Месечков*, *Челкаш*, Н. *Широв-Тарас*, Ал. Гиргинов, Д. Калфов, Ив. Хаджимарчев, Ст. Савов, Н. Икономов, и др. Начало на следдеветосептемврийската комедия поставя Кр. Кюлявков с „Борсанови“ (4 д., 1948), в която изобличава приспособленчеството на бълг. буржоазия. Той е автор и на редица други многоактни и едноактни комедии, между които „Скъпи гости“ (3 д., 1948). Най-често изобличението в комедиите на Кюлявков минава в безпощадна, гневна сатира. Срещу буржоазията са насочени и „Приятел в нужда се познава“ (4 д., 1955) от Н. Икономов, „Нещастният пасианс“ (3 д., 1948) от М. *Ягодов*, „Чорапът се разплита“ (3 д., 1948) от Й. Петров, „Свободна квартира“ (3 д., 1954) от Ал. Гиргинов, „Тези пари“ (8 карт., 1958) от Челкаш и др. В областта на обществено-изобличителната комедия Челкаш създава „Голямата награда“ (3 д., 1955) и „Пясък в машината“ (4 д., 1956). И двете са насочени срещу бюрократите, срещу едрите и дребните аферисти.

Основите на съвременната битова комедия със селска тематика се поставят през 50-те год. Един от първите пионери в тази област е Н. Широв-Тарас, който е автор на „Иглика“ (6 карт., 1955), „С жени шега не бива“ (5 карт., 1956), „Сърдит дядо“ (водевил в 7 карт., интермедии и епилог, 1955). Из живота на новото бълг. село са произведенията на Ал. Перун: „Сватбен заговор“ и „Иманяри“ (комедии в 3 д., 1956). На селска тема е и битовата комедия на Сл. Красински „Фиданките цъфтят“ (5 карт., 1956), построена върху конфликта между стари и млади при изграждането на кооперативните земеделски стопанства. Основна тема тук е облагородяващата роля на труда и израстването на нова, героично-трудова селска младеж. Преобразяващото се бълг. село е отразено и в „Камък в блатото“ (комедия в 4 д., 1959) от Г. Караславов, където общественият и личният конфликт се покриват. Това засилва драматичното напрежение и комично-изобличителната сила на творбата. Всяко действуващо лице е жив, колоритен образ и изпълнява определена функция. Обществените отношения на село

са представени многостранно и реалистично, а това обуславя убедителността на героите и комичните ситуации. Срещу отделни пороци на съвременната градска интелигенция е насочена комедията на Сл. Красински „Чутна Яна“ (1957). На живота на интелигенцията е посветена и комедията на Д. *Димов* „Жени с минало“ (сатира в 4 д., 1958). Тук конфликтите са остри, актуални, имат не само комичен, но понякога и трагичен характер. Особено сполучлив, жив, пълнокръвен и духовит е диалогът на пиесата. Втората сценична творба на Д. Димов е „Виновният“ (комедия в 3 д., 1961). В нея обаче остроумията не осмислят така добре изкуствените ситуации, остават извън действието, сами за себе си. Като автор на комедии се проявява Ив. *Шопов*: „Новата постройка“ (1956), „Бащина гордост“ (1958), „Карнавал“ (3 д., 1960), „Мълвата“ (1960) и др. Принос в бълг. комедиография след 9 септ. 1944 е оригиналната пиеса-сън в стихове и проза „Когато розите танцуват“ (3 д., пролог и епилог. 1959) от В. *Петров*. Резултат на художествени търсения е и сатиричната комедия „Тайни“ (5 д., 1960) от Б. Дановски и П. *Славински*.

В бълг. драматургия след 9 септ. 1944 е отразена мрачната и сложна психология на собственика, разрушителната стихия на собствеността страст. Между големия брой драматични творби на тази тема с художествените си качества се отличават „Блато“ (драма в 5 д., 1947) от А. Гуляшки, „Снаха“, драматизация от Ал. Хаджихристов на едноименния роман от Г. Караславов, „Вълчи времена“ (1956) от Ил. *Волен*. В „Снаха“ сюжетните нишки са разнообразни, интригата е напрегната и остра, органически свързана с психологията на Юрталана. Диалогът е динамичен, репликите са кратки, целеустремени и изразителни, действието е богато и драматично. Светът на собствениците, където човешката душа неминуемо се изражда, е отразен и в пиесата на О. Василев „Тревога“ (драма в 3 д., 1951). Тук проблемата за собствеността и пораженията, които тя нанася върху човешката психика, е разгледана в строго етичен план. Авторът взема само един напрегнат момент от драматичната борба на народа срещу собствеността действителност, за да разреши морална проблема — за „неутралитета“. Борбата между двата свята в „Тревога“ не е фон, а същност на действието. Темата за героизма е основна в произведението. Тя се развива в полемика с темата за „неутралитета“ на Лазар Витанов (носител на собственическо съзнание) и с мародерството на сина му.

В бълг. следдеветосептемврийска драматургия доминират в една или друга степен две основни тенденции: героично-революционната и социално-психологическата. Те се срещат в пиесите, отразяващи мирния живот след 9 септ. 1944 — строежа на социализма и създаването на новите хора в соц. действителност. Пиесата „Обещание“ (5 карт., 1950) от А. Гуляшки е един от първите опити в тази насока. В нея обаче авторът плаща данък на увлеченията по безконфликтната драматургия и по идеализацията.

Съвременната бълг. драматургия постепенно се насочва към проблемите на нравствеността, в чиято основа стои трудовият героизъм на народа. На тази строго етична и нравствено-морална проблематика пръв дава тон О. Василев с пиесата си „Любов“ (драма в 4 д., 1952). Духовната активност на трудовия човек, който воюва срещу остатъците на старото, създава основната атмосфера в тази пиеса. Остро е поставена проблемата за „бурените“ в душите на днешния човек. Променящата се психика на хората, новото съзнание на днешния селянин са тема на редица пиеси, като „Габерови“ (4 д., 1955) от Г. Караславов, „Усилни години“ (драма в 4 д., 1963) от К. Зидаров, „Изневяра“ (пиеса в 6 карт., 1960) от В. *Нешков*, „Черноземъ“ (драма в 5 д., 1967) от Н. Фол и т. н. Пиесите на Л. Стрелков „Разузнаване“ (6 карт., 1950), „Часът на щастието“ (8 карт. и пролог, 1953), „Незабравими дни“ (7 карт., 1959), „Няма сто истини“ (4 д., 1967) третират подобни актуални проблеми.

Основният въпрос, който стои пред всеки театрален творец, е въпросът за отразяването на съвременността в Д. Нейното развитие е тясно свързано с развитието на соц. общество. След Априлския пленум на БКП настъпва голямо оживление и в областта на драматургията. Съвременната Д. е в подем. Жанровете се разнообразяват. Писателите започват смело да проникват във всички сфери на обикновения живот, в интимния свят на съвременника. Увеличава се броят на сполучливите бълг. пиеси. В драматургията навлизат

нови имена на вече утвърдени поети и писатели: Ив. Пейчев, Ив. *Радоев*, Г. *Джагаров*, В. Петров, Кл. *Цачев*, Б. *Божилов*, Д. *Жотев*, Д. *Дамянов*, Д. Димов, М. Петканова, Ем. *Манов*, Н. *Русев*, М. *Величков* и др. Появяват се пиеси като „Светът е малък“ (новела в 4 карт., 1962) от Ив. Радоев, които търсят в обикновеното ежедневие усложнената душевност на героя и проявите на нравствения му подвиг. Ярката роля на драматическата ситуация при разкриване на характера, диалектическата връзка между ситуация и герой се осъществяват особено сполучливо в „Прокурорът“ (пиеса, 1965) от Г. Джагаров. Тук главният герой, поставен в изключителна ситуация, се изявява цялостен и завършен. Идейният и емоционалният заряд на „Прокурорът“ съответствува на многостранно разкритите характери, на напрегнатото драматично действие, на стегнатата композиция. В тези години като драматург се налага и Др. *Асенов* с „Рожден ден“ (драма в 3 д., 1965), „Рози за доктор Шомов“ (драма в 3 д., с пролог и епилог, 1967), „Разходка в събота вечер“ (пиеса в 3 д., 1969), „Изпити“ (пиеса в 4 карт., 1970), „Горещи нощи в Аркадия“ (пиеса в 4 карт., 1970). Той търси в ежедневието на градската интелигенция морално-етични проблеми, третирани от ясна идейно-нравствена позиция. Между пиесите със строителна тематика специално внимание заслужава „Птиците летят по две“ (2 д., 1969) от Б. *Балабанов*, където оживява големият строителен обект Кремиковци чрез хората, които разкриват и създават себе си. Авторът отразява жизнените факти и превръща Кремиковци в метафора на съвременността. Драматическите миниатюри на Н. *Хайтов* „Пътеки“, „Лодка в гората“, „Кучета“ (едноактни пиеси, 1968) улавят процесите на промяната в бита и психиката на днешното село и на малкия град.

Основният характер на конфликтите и критическата насоченост на част от съвременната бълг. драматургия са подчинени на борбата срещу еснафството и оеснафяването. Независимо дали проблемата е поставена в по-отвлечен етичен или поетико-лиричен план или е конкретно-битово разрешена, във всички случаи този конфликт доминира. В някои пиеси тази проблематика се издига и до по-сложни филос. обобщения. В миниатюрата на М. Величков „Прекрасни като истински“ се хвърля съвременна светлина върху философията на еснафството, която прави хората самотни, изолирани от обществото. На подобна тема е и „Човекът от досието“ (пиеса в 4 д., 1970) от Л. Стрелков, където главният герой също е самоизолирал се самотник. Но този герой дълбоко вярва в правдата и справедливостта на новия живот. Драматизмът в пиесата извира от заинтересоваността на обществото към съдбата на отделния човек, от силата на събудената съвест и се изостря от криминалноследствената интрига.

Между пиесите, играни с успех в театрите в Б-я, са: „Когато вълната бучи“ („Деветата вълна“) (драма в 2 ч., 1967) от Н. *Вапцаров* (сценична преработка от Б. Дановски), драмите на Б. Балабанов — „Младежта побеждава“ (6 карт., из живота на ТКЗС, 1951), „Инженер Райдовски“ (7 карт., 1952), „Жилищна комисия“ (комедия в 2 карт., 1955), „Директорът“ (едноактна комедия, 1955), „Пред буря“ (драма в 6 карт., 1961), „Пътища“ (пиеса в 5 карт., 1965), „Щастието не идва само“ (пиеса в 7 карт., 1969); на Б. Божилов — „Пробният брак на Ани“ (комедия в 6 карт., 1966), „Без лице“ (драма в 2 ч. и пролог, 1969), „Звънете ми на телефон. . .“ (пиеса в 2 ч., 6 карт., 1970); на М. Величков — „Пътят на Елена“ (пиеса в 4 карт. 1947), „Картината иде при нас“ (пиеса в 6 карт., 1957), „В края на нощта“ (драма в 2 д., 1966), „С коня ход напред или почти комедия“ (пиеса в 2 д., 1971); на Н. Русев — „Биография на един дъжд“ (пиеса, 1962), „Я, колко макове. . .“ (пиеса в 3 д., 1964), „Табакера 18 карата“ (комедия, 1967), „Старчето и стрелата“ (пиеса, 1968), „Зелената брадавица“ (пиеса в 10 карт., 1970); на В. Нешков — „Сигнали“ (драма в 5 д., 1953), „Честта на ескадрилата“ (пиеса в 5 д., 1956), „Изневяра“ (пиеса в 6 карт., 1960), „Разсъмване“ (пиеса в 7 карт., 1962), „Извънредно произшествие“ (пиеса в 1 д., 1965), „Под чуждо име“ (пиеса в 2 д., 1967), „Господари на положението“ (комедия в 2 д., 1969), „Жажда“ (пиеса в 2 д., 7 карт., 1971), „Заминаваме на Неапол“ (комедия в 2 д., 1971); на Ив. Аржентински — „Бунт“ (пиеса в 7 карт., 1955), „Мечи сън“ (драма в 5 карт., 1958), „Острието на ножа“ (пиеса, 1965), „Тайната на старата къща“ (пиеса с криминални моменти в 6 карт., 1965), „Лейтенант Огнянов“ (пиеса, 1967); на Д. Жотев —„ Обличане на

Людмил Дринов

Венера“ (комедия, 1969); на Г. Свежин — „Неаполитанска песен“ (2 ч., 1967), „Съдби човешки“ (2 ч., 1969), „Романтици“ (2 ч., 1971); на Г. *Крънзов* — „Завръщане (драматичен етюд, 1963); на Б. *Глогински* — „Убийство“ (драма в 1 д., 1971), на К. Георгиев; и др.

В съвременната бълг. драматургия най-многобройни и разностранни са проблемите, изникнали около изграждането на художествения образ. Днешният драматичен герой става все по-чувствителен, по-рефлективен. В драматургията намира отражение неговата бърза и точна асоциативност, метафоричното му мислене, духовната му сложност. Темата за вътрешния свят на бълг. младеж се оказа особено благодарна за драматурзите. В голяма част от сполучливите съвременни бълг. пиеси има млади герои. Пиеси на младежта посвещават редица драматурзи, като К. Зидаров, Н. Йорданов, Ив. Радоев, Вл. *Голев*, Б. *Райнов*, П. *Панчев*, М. *Симова*. При някои от тези пиеси постановката на проблемите и характерът на конфликтите носят слабости, на които критиката обръща внимание. А тезисите за младежта на др. Т. Живков точно и ясно посочват огромната роля на бълг. младеж в строителството на съвременното общество. Идейно-обществените и естетическите проблеми, които стоят пред бълг. съвременна Д., са свързани с бързо развиващата се икономика, с нравствеността, с появата на нов тип герои, с морално-политическото израстване на народа.

Лит.: Цв. Минков. История на българската драма. 1936; Ив. Попов. Миналото на българския театър. Спомени и документи. Т. I—V. 1939—1960; Л. Тенев. Драматургия и съвременност. 1961; Ив. Богданов. Българската комедия. Развой и съвременно състояние. 1962; П. Пенев. Съвременна българска драма. 1967; Л. Тенев. Маска и перо. 1968.

елк

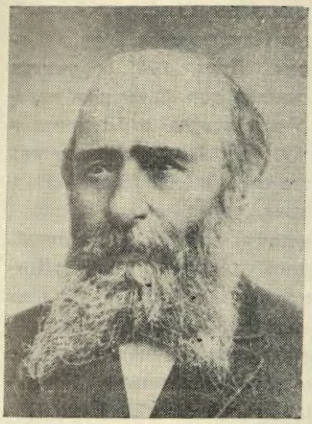
ДРЙНОВ, Людмил Стоянов (16.V. 1915 — 23. IX. 1932). Син на детския поет Ст. *Дринов*. На 10-год. възраст публикува стихотворения в сп. „Светулка“. Четири год. след това се утвърждава като постоянен сътрудник на списанието. През 1932 редакторът на сп. „Светулка“ Ал. Спасов му помага да подбере стихове за първата си стихосбирка. Нейният първи вариант попада в ръцете на Елин Пелин, който написва вместо предговор няколко сърдечни слова. В тях се дава правдива характеристика на младия поет, чиито стихове са проникнати с любов към природата и състрадание към бедните. Две год. след смъртта на Д. книгата излиза под заглавие „Поздрав“. Псевд.: Л. Ведринов, Под пепелец въгленец.

Съч.: Поздрав. Стихотворения. 1934; Звънчета. Стихотворения за деца. 1971.

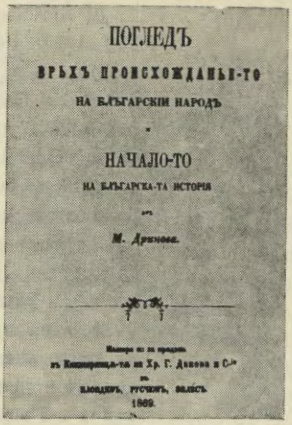
Лит.: Елин Пелин. Вместо предговор към „Поздрав“. 1934; М. Неволин. Две светли имена. — Оборище, бр. 303, 10 септ. 1941; Ал. Спасов. Людмил Дринов. — В: Спомени. 1958; Й. Костова. Рано угаснало дарование. — Отеч. фронт, бр. 6436, 16 май 1965.

мв

ДРЙНОВ, Марин Стоянов (20. X. 1838 — 28. II. 1906). Роден в Панагюрище. Завършва взаимното и класното у-ще в Панагюрище. Негови учители са Ат. Чолаков, С. Радулов, Ю. Ненов. През 1855—58 е подучител във взаимното у-ще заедно с Н. Бончев. От 1 септ. 1858 до март 1861 живее в Южнослав. пансион в Киев и посещава филос. клас на Семинарията. Следва Истор.-филол. ф-т на Московския ун-т (1861—65). Като домашен учител в семейството на княз Голицин (1865—70) пътува и живее в Австро-Унгария, Франция, Италия и Швейцария, където изучава истор. архиви и събира материали за бълг. история. През 1869 взема участие в основаването на *Българското книжовно дружество* в Браила и е избран за негов председател. През 1872 защищава магистърска дисертация в

Марин Дринов

ПОГЛЕДЪ

ВРЪХЪ ПРОИСХОЖДАНЬЕ-ТО

НА БЪЛГАРСКИЯ НАРОДЪ

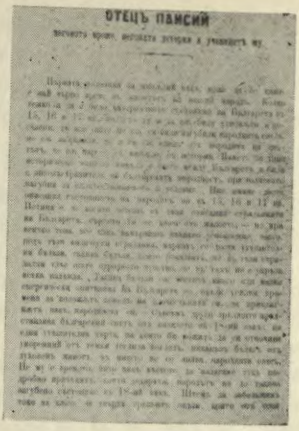
НАЧАЛО-ТО

НА БЪЛГАРСКА-ТА ИСТОРИЯ

отъ

М. Дринова.

М. Дринов. „Поглед връх происхождането на блъгарский народ"

ОТЕЦЪ ПАИСИЙ

М. Дринов. „Отец Паисий" (Статия в Период. сп., 1871)

Московския ун-т на тема „Заселение Балканского полуострова славянами". На следващата год. е назначен за доцент по славянознание в Харковския ун-т. През 1876 защищава докторска дисертация „Южные славяне и Византия в X веке" и става проф. През Освободителната война е вицегубернатор на София (1877—78), а в привременното правителство — управляващ (министър) Отдела на народното просвещение (1878—79). До края на живота си е проф. в Харковския ун-т (1876—1906). Действителен чл. на БКД (дн. БАН) от 1869, почетен чл. от 1898. Умира в Харков.

Основните научни трудове на Д. са по блъг. история. Но той има трайни интереси и в областта на блъг. език, литература, етнография и фолклор. Още през 1869 публикува „Писмо до българските читалища", в което начертава широка програма за изучаване езика, народното творчество, литературата и миналото на блъг. народ. Д. проявява голямо научно усърдие, трудовете му са основани върху грижливо проучване на изворите. Той спира вниманието си върху важни литературно-исторически въпроси: началото на блъг. лит. възраждане („Отец Паисий, неговото време, неговата история и учениците му", 1871; „Още няколко бележки за Паисия и неговата история", 1886; „Няколко забравени списания на Софрония Врачанского", 1884), блъг. литература в нач. на XIX в. (Теодосий Синаитски, Й. Кърчовски, К. Пейчинович, Ат. Нешкович), старобълг. литература (Кирил и Методий и техните ученици, делото на Евтимий Търновски, блъг. печатари през XVI в.), издирване и изследване на старобълг. паметници (летописни разкази и бележки, грамоти и др.). Д. събира и обнародва народни песни, пише няколко етнографски и фолклорни проучвания, сътрудничи на в. „Време", „Македония", „Дунавска зора", на сп. „Периодическо списание" и др. В някои свои публикации се подписва Божков (името на неговия род). Д. има големи заслуги за издигане на блъг. истор. и филол. наука на високо равнище, развива голяма организационно-научна и просветна дейност. Неговото научно дело получава висока оценка в Русия и другите слав. страни.

Съч.: Поглед връх происхождањето на блъгарский народ и началото на блъгарската история. . . Виена, 1869; Исторически преглед на българската църква от самото ѝ начало и до днес. . . Виена, 1869; Заселение Балканскаго полуострова славянами. М., 1873; Южные славяне и Византия в X веке, М., 1876 (прев. на блъг. 1930); Записка за деятелността на привременното руско управление в България. Търново, 1879; Новый церковно славянский памятник с упоминанием о славянских первоучителях. . . СПб., 1885; Несколько слов об языке, народных песнях и обычаях дебрских славян. СПб., 1888 (прев. на блъг. Русе, 1889); О болгарском словаре А. Л. Дювернуа. СПб., 1892; О болгарско-русском словаре Найдена Герова. СПб., 1896; Разбор сочинения П. А. Сырку „К истории исправления книг в Болгарии в XIV веке. . . СПб., 1900; Съчинения на М. С. Дринова. Т. I. Трудове по българска и славянска история. 1909. Т. II. 1. Българска църковна

Стоян Дринов

история. 2. Езикознание, литературна история, етнография и народни умотворения. 1911. Т. III. 1. Публицистични статии. 2.Служебни записки, наредби и разпоредби. 3. Критики, оценки и отзиви. 4. Паметници. 1915 (пълна библиография на трудовете на М. Дринов вж. в т. III от съчиненията му. с. 520—526; също Ив. Дуйчев. Библиография на трудовете на Марин Дринов. — В: Изследвания в чест на М. С. Дринов. 1960. с. 225—231.

Лит.: Сборниче за юбилея на професор Марин С. Дринов (1869—1889). 1900; Почесть. Сборник статей по славяноведению, посвященных проф. М. С. Дринову. . . Т. XV. Харьков, 1908; Н. Горинов. Професор Марин С. Дринов, Животопис, научна и обществена дейност. 1936; Хр. Крачунов. Марин Дринов (1838—1906). Живот и дейност. 1938; Документи за историята на Бълг. книжовно д-во. Т. I и II. 1958 и 1966; Изследвания в чест на М. С. Дринов. 1960; М. Арнаудов. Българското книжовно дружество в Браила. 1966; С. Велев. Марин Дринов като пръв уредник на учебното дело в България. —Учил. преглед, 1906, кн. 3, 4; В. Ягич. История славянской филологии. СПб., 1910. с. 576—580; А. П. Стоилов. Заслуга на Дринова по фолклора. — Прослава. Сб. в чест на С. С. Бобчев. 1921; Н. Филипов. Марин Дринов. — Библ. „Бълг. писатели". Т. III. 1929; П. Динеков. Марин Дринов и Нешо Бончев. — СпБАН, 1937, кн. 56; М. Г. Попруженко. М. С. Дринов. — Учил. преглед, 1938, кн. 1; Ал. Бурмов. Живот и дейност на Марин Дринов. — Истор. преглед, 1956, кн. 3; П. Динеков. Марин Дринов и българската литература. — В: Литературни въпроси. 1963; А. Цветков. Марин Дринов. — В: Бележити българи. Т. III. 1969. с. 553—562.

пд

ДРЙНОВ, Стоян Пеев (3. II. 1883 — 7. VIII. 1922). Роден в Панагюрище. Учи в Пазарджик и в София. През 1905 е учител в с. Баня, Пазарджишки окр. Завършва история в Соф. ун-т. Учителствува в III прогимназия в София (от 1914 до 1919 с прекъсвания). От 1919 до смъртта си е библиотекар в Нар. библиотека в София.

Активно сътрудничи на сп. „Веселушка", „Светулка", „Пчелица", „Детска радост",„Другарче", „Детска почивка". От 1921 до 20 юни 1922 редактира детското вестниче „Люлка". Д. пише много стихове за най-малките. И до днес са популярни произведенията му „Новата кукла", „Гъски мои, гъски бели", „Петленце, петленце", „Юнаци", „Врабче сиво" и др. Поголяма поетичност постига в стихотворенията си за природата („Тъжна есен", „Есен", „Зимни нощи", „Баба зима", „Капете снежинки"). Той е един от първите детски творци, които внасят социални мотиви в творчеството си, пише стихове за ваксаджийчетата, за бедните деца от големия град. Бедността и постоянните болести пречат на Д. да развие докрай творческите си възможности. Известен е като преводач на С. Я. Надсон, Т. Г. Шевченко, Юл. Словацки, К. Д. Балмонт, А. В. Колцов, А. С. Пушкин, М. Ю. Лермонтов, М. Конопницка, К. Хамсун. С особена любов превежда детски стихове от Й. Йованович-Змай, с когото лично се познава. Псевд.: Дрин-дрин, С. С. Д., Син синчец, Цоцо.

Съч.: Болният учител. 1912; Кукувица кука. Пиеска. 1919; Забави — дневни и вечерни в два тома. 1922; Весели случки в стихове. 1925; Изворче. Стихотворения. 1929; Съчинения. Т. I. Стихотворения за деца. Под ред. на Н. Т. Дончев и Н. Горинов. 1938; Люлка. Избрани стихове, приказки и разкази за деца. Под ред. на Ц. Цветанов. 1957; Верни-неразделни. Стихотворения за деца. Под ред. на Н. Янков. 1964.

Лит.: Ран Босилек. Стоян Дринов. — Детска радост, 1922, кн. 10; Хр. Дерижан. 1. Стоян Дринов. — Театър и опера, 1922, кн. 1. 2. Реч на погребението на поета. — Развигор, бр. 78, 12 авг. 1922; Хр. Борина. Стоян Дринов. Надгробна реч. — Мир, бр. 6658, 1922; Ц. Цветанов. Стоян Дринов. Поменна статия. — Детски свят, 1922, кн. 7; Тр. Симеонов. Стоян Дринов. — Поточе, бр. 2, 1927; П. Димитров — Рудар. Стоян и Людмил Дринови. — Лит. глас, бр. 224, 1934; М. Неволин. Две светли имена. — Оборище, бр. 303, 10 септ. 1941; Хр. Дерижан. Стоян Дринов. — Учил. преглед, 1945, кн. 8, 9, 10; Н. Фурнаджиев. За днешното

състояние на литературата ни за деца. — Септември, 1952, кн. 6; Ц. Цветанов. Предг. към Люлка. 1957; В. Александров. Прогресивен детски поет. — Кооперативно село, бр. 30, 6 февр. 1963.

мв

„ДРУГАРЧЕ“. Списание с картинки за деца и юноши. Издава Общо работническо кооперативно д-во „Освобождение“. Излиза в С., 1919 — юни 1920, в средата на всеки месец с изключение на юли и август, бр. 1—10. Ред. Георги Стоилов. Мото: „Който не работи, не трябва да яде.“ Първото списание на БКП, предназначено за децата на трудещите се. Има за цел „. . .да осветли съзнанието на децата с лъчите на истинската наука и да ги очисти от лъжите и заблужденията. . . да разпали в душите им великата любов към всемогъщия труд. . . да ги подготви за великата борба. . “. Чрез най-хубавите си стихотворения и разказчета писатели запознават малките читатели с бедственото положение на трудещите се в капиталистическото общество, със социалното неравенство. Главни герои са отрудените, онеправданите работници и селяни, жестоко експлоатирани от властници и чорбаджии. Вниманието е съсредоточено към една цел — да се събуди у децата социално чувство, да бъдат въведени в живота, в науката и културата. С приказки, гатанки, разкази, басни, с разнообразни задачи и игри на „Д.“ сътрудничат Г. Стоилов с псевд. Калинка, Г. С. и Правдин, Тр. Симеонов с псевд. Незлобинко и Ярослав Снежин, Ст. Дринов, Ст. М. Попов, Й. Трифонов, Т. Попов, В. Русковски с псевд. В. Бодрин, Р. Томов и др. В рубриката „Задачи, въпроси и гатанки“ децата се запознават с враговете на народа — цар, попове, чорбаджии,— с тежките данъци, безправието и глада. Идеята за трудолюбие, обич към родната земя, към човека утвърждава рубриката „Да живей труда“. С приказки и весели историйки списанието се стреми да култивира в детската душа чувства на справедливост, от една страна, на ненавист към народните потисници, от друга страна, и воля за борба. Под загл. „Велики борци за свобода, братство и равенство“ се публикуват стихотворения, разкази, героични епизоди от живота на видни бълг. революционери и борци (Хр. Ботев, В. Левски, Г. Кирков и др.). „Д.“ съдържа и преводни художествени произведения от М. Горки, Л. Н. Толстой, приказки и разкази със социална тематика от чуждите литератури. През 1920 списанието е спряно от М-вото на просветата.

ев

ДРУЖЕСТВО ЗА РАЗПРОСТРАНЕНИЕ НА ПОЛЕЗНИ ЗНАНИЯ. Още докато развива активна революционна дейност, Л. Каравелов замисля да издава научно-популярни книжки за деца (поредицата „Детска библиотека“) и за възрастни. Те трябвало да заменят „дрипелчетата“, които им се поднасяли, със сериозно четиво. Това е поводът Каравелов да основе Д. р. п. з. Във в. „Свобода“ (бр. 49, 29 юни 1872) се известява, че д-вото е основано и щяло да напечата букварче за първоначалните у-ща. „Надеяме се — отбелязва вестникът, — че нашите родолюбци щат да се постараят да го разпръснат по народа.“ Има данни, че формално д-вото е съществувало в края на 1873 и в нач. на 1874. Уставът му носи дата 1 ян. 1874, а е обнародван в бр. 2 на сп. „Знание“ (30 ян. 1875). В същност широка дейност то развива, когато Каравелов спира в. „Независимост“ и започва редактирането на сп. „Знание“. Според устава му д-вото „ще се старае да увеличи знанието на българския народ, доколкото позволяват силите му“. То „ще издава свой научно-литературен вестник под название „Знание“, както и учебни помагала, които ще се разпращат чрез дружество „Читалище“ и „Македонска дружина“ в Цариград на бедните ученици“. Д-вото е имало „основателни и спомагателни членове“ с год. вноска по 20 и 10 франка. В чл. XV на устава се подчертава, че то няма „да се меша в никакви политически дела“ и че „негова девиза е азбуката“. На 16 февр. 1875 в Букурещ, както се разбира от сп. „Знание“ (бр. 4, 1 март 1875), става общо събрание на д-вото. На него е избрано ръководство с председател известният богат търговец и дарител Д. х. Василев, подпредседател Ив. П. Аджинов, чието име стои под устава и който се подписва и като издател, касиер Ив. Кавалджиев, деловодител Д. Иванов. Името на Каравелов по разбираеми съображения не се посочва никъде. В действителност той е бил истинският ръководител на д-вото. На 2 февр. 1876 става год. събрание, което одобрява сметките и отчета на дружествената

управа. За деловодител вместо Д. Иванов е избран д-р Г. Странски. Най-важното дело на д-вото е издаването на неговия орган — сп. „*Знание*“, — чийто редактор е Каравелов. Но то издава и някои книги — „За славянското произхождение на дунавските българи“ от Д. Иловайски, превод на Хр. Ботев (1875); „Кирил и Методий, български просветители“ (1875), съставена от Каравелов. Изданията на д-вото са отпечатвани в печатницата на Каравелов „Свобода“, която е преименувана на „Знание“, а по-късно (1876) — на печатница на Д. В. Хранов и сие (Каравелов). След 1876 печатницата развива издателска дейност, но не от името на Д. р. п. з. Против него се обявява Ботев. Той се противопоставя на „робското убеждение“, че на бълг. народ преди всичко „е потребно да се даде наука и образование. . .“, и изтъква, че „единственото спасение. . . се състои в революцията“. Нападките срещу д-вото, а косвено и срещу Каравелов продължават в няколко броя на в. „Знаме“ (7, 9, 10, 11, 1875). В конкретния истор. момент отношението на Ботев е било правилно. Погледнато исторически обаче, делото на Д. р. п. з. има положително значение. Каравелов се оттегля от активна революционна дейност, но чрез сп. „Знание“ и чрез цялата си дейност продължава да служи на народа и косвено да подпомага революционното движение.

Лит.: Ст. Кутинчев. Печатарството в България. 1920. с. 141—142; М. Димитров. Л. Каравелов. Биография. 1959. с. 277—282; М. Арнаудов. Любен Каравелов. 1964. с. 736—748.

гб

„ДРУЖЙНКА“. Детско списание за култура и възпитание, предназначено за учениците от началното у-ще. Излиза в С. от 1948 — първите год. по 8 кн., след това по 10 кн. Ред.: Ст. Ц. Даскалов, Л. Станчев, Л. Милева, Цв. Ангелов. В ред. колегия са участвували: Ран Босилек, Асен Босев, В. Паспалеева, Ч. Аладжов и др. Главна задача на списанието е обучение и възпитание на децата чрез културна и научна информация, предлагана в достъпна форма. „Д.“ има няколко рубрики. На лит. страници се печатат разкази, стихотворения от изтъкнати лит. творци, като Ран Босилек, А. Каралийчев, Асен Босев, Г. Веселинов, Калина Малина, Цв. Ангелов, В. Паспалеева, Ел. Багряна, Хр. Радевски, Ст. Ц. Даскалов, Ем. Коралов, Л. Станчев, Леда Милева и др. Представят се големи бълг. писатели и поети, като Хр. Ботев, Ив. Вазов, Хр. Смирненски. Поместват се и преводни творби от чужди автори. Под рубриката „Приказен свят“ се печатат приказки от цял свят. Страниците „О, минало незабравимо“ са посветени на славни дати и имена от бълг. история. Рубриките „Прозорче на знанията“ и „Светът, който ни заобикаля“ съдържат научно-популярна информация. Голямо място е отделено на забавните страници. Под загл. „Весела Дружинка“, „Весел Ежко“, „Забавен кът“ се печатат хумористични разказчета, стихотворения, песни по музика на М. Големинов, П. Ступел, П. Хаджиев и др., весели сценки, игри-задачи, гатанки. В списанието е отделено място и на детското творчество — рисунки, стихотворения. „Д.“ е богато илюстрирано от известни художници — Ст. Венев, Ил. Петров, Ил. Бешков, Б. Ангелушев, В. Лазаркевич, Н. Тузсузова и др. Всяка год. излиза с приложение — папка, календар и програма.

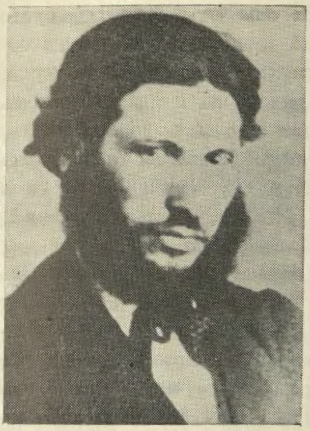
юо

„ДРУ̀ЖНА ПѢСЕН“. Любим марш на бълг. революционна работническа класа. Печатан в „*Червен народен календар*“ (1898). Композиран на китара през 1900 от 17-год. самоук Георги Горанов (1882—1906), социалист от Кюстендил. Г. Бакалов помества текста в сб. „Революционни песни“ (1919), като отбелязва, че е превод на Г. Кирков от нем. език, без да посочи автора. Превод или нова творба, написана по внушена идея (като „Работнически марш“), „Д. п. “ с бодрия си тон, борческа устременост, предметен стих и проста мелодия изиграва истор. роля. С нея са живели и са се борили няколко поколения. Популярна е и до днес. Пее се от работниците и в някои от др. балкански страни.

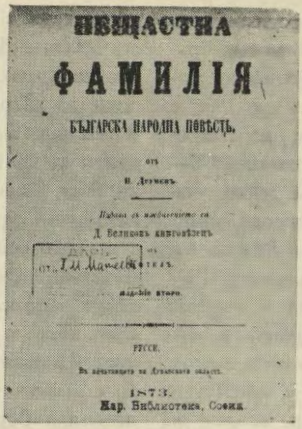
Лит.: Г. Цанев. Страници от историята на българската литература. 1958. с. 382—384; Януарски културен календар. — Нар. култура, бр. 2, 1966.

гц

ДРУ̀МЕВ, Васил (ок. 1840/42 — 10. VII. 1901). Роден в Шумен в семейството на дребен занаятчия. Учи в родния си град от 1847 до 1856 при известните възрожд. учители С. *Доброплодни* и С. *Филаретов*. В Шумен-

Васил Друмев

НЕЩАСТНА
ФАМИЛІЯ
БЪЛГАРСКА НАРОДНА ПОВѢСТЬ.
отъ
В. Друмевъ.
Издана на иждивението на
Д. Белишовъ книгопродавецъ
отъ
Т. И. Манчевъ
Нар. Библиотека, София.

В. Друмев. „Нещастна фамилия“

ското у-ще унгарецът Шафран създава първия ученически оркестър, в който Д. свири на флейта. В първото театрално представление в Б-я, дадено в Шумен — побългарената комедия „Михал“ от Доброплодни, — Д. играе главната роля. Доброплодни събужда у учениците си любов към историята, литературата, театъра, импулсира ги за по-високо образование. Неговото влияние върху Д. е било особено силно. През 1856 Д. става пом.-учител, а през 1858, преодолявайки много трудности, получава стипендия от Одеското бълг. настоятелство и заминава за Одеса, където завършва с отличие Одеската семинария. През лятото на 1858 в пансиона на семинарията е назначен за надзирател Г. С. Раковски. С популярността си на голям революционер и с личното си обаяние той спечелва симпатиите на младите българчета, увлича ги с патриотизма си и с критичното си отношение към порядките на семинарията и настоятелството. Особено силно е неговото въздействие, творческо и идейно, върху младия Д. Най-напред Д. прави опити в областта на лириката — написва стихотворенията „Светливо слънце ся роди. . .“, „Милно и жално към въсток гледа. . .“, които излизат в „Цариградский вестник“. През 1860 написва и своята първа повест „Нещастна фамилия“. През с. г. в сп. „Български книжици“ публикува преводите си „Царица Семирамида“, „Нравствени разсъждения с неинния юноша“, „Привидения“. Когато Раковски създава бълг. легия в Бялград, Д. напуска тайно семинарията (дек. 1861) и отива в Бялград. Там заедно с В. Левски и Ст. Караджа участвува в легията. Постепенно обаче неговите възгледи се променят. Д. се оформя като еволюционист-просветител. През 1864—65 излиза втората му повест „Ученик и благодетели. . .“. През 1865 той постъпва в Духовната академия в Киев, която завършва с отличие през 1869. Веднага след това отива в Галац, после в Браила, където се установява като учител. Там заедно с В. Д. Стоянов, М. Дринов и др. основава *Българското книжовно дружество*. Д. става негов действителен чл., деловодител и ред. на *„Периодическо списание* на Българското книжовно дружество“. В „Периодическо списание“ публикува много свои статии и критически бележки, развива значителна научна, литературно-критическа и публицистична дейност. В списанието за пръв път обнародва „Мати Болгария“ и препечатва от в. „Дунавски лебед“ (1861) „Житие и страдания грешнаго Софрония“, като ги снабдява с интересни предговори и бележки (кн. 5—6, 1872, и кн. 7—8, 1873); публикува изследвания за възпитанието, животоописания, отзиви и рецензии. Д. ратува за създаването на народностна, правдива, емоционално действена литература. Неговата критическа дейност изиграва благотворна роля за развитието на художествената и теоретическата мисъл през Възраждането. Освен в „Периодическо списание“ той сътрудничи и в „Съветник“, „Дунавска зора“. През юни

1873 Д. е ръкоположен за йеродякон под името Климент. От 1874 като епископ Браницки става заместник на русенския митрополит в Тулча, а от 1884 до 1901 е търновски митрополит. Ректор на Петропавловската семинария край Лясковец (1878—84). След Освобождението взема дейно участие в полит. живот като народен представител в Учредителното и в I Велико народно събрание, министър-председател (1879—80, 1886). Енергично се включва в борбата против Ст. Стамболов и Фердинанд. По време на Стамболовия режим като полит. противник и отявлен русофил е арестуван, заточен в Гложенския манастир, осъден на 3 год. тъмничен затвор. Почетен чл. на БКД (дн. БАН) от 1898. Умира в София.

Повестта на Д. „Нещастна фамилия“ е първата българ. оригинална повест. Подтик за нейното написване дават съществуващите национални традиции — поезията на Д. Чинтулов, поемата на Раковски „Горски пътник“, — нуждата от белетристично четиво. Значително влияние върху Д. оказва и сензационният европейски роман от края на XVIII и нач. на XIX в. В повестта е изобразен животът на българите от първите десетилетия на XIX в. Наред с народните страдания авторът рисува и народната съпротива. В своя кратък предговор Д. сам определя основната си задача: „Да принеса и аз нещичко майце си, което мисля, че ще ѝ достави що годе полза.“ Своите герои Д. изгражда в романтичен план; тяхната характеристика се движи по линията на изключителното, необикновеното. В „Нещастна фамилия“ съжителствуват романтични, сантиментални и реалистични тенденции. Съчетала белезите на различни художествени методи, повестта осъществява най-добре своята възпитателна функция, приближава се най-близо до вкуса на възрожд. читател. Тя изиграва важна патриотична роля през националноосвободителните борби. Втората повест на Д. „Ученик и благодетели. . .“ е написана под засилващото се влияние на рус. реалистична литература и предимно на Н. В. Гогол. Печатана е само първата ѝ част, втората част остава недовършена. Много нейни страници имат автобиографичен характер. Тук реалистичният подход към действителността несъмнено преобладава. Сантиментализмът в значителна степен е преодолян, романтичната струя е все още силна, но тематично ограничена. Д. се домогва до по-плътна социална характеристика на главните герои, дори до изграждането на социални типове. В тая повест може вече да се говори за елементи на критически реализъм. В историята на българ. литература Д. оставя името си и като драматург. „Иванку, убиецът на Асеня I“ е първото българ. значително оригинално драматическо произведение. Д. очевидно е бил добре запознат с творчеството на У. Шекспир, както и с драматургията на А. С. Пушкин. Въпреки истор. си сюжет драмата на Д. е имала съвременно звучене — тя е подпомагала борбата срещу фанариотското духовенство и гърцизма, засилвала е патриотичното въодушевление и подем сред народа. Д. изгражда умело основния драматичен конфликт, насища творбата си с напрежение. „Иванко“ има и редица слабости— еднолинейност в изграждането на някои образи, недостатъчна психологическа мотивировка, външни ефекти и реторичност. Но те не попречват на Друмевата драма да постави началото на нов етап в историята на българ. драматургия. Ръкописното наследство на Д. показва, че до края на живота си той живее с разнообразни лит. планове, без да завърши обаче нито едно от замислените произведения. В архива му се пазят незавършени драми, повести и разкази — „Царица Евдокия“, „При Царевец“, „Богдан и Златка“, „Защо?“, „За родния град“, „Хайдути“, „Делибашии“, „Цар Иван Александър“, „Цар Тодор Светослав“, „Избавление“, „Из одеския живот“, „Из живота на българите в Киев“, „Из живота на студентите в Русия“ и др.

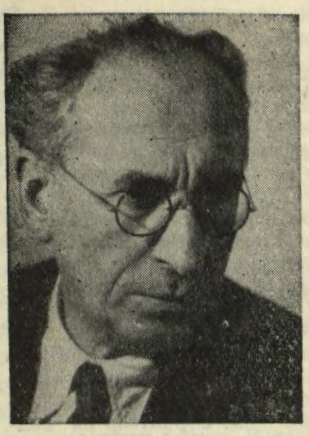
Съч.: Нещастна фамилия. Кратка българска повест. — Българ. книжици, 1860, кн. 13—22 (подп. В. Д.); Нещастна фамилия. Българска народна повест. . . 2 изд. Русе, 1873; Ученик и благодетели или чуждото си е се чуждо. — Съветник, бр. 8—41, 23 май 1864 — 9 ян. 1865; Иванку, убиецът на Асеня I. Драма в пет действия от Васил Друмев. Браила, 1872; Съчинения на митрополит Климент Търновски (Васил Друмев). Под ред. на Г. Ст. Пашев. Т. I и II. 1926 и 1943; Съчинения. Увод, уредба, бележки от Г. Константинов. Т. I и II. 1941; Съчинения. Ред., предг. и бележки от Ем. Стефанов. Т. I и II. 1950; Съчинения. Под ред. на Д. Леков и Ив. Сестримски. Предг. Д. Леков. Т. I и II. 1967—1968.

Лит.: Ст. Минчев. Из историята на българския роман (материали за живота на

Васила Друмева, митрополита Климента). 1908; Г. Ст. Пашев. Обществено-политическите възрения на Търновския митрополит Климент Браницкий (В. Друмев). 1911; Ю. Трифонов. В. Друмев — Климент Браницки и Търновски. Живот, дейност и характер. 1926; Климент Търновски — Васил Друмев. За 25-год. от смъртта му. Изследвания, спомени и документи. Под ред. на проф. М. Арнаудов. 1927; Г. Константинов. Васил Друмев. Живот и творчество. 1937; Б. Пенев. Първа българска повест „Нещастна фамилия" на В. Друмев. 1929; „Васил Друмев", бр. единствен, 1941; П. Р. Славейков. Отзив за драмата „Иванко". — Читалище, кн. 5, 30 февр. 1873; Л. Каравелов. Български драми. — Независимост, бр. 28, 31 март 1873; Д. П. Войников. Иванку. Убиецът на Асеня I. Критика. — Читалище, кн. 7 и 8, 30 апр. и 30 юни 1873; Процеса на Търновския митрополит Климент (протоколи). — Нар. слово, бр. 11—13, 15, 17, 18, 24—26, 29—31, 34, 1893; С. Доброплодни. Кратка автобиография. 1893; Ц. Калчев. Спомени за блаженопочиващия митрополит Климент. — Църковен вестник, бр. 16, 28 юли 1901; Д-в. Спомени за покойния светител Климент Търновски. — Църковен вестник, бр. 22 и 23, 14 септ. 1902; В. Д. Стоянов. Няколко исторически бележки за началото на драматическото изкуство в България. — Дневник, бр. 1605, 1606, 24 и 27 дек. 1906; Ст. Минчев. Чужди влияния върху Друмевата драма „Иванку". — Сборник в чест на проф. Л. Милетич, 1912; Ст. Чилингиров. Една автобиографична бележка на Васил Друмев — митрополит Климент. — Общ подем, бр. 18, 1917; Г. Ст. [Пашев]. Васил Друмев (митрополит Климент). Кратки бележки върху лит. му дейност. — Развитие, 1919, кн. 2 и 3; Т. М. Бориков. Кога и къде се даде за пръв път драмата „Иванко"? — Театър и опера, бр. 1, 1921; Г. Цанев. Съчинения на Васил Друмев. — Златорог, 1926, кн. 7; М. Арнаудов. Васил Друмев — митрополит Климент Търновски. — Бълг. мисъл, 1927, кн. 1; В. Пундев В. Друмев (1840—1901). — Бълг. реч, 1928, кн. 4—5; Г. Ст. Пашев. Драматични елементи в повестите на Друмева. — Листопад, 1929, кн. 7; Б. Пенев. 1. За „Нещастна фамилия" на В. Друмев. — Бълг. реч, 1931, кн. 2. 2. История на новата българска литература. Т. IV. ч. II. 1936; Д. Б. Митов. „Иванко". — В: Писатели и книги. II. 1936; Л. Ковачев. В. Друмев. — В: Нова българска литература. 1939; Хр. Негенцов. В. Друмев за братя Любен и Петко Каравелови. — Лит. глас, бр. 530, 1941; П. Пенев. Драмата „Иванко" и критиката до Освобождението. — Изкуство и критика, 1941, кн. 9; Г. Цанев, В. Друмев — критик. — Изкуство и критика, 1941, кн. 9 (вж. и в Идеи и образи. 1941); Д. Иванов. Митрополит Климент — Друмев в спомените на баща ми. — Братско слово, бр. 2, 1941; Неофит Видинский. Облик и дейност на митрополит Климента Търновски. — Църковен вестник, бр. 45, 28 ноем. 1941; Г. Ст. Пашев. Обществено-политическата дейност на Търновския митрополит Климент (В. Друмев). — Слав. беседа, 1941, кн. 2—3; Б. Нонев. Друмев като идейник и художник. — Златорог, 1941, кн. 9; П. Динеков. Непознатият Друмев. — Дъга, бр. 448, 1941 (вж. и в Писатели и творби. 1958); Г. Константинов. Нова българска литература. Епоха на Възраждането. От Паисий Хилендарски до Иван Вазов. 1947; Г. Ст. Пашев. Християнската общественост според възгледите на Търновския митрополит Климент (В. Друмев). — Год. Соф. ун-т, Богосл. ф-т, т. XXIV, 1947; Д. Иванова-Мирчева. Езикът на Друмевите повести. — Бълг. език, 1957, кн. 4; Ст. п. Василев. В. Друмев. — В: Строители на родната реч. 1959; Д. Минев. Спомени на митрополит Климент Търновски за затворите и страданията му през 1893 г. — Изв. Архивния ин-т, 1959, кн. II; Г. Константинов. Васил Друмев. — В: Писатели-реалисти. Кн. 2. 1960; П. Динеков. Стогодишнината на новата българска белетристика. — Септември, 1960, кн. 8; Г. Стоилов. Намерен е планът за началния замисъл на Друмевата повест „Нещастна фамилия". — Език и литература, 1961, кн. 2; Цв. Унджиева. Особености на реализма във възрожденската ни белетристика. — Лит. мисъл, 1961, кн. 5; П. Динеков. Васил Друмев. — Във: Възрожденски писатели. 1962; Г. Димов. В. Друмев. Литературно-теоретически и крит. позиции. — Лит. мисъл, 1963, кн. 2 (вж. и в Българската литературна критика през Възраждането. 1965); Д. Леков. Положителният герой в българската белетристика през Възраждането. — Лит. мисъл, 1965, кн. 1; История на българската литература. Т. II. 1966. с. 385—408; Кр. Генов. Васил Друмев в руслото на романтизма. — В: От Паисий до Ботев. 1967; Г. Димов. Васил Друмев. — В: Бележити българи. Т. III. 1969. с. 477—490; Д. Леков. Проблеми на българската белетристика през Възраждането. 1970.

цу

ДРЪНДА̀РОВ, Георги Савов (18. XI. 1896). Роден в Русе, където получава първоначално образование. Завършва гимназия в София и право в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1920). Работи във Върховната сметна палата до 1948, а след това в СГНС. Чл. на СБП. За пръв път печата стихотворения като ученик през 1914 в сп. „Демократически преглед". Сътрудничи със стихове на сп. „Съвременно изкуство" и на детския печат. Главните му усилия са в областта на драмата. През 1933 Нар. театър в София поставя две негови пиеси: „Болярите и пустиножителят", „Страхиловата майчица". Други

Георги Дръндаров

пиеси на Д. се играят от читалищни и провинциални театри. Повечето от драматичните му произведения са с истор. тематика и отразяват моменти от героичното минало на бълг. народ. След 9 септ. 1944 Д. пише нови пиеси, които се играят от самодейни театрални колективи. Автор е и на няколко детски и юношески пиеси, изградени върху увлекателна интрига. Те изпълняват възпитателни задачи и осмиват детски недостатъци — мързела, недосетливостта, непослушанието. Детските пиески „Глупчо", „Иван Готован" и „Чирачето и дявола" са играни преди 9 септ. 1944 в Нар. театър и в провинциални театри. Д. печата стихотворения, едноактни сценки и разказчета за деца и юноши в библ. „Герои", в сп. „Детска радост", „Кладенче" и др. Сътрудничи на съвременния детски периодичен печат.

Съч.: Болярите и пустиножителят. Драма в 1 д. 1934; Страхиловата майчица. Драма в 2 д. 1934; Глупчо. Пиеса за деца и юноши в 5 д. 1935; Злато. Пиеса в 7 карт. 1939; Иван Готован. Пиеса за деца и юноши в 4 д. 1939; Чирачето и дявола. Пиеса за деца. 1941; Хитрият байрактар. 1942; Леля Катинка. Комедия в 3 д. 1943; Тайната. Пиеса в 4 д. 1949; Велчова завера. Истор. повест. 1960; Юнак и гора. Героични разкази за деца из живота на хайдутите. 1961; Героична драма в 3 д. 1962; Бунтовно време. Повест за Велчо Джамджията и неговите сподвижници в Заверата през 1835. 1963.

Лит.: Вл. Василев. „Болярите и пустиножителят" и „Страхиловата майчица". — Златорог, 1933, кн. 5; Д. Б. Митов. Две нови български пиеси: „Болярите и пустиножителят" и „Страхиловата майчица". — Лит. глас, бр. 193, 1933.

елк

ДЎБЛЕВ, Димитър Иванов (12. VII. 1927). Роден в Ямбол. Учи в София и в родния си град, следва право в Соф. ун-т „Кл. Охридски", специализира нем. език в Берлин. Работи като журналист в БТА, ред. във Военното издателство, Радио София и в. „Народна култура", драматург в Бълг. циркове. Чл. на СБП. Освен като лирик проявява се и като сатирик. Превежда стихотворения предимно от нем. език от Фр. Шилер, Х. Хайне, Б. Брехт, М. Фриш, П. Хухел, Ст. Хермлин, И. Бахман, П. Целан, Х. М. Енценсбергер, Г. Кунерт, Ф. Кафка и др.

Съч.: Стихове от заставата. 1953; Любов от прозореца. Стихове. 1957; Бялото мече. Весела поема за деца. 1960; Да живеят таралежите. Стихове. 1964; Съществуване. Стихотворения 1966; Островът. Стихове. 1969.

Лит.: Сл. Чернишев. „Стихове от заставата". — Лит. фронт, бр. 38, 1953; П. Алипиев. „Стихове от заставата". — Нар. армия, бр. 1606, 1953; Г. Марков. Първата стихосбирка. — Септември, 1954, кн. 2; В. Урумов. „Любов от прозореца". — Отеч. глас, Пловдив, бр. 4040, 1957; П. Данчев. Идейно единство и художествено многообразие. — Раб. дело, бр. 96, 1958; Б. Делчев. Мечти, действителност и поезия. — В: Творци и книги. 1960; П. Зарев. Дискусии и здрави пътища. — Раб. дело, бр. 34, 1963; Г. Григоров. За сатиричната поезия. — Нар. култура, бр. 33, 1964; Д. Василев. На по-широк път. — Нар. култура, бр. 42, 15 окт. 1966; М. Тошков. Рационалност и поезия. — Лит. фронт, бр. 1, 1967; Н. Боздуганов. Към свой поетичен почерк („Съществуване"). — Пламък, 1966, кн. 10.

ОЦК. п. 1998 лг

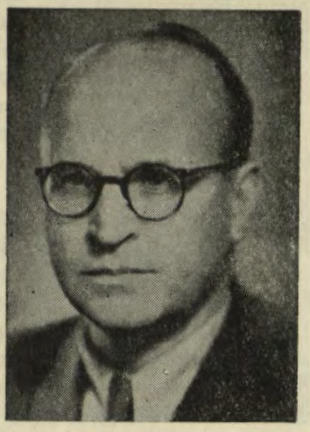
ДЎДЕВСКИ, Христо Лалев (28. I. 1928). Роден в Троян. Завършва основно и гинназиално образование в родния си град и рус. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1950). Кандидат на филол. науки (1955), д-р на филол. науки (1973). Н. с. от 1953, ст. н. с. от 1969 в Ин-та за литература при БАН, доцент по съв. литература във Великотърновския ун-т „Кирил и Методий" от 1969. В трудовете му из областта на рус. и съв. литература, на руско-българските литературни отношения и на съвременната бълг. литература преобладава историко-литературният начин на изследване. По-важни публикации: „Алеко Константи-

Димитър Дублев

Христо Дудевски

Иван Дуйчев

нов. Ранно литературно творчество" („Известия на Ин-та за бълг. литература", 1960, кн. 9), „Людмил Стоянов и Алексей Толстой" (сб. „Людмил Стоянов. Изследвания и статии за творчеството му", 1961), „За някои образи на комуниста в съвременния ни роман" („Литературна мисъл", 1961, кн. 6), „Христо Смирненски и пролеткултa" („Литературна мисъл", 1963, кн. 6). Д. е един от съставителите и редакторите на „Съветската литература в България. 1918—1944" (т. I—III, 1961—1969).

Съч.: Българо-съветски литературни връзки. 1963; Михаил Шолохов. Идеи, образи, проникване в България. 1965; Емануил Попдимитров. Лит.-крит. очерк. 1969.

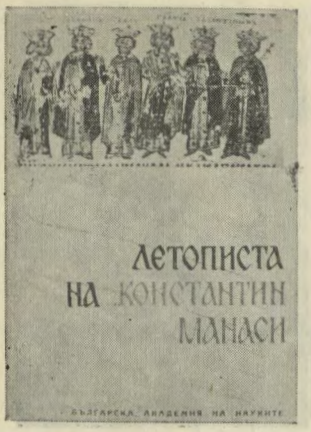
Лит.: А. Тодоров. Книга за нашата литературна дружба. — Лит. мисъл, 1963, кн. 6; Л. Ерихонов. Друг, учитель, воин. — Вопр. литературы, 1964, кн. 7; В. Бузник. Советская литература в Болгарии. — Русская литература, 1965, кн. 4; Г. Григоров. Интересно изследване за Шолохов. — Раб. дело, бр. 280, 7 окт. 1965; П. Пенчев. Български поглед към Шолохов. — Нар. култура, бр. 21, 22 май 1965; М. Пархоменко. Братство литератур. — Лит. газета, бр. 38, 16 сент. 1970.

лц

п. 24.IV.1986

ДУЙЧЕВ, Иван Симеонов (18. IV. 1907). Роден в София. Произхожда от занаятчийско семейство. Завършва гимназия в Лом, история в Соф. ун-т „Кл. Охридски". Специализира в Италия (1932—36), получава докторат по виз. история и филология в Римския ун-т (1935). В Рим завършва Висша школа по палеография и архивистика (1935). Асистент, после редовен доцент при Катедрата по бълг. история при Соф. ун-т (1936—45). Ст. н. с. от 1953, проф. от 1967 в Ин-та за история при БАН. Занимава се с проучване на бълг. история от средновековието и от първите три века на османското владичество. Изследва виз. и слав. история през средновековието, като се спира по-задълбочено на византийско-славянските отношения и на историята на културата през този период. Участвува в международни научни конгреси и конференции, на които изнася лекции и доклади.

Чл. е на Централната ред. колегия за издаване „Реперториум на историческите извори от средновековието" (Рим, 1956) и на международната комисия за издаване на виз. истор. извори, учредена на Международния византоложки конгрес в Оксфорд (1966). Чл. на Академията на науките, литературата и изкуствата в Палермо от 1967, носител на Хердеровата награда (1974). Има над 500 публикации — книги, статии, рецензии и библиографски бележки в бълг. и чужди издания — с научно и научно-популярно съдържание. Написал много изследвания върху бълг. и виз. средновековна история, Д. показва трайни интереси и към историята на старите слав. литератури, преди всичко към бълг. средновековна литература, проучва нейни видни представители, издава бележити старобълг. книжовни паметници. Интересува се от проблемите, свързани с делото на Кирил и Методий и на Климент Охридски, изследвания за които обнародва в бълг. и чужди издания. Изслед-

Ив. Дуйчев. „Летописта на Константин Манаси“

ванията на Д. са изградени въз основа на богата документация — извороведческа и библиографска. По-големи негови студии: „Проучвания върху българското средновековие“ („Сб. БАН“, 1945, кн. XLI), „La conquête turque et la prise de Constantinople dans la littérature slave contemporaine“ („Byzantinoslavica“, XIV, 1953, XVI, 1955, XVII, 1956), „За книжовното творчество на Константин Костенечки“ („Известия на Ин-та заълг. литература“, 1954, кн. 2) „Въпросът за византийско-славянските отношения и византийските опити за създаване на славянска азбука през първата половина на IX в.“ („Известия на Ин-та за история“, 1957, кн. 7), „За първообразността и достоверността на Рилската грамота“ („Известия на Архивния ин-т“, 1957, кн. 1), „Изучение в Болгарии древнеславянской и древнеболгарской литературы за 1945—1955 гг.“ („Труды ОДРЛ“, т. XIII, 1957), „О древнерусском переводе „Рыдания“ Йоанна Евгеника“ („Виз. временник“, XII, 1957), „Едно пренебрегнато известие за богомилите“ („Известия на Ин-та заълг. литература“, 1958, кн. 6), „Български описи на славянски ръкописи“ („Годишник наЪлг. библ.ин-т“, VI, 1959), „Географски описания в средновековната българска книжнина. Към историята на българската наука“ („Сборник в чест на акад. Н. В. Михов“, 1959), „Един средновековен библиотечен каталог“ („Известия на Централната библ. при БАН,“ 1959, кн. 1). „Обзор болгарских работ 1945—1958 гг. по изучению древнерусской литературы и русско-болгарских литературных связей XI—XVII вв.“ („Труды ОДРЛ“, XVI, 1960), „Одно неясное место в древнерусском переводе Иосифа Флавия“ („Труды ОДРЛ“, XVI, 1960), „Приноси към проучването на старославянската и старобългарската литература“ („Известия на Ин-та заълг. литература“, 1961, кн. 11), „Разкази за „чудото“ на великомъченик Георги със сина на Лъв Пафлагонски“ („Изследвания в чест на Карел Шкорпил, 1961), „Les rapports littéraires byzantino-slaves. . . Rapports complémentaires“ (Belgrade — Ochride, 1961), „Паисий Хилендарски. Литературни извори за епохата, живота и дейността му“ (съвм. с В. Трайков, сб. „Паисий Хилендарски и неговата епоха“, 1962), „Към тълкуването на пространните жития на Кирил и Методий“ (сб. „Хиляда и сто години славянска писменост“, 1963), „Българска кирило-методиевска библиография за периода 1944—1962 г.“ (съвм. с А. Кирмагова и А. Паунова, сб. „Хиляда и сто години славянска писменост“, 1963), „Краткото Климентово житие от Димитрий Хоматиан“ (сб. „Климент Охридски“, 1966), „Климент Охридски и неговото дело в научната книжнина“ (крит.-библиогр. преглед, сб. „Климент Охридски“), „Пространно гръцко житие и служба на Наум Охридски“ (сб. „Константин-Кирил Философ“, 1969), „Българска кирило-методиевска библиография за периода 1963—1968“ (съвм. с А. Кирмагова и А. Паунова, сб. „Хиляда и сто години славянска писменост“, 1963). Засл. деятел на културата (1972).

Съч.: Из старата българска книжнина. Кн. I. 1940 (2 изд. 1943). Кн. II. 1944; Страници из българското минало. 1944; Рилският светец и неговата обител. 1947; Естествознанието в средновековна България. 1954 (съвм. с Цв. Кристанов); Миниатюрите на Манасиевата летопис. 1962; Летописта на Константин Манаси. 1963; Болонски псалтир. 1968; Medioevo bizantino-slavo. Vol. I. Saggi di storia politica e culturale. Roma, 1965. Vol. II. Saggi di storia letteraria. Roma, 1968. Vol. III. Nuovi saggi di storia politica e culturale. Roma, 1971.

Лит.: М. Генов. Дуйчев, Иван. „Из старата българска книжнина“. Кн. II. 1944. — Год. ББИ, I (1945—1946), 1948, с. 546—547. М. А. Салмина. Хронологический список трудов Ивана С. Дуйчева. — Труды ОДРЛ, XVIII, 1962, с. 490—498; Б. Ст. Ангелов; Българско издание на Манасиевата хроника. — Лит. мисъл, 1964, кн. 5; E. Follieri Bibliografia. — In: I. Dujčev. Medioevo bizantino-slavo. I. 1965. XIII—XXXVI. II. 1968. p. V—XII. *ба*

ДУМА
БЪЛГАРСКИТЕ ЕМИГРАНТИ

„Дума на българските емигранти"

„ДУ̀МА". Литературно-научно-политическо месечно списание. Излиза в Пловдив, май 1890 — юни 1894 (год. I, бр. 1—12, май 1890—апр. 1891; год. II, бр. 1—12, септ. 1891 — авг. 1892; год. III, бр. 1—12, апр. 1893 — юни 1894). От II год. е с подзагл. „Литературно-научно-обществено месечно списание". В началото ред. е Н. Й. Владикин, по-късно — Н. Ф. Чипев, Ив. Нонов, Ф. Панайотов. През II год. ред. е П. П. Славейков. В редактирането участвува и народникът Хр. Максимов. От II год. списанието излиза без отдела „Политическа хроника" по цензурни съображения. В началото то е прогресивно, с демократическо съдържание, но по-късно взема реакционно направление. След падането на Ст. Стамболов от власт спира да излиза. В отдела „Политически и обществен живот" „Д." критикува външната политика на Б-я, подчертава голямата роля на Русия в международните отношения, но отрича крепостническия ѝ строй. Критично (в рубриката „Критика и библиография") се разглежда състоянието на бълг. лит. печат, ратува се за чист и художествен език и стил. „Д." препечатва статии с литературно-обществено съдържание от рус. вестници и списания, прави редовен преглед на новоизлезли произведения, на отделни книжки от Вазовото списание „Денница", от „Сборник за народни умотворения, наука и книжнина" и др. В рубриките „Политика и обществен живот", „Вътрешен преглед", „Външен преглед", „Здравни съвети", „Новости" сътрудничат Владикин с псевд. Любомир, В. Радославов с псевд. Люляков, Ф. Панайотов. В списанието публикува цикъл стихотворения П. П. Славейков. В него печата и Хр. Максимов — Мирчо, а по-късно и Ив. Вазов.

ев

„ДУ̀МА". Седмичник за литература, изкуство и обществен живот. Излиза в С., 1929—1931 (год. I, бр. 1—42, 11 септ. 1929—15 юли 1930; год. II, бр. 43—50, септ. — 29 окт. 1930; год. III, един бр., 4 февр. 1931). От бр. 43 е с подзагл. „Литературно-художествен и обществено-политически седмичник", от бр. 46 — „Литературно-обществен седмичник", от бр. 49 — „Трудово спътнически седмичник". Урежда ред. комитет: бр. 40, ред. Н. Бранев и А. Георгиев, бр. 49 и 50 отг. ред. Ат. Цветков. Вестникът съдържа оригинални и преводни художествени творби, литературно-критически статии, рецензии за книги, за театрални постановки и за филми, статии по филос., педагогически и полит. въпроси. „Д." информира своите читатели за новоизлезли книги, лит. вестници и списания, следи културния живот в Б-я и в чужбина. Редовно се отпечатват статии за рус. и съв. автори, преводи на техни творби, статии и информации за развитието и напредъка на литературата, науката и техниката в съв. страна. От чуждите литератури са поместени произведения и от Ем. Зола, Е. Толер, Ан. Франс, Дж. Рид и др. В „Д." сътрудничат Н. Хрелков, О. Василев, Мл. Исаев, И. Волен, Д. Пантелеев, Ламар, Кр. Пенев, Ив. Вельов, Х. Бенадов, Сп. Кралевски и др.

ви

„ДУ̀МА НА БЪЛГАРСКИТЕ ЕМИГРАНТИ". Първият вестник на Хр. Ботев. Той го редактира и издава в Браила по времето, когато Л. Каравелов спира в. „Свобода", докато организира печатницата си. От „Д. б. е." излизат 5 бр. Има недоказани твърдения, че са отпечатани 6—7 бр. Първият брой е с дата 10 юни, петият — 5 авг. 1871. Поради заболяване на Ботев бр. 5 е редактиран от А. Савич. Вестникът е замислен като седмичник. Той е отпечатван на 4 с. в печатницата на Д. Паничков. Задачите на „Д. б. е." са формулирани в статията „Наместо програма" (бр. 1). На първо

ДУНАВСКА ЗОРА

„Дунавска зора“

място се критикува и се отрича тогавашният бълг. печат в Румъния заради неговата непоследователност и противонародни позиции и се издига идеята за вестник от нов тип— орган на революционната емиграция, а емигрантът се провъзгласява за „законен наследник на класическия ни хайдутин“. Вестникът си поставя за цел да се бори срещу тур. феодално господство, срещу бълг. чорбаджийство, срещу духовенството — „тази непорината византийска воня“. Програмната статия поставя също така въпроса за национална и социална свобода на народа, а на емиграцията възлага надежди за „нови удари“, за народно въстание. Между програмата и съдържанието на „Д. б. е.“ има пълно единство. Основен въпрос във вестника е въпросът за освобождението, което трябва да се постигне, както това се обосновава в много статии, прегледи и дописки, по пътя на народното въстание. Тази насоченост на вестника, както и късият му живот не са давали възможност за голямо многообразие в съдържанието. Въпреки това той взема отношение към отживелия своето време черковен въпрос, към противонародната роля на чорбаджийството, закриля народното у-ще, пише по някои въпроси на международната политика, обявява се за балканско братство, за федерация на балканските народи.

В „Д. б. е.“ са отпечатани Ботевите стихотворения „До либето ми“ (бр. 1), „Дялба“, втора редакция (бр. 1), „На прощаване“ (бр. 2), „Хайдути“ (бр. 3), „Елегия“, втора редакция (бр. 4), „Борба“ (бр. 4). Във вестника Ботев печата и няколко свои статии — „Народът вчера, днес и утре“, „Петрушан“, „Злото“, „Решен ли е черковният въпрос?“, публицистичният пътепис „Примери от турско правосъдие“, фейлетона „Смешен плач“, информационна рецензия за в. „Югославия“, както и други информации, бележки, дописки. Почти всичко, поместено в „Д. б. е.“, е написано от Ботев — с изключение на статията на А. И. Херцен „Разговори с децата“, преведена от редактора, и на подлистника „Българските въстаници на 1868 г.“ на Савич. С „Д. б. е.“ изгрява звездата на най-големия бълг. публицист и журналист, 23-год. Ботев.

Лит.: Вл. Топенчаров. Ботев като журналист. — В: сб. Хр. Ботев. 1949. с. 186—189; Г. Боршуков. История на българската журналистика. 1965. с. 318—325; Ст. Таринска. Прозата на Христо Ботев. 1966.

гб

„ДУНАВСКА ЗОРА“, вестник на волните българи“. Седмичник, излиза в Браила под редакцията на Д. *Войников*; известно време е уреждан и от А. Савич; издаван от Д. Паничков. От „Д. з.“ излизат 3 год. — от 13 ноем. 1868 до 17 юли 1870; по-късно са отпечатани 2 бр. от год. IV (1—6 ян. 1877), а след Освобождението, след смъртта на Войников, още 17 бр. от год. V в Свищов (12 окт. 1878 — 31 март 1879). В програмната статия на вестника (бр. 1) се казва, че той „ще се старае да бъде искрений язик на болките и страданията на угнетения ни народ, на неговите справедливи оплаквания и на неговите законни правдини“. В нея се изтъква също, че бълг. народ трябва да използува „благоприятността на обстоятелствата“, без да се посочва ясен изход. „Д. з.“ е вестник с интересно и разнообразно съдържание. В него са поместени материали за робското положение на бълг. народ, за революционните му прояви; вестникът пише с ентусиазъм и с революционна фразеология за подвизите на четите, които преминават в Турция, има отрицателно отношение към чорбаджийството. Въпреки това „Д. з.“ не е последователен, революционен вестник. В известно отношение е повлиян от дуалистичните идеи на ТЦБК и смята, че тур. правителство ще бъде принудено да направи отстъпки на бълг. народ в дуалистичен дух. „Д. з.“ има положително отношение към мемоара на но-

ДУНАВСКЫЙ ЛЕБЕДЪ
ВѢСТНИКЪ

„Дунавски лебед“

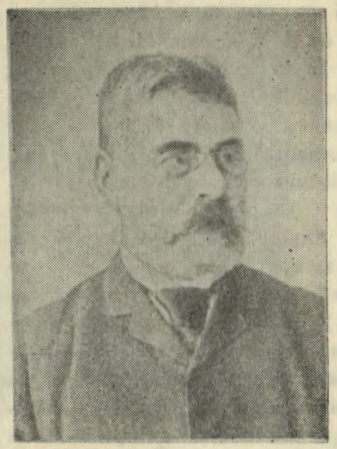
табилите до Парижката конференция по Критския въпрос (1869). Вестникът се откликва на някои актуални въпроси — поддържа движението за самостоятелна бълг. черква и когато излиза фермаънт за нейното създаване, заедно със „старите“ преувеличава неговото значение; пише със симпатия за националните революционно-освободителни движения в чужбина. Външнополитическата ориентация на „Д. з.“ е русофилска. По вътрешните въпроси линията му е колеблива — в последните си броеве той се приближава към „старите“, отдалечава се от революционната емиграция.

„Д. з.“ отделя много място на материали за народната просвета, култура и книжнина. Заедно със статиите и информациите за бълг. у-ще той пише по въпросите на театъра, както и за проявите на Бълг. книжовно д-во. Затова е смятан и за орган на д-вото. В „Д. з.“ не са публикувани произведения на художествената проза. Добре обаче е представена художествената публицистика — фейлетонът и публицистичният анекдот. Под общо загл. „Бакаджик (Зрелище)...“ са отпечатани доста фейлетони, подписани с псевд. на Войников — Див Дядо, Старо Харо, Дядо Дръндю, Хитър Петър. Фейлетоните във вестника са решителна крачка в развитието на този нов жанр в бълг. възрожд. журналистика. В „Д. з.“ има стихотворения от Войников, Р. Жинзифов, Н. Козлев, Ив. Кършовски. Тук Д. Великсин печата своите първи сонети. В бр. 14 (12 февр. 1868) е поместено и стихотворението на Хр. Ботев „Към брата си“ с подпис П-в. Във вестника са публикувани стихотворения и от В. Д. Стоянов, В. П. Кулев. Някои от тях са подписани с инициали. Под рубриката „Книжевни известия“ са обнародвани съобщения и отзиви за новоизлезли книги — за стихотворни сбирки, за драмите на Войников, за повестта на Фр. Гвераци „Беатриче Ченчи“, преведена от Д. Блъсков. В него се появява съобщение и за неизлязлата книга на Ботев „Първи поетически опити — проза и стихотворения“. В „Д. з.“ е отпечатана интересна рецензия за „Черен Арап и хайдут Сидер“, в която се дава висока оценка на тази патриотична поема на Козлев. Войников организира значителен авторски актив около вестника. В него освен посочените вече сътрудници влизат и П. Кисимов, В. Друмев, Н. Жеков, В. Берон, В. Икономов, Р. И. Блъсков и др. Въпреки колебливата си линия благодарение на своя патриотичен патос и на интересните си материали из областта на културата „Д. з.“ играе положителна роля в бълг. живот.

Лит.: Г. Боршуков. История на българската журналистика. 1965. с. 236—238.

гв

„ДУНАВСКИ ЛЕБЕД, граждански, любословни и забавни вестник“. Вторият по ред след „Българска дневница“ вестник, редактиран и издаван от Г. С. *Раковски*. Излиза в Бялград, на 4 с. голям формат, като седмичник от 1 септ. 1860 до 24 дек. 1861 — 2 год., втората от които (бр. 49—62) е непълна. Програмата на „Д. з.“, формулирана в бележката „Известие“ (бр. 1), не съдържа нищо особено и е на пръв поглед умерена. В нея Раковски съзнателно не разкрива позициите на вестника, които се очертават ясно в съдържанието му. В „Д. л.“ първоначално основен въпрос е черковният — иска се ясно и безкомпромисно да се създаде независима бълг. национална черква. Раковски изнася факти за тежкото положение на народа, настоява народът да получи полит. и граждански права, атакува предателството на чорбаджийството, противопоставя се на проникването на чуждия капитал в Б-я, ратува за национална промишленост. По страниците на „Д. л.“ са отразени национално-революционните прояви в чужбина, изказват се симпатии към антифеодалните движения. Раковски посочва по-

Димитър Душанов

следователно, че народът не трябва да очаква помощ отвън, като постепенно разкрива съкровената си мисъл, че бълг. въпрос може и трябва да се разреши само чрез народно въстание. В бр. 56, 25 окт. 1861, вече открито се заявява: „По-добре смърт, нежели такъв живот!“ „Д. л.“ е полит. орган, в който въпросите на просветата, литературата и културата са застъпени сравнително малко. Но има статии, информации, бележки и дописки за развитието на бълг. просвета, по училищни въпроси, по проблемите на бълг. култура. Раковски използува вестника, за да обоснове своите възгледи за бълг. език („Общи въпроси за старобългарски и книжовен язик, на основание коих, ако ся решат, трябва да ся поправи днешни книжовен язик“). За да повдигне националното самочувствие на народа, той печата статии по истор. въпроси, обнародва за пръв път „Житието“ на Софроний Врачански под загл. „Драгоценен памятник за българската нова история“. Публикувана е статия за народното творчество („Народна българска песен“), както и интересната рецензия за превода на „Вилхелм Тел“ от Фр. Шилер, в която се препоръчва преводите да се правят от оригинала. В „Д. л.“ са отпечатани малко стихотворни творби — „Поздрав сръбскому народу“, ода по случай възшествието на престола на Мих. Обренович, откъс от поемата „Горски пътник“ на Раковски, ода за Софроний Врачански от Д. Попски, „Тъга на юг“, „На чужина“ от К. Миладинов. В „Д. л.“ произведения на художествената проза почти не се срещат. За пръв път в него се появяват публикации, които имат сходство с памфлета — „Подкупници папищаши и техни драматизъм“ и написаната в драматична форма „Иезуитско гнездо или парламентът на папищашките подкупници“ — двете от Й. Дайнелов. В „Д. л.“ голяма част от статиите са отпечатани и на фр. език, за да се въздействува върху общественото мнение в чужбина. Вестникът прави дълбоко впечатление и с темпераментния си стил.

Лит.: Д. Мишев. Възраждане чрез печат. — 1000 години България. 1930. с. 657—659; Г. Боршуков. История на българската журналистика. 1965. с. 129—142.

гб

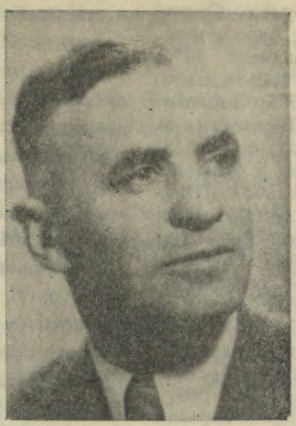
ДУШÀНОВ, Димитър Тачев (1837—1904). Роден в Казанлък. Учи в грц. у-ще в Одрин и Цариград. През 1856 постъпва писар в търговска кантора. Работи в Галац и Тулча, където развива активна обществена дейност. През 1860 се завръща в родния си град и става учител. Учител е и в Карнобат, Хасково, Плевен, Севлиево и Пловдив. Умира в Пловдив.

Д. работи ревностно за издигане равнището на учебното дело; чрез Н. Геров изисква учебници и книги от Русия. Сам той съставя учебни помагала по история на християнската църква и по история, популяризира научните знания чрез статии в периодичния печат. Оставя няколко побългарени превода на повествователни произведения, откъслечни опити за оригинални творби и една побългарена драма от Й. Стерия Попович. Д. е измежду първите преводачи на Омир в Б-я. Сътрудничи на „Цариградски вестник“, „Македония“, „Право“, „Турция“, „Напредък“, „Читалище“, „Българска сбирка“ и др.

Съч.: Бисер и безценни камъни за украшяване душити и сърцата на децата. От Д. Т. Душанов. Цариград, 1869; Кратка българска история по питание и отговор за първоначялнити училища от Д. Т. Душянова. В Казанлък, 1870; Зла жена. Смешно представление в три действия. Побългарил Д. Т. Душанов. . . [Цариград], 1870; Вапсанити яйца по Великден. Приказка за полза на малкити българчета. Приспособил Д. Т. Душанов. Цариград, 1872; История за православната християнска черкова. [Виена], 1874; Кратко тълкование на божествената литургия. . . [Виена], 1875.

Рахил Душанова

Атанас Душков

Лит.: „Кратка българска история по питание и отговор. . .“ — ПСп., 1872, кн. 5, 6; М. Георгиев. Димитър и Рахил Душанови. — В: Казанлък в миналото и днес. I. 1912.

ст

ДУШÀНОВА, Рахил (1845—87). Родена в Митровица (Австро-Унгария). Образованието си получава в Карловац. Поканена е за учителка в София (1860). По-късно се премества в Кюстендил и Калофер. През 1867 се омъжва за Д. *Душанов* и заедно с него е учителка в Казанлък, Хасково, Плевен и др. градове. Умира в Пловдив. Д. основава девически у-ща и женски д-ва, изнася беседи, пропагандира образованието и науката. Някои от беседите ѝ са напечатани в цариградските бълг. вестници. Превежда от срб. език два разказа и един сборник.

Съч.: Пресад на мъдрост или сбор от философски поучителни мисли и наука за възпитанието детинско и за новоужененѝти. Превела Рахил Д. Душанова, издава П. Р. Славейков. Цариград, 1869; Злочестото добродетелно домочадие. Превела Рах. Д. Душанова. Издава П. Р. Славейков. [Цариград] б. г.; Женското сърце. Приказка. — В: Зла жена. Смешно представление в три действия. Побългарил Д. Т. Душанов. Цариград, 1870.

Лит.: Н. Начов. Градиво за историята на калоферските училища. — Учил. преглед, 1903, кн. 2.

ст

ДУ̀ШКОВ, Атанас Гаврилов (10. X. 1909). Роден в Копривщица. Учи в родния си град, Михайловград и София. Следва слав. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски“. Първото му печатно произведение е „Копачи“ в сп. „Ученическа мисъл“ (1926). Започва активно да публикува стихове и проза с името си и с различни псевдоними през 1927. С. г. участвува в издаването на в. „Зора“. Взема участие като военен дописник в Отечествената война, работи в редакцията на в. „Ден“, „Земеделско знаме“, сп. „Здравна просвета“. Редактира детското здравно сп. „Кладенче“ и „Славейче“. Чл. на СБП. Д. е един от активните съвременни детски писатели.В обемното си творчество отразява цялостно света на детето в миналото и в съвременността. Пише и стихове за възрастни.

Съч.: Момъкът с латерната. Стихотворения. 1935; Заю-баю радиолюбител. Смешни приказки и стихотворения за деца. 1935; Весели приключения. Поеми за малки и големи. 1935; Майчино сърце. Приказки и разкази. 1936; Ръжен хляб. Приказки за деца и юноши. 1937; Весели пътешественици. Приказки в стихове. 1937; Весели гости. Приказки-поеми за малки и големи. 1938; Горски ягоди. Весели стихове за деца. 1938; Горският цар. Приказки. 1939; Слънчеви пътеки. Стихотворения за деца. 1940; Доктор Петльо. Поеми. 1940; Хубав дом под върха Ком. Поема. 1940; Послушните зайчета. Приказка в стихове. 1942; Четирите котенца. Приказка в стихове. 1942; Щъркели. Стихове. 1942; Човешки чудеса. Стихове за техниката. 1943; Пакостници. Приказка в стихове. 1945; Бежко и Таралежко. Приключения на двама смешници. 1946; Майчино сърце. Приказки за деца. 1946; Зъболекар Щъркелан. Весела поема. 1946; Синеоката хубавица. Приказки. 1946; Малкият бригадир и борба за свобода.

ДЪГ Разкази. 1947; Кладенче в гората. Стихотворения за деца и юноши. 1947; Бяло агънце. Стихове в картинки за най-малките. 1954; АБВ. Стихове и картинки за най-малките. 1957; Дядо Мраз. Стихове. 1958; Зоологическа градина. Стихове. 1958; Пионерски лагер. Стихотворения, гатанки, хумор. 1958; Летец-храбрец. Весела приказка в стихове. 1958; Пъстри пеперуди. Стихове. 1958; Юнаци-веселяци. 1960; Кибритената кутийка. Поема. 1961; Болната кукла. Поема. 1961; Заюватa люлка. Стихове за деца. 1963; Разходка из София. Поема. 1963; Пожар в гората. Поемка. 1964; Петю на фестивал. Поема за деца. 1964; Първата пушка. 1876. Поема за деца. 1966; Крилатият българин. Приказки и разкази. 1967; Защо Мечо се разболя. Поемка. 1967; Горска стряха. Избрани стихотворения за деца. 1969; Слънчева книга. Стихотворения за деца от съветски поети. 1970; Здравец от Копривщица. Стихотворения. 1970; Слушай, фронт. Стихотворения, епиграми, басни. 1970.

Лит.: Ст. Божков. „Заю-баю радиолюбител". — В-к на жената, бр. 633, 1935; Ив. Знахар. Певец на природата. — Лит. час, бр. 4, 1935; П. Стъпов. 1. „Момъкът с латерната". — Светлоструй, бр. 2, 1935. 2. „Майчино сърце". — Светлоструй, бр. 3, 1936; Ц. Цветанов. „Весели гости". — Просвета, 1938, кн. 6; Мл. Исаев. 1. „Послушните зайчета". — Заря, бр. 166, 1942. 2. Писателите и „Фронтовак". — Фронтовак, бр. 100, 1945; В. Александров. „Човешки чудеса". — Тракиец, бр. 866, 1943; Ж. Атанасов. Детската литература и задачите на комунистическото възпитание. — Септември, 1955, кн. 11; П. Чолов. Книги за нашите деца — АБВ. — Жената днес, бр. 11, 1957; Г. Георгиев. За повече и по-добри детски книги. — Библиотекар, 1958, кн. 2; Ст. Шиклев. Атанас Душков на 50 години. — Читалище, 1958, кн. 11; Ст. Желев. Поглед върху детската литература за най-малките. — Учит. дело, бр. 33(677), 1959; П. Димитров—Рудар. На малките граждани — голяма литература. — Отеч. фронт, бр. 4561, 26 апр. 1959; С. Петров. Детската литература през 1958. — Пламък, 1959, кн. 3; Г. Веселинов. За празника на неувяхващата ни младост. — Нар. култура, бр. 15, 15 апр. 1961; Й. Василев. Съвременни задачи и стари истини. — Пламък, 1963, кн. 8.

елк

„ДЪГА". Информационен следпразничен вестник. Излиза в С., 10 ян. 1934 — 7 окт. 1944. От 15 септ. до 30 дек. 1944 излиза под загл. „Дъга — 6 часът вечерта" като вечерен всекидневник, а едновременно с него се отпечатват и последните няколко броя на следпразничника. „Д." се издава от Съюза на приятелите на кооперацията и има, макар и необявено официално, задача да подкрепя кооп. движение и да прави кооп. пропаганда. Гл. ред. *Г. Боршуков*. Няколкото броя на следпразничника — от 15 септ. до 8 окт. 1944 — са редактирани от Цв. Иванов. Зам.-гл. ред. последователно са П. Лунгов и Р. Боналов. Директори на вестника са кооп. и обществените дейци, секретарите на Съюза на приятелите на кооперацията Г. П. Минчев и след него д-р Ат. Москов. Вечерният всекидневник „Д." е частно издание и излиза под редакцията на Г. Боршуков и Ат. Москов и под главното редакторство на Р. Боналов. „Д." е прогресивен вестник със социалдемократически оттенък. В него особено след 1938 сътрудничат трудово-борчески писатели. Поради строгата цензура прогресивната линия на вестника се очертава до голяма степен на неговата четвърта страница, дето се помещават статии, художествени репортажи, лит. скици, фейлетони, басни, рецензии и информации с културна и лит. тематика. На културната си страница вестникът обединява културни дейци и учени — Ас. Златаров, Т. Павлов, проф. М. Попов, д-р Ил. Палазов, Ив. Пастухов, Ал. Бурмов, Ив. Хаджийски, Хр. Вургов и мн. др. На „Д." сътрудничат писателите Л. Стоянов, А. Каралийчев, Н. Райнов, К. Константинов, Ст. Чилингиров, К. Петканов, Г. Караславов, Хр. Радевски, О. Василев, Мл. Исаев, П. Вежинов, А. Тодоров, Ем. Станев, Б. Райнов, В. Ханчев, Л. Стрелков, П. Горянски. Г. Караславов отпечатва първата рецензия за „Моторни песни" на Н. Вапцаров, а Радевски помества много от басните си. В „Д." голямо място заемат художествените репортажи на О. Василев, Б. Райнов, М. Вълев, А. Вълчанов и др. На вестника сътрудничат лит. и художествени критици П. Динеков, Т. Боров, Н. Мавродинов, В. Александров, Д. Стоевски, П. Пенев и др. По въпроси на музиката пишат Ив. Камбуров, П. Стайнов, Л. Пипков, М. Хаджимишев. Дейно сътрудничат на „Д." с илюстрации или карикатури Ст. Венев, Ил. Бешков, Б. Ангелушев, А. Вълчанов, Е. Томов, П. Дачев. В културната страница на вестника активно участвуват и чл. на редакцията Сл. Васев, Цв. Иванов, П. Лунгов, А. Попов, разстрелян през 1942, и редакторът Г. Боршуков. В културната страница на „Д." централно място заемат и литературно-критическите материали, които са с прогресивна насоченост. Вестникът се про-

тивопоставя на официозната лит. критика, изтъква делото на писателите критически реалисти, утвърждава вече познати и млади трудово-борчески писатели, помества информации и преценки за всичко ново и прогресивно на фронта на литературата и културата. Въпреки цензурата „Д." прави усилия да популяризира съв. литература и култура, като помества значителен брой материали за лит. и културен живот в СССР и творби от съв. автори.

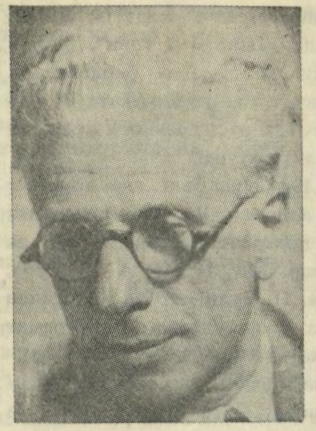
дл

ДЪРЖАВНО ВОЕННО ИЗДАТЕЛСТВО. Началото му се поставя на 28 апр. 1888 с издаването на сп. „Военен журнал", което покъсно надхвърля рамките на периодично издание и се преименува във „Военноиздателски фонд". През 1892 започват да излизат в. „Военни известия" и „Войнишка библиотека", двумесечник, а през 1893 — „Офицерска библиотека". През 1912 „Военноиздателският фонд" се преименува на „Военно книгоиздателство". През 1913 в Пловдив е основано и др. военно издателство — „Военна България", — чиято дейност е твърде кратка. По това време излизат „Учебник за българските войници от всички родове оръжия", „Войнишки другар", „Книга за войника от запаса и армията" и др. Военнокнигоиздателската дейност продължава със седмичния в. „Военни известия", който впоследствие става ежедневник. Основната му задача е да дава информации както за фронта, така и за събития в Б-я. Като приложение към вестника излиза сп. „*Отечество*", в което се поместват лит. материали, репродукции, фотографии и др. През 1913—14 започва да излиза и „Военна библиотека", а през 1917— „*Походна войнишка библиотека*", в редколегията на която участвуват: Ив. Д. Шишманов, Б. Цонев, Л. Милетич, Б. Пенев, М. Арнаудов, Ст. Младенов, Ст. Чилингиров, Ал. Балабанов. Издават се произведения на Ив. Вазов, Й. Йовков, Елин Пелин, П. Ю. Тодоров, А. Страшимиров, Ц. Церковски, Ал. Константинов, Т. Г. Влайков, Ил. Р. Блъсков, П. К. Яворов, Л. Каравелов, З. Стоянов, В. Друмев, Ст. Заимов, М. Георгиев, Б. Пенев, М. Арнаудов, Ст. Чилингиров, П. Хитов, П. Р. Славейков, П. П. Славейков, Д. Немиров, К. Христов, сборници с разкази на бълг. автори, народни приказки, песни и др. През 1919 вестниците се отделят от фонда, а той издава сп. „Български воин", „Родолюбие" и книги от „Военна библиотека". В много от книгите на библиотеката се чувствува влиянието на рус. военно изкуство и на съв. военна литература.

След 9 септ. 1944 пред бълг. нар. армия се поставят нови задачи. „Военноиздателският фонд" получава подкрепата и съдействието на писателите Ламар, Мл. Исаев, А. Тодоров, Ст. Ц. Даскалов, П. Вежинов, Ив. Мартинов и др., които чрез творчеството си се стремят да повдигат духа на бойците, да ги вдъхновяват за подвизи в името на свободата и победата над фашизма. Образувана е специална бригада от писатели, която заминава на фронта. Нейните участници отпечатват стихове, репортажи, разкази. Творби като „Запад—изток" и „Горан Горинов" от Ламар, „Огъня" от Мл. Исаев, „Иван и неговите другари" и „Командирът" от Челкаш, „Втора рота" от П. Вежинов определят новите тенденции в художествената военна литература.

През 1945 отново започва да излиза сп. „Военен журнал". В него се изясняват от позициите на марксистко-ленинското учение за войната и армията въпроси от областта на стратегията, оперативното изкуство, тактиката, военната организация, военната педагогика, военната история и др. Като отделни номера от „Военна библиотека" през 1945 се издават „Фашистките офицери пред Народния съд" от Г. Станкулов и „Военна академия на Червената армия „М. В. Фрунзе" от ген. Ив. Кинов. Превеждат се и излизат „Тоталният шпионаж" от К. Рис и „Вторият фронт" от Д. Краминов.

Нарасналите нужди от литература за армията налагат през 1951 „Военноиздателският фонд" да прерасне в Д. в. и. За различните родове войски се създават отделни редакции, които организират широка издателска дейност. Появяват се нови библиотеки и поредици: „Войнишка библиотека", „Военни романи", „Военни приключения", „Библиотека за сержанта", „Научно-популярна библиотека", „Невидимият фронт", „Биография на подвига", „Бележити пълководци и военни дейци", „Бележити българи" и др. В Д. в. и. издават свои книги Г. Караславов, Мл. Исаев, Ламар, А. Каралийчев, А. Тодоров, Ем. Манов, О. Василев, Б. Райнов, Ст. Ц. Даскалов, Н. Фурнаджиев, Хр. Радевски, В. Андреев,

Любен Дюгмеджиев

В. Ханчев, Ив. Милчев, В. Нешков, Д. Мантов, Ат. Семерджиев, Ив. Кинов, Тр. Балкански, Сл. Трънски, Р. Игнатов, Д. Косев, Хр. Христов, Д. Ангелов, Ем. Георгиев, Ив. Унджиев, Н. Тодоров, Ив. Дуйчев и др. От 1945 до 1972 вкл. в Д. в. и. са издадени ок. 7000 загл. — белетристика, поезия, военноучебна литература и др. През 1972 излизат 208 загл. в тираж 1 894 000.

ху

ДЮГМЕДЖИЕВ, Любен Димитров (12. IV. 1882 — 9. IX. 1967). Роден в Шумен. Завършва право в Загребския ун-т (1910). Чл. на БРСДП (т. с.) от 1903. Като кандидат на партията е избран за окръжен съветник в София, а през 1939 — за народен представител. Виден адвокат, пламенен организатор и публицист, Д. пропагандира идеите на марксизма сред народа. Като адвокат активно участвува в защитата на много подсъдими антифашисти. След 9 септ. 1944 развива многостранна обществено-политическа дейност. Д. пише стихове и разкази, посветени на борбите на пролетариата. Сътрудничи на „Работнически вестник“, „Ново време“, „Учителска мисъл“ и др. Пръв превежда на бълг. език „Интернационалът“. Съставя стихотворната сбирка за работнически срещи, вечеринки и утра „Пред изгрев“ (1910). Псевд.: Чужденец.

Съч.: Към борба! Позивни и борчески стихотворения. 1919; Неувехки. 1921; По разкаляния път. Разкази. 1926.

Лит.: Ив. Генчев. — Ново време, 1920, кн. 24; П. Мирев. Пролетарската поезия у нас. — Пурпур, бр. 13, 15 дек. 1921; Ив. Радославов. „По разкаляния път.“ — Хроника, бр. 4, 1 февр. 1927.

ви

АВТОРСКИ КОЛЕКТИВ

аб — Александър Бешков
ба — Боню Ангелов
бв — Бойка Вапцарова
бн — Боян Ничев
бр — Божидар Райков
ва — Васил Александров
вб — Ваня Бояджиева
вв — Величко Вълчев
ви — Веска Иванова
вк — Васил Колевски
вт — Веселин Трайков
гб — Георги Боршуков
гг — Георги Григоров
гд — Георги Димов
гм — Георги Марков
гц — Георги Цанев
дд — Димитър Добрев
ди — Донка Илинова
дл — Дочо Леков
дп — Донка Петканова
ев — Ели Велинова
ег — Емил Георгиев
ед — Елена Димитрова
ек — Елена Коцева
елк — Елка Константинова
елф — Елена Фурнаджиева
еф — Елефтерия Факлиева
ефк — Ефрем Каранфилов
ец — Елена Цветанова
жа — Жельо Авджиев
же — Жак Ешкенази
зп — Здравко Петров
ид — Иван Дуйчев
ик — Илия Конев
ип — Иван Попиванов
ис — Иван Сестримски
исп — Исак Паси
йв — Йордан Василев
кб — Катя Бъклова
кг — Кръстьо Генов
ки — Климентина Иванова
кк — Куйо Куев
км — Константин Мечев
крг — Кръстьо Горанов
крк — Кръстьо Куюмджиев
кя — Катя Янева
лв — Лидия Велева
лг — Любен Георгиев
лгр — Лиляна Грашева
лм — Лиляна Минкова
лс — Любомир Стаматов
лц — Лазар Цветков
ма — Михаил Арнаудов
мб — Мария Блажева
мв — Михаил Василев
мн — Минко Николов
мс — Маньо Стоянов
мц — Милена Цанева
мш — Магдалена Шишкова
нт — Никола Табаков
пд — Петър Динеков
пч — Петър Чуховски
сб — Соня Баева
сбел — Сабина Беляева
сг — Светла Гюрова
ск — Стоян Каролев
ст — Стефка Таринска
стб — Стоян Борисов
стк — Стефан Кожухаров
тж — Тончо Жечев
тй — Тихомир Йорданов
хд — Христо Дудевски
хй — Христо Йорданов
хк — Христо Кодов
ху — Христо Узунов
цу — Цвета Унджиева
юо — Юлия Обретенова

СЪКРАЩЕНИЯ

авг.	— август
азърб.	— азърбайджански
акад.	— академик
алб.	— албански
АН	— Академия на науките
англ.	— английски
апр.	— април
араб.	— арабски
армен.	— арменски
б. г.	— без година
БАН	— Българска академия на науките
ББИ	— Български библиографски институт
бел.	— бележка
белорус.	— белоруски
БЗНС	— Български земеделски народен съюз
библ.	— библиотека
библиогр.	— библиография
биогр.	— биография, биографичен
БКД	— Българско книжовно дружество
БКП	— Българска комунистическа партия
БОНСС	— Български общ народен студентски съюз
бр.	— брой
браз.	— бразилски
БРП	— Българска работническа партия
БРСДП (т. с.)	— Българска работническа социалдемократическа партия (тесни социалисти)
БРЦК	— Български революционен централен комитет
БТА	— Българска телеграфна агенция
БТК	— Български таен комитет
бълг.	— български
Б-я	— България
в.	— век
в., в-к	— вестник
вж.	— виж
виетнам.	— виетнамски
виз.	— византийски
ВИТИЗ	— Висш институт за театрално изкуство
вкл.	— включително
ВКП(б)	— Всесъюзна комунистическа партия (болшевики)
вм.	— вместо
ВМОРО	— Вътрешна македоно-одринска революционна организация
възрожд.	— възрожденски
герм.	— германски
гл.	— главен
год., г.	— година, годишнина, годишно, годишник
груз.	— грузински
грц.	— гръцки
д.	— действие
д-во	— дружество
дек.	— декември
ДЗС	— Държавно земеделско стопанство
ДКМС	— Димитровски комунистически младежки съюз
дн.	— днес, днешен
доп.	— допълнен
държ.	— държавен
европ.	— европейски
екз.	— екземпляр
еспер.	— есперанто
естон.	— естонски
ЖМНП	— Журнал Министерства народного просвещения

загл.	— заглавие, заглавка
зам.	— заместник
зап.	— западен
засл.	— заслужил
зем.	— земеделски
ЗЗД	— Закон за защита на държавата
ЗМС	— Земеделски младежки съюз
избр.	— избран
Изв.	— Известия
изд.	— издание, издател, издателство
ил.	— илюстратор, илюстрация
ин-т	— институт
инд.	— индийски
исп.	— испански
истор.	— исторически
ит.	— италиански
казах.	— казахски
карт.	— картина
кит.	— китайски
кл.	— клас
кн.	— книга, книжка
КНИК	— Комитет за наука, изкуство и култура
к-т	— комитет
кооп.	— кооперативен
КПСС	— Комунистическа партия на Съветския съюз
крит.	— критически
Л.	— Ленинград
л.	— лист
лат.	— латински
латв.	— латвийски
лит.	— литературен
литов.	— литовски
лужиш.	— лужишки
М.	— Москва
м. в.	— миналия век
М-во	— министерство
м-р	— министър
м. н. с.	— младши научен сътрудник
МНП	— Министерство на народната просвета
н. ст.	— нов стил
напр.	— например
нар.	— народен
нач.	— начало
неизв.	— неизвестен
нем.	— немски
новобълг.	— новобългарски
ноем.	— ноември
норвеж.	— норвежки
н. с.	— научен сътрудник
о.	— остров
ОДРЛ	— Отдел древнорусской литературы
ок.	— около
окр.	— окръг
окт.	— октомври
ОРЯС	— Отделение русского языка и словесности
осв.	— освободителна
отг.	— отговорен
отеч.	— отечествен
отпеч.	— отпечатък
пер.	— периодичен
п-в	— полуостров
печ.	— печатница
пол.	— половина, полски
полит.	— политически
пом.	— помощник
попр.	— поправен
португ.	— португалски
посм.	— посмъртно
пр.	— прочие
прев.	— превел, превод
предг.	— предговор
прераб.	— преработен
прил.	— приложение
проф.	— професор
псевд.	— псевдоним
ПСп.	— Периодическо списание
ред.	— редактор, редакционен
респ.	— респективно
РМС	— Работнически младежки съюз
рум.	— румънски
рус.	— руски
с.	— село, страница
С.	— София
сб.	— сборник
СбНУ	— Сборник за народни умотворения
СБП	— Съюз на българските писатели
с. г.	— същата година
СГНС	— Софийски градски народен съвет
септ.	— септември
сканд.	— скандинавски
слав.	— славянски
словаш.	— словашки
словен.	— словенски
соф.	— софийски
соц.	— социалистически
сп.	— списание
СПб.	— Санкт-Петербург
срб.	— сръбски
ст. н. с.	— старши научен сътрудник
старобълг.	— старобългарски
съавт.	— съавтор
събр.	— събран
съв.	— съветски
съвм.	— съвместно
съст.	— съставител
сътр.	— сътрудник, сътрудничество
съч.	— съчинения
т.	— том
ТКЗС	— Трудово-кооперативно земеделско стопанство
тур.	— турски
укр.	— украински
ун-т	— университет
унг.	— унгарски
учил., у-щен	— училищен
у-ше	— училище
учит.	— учителски
ф-т	— факултет
февр.	— февруари
филол.	— филологически

СЪК

филос.	— философски	чл.	— член
фр.	— френски	чл.-кор.	— член-кореспондент
хърв.	— хърватски	чув.	— чувашки
ЦК	— Централен комитет	швед.	— шведски
ч.	— част	ян.	— януари
чеш.	— чешки	яп.	— японски

РЕЧНИК НА БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА
1 том А—Д

* * *

Редактор *Милка Иванова*
Художник *Владислав Паскалев*
Худ. редактор *Данаил Донков*
Снимки *Константин Семерджиев*
Техн. редактор *Тодора Нинова*
Коректори *Елена Котева*
Маргарита Михалкова

* * *

Изд. индекс 4805
Дадена за набор на 15. XI. 1974 г.
Подписана за печат на 7. VI. 1976 г.
Формат 70×100/16. Тираж 50 000
ЛГ III—9
Печатни коли 25,50. Изд. коли 33,05
Цена 4,15 лв

* * *

Печатница на Издателството
на Българската академия на науките
1113 София, ул. „Акад. Георги Бончев"
Поръчка № 7